

IJA # 2010

ספר בן יהוידע חלק חמישי

Sefer Ben Yehoyada' Heleḳ Ḥamishi

Yosef Ḥayyim ben Eliyahu al-Ḥakam

Jerusalem 5664 (1903 or 1904)

ספר

בן יהודע

חלק חמישי

זאת המחברת ביאורים ופירושים ודקדוקים וישובים ותירוצים על דברי אנדה שדברו רז"ל בתלמוד בבלי אשה חנני השי"ת ברוב רחמיו ובגודל חסדיו אנכי איש קטן

הצעיר יוסף חיים זצ"ל

בכמהר"ר אליהו בכמהר"ר משה חיים זצ"ל.
וקראתי לחיבור זה בשם

בן יהודע

ככתוב בהקדמת הספר וזהו חלק חמישי עד סוף התלמוד. יהא רעוא שיקובל ברצון לפני השי"ת ויוכני בחסדו הגדול לחדש תמיד חדושי תורה רבים ואמתיים ולאסוקי שמעתתא איבא דהלכתא, ואזכה ללמוד תמיד תורה לשמה באהבה ושמה רבה לאורך ימים ושנות חיים אכ"ר.

נדפס

פעה"ק ירושלים תוכב"א

שנת בונה ירושלים ה' לפ"ק

בדפוס הרי"ד פרומקין הי"ו

ע"י המסדר השועל הנוסף במלאכה הקודש באמונת ה' הודא נרוכער הי"ו

הקדמת המחבר נר"ו.

וצאצאינו וצאצאי צאצאינו כולנו יודעי
ולומדי תורתך לשמה: גל עיני ואביטתה נפ
מתורתך: כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותב
טוב אתה ומטיב למדני חוקך: ברוך ה'
למדני חוקך:

והנני מחלה פני כל קורא בהא ספרא ד...
יוכשר בעיניו להוכיח איזה דבר מהספר
הזה לומר אותו משמי לקיום דברי חכמים אשר
הזהירו בכך. ואקוה לא עליון שיעזרני ויסייעני
ויאמצני להדפיס כל החיבורים שיש לי בעזה"י.

ומעתה הנני מגלה דעתי ורצוני בכל לבי ובכל
נפשי בלב שלם ובנפש חפצה דבל
כונתי בחיבור זה וגם בכל חיבורים שבקדושה
איידי יישי"ת לחבה ברוב רחמי ופנודל
חסדיו הכל יא ליכבה"ו ברחילו ורחימו ורחימו
ודחילו לידי שם הוי"ה כ"ה י"ה ב"ה ביחודא
שלום בשם ה' יישי"ת וכל מחשבה וכונה ודיבור
שהם נגד רצוני יתברך הנה הם בטלים ומבוטלים.
באופן שכל רצוני בחיבור זה ובכל חיבורים שיש
לי ואשר אעשה בעז"ה וכל דבורי תורה א
אחדש בס"ה ובכל מצוה ומצוה של לימוד י
מעשה הכל הוא לעשות נחת רוח לפני יישי"ת
דוקא בלי שום פניה זרה כלל ועיקר.

יהיה הדברים האלה אערוך תפלה לפני א' חי
אשר לו הגדולה. אנא ה' הושיעה נא.
תן כבוד לעמך תהלה ליראוך
ותקוה ה' לדורשיך ופתחון פה למיחלים לך
שמחו ויששון לעירך וצמיחת קרן לדוד
עברך ועריכת נר לכן ישי משיחך במהרה בימינו.
יראו עינינו וישמח לבנו ב' לא ובזמן קריב אבי"ה.
כ"ד הקמן המצפה תשועת ה' והבטח ברוב
ה' וברוב חסדיו להאיר עיני במאור
תורתו תורת חיים:

הצעה יוסף חיים לר"ו איהו ב' משה חיים ב' מ.

ברוך ה' אלהי ישראל אבינו מלכנו אשר קדשנו
במצותיו וצונו על דברי תורה ובחר בנו
מכל עם ורוממנו מכל לשון ונתן לנו תורתו תורת
אמת וחיי עולם נטע בתוכנו. לך ה' הגדולה
והגבורה והתפארת והנצה וההוד כי כל בשמים
ובארץ. לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש
והעושר והכבוד מלמך ואתה מושל בכל ובידך
כה וגבורה ובידך לנו ולחוק לכל. אודך ה'
אלהי כי אתה הנתן לי כח לעשות חיל בכל דבר
ודבר כי ממך הכל.

בזה אשוב לה' כל תגמולוהי עלי אשר זכני ברוב
רחמי וברוב חסדיו להכין משל ומליצה דברי
חכמים וחדותם אשר רוח ה' דבר בס' זמלתו על
לשונם בדברי אנדה אשר הובאו בתוך הים הגדול
והנורא הוא הנקרא

תלמוד בבלי

הבלול במקרא במשנה בהלכות ואגדות.
והנה מאשר הנני השי"ת ברוב רחמי ובגודל
חסדיו לחדש הדושים ופירושים ורמזים
ודקדוקים ותירוצים וישובים בדברי אנדה שדברו
בהם רז"ל בתלמוד בבלי עשיתים חיבור אחד
וקראתי החיבור בשם

בן יהודע

ומאת ה' היה הדבר הזה שי
כדי שיהיו הדברים מפורשים בקרב ישרי
נ"ר ליוצרו ולעשות רצון בוראי שכך צוני
קבלה שתה מים מבורך ונוחלים מ
פוצו מעינותיך חוצה ברחובות פלג מים.
עירני השי"ת להדפיס חלק ראשון ושני וש
ורביעי, ועתה עזרני השי"ת להדפיס חלק חב
ואני תפלה הערב נא ה' אלהינו את דברי תורתך
בפינו ובפיפיות ע"ך בית ישראל ונהיה אנחנו

לה לשנה בחג בית המלך, ותשכ שם עם אביה וקרוביה
 בכבוד גדול, ויולד להם מלך המלך חזיה וסתיה
 ומלכותו כד המלך, וימלאו ימיה ללדת ותלד בן ותקרא
 שמו בוסתנאי, על שם הגן שנקרא בלשונם בוסתנאי,
 וסתי שמחה גדולה לישראל, ויגדל בוסתנאי וילך הלך
 וגדול במדע ותכמה וטבחה פלחו פלחות, ויקרא לו המלך
 ויעמיד לפניו, וישא חן בעיניו מאד, ויעמוד כל היום על
 על רגליו, ולא נענע ראשו ולא הטיע רגלו, ותפח זכוב
 ותעמוד על רקתו ותתנבחה ולא נשא ידו להכריחו, ויטוף
 הדם על פניו, ויאמר לו המלך מה הדם הזה, ואמר הלא
 תראה אדוני המלך, וירא את הזכוב אכולת בדיקה, ויאמר
 לו למה לא הברחתים מעל פניך, ויאמר מיסר זה ירשנו
 מאבותינו שלא לשחוק ולא נרים יד לפני המלך, ויטע הדבר
 בעיני המלך, וילך להרשיבו במרכבת המסעה, וקדחו לפניו
 ככה יעשה לאיש ראש גליות ישראל, והוא היה ראש גולה,
 ומצניו נתפשטו אח"כ ועמדו ראשי גליות והיו עושים לורה
 זכוב בחותם שלהם, לזכרון איתו הזכוב אשר בעבורו נשא
 אביהם רבי בוסתנאי חן בעיני המלך, ע"כ המעשה אשר
 הובאה בספר הדורות ע"כ, ואמרתי חן לך דבר שאין לו
 רמז בתיורה כי ר"ת והמלך דוד ז"ק ב"א ב"מ"ס ר"י ויסוהו
 ב' בנדרים, זכור, לרמוז על נשיאות זרעו באחרית הימים
 מבח הזכוב הנזכר :

נמצא זרעו של דוד הע"ה נתקיים בעולם, אחר זמן
 שנתישעו ועמדו רק על עקף אחד שהוא דוגמת
 שבת אחד שראה המלך נשאר עומק בתיך הגן, והשבת
 הזה הוא היה רבי בוסתנאי שהיה אותו זמן עודנו עובר
 בבטן אמו, שהמלך נתן עינו בו להכריחו ולא עלתה בידו,
 כי שמרו דוד הע"ה חזיו, ועל זה נתנבא יעקב אבינו
 ואמר לא יסיר שבת מיהודה, דאפילו בזמן שלא יסיר
 צורע בית דוד ראשי מיהודה רק שבת אחד בלבד, ג"כ לא
 יסור שבת זה, שלא יוכלו להכריחו, אלא מן השבת הזה
 יעמדו כל זרע ב"ד הכאים אחריו, ותשוב עטרה על ראשי
 גליות ליושנם, כי ממנו יעמדו כל ראשי גליות אח"כ, ולכן
 רמזו רז"ל פסוק זה דלא יסור שבת על ראשי גליות
 שבבבל, כי להם קרה המקרה הזה, ואם תחבר תיבת לא
 עם תיבת יסור, יהיה לירוף לאיסור לשון מאמר, כי
 לאותו הזמן שהיה אסור צבית האסירים נגלה הדבר הזה,
 ועל ידו נעשה הנס של ההלכה :

ועוד נ"ל ש"ד, ואמרם לא יסור שבת מיהודה אלו
 ראשי גליות שבבבל, דכתבו הויסופים מן הירושלמי
 דראשי גולה היו מוצרים על זרע דוד הע"ה, אבל הנשיאים
 שבא"י היו מן הנקבות, וכן מפורש בתלמוד בבלי, דאמר
 רבינו הקדוש על רב הונא, ראש גולה שבבבל אי אתי להבא
 מוסיבנא לעיל מגלי דאיכו מדכרייא ואלא מניקבייא, וזוה
 מובן. העצם דקרי לראש גולה שבת, מפני שהוא בא מלד
 הזכר. הרמזו בזה וכו', וידוע כל הזכרים שבשארל רמזים
 בזה וכו' דאמר קדישא, והקפיד רמזים בזה וכו' דאמר
 קדישא, וידוע כי יהיה קרא על שמו של הקב"ה, כמ"ס
 רז"ל בגמרא, יהודה שקדם ש"ס בפרהסיא וזה ונקרא כולו
 על שמו של הקב"ה, שבשמו יש אותיות שם הוי"ה, ונמלא
 הזכרים של זרע דוד הע"ה רמזים בזה וכו' של יהודה,
 שהוא זקוף ועמוד כשבת יצרתו כמו השבת כבוד, אבל
 נשיאים שבא"י דאיתו מנקבות של זרע דוד, רמזים בזה
 אחרון של יהודה, שהוא אות ה"א, ולו"ה לא יסור שבת
 מיהודה, אלו ראשי גליות שבבבל, שהוא את וכו' שבשם
 יהודה שהוא את הזכרים, ומחוקק מבין רגליו אלו נשיאים
 שבא"י, שהם רמזים בזה וכו' ש"ס שבשם יהודה, שהיא את
 הסוף של שמו, והגל ר"ל סוף, ועוד קאמר מבין רגליו
 שלחו מן נשים הנקבות של יהודה, כי האשה נקראה רגל,
 כמ"ס בזוהר פ' וירא דף ק"ב, רגלי חסדיו ימור דא אשתא:

שם. אלו בני בניו של הלל שמלמדו תורה ברבים,
 קא הול"ל אלו בניו, ולמה תלה דבר זה
 בבני בניו של הלל, ונ"ל טעם המאמר הזה על רבינו הקדוש
 שהיה מצני בניו של הלל, שהוא לומר תורה ברבים ע"כ
 משאר נשיאים אבותיו ואבות אבותיו, כי בני ישיבתו היו
 רבים יותר מצני ישיבה של הלל הזקן ג"כ, והוא אשר סידר
 המשינות שהאירה עיניהם של כל ישראל, שזוה נעשו כל
 ישראל תלמידיו, ועליו נאמר מיומיה משה ועד רבי לא
 מלינו תורה וגדולה במקום אחד :

ואומר ברבים, ו"ל הול"ל מלמדו תורה בישראל ומא
 ברבים, ונ"ל כ"ד דאמר בגמרא חד מנייהו
 דבני ח"י כתיב מינן חנן בני בבל, נמלא כל יסוד מחבתי ח"י
 נחשב כשנים שנקדים בשם רבים, כמ"ס רז"ל מועיט רבים
 שנים, ולו"ה למה תורה ברבים כלומר בא"י, אשר כל
 יסוד נחשב רבים, ואין דין יסוד בענין השגת התורה נמלא
 שם. או יובן כ"ד חמירו ברבים, כי תיבת רבים בהפוך
 תהיה תיבת קרבי דהמ"ס תהיה שמוס ר"ל מן רבי, והיינו
 ארץ ישראל ששם יש הוואר רבי ולא רב, כמ"ס רבינו האר"י
 ז"ל בבבאור מאמר כל רב מצביל, וכל רבי מא"י :

דף ע"ב. וכן משה היה אומר יקוב הדיו את ההר.
 ו"ל מה ענין זה דקוב יקוב כאן, ונ"ל כ"ד
 דקרא כתיב ועלו מושעים בהר ליון לשפוט את הר עשו
 והיתה לה' המלוכה, ופרשנו הכונה בזכות משפט אמת יספטו
 את הר עשו, והר ליון שערים המלוינים בהלכה, כמ"ס
 רז"ל ע"פ חזקוני ש' עברי ליון, והכי קאמר ועלו מושעים
 בהר ליון לשפוט שעולים במקום המלויני בהלכה לשפוט בו
 דין אמת, הנה זוה יזכו לשפוט את הר עשו, והיבת
 לשפוט קאי להבא ולהבא וגדרשת כפלים, וכיון דהמשפט הוא
 דיינא דמלכותא ביד דיינא דמלכותא דיינא סה"ס שם אר"י,
 לכן והיתה לה' המלוכה, ולכן מרש"ה רוצה בדיו אמת כדי
 שזוה יקוב הדיו את ההר, הוא הר הירוע שהוא הר עשו,
 אבל אהרן הע"ה ס"ל שגם בשלום שהוא הפסרה נשיט
 הר עשו ונתגבר עליו, ולכן היה חזק שלום ורודף שלום,
 והיינו כי שלום שהוא פשרה עולה מספר שט"ו, וזוה נכניע
 עשו שהוא שט"ו :

ברם קשה בחומרו חובש שלום ורודף שלום, כי רודף
 משמע שדוחה שלום ומסירו ומכריחו, ונ"ל כ"ד
 הכונה, אם יש קטנה ומריבה בין ראובן ושמעון משתדל
 לעשות שלום ביניהם, אך לפעמים לא יועילו מעשה שלום,
 שם רשע מלשון את שמעון אלא ראובן, וזוה סתור כל
 בנין שבוה אהרן הע"ה, כדי להשיג שלום בין ראובן לשמעון
 חזירו, לכן מה עשה אהרן ע"ה רודף שלום שם בין אותו
 רשע ובין ראובן כדי שלא יהיה נכנס אליו, ולא יהיו דבריו
 נאמנים וללו, כי כן סורת הדיו מחייבת לעשות לבטלי
 המתלוקת, וכמ"ס גבי נתן הנביא שהגיד לדוד הע"ה מה
 שעשו הדוניים ויובש בענין המלכות שאמרתי יחי המלך אדוניו
 בעודו דוד בחיים, ועשה זוה פירוד בין דוד הע"ה ובין
 הדוניים ויובש ודעמיהו, כדי לבטל המתלוקת, וכן היה
 עושה אהרן הע"ה לאותם רשעים בעלי מתלוקת הכאים
 אלא ראובן, ומדברים לשה"ר על שמעון, כדי להגדיל
 השנאה ולרחק השלום מביניהם, שהוא יהיה רודף את
 השלום שם בין אותם רשעים לבין ראובן אשר זה השלום
 הוא הסותר בנין השלום שעושה הוא, וזוה אי יוכל לעשות
 השלום בין ראובן לחזירו שמעון, ובני ירודי כה"ר יעקב
 נר"ו פירס אם יש מריבה לראובן עם שמעון בשביל דברי
 בנין דבר עליו, או בשביל מעשה רע עשה בשתח להזיק
 לו, והוא רוצה לעשות שלום בין ראובן לשמעון, מחמת
 שאמר לראובן סקר דברו על שמעון לפניך, ואין לו עון
 אשר תשא, הנה יודמן לפעמים כך אין דבריו מתקבלים
 אלא ראובן, כי יאמר אהרן מתיב הדברים ואומר סקר כדי
 לעשות

לעשות לנו שלום, ובשביל שלום הוא משנה ואומר לא כן
 היה הדבר, לכן מה יעשה אהרן תחלה הכל יהיה רודף
 שלום ומכריחו בדבריו, שאומר לראובן אם ככה אחר שמעון
 וכך עשה אז גדול עונו מנשא, ואח"כ תרדפו עד
 החרמה ותדד עונו עד לחיו, ולא תעשה שלום עמו בשום
 אופן, כי איש כזה אין מן הראוי לעשות עמו שלום ולהתקרב
 אליו, ואחר שימצע ראובן דברים אלו יהיה לו תמונה באהרן
 הע"ה, בראותו שמקרא קאחיו וחס על כבודו ורוצה להרחיק
 השלום מביניהם, ואח"כ יודד עמו בדברים בהדרגות שאומר
 לו כפי הנראה מדבר זה מוכה דסקר ענו בשמעון, ואז
 מיעלו לעשות שלום, ועתה יהיו דבריו מקובלים אללו
 ואינו אומר ראובן בדעתו דאהרן הוא מגמתו לעשות
 שלום, ולכן מסביר הדבר לזכות את שמעון לפני ואינו כן,
 נמלא מתחלה הוא רודף שלום שאמר דברים להרחיק
 שהוא מכריח את השלום בין ראובן לשמעון, אך כוננו כדי
 שזוה יעשה השלום בין ראובן לשמעון, עכ"ד נר"ו :

שם. והלא במקום שם משפט אין שלום, ובמקום שם
 שלום אין משפט. קשה למה נקטו ב' חלוקות,
 די בחלוקה ראשונה להקשות ממנה, ונ"ל כ"ד דתחלה
 מקשה ח"ד חומר משפט שלום, והלא במקום שם משפט
 אין שלום, ואח"כ הכי קאמר משפט שסופו יהיה בו שלום,
 כי ראובן ושמעון מריבים זצ"ו, זה חובש חזירו מעביר
 עליו דיון, וזה חובש להפך, לכן הם מריבים זצ"ו, אבל
 אחר שכלו לפני הדיון וה"ל פ' חייב פ' זכאי יעשו שלום
 ביניהם, כי החייב כיון שידע שהדיו עם חזירו למה יריב
 עמו, וכן חזירו אשר ראה שזה קבל הדיו ועשה כמ"ס
 הדיון למה יריב עמו, וכמ"ס רבינו מהר"ם א"ש"ך ז"ל
 כפ' יתרו ע"פ וכל העם על מקומו יבא בשלום ע"כ, וכן
 נמי הכי קאמר והלא במקום שם משפט אין שלום, ואך
 חומר משפט שלום, ואח"כ הכי קאמר משפט שאחריו שלום,
 עוד קשה במקום שם שלום אין משפט, דאחר שקבלו
 הדיו ועשו שלום אין עוד משפט, ואך הכתיב נקטו אחר
 שלום מלת שפט, וממני חזירו משפט שם בו שלום זהו
 בינו, והכי קאמר קרא משפט שלום זה הכוונע בו שפטו
 בשעריכם :

שם. וכן כבוד הוא חומר ויהי דוד עושה משפט ולדקה,
 והלא כל מקום שם משפט אין לדקה. קשה למה
 לא הביא מקרא מלא בתורה החומר גבי אברהם אבינו,
 דכתיב בפ' וירא למען אשר יהיה את בניו ואת ביתו אחריו
 וכו' לעשות לדקה ומשפט. ונ"ל כ"ד דהתם הקדים לדקה
 למשפט, וזוה תחלה יתחיל בפשרה הוא לדקה, ואם לא
 יכול לגמור הדבר בפשרה אז יעשה משפט, וזוה ליכא
 קיטא כלל, אך הביא קרא דוד הע"ה דשם קדים משפט
 לדקה, וא"ל לפרש כן, דאם עשה משפט אסור לעשות
 לדקה שהוא פשרה, וכמ"ס ר"ם כן מנסיח לקונו, ועוד
 נ"ל כ"ד לתרן גבי אברהם אבינו כתיב יהיה את בני
 ואת ביתו אחריו לעשות לדקה ומשפט, שהוא מלמד לאחרים
 לעשות כן, ויש לפרש מלמד לדיינים לעשות משפט דוקא,
 ומלמד לאחרים רועי בקר ודומיהן לעשות פשרה, אבל
 הדיינים ודאי אסור להם לעשות פשרה זו לדקה, וא"ל ליכא
 קיטא זוה, משא"כ בקרא דוד הע"ה שהוא מדבר כבוד הע"ה
 עלמו, שעושה משפט ולדקה ספיר מקשו, והלא כל מקום
 שם משפט אין לדקה, ואך נקטו תרתי בנין אחר. ומ"ס
 וירא אהרן ואר"ה שראה חיר, נ"ל דרש וירא שעולה מספר
 חור עם כולל ג' אותיות :

שם. קשה ליה לרבי האי לכל עמו לעניים מצני ליה.
 קשה מה יתרון ה"ק לקיטא ז' ונ"ל כי דוד הע"ה
 בסוד הלכנה דלית לה מגרמא כלום, ולכן נקרא עני,
 ועל כן קרי לעניים עמי, ששם בחינתו, או עמי בחי"ק
 ששם במקום אחד :

שם. אין לו לדין אלא מה שעיניו רואות. נ"ל כ"ד
 סתעס דייחם דיון לעניים, כי בזכות של המרכבה
 לרדף לבין עין ימין מרכבה אל חמשה הוי"ו"ה ששם מספר
 עין, וכן בעין שמאל, נמלא שנייה הם קלקל, שאם יראה
 בעיניו ראה אמתיות אלו מקלקל דיון, ואם לאו ה"ו קלקל
 הדיון. וזוה יובן עיני תמיד אל ה' שהיא מרכבה לשם הויה
 כי הוא יוליא מרשת רגלי שלא תעשה, ומספר שני עין יחד
 עולה עמקס, שרדף דיון לשדר עמקס בראיית עיניו,
 לכך תלה דיון בעיניו, ואמר אין לדין אלא מה שעיניו
 רואות, וכתיב ועמסם בדבר המשפט, הוא, כי משפט עם
 הכולל ר"ל, כמנין ה"פ חלקים שעולים ת"ל ולכן כתיב
 ונקרב אל חלקים, ה' חלקים, ר"ל ה"פ חלקים שעולים
 ת"ל כמנין משפט, ולכן כתיב בקרב חלקים יפוטו, כי
 המשפט לחלקים הוא, ולו"ה ועמסם בדבר המשפט, ר"ל
 עמסם שם חלקים הרמזו במספר משפט :

דף ז' ידון על דברי תורה שנאמר פטר מים ראשית
 מדון. נ"ל כ"ד דנידון עיקר על עסק תורה
 שבע"פ שבה ידע הדרך אשר ילך בה, ואת המעשה אשר
 יעשה, וידוע כי תורה שבע"פ קראה זכריה הע"ה בשם
 מגלה, דכתיב ראיתי והנה מגלה עפה, והנה קודם אותיות
 מדון יש אותיות מגלה, לו"ה דיון על דברי תורה
 שהיא תורה שבע"פ, שם זה עסק ומשא ומתן בדברים,
 שנאמר פטר מים זו תורה שהיא ראשית מדון, ר"ל תורה
 שבע"פ שנקראה מגלה שהיא רמזה בראשית אותיות מדון,
 הנה על זאת יהיה ראשית מדון שלו :

ומה שהקשו הויסופים ז"ל מה דאמרין בגמרא דשואלין
 אותו תחלה נשאת ונתת באמונה ואח"כ ח"ל קבעת
 עתים לתורה, ו"ל כ"ד נשאת ונתת באמונה הכונה היא
 על עסק תורה שבע"פ, שגם זה העסק נקרא משא ומתן,
 כמ"ס רז"ל שידע לישא וליתן בד"מ. ואומרם באמונה ר"ל
 בכונה לשמה ולא להתגדל, או לקנטר, וכל דבר התלוי בכונת
 הלב נקרא אמונה, כי אינו ניכר לעיני הרואין :

שם. כיון דרווח רווח. נ"ל כ"ד הכונה, כיון דרווח
 למטה בין בני אדם רווח למעלה בין המלאכים,
 שנבראו מזכות של זה, ובין המלאכים שנבראו מזכות של
 זה, וכמ"ס המפרשים ז"ל על מאמר שם שלום בפמליא של
 משה ובפמליא של מעלה :

שם. דמי לגודא דגמלא כיון דקס קס. קשה מה בא
 להוסיף אצ"י משמעות אלה הדברים של דמיון
 זה, ונ"ל כ"ד כוננו לומר כיון דהורגלו ברוב נעשות
 המריבה אללם טבע, דאז אפילו אם מדברים דברים חילוניים
 תהיה שיחתם ריב, וכמ"ס על סנהדרין שיחתו ריב, כן הם
 כאשר ידברו איש עם רעהו או עם משרתו לעשות לו עסק
 שיחתו תהיה ריב, שנראה לעיני הרואין מריב עמו, וו"ס
 כיון דקס קס, כן זה הריב קס אללו ונעשה טבע :

שם. עוביה דשמע ואדים, פירש רש"י מורגל, ו"ל למה
 נא אמר דשמע וסתיק, ונ"ל כ"ד אם שותק כדי
 להרויח זכות המחוקק, ולתת עונות, הנה זה לבו יהיה
 כעיס עליו ואין זה מן המובחר, אבל אם שימע ואינו
 מרגיש שום נזר בלבו על החיוב, דהוי אדם המורגל זוה
 שאין נחשב צדיקו לכלום, זה הוא המשובח, ולו"ה עוביה
 מי ששמע ואדים, כאדם הרגיל שאין שמועה זו נחשבת
 אללו כלום :

שם. חלפיה ביסתא מאה. פירש רש"י ז"ל הלכו על ידו
 שחיקתו מאה פעות. נ"ל כ"ד הכונה הוא היה
 לרדף לעשות מדון על שפט זה ולא עשה אלא שתק, אז ילך
 מעליו שליטת איותות ס"מ של פלוני, שמספרם מדון שהוא
 מספר מאה, וידוע דכל הרע אשר בא מן פלוני יבא מן
 אותיות ס"מ שלו, שמספרם מאה :

שם. קרא כתיב פטר מים ראשית מדון. נ"ל כ"ד
 שורש

אם היית יודע שהדין עמו אל הסביר לו פנים כדי
 שלא יאמר מתחלה היית רוצה לזכותו והסביר אחר
 הדע שאין הדין עמו הסביר לו פנים שלא יאמר מתחלה
 היה רוצה לחייבו ע"כ נמלה קודם שיחזיק הדין לריך
 הדין להחזיק בדבר ההוא לעשות הדין לדין שלא יהיה
 נחמד שפסקו כפי רצונו אלא יכירו כי פסקו ע"פ דין
 סודותיו הקדושה לחייב את החייב ולזכות את הזכאי וז"ל
 דק את הדין תעשה לו הדין מן החשב והח"כ תחזיקו
 לפני בע"ד :

דף ה' פשיטא אלא לאקדומי קשה כיון דפשיטא לן דין
 פרוטה דין מאה מנה איך ס"ד לאקדומי כדי שהולך
 להזכיר על זה בפירוש ונ"ל בס"ד דהיכא סברה למומר
 אם יש על ראיית דין על מאה מנה זילי נכסי לפי שעה
 דשמיא יתחייב ואז אין לו לשלם ולכן אם מוכר קרקע קודם
 שנתברר דינו מוכר שיתברר בזול הרבה כי הלוקחים
 יאמרו זה מוכר למכור וא"כ הוה ס"ד לאקדומי דאם
 יאז זכאי לא זילי נכסי אי נמי ס"ד דאם יש לראיית הדין
 של מאה מנה יעשון הדין בעד הקדים דין זה על פשיטא
 אחרת מוטעת דשמיא הנכסע יברח או יעשה הברחה לממוני
 ולכן ירעה להקדים דין זה לברר חובו :

שם אלא שמעריחין אותי להחזיר ממון לבעליו קשה והלא
 נאמר בהקב"ה לא יעף ולא יגע אין חקר להחזיר
 ואיך חומר שמעריחין אותי ועוד והלא חזרת ממון לבעליו
 אפשר להיות נקבל אם ראיית לקח מנה שלא כדן משמעון
 יפיל ראיית מנה זה מחיקו ומלאכה שמעון ויקחנה ולמה
 קרי לחזרת ממון לבעליו בלשון טרחא ונ"ל לעולם אין
 טרחא ויגיעה למעלה ורק כל דבר שינוי והתפכות קרי
 ליה טרחא מפני שקשה לפני הקב"ה דבר מהופך ומשינה
 מסדרו של עולם כולו מעשה שהיה באשה אחת שהיה לה
 ממון שנתן לה אביה ע"מ שאין לבעלה רשות בו ובא
 הבעל ותבע לפני הדין דממון זה נכסי מלוג הוא ופירותיו
 שלו ורוצה להניח הממון במשנתא ולאכול פירות והדין
 לקח אותו ממון מיד האשה ונתנו לבעל שלא כדון והאשה
 מרוב צער חלטה ומתה מה עשה הקב"ה המית את הבעל
 אחר שמתה האשה והביאו בגלגול אשה בעוה"ל ואת האשה
 הביאה בגלגול איש והיה האיש שהוא בגלגול אותה אשה נשא
 את זאת האשה שהיא בגלגול איש הבעל נמלא עתה נעשה
 עולם הפוך הבעל נעשה אשה והאשה נעשת איש נעשה
 עתה את בעלה ואחר נשואין של אלו המגולגלים מתה
 האשה תקף אחר נשואין וירש אותה בעלה שהוא בגלגול
 אותה אשה שלקח מאשתו הראשונה ממון שלא כדון ועתה
 חזר הממון לבעליו כי זו האשה שמתה וירש אותה בעלה
 היא הייתה בגלגול הבעל הראשון שלקח הממון שלא כדון ראה
 ענין זה נעשה על ידי שתי מיתות ושני בגלגולים וגם
 דהגלגולים היו בשינוי והפוך סדרו של עולם כי לסוף
 האשה נעשת בעל והאיש נעשה אשה של זה הבעל וכל
 בגלגול כזה שהוא בהפוך הסדר קשה לפני הקב"ה כמ"ס
 בסוף קרישא דפרשת משפטים דף ק' ע"ב מאנא דהות
 לתתא איך תתעביר לעיולא בעלה דהוה לעילא הך יתהפך
 והוה לתתא וכו' עלמא דהיפוכא חייה ודאי עילאין לתתא
 ותתאין לעילא וכו' ע"ס וכן ארו"ל בגמרא בזווג איש ואשתו
 דקשה לזוגם קיי"ס ופירש רבינו האר"י ז"ל דאירי
 בגלגול שני ע"ס ולכן אמר כאן שמעריחין אותי להחזיר
 ממון לבעליו פירוש ענין כזה שהדין לוקח ממון שלא כדון
 ונתן לזה יודמן כו' אופן חזרה שנקראת טרחא והיינו כמו
 אם נודמן מעשה כזה אופן חזרה שנקראת טרחא והיינו כמו
 איך לעשות חזרת חזרה אליו בדרך אבידה ומילאיה אלא
 לריך להיות כזה מיתות וגלגולים ודברים הפכיים מחדרו
 של עולם וכדכחה באותה מעשה הנז' דכל זה הקושי נחשב
 ונקרא בשם טרחא ובמ"ס היו עלי לעורח :

שם כאשר יא האומן את היונק כ"ל בס"ד לרמוז
 בזה מ"ס מרע"ה איכה אשא לבדי טרחא משאכס
 וריכסס והיינו איבה ר"ת באשר יא אומן היונק :

שם עול מקל ודף על קדקדס פירוש על הרמשים
 שלהם שתושל גם בראשם ועוד כ"ל בס"ד אומרו
 קדקדס שבו המוח יודע השכל הוא במוח ולכל אחד שיש
 לו מוח בקדקדו יתנהג עמו כפי שיפור שכלו שבקדקדו
 והא דאמר עול מקל ולא אמר מטה מפני כי מקל הוא ס"ת
 שמוח אבותינו הקדושים אברהם יצחק וישראל ואומרו עול
 מקל רמוז בו על יחוס אבותם שהטול בידך טענה מר
 אבותם וטובית אותם בטענה זה שאמרו להם ראו כי בני
 אברהם יצחק וישראל אתם המה הקדושים אשר בארץ ולריך
 שתלכו בנימוסם ובדרכם ותיבתם :

דף י"ד ע"ב חד אמר כנגד ברכת כהנים הקשה מהרש"א
 מה עשם יש בברכת כהנים לענין זה ונ"ל
 בס"ד דשלשה פסוקים של ברכת כהנים מתחילים באות יו"ד
 והעשם כי יו"ד במלואה מספרה עשרים ואותיות עשרים
 מספרם כתר ונמלא שלשה יודין הפסוקי ברכת כהנים
 רומזים לשלשה כתרים שהם כתר תורה כתר כהונה
 וכתר מלכות שכולן הם ענין טרה :

ועוד נ"ל בס"ד דארו"ל אור שכינה שורה על ידי כהנים
 בשעת ברכת כהנים ארץ ישראל בשלשה פסוקים
 של ברכת כהנים ולכן לריך לכסות ידיהם בטלית לכבוד
 אור השכינה שלא יבי שורה על ידם בגלוי אלא יהיה
 מכוסה בטלית וכיון דאור שכינה שורה על ידיהם אז הש"ת
 מסכים לברכתם וידוע מ"ס רז"ל במדרש על עת עיצור
 השנה דאחר שהסכימו הנשיא והמזומנים לעבר השנה אחר
 שנשאו ונתנו בדבר ביניהם אז יורח אור בבהמ"ד להורות
 שהקב"ה מסכים עמהם בדבר זה וזוה פרשתו בס"ד
 רמו הכתוב והגור אומר ויקס לך ועל דרכיך נגה אור
 כלומר תגור אומר למטה לעבר השנה ויקס לך למעלה
 שהסכים הקב"ה עמך בדבר זה והמופת והוכחה על זה
 היא על דרכיך נגה אור שזרח אור שכינה בבהמ"ד שהוא
 דרכיך אז הכונה על עוה"ל שנמשלה לדרך ונקראה כזה
 כי מן זריחת האור בתוך שם ניכר שהוסכם למעלה כמה
 שגזרו אומר בעיצור השנה למטה ונמלא לפ"ע עת שישבים
 לעבר השנה וברכת כהנים דמין להדרי כי בברכת כהנים
 אור שכינה שורה על ידיהם שזוה נראה שהש"ת מסכים
 בברכתם וכן בעיצור השנה וזרח אור במקום הועד שלהם
 שזוה מוכח ונראה שהש"ת מסכים על דבריהם :

דף י"א מי הוא זה שעלה שלא ברשות הקשה הר"ן ז"ל
 והלא הנשיא בעלמו המזינס וא"כ הוא יודע מי זה
 שעלה שלא ברשות ונ"ל בס"ד דאותו הפעם הנשיא עשה
 שליח לאב"ד בדבר זה שהוא יזמינס בשליחיתו ולכן ר"ג
 לא ידע מי הוא זה שעלה שלא ברשות וכן מורה לשון השכימו
 לי ז' לעליה דמשמע מזה לאחר בדבר זה שהוא יזמן
 את השבעה :

שם שז בני שב. נ"ל בס"ד כפל לשון לומר שז עתה
 ושב בפעם אחרת בעיצור שנה אחרת כי ר"ג הרגיש
 שהוא עלה ברשות בודאי ומ"ס חזי הוא שעליתו שלא
 ברשות מושם דלא לכסוף אותו שעלה שלא ברשות ומה
 שא"ל ראיות כל השנים להתעבר על ידך נ"ל בס"ד ע"פ
 מ"ס רז"ל שאמר הקב"ה ללכנה לריקים יקראו על שמוך
 יעקב הקטן דוד הקטן שמואל הקטן ע"ס נמלא שמואל
 הקטן נקרא על שם הלכנה שהיה בחינתו ולכן ח"ל כל עיצור
 השנה שהוא כבוד הלכנה ראוי שיהיה על ידך :

שם עמד שמואל הקטן ואמר וכו' הנה עשה המפרש
 בספר חסידים ס' כ"ב כתב א"ס נעשה דבר שלא
 כהוגן ולא יודע מי עשה יאמר חס"ס הוא שחטאתי
 אע"פ שלא חטא אבל לא יאמר חזי הוא שעשיתי דבר זה
 שא"כ

שח"כ יאמר שקר וע' יאמר חזי הוא שחטאתי יש במשמע
 האי דבר שלא כהוגן שנעשה ומכאן זה המיטא לא יבוס
 ע"ס והקשה עליו הגאון חיד"א ז"ל במראית העין הסרי
 מפורש בסוגיין דשמואל הקטן אמר חזי הוא שעליתי שלא
 ברשות וקאמר הש"ס דאינוס אחרינא הוה ומחמת כסופח
 הוא דעבד וזה הפך דבריו שכתב שלא יאמר חזי עשיתי דבר
 זה דמשקר ונ"ל בס"ד דאין מזה קשיא על המפרש הנז'
 דיו"ל מ"ס עמד שמואל הקטן ואמר חזי הוא שעליתי שלא
 ברשות אין הכונה שהוליד מפיו דברים אלו ממש כמו שהן
 אלא אמר דברים דמשמע מנייהו כך ולעולם יש לפרשם
 באופן שאינו משקר ועוד נ"ל בס"ד אפילו אם נאמר שהוליד
 דברים אלו מפיו ממש לא היה משקר בזה כי הוא לא אמר
 חזי הוא שעליתי היום אלא אמר חזי הוא שעליתי בסתם
 ובלבו כיון על עליה אחרת שעלה לאותו מקום זמן שלא
 היה ועד של עיצור השנה שעלה שם שלא ברשות אלא
 מאיליו ומעצמו עלה וזוה יבא נכון כיון כיון דבריו שסיים
 ואמר ולא לעבר השנה עליתי אלא גלמוד הלכה למעשה
 עליתי כלומר הלכה למעשה מקצת תמיים שהיו אסופים
 שם לשנות הלכות דעלמא דאינו אומר הלכה למעשה
 בעיצור השנים אלא אמר הלכה למעשה בסתם שהיו
 החכמים יושבים שם ומורין הלכה למעשה באיסור והיתר
 וכיוצא ומה שאמר המפרש מקום דמשקר היינו באומר
 חזי עשיתי דבר זה וזה נמלא משקר בודאי דמזכיר החטא
 אינו פירוש וזהו לא חטא ופשוט :

שם אחת שלשה לאבא עין מהרש"א מה שהקשה על
 פירוש רש"י ז"ל ונ"ל בס"ד דאין כאן קושיא
 כלל דודאי ליכא הוכחה על ר"ח שלא חבל שום ממה שילאו
 כולם דאפשר לתלות ולומר שהיו אחרים עשו כן לכבודו
 כדי שלא יתבייש ביציאתו לבדו :

שם גמר לה מיהושע. מקשים הכא לא שייך טעם של
 ביום ונ"ל בס"ד כי השי"ת לא רצה לגלות ליהושע
 כדי שלא יתבייש עכן בתחילת דינא שאם היה הדבר הזה
 גלוי ליהושע מפני הגבורה אז כשהיה מביאו לדון אותו
 היה אומר לו הוגד לי מאת ה' שאתה נגבת וחשאת ואז
 היה מתבייש מאד שלא היה לו מה להשיב להליל עצמו
 לפי שעה אך עתה שלא גילה ליהושע וידוע עכן ע"פ
 הגורל היה פ"פ לעקן להליל עצמו בטענה זו דאין סמיכה
 בגורל ולא נהמלא בשה בתחלת דינו מיהושע וכל ישראל
 שהיו עומדים שם עד שאח"כ בא עמו יהושע בדברי פיוס
 באומרו בבקשה ממך אל תוליא לעז על הגורל ואז בהדרגות
 הודה מעצמו ולא בוס כ"כ משא"כ אם היה נגלה הדבר
 ע"פ הגבורה לא היה לו פ"פ לדבר ולא היו לריקים
 להוראתו ונמלא שהקב"ה לא רצה להגיד כדי שלא יהיה
 בוסה גדולה לעקן אע"פ שחזות הוא חייב מיתה שהוא הגנב :
ומ"ש ואב"א ממה שא"ל הקב"ה עד אנה מאנחתם
 שכללו עמהם ולא ח"ל עד אנה מאנו כדי שלא
 יבוסו אותם שלא ילאו ללקוט מן מרע"ה כי כל או"א מישראל
 יבוס ממרע"ה שיאמר יתכן יחסיב מרע"ה שאני ילאתי
 ללקוט ואני בכלל אותם שא"ל עד אנה מאנו לכן עתה
 ח"ל עד אנה מאנחתם שכלל מרע"ה עמהם אז לא יבוסו
 ישראל מן מרע"ה שמה יחסיב עליהם שכולם ילאו ללקוט
 כי יאמר הנה הוא יודע בעצמו שלא ילא ללקוט ועכ"ז
 ח"ל עד אנה מאנחתם ח"כ גם חזי לא יתשרני מרע"ה
 שילאתי ללקוט אלא נכללתי בכלל כמו שהוא עצמו נכלל
 בכלל :

שם היו משתמשין בבת קול. נ"ל בס"ד נקראה בת קול
 לפי שהדיבור הזה היה נמשך ויולא ממות המלכות
 שנחשבת בת למדת התפארת הנקראת קול ע"ד שאמרו רז"ל
 ותי לו לבה אל תקרי לבה אלא לביה :

שם ראוי שתערה עליו שכינה כמרע"ה מקשים והלא
 היו משתמשין בבת קול. נ"ל בס"ד נקראה בת קול
 לפי שהדיבור הזה היה נמשך ויולא ממות המלכות
 שנחשבת בת למדת התפארת הנקראת קול ע"ד שאמרו רז"ל
 ותי לו לבה אל תקרי לבה אלא לביה :

להעלים הדברים שמדברים בענין עיבור השנה בהעלם יותר כהיות תחלת המכתב הוא בד"א וספור זה שכתבו בראשונה על נס שנעשה לחכמים באותה שנה בארץ ישראל שהם היו בא"י תחת ממשלת שהם רומא עשי אבי ארום וקרו ליה בשם נשר, משום דכתבי בעשו את תנב"ה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך משם אירודך נאום ה' ופרשתי העטם כי יעקב אע"ה שלח מנחה לעשו תק"ן בהמות כמנין נשר ושלחם זכרים ונקבות מכל מין עשויים כסדר נכון כראוי להם בעבור הולדות, וכחצו המפרשים ז"ל הטעם כי לפיכך נעשה עמהם חשבון להחזיר לנו המנחה לפי חשבון כמה ולדות יהיה מהם, וחשבון פירות ופירי פירות מומן משלוח המנחה עד זמן ביאת המשיח בב"א, ולכן ח"ל את תנב"ה כנשר כמה שלקחה מנחה שמספרו נשר ויהיה לך נב"ה לב צוה, הנה משם אירודך נאום ה' שעמד אתה לשלם ולדות וולדי ולדות לחשבון משך כל השנים הרבות אשר יהיו מומן קבלת המנחה עד זמן הפרעון שהוא זמן ביאת המשיח, ולכן מ"ש ותפסו נשר קאי על ארום ולא על פרס, וכמ"ש רש"י ז"ל כי בא"י לא היו תחת ממשלת פרס אלא תחת ממשלת ארום, ורק בבבל היו תחת ממשלת מלכות פרס:

וזה פתרון דברי המכתב שלהם שכתבו בתחלתו זוג בא מרקת, פירוש שני חכמים באו מעיר טבריא לילך למקום אחר בא"י, ותפסו נשר, חיל של ארום תפסו לזה הווג לשלול אותו, והיה ביד הווג הזה דבר הנעשה בלזו ומאז נהו תכלת, כי באותו זמן היה הלכע של התכלת נקלפו לשבח באייר של לזו יותר ממ"א, ולכן היתה סחורה של התכלת שבידם יקרה מאד, ואם היו יכולים לשלול אותם היו מפסידים הרבה, ויתכן שהיה באותו זמן גזרה ממלכי רומא שלא יבצעו תכלת ללזים ואם שוללים אותם היו נכנסים בסכנה שהיו עושים עליהם עלילה שבעבור על גזרת המלכות, אך בזכות הרחמים הם תפילות ישראל שהם שמ"ע, ובזכותם הוא זכית התורה שהיה בידם ילאו בשלום שנעשה להם גם ונילו, ולא לקחו מה שהיה בידם ולא ידעו מה היה בידם, ונשלם מעשה הגם הזה שספרו להם בתחלת המכתב, ואחר הדברים האלה הודיעו להם במכתב שהוא ענין עיבור השנה ברומא, מפני שהיתה גזירה עליהם ממלכי רומא שלא יעברו שנים, ובתבוע עמוסי ירמי נחשון הוא הנשיא שבא"י וייחסו אותו על נחשון ולא על יהודה ראש השבט, מפני שהנשיאות התחילה מנחשון, גם לרמוז כמו שנחשון משר עלמו על כבוד שמו יתברך שקפץ לים תחלה, כן הנשיא מוסר עלמו בשביל מלוא הפך הגזירה של מלכי רומא, ורלה לעבר שנה ולא עלתה בידו מפני שהרגישה המלכות בזה ונתפרדה חבילה, ולז"א בקשו לקבוע נתיב אחד ולא הניחם אדומי הלז, נתיב נב"י, פירוש חודש י"ב הוא אדר שני שהוא עיבור של י"ב חודש, וקראו נב"י כי הוא מבשר טובות של נסי ישראל כמו נב"י זה שכתבו לבשר טוב, והוא הנקרא מטג"י, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל שהוא מוכן לבשר טוב, ולא הניחם אדומי הלז הוא מושל ארום, ולגרסת פרסי הלז היינו שקראו אותו בשם פרסי כדי שלא ירגישו נכרים אם יפול הכתב לידם שהם מדברים על ארום, אבל בעלי אסופות הם החכמים נאספו במקום ועד לעבר השנה, ועשו הועד הזה בחודש שנפטר בו אהרן הע"ה שהוא חודש אב אשר בו דרשן של ישראל להתחיל על בהמ"ק, ולא יאכלו בשר ולא יעשו סעודות, ולכן בחודש זה לא ישימו לב אנשי המלכות לחקור ולדרוש עליהם אם עשין ועד לעבר השנה, יען כי הם יודעים שדרכם לעשות סעודה גדולה בעיבור השנה ומרבין בשמחה, ואומרים בודאי לא יעשו בחודש הזה, ואין בורקין אחרים בענין, ולכן הם הכריחו הדבר לעשותו בחודש הזה שלא ירגישו בו:

דף י"ג. ע"כ ברם זכור אותו האיש לטוב וריב"ב שמו. קשא ביון דגזרו גם על הנסמך יהרג, היה לר"ך

להחזיק טובה גם לנסמכים שכתבו עמנו לקבל הסמיכה דלוי זה היו דיני קנסות בטלון, ונ"ל בס"ד דעיקר הכתוב הוא לריב"ב שהיה זקן שאין יכול לברוח אם ירגישו בו וכדוהו הכי, אבל הם שהיו נחורים וגבורים סמכו על עצמם שלא יסתכנו שם ירגישו גם יברחו וכדוהו הכי, ועוד נ"ל דהנסמכין אפילו אם יתפסו אותם יאמרו אנחנו לא באנו להסמך אלא לראות, ואותם שנסמכו ברחו להם, אך הסומך הוא אחר, והמה יודעים שהוא היה ריב"ב שהוא היה הזקן הסומך דאם לא בא לסמוך למה בא שם, ואומרו ברם זכור אותו האיש לטוב, כלומר בנדרים זכור לטוב, והבי"ת היא בית השמש:

דף י"ד. גזרה המלכות על ישראל כל הסומך יהרג, הא דגזרו רק על הסמיכה, משום דר"ז חשבו דינוליס לבעלו לגמרי עד עולם כיון דענה אין סומכין מחדש, או סמוכין הישנים ימותו וממילא תתבטל דיני קנסות דאין דיניס אלא הנסמכים וליכא נסמכים, אבל שאר דיניס הם יגזרו עליהם שלא ידונו אין גזרתם קיימת ועולם, כי אחר דור זה ימות הקיסר ותתבטל הגזרה, ויחזרו וידונו בהם, כי תירא מונחה בקרן זיית ולינס בטלון הדיניס שלה:

שם. ועיר ססומכין זה תחרה. קשא בהא דהעילו חומה גם על העיר ואין דרכם כן, כשגזרו לן לבעול מלכות מעטישין את העושה מזה ואין סומכין מקום שעשה בו המלוה, ונ"ל בס"ד כי הם חשו פן יעשו הסמיכה בחדרי חדרים ואח"כ יברחו הסומכין והנסמכין למלכות אחרת שאין יכולים להרגם, אך עתה שגזרו על העיר תחרה יחשו ולא יעשו הסמיכה בסתר, דשמא אח"כ יתגלה הדבר, ואע"פ שהם בורחים עכ"ל העיר תחרה, ועוד גם אנשי העיר לא יעשו אותם לסמוך בסתר כי יאמרו שמא תשמע המלכות ותחרה העיר:

ורע הא דלא הלך ריב"ב למלכות אחרת לסמוך שם, מפני שהיה זקן וחולני ולא היה לו כח לילך למלכות אחרת, וכפי הנראה היה חוק ומשפט הסמיכה כך, שהסומך יאמר תחלה לנסמך כל דיני קנסות והלכותיהן, ואח"כ יאמר לו רבי תתקרי והרשות נתונה בידך לדון דיני קנסות, ומאחר שסמך לו כל דיני קנסות היה לר"ך לשהות עמו הרבה, ולא סגי לעשות לו הסמיכה בדברים אלו בלבד, רבי תתקרי ורשאי אתה לדון דיני קנסות:

שם. מה עשה ריב"ב הלך ויש לו בין שני הרים גדולים. נ"ל בס"ד תמנת מעשהו זו גרמו באותיות שם הכניו שלו שנקרא על שם צבא, והיינו ב' ראשונה רמו לשני עיירות, וב' שניה רמו לשני תחומין, ואות ה' רמו לשם המקום אשר, כי דבר זה נעשה בין אושא לפרעס, וראש אושא הוא אור א"י, ורע, כי ודאי היו חכמים הרבה באותו הדור שהיו נסמכים לדון דיני קנסות, אך לא היה בהם אחד שנסמך שיוכל לסמוך אחרים, כי אע"פ שסומכין אותו לדון דיני קנסות, אם לא ח"ל יש לך רשות לסמוך אחרים אינו יכול לסמוך אחרים, והסומכים לא היו נותנים רשות זה לסמוך אחרים לכל חכם הנסמך, ולא נמלא חכם מוסמך שיכול לסמוך אחרים לתת להם רשות לסמוך אחרים גם הם, אלא רק ריב"ב:

שם. כאבן שאין לה הופכים. נ"ל דימה עלמו לאבן, כי אבן עולה מספר מאהבה לרמוז שהוא מקבל זה מאהבה, ועוד נ"ל אותיות השם של האדם נקראים אבן כנו' בספר יצירה שלשה אבנים בזוית תשעה בתים, והוא שמו יהודה, ואם תהפך אותיות יהודה למפרע נקראים הדוה, ורמוז להם שאין נפשו דוה על הדבר הזה הנעשה בו, אלא היא שמחה, וזהו כאבן שאין לה הופכים, אלא היא בדרך ישרה יהודה לשון הודאה שהיא מודה ומשבת: להשי"ת על אשר נעשית מלואו זו על ידה:

שם. נעשו בו שלש מאות לונבאות. נ"ל בס"ד, דקדקו של

על מספר שלש מאות שהוא מספר ה"פ אות ס', דודע כל מלוא ים לה אחיה באותיות אלפא ביתא שהוא ראש שמה, ולכן מלוא הסמיכה שורשה באות סמ"ך שספרו ששים והוא סמך חמשה חכמים, א"כ עשה חמשה מלות בסמיכה שאלוהו באות ס', לכן נעשו בו שלש מאות כמנין ה"פ ס', ואע"פ שהם בהמות ואין להם השגה, בכל זה הנה עשו כן ע"פ הקלפה המלומדת אותם לעשות כך, והוא שר ארום. אי יובן הטעם שנעשו בו שלש מאות להוליא ממנו דם מן שלש מאות מקימות, כי אותה שנה היתה שנת שמד שנתגברו בה הדינים שהם ד' שמות חלקים שעולה מספרם שמ"ד, לכן כל שנה של גזרה קירין אותה שנת שמד, והנה ע"י שהוליא מן ריב"ב דם מן ס' מקימות בניפי, בזה הלעז נמתקו מספר שמ"ד של ד' שמות חלקים שהם דין והיינו ס' עם אותיות דם הוא שמ"ד, והא דהרגו אותו בחנית ולא בסבין או חרב, נ"ל בס"ד כי חנית עולה מספר בת גדיב, לרמוז שנפשו נקראת בת גדיב בדבר זה שנדבה לקדם שמו יתברך בעיבור מלות הסמיכה שלא תתבטל:

והא דעשאוהו ככברה, נ"ל בס"ד כי שר של ארום ידע והרגים דע"י מסירת עלמו לקיים מלות הסמיכה, הביא ברכה לעולם, לכן תרה אפי עליו והפך לו אותיות ברכה לאותיות כברה, ולפי מ"ש לעיל דמלות סמיכה אחוזה באות סמך, לכן אמר הכתיב יו"ה' אתך את הכברה באסמך, קרי בה בא סמך:

שם. ריב"ב אחריני הוו בהדי' והא דלא חשיב להו משום כבודו. מקשים לדברי הרמב"ם ז"ל שפסק בהלכות סנהדרין פ"ה, דאע"ג דסמיכת זקנים בשלשה בחד סמוך סני, אמאי ריב"ב הביא אחריני בהדי' יניח שנים מן החכמים שבאו להסמך ויעטרפו עמו להיות שלשה, ונ"ל בס"ד דיש שני מוטי סמיכה, הא' סמוך אותו בכל דבר וטקן לו רשות לסמוך אחרים, והב' סמוך אותו לדון דיני קנסות, אבל אין לו כח לסמוך אחרים, ומ"ש הרמב"ם ז"ל סמיכת זקנים סני בחד מנייהו מוסמך, אין הכונה דהשנים לא יהיו סמוכים כלל אלא בענין דהשנים ג"כ סמוכים שנסמכו לדון דיני קנסות, ורק אין סמוכין לסמוך אחרים ג"כ, דסני באיכא עמהם חד שהוא מוסמך כדי לסמוך אחרים ג"כ, ולכן כיון דאיתם החמשה לא היו סמוכין כלל, דלא נסמכו עדיין אפילו בסמיכה לדון דיני קנסות, לא אהי למיתב מנייהו שנים כדי לסמוך, ולכן הביא אחריני שהיו מוסמכים לדון דיני קנסות, ורק לא היו מוסמכים להסמך אחרים:

ובזה נתקן בס"ד קישוף אחרת, דקאמר על ר"מ שסמכו רבי עקיבה ולא קבלו מיניה משום דהוה קטן, דקשה איך סתרו מעשיו של רבי עקיבה ולא קבלו סמיכתו, ובזה ניחא דרבי עקיבה סמך את ר"מ לדון דיני קנסות, וגם לסמוך אחרים, ומשום כבודו של רבי עקיבה קבלו ממנו הסמיכה לענין לדון דיני קנסות, אבל לענין לסמוך אחרים לא קבלו מיניה, שלא היו מקבלים לעשות ד"ז לכתחילה שיסמוך אחרים והוא עודנו קטן בשנים, משום דבזה תהיה סמיכה של אחרים רופפת, עד שבא ריב"ב וסמכו להיות סומך אחרים ג"כ:

שם. הוה משתקיד ר"י למסמיכהו לא הוה מסתייעא מילתא. מקשים והא לסברת הרמב"ם סני בחד מילתא שיהיה מוסמך, ולעיל כתבתי דגם להרמב"ם צ"י שיהיו גם השנים סמוכים אלא דלא בעינן שיהיו מוסמכים לסמוך אחרים, אלא אע"פ שהם מוסמכים רק לדון דיני קנסות ורק חד מוסמך לסמוך אחרים סני, ועוד נ"ל בס"ד אע"ג דסני בחד, עכ"ל לכתחילה היו נותנים לעשות הסמיכה בדברים בקבוק חכמים כדי לפרסם הדבר, ור"י היה רולה לעשות הסמיכה שלהם בפומבי ולא אסתיעא מילתא:

שם. לעולם הו קבל וקיים, פירש רש"י קבל אפל ר"ל שפל, וי"ל למה לא אמר בפירוש שפל, ונ"ל אמר קבל שיש בזה הלשון תרתי לשון קבלה ולשון שפלות, לרמוז שהשפלות הוא מקבל אותה ברעונו, ולא שהוא מוכרח להיות שפל בשביל חיזה פניה שיש לו בזה דמכרתהו לכך, או יובן בס"ד ע"ד מ"ש בס"ד במאמר התנא ויהיו עניים בני ביתך, כי הגוף נקרא בית, כמ"ש לא יזועו שומרי הבית והאדם לר"ך לראות אברים שלו שהם בני ביתו עניים דלית להו מגרמייהו כלום, אלא כל רגע מקבלים כל או"א כח העינין לו מאת השי"ת. ובזה פרשתי בס"ד מאמר רז"ל יאה עניותא לישראל כודא סומקא לסייחא מוורא, דאין הכונה נאה להם העניות שיהיו עניים באמת, אלא הכונה נאה להם להיות רואין עמנו דלית להו מגרמייהו כלום, כך יזיירו ויחשבו בדעתם תמיד, ובזה פרשתי הטעם שישראל מוכין ללבנה ונמשלו ללבנה, והיינו כי הלבנה היא גוף חשוך ולכן לא אור מלדה כלל, אלא היא מקבלת תמיד אור מן השמש, וכך נאה לישראל לחשוב על עצמם כך, שהם דומין ללבנה שגם הם מלדס גוף חשוך, ולכן אמר לעולם הו קבל שהוא תרגום של אפל, ר"ל גוף חשוך כמו הירח שהיא גוף חשוך ומקבלת כל אור שלה מן השמש ולית לה מגרמיה כלום, כן הוא אפל מלד עלמו, אך כח הנמלא ונראה בו הוא שקבלו כל רגע מאת השי"ת, ולזה נקט קבל שיש בלשון זה שתי משמעות ח' לשון קבלה וח' לשון אפילה, ר"ל אע"פ שרואה עלמו שיש בו כח, יחשוב שהוא מלד עלמו אפל, אך הוא מקבל הכח והאור מלמעלה, ובני ירדיו כה"ר יעקב נר"ו פירש שהחטב נקרא תמיד בשם תלמיד חכם, להורות דאע"פ שלמד תורה הרבה לא יבצע מן הלימוד, ולא יאמר כדב נעשיתי רבי ותכס גמור, אלא כל ימיו ישתדל ללמוד מאחרים שיעשה עלמו בסוג תלמיד, וז"ל הו קבל וקיים תהיה בסוג המקבלים שר"ך לקבל ד"ת מאחרים, ובזה יהיה למודך קיים בידך, שאם תחשוב נשלמת בחכמה ואין לר"ך אתה לקבל עיר, נמלאת מתגאה, ואז אין למודך קיים בידך, עכ"ד נר"ו:

דף י"ז. על שבעים כתב זקן ושנים הניח חלק. מקשים אמאי הולך לכתוב שבעים פתקאות הוה סני לכתוב י"ב פתקאות, ועל עשרה פתקאות יכתוב ששה ועל שני פתקאות יכתוב חמשה, וראיתי בספר ברכה טיב בפירוש בהעלותך שתיקן דמרע"ה בתחלה בירר ששה זקנים מכל שבט ובשבת כדמוכח בקרא אשר ידעת כי הם זקני העם וכו' ואם היה עושה כן לכתוב י"ב פתקאות עשרה יכתוב בזה ששה ושנים יכתוב בזה חמשה חמשה, ויבואו י"ב שבעים וימנשו את י"ב פתקאות אלו, הנה השבט שלקח פתקא של חמשה לר"ך לדחות אחד מן הששה הנבחרים שבירר מרע"ה בתחלה באותו השבט, ולמי נדחה, הא כל אחד מן הששה הנבחרים יאמר אני הוא מן החמשה, אבל עתה שכתב ע' פתקאות של זקן ושנים חלק, וכל אחד נוטל פתקא אין לשום אחד טענה ותעומו, דמי שנטל חלק יאמר לו מרע"ה אין המקום חפץ בך עכ"ד, ותירון זה הוא כמו תי' שתיקן מהרש"ה ז"ל, אך על תי' זה יש להקשות, דאי משום הכי הוה אפי' לעשות שלא יברור הוא תחלה, אלא בתחלה יעשה הגורל של י"ב פתקאות שיכתוב על עשרה פתקאות ששה, ועל שנים יכתוב חמשה, ואחר שמשכו השבעים את הפתקאות אז מן השבט שיש בידו פתקא של ששה יברור ממנו ששה, ומשפט שיש בידו פתקא של חמשה יברור חמשה, ונ"ל בס"ד ליישב קושיא זו שהקשינו על תירון סני' דאם היה עושה כן היה נראה גרעין לאותו השבט שבירר ממנו חמשה שהיו אחרים שבט זה גרוע, שבלא"ה גמי לא היה יכול מרע"ה לברור ממנו יותר מחמשה שלא היה נמלא בו יותר, לכן הקדים לעשות הברירה שלו בתחלה שנודע שנמלא בכל שבט נבחרים ששה שהם ראויים, אז אח"ך כשמך אחד משבט זה פתקא של חלק, לאו

לאו משום שאינו ראוי אלא משום שאין בו לורך, יען שהוא יתר על מספר שבטים:

ועוד תירץ בספר ברכות טוב תירץ שני לקושיא הנו', והוא דנספקא מרע"ה אם רלינו יתברך לפחות אלו השנים זקנים משני שבטים שהיו חמשה מזה וחמשה מזה, או"ד שניהם היו חסרים משבט א' שמולס יהיה ששה ששה ורק משבט אחד יהיה ארבעה דוקא, ולכן עשה לא כפי סדר הנו' בקושיא, אלא כתב שבטים זקן ושנים חלק, וזוהו יתברר הספק שלו עכ"ל. והנה על תירוק זה יש להקשות דאי משום הכי עדיין קשה, למה הולרך לכתוב שבטים פתקון, וכתוב כ"ב פתקון זקן ושנים חלק ויניח בקלפי ויביא שנים זקנים מכל ששה וששה הנבחרים שהם יעלו כ"ד אנשים, וכל אחד מהלוי הכ"ד ימשוך פתקא א' מן הקלפי, ואם חפץ הויה מן י"א שבטים ששה ששה וזמן שבט אחד ארבעה, וזמן שאלו השנים שמונים חלק יהיו משבט אחד, ואם ירלה שהיו חמשה חמשה משני שבטים, וזמן שאלו השנים שמשכו חלק יהיה אחד מהם משבט אחד, ואחד מהם משבט אחר. ונ"ל בס"ד ליישב קושיא זו דאם היה עושה כן לא היו מקבלים אלו הכ"ד לפרוש עלמם מחבריהם הנבחרים למשך פתקאות, באומרים למה אנו מניבים עלמנו לבית הספק בידים, מאחר כי אלו הכ"ד אנשים מוכרח שנים מהם יקחו חלק ויהיו נדחים, ולכן כל אחד מן הנבחרים כשאוחר לו זה ואשך פתקא מן הקלפי יאמר מאי חויה שתביא אותי לבית הספק, תביא את חברי, מאחר שזה הבא למשך אפשר דא"כ יהיה נדחה לגמרי, וחבריו הנשארים הם ודא"כ בלי ספק. ולעיקר הקושיא נ"ל ע"פ מ"ש הרב בני יששכר ז"ל ח"ב דף ט"ז בשם מהרש"ו על שני השערים של יו"כ וז"ל, המנהיג הזאת נעשה בגורל, כי גורל הוא באין טעם כעין שאמרו בבחירה דק חפץ ורלין שמסכים ברלין אל אשר יפול לו הגורל מבלי טעם, ובשיראל עושין צויה"ז דבר מעשי להשי"ם ברלין או כביכול מבוררים רלין העליון, ע"ש ולכן כאן עשה ע' פתקא, נמלא על כל אחד משבטים זקנים נעשה הגורל, וזוהו המשיך שפע מן הרלין העליון לכל או"א:

שם, מי שעלה בידו חלק, א"ל המקום לא חפץ בך, כתב מהרש"א ז"ל דמקשו בירושלמי איך הועיל זה התיקון אם נודמן שעלו כל פתקאות זקן בראשונה, הלא יאמר זה שעלה בידו חלק, מה שעלה בידו חלק הוא מפני שלא נשאר בקלפי אלא רק חלק, ואותם שעלה בידם זקן היינו משני שהיה נמלא שם זקן. ועוד קשה דאם נודמן שעלו שבטים זקן בראשונה מעיקרא לא יבאו השנים למשך, ותוך בירושלמי שכתב ע"ב זקן ושנים חלק, וגרסא דתלמודין לא תתייבב בהכי, דהא קאמר להדיה כתב שבטים זקן ולא יותר, אך בדרך גם נודמן שילאו השנים של חלק קודם שעלו כל השבטים של זקן, אך מקשים איך מרע"ה סמך על הנס, ודילמא, היו יולאים כל שבטים זקן קודם של חלק, ומתרלים אם היה נודמן כך היה מניח עוד שנים של זקן בקלפי, ותיקון זה מוקשה, דגם זה נמלא סומך על הנס, דדילמא שנים אלו היו מעלים שנים של זקן, ונמלא שעלה ע"ב פתקאות של זקן, ואיך יעשה עתה לטק מהם את שנים היתרים, על כן נ"ל לומר דמרע"ה היה יודע בדוה"ק, מי הם הראויים להעלות בידם זקן, ומי הם שירך לעלות בידם חלק, ולכן לאלו השנים שנראה לו בדוה"ק שעלה בידם חלק, היה אומר להם שהיו מושבין בראשונה: **והנה** בספר מנחת יהודה על התורה לרבינו יהודה בן אליעזר שחבר בשנה ע"ז לאלף השישי כתב, די"מ אחר שהיו מעלין פתקא של זקן היו חוזרין וחורקים בתוך הקלפי, ולפ"ו היה יכול לעלות זקן ביד כל אחד מן הע"ב, ונמלא בהשגחה מן השמים היה הדבר הזה שעלה חלק ביד השנים, ולא נשאר להם טענה עכ"ל, ודבר זה

תמיהא לי דא"כ למה הולרך לכתוב שבטים של זקן די בששה או בעשרה, ורק יהיה עמיהם שנים של חלק, מאחר דחוזרים ומשליכים הזקן בתוך הקלפי, ואפשר ליישב פירוש זה של הרב ז"ל הא הולרך לכתוב שבטים זקן ולא בני בששה או בעשרה, מפני שלפ"ו יהיה בפתקאות של זקן משמוש ידים הרבה כמה פעמים בעליון ובחזרתן בזה"ל בקלפי, והיו מערערים אח"כ על הגורל לומר דאלו האחרונים שעלה בידם זקן לא היה זה מן השמים, אלא הם כווננו להעלות זקן שהיה להם סימן בפתקאות של זקן שנחמטו בשימוש ידים, משא"כ שנים של חלק לא נחמטו, כי חדשות היו בעליותם, ולכן עשה שבטים זקן כדי שכולם תהייה חדשה ולא יהיה היכר בהם ולא שום הפרש מחותם החלק כלל, כי בעת שמחזירים הפתקאות של זקן, היו חוזרין וכוללין הפתקאות היטב בתוך הקלפי:

שם, ועל רע"ג כתב חמשה שקלים. הקשה מהרש"א למה כתב חמשה שקלים ימים חלק, ונראה כוננו לתוך כי המעלה החלק חומר אח"כ כשעלתי הפתקא היתה כונתי להבחין ע"י הגורל אם יפדה אותו בן לוי או אם נשאר בקדושת בכור כאשר הייתי בתורה, ועתה כשעלה בידו חלק הורה הגורל בזה שלא יפדני בן לוי ואשאר בקדושתו בכור כאשר הייתי, וזמין אתה אומר שירך אתי לפדות עמני בחמשה שקלים, לכך כתב על רע"ג חמשה שקלים כדי לברר בזה דהמושך פתקא מן הקלפי או יפדני בן לוי או יפדה עלמנו בחמשה שלשים, ברם הא קשיא איך יוכל לומר בן לפטור עלמנו מן חמשה שלשים, והלא בפירוש אמר הקב"ה למרע"ה שירך ליקח מן הרע"ג חמשה שקלים מכל או"א מהם. ונ"ל בס"ד לתוך עיקר הקושיא, דאם היה כותב רע"ג חלק היו אלו המעלים חלק אומרים לא רלה הקב"ה שכל או"א מאלו הרע"ג יתן חמשה שלשים שלמים, אלא הכי קאמר תחשוב כמה שלשים עולים לרע"ג פעמים חמש, ותקח סך מן האמלע של כ"ב חלק רע"ג בכורים, ואין כונתו לומר כל זה הסך מן הרע"ג לבדם, כי באמת הקב"ה לא אמר למרע"ה, אלא שהיו הלויים פידים את הבכורים, ובנגד פדיון הרע"ג היתרים תקח חמשה שלשים כנגד כל או"א, ולא פירש לו להדיה ממי יקח, ורק מרע"ה להפסיד דעתו של ישראל שלא יהיה כל או"א אומר פדאני בן לוי עשה הגורל, והנה הם קודם שעשה הגורל לא היו אומרים למה תעשה גורל הלא מספר של לויים ועל בכורים יודע, שידוע הוא שהבכורים יתרים רע"ג אנשים תחשוב כמה עולה רע"ג פעמים חמש שקלים ותקחם מן האמלע מכל כ"ב חלק רע"ג בכורות, והטעם שלא היו אומרים זאת בתפלה כי כל אחד חושב טוב שיעשה הגורל, ואולי אני יפדני בן לוי ולא אתן כלום, אבל אחר שעשה הגורל, אז אותם רע"ג היתרים אומרים בן לטובה עלמם כדי להטיל המסא גס על כ"ב חלק, ובודאי כ"ב חלק לא ירלו בכך כי אומרים כל או"א כבר פדאני בן לוי והיה נעשה מריבה בין כ"ב חלק ובין רע"ג היתרים, לכך כתב על רע"ג חמשה שקלים שזוהו נבחר שאלה היתרים שהם רע"ג חייב הוא עלמנו לשלם חמשה שלשים ככתוב על פתקא שלו:

שם, היו מתנבאים עלי שליו עלי שליו. נ"ל בס"ד כפל הלשון, א' על הנראה למטה, וא' על שורם השליו שיש למעלה, אי נמי שליו ירד בזכות מרע"ה, לכן שליו עולה מספר משה עם הכולל, ויודע מרע"ה שמו כפול משה משה, לכן אמרו עלי שליו עלי שליו ככפל. או יובן בס"ד מתנה של שליו נתנה לישראל במדת א' שהוא חסד וידוע ד"פ א' במלואם אלף למ"ו, אלף למ"ד, עולין ש"ע ש"ע כמ"ס הרמ"ז ז"ל, וכתב רבינו ז"ל בעץ חיים שער א"א פ"ה ס"ב פ"ב ע"ב נהורין, וז"ל ושעשע יונק על חור פתק, וז"ל והאדמה לא תשם, ששני פעמים ש"ע הם הש"ס, ובשמאירין אלו ב"פ ש"ע, אז האדמה לא תשם עכ"ל זל"ה ע"ש

ע"ש, ולכך כיוונו לומר עלי שליו עלי שליו שהם ר"ת ש"ע ש"ע. ועוד נ"ל בס"ד כי המתנבאים הם שנים אלדר ומורה, וכל אחד אומר עלי שליו פ"א, ודע דאע"ג דאין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד, וכמ"ש יהושפט לאחאב, הנה כאן שהיו אלדר ומורה שהיו יונקים משני דרין שהם שנים כאל אל דר מי דר, לכן היתה נבואתם בהשוואה אחת. ובני יודי כה"ר יעקב נר"ו, פירש כפלו הלשון בעלי שליו א' כנגד מ"ן, וא' כנגד מ"ד עכ"ל נר"ו:

שם, לא סימוה קציה. פירש פתח עינים מפי השמועה דארז"ל כל דיבור שילא מפי הקב"ה, אם לרעה חורה, ואם לטובה אינו חורה, וא"כ מ"ש משה מת לא אכפת לו דסבר יתחון בתפלה ויבעל הגורל, וכך היא המדה דכל דבור לרעה חורה, אבל מ"ש יהושע מכנים זו לטובה של יהושע ואינו חורה כשים הכוזב הנביא לדעת הרא"ם והרב לחם משנה בשלטי ה' יסודי התורה, ודא עקא, לכן אמרו לא סימוה קציה דהיינו א"ל משה מת לחוד ולא סימוה קציה יהושע מכנים עכ"ל ע"ש. ועד"ז נראה לפרש היטב בס"ד כונת הכתוב שפילו אם נאמר סימוה קציה אפ"ה יבא דבריו של מרע"ה לנכון, והכי קאמר מי יתן כל ה' נביאים, פירש נביאים נבואה זו של יהושע מכנים, דאז מרווחא שאוכל לבעלה ע"י תפלה, וליכא בזה הכוזב הנביא, כיון דכל ישראל נתנבאו נבואה:

שם, אין מושבין בסנהדרין אלא מי שידוע לטהר השרך מן התורה. הקשו התוספות מה לנו בחדיפות של הכל לטהר השרך אשר התורה עמאתה ונ"ל בס"ד דארז"ל העולם קיים על הדון, וקשה מאי רבותיה כ"כ. מאחר שחייב לדון דין אמת, ואם לא ידון אמת עבירה בידו, לכן אמרו שמושיבין בסנהדרין א' שידוע לטהר השרך מן התורה, א"כ כיון שיש להם חכמה כ"כ ואין הולכים אחרי ההבל קנו מעלה במנהיגה זו כדלית היא לקיים הטעם, ומ"ש שירך להשיב בעלי חכמה לזו אחמנות התורה קאי דזה פשיטא, אלא קאי על חכמות הטבע ושאר חכמות שלפעמים לריבין חכמות אלו בעניינים הבאים לפניהם:

שם ע"ב. למידן לפני חכמים לוי מרבו. נ"ל דאע"ג דבן עזאי ובן זומא וחבריו קדמו ללוי, נקט ללוי ברישא לכבודו של רבי, כי בן עזאי ובן זומא לא פירש לפני מי הם דנים, ובספר דקדוקי סופרים הגרסה חגיגה בן כיפא וזו גרסה נכונה כי חגיגה בן חגיגה ב"מ מוזכרין אותו בשם רבי:

דף י"ח, נמלא דייני ישראל שבעת רבוא ושמונה אלפים ושם מאות. הקשו התוספות אם הטיל מן שנים רבוא י"ח חלק ושם מאות לשני אלפים ושני מאות ושני חמישים לא ישרא בישראל ששים רבוא, כדי שימלא בשני עשרות ששים חלק שהם שש רבוא, ותיקון הראשון שתרנו דוחק, דאיך מכל ששים רבוא ישראל לא יהיה אחד בהם וזכה לשררה של שרי אלפים ולא לשררה של שרי מאות, ולא לשררה של שרי חמשים, ועוד קשה מי הכריחו לתנא לפרש כן, ותיקון השני שנכתב בשם י"מ הוא תמוה, דגם אם נדחוק לפרש דברי התנא בשבון הפרטי, דקאי על עת הצדירה, איך לא ישבו דיינים שרי עשרות ששה רבוא ולא נשארו שרי חמשים י"ב חלק ובן בשאר, עכ"ז חשבון הכללי הנקט התנא בסיפא שאמר נמלא דייני ישראל שבעה רבוא ושמונה אלפים ושם מאות זה א"א ליישב, דודאי קאי מספר זה בקרקפתא דגברי, ולפי התיקון הב' הנו' לא היה קרקפתא דגברי דכולהו שררות אלא רק ששה רבוא בלבד, וזה דבר תמיה מאד. ונ"ל בס"ד ליישב סיפא דברייתא הנו' לפ"ד התוספות הנו' הוא דלעולם מרע"ה לא בירר דיינים מן סך ששים רבוא של ישראל אלא רק ששה רבוא דיינים, אך להיות דהלכות דייני ממונות הם עניינים שונים ורבים המה שיש להכות עדות ושטרות והלואות וטוען ונעטן ושפוטות, וכן הלכות אבידה ומליצה וזכיה ומתנה ומכירה ע"ש

ושטרות וחלוקה וכן הלכות גניבה וגזלה וזקי מומן ומובל ומזיק, וכן הלכות שומרון ושופטים ונחלות, שכל אלו הם עניינים רבים שונים, ויש בהם עניינים מלויים הרבה ויש בהם אינם מלויים כ"כ, ויש אמלעים, על כן עשה מרע"ה מעניינים הנו' וביולא בהן ארבעה חלוקות, דהיינו עניינים שמלויים הרבה בין בני אדם עשה אותם חלוקה אחת ראשונה בפ"ע שירך לעניינים אשר בחלוקה זו דיינים הרבה לדון אותם, ולכן תיקן שידונו עניינים של חלוקה זו בשעה ראשונה מן היום בבית ועד גדול הרבה אשר יש בו בו ששה רבוא דיינים שהם אחד מעשרה מששים רבוא ישראל, ואלו הנקראים בשם שרי עשרות יהיוהם אחד מעשרה מכל ישראל, ועשה עוד חלוקה שנית משאר עניינים של דייני ממונות שידונו אותם בבית ועד שני שיסבו בו שנים עשר חלק דיינים, ואלו נקראים שרי חמשים מפני שמספרם הוא אחד מחמשים מכל ישראל, ואלו הי"ב חלק ביררם מאותם ששה רבוא דיינים שיסבו בבית ועד הראשון, והם דנים עניינים של חלוקה השנית דרך משל בשעה שניה מן היום, ואלו יקומו מבית ועד הראשון וישבו בבית ועד השני, ועשה עוד חלוקה שלישית משאר עניינים ואלו ידונו למשל בשעה שלישית מן היום וישבו בבית ועד זה ששה אלפים דיינים ולקחם מן החשובים אשר בבית ועד השני שהיו שנים עשר חלק, ואלו נקראים שרי מאות שמספרם הוא אחד ממאה מכל ישראל, וידונו עניינים שבחלוקה זו בבית ועד הרביעי, והם מן החשובים שיש באותם י"ב חלק, ועשה עוד חלוקה רביעית משאר עניינים של ד"מ שיסבו בבית ועד הרביעי, והם שם מאות דיינים שנבחרים ונבחרים מאותם ששה אלפים דיינים, ואלו נקראים שרי אלפים שמספרם עולה אחד מאלף ישראל שהם שש מאות אלף, וידונו בבית ועד הרביעי. נמלא לפ"ו אותם הדנים בבית ועד הראשון הם ששה רבוא, והדנים בבית ועד הר"ב הם י"ב חלק, והדנים בבית ועד השלישי הם ששה אלפים, והדנים בבית ועד הרביעי הם שש מאות, סך הכל הם חמשה את היושבים בכל ועד בפ"ע, תמלא מספר שבעה רבוא ושמונה אלפים ושם מאות, והוא החשבון הנזכר בסיפא דברייתא הנו' :

ובר זה כתבתי ליישב סיפא דברייתא ע"פ פירוש י"מ שהביאו התוספות, אבל בלא"ה י"ל תחלה בירר שש מאות החשובים ביותר, ואלו קרא אותם שרי אלפים כי עולין לחשבון אחד מאלף מששים רבוא ישראל, ואח"כ בירר מחשבון הנשארים סך ששה אלפים לדון חלוקה אחרת, וקראם שרי מאות לפי שהם אחד ממאה מכל ישראל, ואח"כ בירר י"ב חלק, וקראם שרי מאות, כי מספרם הוא אחד ממאה מעיקר המספר של כל ישראל ואלו ידונו חלוקה אחרת, ואח"כ בירר מן הנשארים י"ב חלק וקראם שרי חמשים שמספרם עולה אחד מחמשים ממספר העקרי של ישראל, ואלו ידונו חלוקה אחרת מן העניינים, ואח"כ בירר סך ששה רבוא דיינים וקראם שרי עשרות שמספרם עולה אחד מעשרה ממספר העקרי של כל ישראל, ואלו דנים חלוקה אחרת, והשתא דברי דברייתא יתיישבו כפשוטן בן ברישא בן בסיפא. וזוהו האופן אשר כתבתי ותיקן בס"ד דקדוק א' עלום בדברי התנא דברייתא, שאמר נמלא דייני ישראל שבעת רבוא ושמונה אלפים ושם מאות, וקשה למאי הולרך לררף הפרטים של החשבון לעשותם כללי, והלא שפילו תיקון יודע ללררם מאחר שפירש הפרטים, וזוהו ניחא שהולרך לעשות עירוף זה לאפוקי מפירוש י"מ דלפי פירושם לא בירר אלא כך ששה רבוא דוקא:

ובאמת לריך לחקור לבקש טעם לדברי י"מ הנו', מי הכריחם להבין כך שלא בירר אלא רק ששה רבוא בלבד, ונדחקו לפרש דברי התנא מ"ש נמלא וכו', והיה לפרש כמו אופן שכתבתי, דלעולם בירר שבעת רבוא ושמונה

ושמונה אלפים ושם מאות, ונ"ל בס"ד דסברי י"מ דוחק לפרש שהולך מרע"ה למנות כ"ב דיינים שהם שבעה רבוא ושמונה אלפים, ואפילו למנות ששה רבוא בלבד הוא דוחק ודחוק, כי י"ל למה הולך כ"ב, אבל במספר ששה רבוא אע"פ דלא הולך לכך איכא טעמא אחרינא למספר זה כדי להורות לדיינים שזיהרו להיות קדושים, דכתיב העשירי יהיה קודם לה' ומספר זה הוא אחד מעשרה, כן הם יקדישו עצמם למלכות הדין והמשפט ויסבלו עול ליבור כזה, אע"פ שדרך להעביר זמן הרבה על זאת :

והנה במספר הכללי דנקיט תנא דברייתא שהוא שבעה ושמונה אלפים ושם מאות, נ"ל בס"ד לרמוז רמז נכון, כי מספר הנז' הוא ר"ת שם שר אש שהוא ר"ת שם מאות שבעה רבוא ששה אלפים, וידוע מ"ש הרב קה"י ז"ל בשם סודי רז"א, גבריאל הוא הסופר של מעלה, והוא הדיון לפני כהן הכבוד, וכל מקום שנה' בא מלאך והצטן הוא גבריאל שהוא הדיון עכ"ל, ולכן כיון שהוא דיון למעלה הוא נלכ על הדיינים למטה לראות ולפקח על הדין אשר דיון, כי מספרו גליה אגון, ולכן נרמז במספר הכללי הנז' שם שר אש, כלומר שם צבתי דיון למטה, נמלא שר אש הוא גבריאל שהוא שר האש, ועוד נ"ל בס"ד לרמוז במספר זה שהוא סימן שלו חוץ, דהיינו רבוא ח' אלפים וא' מאות שמונה לדיינים במספר זה, ואומר להם חוץ כמו לנו חוץ מפעולות חלקים שהוא ר"ל ראו כן אומר להם ראו בעין השכל שלכם שמה דין מרומה הוא ולא תפסקו הדין על משמט אוזן בלבד, גם חוץ לשון נבואה כמו גר החוזה, חוץ ישעיהו, כלומר תהיו חוקרים ודורשים לגלות הנסתה, כאשר הנביא מגלה הנסתות, דעל כיוצא בזה אמרו חכמי ערוך מנביא :

פרק שני

דף י"ט. תנו עיניכם בו וגדונו. נ"ל בס"ד הכונה אל חתנו עיניכם במלכותו ובכבוד עושרו, אלף על כן אהנו גרון אותו כאשר אדם ולא נחניף לו. או יובן תנו עיניכם בו בשמו דאחרמי לקמן שמו ינאי כמנין שלנו שאנחנו שבעים ואחד, וראוי לנו להיות כנגדו ולא נחשוב אותו עליון ועטרה עלינו כדי שנחניף לו. או תנו עיניכם בו בשמו שמו ינאי שהוא אותיות און דנחשוב אותו כאין, ולא נחניף לו :

שם. עמוד על רגלך. י"ל סגי לומר עמוד ובודאי שיעמוד על רגליו. ונ"ל בס"ד לומר שלא עמידה שיש בה סמיכה, דנמלא און אתה עמוד על רגלך כי מן הדבר שדרך עמידה אסור לסמוך עצמו על דבר אחר. ומ"ש לו לא לפנינו אתה עמוד אלף לפני מי שאמר והיה העולם, הא דנקיט לשון זה ולא אמר לפני הקב"ה או לפני האלקים כדנקיט קרא אלקים נלכ בעדה א, נ"ל בס"ד לרמוז לו שכל דיון שדן דין לאמתו נעשה שוקף להקב"ה במעשה בראשית, לכך אמר לפני מי שאמר והיה העולם שזכר בריאת העולם בדבריו, ור"ל אהנו חייבים לדקדק בדיון אמת כי המדקדק נעשה שוקף להקב"ה במעשה בראשית, וממילא משמע דהמקל בדיון אמת פוגם פגם גדול :

שם ע"ב. בא גבריאל וחבטן בקרקע. הא דהמוסר מיתא ו' שהוא בחבטה, נראה בס"ד דידוע הדן דין אמת מתקן כש אדני שיש בו ב"ד לרופים, כי שם אדני הוא אותיות דינא צבור דינא דמלכותא דינא, ולכן הם שחטאו בדיונא ובגמרו בשם אדני המוסר בחבטה, כי חבטה מספר כ"ד שהוא כ"ד לרופים של שם אדני, ולכן החבטה היתה בקרקע לגמור שהפגם במלכות שנקראת קרקע עולם, שה"ס שט אדני. ועוד נ"ל בס"ד עשה להם מדה כנגד מדה

במלות שאול אדוניו היה מלעפרם ביותר שהיה חותך ערלות שלהם קודם שהיה ח"כ הורג אותם, ואם היה לו לורך בערלות למה לא היה חותכם אחר הרגה, אלא ודאי נהגו באכזריות עמהם, ואך לאמין זו עתה, וידוע כי הגיד שבו הערלה נקרא ראש הגוייה, ולו"א בראשי האנשים ההם הוא ראש הגוייה שלהם שהיה חותך באכזריות בעודם חיים. ודע דאין לתרך לדקדוק הנז' שאל ערלות ולא ח"ל ראשים משום שמה יביא לו ראשים של נשים דזה אינו, דאע"ג דבשערות הראש שיש אנשים ונשים, וגם מלך הזקן נמי ליכא סיכא, כי יאמר של בחורים הם שעדיין לא נמחו להם זקן, הגה יש סיכא מובהק בין אנשים לנשים בראש מלך הגלגולת כי הנקבה הגלגולת עלם אחד והזכר שנים מורכבים זכ"ל. ובני יודיו כה"ר יעקב נר"ו פירך לדקדוק הנז' דא"ל יביא לו מאה ערלות כדי שיהיה בעסק זה של חתיכת הערלות וח"כ יהרגם, ואולי מה דבני זבוי יבואו אחרים לעזרתם ויהרגוהו כי מטרת כונתו היתה כדי שיהרג, או שזה אשר חתך ערלתו יתאורר במר נפשו ויהרגנו, משא"כ אם יביא לו ראשים הנה צרע חותך ראשם צדיק ולוקח הראשים וילך לו, ועוד גם בהקדמה הנז"ל של מאמר רז"ל יתורך שפיר דלכך א"ל מאה ערלות, כי זה רולה אותה במקום הריגת גלית שהיה בן מאה ערלות וכו"ל, עכ"ד נר"ו :

שם. שאל סבר לא חזי ולא מירי. קשא אך יסבור כן, והלא ודאי שוו פרוטה דמאכילין לכלבי ושונרי. ונ"ל בס"ד ס"ל לשאלו כיון דהוא לא הוה ליה כלבו ושונרי, אז לגבי דדיה לא חזי ולא מירי, וא"ת ימכור אותם לאחרים דחית להו כלבי ושונרי, ס"ל און דרכו של מלך למכור דבר ששבו שנים ושלם פדויות או יותר, ולכך לגבי דדיה לא חזי כלום :

שם. רח"א מהכא ותקראנה לו השכנות שם וכו'. י"ל מה מלא יתרון ר"ת כהכונה זו מפסק על הכתה של ר"י דהויא ממיכל. ונ"ל בס"ד כי ממיכל י"ל נחשב כאלו ילדו מעט שגידלו, ולא הוי כאלו ילדו מזמן שולד בעולם, אך מכלן מוכח דנחשב כאלו ילדו מעט שולד דהא כתיב ותקראנה לו השכנות שם לאמר יולד בן לנעמי, ר"ל מעט שנקרא לו שם שהוא בעת הלידה חשיב יולד בן לנעמי. אי נמי התם הכתוב קראם לדיה בעבור המנוה שעשתה עמהם, אך כאן גם הנשים דעלמא קראו יולד בן לנעמי, ועוד קראו לו בן מעט שהתחילה בגידול שגו, אך גבי מיכל נאמר כן אחר שכבר גידלה אותה. והא דקאמר כל המגדל בא לרבות אפילו במגדל יתים והוא קרובו, דבלא"ה חייב בו משורת הנימוס ודרך ארץ :

שם. ורי"א מהכא ואשתו יהודיה. י"ל מה בא להוסיף בראיה זו, ונ"ל בס"ד דלא תימא כל זה הוא בישראל שגידל יתום ישראל, אבל בנר שגידל יתום ישראל לא חשיב גר זה כאלו ילדתי, כיון דזה המגדל לא היה עיקרו ישראל, ולכך הביא האי קרא דאשתו יהודיה דמשמע בתיא שהיתה תחלה נכרית ונתגיירה חשיבה ילדתו למרע"ה. והא דר"א הביא מקרא דגאלת צורע עמך בני יעקב ויוסף, נ"ל בס"ד דלא תימא לא נאמר זה אלא בנתפצל בגופו שהביאו לביתו וגידלו אלו, כי כן נקיט בתחלת המאמר המגדל יתום בהיך ביתו, אבל אם הוא מהנהו באופן שאינו רואהו אלא שולח לו מאכל ונותן לו מעות לקנות און זה חשיב כאלו ילדו, לכך הביא מקרא דיוסף הע"ה ששלח להם לביתם ולא באו בתוך ביתו :

שם. והיינו דכתיב לא עתה יבוס יעקב. בפרוש רש"י ותוס' לא נתיישב מ"ש והיינו דכתיב דתלה הא בהא, וגם ב"מ"ש הר"ף ז"ל לא נתיישב הטיב, ונ"ל בס"ד דהפדיה היא על שהיה ראוי לבא לער לאברהם אע"ה בשביל גידול בניו שלו שהם ישמעאל והשאר שלא ערע עמהם לגדלם בלדקות ומע"ט כראוי לו, וכן היה ראוי שיגיע ליתחק אע"ה לער בשביל גידול עשו, ואותו העער שהיה ראוי לבא לאברהם

שם. ורי"א מהכא ואשתו יהודיה. י"ל מה בא להוסיף בראיה זו, ונ"ל בס"ד דלא תימא כל זה הוא בישראל שגידל יתום ישראל, אבל בנר שגידל יתום ישראל לא חשיב גר זה כאלו ילדתי, כיון דזה המגדל לא היה עיקרו ישראל, ולכך הביא האי קרא דאשתו יהודיה דמשמע בתיא שהיתה תחלה נכרית ונתגיירה חשיבה ילדתו למרע"ה. והא דר"א הביא מקרא דגאלת צורע עמך בני יעקב ויוסף, נ"ל בס"ד דלא תימא לא נאמר זה אלא בנתפצל בגופו שהביאו לביתו וגידלו אלו, כי כן נקיט בתחלת המאמר המגדל יתום בהיך ביתו, אבל אם הוא מהנהו באופן שאינו רואהו אלא שולח לו מאכל ונותן לו מעות לקנות און זה חשיב כאלו ילדו, לכך הביא מקרא דיוסף הע"ה ששלח להם לביתם ולא באו בתוך ביתו :

ויחך בתורת עונש בעבור גידול בניו שלהם פדאם ופטרם ממנו יעקב אע"ה בלכות העער שסבל בגידול בניו שגידלם בלדקות ותורה ויר"ש. ומ"ש הכתוב על יעקב אשר פדה את אברהם ואת אבי אברם ולא זכר את יתחק, נקיט אברהם לרבותא דאפילו שהוא אבי אביו פדאו, וגם לרבותא מפני שהיה לו בניו הרבה ישמעאל ובני קטורה ופדאו מכלם, ולכן קאמר לא יבוס מאביו יתחק בראותו שיש עליו ח"ו עונש וחטא מחמת חסרון שהיה מלך גידול עשו, ולא יחורו פניו מאביו אביו בראותו שיש עליו חטא ועונש מלך חסרון שהיה בגידול ישמעאל ובני קטורה, יען כי באמת בא הוא ותיקן החסרון ונתבטל הקטרוג ע"י ערעו ועמלו שיגע וטרח בגידול בניו, שגידל את כולם בלדקות וישרות ויראת שמים ולו"א בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו, ר"ל כולם לדיקים שנקראים מעשה ידי המה בקרבו וידועו שמי וכו', ואת חלקו ישראל יערינו, שבוה נשלם ונתקן חסרון שהיה לאביו ואביו אביו מלך גידול בניו שלהם וסילק מעליהם העלע :

והנה הטעם שנתקן החסרון שהיה לאברהם ויתחק ע"ה מלך הגידול של הבנים שלהם, ע"י הגידול השלם והטיב שעשה יעקב אע"ה בבניו, היינו מפני דבני בניו הרי הם כבנים, ולכן בניו של יעקב אע"ה שנתגדלו בלדקות ויר"ש חשבים בני אברהם ויתחק ממש, ואם תאמר תינתן לגבי יתחק אע"ה חשיבין בניו ממש דבני דבני בניו הרי הם כבנים, אבל לגבי אברהם אע"ה רחוקים הם, לכן סמך תלמודא דלרשא זו הדרשה דרשב"י דאמר כל המלמד את בן חבירו תורה כאלו ילדו, וידוע דאברהם אע"ה לימד תורה ליעקב אע"ה, כמ"ס בספר חסידים ע"י שנה למרו שלשה אבות אברהם יתחק ויעקב תורה זע"ל, ועל כן כיון דאברהם אע"ה לימד תורה את יעקב חשיב כאלו ילדו, והוי יעקב אע"ה בני של אברהם אע"ה, ואז השבטים בניו של יעקב אע"ה נחשבים בניו של אברהם אע"ה, דבני בניו הרי הם כבנים, ובזה נתבאר שפיר בס"ד הסמיכות של מאמר רשב"ן ע"ס מאמר ר"י שדרש בפסוק לכן כה אמר ה' ודו"ק :

שם. מה עשה נעץ חרב בינו לבינה. י"ל למה נעץ חרב ולא חנית או רומח או ד"א, ועוד קשה אומר ידקר בחרב זה, והלא הבא על אשה איש מיתתו בחנק ולא בחרב, ועוד י"ל חבת זה לשון יתר הוא. ונ"ל בס"ד דאמר הכתוב הגה מעתה שלשמה ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל כולם אחוץ חרב, וידוע דפסוק זה אומרים אותו בכל לילה על המטה כפי כונת דברי רבינו האר"י ז"ל, ואין הדברים כפשטן אלא רומזים לששים כחות של דין, וחרב זה קאי על פועל הדין, ולכן כשהיה שוכב פלטי כל לילה על המטה היה מכויץ בסוד הפסוק, כי אע"פ שעדיין לא נאמרה שיר השירים עכ"ל הסוד הכתוב בפסוק זה היה ידוע להם, וכאשר היה מלייר במחשבתו סוד הששים גיבורים, וסוד האמור בפסוק זה היה מודעוץ מן העבירה ומחירי את ילדו שלא ישלוט בו, ולכך נעץ חרב במטה בינו לבין מיכל כדי לרמוז בו על סוד החרב שהוא פועל הדין הנרמז בפסוק זה דששים גיבורים, וראה נא חכמת רז"ל כמה עמוקה שרמזו בדבריהם רמז דק על החרב שנעץ בינו לבינה, שהוא רומז אל חרב דששים גיבורים דכתיב ששים גיבורים סביב לה כולם אחוץ חרב, ואמרו נעץ חרב בינו לבינה כי בין מספר פלטיאל לבין מספר מיכל יש הפרש מספר ששים, כי פלטיאל גי' ק"ם ומיכל גי' מאה, ולו"א נעץ חרב בינו לבינה ר"ל אותו חרב של ששים גיבורים הרמזים במספר ששים בינו לבינה :

ומה שאמר העוסק בדבר זה ודקר בחרב זה, נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער רוס"ק, דהבא על אשה איש פוגם בשבעה שמות שם מ"ה, וחמשה שמות שם ארבי, ואורות אלו של שם מ"ה ושם ארבי שפוגם הם ילאו מן הבינה ע"ש, וידוע שהבינה ה"ם אה"ה ועשר פעמים אה"ה

שם. ורי"א מהכא ואשתו יהודיה. י"ל מה בא להוסיף בראיה זו, ונ"ל בס"ד דלא תימא כל זה הוא בישראל שגידל יתום ישראל, אבל בנר שגידל יתום ישראל לא חשיב גר זה כאלו ילדתי, כיון דזה המגדל לא היה עיקרו ישראל, ולכך הביא האי קרא דאשתו יהודיה דמשמע בתיא שהיתה תחלה נכרית ונתגיירה חשיבה ילדתו למרע"ה. והא דר"א הביא מקרא דגאלת צורע עמך בני יעקב ויוסף, נ"ל בס"ד דלא תימא לא נאמר זה אלא בנתפצל בגופו שהביאו לביתו וגידלו אלו, כי כן נקיט בתחלת המאמר המגדל יתום בהיך ביתו, אבל אם הוא מהנהו באופן שאינו רואהו אלא שולח לו מאכל ונותן לו מעות לקנות און זה חשיב כאלו ילדו, לכך הביא מקרא דיוסף הע"ה ששלח להם לביתם ולא באו בתוך ביתו :

היה"ה עולה מספר חרב, לכן חרב רמוז לבינה, ולכן נעץ חרב בינו לבינה, ואמר הטובך בדבר זה לבא על אשת איש ידקר בחרב זה, רמוז בתיבת זה על מקום הפנס שלו שהוא שבעה שם מ"ה ותמשה שם ארני, וזהו אותיות ז"ה שבעה ותמשה ובחרב גרמזה הבינה שה"ס שם אה"ה אשר ממנה ילאו אורות אלו, שפוגם בהם הבא על א"ה :

ש"ס. שבעה שנים כחמורים. כ"ל בס"ד לך נעץ חרב בינו לבינה, כי חרב בנקוד יהיה לירוף בחור, ועשה כן למזכרת לומר לה אני ואת כל אחד ממנו לריך לעשות עלמו בחור בדבר זה. ואמרו שלא טעמו טעם ביאה קשה, כי בחמורים נקראים בחורים קודם נשואין דודאי לא עשו ביאה, א"כ סגי לומר כחמורים. ולמה הולך לפרש שלא טעמו טעם ביאה. ונ"ל בס"ד כי ביאה ממש מכוננת בשם הביאה דכתיב אכלה ומחתה את פיה, אך הרפור של ביאה מכונה בשם טעם, שנהנה האדם מן הרפור הנאת טעם בעלמא כי לא עשה מעשה ממש, והבחורים הם שני סוגים, הא' גדול בן י"ג שנה ויותר שאז יבא לו הרפורים של האוהו שהם נקראים טעם ביאה, והב' בן חמש ושש ושבע או יותר שאין לו הרגשה וידועה בענין זה ולא קשוי ולא הרפור תאוה כלל, הרי אלה הבחורים יאמר עליהם לא טעמו טעם ביאה, ובאין לא אחר כחמורים שהם דהוה משמע בחורים גדולים בשנים שיבא להם הרפורים שהם טעם ביאה, לכן פירש ואמר כחמורים אשר הם קטנים שלא טעמו טעם שאין להם הרפורים שנקראים טעם ביאה :

ובזה יובן בס"ד הכתוב וילך אתה אישה, וקשה למה קראו אישה והוא אינו אישה, ואם כמ"ס בגמרא שנהג עמה כאישה זה אינו חידוש, ועוד מה שייכות יש לשבחו עתה בדבר זה שנהג עמה כאישה, אך יובן אל תקרי אישה אלא אשה, כלומר כשהיא שוכב עמה במטה היא מושלל ונקי מכל הרפור אפילו מה שהוא, שהיא טבעו ומחשבתו בשכבו כמו אשה ממש ששוכבת עם אשה כמוה, היתכן שיעלה בלבה שמך הרפור של תאוה רעה כיון דזו אשה וזו אשה, כן הוא לא היה דומה זכר ושכב עם אשה אלא דומה לאשה שוכבת עם אשה, שהיה נקי וטבור מן שמך הרפור של תאוה רעה, שהוא הדבר אשר פרשנו שהיו כחמורים אשר עדיין לא טעמו טעם ביאה, דהיינו שלא יש אצלם אפילו מעט הרפור שהוא נקרא טעם ביאה :

ש"ס. א"ר יוחנן תוקפו של יוסף ענותנותו של בועז. פירש רש"י דבר גדול של יוסף בדבר קל וקטן שבעצמו, אין הכונה שבא להקטין הגבורת יוסף הע"ה ולהשכיח את בועז יותר ממנו, אלא כונתו להשכיח את יוסף הע"ה, יען כי יוסף היה אותה רשעה משתדלת כנגדו ימים ויליות צפתוים ופיוסוס ושוחדות והוא לא פנה אליה, א"כ מלחמת היצר בלוחם מעשה היתה גדולה עד מאד שלא נעשה מלחמה גדולה כמוה מבריות האדם בעולם עד סוף העולם, וא"כ הענין ההוא מוד עלמו היה קשה עד מאד לכבוש היצר ועב"ז יוסף הע"ה כבש יצרו בלוחם ענין, והיתה כבישת היצר בעניו דבר קל וקטן כאשר היה ענין בועז קל וקטן, שלא בזה זונה אללו ולא תבעתו, כי אם א"ל רות ברמו ופרשת כנפיך על אמתך שיקיים מלות יבוס אשר זאת היא מלות של חיוב מלידה ומלידו, וזה השבח של יוסף הע"ה שהיה הקושי של כבוש היצר שלו חשוב בעניו דבר קל וקטן כמו כבוש היצר שהיה בענין בועז שכתב יצרו לבלתי ידחוק השעה וימחר לייבמה בלוחם לילה שבה אללו, אלא איחר הדבר עד למחר לעשות הדבר כדון וכהלכה :

דף ד' תוקפו של בועז ענותנותו של פלטי בן ליש. הכונה כי אלל בועז היה היל"ר מולא לו מקום פחות לדבר על לבו למהר לשכב עמה בחורת יבוס כאשר בקשה ממנו רות, כי היא כבר טבלה ובה אללו בטענה זו

לייבם אותה, ואע"פ שהיה טוב מוקדם בדבר זה על בועז, עכ"ז אם היה מקדים בועז לייבם מה בכך, הא אללו ביבוס האחים אם קדם הקטן ויבם מה ששעה עשוי, ולכן מוד טענות אלו היה קשה הדבר לבועז למשוך עלמו מלוחם מעשה בלוחם הלילה, ועכ"ז כבש יצרו והיח הדבר עד מאד כדי לעשותו מחוקן היטב, אבל גבי פלטי לא היה מקום פחות לילה"ר לדבר עמו לשכב עם מיכל, מאחר שהוא יודע דמיכל אסורה לו שהיה א"ל לדוד הע"ה, וגם היא יודעת כן, ובודאי אם היה פלטי מבקש לשכב עמה ח"ו היתה מסרבת כי היתה לוקה ויודעת שהיא א"ל, ולא בזה אל פלטי אלא מפחדה מאביה, והיתה בטוחה שלא יגע אותה לדיק בלחבט קטנה שלה, על כן ענין כבישת היצר אלל פלטי היה דבר קל וקטן לגביה דידה, דאך יתכן שהיה נפתה מוד היצר לשכב עם אשת איש, ומה גם שגם היא היתה מסרבת, וכי השיבחה הלדיק על אשר לא שכב עם א"ה, ול"א תוקפו של בועז שהיה קשה עליו לכבוש יצרו בשביל שהיה מראה לו טענות של היתר, הנה בעז הלדיק היה נחשב בעניו ענין שלו קל וקטן כמו ענותנותו של פלטי, דהיינו כאלו בענין שלו אינו נמלא בפתח של היתר, וכאשר היה גבי פלטי שכבישת היצר היתה קלה בענין שלו שלא היה היל"ר יכול להראות לו בה לדדי היתר כיון דא"ל היתה, והיא גם היא מעלתה לא היתה מקבלת לשכב עמה :

ש"ס. ואת עלית על בלגה זה פלטי בן ליש. כ"ל בס"ד הכונה שמואל בענין פלטי בן ליש ענין אחד, שלא נמלא בענין יוסף ובעז, והיינו כי כבישת היצר בבעז היתה זמן קצר שהוא שיעור חלו לילה, וכל יוסף הע"ה היתה זמן קצר לגבי זמן כבישת של פלטי בן ליש, יען כי ענין יוסף הע"ה עם אשת פוטופר היה לאיזה חודשים שלא הגיעו לשנה תמימה, אבל זמן כבישת היצר של פלטי היה זמן ארוך שנמשך כמה שנים מעת שברח דוד הע"ה עד אחר שנפטר שאול הע"ה זמן הרבה, ולכן אע"ג דכבישת היצר בענין יוסף הע"ה היתה תקופה וחוקה מאד בקושי שלה אלא ידות על קושי כבישת היצר דפלטי, עכ"ז הזמן של כבישת היצר דפלטי היה ארוך עשר ידות על זמן של יוסף הע"ה, ואלפים ידות על זמן של בועז, ומוד ארוך הזמן אחר ואת עלית על בלגה זה פלטי בן ליש, חפ"ג דכבישת היצר עלמה של פלטי היתה קטנה מאד לגבי של יוסף הע"ה :

ש"ס. שהיו ששה תלמידים מתבטלים בעלית אחת ועוסקים בתורה. כ"ל בס"ד הם ודאי לא היו נאכפים יחד ללמוד תורה בלילות, אלא רק בשעה לילות החיל, כי בליל שבת כל אחד הולך לביתו, ולכן בזכות שהיו נאכפים בשבת לילות השבוע ללמוד תורה בלילה וחיבה, לכן זכו שיהיה להם כח בזמנם וטבעם להסבול דוחק גדול כזה שיתבטלו ששה בטלית אחת, ולא אכפת להו שאין מרגישים לער מחמת זה כלל, ויכיר כח זה בהם דכסוי הטלית כי הלימוד של התורה בלשון תמימים טלית, ובלשון תורה ג"כ נקרא בשם שמלה וכמ"ס רז"ל ע"פ שמלה לך קלין תהיה לנו דברים שבני אדם מתבטלים בהם בשמלה יען תחת ידך, ולכן ניכר שפע כח זה בטלית שהיו מתבטלים בו :

ש"ס. מקום שנהגו נשים ללאת אחר המטה ויולאות, לפני המטה ויולאות. כ"ל בס"ד כל מקום יש לו טעם בזמנהו, דמקום שהנשים יולאות לפני המטה טעמיהו כי המיתה שבבה אותה חוה שהיא אשה שנתנה לבעלה עץ הדעת, לכן הנשים שהם דוגמתה יולאות לפני המטה, להורות כי האשה גרמה המיתה, והכי איתא בירושלמי טעם זה, ובמקום שנהגו ללאת הנשים אחר המטה נראה טעמיהו כי במעמד הר סיני פסקה הזוהמה והיה חירות ממ"ה, ולא היה עוד מיתה שהיו חיים לעולם, אך החזירו המיתה ע"י עשיית העגל, וכמ"ס בגמרא ע"פ אני אמרתי אלקים אתם וכו' :

ובני עליון כולכם אכן כאדם תמותון וכו' דקאי זה על אחר מתן תורה, וידוע כי הנשים לא חטאו בעגל וגמלאו מי החזיר המיתה האנשים, לכן נהגו שהנשים יולאות לפני המטה, והנשים אחר המטה :

ש"ס. שהיה דוד יולא מבין האנשים ונכנס לבין הנשים ויולא מבין הנשים ונכנס לבין האנשים. כ"ל בס"ד דטעמו של דוד הע"ה בדבר זה לדגל מכאן לכאן ומכאן לכאן והוא דרך האנשים שהם יודעי ספר ומבני מדע להספיד על חסרון הנוגע ברוחניות שהוא עסק התורה והמלות שהיה עוסק אבנר בחייו שעבדו נחבטל, ודרך הנשים להספיד על חסרון הנוגע לגשמיות שהוא ענין השררה והגבורה והעושר והכבוד, ודוד הע"ה היה קשה עליו שני חסרונות אלו אשר חסרו בזמנת אבנר והיה מלעצור על שניהם, ולכן היה נכנס בין האנשים להספיד על חסרון הרוחניות ונכנס לבין הנשים להספיד על חסרון הגשמיות, ובהו ידעו כל העם שלא היה מאת המלך להמית את אבנר :

ש"ס. בתחלה להכרותו (בכ"ף) ולבסוף להכרותו (בב"ת). כ"ל בס"ד העם אלו חיל של אבנר שבאו עמו, כי שר הלבא לא ילך לבדו בלא חיל, ובעת ששלחו דוד הע"ה הלכו עמו ביחד, אך בעת שהחזירו יולא בערמה לא חזרו החיל שלו עמו, אלא הוא חזר לבדו והם נשארו במקומם ממתינים עליו שיחזור אללם וילכו ביחד, כי ידעו שלא יתעכב דרך הוא חוזר אלל דוד הע"ה בשביל דבר סתם שיש לדוד הע"ה עמו לומר לו, ואחר שחזר והרגו יולא, הנה בתחלה חשבו שנהרג ביריעתו של דוד הע"ה שהחזירו בערמה להרגו, ואחר להם מאד ויבאו להריג את דוד הע"ה שידעו שגם יחיו נהרגים, אך אחר ששמעו מה שעשה דוד הע"ה בהספד של אבנר הבינו שהוא נקי, ואז באו אלל דוד הע"ה להכרותו בב"ת, אבל בתחלה ברו להכרותו בכ"ף. והא דלא נתקבלו להריג את יולא היינו משני שיואב עען שלקח דם עשאל אחיו :

נמצא אלו העם שהם חיל של אבנר בתחלה ברו להכרותו בכ"ף, ואח"כ באו להכרותו בב"ת, וכ"ל בס"ד בזה רמז הכתוב וידבר דוד את השירה וכו' ביום הליל ה' איתו מקב כל אויביו, אמר מקב רמז על אות כ"ף של להכרותו שהיו רוצים בתחלה להכרותו בלוחם כ"ף, וסוף נסתלק כ"ף ונעשה אות בב"ת במקומו. ובהו יובן בס"ד מ"ס שלמה הע"ה בחכמה יבנה בית, ר"ל בחכמה שעשה דוד הע"ה להספיד את אבנר אשר בזה האמינו שלא היתה הריגת אבנר ממנו, הנה בזה יבנה בית ר"ל אות בב"ת במקום אות כ"ף, שבמקום להכרותו נעשה להכרותו בב"ת ובחכמה יתכונן גם אח"כ :

ש"ס. מפני מה נענש אבנר. נקיט לשון מפני מה, מפני שיש פעמים הרבה לתלות בהם כמ"ס בירושלמי חדא בשביל שאמר יקומו הנערים וישחקו שילא מזה תקלה שנהרגו כמה נפשות, והב' לשאלו הע"ה בסירה נכרת המעיל ואחר מן הלבא נתן לו החנית גם הלפתה שכחו אותה צבור ומלאה, והג' שהקדים שמו לשם דוד הע"ה שכתב לו מזמי אבנר שר לבא ישראל לדוד מלך ישראל שלום, והד' שלא מיחה בשאלו כשהרג טוב עיר ההגטס, ולכן שאל מפני מה : **ש"ס ע"ב.** שלש מלות נלעוו ישראל בנגיפתם לארץ. כ"ל בס"ד ג' מלות אלו הוא מע"ס ר"ת בלך עמלק מקדש כסדר עשייתו כדמסיק בגמרא, ובהו יובן הרמזותי בחור מעם, בחור אלו עם ישראל שבתר בהם מכל העמים מעם ר"ת מלך עמלק מקדש, שיהיה לישראל התרוממות מכח ג' מלות שהם ר"ת מע"ס, ובשלשה אלה מלאתי דוד עבדי ר"ל מלאתי את דוד שהוא נאה לו שיקרא עבדי בשלשה מלות שהוא נעשה מלך ולא חטא בענין הנוגע למלכות לעבור מלכות, וגם הכרית עמלק ככל אשר השיגה דוד וכן עסק בבנין בהמ"ק שעשה יסודותיו והטין כסף וזהו לרוב ללוקך בניינו :

ש"ס. היו אומר להכרית זרעו של עמלק תחלה. כ"ל בס"ד שלריך להכרית זרעו של עמלק קודם בנין בהמ"ק ע"פ מ"ס במדרש הנחומא פ' כי תלא, מלה"ד למוך שהיה לו כרם והקיפו גדר והושיב בו המלך כלב אמר המלך כל מי שיצא ויפרוץ הגדר וישבו הכלב, לימים בא בנו של מלך ופרץ הגדר ונשבו הכלב, וכל זמן שהיה המלך מבקש להוציר חטא של בנו שפרץ הגדר אמר לו זכור אתה האף נשך אוחך הכלב, כך כל זמן שהקב"ה מבקש להוציר חטאן של ישראל שחטאו ברפידים שנאמר ה' בקרבנו אים אין, אומר להם זכור את אשר עשה לך עמלק עכ"ל. נמלא ב"ת עמלק היתה על אשר חמרו ה' בקרבנו, לכן לזה אחר שיעשו נקמה בעמלק יבנו בהמ"ק אשר שם שוכן ה' בקרבם :

ש"ס. וכן בדוד הוא אומר ויהי כי ישב המלך דוד בביתו וה' הניח לו מסביב. קשה היבא רמזי הכא שללחם בעמלקים, ונ"ל בס"ד דלרז"ל במדרש ע"פ אשר קרן דרך שבעה סיבה שיבאו אשר אומות אח"כ וילחמו בישראל משל לאמצעי רוחתו וכו' ע"ס, ולכן כאן נאמר וה' הניח לו מסביב זה רמזו על עמלק, דענין שלו שראוי להצותו מן העולם בעצרו הוא היה בעבור שבעה סיבה למלחמה של עמים אחרים, ואחר שנלחם דוד עם אלו והש"ת הניח לו מהם, אז נפטרר ויאמר אל נתן הנביא וכו' בענין בנין בהמ"ק :

ש"ס. כשם שמלך על תפסח ועזה. קשה לפ"ז הו"ל למכתב בקרא תפסח ועזה מאי ועד עזה. ונ"ל שרמו הכתיב לפי דרכו שמלך בישוב העולם כולו כמו שרדה בתפסח ועזה, והיינו כי הפרש שיש בין מספר תפסח ובין מספר עזה הוא תש"ו, שהוא מספר בישוב עולם שיעולה תש"ו כלומר שרדה בישוב עולם, כולו, כמו שרדה בתפסח ועזה :

ש"ס. ולבסוף לא מלך אלא על ירושלים ולבסוף לא מלך אלא על מעשי. קשה מאי הוה, כי הדבר ברור מעת שמלך עד שטרדו אשמדאי לא מרדו אלא שבטי ישראל כיו שנאמר מלך על ירושלים בלבד, וגם מ"ס לא מלך אלא על מעטו מאי הוה זה, כי אחר שטרדו אשמדאי נעמד גם ממעטו וקודם אשמדאי הוא מלך על כל ישראל, ועוד כתוב מפורש במלכים י"א, והימים אשר מלך שלמה בירושלים על כל ישראל ארבעים שנה, וישכב שלמה עם אבותיו, וכן הכתוב בדברי הימים, וגם עוד מפורש ושלמה היה מושל בכל הממלכות וכו' ועובדים את שלמה כל ימי חייו. ונ"ל בס"ד ודאי שם המלכות שהיה לו על הכל לא פסק, אך כבוד מלכות והוד מלכות שהיה לו מוקדם זה פסק תחלה מעל כל העולם, ונשאר עדיין קיים אלל כל ישראל, ואח"כ גם מוד שבטי ישראל פסק ונשאר עדיין בירושלים עיר מלכות שהיה נראה לו בה הוד מלכות וכבוד מלכות אלל יושבי ירושלים, ואח"כ גם מיושבי ירושלים פסק ולא נשאר לו כבוד מלכות אלל רק על מעטו, דהיינו בביתו אלל נשוי כי הנשים מכוננים למטה. ועוד נראה קרוב לזה כי שלמה הע"ה מלבד כתר מלכות שהיה לו מכה אביו כשאר מלכים, עוד היה לו מירא מלכות על כל העולם מלך חכמתו, שהכל רואין אותו ומקבלין אותו מלך בעבור חכמתו, שאין ולומדין דברי חכמה, והתבסס נחשב מלך מלך חכמתו, כדכתיב כי מלכים ימלוכו, ועל מורא וכבוד מלכות זאת שהיה לו מוד רבוי חכמתו קאמר, בתחלה היה לו כבוד מלכות זו מכל העולם שזכים לשמוע חכמתו, ואח"כ לא נשאר לו כבוד מלכות זו אלא מישראל שהיו באים לשמוע חכמתו, ואח"כ גם זה פסק ולא נשאר לו כבוד מלכות מלכות אלל לשמוע חכמתו וללמוד ממנו, אלא רק אשוי ירושלים שהיו דרים עמו, ואח"כ גם זה פסק ולא נשאר לו כבוד מלכות מוד חכמתו, אלא רק לאותם העומדים סביב מעטו בלבד שאומעים חכמה

חכמה ממנו, והח"כ בא אשמדאי ועמדו, וגם זה פסק ולא נשאר לו כבוד אלא רק על מקלו שהיה תופס מקלו בידו וקורא אני קהלת, ומי שהיה מאמין לדבריו נזמין אותו אללו ומכבדו בעבור שמועט שמועט הכמות, כי הכמות נשארה בקרבנו והיה מביטע חכמתו בעת שהופס מקלו בידו, ולא בעת שלובש כתר מלכות כשהיה מלך בישראל. והנה רב וסמאל לא פליגי על מלכות העקרים שלו שירש מאביו כשאר מלכים, אלא חירי כבוד מלכות שהיה לו מזה חכמתו הרבה, וח"א חזר אליו כבוד מלכות, וח"א לא חזר אלא נשאר הדיעט מלך כבוד מלכות הזה, אבל לעולם כ"ע מורו דיכב על כסא מלכות שירש מאביו עד עת פטירתו מן העולם, וכמפירש בכתובים. והנה הרב עיון יעקב ז"ל הוא סיה מונה שבעה חלוקות ומונים בזה ע"ש, ואמרתו לפ"ד מובן הכתוב שאמר שלמה הע"ה שלבה מטיבי לעד והרבעה המה מטיבי לבת, דכונתו לומר הן שלשה הראשונות הן הרבעה האחרונות טובים המה אליו, דכל מה דעבדי משמיה לטב :

דף כ"א. לא ירצה לו נשים אלא י"ח. נ"ל בס"ד טעם למספר י"ח בדקדוק, דהרז"ל כל הולך בענת אשתו נופל בגיהנם, וידוע מ"ש הגאון חיד"א ז"ל בנחל קדומים בשם ילקוט ראובני המתפלל י"ח ברכות בטובה ניגול מן גהינם שהיא ק"ף אלף פרסאות שהם שיעור י"ח אמות של מענה, כי למעלה כל אמה שיעורה י"ח פרסאות, ע"ש, נמלא לפ"ז גהינם היא י"ח אמות של מעלה, ולכן נעשה לו גבול בנשים שיקח י"ח, כדי שיזכור המיד שלח ילך בעלת אשתו ויפול בגיהנם שהיא י"ח אמות, ולכן משגי הנמרא שלקח נשים למלאה מספר שמונה עשר, דסבר מספר זה של י"ח הוא חובה, חין להוסיף ואין לגרוע כדי שיהיה לו זכר על גיהנם המיד :

שם. ולמה נקרא שמה עגלה שהיה חביבה עליו כעגלה. קרא מה חביבו יש לעגלה יותר משאר בעלי חיים כדי שמדמה חביבו מיכל לחבוב עגלה. ונ"ל בס"ד כי עגלה חביבה על בעליה יותר מבהמה הזכר, מפני שהולכת ואוכלת וגהינם מחלצה בתוך הבית, והיא חביבה יותר מן עז נקבה או כשבה מפני שהולכת הרבה, ולכן גם משמין קרא את אשתו בשם עגלה בחומרו לולא חרשתי בעגלתי כי היתה חביבה עליו כעגלה, ולכך גילה לה הפתרון אע"פ שידע דודאי הוא רוצה לגלוהו לפלשהים שלא יפסידו. או יובן קראה עגלה שהיא עג לה והיינו ע"ג בני חכמה שהיה לה חכמה מפיארה והליתו ע"י חכמתה שהניחה במתתו תרפים כשברח משאלו אביה, את ככר העזים שמה מראשותיו ותאמר חולה הוא, ועשהה בחכמה שיעבור זמן עד שיחזרו לשאלו יגידו לו ויחזרו וישלחם, ואז ע"כ יתרחק דוד הע"ה צבריתתו ולא יוכלו להשיגו, ולכן היה קורא אותה עגלה שהוא עג לה כלומר חכמה שמספרה עג היא לה, אי גמי מיכל היתה כנגד לאה שהיא כנגד חגית שהם למעלה מן נה"י ששם רחל, ולכן קראה עגלה, עג לה, ע"ג ר"ח ג' עליונות. או יובן בס"ד קראה עגלה לשון עיגול, כמ"ש הכתוב נקבה חסובב גבר, ופרשתו הטעם שהם האשה טובה לה, תזון מן מחשבתו וכלל זה שיפנה ליייר אותה לפניו כאלו היא מסבבת ומקפת אותו, וכך היתה מיכל חביבה עליו כאלו היא מקפת וסובבת אותו, ולכן קראה עגלה כמו עגול סביב, וכן מרובעות לא עגולות, וכן סוכב במעגל, וכן יוצא המעגלה :

שם. מתקף לה רבינא אומא כהני תרתי סרי וכו'. עיין פתח עינים שהקשה מפי השמועה מ"ש בכריתות דף ו"א' גבי סמני הקטורת ע"ש. ונ"ל בס"ד דהתם כתוב סמים סמים בלא וא"ו להכי אמרינן שקולים הם, אבל הכא לא אמר כהנה כהנה בלא וא"ו אלא אמר בואו, ולכן ליכא לפרש שקולים, דידוע פלוגתא דרבי יאשיה ורבי יוחנן ח"א אמרינן וא"ו לחלק, וח"א וא"ו להוסיף, והשתא הקדרה

למ"ד וא"ו לחלק להכי הטיל וא"ו ככהנה בתרא כדי לחלקה מן כהנה קמא בלא האמר שקולין הם אלא ראו זו כראי זו, והדר פריך למאן דדרים בעלמא וא"ו לרבות, ח"כ גם הכא נדרים וא"ו לרבות ונאמר הרבעים ושמונה הו, דהניח וא"ו ללמדנו על מספר מ"ח :

שם. פלגשים בלא כהונה ובלא קדושי. נ"ל בס"ד החלק פלגשים לשתי תיבות פלג שם והיינו כי איש ואשה הם י"ה בניהם, וזה שלקח פלג חין זו אשה שיש לה אהוב ה"א להכלים הם י"ה, ואין אלא אלא רק חות יוד דאיש שהיא חלי בס י"ה :

שם. ת' ילדים היו לו לרוד כולן בני יפת תואר היו. הנה בקדושי דף ע"ו פירש רש"י ז"ל להדיה היו לו לדוד בחיילותיו, ולא היו בניו אלא בני יפת תואר המה נשים שלקחו ישראל במלחמה ומתוך כך היו נוהגים כמשפטי עובדי כוכבים ע"ש, אך קשה אמאי לא גיירם, ואם גיירם אך הותר להם להיות מגדלי בזורית. ונ"ל בס"ד לעולם נתגיירו והתיר להם לגדל בזורית לסימן שהם בני יפת תואר, שבה מטיל חומה ופחד על הגויים שנלחם עמהם שידעו שהוא מלגיה במלחמתו, כי בני יפת תואר הם באים אחר הללחת ישראל במלחמה, דאי לוקחים נשים מן השביה ובאים עליהם במלחמה ביהא אחת והבנים הנולדים מאותה ביהא שיהיה במלחמה המה הנקראים בני יפת תואר, ונמלא בני יפת תואר הם סימן של הללחת ישראל במלחמה, ועשה להם סימן שהם בני יפת תואר ע"י גדול בזורית דאז הרוויין אותם ידעו שהם בני יפת תואר וממילא ידעו הללחת ישראל במלחמה, ולכן היה מושיבם בקרנות וזה והולכים בראשי גיירות כדי להטיל בהם אומה על החיוב, דמפורש בגמרא דקדושי דף ע"ו שהם לא היו נלחמים כי אין עושין מלחמה אלא רק ישראל המיוחסים, כדכתיב והיתחם כלבא המלחמה, וקאמר שם בגמרא להדיה שאלו לא אולי אלא לבעותי עלמא, ולכן כיון דכונתו לתת מורא על החיובים שאלו שמהלכין בראשי גיירות שידעו על ידי אלו הללחת ישראל במלחמה, ואין יכירים שהם בני יפת תואר אלא על ידי שהיו מגדלי בזורית שדבר זה אינו מלוי בישראל ואסורין לעשותו, לכן הותר להם לעשות דבר זה שהיא אינו שבה הסימן שיכירו החיובים שהם בני יפת תואר מפול עליהם חומה, ונראה להכי דקדק להניח מאלו בני יפת תואר ארבע מאות רוקא לא פחות ולא יותר, טעמה זה להורות שהוא גובר על הסט"א שיש לה ארבע מאות רוחות, בסוד והנה עשו בא ארבע מאות איש עמו, ודוק :

שם. חר"י חר"י איש חכם לרשעה. נ"ל בס"ד דרבים זה מהיבת מאד, דהרז"ל ע"פ וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, טוב זה ויה"ט, מאד זה ויה"ר, ולכן כאן אמר איש חכם מאד, חכם בחלק היתה"ר שנאמר זו מאד. ועוד נ"ל בס"ד דרבים מ"ש רע ושמו יוגרב והיינו תחבר תיבת רע עם תיבת שמו והיה משגיח לרוף מורש"ע, ולכן אמר חכם לרשעה :

שם. חר"י חר"י שעתה לו מיני טיגון. י"ל מאי קמ"ל ולמה הולך לפרש לנו דבר זה, דמאי נ"מ אם טיגון ואם ביטול. ונ"ל בס"ד דבא לתרץ בזה קושית העולם דמקשים אך דוד הע"ה לא נרגש בערמתו במה שפקד שהבא אליו ותעשה לפניו, שאם הוא יודע לבשל יותר טוב מכל האומנים השכל בביתו ותשלח לו קדרת התבשיל כמו שהיא ויאכל, ולמה תבא אללו, אלא ודאי כונתו לשכב עמה, ולכן פירש לנו שהדבר ההוא שנקב לא היה מיני ביטול אלא מיני טיגון, והיינו כי הביטול משלים אותו בקדרה שיש לה כסוי, והתבשיל יתבשל בקדרה כשהוא מבוטל, ואז יהיה חומו שמור בקדרה, ואם יוליכו הקדרה ממקום למקום לא יתקרב התבשיל, ולכן אפשר שתבשל בביתה ואח"כ יוליכו הקדרה

הקדרה כמו שהיא לביתו ויאכל, אמנם הוא ביקש דבר של מיני טיגון שמטיגין אותו במחבת שדרכו לטיגו במחבת גלויה בלי כיסוי, ולכן חין חומו שמור ועליו כזו וקרוי להקדרה, ויש טיגין שאינו טוב לאלו קר ולכן ראה שכתב אללו והטיגן לפניו כדי שהיא יאכל סמיך לטיגון, ונמלא שבה עשה טעם לבקשתו ולא נרעה ערמתו.

שם. קשרה לו נימא ועשאתי כרות שפכה. לכאורה מליאות זו רחיקה מן השכל, שהשערות יהיו כסתיין לעשות כרות שפכה. ונ"ל בס"ד שהיה להם מין סם למשוח בו שערות בית הערובה של הבתולות, שעי"ז יהיו חדים וקשים ועוקלין כמו קליין לבשר האדם הנוגע בהם, ולא היו עושין כן אלא לבתולות לסימן שהם אינם בטות ביהא שערין חין להט בעל לבא עליהם, דהנשואות שיש להם בעל חין עושין כן, דאלו השערות שהם נעשו קשין ועוקלים כמו קליין מעכבים ביהא של איש הבא עליהן, אך לבתולות בלבד עושין כן לסימן שהם אינם בטות ביהא. ואמנן אע"פ שידע מהנג זה של משיחת שערות בית הערובה של תמר משומין בסם ויהיו עוקלים שבו כשיבא עליה כמו קליין, קבל עליו לער זה לרוב האותו במשכבה, אך הוא כדי להנקם ממנו קשרה משערות העומדות על השפה נימא בנימא כדי לחזק זו בזו והיה כוחן חזק לנקוב בשר האבר שלו לעשותו כרות שפכה כי השערות כל אחת לבדה אע"פ שהיא קשה ומזקה ע"י הסם, לא היה לה כח לנקוב בשר של האבר לעשותו כרות שפכה אלא רק עיקלת הבשר כמו ק"ך, לכן הולכה לקשור נימא בנימא לחזק אחת בחברתה, שעי"כ נקבו בשר האבר שלו שניעשו כמו מחט כרז"ל דקה, ומחמת כן נעשה כרות שפכה.

שם ע"ב. חר"י חר"י מלמד שביקש להולמו ולא הלחמו. נ"ל בס"ד יליף זה מהיבת חני, וסגי לומר מתנשא לאמר חמלוך, לכן אמר תחלה בקש לנסות בעמרה אם הולמתו מוכח שהוא יקבל מלכות אביו בתורת ירושה שימלוך תחת אביו, וכיון כראה שלא הולמתו, אמר אני חמלוך, אני דייקא שאיני לריך לקבל המלכות מאבי בתורת ירושה, אלא אני חמלוך בכחי ועיני ידי אפילו אם איני בנו של דוד המלך.

שם. ירד גבריאלי ונטן קנה צים והעלה שרעון ועליו נבנה כרך גדול של רומי. הנה בודאי הגמור חין מאמר זה כפשיטו, דאך יתן לומר שכל הארץ הגדולה והרחבה אשר כרך רומי בניו זה היתה ים קירם שנשא שלמה הע"ה את בת פרעה, ובמשך שנים שלא הגיעו לשבע מאות שנים נתחדשה דקרת זו בתוך הים ונבנה עליה כרך גדול של רומי שהיה בניו בזמן בית שני, על כן ודאי מאמר זה נאמר ע"ד החידה שבו רמז ענין עמוק, ונ"ל בס"ד דידוע שאין הקב"ה גור ונותן משלה לאומה אחת על ישראל, אלא עד שגור ומיין דבר שבו היתה המפלה של אותה אומה לח"ז, והנה הכתיב אמר ונתתי נקמתו בחדום ביד עמי ישראל, והכונה שיפרע מחדום בחותיות נקימה שהם חמשה אותיות שנמשך כוחם מן חמשה גבורות מנלפך, שכל פעולות הדין יולאות משם ומספרם עולה כמנין הרי שבעים יהרום את הר עשו בנקימה שהיא מספר הר, וככתיב ועלו מושעים בהר ליון לשפוט את הר עשו, והנה בודאי בעת שנשא שלמה את פרעה ניתנה שליטה לאדם על ישראל, ואמרתו הטעם כי מלוי שם פרעה הוא מספר עשו כזה, פ"ה ר"ש עי"ן ה"א, דהמלוי עולה שע"ו שהוא אותיות עשו אבי אדם, ובאותו זמן שניתנה שליטה לאדם על ישראל הקדים הקב"ה רפואה למכה ע"פ הכלל הנו"י הדיע והטין דבר שבו תהיה מפלת אדם ותכלית הבורר של נ"ך, ולז"א ירד גבריאלי רמז למדת הגבורה ונטן קנה צים רמז לאותיות נקימה הבאים מחמש גבורות מנלפך, והוא, כי אם תחבר אותיות קנה עם אותיות ים יהיה מזה לירוף נקימה, שבאותיות אלו תהיה מפלת אדם והעברה רוח הטומאה מן הארץ וביטול הקליפות, והוא

ה

הדבר אשר הצטיח השי"ת, ונתתי נקמתו בחדום ביד עמי ישראל :

ואמרו. והעלה שרעון, נראה בס"ד, במפלה זו שהיה לאדם והסט"א, יעלה ויחר נר של שט"ו נל"ו קדושה שהם כמנין ז"פ אדם כנודע, וזהו שרעון אותיות נ"ר שט"ו שיעלה ויחר נ"ר של שט"ו ניליות ע"י מפלת אדם והקליפה שלה. ואמר עוד ועליו נבנה כרך גדול של רומי פירוש כי עליית נר שט"ו הנו"י נבנה לירוף של אותיות רומי דידוע משה"ה וכל קרני רשעים אגדע תרוממה קרנות לדיק, ופרשו המקובלים אות ראשון ואות אחרון של רשעים הם אותיות רם וכשאר באמלע יש, וכשאר יוסרו אותיות ר"ם מן רשעים, שאלו היה כוחם, או תרומום קרנות לדיק הם אותיות ק"ך שיגיד קן הגאולה והיה ישע לישראל עכ"ד. והנה אותיות רם שוסרו מן רשעים עם אותיות י"ז שהם מספר אדג"י דשם אנה נבנה שהוא בסוד רה"ר רחבו י"ו אמה שתקן או ונמתק, יהיה מזה לירוף של רומי שהוא חיבור ר"ם עם י"ו שהיה אותיות אלו מאירין לישראל, ולז"א ועליה נבנה כרך גדול של רומי, כרך ר"ל לירוף שמתחברים אותיות רם עם אותיות י"ו ואלו יהיו מאירים לישראל :

שם. אמר שלמה אני הרבה ולא חסור. כתב בפ"ע דאיתא במדרש וירושלמי דעלתה אית יו"ד של ירבה ותבעה דין על שלמה הע"ה, ומקשים העולם למה עלתה יו"ד ולא עלתה למ"ד של תיבת לא שהיא קידם תיבת ירבה, ונ"ל בס"ד כי המליה הזאת לא נשלם משמעות שלה אלא בחיבת ירבה, משא"כ בחיבת לא שיש לה משמעות ומה מדרבה, לכן עלתה יו"ד של ירבה. ועוד נ"ל כיון דאות יו"ד באלפ"א בית"א היא קדמה ללמ"ד, לכן עלתה אית יו"ד. ועוד נ"ל כיון דאות למ"ד ישנה בשמו של שלמה לא עלתה לקטרע עליו, דהיא סניגור שלו ואוהבתו.

שם. מליה לכתוב משלו. נ"ל בס"ד דלאו מהיבת לבס מפיך לה, דר"ל לבס משלכם, כמ"ש גבי לובב, דהח אפילו הניח לו אביו דשלו חביב שוכה בה מדין ירושה ג"כ אמרו מליה לכתוב משלו, אלא נ"ל דמפיך לה מכתובי כתבו ולא כתיב קחו, ש"מ דבעינן כתיבה חדשה לכל חד וחד.

שם. כתב לשמו שתי תורות וכו'. נ"ל בס"ד הטעם אחד כנגד חלק התלמוד ואחד כנגד חלק המעשה, אבל באדם דעלמא סגי בחד דהוא כנגד חלק התלמוד בלבד דמסקינן תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה, וגבי מלך החמיירו לעשות זכר לשניהן, ואותה שמינת צבית גמיו היא כנגד חלק התלמוד דכתיב את לטועים תחמה, ואותה שקושרה בזרעו כנגד חלק המעשה, כי המשנה תחמה לזרוע, וקושרה בצדק הסמיך לכחף שהוא קשר שבעה עשר, כי האלבעות י"ד פרקים ועם הכף וזרוע נעשה י"ז פרקים כמנין טוב שהתורה נקראת טוב כדכתיב כי לקח טוב נתתי לכם.

והנה. כנגד ב' חלקים אלו התלמוד ומעשה נקראת התורה עז דכתיב ה' עז לעמו יתן, והענין הוא כי התורה היא ז' ספרים כמ"ש חז"ל ע"פ חלצה עמודיה שבעה, שפסוק ויהי בנסיע הארץ הוא ספר בפ"ע, וידוע כי חלק המעשה הוא בעשיה ששם השבין הוא אחרים, לכן שם הם ז' ספרים, אך התלמוד ביורה ששם השבין עשרות לכן אותם השבעה ספרים נחשבין לשבעים, ולכן חז"ל ע"י פנים לתורה, ולכן זא הטעם שהתורה נקראת עז שהוא כנגד חלק התלמוד, וחלק המעשה זה ז' וזה ע"י. וזוה יובן בס"ד רמז הכתיב ויתן עז למלכו, שהמלך יתן לו מעלה שנלמדה לכתיב ב' ספרים, שהם ח' כנגד התלמוד, וח' כנגד המעשה שהם ע"י. וזוה יובן שבעות יקם קין ולמך שבעה ובעה, והוא קין רמז לכל אי"א מישראל שנקרא בשם קין על שם שישראל הם קנין אחד נוקיניו של הקב"ה דכתיב עם זו קנית, ומשמעות קין הוא קנין כמ"ש כי קנית ליש את ה', הנה קימה של כל אי"א מישראל שנקרא קין שהוא קניינו יתברך

יתברך הוא בתורה שהיא שבועים דכתיב חלבה עמודיה
שבעה אך למך אריות מלך בהפוך חתון תהיה קומה שלו
בשתי תורות שהם שבועים ושבעה אחד כנגד חלק התלמוד
שהוא רמזו בלות ע' של עז שהוא ביורה שש המספר
הוא עשרות ואחד כנגד חלק המעשה שהוא שבועים שש
החשבון הוא אחדים שהוא חות' של עז.

ובזה יובן בס' ד רמז הכתוב אחת דבר אלקים שמים
זו שמענו כי עז לאלקים והכונה אחת דבר
אלקים שלינו לכתוב רק ספר תורה אחת דכתיב ועשה
כתבו לכם את השירה שהיא אחת ולא שתיים אך באמת
שמים זו שמענו גבי מלך דכתיב ביה וכתב לו את משנה
התורה האלה שמים במשמע וכמ"ס ר"א הכא ולמה ליה
שמים ולא סגי בחד לז"א הטעם כי עז לאלקים שיש חלק
התלמוד ביורה וחלק המעשה שהוא שבועים שש סוד עז ולכן
המלך אשר בידו עז מלכות הוהר בשמים כנגד עז הכו':

דף כ"ב כיון שחטאו נהפך להם לרועץ נ"ל בס' ד
העוסק בתורה נקרא מלך שהוא לשון מלכות
דכתיב זה יעלור עמי ולכן חג שבועות שבו נתנה תורה
נקרא עלתה וכן חג שמחת תורה נקרא שמיני עלתה
ככתוב ביום השמיני עלתה תהיה לכם וכיון דת"ח נקרא
מלך שהוא עולר על כן מי שהוא מחובבי בהמ"ד נקרא
עולר כמ"ס גבי דואג נעלר לפני ה' ולכן כתב האשורית
שהוא מלך על כל שאר מיני כתב גם הוא נקרא עולר
ולכן אחר שחטאו שנסחלק מהם שם מלך שהיה להם מזל
התורה אז מתקב זה שהוא עולר על כל מיני כתב נהפך
להם לרועץ דאזתיות עולר ורועץ שים הם:

שם לריך שיראה עלמו כאלו שכינה כנגדו נ"ל בס' ד
לך איתיות אדם ים כנגדן איתיות בהן שהם מספר
א"ל הו"ה ו"ש שיתיה ה' לנגדי תמיד כי ה' הו"ה שהם
רמזים כנגדי שיתיה על לבי תמיד:

שם מנא מנא אלקא מלכותך והשלמה לך וכו' הרואה
יראה שלריך פירוש לפירושו של דניאל ע"ה שלריך
לדעת מה הוא ענין המנין שמנה אלקא במלכות בלשון
ומה הוא ענין המסקל ששקל את בלשון במאזנים ונ"ל בס' ד
דאמרו בגמרא דמגילה דף י"א ו"ב שני פסיקים נאמרו
במספר השבועים הא' בגזאח ירמיה ע"ה דכתיב כי לפי
מלאת לבבל שבועים שנה אפקוד אתכם וזה המנין של השבועים
נחשב מעת שהחילה שליטת בבל על ישראל שהוא כצום
יהויקים שהוא בשנת שבע למלכות נ"ג הרשע ומעת זו עד
שנה הראשונה שמלך כורש ים שבועים שנה וזה החשבון
נאמר על פקודה בעלמא שהיה בשנת אחת לכורש מלך פרס
שהוא היתה שנת ע"א לכצום יהויקים שהיה להם פקודה
בעלמא דכתיב בה אמר כורש מלך פרס כל ממלכות
הארץ נתן לי ה' אלקי השמים והוא פקד עלי לבנות לו בית
בירושלם ופסוק השני במראה דניאל ע"ה דכתיב למלאת
לחרבות ירושלם שבועים שנה וזו היתה פקודה גמירה שעלו
ובנו בית שני וזה המנין של שבועים שנה מתחיל מן חרבן
ירושלם ובהמ"ק שאז גלה לדקיהו הרי שני מניינים נאמרו
במספר השבועים שנה אחד בעבור פקודה בעלמא ואחד
בעבור גזולה גמורה אשר עלו ובנו:

ואמרו בגמרא דמגילה שם צעת שהוליא בלשון כלי
בהמ"ק וגשתמש בהם הוא מנה השבועים וטעה
שחפס עיקר מ"ס בירמיה לפי מלאת לבבל שבועים שנה
וחשב מספר השבועים מתחלה מלכות בבל ר"ל מתחלת שנה
שמלך נ"ג הרשע וחשב מ"ה שנים של נ"ג ונ"ב שנים של
איל מרדוך ושתי שנים הרי שבועים וכיון דהגישו השבועים
ולא אפרוק ש"מ לא יגאלו עור לכך הוליא כלי המקדש
וגשתמש בהם אך באמת טעה בתרתו חדא כי זה הפסוק
של ירמיה ע"ה לא נאמר אלא בעבור פקודה בעלמא
אבל בגזילה ממש מתחיל חשבון השבועים שנה מן חרבות

ירושלים שהוא גלות לדקיהו האמור בדניאל ועוד טעה
טעות שניה כי זה הפסוק של ירמיה ע"ה מתחיל זמן השבועים
שלו מן גלות יהויקים ולא מן מלכות נ"ג הרשע וכמ"ס
בגמרא דמגילה שם וע"כ נחתיב בלשון הריגה על אשר
נשתמש בכלים של בהמ"ק וזהו ענין הפתרון של דניאל
ע"ה מנא מנא אלקא מלכותך פירוש מנא מנא שני מניינים
שעשה אלקא הם כנגד מלכות שהיתה שתי שנים כן המנין
נחלק לשתיים והתה טעיה במניינים אשר היו שתיים כנגד
מלכות שהיתה שתיים ולכן בעבור חטא זה השלימה לך את
ימי המלכות שלא נשאר לך ממנה אפילו יום אחד למלך בו:
ואמרו עוד הקל תקלחא במאזנייא והשתכחה חסיה
פירוש דל"ל מלכד זה עוד ביום ראש השנה דהאי
שהא שבו דנונין כל העולם בשמים נהבקר פנקסך ומלאת
חסר שראוי התה למות בזה השנה ולכן אמר במאזנייא
כי מול תשרי הוא מאזניים ואמר עוד פריסה מלכותך
ויהבת למדי ופרס פירוש מלכותך בבל שהיא מספר ל"ד
אם החלק זה לחלואין תהיה מספר או"י או"י שהיה לבבל
אוי מן כורש מלך פרס ואוי מן דרוש מלך מדי שיגברו
שניהם עליו וילכדו שניהם את בבל.

שם שמואל אמר ממח"ס נקפ"י נראה דכל אחד
אמר כפי מה שקבל מרבותיו וכולהו איתנהו שהיה
כתוב שירה אחת כמ"ס רב ותחתיה שורה אחת כמ"ס
שמואל ותחתיה שורה כמ"ס רב אבי והא דהולך המלאך
לכתוב דברים אלו של מנא מנא כפולים בחרבנה אופנים
נ"ל בס' ד דארו"ל לעולם ישנה אדם לתלמודיו ארבעה
פעמים דכתיב אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה באיוב
כ"ח ולכן גם המלאך כפל הידיעה של דברים ההם ארבעה
פעמים בחרבנה אופנים:

שם אמרה ליה חסריה לנגבא נפשיה לשלמא קטיט
קשא חך תדבר אותה לרקת עם דוד מלך ישראל
דביר קשה שתמלהו לנגב ולעשותו כמו גב. ונ"ל בס' ד
יש רמאי טוב ויש גב טוב שמרמא וגוב דעהו של שטן
הוא ית"ר כד' להטיב וכך היה דרכו של דוד הע"ה כמ"ס
רז"ל ע"פ חבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך שעומד בכל
יום ואומר לפתע פלוגי אני הולך למרחק פלוגי אני הולך
ואחר שיולא מציתו והולך על פתח בהמ"ד נשמט וכנס
בבהמ"ד ויובב בין החכמים לעסק בתורה וישעה כן לנגב
דעתו של שטן שלא ישעה לו סיבות עיכובים למנוע יציאתו
מציתו אם יודע שהוא הולך לבהמ"ד אך עשה שאומר
לפרס אני הולך ישמח השטן הוא ית"ר ואררבה דוחה
מלפניו הסיבות המעכבים איתו וכיון שיולא והלך בדרך
והגיע לפתח בהמ"ד נשמט וכנס שם נמלא הוא גב לטובה
שגוב דעתו של שטן כדי לעשות טוב ואבישג יודעת טעמו
ומדתו הנז' ותשעה כי הוא לקחה והשכינה בחיקו בלא
כחובה ובלא קדוין נתכוון בזה לנגב דעתו של שטן
דהיינו דאי דוד הע"ה כשמדווג עם אשתו עושה במלות
עונה זוגים ויחודים והמשכה שפע בעולמות העליונים ולכן
השטן קשה עליו זוג של דוד הע"ה למטה ולכן ישתדל
לקרר כח תאוה שלו ולא ישעה לו תמוס לשמש מטתו כי
כח תאוה זו יבא לאדם מזל ית"ר ולכן מה עושה גוב
דעתו של שטן כדי שית יעורר כח תאוה ביקרבו ש"כ
ידווג עם אשתו הביא אבישג והשכינה בחיקו בלא כחובה
וקדוין ואז בכך יקן הישן הוא ית"ר לעורר בקרבו אם
תאוה כדי שיבא על אבישג באיסור ח"ו ובלא כחובה וקדוין
ואז כח התאוה ההיא המתגורר בקרבו ישמש בו עם אשתו
העיקרית ויעשה זוג ל"ש וימשך שפע בעולמות למעלה
כך חשבה אבישג בתחילה ואח"כ א"ל שיקדנה כדי
שתקרא בשם אשתו של מלך והוא השיב דאסור ליקח יותר
מן י"ח ולכן אמרה לו חסריה לנגבא פירוש אחת שהיית
נויב לנגב דעתו של שטן תמיד במה שאתה מבטיח עלמך
בדברי

בלא חומה כי האשה שומרת ממון האדם שבביתו כחומה
השומרת כל אשר בבית דאם אין לו אשה בוז יבזו לו כל
אורות אבילה ומזון שיש לו בביתו ונמלא נכסיו ומזונו
מתקדש ר"ל חסרים שגובים מהם כי שומר אין לשומרה
ומ"ס רבי אבהו עלתו נופלת הכונה כל לרבי ביתו הם
מתקנים וסדורים ע"פ עלת אשתו כמ"ס רז"ל אחתך גולא
נחין ולחיש לה ופירשו בגמרא שזה נאמר על מילי דביתא
ואם מתה אשתו אז עלתו בלרבי הבית ובתיקנים נופלת
כי אשה אין לו להתייעץ עמה וללכת ע"פ עלתה:

שם אין אדם מולא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה
הטעם כי היא מוכרת טעמו ומזונו ומגלה לה כל תאוות
לבו הן בענין תשמיש הן בענין אחר ואז טיהרה עמו כל
ימיו ע"פ מדתי וטעמו ותאוותו מאח"כ אם תמות אשתו
ובחלי ימיו יקח אשה חדשה ביום הוא ממנה לגלות לה מערת
לבו בתאוות הן בענין תשמיש הן בענין אחר ולכן לא טע
עיקר חפלו ורלוטו ותאוותו חך היא כדי שתתנהג ע"פ
תאוותו ורלוטו ולכן לא ימלא קורת רוח ממנה:

ונראה מ"ס לשון זה של קורת רוח הוא כי הוא יש לו
ג' תיחורים נבד אדם איש ואם גבר כנגד
חלק הנפש שבו ושם אדם כנגד חלק הרוח שבו כי הרוח
בחי' יצירה ותואר אדם גי' מ"ה הוא ביצירה ולכן כתיב
ר"ח האדם העולה היא למעלה ושם כנגד חלק הנשמה
שהוא בחי' בריאה כי שם איש ר"ל בעל והבריאה משפעת
ביצירה ועשייה כמו בעל לאשתו וכמ"ס כל זה במ"א
נמלא אדם כנגד הרוח וזה הסוחר של אדם קונה איתו
בעת גשיון שמתחברים זכר ונקבה וכמ"ס זכר ונקבה
בדאם ייקרא שום אדם ולז"א חין אדם מולא קורת רוח
דייקא אלא מאשתו ראשונה שיוקח על ידה תואר אדם שהוא
כנגד רוח בא ניות ובשלימות:

שם ע"ב מתקף תקיפא עבורי מעברא במילי קשא אם
עבורי מעברא במילי חך קירא עלה מר ממזות
וג"ל בס' ד הכונה היא מלך מזה כעסנית רגזית ועוד מדות
קשות יש לה עד שראוי לקרר עליה מר ממזות אך היא
גוברת על טבעה והמפתח מדותיה לטוב וישר כהוא חכם
שראה הפילוסוף שרטיט שלו ואמר שהוא נושא וכעס וגאה
ובאמת היה נקי ובר ממדות אלו ואין השירטוט משקר אלא
השרטוט מורה על מזנו וטבעו אבל הוא גובר ומשנה
טבעו לטיב וכמ"ס בחומת ארץ בישיעה ע"פ הכרת פניהם
ענתה בם המעשה האחת ע"ס וכן היא עבורי מעברא
במילי לשנות טבעה לטיבה:

שם אשה גולם היא ואינה כרתת ברית אלא למי שעשה
כלי נראה לאו על כל גופה קאמר הכי אלא מדבר
על איתם ארבעה דברים שהם לזורך הלידה שנמלאים
אלה האשה בלבד דאלו נחשבים גולם ר"ל כדבר שלא נגמר
יען כי הם משמשים לזורך הסריון וכיון שאינה מתעברת
אלא אחר שיבא עליה ביאה ראשונה שאז עשאה כלי וראויה
לקבל אח"כ העיבור ולכן נחשבים גולם מעיקרא ועד
שתהיה בסוג כלי דהיינו בביאה ראשונה או נשלמים.

והנה בענין כלי האמור גבי אשה אמרתי רמז נכון
בס"ד כי תבור איש אשה רמזו באות ט' יען
בתיב יחד נקראו אדם דכתיב זכר ונקבה בראש ויקרא
שם אדם וידוע אדם במספר קצן הוא ט' ובמספר גדול
מ"ה וגם מספר גדיל זה של אדם נרמזו באות ט' כי אות
ט' במספר הקדמיו אבג' הווח'ט' עולה אות ט' גי' מ"ה
נמלא קוואר אדם שנקראו בו חיבור איש ואשתו רמזו באות
ט' זכמה מעלות נרמזו באות ט' כי היא במלוואה טית
תתחלק בא' ט' באותיות אמן שהם חיבור הו"ה אדכ"י
ומספר שם פ"א רמזו בר"ת פותח את ידך ומספר
שם סא"ל רמזו בר"ת אשה סתר לי ומספר אילן ומספר
מאכל הרי כמה מעלות נרמזו באות ט' נמלא שם
אדם

בדברי שקר כדי שבו תתרחק מן הרע הגם בעתה חסריה
לנגבא תחבולה שלא יוכל לעשותה ומ"ס לי עתה דחתה
נמנע מבח אסור י"ה אני אומרת לא כן הוא אלא הסיבה
היא שאין לך כח לבעול ולכן תלית הדבר בענין אחר
דחתה נמנע מחמת איסורא דעפי מו"ח:

שם קשה בה שבע ב"ג משות. פירוש שבעה י"ג זוגים
כמנין אחד שבע עשה יחוד עליון למעלה והמשיך
שפע מן י"ג מילין דרחמי:

שם התירו לו ליחד ולא התירו לו לגרש. הקשה הגאון
חד"א בפ"ע מה הוכחה מכאן על גרושין דעלמא
דשאני הכא דגרשה מלך אסורה לאחר מאח"כ גרושין דעלמא
מותרת לאחר ואינה מתענגת ע"ס ונ"ל בס' ד דיליך ממה
שלא התירו לגרש אחת מאותם עשרה פלגשים ששכב עמהם
אבלום דהיו אסורות לדוד הע"ה וכתיב ותהיינה לרורות
עד יום מיתן אלמנות חיות וא"כ בלא"ה הם מעוטים
ואמאי לא נתנו לו רשות לגרש אחת מהן כדי שיקח אחרת
במקומה:

והנה הר"ן ז"ל הקשה על מ"ס לה אסירת לך דליסבה
לפלגש ותיקן דמספר י"ח הקטוב למלך הוא על
נשים ופלגשים וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מה' מלכים ע"ס
והנה תירוק זה יבא נכון על סברת הרמב"ם אך להראב"ד
דס"ל פלגשים יוכל ליקח יותר מן י"ח אמאי לא אמרו
שיקח אבישג בתורת פלגש ונ"ל בס' ד שלא רצו לעגנה
כל ימיה והיא כי כיון שחלה ידעו דודאי יפטר מחולי זה
כי עד חזקה לא הוה אינש דחלה ואחפת ואם יקחנה בתורת
פלגש ודאי עתה לא יוכל לבא עליה מחמת חולי ואחר
ימים מועטים יפטר ותהיה אסורה לשלמה בנו ואין מלך
אחר בישראל שיקחנה אך עתה שלא לקחה אפילו בתורת
פלגש היא מותרת לבנו שלמה הע"ה וכמ"ס בגמרא לעיל
ואינה מתענגת:

שם אין אשתו של אדם מתה אח"כ מבקשים ממנו ממון
ואין לו נ"ל בס' ד הכונה מ"ס בעין נדרים מתה
אשתו אין זה חשיב עונש לאדם זה בעל הנדרים דאם תמות
אשתו יהיה לו הרווחה בזה שיקח תמורתה בתולה ויהיה
ממנה ומלך הממון יורש אשתו שמתה ולוקח ממון מן האשה
חדשה וא"כ יהיה חיטא נשכר בזה לכך אמר עונש זה של
מיתת אשתו לא יעשו מן השמים לחיטא בנדרים אח"כ ידעו
מן השמים שזה לא יוכל ליקח אשה אשר יחפוך אלא כשרולה
לישא אשה אחרת לא יתנו לו אח"כ יתן לבית אביה או לה
ממון הרבה והוא אין לו ליהן ע"כ יהיה מוכרח ליקח
אשה עניה ומכוערת ונמלא הפסיד הרבה במיתת אשתו
שהחליפו לו פרה בחמור ועי"כ יהיה דואג ובוכה על
אשתו הראשונה כל ימיו:

שם כאלו חרב בהמ"ק בימיו נ"ל בס' ד הטעם כי בזמן
שבהמ"ק קיים ניכר לעיני הכל דבקות ישראל עם
הקב"ה כדבקות אשה עם בעלה ובחרבן בהמ"ק נעשה
פירוד כאלו האשה מתה ואיננה בבית בעלה ומ"ס עולם
חשך בעדי נראה כי בזמן שיש לו אשה אין לו מושב בביתו
אלא בליהא אבל ביום יולא למלכתו מן הבוקר עד הערב
כמ"ס יאל אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב דאשתו היא
מטפלת בלרבי הבית הן באבילה הן בגידול בנים ואם מתה
אשתו מוכרח להתעכב בבית כמה שעות ביום לעבוד הוא
בלרבי הבית ובגידול בנו ונמלא שיש לו ישיבה ביום בבית
כמו ישיבתו הנהוגה בעת החשך בליהא ומ"ס פסיעותיו
מתקלרות לפי פשוטו הוא ר"ל דגשל כחו וקשא למה
נקט זה על פסיעותיו בלבד והלא כל איבריו יהיו חלובים
וקלרים בפועל היולא מהם ונ"ל בס' ד רמז בפסיעותיו על
ממנו של אדם שמעמידו על רגליו נמלא הממון נקרא
בשם רגלים וידוע מ"ס רז"ל כל השריו בלא אשה שריו

אדם המורה על חיבור איש ואשתו כדכתיב ויקרא שם
אדם רמוז בזה ש' והנה אחר אות ע' כאלפא ביתא
תמלא אותיות כלי' לרמוז בחיבור הראשון שמתחברים הזכר
והנקבה דאז יש להם תואר אדם רמוז בזה ש' אז אחר
חיבור זה הראשון הוא נעשית כלי' לכן אותיות כלי' בזה
אחר אות ע' וסמוכים לה :

והנה כאן עשה סמך לדבר זה של כלי' האמור על האשה
בפסוק כי בעליך עושך כי יש לישראל עם הקב"ה
כזכור דין אשה ובעלה והקב"ה עשאה כלי' ע"ג קדושות
של כהן לוי ישראל שהם ר"ת כלי' ורמוז בזה רמו גדול
על שם אחד מן ע"ב שמות של ויסע ויבא ויט ששם זה
נקרא כלי' והש"ת האיר להם לישראל מן שם הקדוש
הנקרא כלי' שהוא שם י"ח משמות ע"ב, וזהו עשאה כלי'
הוא ר"ת בהגים לויים ישראלים, וז"ל בעליך עושך,
בעליך אותיות ע"ב כלי', כלומר על ידי שם כלי' שהוא
משמות ע"ב, שהוא חסד, בו עושך שמקנים אותך בסוד
כלי', דכמו האשה הנשמת בעלה עושה אותה כלי', כן הקב"ה
עושה אותך כלי' בשלשה קדושות, של כהנים לויים ישראלים :

פרק שלישי

דף כ"ג. כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין. ג"ל
בס"ד קראש נקיי הדעת, כי שלשה אלו נרמוזו
באותיות דעת, דהיינו ד' הוא דין וע"ן הוא עדות ואות ת'
הוא מספר מדור הסעודה, ונראה דנקיט לשלשה הנו'
כסדר זה דנקיט דבר המנוי ורגיל יותר בתחלה, כי עדות
מנויה יותר משיבת ב"ד המזמנים אותם לפרקים, כי בכ"מ
יש ב"ד קבועין ולפעמים רחוקים לא ידונו לפני ב"ד
הקבועין, אלא זכ"א זכ"א, וכניסתם לסעודה אינה מנויה
אלל חכמים כי בסעודה הכרות אין כנכסין כלל, ואזויה
בסעודה מלתי דרכן להתרחק מאר :

דף כ"ד הרואה את ר"מ בבהמ"ד כאלו עוקר הרי הריס
ויוחקו. י"ל מה ענין הריס והרי הריס הנקיט
כאן, ולמה גבי ר"ל נקיט הריס, וגבי ר"מ נקיט הרי הריס,
וג"ל בס"ד ע"פ מדרש רבא פ' וילא אשא עיני אל ההריס
למלפני ולמעבדני, ופירש הרב קה"י ז"ל למלפני חב"ד,
ולמעבדני חב"ת עכ"ל. ולפ"ז כיון דחב"ת הם תחת חב"ד,
נמלא חב"ת נקראים הריס וחב"ד הרי הריס, ולכן ר"מ
שמעלתו גדולה נקיט גביה הרי הריס שהם חב"ד, וגבי
ר"ל הקטון ממנו נקיט הריס כנגד חב"ת שהם תחת חב"ד.
ועוד ג"ל בס"ד ע"פ מ"ש רז"ל בשער ההקדמות דף ג"ט
ע"ב, האמוראים הם מקטנות דאלקים והתנאים מן הגדלות
דהויות ע"ש, ולכן גבי ר"מ שהיה מתנאים דהמה מגדלות
דהויות נקיט הרי הריס, כי ההויות משפיעים לקטנות
דשמות אלקים, וגבי ר"ל שהיה מאמוראים שהם מקטנות
דאלקים נקיט הריס :

וב"ש ר"ל על פה קדוש יאמר דבר זה, ג"ל בס"ד
כי גוף הת"ח הוא דוגמת הר סני שניתנה התורה
בתיכו, כן גוף הת"ח תורת אלקים בתוכו, והנה אותיות
הסמוכים להר מכאן ומכאן הם אותיות קדוש, כי קודם
הר יש ק"ד ואחר אותיות הר יש ו"ש הרי לירוף קדוש, לכן
לר"מ שגופו נקרא הר אומר עליו פה קדוש. גם עוד הת"ח
שהוא דוגמת הר סני, יש בקרבנו שני מיני לימוד שהם
גדסא ועיון, וא"כ הוא הר כפול לשני הלימודים, וכל הר
עולה מספר קדוש, ונראה מ"ש על ר"מ עוקר הרי הריס
כנגד ד' חלקים של לימוד שהם פרד"ס, והיינו הרי תרי
הריס תרי הם ארבע :

ברם הא קשיא, מאי ס"ד דמקשן דמקשי והאמר עולא
הרואה ר"ל בבהמ"ד וכו' ובי ס"ד שהוא חריף וגדול
בחכמה יותר מן ר"מ ח"ו, וכל"ל בס"ד דהכי קאמר, מכאן
דף

נראה דר"ל היה לו פחד ואימה ממעלה של ר"מ לא אחר
קושייתו להדין בדרך קושיא, אלא אחר בלשון זה פה קדוש
יאמר זה, ומקשי והלא ר"ל לא היה אדם קטן בדורו אלא
חכם גדול בדורו, ואמאי היה לו אימה כ"כ מדבורו של ר"מ
שלא הקשה על דבריו כדרך שמקשין האמוראים על דברי
התנאים, אלא נהג כתלמיד קטן הישב לפני רבו שמקשה
לרבו באימה וברך כבוד ולשון נקיט, והשיב לו רבינא מפני
שר"ג. מופלג בחכמה היה שעוקר הרי הריס וכו' לכך
נהג בו ר"ל כבוד ביותר בעת שהוא מקשי על דבריו :

שם. ואקח לי שני מקלות. הא דרמוז החכמים במקל,
ג"ל בס"ד דהמקל יש בו שמנים לעובה שיהיה
משענת לאדם לסמוך עליו, והוא רגל שלישי לאדם, כמ"ש
ר"ש בן הלפתא לרבינו הקדוש, שתיס נעשו שלש, ויש בו
שמינים לרוע שבובטין ומכין בו, וכן הת"ח אם וזה נעשית
לו התורה כס חיים, לא זכה להפך. או יובן בס"ד הטעם
דמקל הוא ס"ס האבות אברהם יצחק וישראל, שהם חג"ט
והת"ח הריך לעסוק בתורה בשלשה חלקים שבה, שהם
נקרא משנה תלמוד, והמקרא כנגד חסד דרגיה דאברהם,
ומשנה גבורה דרגיה דיצחק, ותלמוד תפארת דרגיה דיעקב,
ולכן מקל שגרמו בו ג' אבות שהם חג"ט נקרא בו הת"ח.
או יובן על שלשה עמודים העולם עומד, תורה עבודה
ג"ח שהם כנגד ג' אבות כנודע, ושלשתם מליים בת"ח, כי
עבודה הוא מה שקרא בפרשת קרבנות כאלו מקריב, וג"ח
עושה בזיכור של נ"ק ע"י עסקו בתורה, ואין לך ג"ח
גדולה מזה, כי נ"ק שהם בקליפה נקראים דלים ועניים,
והמזכיר ומעלה אותם עושה חסד ולדקה עמדם :

שם. נועם אלו ת"ח שבא"י. הא דקרא לחכמי א"י נועם
לשון יחיד, ולחכמי צבל חובלים לשון רבים, פירש
מהרש"א ע"ד שאמרו חז"ל מנייהו בתרי מיני ע"ש. ובאמת
כן היא המדה, דבני א"י מכת קדושת הארץ גומרין תיקון
של יו"ט ביום אחד, ובני חו"ל לריך להם שני ימים. ועוד
ג"ל בס"ד הטעם נועם אותיות משון ששם בהמ"ק הנקרא
משון כדכתיב ומשנתו בליון, ועל חכמי צבל אמר חובלים
לשון צבל, שהוא משולש בסוד יעקב צבל נחלתו, שהוא
משולש בשלשה שמות, וכן תלמוד צבלי צביל במקרא במשנה
בגמרא. ומ"ש שמרירין זה לזה כזית, נראה דהם קשים
בתחילת הלימוד, אבל את והב בסופה, וכן הזית מר מתחלתו
ואחר שנעמן נעשה מתוק, וכן אחר כניסה בני מלח, כן
הם לבסוף יהיו אהובין ומתוקין וע"ז. ומ"ש בגמרא שלשה
שוגרין זא"ז התרגולין ובלבד ותברין, וי"א אף ת"ח
שבצבל, היינו כי בתחילת הלימוד נראין שוגרין זא"ז מחמת
כי מרירין זל"ז בהלכה, אבל את והב בסופה. ובני יודי
כה"ר יעקב נר"ו, פירש הטעם דקרא לחכמי א"י נועם
לשון יחיד, מפני שנוחין זל"ז נחשבים כאיש אחד, אף חכמי
צבל כיון דמרירין זה לזה כזית נראין מפורדין זה מזה,
לכך קראם חובלים לשון רבים, עכ"ל נר"ו.

שם. א"ר יוחנן משום רשב"י זו תנופה וגמית הרות.
ג"ל בס"ד להכי נרמוז לו כנשים, כמ"ש והנה שתיס
נשים, כי הנקבה מתעברת ויולדת, וכן שתי מדות רעות
אלו מולידים כמה עונות שימשך מהם מכשולות רבות.
ומ"ש ותשאנה האופה בין הארץ ובין השמים, ג"ל בס"ד
ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רז"ל דעין תנופה
פ"גם בחכמה, גם כתיב בשער רוב"ק דגאוף פוגם בשם
יה שהוא כמנין גאוף, והנה חכמה ג' ע"ג, ושם יה במלואו
כזה יו"ד ה"א מספרו כ"ו, הרי סך הכל ג' ל"ט, וההפך
שם במספר בין מספר ארץ למספר שמים הוא מספר
ל"ט, ולז"א על שתיס אלה ותשאנה האופה ר"ל אף ורובג
של פגם הרמוז במספר שם בין מספר שמים למספר ארץ
שהוא ל"ט :

שם. במחשבים הושיבני זה תלמודה של צבל. ג"ל בס"ד
דף

דרך הללה בא"י יש שמן זית הרבה ובזול, ובלילה יש להם
ממנו אור טוב, אבל צבל לא יש בה אלא שמן שומשמן
ובימיהם היה ביוקר על חד ארבע משמן זית, לכן מוכרחים
ללמוד תורה שבט"פ בחוסך :

דף כ"ה. ז"ל לך עמי בא בחדריך. נראה לפי שהם
חכמים מדבר עמהם ברמוז, אבל להמון העם
היה מדבר להדיא, ומ"ש נכים אבא לפוס בירא וכו', כי
המעות הם חיות אדם ע"ד שאומרים העולם כי הו"מ הוא
הנפש, ולכן כשלוקה ממנו ממון כאלו שחטו בפני בניו
המתפרנסים ממנו, וכן להפך, כי יש אב מפרנס בניו, ויש
להפך הבן מפרנס אביו וכנגד שתי נקיט האי לישנא :
דף כ"ו. הא אמר להו ברשא. קשא עדיין תיקשי למה
לא אמרו בעובדא דכהן וזמר תירוק זה שהוא
עוסק במלאכה של גוי. וג"ל בס"ד דתירוק זה דוחק משום
דאין דרכם של כהנים להיות נשכרים לעסק מלאכה, ובפרט
אלל הגויים מפני שדרכן להיות פרושים ומובדלים בעבור
הטהרה לשמור עלמן מטומאה, אבל תירוק לעקל מרווח
טפ', אמנם בעובדא דכהן וחרש היו מוכרחים לתוך בהכי
שהיה שכיר לגוי, דלית להו שם תירוק אחר :

ברם הא קשיא, כיון דבאמת עובדא דכהן וחרש הוות
באחרונה, אמאי תלמודא נקיט לה ברשא. וג"ל
בס"ד ללמדנו דעיקר הקפדתו עליהם וקראם חסידים על
השביעית, משום כך עובדא דכהן וחרש, כי עובדא דכהן
וזמר, יש טעם לתירוק שלהם, כי ד"ז מניי ושבתי שרולה
לעקל בית הבר, אף בכהן וחרש התירוק רחוק מאד כדאמרן,
דאין דרכן של כהנים להיות נשכרים לעסק מלאכה אלל
אחרים, וב"ש אלל נכרים, מפני שהם אוכלים תרומה וחלה
ולריבין להיות שומרים בטובה, ומה גם מלאכה של חרישה
ודאי לא יקרבו אליה, כי יחושו אילי יש עלמות אדם קבורים
בקרקע, ויתגלו בחרישה הקרקע ויעמאו בהם, לכך הקפיד
בהאי עובדא טפ', ולהכי נקיט לה תלמודא ברשא ללמדנו
דעיקר הקפידה אשר אח"כ קראם לפני ר"י חסידין על
השביעית, היתה בעבור זאת המעשה דכהן וחרש. ובני
יודי כה"ר יעקב נר"ו אמר שהוא הקפיד עליהם אח"כ
שקראם חסידין על השביעית בעבור עובדא דכהן וחרש,
והיינו שעשו תירוק לזה הכהן, ולא חקרו ודרשו עליו, אם
אמת הוא שעוסק בקרקע של גוי, כי זה אפשר להם לצרר
שישאלו מאחרים, וכיון דעשו לו תירוק והלכו להם בלתי
חקירה ודרישה, הקפיד עליהם וקראם חסידין על השביעית,
אבל בעובדא דכהן וזמר שעשו לו תירוק לעקל בית הבר
הוא לריך, אין בידם לצרר הדבר שישאלו מאחרים, דאין אדם
יודע מה כוננו, והוא ודאי יאמר לעקל בית הבר הוא לריך
כדי לפטור עלמן, עכ"ל נר"ו :

שם. שבנא הוה דריס בתליסר רבנותא. ג"ל בס"ד שבנא
נתנאה ומרד בלדונו בשביל שראש שתי ישיבות הוא
יתר עליו, ונרמוז זה בשמו שבנא אותיות ב' שאל, כלומר
בעבור יתרון שתי ישיבות שאל את אדונו ומרד בו וכהב
פתקא ושא בגירא נרמוז זה ג"כ בגירא שהוא י"ג רא, כלומר
ראה שיש לו י"ג ישיבות ולכך נתנאה, ורא שורש ראה, ועל
זה נתנבא דוד הע"ה כינוי חלם על יתר, ששלח פתקא
בחץ הוא הגירא למרוד בשביל יתר שהיה לו בישיבות על
חוקיהו המלך, והנה מספר י"ג זה שנתנאה בו נהפך לו
לאותיות אובד, כי הוא מספר י"ג, אי נמי נתנאה על שראה
יש בשמו יתרון על מספר שם חוקיהו כמנין אבדך, והוא
המעלה של יוסף הע"ה, דכתיב ויקראו לפניו אבדך, ותרגומו
דין אבא למלכא, וחשב גם הוא יזה לכך :

שם. עלטולא דנבזרא קשה מאתא. ג"ל בס"ד האי
עלטולא קאי על הגלגול, כי האשה אע"פ שמתגלגלת
גלגוליה מועטין, מפני שפיריה מ"ע שה"ג וגם פטורה
מצטול תורה וגם אין לה עין קרי ושו"ל ואין בידה עין

גזל וגניבה וחמס ושבעת שקר והסגת גבול וכיוצא מפני
שאין לה עסק של מו"מ בשוק אלא יושבת בירכתי ביתה,
אבל האיש יש לו גלגולים רבים וגם משוטים לחומר העונות,
ולכן אמר עלטולא דנבזרא קשה מאתא, וזה הנביא לומר
לשכנא אל תחשוב מיתה אחת תמות בעיניך, אלא מעלטלך
עלטול גבר, ר"ל יגלגלך גלגולים רבים. ובכמה מיתות משונות
תמות בהן. ומ"ש ר"י מלמד שפרחה בו לרעה, נראה
הטעם מדה כנגד מדה, הוא היה עוסק בתורה והיה חושב
בעסקו בתורה מחשבות רעות על חוקיה הע"ה ושיעטו
דנמלא בזה הגביר קליפת שור וחומר דכתיב לא תחרוש
בשור וחומר יחדיו, כי השור עור וחומר עמא, לכך לקה
בלרעה שהיא מספר שור חמור :

שם ע"ב. נקביו בעקביו ותלואוהו בזנבי סוסיה. ג"ל
בס"ד מדה כנגד מדה הוא רלה לעשות עלמו ראש
ואת אדונו חוקיהו הע"ה בקש לעשותו זכר ח"ו, לכן ראשו נגדר
למטה ורגליו שהוא זנבו היה למעלה ונתלה בזנב הסוסים,
גם נתנאה בחמתו שהיא בראש, רללו ראשו באבנים
וסלעים שנגרר עליהם, ומ"ש שהיו מגררין אותו על הקוליס
ועל הכרקטים, ג"ל בס"ד הטעם כי תורה לשמה היא מומרת
עבדים ומכרתם החוחים והקוליס הסובבים השושנה העליונה
ובזה פרשתי בס"ד מאמר הגמרא שאמרו בב"מ גמרתא
גמיר זמרתא תהא לשון זמר ערילים, אף שבנא לא היה
לומד תורה לשמה שהיה כדאי להכרות החוחים והקוליס
לפיכך נגרר על הקוליס ועל הכרקטים. או יובן בס"ד כי
ישראל נמשלו לאמר מה תזר זה אין לו אלא לב אחד
כך ישראל יש להם לב אחד, אף שבנא שהשלים עם סנחריב
היה לו לב אחד בר"ש נמלא עשה מן אחד בדלית אחר
בריש, וההפך הוא מספר קין כי זה מאתים וזה ארבע
גם הסיר קין של קין זוית שבדלת וקעשה ריש לכן היו
מגררין אותו על הקין :

שם. אילו חוקיהו ושיעו נהרסין דריק מה פעל. פירש
רש"י הקב"ה מה שזר משלם. וג"ל בס"ד
הכונה, דידוע שהש"ת הכין עובה ושזר לכל דור ודור
בפ"ע בעבור עסק התורה. וידוע מ"ש במדרש הילים
בפסוקי בחסדך זכר לי אשה למען טיבך ה', רבי יוסי בר
חנינא אמר, משל למלך שעשה סעודה גדולה וזימן את
האורחים, הניע ארבע עות וחמס שעות ושש ולא באו,
לעשותי הערב התחילו האורחים מנושמשין וצאין, אמר להם
המלך עובה גדולה אני לריך להחזיק לכם, אלולי שבאתם
כל הסעודה הייתי משליך לכלבים, שלא היה מי לאכול. כך
אומר הקב"ה ללדיקים עובה גדולה אני מחזיק לכם
שבשבילכם בראתי את עולמן, שאלמלא אתם, כל הטובה
שהתקנת לעת"ל למי הייתי נותנה, שנאמר מה רב טיבך
אשר לפנה ליריך ע"כ, ולכן אמר דוד הע"ה זכור לי למען
טיבך, כי הוא היה מלך, ובכל יום יבא לבהמ"ד וישק
בתורה, ועי"כ היה כל אדם נכנס ועוסק בתורה, כי יקח
קל וחומר, וגמלא הוא גרם שהטוב המוכן לאותו הדור
לעמלי תורה, נמלא לו לוקחים שלוקחים אותי, והנה ידוע
כי חוקיה הע"ה הרבין תורה בישראל יותר מדאי, שהיה מלך
ודרש בי"א רבנותא, והכל באין ולומדין, כי יקחי קל
וחומר לעלמס, ולא עוד אלא שנען חר"ב בבהמ"ד ואמר
כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב, והדליק שמן בבתי
מדרשות כל הלילות, ולילה כיום יאיר לעסוק בתורה, ובדקו
ומלא אפילו חינוק ומנוקה בקיאים בהלכות שומאה וטהרה,
ואם אחר כל עסק הגדול הזה שהיה להם בתורה, נמסרים
ביד סנחריב, מי היה לומר תורה עור, בראותם שכל רבוי
עסק התורה הזה לא הגין עליהם, וא"כ למי היה נותן
הקב"ה שזר הטוב אשר הכין בעוה"ב לעמלי תורה, וז"ש
לדיקו של עולם מה פעל בהזמנה והכנה של השזר שהכין
והומין לעמלי תורה :

ח' דגמעה בדבריו עשה גרעון, וזהו דוגמת ענין עך הדעת שהתוספת שהוסף בעשות שחשב לעשות בה גר וסייג גרם גרעון דע"כ נלכדה חיה ברשת הנחש :

ברם הא קשיא לי אחאי לא הביא רב משרשיא דבר זה על תיבת שליש הכתובה ראשונה בחורה בפסוק ויהי ערב ויהי בוקר יום שלישי, דאם ראוון חייב לשמעון מעות לפרעו ביום ראשון והרחיב לו הזמן עד יום שלישי וגמס בלשנו ונראה לו תוספת למד, וגמע ממנו יום שלישי, הרי מוסף אור גורע, וכן לקיט תיבת שלם דכתיב בפסוק שלם מאות אמה אורך התיבה, וכן תיבת שלש הכתיבה שם שאם גר ראוון לתת לשמעון שם מאות דיגרים וגמס בלשנו שנראה בו תוספת למד וגמע שלם מאות, כי שם מאות נעשו שלם מאות, הרי התוספת גורע, וכן אם גר לתת ששים דיגרים וגמע תוספת למד שלשים דיגרים, ואחאי הביא רב משרשיא דוגמה זו במאמץ הכתובה בספר שמות, ולא הביא הדוגמה בתיבת אלו הכתיבים בריש ספר בראשית, ונ"ל בס"ד הוא הביא דוגמה שהתוספת בראש התיבה שאמר מקיים וגמע בתוספת א' אמתים שזה קרוב להיות כך למי שהוא כבד פה וכבד לשון, שמחמת כבודו נשמע אור יתירה בתחלת מבעא התיבה, אך באמצע לא יודמן כך, כי אחר שהוליא תחלת התיבה כראוי וגמרה כראוי, וזה ברור למשכילין :

ובזה מובין העמש שלא הביא תיבת נגעים דכתיב ויגע ה' את פרעה נגעים גדולים שהוא אשה מתפללת שיזמן לה בעל נעים, ואם יש לה כבוד פה נשמע מפי תוספת אית גימ'ל נשמע בעל נגעים, נמלא מוסף גורע, דגם זה יתישב ע"ד שאמרנו דלא יודמן כך באות הנוסף בחי התיבה :

מיהו ים לדקדק דהול"ל תיבת פת הנזכרת בפסוק וחקתה פת לחם, דאם נשמע תוספת ז"ן בראש נשמע זפת, והוא דאם אומר לחבירו תן לי פת, ובתוספת אית ז' נשמע תן לי זפת, הרי גורע מפת לזפת, וכן הול"ל תיבת אבי הכתוב בפסוק, ושכתי בשלום אל בית אבי, דאם נשמע בתוספת אור ד' בתחלת התיבה נשמע דאבי שהוא ענין דאבון, וגם בזה התוספת גורע, ונ"ל בס"ד רב משרשיא לא רצה להביא דוגמה מלך שיני, שהיה במשמעות התיבה כזה, דפת הוא ענין אחר, וזפת הוא ענין אחר, וכן אבי ענין אחר ודאבי ענין אחר, אלא בחר להביא השינוי שיה' בענין אחד דהיינו קמים הוא ענין מספר ואמתים ענין מספר אלא זה הוא שתי מאות אמה, וזה הוא שתי אמות נמלא התוספת גורע במספר משתי מאות לשתי אחרים והענין אחד, משא"כ פת וזפת הוא בשני התיבות, שזה אומר פת וגמע ממנו זפת, וכיון שבענין משנה אין התוספת גורע שהדבר מובן שזה ביקש פת ולא זפת, כי מי שהוא רעב וזא לבית חבירו ואומר תנו לי פת לאכול, אעפ"י שנשמע ממנו תיבת זפת, היתכן שנחשוב שמבקש זפת לאכול, ודאי השומע מאליו יבין שאמר פת ולא זפת, וכן אם אמר תלך לשלום לבית אבי, או אומר למשרתו או חבירו תלך לבית אבי להביא לו דבר אחד, או לומר להם איזה דבר, אע"פ שהשומע שמע דאבי, היתכן שיחשוב שאמר בית דאבי שהוא לשון דאבון, א"כ אין טעות זו ומתיישבת על הלך, כדי שנאמר גורע, משא"כ בענין קמים ואמתים אין בתוספת אור א' שנשמע אמתים איזה שבום בשמיעת מתים, ואין תיבת מתים מתקבלת על לב השומע יותר מתיבת אמתים, ונמלא זה התוספת גורע הסך ממש שהשומע יחשוב שאמר אמתים ולא יתקפה לו דבר זה :

ועוד נ"ל בס"ד לתרן כל הקוסיות הנז"ל, דידוע עיקר הרגשת מבעא האות הוא על ידי הנקודות, שהמדבר עשה לכל אות ואות נקוד במבעא שלו, ולכן ודאי לא יהיה נשמע תוספת אור להשומע מנח. ההכרה של המדבר, אלא דוקא

ומשם מאיר להם, ולכן נחשב לאחד עשר, ועל זה רומזים עשתי עשרה ירושות עוים, ולכן ארז"ל בזה דכל המוסף גורע עכ"ל :

דף ל. ואמרו דברי תלמוות לא מעלין ולא מורדין. קא למה קאמר הני והא חזון בעלמא דסומכין על החלום וחזון אליו ומה גם הכא דאיכא רגלים לדבר שהחלום אמת, דהא מלא כאשר הגיד לו בעל החלום, ונ"ל בס"ד דארז"ל אין חלום בלא דברים בטלים ולכן הרואה שגדוהו בחלום ועשו לו התרה בחלום לר"ך שיתירו לו עשרה בני אדם בהקין דשמיא הגדוי שראה בחלום אמת והתרה שקר והנה כאן ס"ל במקום פ' כו"כ ובמקום פ' כו"כ וגמלאו אלו אמת ולהכי בע"כ שדין האמת על ידיעת הסך והמקום, והשקר על מ"ש מעשר הן, דנימא ד"ו היה הדברים בטלים של החלום וישאר המזון בחזקת חולין, ועוד נ"ל בס"ד דאיכא בתנאיא בראשית מעשה בתלמוד אחד מתלמידי רבי עקיבא שנאמר לו בחלום באר אמה מת ויטן אינך רואה ומה שזרעת לא תקטיר, והיה מזר על החלום וספרו לרבי עקיבא ואל"ל בהרואה של תורה אמה מת ויטן אינך רואה דאין אמה בל ילדי שום נסיון, ומה שזרעת אין אמה קולר ר"ל בניך אין אמה קיבר ע"ש, נמלא תראה הלום פשוטו רע, והוא באמת טוב דאינו כפי פשוטו, ולכן יש לפרש כאן מ"ש לו של מעשר שני הם, כלומר אבך הריח איתם בזכות מלת הפרשת מעשר, וידוע אחד מעשרה חיוב וחומם מליה מן המזבחה, והטיבה בעוה"ז יקבל בזכות מלת היתרון, אבל של החיוב שמור לעוה"ז, וידוע דתחלה יפריש אחד מעשרה, ואחר כך יחזור ויטן עוד מעשר כדי שיהיה סך הכל חומם, וכמ"ש רז"ל ע"פ עשר אשכרנו לך, ולכן א"ל בעל החלום מעית אלו של מעשר שני הם, ר"ל הרויחם בזכות מעשר השני שהוא להשלים החומם שאין זה חיוב, לכך קבל טובה בזכותו בעוה"ז, והגיד לו זאת בעל החלומות כדי לזרזו, שגם הוא יתנהג ככך :

ישם ע"כ. לימא איזן, י"ל למה לא א"ל ר"י עשה כמ"ש לו אח"כ אמור לי כילד שמעת, ונ"ל בס"ד דתחלה כשא"ל רשב"א לרבי יוחנן דין ידע לא א"ל אני יודע בבירור דדין ידע, אלא א"ל לפי הנראה לי מהשערת השכל שזה ידע ולכן לא א"ל רבי יוחנן לרשב"א אמור כילד שמעת, אלא א"ל לימא איזן אם יודע או לאו, ורבי"ח שתק וכיון שתק ולא אמר לא, משמע שהיה יודע ומשום ענוה שתק ולא אמר אני יודע, שאם אינו יודע הוה לו להשיב תכף ולומר אני יודע, וכיון שמחמת שתיקה שלו מובן שהוא יודע אז מלא רשב"א פ"פ לומר לרבי יוחנן לסמוך עתה קודם שיגיד וישיבו כדי שיהיה עדות אמורה צבהמ"ד מארס מוסמך ויהיה חזקה אלא התלמודים יותר, לכן סמכו ר"י לרבי"ח בראות שעה קודם שיאמר עדות שלו, ואחר סמכו א"ל בני אמור לי כילד שמעת, פירוש האמר בלשון שמעת ממש בדקדוק, וכיון דהיא סמכו בשביל כדי שיאמרו התלמודים שמועה זו מארס מוסמך, ועכשיו אחר שהגיד מה שידע לא נמלא אלאו דבר חדש, הוה ס"ד דהשומע לחשוב שגם הסמיכה בטלה, לכך הולך רבי יוחנן לומר בפירוש, כיון שעליה לא תרד ואין לאדם להרהר על הסמיכה שלך כלל, ובהו ההלכה שפרשתי בס"ד יתיישבו כמה דקדוקים :

דף ר"א. ואומר הולך רכיל מגלה סוד. קא למה הולך להביא פסוק זה אחר שהביא פסוק מן התורה, ונ"ל בס"ד דלעולם הוא למד זה מפסוק תורה, אך פסוק תורה בלחודיה איכא למדחי דאיירי במספר לשון הרע וכאן אינו מספר לשה"ר דלא אמר חבירי מחיביין שלא כדין אלא אימר כך היה דעתי כפי הדין, וכך היה דעת חבירי כפי הדין, ואפשר שהדין עמאס, ורק דבר זה נחשב מגלה סוד, וא"כ אין הוכחה מן פסוק לא תלך רכיל, ד"ל רכיל קאי על בעל לה"ר ולא על מגלה סוד, לכך הביא פסוק הולך

דוקא אור שהוא שיה בנקוד שלו עם אור האמתית שהוא בוטה בשפתיו, כי באמת זה הבוטה אינו מתכוין להוסיף האות, אלא רק מנח כבוד פיו, שהוא מאריך בהברתי, יהיה נולד לאוזן השומע מן ההברה שלו, אור אחר נוסף על האות האמתית שבוטה בשפתיו, וכיון דעיקר הרגשת האות הוא בניקוד, לכך יולד אור חדש, שדומה בנקוד לאות העקרי האמתית שבוטה בפיו, ולא יולד אור בנקוד אחר חדש, דהו נקוד החדש מתיכן יבא לאוזן השומע בטעות, ולכן תפס רב משרשיא תיבת אמתים כי הברת אור מ"ס של מתים והברת אור אל"ף של אמתים הוא שיה בנקוד, ולכן אפשר דמזה הלימוד מתים, נולד לאוזן השומע תוספת א' א' כאלו אמור אמתים, אבל בתיבת שם אין אית למ"ד של שלם שיה עם אור ש' כי למ"ד דשלם נקוד שלה חיל"ס, וכן הענין בתיבת פת אין אית ז"ן הנוסף בה שיה בנקוד שלו עם נקוד של אור פ"ה דפת ואין שיה הברת הנקוד שלה עם הברת הנקוד של אור ז"ן דזפת, כדי שתאמר מחמת כבוד פיו של זה המדבר נראה כאלו הוסיף על פ' של פת אור ז' וגמע שאמר זפת, כי זה הבוטה כשרלה לומר פת היה בוטה אור פ' של פת בהברת נקוד פתח, ואך מחמת כבוד פיו נשמע תוספת ז' שהברת נקוד שלו בתיבת זפת הוא סנו"ל וכן הענין בשאר תיבות שברתי, ולכן הביא רב משרשיא תיבת אמתים, כי הברת א' הנוסף על מתים היא שיה עם הברת מ"ס של מתים, שיה נקודו פת"ח וזה נקודו פת"ח, ולכן כבדות פיו כשהאריך להוליא קמים מפיו נשמע אמתים :

והנה בספר עין יעקב הביא המניה מפי השמועה, ביאיר אחר דבריו רב משרשיא דטעמו ה' לעשות הדרג הזה של המוסף גורע על אור וא"ו של וחי, וכבז עליו שהוא נוסף, ובאמת הרואה יראה שאין זה נוסף, אלא אינו מקובל ומרובה כלל, דודאי אין דרך בני אדם להיות שגור בלשונם לדבר כך, אמתים חני ארבו ואמה חני רחבו, אלא יאמר ארבע אמות ארבו ושני אמות רחבו, ואם כונת רב משרשיא בזה היה לו למנות דבר זה על תיבת חמש וא"ו ארבו שהוא בספר שמות, דכתיב ויהי חמך חמש וששים שנה, והוא דאם הסיר אית וא"ו של וששים יהיה נשמע שאומר חמש פעמים ששים שנים שלם מאות, ובאמת אין זה ענין המוסף גורע, אלא הוא ענין הגורע מוסף, ועל ז' נחת רב משרשיא ללמד, ובע"כ כונת המבאר לומר שלשון ז' של אמתים וחלי ארבו נקפיה לדוגמה, וכונתו של רב משרשיא הוא על בני אדם המדברים זע"ו, שאימר לו אמתים חלי ארבו ואמה חלי רחבו, שהם ארבעה אורך ושנים רוחב, ואם הוסיף וא"ו לומר וחלי רחבו, זה גורע, דמשמע שתי אמות וחלי לירך ואמה וחלי רוחב, ועל זה כתבתי דאין דרך בני אדם לתפוס לשון כזה, כדי שיבאני לדוגמה, ואם נח לו בדוגמה זו, היה לו להביא חמש וששים שאומר תנו לזה חמש ששים דיגרים, דר"ל חמש פעמים ששים ששים שלם מאות, ואם הוסיף וא"ו על ששים, לומר חמש וששים, נמלא גורע דאינס אלא ס"ה דיגרים, ולמה הביא רב משרשיא זה על פסוק אמתים וחלי, יביא זה על פסוק חמש וששים שנה בריש בראשית :

שם. רב אחי אמר עשתי עשרה ירושות. פירש רש"י ז"ל בלא אור ע' הוא שתי עשרה, וע"י תוספת ע' משמע אחר עשר דגרע, ו"ל מה מלא רב אחי חסרון בדברי רב משרשיא שזכר פסוק שלו והביא פסוק אחר הסמוך לו, ועוד העשות הזה ניכר ונרגש מחמת הניקוד, מיהו רבינו האר"י ז"ל פירש סוד בדברי רב אחי בראשית גונע לסוד, והוא כי העמש שהיו י"א ירושות מפני כי ביי"ם דקדושה אור הפנימי שהוא הקדושה שלהם נבלע בחוסם, ולכן מספרים עשר ולא אחד עשר, אבל הי"ם דקליפה אין הקדושה שהיא חיות שלהם מובלע בחוסם, דאין קודם מתערב בחול, אלא אור הקדושה עומד על ראשם

הולך רכיל מגלה סוד דמאל דגם מגלה סוד בלבד נקרא רכיל, א"כ נמאל פסוק הולך רכיל איירי בכל גוונא אפילו במגלה סוד בלבד, דליכא לאו ואחרת בזה בכל גוונא :

שם ע"ב. לדווי ליה כבד בתיה. ק' למה לא אמרו לדווי ליה כמשה או כבן עמרם או כבן יצחק, ונ"ל זכרו בתיה מפני שהיא בתחלת ראייתה שראתה את מרע"ה, ראתה אור זורח עליו, ובמ"ש רז"ל ע"פ ותפתח ותראתו את הילד שראתה אור שכינה עליו, אי נמי הזכירו כאן עם בתיה, כי היא סיכנה עלמה בהלל מרע"ה, וגם הוא סיבן עלמו לדעת האגדה שהביא רש"י ז"ל. ודע דאע"ג דר"ל מור עוקבא הוא עלמו עוקבן בר נחמיה שאמר עליו רב יוסף ועוד אחד בעל תשובה בדורו והוא עוקבן בר נחמיה, עכ"ל אין זה נתן לוייתא, ואע"ג דאמר והיינו נתן לוייתא הכונה מעשה זו היא כמעשה שקרה לנתן לוייתא, יען כי מעשה דנתן לוייתא שהביא ספר הדורות מרבינו נסים ז"ל הוא היה בזמן רבי עקיבא, וכמפורש שם להראו, ונתן לעוקבן בר נחמיה היו קורין לו נתן לוייתא על שם נתן לוייתא שהיה בזמן רבי עקיבא, מפני כמו שזה זכר לאור זורח, כן זה זכר לאור זורח, ומלאתי לרבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים דף מ"א דמנ"ה בשבטים נתן לוייתא ריש גלותא לחוד, ואת מור עוקבא לחוד, וגם בקצרות שם בדף ע"ד ע"א הביא קצרות נתן לוייתא והביא קצרות מור עוקבא נמאל שנים הם :

שם. העביר עלי את הדרך. פירש רש"י ז"ל פירוש ראשון סרסו, ופירוש שני על עסקי ממון, ומקשים העולם על פירוש ראשון איך יבא תירוק של רב אשי דיני קנסות הוה, והלא לפי פירושו גם תירוק דסתמא דתלמודא בהכי מיירי. ונ"ל בס"ד כי מאן דמפרש סרסו, לאו בסרסו דחבלה איירי, שכרת הגיד או נקבו אלא סרסו ע"י כוס עקרין שהסקהו, והלא דלייתא בגמרא דשבת דף ק"א ע"ב, ולכן לא היה עוקבן לועק כדי לגבות ממנו ממון, אלא כדי לעגשו במלקות, דאע"ג דשסק הרמב"ם בפרק ע"ז מה' א"ב, ובש"ע אה"ע ס' ה' ס"ב דהמסקה כוס עקרין לאדם אע"פ שמתכוין לעקרו אינו לוקה, מ"מ עביר איסורא וחיוב מכת מדרות, אי נמי כגון שטען עוקבן שהוסיבו במים או בשלג, עד שביטל ממנו איברי התמימים, דגם בזה הדין הוא דאינו לוקה אך הייב מכת מדרות, וכמ"ש הרמב"ם שם ובש"ע ס' ס"ג, ולפ"ז אע"פ דזה היוק שאינו ניכר לא היה לעוקבן על ירמיהו תביעה של ממון, ורק לועק על האיסור שעשה לו, ורואה שהב"ד יענישו אותו על הנבלה הזאת ולא יהיה חיובא נשכר :

והנה עוקבן ודאי ברר הדבר הזה לפני ב"ד של א"י על ידי עדים שהיו עמו שם שהעידו כדבריו, דאל"כ לכולהו פירוש קרא איך יכתבו הב"י של א"י לבלב שיכריחו את ירמיהו לעלות אללס ע"פ דבריו של עוקבן, דאולי הוא משקר, אלא ודאי בריר ע"י עדים שראו המעשה אלא שלא העידו עדיין בפניו של ירמיהו, ולכן דייני א"י שלחו לבלב שידו את ירמיהו על איסור הסרוס שעשה לעוקבן, דאע"ג דאינו לוקה חייב מכת מדרות, ולכן שלח להם אי לייית שלא יכחיש בדבר ויודה לדברי עוקבן והעדים, ויקבל עליו את הדין לעשות לו מכת מדרות לייית, ואם לאו כלומר דאינו מודה בדבר, דאי לריך שיעידו העדים בפניו כדי לעשות משפט כחוב, השיאוהו לבא לכאן ויעידו בפניו, כי העדים היו עומדים שם בא"י ואו נעשה בו משפט כתיב :

אמנם רב אשי תירק דיני קנסות הוה, כלומר התביעה של עוקבן היתה על דיני קנסות, דהיינו שטען סרסו בחבלה שנתק ממנו הגיד ופירוש הוה כשכרת הרא"ש בחמשה דברים, וס"ל לבעלי הפירוש הוה כשכרת הרא"ש ודעמיה שהביא סרסו בח"מ ס' א' שאף רפוי ושבת אין דיני בחו"ל, ומה ששלחו לו כדי לחלוק כבוד למר עוקבא :

אי נמי נ"ל בס"ד מאן דמפרש סרסו היינו שעשה לו הסרוס ע"י סס ולא היה בו דין נזק כי הוא היה זקן, ובלא"ה אינו מוליד, וגם לא היה בו דין לער, כיון דהוה ע"י סס, וגם דין בשב ליכא בזה, ורק היה בו דין רפוי ושבת, והיינו כי מחמת אותו סס שהסקהו חלה עוקבן חולי גדול שלא היה מתקבל עליו לפי מוגו, והולרך להתרפאת מאותו חולי שכל לו בסיבת הסס, וגם בטל ממלאכתו כל משך הימים שנפל למשכבו, וידוע מ"ש הרמב"ם בפ"ב מה' חובל, דאם עלה בו למחים מחמת המכה חייב לרפאתו ולתת לו דמי שבתו, ולפ"ז התביעה שהיה לעוקבן בשביל הסרוס, היינו משום שבת רפוי, ובהכי התירוסי של סתמא דתלמודא ואל ר"א בסתמא דתלמודא סיבר כמ"ד רפוי ושבת אין להם דין דיני קנסות ונגבין בכל מקום, ולהכי שלחו לב"ד של חו"ל שידונו על תביעת עוקבן, ואי לא לייית באומרו לב"ד הגדול קאזילנא השיאוהו וכו', אך ר"א סבר דגם רפוי ושבת יש להם דין קנסות ואין נגבין בבבל, והא דשלחו הכי, כדי לחלוק כבוד למר עוקבא :

פרק רביעי.

דף ל"ב ע"ב. כילד, שתי ספינות שוברות, קשה אמאי הולרך ללמדנו דבר זה בספינות ובגמלים,

הסני בחדא דגני אופיניו אלו טיין הם, ונ"ל בס"ד אי הוה נקוט ספינות בלבד הו"א דוקא בכה"ג אמרינן תעמוד איתה שאינה טעונה ותמתין עד שתעבור הטעונה, משום דבעמודתה אין עירח לבעל הספינה בעבור איזה שיעסק בה, ורק יש עכוז זמן בלבד, אבל בגמלים איכא עירח לבעל הגמול לתפוס אותו בחבל שצלוהו שלא ימרו וילך ויתעה, ובפרט כשרואה עשב רחוק לפניו ודאי ילך ממקום שעומד כדי לאכול ואפשר שיגיע לו איזה נזק, לכך לריך בעליו לעמוד אללו ולשמרו ומנעוהו מליך ממקומו, והיינו אומר דבגמלים אינה עומדת אותה שאינה טעונה, דאין בעלה רואה לטרות בכך, ולכן למדנו דין זה גם בגמלים, ואי הוה נקוט גמלים לחוד הו"א הא דאמרינן שבעבור הטעונה ותעמוד שאינה טעונה, משום דליכא לער ב"ח בטעונה, אבל בספינות דליכא לער בע"ח לא תעמיד, להכי אשמעינן גם בספינות :

שם. הלך אחר ב"ד יפה. קאם בכל דור ודור יש ב"ד יפה, ומאי רבותייהו דבתי דינים אלו דקראם ב"ד יפה. ונ"ל דדין מרומה יבחר ע"י רבני חקירות ודרישות, אך קי"ל אין עשין חקירות ודרישות ב"ד מ"ד כדי שלא תעטול דלת, וא"כ כיון דאינו עושה חו"ד דא עקא דירדמן דין מרומה ולוקה הזכאי בלא משפט, אמנם בתי דינין שמוכרי כאן היה דרכם לעשות המלואות שכליות, שמהם יבחר ויחודע דין המרומה, אע"פ שאין עשין ד"מ, ובעבור זה קראם ב"ד יפה. אמנם מ"ש יפה ולא אמר ב"ד מומחה או ב"ד חכים, רמז בזה כי יו"ד ה"א הם חו"ב ובתיבת יפה יש בין אותיות יפה שהם חו"ב יש אות פ"ה שרומז לפה העדים או פה בע"ד, והכינה לרמזו שהדין קודם שישמע הדברים מן פה בע"ד ופה העדים יסתכל בחכמה שלו לדעת שמה דין מרומה הוא, ולזה ירמזו אות יו"ד ויפה שהוא קודם את פ"ה ורמזו באות ה"א ויפה שרומז לבינה ללמד שהדין גם אחר ששמע הדברים מן פה העדים ובע"ד יבין ויסקול בבינה שלו שמה זה הוא דין מרומה ולכן קראם ב"ד יפה :

והא דנקוט לר"א קודם ריב"ז רבו, לרמזו דגם לגבי ריב"ז רבו נקרא ב"ד יפה וכן נקוט לכלהו רבנן קודם הסנהדרין ולשכת הגזית לרמזו דגם לגבי הסנהדרין נחשבין ב"ד יפה, ונקוט ריב"ז שהיה בזמן בהמ"ק כנראה מן ריש גמרא דפסחים שבעודא דההוא כברי דהוה סליק ואביל פסחים, מ"מ נקוט ליה ולחנינא לבסוף לומר אע"ג :

אע"ג דהוה בחו"ל, גם נחשבים ב"ד יפה ולריך לילך אחיהם : **שם.** קול ריחים בצורני שבוט הבן סס. נ"ל בס"ד הטעם שעשין סימן למתה מילה בריחים, מפני דריחים הם דוגמת זכר ונקבה דבוקים זכ"ז והמאלל נטחן מבין שניהם כן איש ואשתו שדבוקים זכ"ז והולך נעשה משניהם, ולכן אמר איוב תנחן לאחר אשתי וכו', או יובן בס"ד ע"פ מ"ש רבינו שמשון ז"ל דער ריחים שמו זכוב, ולכן אס תניח זכוב בין ריחים לא יזוק. וכתב עיר שר זה הנקרא זכוב שולט בחדם המבטל פי"ה, או גירס ביטיל פי"ה, וסופו של זה להחללל בזכוב, וכנ"ל בדין ידיו יע"ש, ולכן במקום שנילר הבן ומלין אותו דמאל קיימו פי"ה ואיני שולט בהם זכוב שהוא שר הרחיים, משמעין קול ריחים לסימן שהם ניזולו מדין שר הרחיים ולא ישלבו בהם הזכוב ולא יתגללו בו :

שם. איר הנר בצבור חיל מסתה סס. נ"ל בס"ד הטעם שטיין סימן הנשואין באיר הנר, דידוע איש ואשתו נמשלו בדברי חכמים לנר ופחילה בתוכה, דהיינו האשה נר והאיש הוא הפחילה שבתוך הנר, ולכן על א"א המונה עם אחר אמרו, שתי פחילות בנר אחד, וכנ"ל בגמרא, לכן לסימן נשואין מדליקין נר שבה פחילה אחת בלבד. אי נמי עשין סימן בנר, כי יש יחיד עליון שכולל כמה מיני שפע שהוא חיביר הוי"ה אה"ה, הוי"ה אלק"ס, הוי"ה אר"י שטולים נר, והוכר אין בו אלא רמ"ח אברים, ועדין חסר שני אברים, כדי שיחיל עליו אור השמים הנז' שהם נר, אמנם כאשר ישא אשה שיש לה רכ"ב אברים, נשלם חסרון שלו ממנה, כי דבק איש באשתו והיו לבשר אחד, שאז בחיבור שניהם נעשה נר, נר כפ"ל שמתיר יחד עליון בו ובה, ולכן מדליקין ב' נרות בשבת שהוא זמן חיבור ודבוק איש עם אשתו, וכיון דע"י נשואין נשלם מספר נר אלל הזכר, לכך עשין סימן לנשואין באור הנר :

דף ל"ג. הלכה תמוך טרפין. עיין רש"י ז"ל. וקאם והלא רבי טרפין עשיר גדול היה ויש לו מעות הרבה לשלם ואינו נלרך למכיר תמורו, ועוד למה נקוט תמור לנקוט בהמה אחרת או חפץ אחר. ונ"ל בס"ד דכונתו למכור תמורו ממש ולשלם, כדי שיהיה דבר זה בזכרוננו ולא ישכחנו, ובה עושה סייג לעלמו שלא יורה שום דבר מדעתו, ולכן חשב בדעתו למכור תמורו החשוב שהוא מיוחד לו לרכיב עליו תמור כשיטערך לרכיב. ועוד נ"ל בס"ד נקוט כן לשון מליצה, כי באמת הוא לא שמע מרבותיו כלום בדבר זה דנטלה האם, ולא למד בנטלה האם דטרפא, וכעת ששאלו אותו נסתפק בדבר אם תחיה, והטריף משים דספיקא דאורייתא לחימרא, ולכן אויל לחימרא, ועתה שטרע לו דמן הדין כשרה, אמר בלשון מליצה, הלכה תמוך טרפין, כלומר החומרא שחשבת בעבורה, הלכה והפסידה את התמור שלך. או ר"ל הלכה לאיביר החימרה שלך, שאין לה מקום לחיל. או יובן בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים, שנקרא טרפין מלשון טרף נתן לירחיו ע"ש, וכן כאן אמר טרפין לשון טרפית, ר"ל הטרפית שהטרפת הוליכה מורך התמור שלך, שבה אשה חייב לשלם דמי הבהמה שהטרפת אותה :

שם ע"ב. מנין שאין מחזירין אותו, ת"ל לדיק חל תהריג. נ"ל בס"ד הכונה, דהכתיב לפי פשיטו מוקשה, דאיך ס"ד שיהרגו את הלדיק כדי שבא הכתיב ללוות על זה ולומר לדיק אל תהרגו, על כן מוכרח דהכתיב בא ללמד בכהאי גוונא, שזה יאל לדיק מן ב"ד, ובא אחד ואמר יש לי ללמד עליו חובה, שלא תחזירוהו לשמוע דבריו של זה כדי להרגו. ומ"ש וחלופא למסיה דכתיב לא תחמיל ולא תכסה, פירוש אם יאל המסיה מ"ד חייב זבא אחד ואמר יש לי ללמד עליו זכות, לא תחמיל עליו להחזיר, וכן אם יאל

מב"ד זכאי מכה איזה דבר שהיה נגע בחוקי העדות וכיוצא, ובא אחד ואמר יש לי ללמד עליו חובה, דהיינו לסתור אותו חסרון שהיה מלך חוקי העדות שסמכו עליו ופטרו אותו, לא תכסה עליו, אלא תחזירוהו כדי לשמוע לימוד של זה ותהרגוהו, ורב כהנא מפיך לה מן כי הרוב תהרגו, לשון כפול, כנגד שני חליקות אלו, שאם יאל זכאי ובא אחד ללמד חובה, תחזירוהו להרגו, ואם יאל חייב ובא אחד ללמד עליו זכות, אל תחזירוהו לפטרו, אלא תהרגו כפי שפסקו עליו :

שם. א"ל אדמוקדן יקיד זיל קין קרך ולי. פירש הרמ"ה ז"ל דר"ח שאל טעה בנאוף ונאפת, כגון טעיה בדין הבא על א"א שלא כדרכה דחשב שהוא פטור, כיון דבא שלא כדרכה, והשיב לו ר"י דזה הוא דבר מפורש בתורה דחייב, ולכן בזה הלדוקין ג"כ מודין, דכתיב ואיש אשר ישכב את זכר משכבו אשה, משכב אשה לא נאמר אלא משכבו ללמדך שיש שתי משכבות באשה, דגם שלא כדרכה חייבין עליה עב"ד, ולז"א ואיש אשר ינאף את אשת איש אשר ינאף את אשת רעהו מות יומת הנואף והנואפת, כפל הלשון את אשת איש, את אשת רעהו, חד לביאה כדרכה, וחד לביאה שלא כדרכה :

והנה בזה נ"ל בס"ד לפרש אדמוקדן יקיד, שא"ל בלשון מוקד יקיד ולא א"ל אדאשך ביער זיל קין קרך ולי, לרמזו לו שדבר זה שהוא שואל מפורש הוא בפרשת קדושים, שאמר הכתוב משכבו אשה, ללמד שיש באשה שתי משכבות שחייבין עליהם. והנה רמזו בחיבת קדושים על קדושת ישראל שהמשך להם ע"י התורה אשר בקרבם, כי התורה נקראת אש דכתיב הלא דברי כאש נאם ה', ואין ישראל מתקדשים אלא רק אם יהיה לבם בוטר באש התורה, ורמזו זה בחיבת קדושים, חלק התיבה לשתיים וקריי בה קדו שים, ר"ל קדו זו התורה שהיא אש שיש בלבד, יבזה תהיה בכלל קדושים, כיון שבהתיבה קדושים נרמז האש בלשון קדו, לכך כאן רמזו לו על פרשת קדושים בלשון קדו, ולא א"ל אש בפירוש :

ובזה יובן לתרן דקדוק אחד שא"ל קין קרך ולי, וקאם אין דרך לללס קרא באש, אלא לילין כבד באש, אבל קרא שולקין ומבטלים אותו בקדרה, ובה ניחא נקוט קרא שהוא לשון מקרא, לרמזו לו דבר זה, הוא קרא מפורש בתורה שאפילו הלדוקים מגדין בן, ואתה לא ידעת אותו. או יובן בס"ד שא"ל קין קרך, כי כל דבר הפל נמשל לקרא וכמ"ש בגמרא טבא פלפלא דאח תריפאח מללא לנא דקרי ורמזו לו שאלה זו ששאל תפלה כמו קרא, יען כי זה הוא דבר פשיט שאין לירך לשאול אותו :

דף ל"ד. מקרא אחד יולא לכמה טעמים. פירוש פסוק אחד תוכל לפרשו על כמה טעמי הלכות שניות. וקאם א"כ למה אמר שמים, ונ"ל בס"ד, תחלק תיבת שמים וקריי בה שם ים, פירוש מקרא דבר חלקים, אך אמה שת מקרא זה ים, שהשיתוהו כמו ים שיש בו מים הרבה מאד, כן זה הכתיב יביל בקרבנו כל קון וקון חלי תליס של הלכות. ומ"ש מה פטיש זה מתחלק, נ"ל בס"ד נקוט פטיש אותיות פשטי בסיף אחיון, ר"ל לא מצביא חלק הרמז או הדרש יולא לכמה חלקים אופינים שניים, אלא גם חלק הפשטי שבמקרא יולא לכמה טעמים :

דף ל"ה א"ל הקב"ה למשה חלק עליהם בתי דינין, פירוש חלקם במקומות רבים מפורשים, שלא ידוני כולם במקום אחד, והטעם עשה כן בשביל פראומו ניסא טפי, יען דהענין היה מאהיל על כל המחנה שיעור י"ב מיל, ואין זורח עליהם שמש סלל, ורק על כל אחד מאלו החייבין היה יורד שמש על ראשו, שהיה נעשה נקב בענין כנגדו, ודרך הנקב יורדת השמש על ראשו, ואם יהיו בתי

דאחריו. הו' בדי דשמעון בן שמעון ולא חביב להו משום כבודו דשב"ס, ונדחקי לפרש חזי לאו דוקא, ונ"ל בס"ד חזי כפשוטו אך אותם שהיו עמו לא ראו אחריו אלא לבדו רב, וא"כ הוא נכנס לחורבה קודם שנכנסו, ובעת שנכנסו היה שם שב"ס לבדו:

ש"ס. היודע מחשבות הוא יפרע מאותו האיש, ז"ל למה כינה להקב"ה בתואר זה שידוע מחשבות וכך הוה מרגל דפומיה דשב"ס וכמ"ס בריש מכלתין יבא בעל מחשבות ויפרע מכם, ונ"ל בס"ד דאיהא בירושלמי חגיגה פ"ב שהראו מן השמים בחלום לאותו חסיד שמוכן לשב"ס עונש בניגוס בשביל שגדל להמית נשים המכשפות ולא קיים דברו, ובשפי"ר זה לשב"ס אמר חזי לא חמרתו דבריה אלו בפי אלא כך עלה בלבי, אך אע"פ שבלבבי חשבתי כן אעשה היום הזה לקיים נדרי ע"ש, על כן נראה כי מאותה מעשה היה מננה להקב"ה בתואר זה של יודע מחשבות, מפני שראש שנינו מן השמים בעבור המחשבה שחשב לעשות ולא עשה, ור"ל שיהיה לו דבר זה לזכרון בין עניניו שלא ישכחנו שיהיה משתדל לקיים גם מה שיעלה במחשבתו, ולכך למד להאיר בתואר זה של יודע המחשבות:

ש"ס. איביבי חזקיה אחיו ותפתח הארץ את פיה, הקבו התיספות למה לא הביא פסוק תבלעמו ארץ דקדים ונ"ל בס"ד, הוה חזי הכונה נבלעו בגוף הקרקע אלא טביעתם במים קרי לה בלשון בליעה הואיל ואינם נראין, אבל באמת הם עומדים על פני הארץ בקרקע הים. אי נמי הוה יס לפרש בנפשיה נבלעו דהא כתיב מכנף הארץ ומירות שמעני, אך כאלו כתיב פה ואלו כתיב פה:

ר"ח. שנשאל על אלתו. פירש הרמ"ה ז"ל שביטל השביעה כאלו נשאל עליה ע"ש, מיהו במדרש רבא סוף פרשת טהרות אמרו להדיה שאל הקב"ה לב"ד של מעלה והתירו לו נדרו, ובדורא הגמור לשון מליצה הוא זה לפי הפשט, אמנם נ"ל בס"ד לפרש דבריהם ע"פ הסוד דהשביעה ילדה מן מדת התפארת ואלו הבינה שנקראת ב"ד הגדול התורה השביעה, וקרו לבינה בשם ב"ד הגדול משום היא גבורות מתערין מינה, וענין התורה הוא שהיה מן ענין גילוי והתעורר אור שמעך ממנה אל מדת התפארת ודוק היטב:

ש"ס. אגברו חמרא אדרדקי. נ"ל בס"ד הכונה תתנו להם יין וישן שהוא גדול מהם בשנים כדי שיתבסחו ויתר ויולאו סוד. וקראש דרדקי שהוא מספר שיח שרלנו היה לשמוע שיח שלהם. והא דח"ל קוליס אחס מטיליס לי בעיני לא נתכוון על עיניו ממש דרבינו הקדוש אשר דבריו כנחלי אש ופועל בדבורו אינו מוליא מפיו דבר המזיק לומר קוליס בעיניו ח"ו, אלא כינתו על היין שנתו ונתבסמו בו כן, יין מספר ע' והיבט עיני בהפוך עין, כלומר קוליס אחס מטיליס ב"ן שהוא מספר עין אשר שתיים, ור"ח חש פן יזיקו דברים אלו בעיניו, לכך תקף דברו אל ירע בעיניך, שלא יגרום דבר זה ירע בעיניך, ונתכוון ר"ח בדברים לברכה:

ברם יש לדקדק מ"ס להם קוליס לשון רבים, והו"ל קיץ אחס מטיליס, ונ"ל בס"ד דהס הטילי בדבריהם ב' קוליס, א' שדרשו על טילוקי מן העולם, וא' שהקדימו את ראש שבבבל קודם ממנו, והסיב לו ר"ח אל ירע בעיניך נכנס יין ולא סוד, והוא כי ראש בבל נלית סוד לפנינו שאמרת אש יעלה רב הוה ראש גולה מבבל לא"י אישיב אותו למעלה ממני, ויש שהוא מן הזכרים ואני מן הנקבות וכנ"ו בגמרא, ומאחר שאחת גלית זה שמושיב את ראש גולה אשר בבבל למעלה, לכן גם הם כוונו לדברך, ונקט את ראש גולה למעלה ממך, ואע"ג דרבי היה עניו סני לאו משום גדולה הקפיד, אלא משום כבוד ארץ ישראל:

ש"ס. אל ירע בעיניך יין נתן בשבעים. נ"ל בס"ד הכונה לומר לו אל תחשוב ממני שמעו דרשה זו ועכ"ל

שהיא יוגעת בכבודך, אלא יין נתן בשבעים וכו' והם חדשו זה מלבס. ועוד נ"ל שרמו לו בזה הדבר שאמר התורה נקראת סוד שהוא מספר שבעים, והטעם כי שבעים פנים יש לתורה ודרשה זו היא אחת מן השבעים ואין אחת לרדף לחוש לה, כי ודאי יש עוד ס"ט פנים דרבו עליה, ולהכי לא תקום ולא תהיה שתבטל בס"ט דרשות אחרים:

ועדיין ריך להבין אומרו יין נתן בשבעים אותיות, דאם יין מספר שבעים מה זה אומרו אותיות, דמשמע הנוספר של שבעים הוא על אותיות ממש, ונ"ל בס"ד אש תמלא אותיות אלפא ביתא כוה, אל"ף ב"ה גימ' דל"ח ה"י ו"ו וי"ן ח"ת ט"ה יו"ד תמלא בהם שלשים אותיות, נמלא אות יו"ד משלמת מספר שלשים, ולכן נחשבת בשלושים ושני יודין יש ב"ן הרי כאן ששים, ועוד תמלא אחר יו"ד עד נו"ן כוה, כ"ף למ"ד מ"ס נו"ן הרי כאן עשרה אותיות דאות נו"ן משלים העשרה, ולכן נמלא באותיות יין יש רמז לשבעים אותיות ממש:

ש"ס. שלא יהיו בני לדיק אימרים חזו בני לדיק. נ"ל בס"ד שאם אימרים כן אז יהיו בעינים שיתעבדו ויתחברו עם הרשעים ולא יהיו מזוקן מהם, ובאמת התנא הזהירנו הרחק משכן רע, ולא תחבר לרשע והרשעים היו אימרים שהם בני רע, ואין עליהם עונש בשביל רשעתם, כיון דאביהם רשע מוכרח שיהיו רשעים, ברם הא קשיא מהיכן יודעים שאביהם שנברא בשבת ימי בראשית היה רשע, ונ"ל בס"ד שהאומרים כן הם אותם שגולדו מן הנברא ראשון, ולכן מוכרחים לומר שהוא היה רשע, כי זה כלל גדול בתורה שכל דבר ודבר יש בו קליפה ופרי, ומוכרח שהיה הקליפה קודמת לפרי, על כן מוכרח שזה הנברא ראשון הוא קליפה שהוא רשע והשני שנברא אחריו הוא הפרי שהוא לדיק, ומ"ס שלא יהיו משפחות מתערות זו בזו כלומר זאת אומרת יחסה יותר טוב וקני וליך להפך וזו אומרת יחסה הוא הטוב והאחרת להפך:

ש"ס. דבר אחר מפני הגזלנים והחמסנים. פירש רש"י ז"ל שאמרו קרקע זו לבני אבינו הראשין. קשא גם עתה שנברא אחר ימלא כך דראובן ושמעון הם אחים שרשי קרקעות מאביהם וחלקו אותם ואח"כ יבואו בני ראובן ויגזלו קרקע של בני שמעון באומרים של ראובן היא, וזאת אשר נפלה לאביהם בירושלם. ונ"ל בס"ד דהכינה באומרו מפני הגזלנים שאם יהיו נבראים שנים יאמרו לאחד נתן לו כל הקרקעות ולאחד נתן לו כל המעלגות ועל עתה יבא זה ויגזול הקרקע מיד בני האחד באומרו שאבך לא קנה הקרקעות אלא לאבינו נתנו כל הקרקעות ואבך ירד לקרקע זו בתורת שכירות ועתה אין לנו חפץ לשכור החזיר לנו הקרקע:

ש"ס. שלא יראה אדם דירה נאה ואשה נאה. מקשים כיון דהעירות שיש ואין הפרש בין זה לזה, א"כ לא יש אשה נאה ואשה אינה נאה. ונ"ל בס"ד דבאמת אפילו אם יהיו העירות ש"ן, א"א שלא יהיה הפרש קצת מעט מן המעט, אך זה ההפך הדק אינו נרגש אלא להרגילים זע"ז ויושבים זה אלל זה המיד, אבל להראות זה את זה באקראי, אינם יכולים להבחין ולהבדיל בין זה לזה, ולכן אם קרא אשה בפני עדים וראה אחרת נאה ממנה, יאמר זו היא שקדשה, ואין העדים מרגישים בהפרש הדק שיש בין זו שקדשה לבין האחרת, ואפשר שיעירו לו לומר כן הוא כדבריו. אי נמי יראה דנקיט כאן הוא על חכמתה ושבילה, או על מעשיה, ולעולם העירה והופי שיה, אי נמי נאה בגיבה קומתה ושיבה ושומנה, אבל העירה והמראה שוים:

ש"ס. וברשת מפני הגזלנים והחמסנים. פירש רש"י שכל אחד ירע היכן מינה ממין חבירו ויבא ויגנוב, וקשא גם עתה הכל יודעין שהממין הוא בחנות או באילר שבכית ועכ"ל

ועכ"ל נשמר ע"י הסגר במגעול וע"י שימרים ואין מעלה ומירוד השואת הדעת בזה, ונ"ל בס"ד הכונה, עתה האדם שומר ממונו ע"י תחבולה כמו מעשה דתלמידי רבי עקיבא שמלאים לסטים בדרך ושאלו מהם להיכן אחס הילכים לפיכך פ', אמרו הלסטים לכשיגיעו לאותו פינדק נקפחם כי לא היו לריכים לטרוח הרבה להסיע הממון, כי בתיבה של אותם לסטים קרובים לאותו פינדק, והם כשהגיעו לפינדק שהיא קודם איתו הפינדק שסימו להם נכנסו בתיבה, אז הבינו הלסטים שבתחבולה השיבו להם, להליל ממינם מידם, וכן איתא במדרש מעשה באתר שהיה הולך במדבר ונשא כלי שיש בו אבנים טיבות, פגעו בו לסטים א"ל מה יש אלקך, א"ל אבני זכוכית, הראש לנו והראש להם, א"ל זו בכמה, א"ל בעשרים פרוטות, זו בכמה בשלשים פרוטות, וכעוה"ד, אח"כ נכנס לעיר התחיל למכור, זו במאתים זאבים, וזו בשלש מאות זאבים, נמלא שמר ממונו וגופו ע"י תחבולה, ואם היו שוים בדעות היו מכירים בכל התחבולות כולם ואין מלי:

ובזה יובן בס"ד רמז הכתיב ויבש קדם סלה אשר אין חליפות לנו ולא יראו אלקים, והיינו קד"ס ר"ת קול דעת מראה, ויבש לשון טבוב, כלומר עשהו מ שכתבן שאין ש"ן זל", בשביל כדי שלא יהיה חליפות לנו, שלא תחלף אשה זו באשה אחרת, ביום מפני שיני המראה, ובלילה מפני שיני הקול ושיני הדעת, שלא יהיה שום בטולם מפני הגזלנין שלא יראו אלקים, ואין חלקים אלא דיינין, שנאמר ונקרב בעל הבית אל האלקים, וכנ"ו בגמרא, והכונה מפני אותם הגזלנין שלא יראו אלקים דיינין והיו טוענין שקר לגזל זא":

ש"ס. שאם תזוח דעתו עליו א"ל יתום קדמך. קשא אמאי נקיט יתום, ולא נקיט נמלה או פרעש, ונ"ל יתום הוא ממין הסורחים, ועוד נ"ל בס"ד נקיט יתום כדי לעשות לאדם תוכחה מוסר בו מלך אחר ג"כ, דאיתא בגמרא דגישון, יתום ברוב קלה, ואמאי קרו ליה ברוב קלה, משום דמעליגא אית ליה, ומפקח לית ליה, פירש רש"י ז"ל יש לה פה להכניס המאכל, ומילא דרך בית הרבי לית לה, ע"ש, וא"כ תוכחה מוסר לאדם מן היתום, דהיא עדיף מיניה, שהאדם מאכל הטיב שיכנס לפיו מוליא איתו ממנו סרות, והיתום אוכל ואינו מיליא סרתו, לכך מוכיחין לאדם בגאווה, מלך קדימת היתום עליו, כי עיד יש מן היתום תוכחה מוסר לאדם בענין הגאווה מלך היתום ברוב קלה, שאוכל ואינו מיליא סרתו:

ש"ס. כדי שיכנס למלוא מיד. פירש רש"י למלוא שבת, ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ס במדרש רבא בראשית, הני רשב"י, אמרה שמש לפני הקב"ה, רבש"ע לכולן יש בן זוג ולי אין בן זוג, אמר לה כנסת ישראל בן זוגך, ופירש הרב מ"ך ז"ל ימי החיל הם שלשה זוגות, ונשאר שבת יחודי, אין לו זוג בימים, וא"ל הקב"ה ישראל ששבתים כך הם בן זוגך, נמלא אה"ר הוא בן זוגו של שבת, ולכך בראו בע"ש, כדי שיתחבר עם זוגו מיד. ועוד נ"ל כדי שיכנס למלוא מיד, זו מלוא פו"ר דעונתה היא בליל שבת, והורה לנו בזה שכל העולם תלוי וקיים על מלוא זן, כדכתיב לא תהו בראה לשבת ילרה:

ש"ס. דבר אחר כדי שיכנס לסעודה מיד. קשא אש היה בוראו ביום חמישי בערב ג"כ היה מולא הכל מזומן לפניו. ונ"ל בס"ד דכהבו גורי האר"י ז"ל, בימות החיל המותרות לא יעלו אל הקודש פנימה, אבל בשבת גם המותרות יש בהם מליה, ולא יהיה מזון לקליפה, אלא גם הולך לקודש, ולכך נברא בע"ש כדי שיכנס לסעודה דקדושה שטולה קודם מיד, ובזה נחא דנקיט סעודה ולא אמר אכילה, כי באותיות סעודה נרמז השפעת היסוד במלכות שפיה האכילה, והיינו ראש וסוף סעודה ס"ה מספר שם

אדני שהוא במלכות, בסוד ואדני בזה"ל קדשו הם מפני כל הארץ, ובתוך סעודה יש איתיות עוד שהוא מספר יסוד, ובסעודה שבת יהיה השפעת יסוד במלכות, כי השבת הוא כנגד מלכות בסדר הימים, והוא ג"כ בחינת יסוד כמ"ס בזהר חדש כמדוע:

ש"ס. כתיב על גפי וכתוב על כסא. במשלי ס"ו ט' אחר פסוק על גפי כתיב קרא אחרינא וישבה לפתח ביתה על כסא מרומי קתה, ומשני תחלה קודם החטא על גפי ולבסוף אחר החטא על כסא, עיין תוספות מ"ס דמס' ע"ו משמע דכסא עדיף מן גפי, ונ"ל בס"ד ע"ד מ"ש רבינו האר"י בשער מאמרי רשב"י פ' קדושים בישוב ב' פסיקים ויברא ויילר ע"ש, א"כ לעולם כסא בריאה עדיף מגפי שהוא ילירה אך מוכר בריאה שהיא כסא לגדישואת דידה שבחטאו נרס גדר דבריאה לילייה, ודרך דרש נ"ל בס"ד דאיה"ר קודם החטא וזה לתואר אדם שהוא מספר לב אחד, וגם הוא מספר שס הו"ה במילוי אלפין, וגם הוא מספר ג"פ י"ה, ואחר חטא נפגם אות א' דאדם ונשאר דם שהביא דם לעולם, וגודע פי ר"ל חלק, כמו ויהי גא פי שנים ברוחך אל, ואמרו לעיל דשם אדם הוא ג"פ שס י"ה, ו"ח בתחלה קודם החטא על גפי חלק התיבה לשתיים וקרי בה ג' פ', כלומר שלשה חלקים שהיה אלו שם אדם שלם באות א' דאז מספרו עולה ג' חלקים של שס י"ה, ואחר החטא על כסא, דהיינו כסא כס א' וכס לשון כסוי שנתכסה אות א' ולא נשאר בגלוי אלא רק אותיות דם שאין בהם שיעור ג' חלקים של שס י"ה:

ש"ס. מי פתחו לזה אשה דכתיב נוהף אשה חסר לב. נראה לפרש בס"ד הכונה, באים הוקבע אות יו"ד משם הייה בתוך שמו, כי היוד היא באמצע אותיות א"ש והיא לב, כי כל תוך נקרא לב, ולכן נוהף אשה חסר לב כי תסתלק ממנו אות יו"ד שהיא לב שלו, ו"ח חסר לב וידוע אות יו"ד במספר הקדמון עולה ששכונ ג"ה כזה אבג"ד הו"ז חט"י, ואות ה' של תיבת הגה היתה אותיות השמות, ועיקר התיבה ג"ה כמו ההוא אומר, הבא נבא ויולא בזה, ו"ח ש מי פתו יסור הגה, ר"ל יסור את ג"ה שהיא אות יו"ד שמספרה גה בקדמון, ובזה יהיה חסר לב ר"ל אות יו"ד שהיא לב באותיות א"ש יסור ממנו. ועוד נ"ל בס"ד האשה נקראת חסר לב כי אינה חייבה בעסק התורה שהיא לב דמתחלת בבי"ת וגומיימת בלמ"ד, ולכן דעתה קלה שתפתה בנקל, ול"א מי פתחו לזה אשה שהיא נקראת חסר לב היא חסרה לו ופיתתה אותה, ולכן גם שואכל נקרא חסר לב כמו האשה, כי הזנות מפדירטו מעסק התורה, או יובן האשה נקראת חסר לב כי הי"ד שבאים בחרבעה מלואין של עסמ"כ מספרם שמונים, אבל אות ה"א שבאשה בחרבע מילואין כוה, ה"ה ה"י ה"א ה"ה עולים מ"ו כמה חסר מן יו"ד של א"ש תחסר מספר לב"ב שעולה ל"ד:

ש"ס. אה"ר גופו מבבל וראשו מא"י. הנה רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רשב"י פרשת קדושים היה לו גרסא אחרת בש"ס, גופו מארץ ישראל ועגבותיו מבבל ומאקרא דאגמא ע"ש, ובדורא נסחה של רבינו האר"י היא האמיתית, וע"פ נסחתו של רבינו ז"ל פרשתי רמז הכתיב כי מראש לורים ארצנו ומנבעות אשורנו דקאי על זכות התורה שעוסקים בה"י שהיא ראש לורים שמשם נברא ראשו וגופו של אה"ר, וכתיב כי מזיון תלא תורה וכו', ומנבעות בהפוך אתיון ומנבעות רמז לזכות תורה שהיה בבבל שמשם העגבות של אה"ר, והכונה כי השי"ת גזר על עפר ארץ ישראל שיעקר ממנו שיעור מסויים מחלק הטוב שבו, ויהיה לרור במקום אחד בנ"ע, וגזר על עפר בבל ואקרא דאגמא שיפרד ממנו חלק מסויים ויהיה לרור בנ"ע אלל אותו ליבור, ועוד גזר על עפר שאר ארצות נמו בה"י, ואח"כ גזר על לרור עפר א"י שיתהוה ממנו ראש וגוף, וגזר על עפר בבל שיתהוה ממנו

ממנו עגבות, וכן היה, ונתחברו ביחד בנס ועלה הנס הזה שיהיה מכל זה גולם אחד של אהר"ר :

שם ע"ב. שביעית מזדווגה לו חוה. ל"ל בס"ד לכן עושין נשואין שבעת ימים, ומילה בשמינית ימים, כי שעה שביעית מזדווגה לו חוה ושעה שמינית עשה מלות פי"ה, ויולדו לו הבנים, ולכך מצרכין שמח תשמח רעים אהבים כשמחך ילריך בנן עזן מקדם :

שם. תשיעית נלמדה שלא לחול מהאילן ועשירית סרת. הנה מאמר זה חילק עם שאר מאמרי רז"ל ויה"ק דמוכח מנייהו כי לידת קין והבל היתה אחר החטא, וכן מפרש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הפסיקים ובשער הגלגולים, שכתב קין והבל כל אחד היה כליל מעו"ה, טיב מסערה רחוק, ורע מסערה דוהמת הנחש עכ"ל, והכי מסתברא מלתא, ואפשר להגיה כאן, שמינית נלמדה על האילן, תשיעית סרת, עשירית עלו למטה וכו', ו"א נידון, מיהו כאן אמר וירדו ארבעה, ובמ"א ארז"ל וירדו שבעה כי היו תאוה עם קין, ושתיים עם הבל, וכן מפרש בדברי רבינו ז"ל בשער הפסיקים ע"פ והאדם ידע את חוה אשתו, וז"ל לדברי האומר כי בג"ע עלמו עלו למטה שנים וירדו שבעה עכ"ל, ואפשר אמר כאן ארבעה ולא חשיב החאומית דעפלים היו לקין והבל, או אפשר עלו למטה ב' פעמים בזמ"ח, ובפעם ראשונה נתעברה בקין ותאימתו, הכי כאן ארבעה דוקא, ואחר שירדו ארבעה חזרו אדם וחיה ועלו למטה לבדם ונתעברה בהבל ושתי האימות וירדו חמשה, ובפ"כ לריך אהה לומר דקין והבל באו משני זוגים, אחד מחמת כי שרשם ובחינתם חלוקים זמ"ו מאד, ולפי סידם של דברים לריך שיהיה לכל א' זיוג בפ"ע, ועוד דאל"כ כמה זכה הבל בשתי תאוות, וקין רק תאוה אחת, דאם נאמר מפני שתאוה א' יאלה מן הכענן אחר שילא קין, ושתי תאוות יאלו אחר שילא הבל, אין דבר זה מספיק לזכות את הבל בשתיים ויפסיד קין הבכור, מאחר דכילס יאלו מבטן אחז בלידה אחת, אלא ודאי היו חלוקים בזווג שלהם. ומ"ש י"ב נטרד והלך לו, פירוש נטרד מג"ע והלך לו לעשות חטובה, שקבל עליו יסורין קשים ק"ל שנה, עזר אמר הלך לו, ר"ל הלך ממנו מ"ש הקב"ה אעשה לו עזר כנגדו לו דייקא, ומאחר שבסיף היום יאלו אעשה שרלה הקב"ה בחטובה שעתה, לכן עושין סדר ההשליך בסוף היום :

שם. הושיע אלבשו קטנה ביניהם ושרפם. קשה למה שרפם והלא הוא שאלס תחלה כדי שישיבו מה שיעלה בלבבם כפי רגונם ודעתם. וז"ל בס"ד כי שאלו בתחלה מה מעשיו, והשיב כך וכך, ר"ל טוב ורע, שעי"כ יחייבו להוליד לדיקים ולהוליד רשעים, ולכן בשמעם זו היה לריך לקטרג על לידת רשעים בלבד, ולא על הרשעים ועל הלדיקים, דהא אמרו מה אנוס הוא לידת הרשעים, וכן אדם הוא לדיק גמור, נמלא קטרגו גם על הלדיקים, ולכך נענשו. או יובן בס"ד נענשו על החטובה שהשיבו, כי הוא יתברך אינו לריך לענשם, ורגונם, ורק א"ל רגונם נעשה אדם כדי ללמד דרך ארץ שיהיה הגדול נמלך בקטן אע"פ שאינו לריך לו, ולכן היה להם להשיב כמ"ש כה שלישית כל העולם כילו שלך, כל מה שאתה לריך לעשות, וכן יחוקאל הע"ה כש"ל הקב"ה בן אדם התחיינה העלמות מה האל, והשיב ד' אלקים אתה ידעת, וכיון שהשיבו מה אנוס, ומשמע ומיכת שהקב"ה היה לריך ח"ו לענשם ולדעתם, והגידו לו מה דעתם נעוה, לכן הענישם בשריפה :

ודע כי מ"ש הישיע אלבשו קטנה ביניהם, לשון מליצה הוא זה, והכינה ששרפם באש הגבורה, כי הגבורה מכונית בשם זרת שהיא אלבשו קטנה בתחומים, כמ"ש בתיקונים ושמים בזרת תכן דא גבורה, ואין זה סימך למ"ש רבינו זל"ה בדרוש הלויית בשער הכוונות בס"ד

חמש אלבשות, שהגדול חסד, ואלבשו הסמך לגדול גבורה, וזרת שהיא אלבשו קטנה הוד ע"ש, כי באמת גם הסוד הוא בסיד הגבורה, ועומד בקו שמאל תחת ספירת הגבורה ממנו, ורק הוא גבורה קטנה לגבי גבורה העקריית שלמעלה ממנה, ולכן אמר כאן אלבשו הקטנה ודוק :

שם. וכן כת שניה. יש לרקדק והלא כת שניה ודאי ידעה מה שאמרה ראשונה, דאפילו אם נאמר נכרחה אחר שריפת הראשונה ודאי ידעה ברוח"מ מ"ש הראשונה, דהא כת שלישיית אמרה מה הועילו ראשונים, נמלא ידעה מה שהיה לראשונה ולשניה, וכיון ידעה דגשפחה הראשונה למה השיבה כאשר השיבה הראשונה, וז"ל בס"ד דהשניה חשבה מה שגשפחה הראשונה לאו בשביל שאמרה מה אנוס הלא בשביל שאלה מה מעשיו, כי משאלתם זו מוכח שחשבו היה לריך ח"ו לחטובה, ולכך ראי לעמוד על הדבר היטב כדי שישיבו, ובאמת הקב"ה שאל אותם כדי ללמד ד"א וכדכתיבנא לעיל, והם היה ראוי להשיב תקף ויוד מה שיבא בפייהם, ולכך נענשו, ולכן נזכרו שלא לומר מה מעשיו אלא תקף השיבו מה אנוס, ובאמת גם אלו נשפרו ולא היה להם לומר מה אנוס אלא היו משיבין כמו השלישית עשה כרצונך. ועוד כ"ל בס"ד השניה חשבה שגשפחה הראשונה בשביל שאלו תחלה מה מעשיו, שבה ניכר שהם השכילו יותר ח"ו בד"ז לידע מה מעשיו תחלה כדי שישיבו, ובאמת לא היה להם לשאול, אלא היו לריכס להבין מדעתם שאין החטובה נוגעת לשאלה זו, דאם נוגעת היה מן הראוי שידוע להם השי"ת דבר זה מאיליו כדי שישיבו חטובה נכונה, וכיון דמוכח מדבריהם דא"ל להם להשיבו חטובה נכונה אלא עד שידעו תחלה מה מעשיו דבזה גילו שהם השכילו יותר ח"ו, לכן שרפם, ולכן השניה לא שאלה מה מעשיו אלא תקף השיבו מה אנוס וכו', אך באמת גם אלו נענשו על אשר השיבו חטובה מדעתם מה אנוס וכו', ולא השיבו ככת השלושית כל העולם הוא שלך עשה כרצונך, ולכן נתחממה כה שלישיית שלא השיבו דברים משלה כלל, וכך אמרה ראשונים שאמרו לפניך דברים מה הועילו, כלומר אין אתה לריך לעלה ולדעת אחרים ח"ו, כי הראשונים שחשבו כן לאחד חטובה מדעתם ואמרו לפניך דעתם מה הועילו דהא ודאי דברים שהשיבו הם גלויים וידועים לפניך, ומה הועילו דברים אלו נגדיך, לכן ראוי לנו שלא נדבר כלום ולא נגיד דעתנו ורגוננו, דמה נדע אשר לא תדע, אלא כך נאמר כל העולם שלך הוא, כל מה שאתה רולה לעשות בעולמך עשה :

שם. לא יפה אמרו הראשונים לפניך כ"ל בס"ד אין כינהם להלדיק דברי איתם שקטרגו על הצריחה של אדם כולה, דא"כ גם הם עתה היו לריכסן שריפה כאשר עשה בראשונים, כי באמת מה שעשו דור המדבול ודור הפלגה היה יודע הקב"ה כל זה מתחלה בעת שדבר עם איתם שלשה כיתות, ואין כל חדש לפניו יתברך, אך כונתם להלדיק קטרוג שקטרגו על הרשעים בחימורם מה אנוס, והם חשבו כי הראשונים לא נענשו על זה, אלא נענשו על בריאת הלדיקים באומרם וכן אדם כי תפקדו דזה קאי על הלדיקים כמ"ש לעיל, ולכן אמרו יפה קטרגו על הרשעים שאמרו מה אנוס, ובודאי אתה לא כעסת עליהם ושרפת אותם בעבור קטרוג זה, אלא רק בעבור קטרוג שקטרגו על בריאת הלדיקים, והשיב להם עד זקנה אני הוא ועד שיבה אני חסבול, כלומר גם על בריאת הרשעים אין קטרוגם כהוגן, כי נעושה הרשעים יש להם תקנה ע"י הלדיקים, והיינו אני חסבול ואשא לקולם של רשעים אלו עד שיבא אברהם שהוא בעל הזקנה והשיבה, כמ"ש רז"ל עד אברהם לא היה זקנה עד שבא אברהם ונגלית הזקנה שהיה לו שערות לבנות, והגיד להם זכה שכל קלקולים של אלו יהיו נתקנים ע"י אברהם בעל הזקנה, והוא יקח בכר כלם כי

כי הקלקול שסופו נתקן ע"י הלדיקים עדיף טפי מאם לא היה קלקול כלל, שיש זכה הרוחה גדולה על מה שהיה קודם הקלקול, וכמ"ש המקובלים ז"ל בענין בעל תשובה שמהפך העונות לזכות, ולהכי במקום שבעלי תשובה עומדין אין לדיקים גמורים יכולים לעמוד :

שם. אהר"ר בלשון ארמיו סיפר. הנה ודאי אהר"ר היה יודע שבעים לשון, אך כל הספור שלו היה בלשון הקודש דהא אמר לזאת יקרא אשה כי מאיש לוקחה זאת הרי כינה לה שם שהוא גזר מלשון הקודש, כי איש הוא לשון הקודש, אך בא המאמר כאן לומר דגם בלשון ארמיו היה רגיל לספר מאחר דמלניו מאמר ולי מה יקרו רעך ותיבת יקרו הוא תרגום של כבוד כמ"ש כבוד ה' אלקי ישראל, תרגומו יקרא דה' ומוכיח הגמרא דפסוק זה אמרו אהר"ר מהא דאמר ר"ל מ"ד וכו'.

שם. שמח בתורתו ונתעלב במיתתו. נראה לפרש בס"ד שמח בתורתו על אשר דרש את ה' אלקיך תירא לרבות ח"ח, ונתעלב במיתתו שראה סיבת מיתתו נוגעת אליו, והיינו כי חקרנו במ"א למה נתגלגלו עשרת השבטים בעשרה הרגיו מלכות כדי שיהיו נהרגים בעין מזירת יוסף, והלא עין מזירת יוסף נתקן בקושי השעבוד בזמרים וגם בגלות יון כמ"ש רז"ל, ותרגונו שלא היה לגלגלם בעשרה הרגיו מלכות בשביל המכירה אלא בעבור מחשבתם שחשבו להרגו, דכתיב ויתנכלו אותו להמיתו ולכן נתגלגלו בעשרה ח"מ ונהרגו ונמלא ממותתו של רבי עקיבה נודע לו שהקב"ה מעניש הלדיקים על המחשבה כמעשה, ולכן נעלב בעבור עלמו כי הוא מעשה על אהילת עין הדעת לא עבר אלא על איסור לאו, אך במחשבה עשה פגם גדול וקלקול רב מאד בענין טונום בעולמות ופרטיו הקדושה למעלה כמפורש בשער הפסיקים בפרשת בראשית ובמ"א. ומ"ש אהר"ר על רבי עקיבה ולי מה יקרו רעך א נרמו רבי עקיבה בתיבת רעך שהוא ר"ת רבי עקיבה ידרוש בתרים שהשיג בתורתו לדרוש כתיב איתיות.

שם. אהר"ר מין היה. ראיתי להרמ"ה ז"ל שכתב וז"ל כתב רבינו חננאל רב ורב יחזק ורב נחמן בזה להודיע, כי המינים אומרים דאהר"ר מין היה כמותם ומוסך ערלה וכופר בעיקר היה, ומציאים ראי' לדבריהם מאלה הפסוקים, והגידו זאת להודיע שמהיו זמרים ללמוד תשובות מה שחשיבו להם, וכן פירוש כל כיוולא באלו, אבל חזמו התלמוד ח"ו שאומרים על אהר"ר ועל כיוולא בו פגם, והמפרש זולתי זה הפירוש עתיד ליתן את הדיון עכ"ל ר"ח ז"ל, וכתב הרמ"ה ז"ל על דבריו וז"ל, ואין אמרינן דודאי מין לש"ש נכדון, מיהו גמרא לא משמע הכי דהיי אפטר דמייתו ראי' מקראי דסתרי למלתייהו, דהא אי מיייתו ראי' דמין היה מדכתיב איכה להיכן לבך נוטה, גריעותא היא ולאו שפיר עבר וכו', ומאי דקאמר דח"ו דחזמו התלמוד לא אמרי על אהר"ר ועל כיוולא בו פגם מאי קשיא ליה אי מהוה הוה אמאי לא הוה אמרינן עכ"ל. ואחא"מ מה שטען מחמת קראי הנה לפ"ד ר"ח גם הוכחות דקראי הם מדברי המינים שאומרים כו"כ היה ומוכח מקראי, ומה שטען אי מהוה הוה אמאי לא אמרינן, אחר המחילה זה אינו דהא מלינו דדרש רבי עקיבה מקושש זה ללפחד ואמרו לו ממ"ל אתה עתיד ליתן את הדיון אי הוה כן ההורה כיסוח ואתה מגלהו ואם לא היה כן נמלא אתה מציא לעו על אותו לדיק, וכן כאן בתורה לא נזכר אלא אהילת עין הדעת שהוא איסור לאו, ולפ"ד רב ור"ן ור"ן לא נשאר עוללות, והתורה כסתו והם מגלים, וזה היה טעמו של רבינו חננאל להחליט הדבר הזה ולומר שלא באו לשפר בנותיה של אהר"ר, אלא אמרו כך המינים אומרים.

ברם אנה עבדתי אומא מילתא בס"ד, דכינת אינו רולה לומר שהיה מין ח"ו ממש לפקוד כפקודות המין

תלילה, אלא כינתו לומר פגם חטא שלו דומה לפגם חטא של מין, שפיגם מאד יותר מפגם ע"ו, כן אהר"ר לרוב גדול מעלת נשמתו ואחיותו למעלה למעלה, אז חטא קל שעשה שהיה רק איסור לאו, עשה בו פגם וקלקול גדול כמו פגם של מין, דכיוולא בזה תמלא אלא ראיבן, דכתיב ביה וישכב את בלחה, דארז"ל כל האומר ראיבן חטא אינו אלא טועה, אלא מחמת שבלבל ישיעי אביו נכתב עליו כך, וכן כתיב בשלמה הע"ה וילך שלמה אחרי עשתרות אלהי לידונים וכו', או יבנה שלמה כמה לכמוש שקן, מיאב, וארז"ל נכתב עליו כך, אע"פ שלא בנה ולא הלך, אלא בשביל שלקח נשים נכריות, וכן הענין בבני עלי, דכתיב בהו אשר ישכבון עם הגוים, וארז"ל בשביל ששהו הקרבה שלהם, ומחמת כן לא הלכו לשכב עם בעליהם, העלה עליהם כאלו שכבים, כי מי שהוא גדול במעלה נחשב לו חטא קל לחטא גדול, וכ"ש אהר"ר שהיה עליין על כל בני אדם, והיה לו אחיזה במקום עליין ונזכר מאד, דחטא קל שלו פוגם למעלה כפי גודל ערכו, לכן אמר רב מין היה, כי חטא לאו שער עליו, פגם וקלקל בו כמו פגם של מין, שאין פגם יותר ממוני, וכן כיוולא בזה הוא הכונה בדברי רבי יחזק ורב נחמן, דר"ל חטאי גרם פגם וקלקול כמו הכופר בעיקר, ומושך בערלתו, וכן ער"ז ו"ל דברי רז"ל במ"א שאמרו, אהר"ר עבר על ע"ו וג"ע וש"ה, שלא עבר ע"ז ממש ח"ה, ולא ג"ע ולא ש"ה, אלא ר"ל פגם שלו כמו פגם ע"ו וג"ע וש"ה, דהיינו לפי ערך מעלתו :

יעוד כ"ל בס"ד מ"ש מין היה, ר"ל מעשה דומה למעשה מין שגיטה מדרך האמת, כן הוא נטה מדרך האמת, והלך בדרך הנחש ועליו, שעשה לו לך היתר. ומ"ש מושך בערלתו, לשון מליצה הוא זה, והכינה על זיהמת הנחש שנמשכה על זרעו היולאים מאמתו. ומ"ש כופר בעיקר, ר"ל עיקר א' מין י"ג עקרים, והוא מ"ש שהקב"ה מעניש לרשעים ומשלים סדר טיב ללדיקים, שאם לא כפר בעיקר זה, לא היה איכל מען הדעת, אלא חשב אע"פ שיחטא ויותר לו הקב"ה. ומ"ש כל מקום שפקרו המינין שחובתן בלידם, כ"ל בס"ד בזה רמו הכתוב, כי חשב ללחם את מישל בין תבין את אשר לפניך, ונראה בלד איתיות מין מקידם יש איתיות מלב פירוש מלב עלמך בחטובה שתמלאנה לפניך :

דף ט"ז. אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקנה. בחטובה הגאינים ז"ל היבא משל נאה בזה ע"ש, והמשל שהביא רש"י ז"ל ו"ל הנמשל שלו על אהר"ר, דקודם שאכל מן העץ היה מתפרנס במינה בלי יסורין כלל, וכך היו לריכסן להתפרנס כל ורעו, ואחר שחטא נגד עליו ועל זרעו דוחק פרנסה ויסורין קשים ומרים, וידוע שאם היה איכל מן העץ אחר חטובה בלב שלם, היה מתקן באכילתו ממעל ממעל, ולא היה נשאר רע בעולם, ולפ"ז אכל עץ הדעת במדרגת בוסר, שפדיין לא הגיע זמן אכילתו, ועל זה יבא המשל לזכר שנכנס בערב שבת לאכול והכוחו במקלות, וזה משל הוא לשיה"ו שנקרא ערב שבת, וכל עמל אדם לפיה, וסופו לוקה בשביל פרנסתו במקלות, אלו היסורין שרואה האדם בעיה"ו בשביל פרנסתו, וא"ל השועל מה שאהה לוקה הוא בשביל איבך שבה בטרם שבת וחטף בשר שמן ואכל, ולכן לקה הוא במקומו עתה, וכן הענין אלל אהר"ר שאכל בע"ש מעץ הדעת, ולכן לקה ביסורין הוא וזרעו מולד הפרנסה, ולז"א אבות אכלו בוסר קודם זמן אכילתו של אמתין עד ליל שבת, ולכן שיני בנים תקנה בלעזר ומלקות הפרנסה. ומ"ש לדיק מלרה נחלק, כ"ל הלדיק מיחד בכל מעשיו שם הויה"ש ושם אדני"ה שהם מספר ל"א, ובזכותו אומר הקב"ה לא לדיק מלרה, והיינו מספר לרה שילה במספר לא לדיק, וז"ש לדיק מלרה, ר"ל מרמו

שהיא השפעה זו דקטנות של שמואל אלקים הרמוזים באותיות האהרן, ולזה יוסבו לאהרן, יררו שניאיהם של ישראל למדרגה התחתונה:

שם. עדין לא הגיע לחי' יופיה של שרה, דבשרה כתוב כי יפה היא מאד, וזהו דגם ברבקה לרבקה. והנערה עובת מראה מאד, נקיט שרה דקדמה לרבקה. ועוד נ"ל כי יופי הוא בשתי חלוקות, תואר ומראה, ובמ"ש ברחל יפת תואר ויפת מראה, וכן ביוסף הע"ה יפה תואר ויפה מראה, ובשהוא אומר יפה בפתח קאי אתרווייהו, אך ברבקה פירש עובת מראה מאד, נמלא משבחה ביופי המראה ולא ביופי התואר, ולכן לא חשיב את רבקה כהדי נשים יפיפות, ועל כן הזכיר את שרה ולא הזכיר את רבקה: **ברם** הא קשיא, מה שייכות יש למאמר זה כאן, ורש"י ז"ל נדחק לפרש, ונ"ל בס"ד דמסדר הש"ס הביא קודם זה דרשה דר"ח ב"פ על פסוק ויסעו מעליו ויסבו לארץ, דרשים מנייה שירדו למדרגה התחתונה, והנה יש לפרש דבריו, דקשיא ליה בכתיב אמאי אמר ויסבו לארץ ודי לומר ויסעו מעליו, ומסתמא שבו לארץ, ולכן בא לפרש למ"ד של לארץ משמש במקום עד, כאלו אמר עד ארץ, ודומה לזה וילך לאמנון להתחלות שהוא כאלו אמר עד התחלות, וכן כאן דרשים אית למ"ד במקום עד כאלו אמר עד ארץ, ולכן אמר שירדו למדרגה התחתונה שהיו כעשר לדוש, שהם עלמון היו ארץ, שהיא מדרגה התחתונה שבארבע יסודות:

ולכן בא מסדר הש"ס והביא דרשה זו דר"ח ב"פ דרשים עד מאד עד ולא עד בכלל, א"כ משמע דהך דרשה של ויסבו לארץ אין לומר כוננו לדרוש אית למ"ד של לארץ במקום עד, דא"כ איך תתישב הדרשה הזאת של ירודם למדרגה התחתונה כהאי קרא, דהא האי קרא קאמר עד הארץ, ור"ח ב"פ ס"ל כל מקום שאומר עד הוי פירושו עד ולא עד בכלל, וא"כ אדרבה הכתיב אומר שלא ירדו למדרגה התחתונה שהיא הארץ דהא קאמר עד ארץ ולא עד בכלל, לכן מוכרח לומר דאין כוננו לדרוש אית למ"ד במקום עד, אלא מפיך לדרשה זו דירדו למדרגה התחתונה מיסוד הכתיב שאמר ויסבו לארץ, דלא הוה לריך לומר ויסבו לארץ כיון דאמר ויסעו מעליו, אלא ודאי כוננו הכתיב לומר ויסבו לארץ כלומר שבו למדרגה התחתונה, כי הארץ היא מדרגה התחתונה וסבו להיות עפר לדוש, כמו הארץ שהיא תחת רגלי בני אדם, וגמלא תלמודא הביא דרשה זו של ר"ח ב"פ כדי ללמוד ממנה דרשה קמייחא דר"ח בר פפא:

פרק המישי.

דף מ"ב. הא למהו כי יתירא הא למהו כי נפיה. פירש הרמ"ה ז"ל הירא בתחלתו קודם שבעה הוא נקשה בלי יתד ונקרא פגום בדבר שאינו מלא מכל רוח שאויר נכנס לתוך חללו כזה (שהוא דוגמת קשת בלי יתד, אבל אחר שבעה נתמלא חללו שהוא כחי' עיגול מלא שאין הרקיע נראה בתוכו ואז הוא דומה לקשת ביה"כזה ומ"ד כי נפיה כלומר עגול שלם כזה

ואינו חלי עיגול עכ"ד: **נמצא** למ"ד עד שבעה הוא חלי עיגול שהוא דוגמת כ"ף כפופה, ולמ"ד עד שיתסר הוא עיגול שלם דוגמת אות סתך שהוא עגול שלם, וסימניך כי יד על כס י. ונ"ל דוגמת חלי עיגול יש בו רמז לומר מה שעתה נראה מישיע וחסרון בלבנה הוא בשביל דאין השם שלם דהחסרון הוא החלי, ולעתיד כאשר יתלם השם לא יהיה חסרון ומישיע בלבנה, ודוגמת עיגול שלם יש בו רמז לגלגל

החוזר בעולם לומר דאע"פ שעתה הלבנה עניה וחסירה ולית לה מגרמא כלום, ומקבלת אורה מהשמש שנחשב בעלה דירת, מ"מ גלגל הוא החוזר בעולם שעתידה היא להתעלות ולהיות אשת חיל עטרת בעלה:

שם. א"ל אפי' כי חסר מזכרין דיון האמת. קשא הו"ל מעתה להשיב לו כיון דהיינו אורחיה לא מזכרין, ולמה המתין עד שחזר ואמר לברכנהו לתרווייהו, ונ"ל בס"ד מ"ס אפי' כי חסר וכו' אין כוננו לתרץ ולהשיב על שאלתו אלא כוננו להקשות על דבריו לומר לו למה שאלת ולברך הטוב והמטיב, ולא שאלת לברך דיון האמת כד חסר ואם אמת מולאת טעם לשאלה זו דאין מזכרין דיון האמת כד חסר, ממילא היה נגלה לך טעם למה דאין מזכרין הטוב והמטיב, והכי קא"ל אפי' כי חסר מזכרין דיון האמת, ולמה לא שאלת על זה, והשיב לו אה"ן אני שואל אתרווייהו, ואז השיב לו תשובה דשווייא לתרי שאלות אלו והיינו כיון דזה אורחיה לא מזכרין לא במלוי ולא בחסר: **שם.** כל המברך על החודש בזמנו כאלו מקבל פני שכינה. נ"ל בס"ד בזמנו היינו אחר שיעברו שבעה ימים שלמים משה לעת אחר המולד, והטעם כי הלבנה רומזת למלכות, ועליו הגדול של המלכות הוא שהיה בסוד שני מלכים בכתר אחד, וזאת המדרגה קורא אותה רבי האר"י ז"ל בעץ חיים מדרגה שביעית, ומפורש שם בעדין לא הגיעה למדרגה השביעית מזכרית העולם ועד עתה ואפילו בזמן בית ראשון שאם היה מגעת למדרגה זו לא היה שום אומה ולשון שולטים בישראל, ובה פרשתי בס"ד רמז הכתיב וירם מאנג מלכו ותנשא מלכותו, אג"י שבעה רמז למדרגה השביעית שתתרום מלכו היא המלכות מן אג"י שהיא מדרגה השביעית, או אחר זמן תנשא מלכותו שתהיה בתכלית הנשיאות והמעלה, ולכן ברכת הלבנה הרומזת על המלכות שתתעלה לעתיד מזכרית איתה אחר שבעה שלמים, להורות שתיגע לעתיד למדרגה השביעית, וז"ש כל המברך על החודש בזמנו שהוא אחר שיעברו שבעה שלמים שרומזים למדרגה השביעית כאלו מקבל פני שכינה פני לשון חשיבות, פירוש כאלו מקבל חשיבות ועליו השכינה שהוא זמן הגשמה למדרגה השביעית, גם אמר כאלו מקבל פני שכינה, כי השכינה היא סוד שם אר"י, ולפני אותיות שם אר"י יש בסכה שהם מספר לבנה המורה על עליו שלם, ובה פרשתי בס"ד רמז הכתיב תסתירם בסתר פיך תלפנם בסכה מריב לשונות, דאיתיות בסכה הם לפני אותיות שם אר"י ודו"ק:

דף מ"ב אמר אביי הלכך נמרנהו מעומד. הקשה רב ב"פ אמאי קבע אביי דבריו על תנא דבי ר"י ולא על מדרת רבי יוחנן דמייתי לה הש"ס ברישא ע"ש. ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ס רבינו הרש"י ז"ל בסוד ברכת הלבנה שלריך לבוין החלה לעשות זוג בזו"א שהם חו"ב, ואח"כ לעשות זוג בזו"ן שהם תפארת ומלכות ע"ש, גם ידוע מ"ס בשער הכוונות בתפלת השחר לריך לומר שני פסוקים של ה' מלך וכו', והיה ה' למלך וכו' מעומד, מפני שבכל תיקון דא"ל או דא"ל לריך לאומרים מעומד, והנה רבי יוחנן אמר כאלו מקבל פני שכינה, רמז בזה על תיקון הב' התחתון הנעשה במלכות שהיא רחל הנקראת שכינה, לכן לא אמר אביי הילכך נמרנהו מעומד כי בתיקון הנעשה שם אין לריך לעמוד, אך תנא דבי ר"י דאמר להקביל פני אביהם שבשמים שרמז על תיקון העליון הנעשה בחו"ב שבחינה זו נקראת אבינו שבשמים, לכן אמר אביי הלכך נמרנהו מעומד כי בתיקון הנעשה באו"א לריך לעמוד, וגרסה דרמז בתיבת הלכך על זה, כי איתיות כך רומזים לשני תיקונים של חו"ב ושל תפארת ומלכות, שהם תיקון עליון ותיקון תחתון, כמ"ס רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות דף מ"ח ע"ג בסוד מאמר כך עלה במחשבה, דהיינו זוג תחתון היא

הוא כ"ף כפופה וזוג עליון כ"ף פשוטה ע"ש, ולכן אמר כאן הלכך איתיות לה כך, ר"ל לברכת הלבנה יש צ' זוגים שהם סוד כך, ולכן נמרנהו מעומד בשביל זוג העליון שהוא כף פשוטה:

שם. ולפאר ליוארם על שם כבוד מלכותו. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ס הגאון מהר"א מוילנא ז"ל בנוסח תפלת מוסף שאומרים גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה, והיא דאיתא בגמרא דתניגה דף י"ג בחרבן בהמ"ק אמצעי כפי החיות, וא"ר חננאל אמר רב דאמצעי אוחס ב' כנפים האמצעים שאומרות בהם שירה, ובתב הגאון ז"ל דפסוק ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הוא ששה תיבות, ובתב על כל כנף תיבה אחת וכיון דאמצעי אוחס האמצעים שאומרות בהם שירה, נמלא אמצעי אוחס שתיבות עליהם כבוד מלכותו, ולכן מתפללים גלה כבוד מלכותך הם שנים האמצעים שתיבות עליהם כבוד מלכותו, ויחזרו לומר שירה והיו שם כנפים שלמים עכ"ד. ובה פרשתי בס"ד כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו, ר"ל בזמן אשר שתי כנפים שתיבות עליהם כבוד מלכותך יאמרו שירה שיתגלו ויחזרו לומר שירה, אז איתו זמן גבורתך ידברו כי בזמן החרבן אין ניכר גבורתו יתברך כי יש אומרים איה גבורותיו, אבל בזמן הגאולה גבורתך ידברו שיתקיים כימי לאתך מארך מלרים ארצנו נפלאות, ובה מובן כאן מ"ס ברכת הלבנה על זמן העת"ל ולפאר ליוארם על שם כבוד מלכותו ר"ל בעבור גילוי כנפים האמצעים שתיבות עליהם כבוד מלכותו:

שם. בני אמה מולא מלחמתה של תורה, בני שיש בידו חבילות של משנה. קשא משנה היכא רמיזא כאן, ונ"ל בס"ד המשנה עולה מספר ת' והיבת חבילות תחלקנה לשתיים וקרי בה ת' חבולית, כלומר בהמשנה שיש לך בה חבילות בה תעשה מלחמה, ונקיט לשון חבולית דידוע אין חבילה פחות משלשה, וא"כ המשנה שהיא ששה סדרים, הנה היא שתי חבילות, דכל חבילה אין פחותה משלשה ולכא אמר חבילות תרתי דמשוטי רביס שנים. ועוד נ"ל דנקיט לשון חבילה לרמזו העושה חבילות בגמטריא מתקן אוחס בחבילות של משנה, כי משנה איתיות נשמה שיש בה תיקון לנשמה של אדם:

שם. קרי רב יוסף אנפשיה ורב תבואות בכח שור נ"ל בס"ד כח הזכירה ישלשל מן שמות הוי"ה והשכחה בזה מן הקטנות שהיא דשמות אלקים, וידוע בכל ספירה יש שם הוי"ה, ולכן אם ישלשל כח הזכירה משמות הוי"ה של כל עשר הספרות יהיה חוק מאד, וידוע כי הספירות אחר התיקון נעשו קוין בדרך השלש כזה, כח"ב חג"ת נה"י ור"ת שלהם תק"ו כמנין שור שהוא לשון שורה דעתה עומדים בסוד שורה דאר"ל אין שורה פחותה משלש, וכן המה עומדים שלש שלש, ולכן רב יוסף שהיה לו כח זכירה חוק מאד שהוא מכל הספרות שהם כח"ב חג"ת נה"י שמספרם שור, קרי אנפשיה ורב תבואות בכח שור:

וארדיב הדברים עדי יותר, כי התורה נקראת תבואה, כמ"ס רז"ל ע"פ ומי בהמון לו תבואה, ופרשנו המון גי' ק"א ששונה פרקו מאה ואחד זה לו תבואה התיירה שלא תשתבח ממנו, והנה איתיות המשנה עוליס ת' ותחלק תיבת תבואות לשנים וקרי בה ת' תבואה כלומר ורב ת' תבואות בקרב לבי בכח שור השפעת כח הזכירה מהו"ת של הספרות שהם מספר שור:

ובזה יובן בס"ד הטעם דהעניו נשפע לו כח זכירה, מפני דהעניו חושב עלמו כך וקטן כהולע, ובמ"ס דוד הע"ה ואנכי תולעת ולא איה, ולכן בזכות עושה זו שרואה עלמו כהולע שהוא מספר תק"ו, נשפע כח זכירה מן הווי"ת של כח"ב נה"י שמספרם תק"ו מדה כנגד מדה:

שם. העוסקים ברוז של עולם אל יסתכרו. הא דקרי לדיני נפשות רוז של עולם, כי הנפש נסתרת ונעלמת בתוך הגוף שהוא עולם קטן, משא"כ הממון הוא גלוי חוץ לגוף. ועוד נ"ל בס"ד שיש בדיוני נפשות רוז עולם, כי לפעמים נהרגים לדיקים בעדות שקר, וכמו אותו חסיד בזמן דוד הע"ה שהעידו עליו עדות שקר שבעל כלבחה ונהרג, וכן בנו של שמעון בן שטח שנהרג בעדות שקר, וכיוצא בזה יודמן הרבה והדבר יפלא איך מן השמים לא עזרו את הדיק שיקשלו עדי שקר בדו"ח או בהזמה ויגלל הדיק מן המיתה, אך הענין הוא דים לאותו דיק חיוב מיתה מלד גלגול הקודם, ולכן לא היללו אותו מן השמים עתה, ולז"א ויש נספה בלא משפט כלומר בלא משפט של עתה, אבל הוא נספה במשפט גלגול הקודם, וגמלא בדיוני נפשות יש רוז עולם דאינס גלויים אלא לו יתברך, ולעניו הכריות והם תמוהים:

פרק ששי

דף מ"ג. נשים יקרות שבידו שלים היו מתגרבים ומביאות אותן. נ"ל בס"ד הטעם דהנשים מתייחסים לחיה, וידוע כי התחילה בקלוקל עין עץ הדעת שהביאה מיתה לעולם, ולילי כן לא היה מיתה ולא הרג ולא חרב ולכן ארז"ל דנתנה מלית הנדה לאשה בעבור חובה, היא שפכה דמו של עולם לכך תתעסק בדם, ולכן הנשים היו מתגרבים ומביאות אותן. וקרי לכו יקרות, כי ארז"ל במדרש רבא עשרה דברים נקראו יקר, וחד מנייהו החסד שנאמר מה יקר חסדך אלקים, ולכן אלו הנשים שנבדה רוחם לעשות חסד זה, קרי להו יקרות, על שם החסד שנקרא יקר, ולכן אמרה השומעית נעשה נא עליית קיר קטנה, קיר בהפוך אחוין יקר על שם החסד שנקרא יקר דכתיב מה יקר חסדך אלקים:

שם עב. כל הזובח את ילדו ומתודה עליו מעלה עליו הכתיב כאלו כבדו להקב"ה בשתי עלמנות. הדקדוקים רבו במאמר הזה, וידועים הם ואין לריך לפרשם. ונ"ל בס"ד הילך נקרא לב שנאמר לב כסיל לשמאלו, זה וזה"ל, וכה"ל כי ילד לב האדם רע מנעוריו, והזובח ילדו שוברו לשנים כמ"ס לב נשבר, ואם תשבר לב לשנים יהיו שברו וי' וי', והוא ענין הדין שלריך האדם להסודות ולומר וי על הנסחרות וי על הנגלות, וז"ש כל הזובח ילדו הוא הלב ששוברו לשני גזרין ומתודה עליו דייקא, דהיינו על מספר ל"ב שהוא כינוי לילד שיאמר דווי כפול וי על הנסחרות וי על הנגלות, הנה זה כאלו כבדו להקב"ה בשתי עלומות שהם עולם הגלוי ועולם הנסתר, באומרו ב"פ וי על הנגלות ועל הנסחרות, ששני פעמים וי עולה מספרם כבוד, שהוא מספר ל"ב. והנה ידוע ששתי שילמות שהם עוה"ז הגלוי הוא בסוד אות ה"א אחרונה שמספרה חמשה, והיא בסוד כ"ה, כי חמש פעמים חמשה הוא כ"ה כטדע, וכן עוה"ב הנסת"ה הוא בסוד אות ה"א ראשונה שמספרה חמשה, שגם היא בסוד כ"ה כאמור, הרי עוה"ז ועוה"ב שהם בסוד ב' ההין שהם כ"ה וכ"ה המה עוליס מספר אות נין, ולז"א זובח הורה יכבדנני, שנכתב בזו"ן יתירה, לרמזו שיכבדני בשתי עלומות שהם עוה"ז ועוה"ב שהם סוד כ"ה וכ"ה שעולה מספר נין:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד איתו כל הזובח ילדו ומתודה עליו, והוא ע"פ מ"ס רבינו מהר"א ז"ל בשער רוק"ק וז"ל, דע כי גם בדפק האדם כמו שבו ידע ויכיר תחלואים הגופניים אל הרופאים הגופניים, כך מורי זלה"ה היה מכיר בו חילי הנפש ממשמש בדפק האדם, והוא בסוד כולם בחמשה עשר, שהחכמה תתפשט בחמינת הוורדים והעירקים של הדם החיוני שנאדם שהם בחינת הדפקים הדופקים הנודעים וכו'. והנה ידע מ"ס בתיקונין דף

דף ק"ח ע"א שיש עשרה מיני דפקים, והם קמ"ך פת"ח
 לר"י וכו', וביאור הענין כי הנקודות הם בחכמה כנובעת,
 וכל אותם הדפקות שדופק, כולם הם בלי יד נקודות,
 וכאשר תמשש בידך על הדפק תמצא לפעמים שהוא דופק
 נקודה אחת, ואח"כ דופק נקודה ב' בלדה, וז"ל נקודה
 לר"י, ולפעמים דופק אחת למעלה ונקודה ב' תחתיה,
 והוא נקודה שצ"א, ולפעמים דופק נקודה אחת ארוכה,
 והשניה נקודה אחת קטנה בלדה, והוא נקודה קמ"ך, וכן
 עד"ז כל שאר נקודות, וזה מורה כפי בחינת החיות הנמשך
 לה בעת היותו וכו', ויש דופק כעין קמ"ך זה יורה שמתא
 בכתה, ולפעמים מורה להפך על ששעה מליה בבחינה
 היתה עכ"ד ע"ש, והנה בודאי ענייני הדפק הנז' הנראין
 לרבינו האר"י ז"ל הוא ע"י הכוונה שהוא מכוון בעת
 שאוחז ביד האדם לראות בדפק שלו, שאז ירגיש בדפק
 שלו ליורין של הנקודות הנז' :

ואמרתי בס"ד לפ"ו, לכן תמצא קודם אותיות יתר יש
 אותיות קפ"ט, ואם תחלק אות טי"ת לשני
 חלקים שהם אותיות ד"ה יהיו אותיות הדפק, לרמזו שכל
 מעשה היתר עם האדם שמתחילו הם נכרים ע"י הדפק
 ונרגשים עם בואם הוורדים ועורקים הדופקים, ונדוע שכל
 אות יונק ונשפע מאות שקדם אליו בסדר כ"ב אותיות אלפ"א
 בית"א, וזוה פרשתי בס"ד רמז דברי הברייתא הלרי אינו
 אלא שרף הנוטף מעלי הקטף, כלומר הלרי אותיות היתר
 אינו אלא שרף, כי הוא מתייחס אליו וסורף לבו של אדם
 בצדו התלויה, וכמ"ס רב עומד הסודא ליה"ר חזי דאנת
 נורא ואנא בשרא, ואמר עוד הנוטף מעלי הקטף הם
 אותיות קמ"ך הנז' שהם סמוכים לאותיות יתר בסדר אלפ"א
 בית"א והם ונקים מהם כאמור, ואותיות קמ"ך שהם קודם
 יתר המה עולים מספר הדפק, ומשם נוטף ויגבר החטא
 והמכשול אשר חוטא האדם בו, והבן דבריהם כי נכון
 הוא בעוה"ז :

ועל כן המוכר את מיני פשעיו וחטאיו שפגם בהם על ידי
 הדפק הרמזו באותיות שהם למעלה מאותיות יתר ומתורה
 עליהם, הרי זה בודאי הוא ודוי שלם ומתוקן, יען כי הוא פורט
 ומתורה בשפתיו כפי מה שפגם וקלקל למעלה בספירות
 ובשמות הקודם, וז"ל כל הובח יתרו ומתורה עליו דייקא
 ר"ל מתורה על פגם ששעה למעלה כאשר יגיד לו הדפק
 שהוא למעלה מן יתר, ה"ו כאלו כבדו להקב"ה בעוה"ז
 ובעוה"ב, כי בזה ניכר כבודו יתברך שהוא עושה רושם
 לעניינים העליונים גופים הגשמיים :

שם, כאלו הקריב כל הקרבנות כולם. כ"ל בס"ד כי
 הענין הוא מרובה לפני הקב"ה לקבל מנותיו
 ותפילותיו יותר מכל האדוקים, ולכן פגם תפלתו ומלותו נתלים
 וממששים כמה תפלות ומנות של אחרים שהם חסרים. וזוה
 פרשתי רמז הכבוד פנה אל תפלת הערער ולא בזה את
 תפלתה, דקשה פתח בלשון יחיד וסיים בלשון רבים וכמ"ס
 הרי"ף ז"ל כאן, וזוה ניחא פנה אל תפלת הערער זה הענין
 והשפל, ועי"כ לא בזה את תפלתה של אחרים הנתלים עם
 תפלתו של זה, ולז"א כאלו הקריב כל הקרבנות כולם, כלומר
 קרבנות של אחרים שהם נתלים בו :

שם, אמר לו בצקשה ממך אל תוילא לעו על הגורלות
 שעתידה א"י שתחלק בגורל. י"ל א"כ למה ח"ל שיש
 נא כבוד לאלקי ישראל, וז"ל בס"ד מאחר דהקב"ה אמר
 שתחלק הארץ בגורל, אם יוילא לעו על הגורלות ה"ו
 נוגע בכבודו יתברך שזוה על הגורלות, ועוד שזוה לידע
 ענין זה עלמו ע"פ הגורל שא"ל ליהושע הפל גורלות.
 ועוד כ"ל שאל שם כבוד לה' אלקי ישראל דחיתא בילוקט
 בשם פרקי ר"א ראה יהושע צ"ב אבנים בחשן אשר על
 כה"ג שהם כנגד י"ב שבטים וכל שבט ושבט שהיה עושה דבר
 של דקדק היה אבנו מזוהר אורה, ואם עשה דבר עבירה

כי שם ידקק עליה יותר כשהיא במלואה, ולכן נערה המאורסה
 כשהיא במלואה שלא נפגמה היא דוגמת הלכנה הזוה
 תואר החשוב שלה, אבל אם נפגמה לא ידקק עליה תואר
 לבנה, על כן אותיות לבנה יתפכו אללה לירוק נבלה, ולכן
 בתולה נשאה ליום הרביעי ר"ת לבנה, וגם הוא ר"ת נבלה
 לומר זכחה היא לבנה, ואם לאי היא נבלה :

שם, פשיטא מהו דתימא כולי האי לא פקד נפשיה. פירש
 רש"י לבייש את משפחתה ולאורסה על בעלה, וקשה
 מאי ארייא נערה מאורסה בכל אשת איש איכא ביום משפחתה
 ואסירתה על בעלה, וז"ל בס"ד בא"א כתיב כן דרך אשה
 מנאפחא אכלה ומתתה את פיה ואמרה לא פעלתי און, וכיון
 דהיא מנאפחא און ביום כ"כ למשפחתה כי יאמרו שקר זה,
 אך נערה המאורסה דמילתא דירה עבירא לאגלווי דפתחה
 היה סתום ונפתח איכא ביום גמור :

שם, ולעומדן אם הוא חטא כל ישראל מה חטאו דכתיב
 וכל ישראל עמו. פירוש אמאי הולך יהושע ליקח
 כל ישראל עמו כשבא לעצית דין לעבן, דאם עבן חטאי
 ישראל מה חטאו שהיו עומדים ורואין בדיו, אלא ודאי
 עשה כן לרדוף כרי שיהא להם מרא מלאן ולהבא, וכן
 בניו ובנותיו לא לקח להרנס אלא כרי שיהא בעיניהם את
 דיו, ויתיראו מלעשות עבירה מלאן ולהבא שלא יהיו אוחזין
 מעשה אביהם בידם :

שם, אר"ן ח"ר מ"ד תחנונים ידבר רש ועשיר וענה ענות.
 כ"ל בס"ד דקשיא ליה בקרא דהול"ל וענות יענה
 עשיר, להקדים הפעילה לפועל, כדקייץ ברישא דקרא
 תחנונים ידבר רש, ולכן מפרש על מרע"ה, ועשיר על יהושע
 אך באמת אע"ג דמרע"ה היה עניו מאד דהיה רואה עלמו
 רש, כמ"ס ונחמו מה, הנה באמת הוא עשיר דפני משה
 כפני חמה, וכן יהושע אע"ג דהרואה עלמו עשיר במה שדבר
 קשה בזה הנה הוא רש, כי פני יהושע כפני לבנה שאין לה
 אורה מנאמא אלא מה שמקבלת מן חמה, כן יהושע אע"פ
 שנעשה פרנס במקום מרע"ה והיה נביא אין בידו משלו
 כלום אלא מה שקבל ממרע"ה, ולכן אותם הלכות שנשפחו
 באבלו של מרע"ה לא היה יכול יהושע להחזירם, וכשאמרו
 לו שאל השיב אין נביא רשאי לחדש, ועל כן הכתיב נקיט
 לישא בהכי כדי שיהיה רש ועשיר חוזרת לכאן ולכאן, והכי
 קאמר תחנונים ידבר רש ועשיר זה מרע"ה שרואה עלמו
 רש, אך באמת הוא עשיר, וכן דרשינן עוד רש ועשיר יענה
 ענות זה יהושע שהוא רש דפני יהושע כפני לבנה, אך
 הראה עלמו עשיר בדברים אלו שעה ענות :

ונראה לרמזו דקרי למרע"ה רש, כי בתיבת עניו
 שנתבה תורה לשבחו נכתב חסר יו"ד, ויהושע
 שנוסף לו אות יו"ד בשמו שנקרא יהושע ביו"ד יענה ענות.
 ועוד כ"ל בס"ד ע"פ מ"ס רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגלים
 מי שהוא משובש קין יכול להשיג סוד אותיות תגין נקודות
 טעמים מכת שרשו, אבל מי שהוא מהבל אינו יכול להשיג
 מכת שרשו אלא רק סיד אותיות ותגין בלבד, אך ע"י זכות
 מעשיו הטובים ויכל להשיג הכל, וכן מרע"ה מלך שרשו
 השיג אותיות ותגין בלבד, אבל מלך מעשיו הטובים השיג
 הכל ע"ש, ולפ"ו מי שהוא יוכל להשיג מכת שרשו כל ד'
 בחינות של ענת"א נקרא עשיר, אבל מי שאינו יכול להשיג
 מלך שרשו אלא רק אותיות ותגין נקרא רש שהוא ב'
 אותיות מן עשיר, ולכן קורא למרע"ה בשם רש מפני כי
 מלך שרשו לא השיג אלא חסרי אותיות ותגין בלבד, שהם
 כנגד אותיות רש עשיר. ועוד כ"ל קרי למרע"ה רש שלא
 זכה ליכנס לא"י ברגליו, אך באמת הוא עשיר שראה כל
 ארץ ישראל כולה בראיה רוחנית, אבל יהושע זכה ליכנס
 ברגליו דנקרא עשיר, אך הוא רש מן אותה ראייה רוחנית
 שראה מרע"ה :

ועוד כ"ל בס"ד דמרע"ה כל ישראל נחשבים בניו ממנו

ולכן כשהיה מתפלל על ישראל מתפלל דרך רש
 שמתפלל בתחנונים, דחשיב הוא מצדק על עלמו וכל המצדק
 על עלמו ודאי יתפלל דרך תחנונים כמו רש, אבל יהושע
 אין ישראל נחשבים בניו ולכן כשמדבר ומצדק בעבורם אינו
 מדבר דרך תחנונים כמו רש :

שם, אצו פנחס לא עבד הכי קשה אה"ן גם פנחס ענה
 ענות, ונקיט יהושע בשביל שהיה פרנס במקום
 מרע"ה, ולכן נקיט ליה כנגדו, וז"ל בס"ד הכי קאמר אצו
 פנחס לא עבד, וכיון דעבד הכי ונטל סכר שנחשב לו זה
 למלוא רבה משמע דאין זה נקרא ענות :

שם ע"ב, מלמד שלן בעמוקה של הלכה. כ"ל בס"ד בתוך
 אותיות עמק דהיינו במלוי שלהם יש אותיות פנים
 כזה עי"ן מ"ס קי"ף, וידוע טעמים של הלכות נקראים
 בשם פנים כמ"ס מגלה פנים בתורה כהלכה, וכן אמרו
 אומר על טהור טמא ומראה לו פנים וכיוצא בזה, וז"ל
 וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק, כלומר אל תחשוב
 כיון שעבר זמן הרבה מן הלילה לא שנה להם אותה לילה
 אלא הלכות קרות בלי פנים ר"ל בלי טעמים, אלא לן בתוך
 העמק כלומר שהראה להם פנים בהלכות, כי בתוך אותיות
 עמ"ק יש אותיות פנים, או יובן אותיות העמק במלואם כזה
 ה"א עי"ן מ"ס קי"ף אותיות המלוי הם אותיות אופנים כלומר
 לימוד אופנים הרבה בהלכות :

שם, האי קרא במערבא במאי מוקמינו ליה. כ"ל בס"ד
 דקשיא ליה בהאי קרא שתי קישיות, חדא כיון
 דאמר אל הלא לריב מהר, ש"מ מסכים לריב, רק אומר
 לו אל ימהר, ולמה הולך לומר ריבך ריב את רשך, ועוד
 קשה איך יסכים בריב, ובכ"מ המריבה לא טובה היא אלא
 רעה, ולזה פירש דמ"ס ריבך ריב את רשך, אין זה סיוס
 דברים שקדמו, אלא הם מלתא באפי נפשה, שכן אמרה
 רוח פסקנית לפני הקב"ה, וקרי להו רשך דרך חיבה, שכן
 קראם הקב"ה, דכתיב למען אחי ורעי, ורוח פסקנית לא
 אמרה רק דברים אלו, ריבך ריב את רשך וסוד אחר
 אל תגל. והנה רש"י ז"ל פירש רוח פסקנית גבריאל.
 ואפשר לפרש יותר על מיכאל שהוא מלך החסד, ועליו
 אמר ריב"ח ששלשה שמות יש לו, ולכן פיון שסיגר שוב
 אינו פתח, שאם החסד ישחק מי יהיה פתח, אבל אם
 הגבורה שחתיק או החסד פתח בזכות :

והא דשאל במערבא במאי מוקמינו ליה, דמשמע שיש
 שייכות לבני מערבא לדרוש פסוק זה עפי מאחרים,
 כ"ל בס"ד דאמרינן בגמרא דמילעא, במערבא במאי וזכרי
 עפי א"ל באחוריי אפיה, וכיון דגוהרים בהכלמה ודאי
 ניחנים דעתו יותר לפרש ולדרוש כל פסוקים המדברים
 בהכלמה, ולזה שאל על פסוק זה המדבר בהכלמה, מאי
 דרשי ביה. ועוד כ"ל בס"ד כי בצבל היו דורשים ריבך
 ריב את רשך על דברי תורה, שהחכמים נלחמים ומריבים
 ועי"ז בד"ת, והו דוקא את רשך חבירך שהוא בשוה
 עמך, אבל סוד אחר שהוא גדול ממך שאינו לפניך אל
 תגל את הריב שיש לך לריב בדבריו, דארו"ל לעולם יראה
 אדם בצל השמועה כנגדו, דאין משיבין ודוחין דברי חכם
 גדול שאינו לפניו, דילמא אם היה לפניו היה נותן
 טעם אמת לדבריו ומקיים אומם, וכמ"ס בגמרא דבתרא
 דף ק"ל, א"ל רבא לרב פפא ולרב הונא בריה דרבי
 יהושע כי אתי פסקא דדינא דידי קמיית וחייתו ביה פרכא
 לא תקדמוניה עד דאתיתו לקמאי, אי אית לי טעמא
 אמינא לכו, ואי לא הרננא בי ע"ש, ואיתא לעיל בדף
 כ"ד א"ר אישעיה מ"ד ואקח לי שני מקלות לאחד קראתי
 ניעם ולאחד קראתי חיבלים, ניעם אלו ת"ח שבא"י
 שמנעימין זל"ז בהלכה, חיבלים אלו ת"ח שבבבל שמחבלין
 זה לזה בהלכה, ופירש רש"י מקשיין זה לזה, ובני א"י
 ניחין יחד ומשיינין יחד ומתקן זה את דברי זה והשמועה
 יולאה

זל"ז בטבעס בלי ידיעה, דאע"ג דאנהו לא חזו מזלייהו
 חזו לבי שטיהס יונקיס ממקיס אחר, וכל אחד מהס חפץ
 לינק מן השורש הויה יתר מחבירו והס מתקנאים זל"ז
 בטבעס, ולכן אס ישיגו ברוה"ק שטיהס משורש אחר אז
 ודאי יהיו אהביס זל"ז עכ"ל. וידוע מ"ס המזכירים זל"ז
 בביאור התפלה הנזכרה במסכת ברכות שאומר ותישים
 שלום בפמליא של מעלה ופמליא למטה, ומקשים וכי
 יס מחליק למעלה, ומתיריס שיוזמן למטה ב' לדיקיס
 שונאין זל"ז ומקטרגים זל"ז, ולכן מוכרח שהמלאכים
 הנבראים ממליטיו של זה יהיו מקטרגים על אותו שכנגדו
 וכן המלאכים שנבראו ממליטיו של זה יהיו מקטרגים על
 אותו החולק עליו, אבל אס למטה לא יס שגאה וקטגוריא
 בין שני אנשים לדיקיס, אז גם למעלה לא יהיה שגאה
 וקטגוריא כלל עכ"ד, וז"ס כאן יתפלל ארס שיהיו הכל
 מאמלים כחו, ר"ל גם אותס שהס יונקיס עמו משורש
 אחר ואז ממילא לא יהיה לו לריס למעלה מאותס
 המלאכים הנבראים מן המליט:

דף מ"ו. מה הלשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי.
 כ"ל בס"ד הדבור והמחשבה הס בראש, כי
 המחשבה במוח והדבור בפה, אבל המעשה הוה למטה
 בידים בחלק הזרוע, והנה הקב"ה ברא כל אלו האברים
 לכבירו ולעבודו, לכן מייחסס אליו, ואומרת השכינה
 ראשי זרועי ע"ד מ"ס ואני נסכתי מלבי שהוא ר"ל מלך
 שלי, ואמר לשון קלני דארו"ל לא נבראו ישראל אלא
 כדי לקלם להקב"ה, שנאמר עם זו יצאתי לי תהלי וספרו
 ולכן אמרו בריס בראשם כשאומרים ישראל איס"ר אומר
 הקב"ה אשרי המלך שמקלטין אותו בביתו כך, נמלא ישראל
 נבראו לקלם, ואחר שנהרג הארס ובעל מן העולם,
 נמלא אותיות קלם נעשו אותיות קלני, כי הסמך נשבר
 ונעשה ב' אותיות טון וי"ד, ונעשה לירוף קלני, ולכן
 עתה בהריגתו של זה אומרת קלני מראשי קלני מזרועי
 והטובה על הראש והזרוע שששים קילום, הנה נעשה
 אותיות קלני, ולכן אמר מה הלשון אומרת, כי באמת
 לא שייך קלני למעלה ח"ו, אלא כך הלשון אומרת
 ר"ל שדברה בלשון בני ארס שנראה כאלו קלני מראשי
 קלני מזרועי הוה הראש והזרוע של הארס אשר בראחיס
 ועשיתס לכבירו ולקליו:

שם. אחת לנהרגין ולנחנקין ואחת לנסקלין ולנשרפים.
 כ"ל בס"ד הטעם דנהרגין ונחנקין בחד ונסקלין
 ונשרפים בחד, כי נהרגין ונחנקין פוגמים באותיות ו"ה
 דסס הויה בתי' בס"ע, ונסקלין ונשרפים פוגמים
 באותיות י"ה דסס בתי' בס"ע, וכיוצא בזה ק"ס שעל
 המטה בשער הכותות בקבלת ד' מיתות ב"ד ע"ס:

שם ע"ב. משל לשני אחיס תאומים, פירוש הארס יס בו
 נשמה שנקראת ללס אלקיס שיש בה רמ"ח אברים
 וסס"ה גידים רוחנים, והגוף יס בו רמ"ח אברים וסס"ה
 גידים גשמיים מכוונים זה כנגד זה, והרי סס נקראים
 שני אחיס תאומים, ועל זה אמר בללס אלקיס, זו הנשמה,
 ברא את הארס הוה הגוף, וכאן לללס הנשמה קרי ליה
 בשם שר או מלך, ולגוף קרי ליה בשם ליסטיס:

דף מ"ז ע"ב. קבריה דרב הוה שקלי מיניה עשרא לאשתא
 בה יומא. כ"ל בס"ד הטעם שזכה לרפואה
 חולי הארס בעפרו, כי בעפר יוחסין הביא עשרה מיני
 חסידות שהיה נוהג בהס רב, ובכללס דאחר שאכל כל
 מטעמים שבועלס הוה אוכל עפר לקיים מה שנאמר ויגרס
 בחץ שיני, וכתיב הרב ס"ה דנראה שהיה עושה כן תמיד
 בכל ימות השנה אחר כל חילתו ולא בערב ט"ב בלבד
 וידוע מ"ס רבינו מהר"ח ז"ל הדומס הוה עפר ואינו נאכל,
 ועכ"ז לפעמים אוכל ארס פרי או ירק שיש בו מטע עפר,
 וזוה נכר מן הדומס ע"ב, וזוה למדנו טעם נכון שזכה

רב להפריד החולי מגוף הארס בעפרו, והיינו בזכות אותה
 חסידות שהיה אוכל עפר כדי להסיר ולהפריד ע"י כונתו
 הסוגיס וכוחות הרע הדבוקים בגולמי קדושה שבעפר הוה
 יזכה להפריד החולי מגוף הארס, וזוה יזכר הטעם שהיה
 קברו ארוך י"ח אמה, וכמ"ס סה"ד בשס גא"י שנרמז
 בקברו מספר חי לרמוז שער קברו בו חי הארס:
ובאופן אחר כ"ל בס"ד שזכה לכך מדה כנגד מדה
 כי ידוע שהוה היה עניו ונח מואד, וכמ"ס
 בסוף יומא בענין איתו עבד דהוה לו מילתא בהדיה ע"ס
 וידוע דמי שהוה נח ועניו חושב עלמו כעפר, וכמ"ס ונפשי
 כעפר לכל תהיה, וידוע כי הת"ח מלדו ראוי להיות אס
 כמ"ס הוה נורבא מרבנן דרתח אורייתא מרתחא ליה, וח"כ
 כיון דמן הדין היה להיות כאס תקיף וחזק, ובאמת הוה
 היה נח ועניו כעפר, לכך זכה שיהיה עפר קברו דוחה
 ומסיר הקדחת בה יומא שהוה אס:

דף מ"ח ע"ב. בשלמא למ"ד נכסיהס למלך היינו
 דכתיב בדרך אלקיס ומלך, אלא למ"ד
 נכסיהס ליורשים, למה לי ומלך. קשא דקרי לה מלך קרי לה,
 דאך נוחא ליה למקסן כסברת מ"ד נכסיהס למלך, דגס זוה
 יקשה למה לי בדרך אלקיס. וכל"ז בס"ד דהמקסן ס"ל הולרכו
 לומר בדרך אלקיס כדי לשכך דעת המון העס שיאמרו נשפך דס
 נקי בעדות שקר ששחדס אחאב להעיד בשקר, לכך העידו
 בדרך אלקיס, כי בעדות זו יס כפרות שררין שיעידו לפני
 הסנהדרין דברי הקללה כאשר ילצה מפיו של המזכך ממש
 דרך בתחלת דבר יאמרו יכה יוסי את יוסי, אך סוף דבר
 לרין שיאמרו כמו ששמעו ממש, דע"כ הסנהדרין כשיטעס
 קורעין בגדיהס, על כן על דבר זה לא יחשדו אותס שהעידו
 שקר, שאז סס אומרים כפרנות כזו על מנן בשקר, לכן
 המון העס יאמרו חת"ל שאמרו קלל את המלך בשקר, עכ"ז
 בדרך אלקיס ח"כ שיאמרו בשקר, ולכך הולרכו לומר דבר
 זה, כך הסביר המקסן בדעתו בתחלה:

ונראה דקרא ד"ל לנכות מדה כנגד מדה, דארו"ל
 נכות היה לו קול ערב פלאי פלאות והיה עולה
 כל שנה לרגל ואומר בקול שירות ותשבחות להקב"ה, ואותה
 שנה לא עלה, וקרה לו מוקדה הזו שנהרג, ונמלא שנהרג
 ע"י עדות בענין קול ודבור שאמרו בדרך אלקיס ומלך
 שהוה עליה בחפא של קול ודבר על אשר לא נכד אותה
 שנה את הקב"ה בקול ודבר של שבחות:

שם. וחסר לחס מיכניה דכתיב וארוחתו ארוחת
 תמיד נתנה לו. כתב רש"י ז"ל מאת כ"ג נתנה
 לו, והקשה מהרש"א ז"ל אינו כן דקרא באויל מרווך כתיב,
 וכל"ז בס"ד דעל שהיה אוכל בימי אויל מרווך משלחן המלך
 אין נחשב זוה חסר לחס, אך מה שהיה אוכל בימי כ"ג
 לחס לר ומיס לחך בהיותו בבית האסורין על זה הזמן
 נקרא חסר לחס, אך היכן נזכר הלחס לר שהיה אוכל בימי
 כ"ג, דילוף מהאי קרא דכתיב וארוחתו ארוחת תמיד היית
 וארוחתו לשון יתר וסגו לומר וארוחת תמיד נתנה לו מאת
 המלך, אך כונת הכתוב כך וארוחתו שהיתה לו בימי כ"ג
 בזמן שהיה בבית הסהר, הנה חת"כ נעשית ארוחת תמיד
 ונתנה לו מאת המלך הוה אויל מרווך:

דף מ"ט. על עסקי שלו. פירש רש"י ז"ל ששאלו ארץ
 הגדמת חוללת בשיניה ושחה גופי לפניו
 להראות לו והרגו. והדבר יפלא, אך לא הרגיש אבנר
 ששאלה זו היא בערמה כדי להרגו, ובפרט שהוה היה מדבר
 עמו על הריגת אחיו, ושאלה זו דגדמת מאן דכר שמא
 הכא והיה לו להרגיש שודאי כונתו להרגו, ואך ישחה
 לפניו. וכל"ז בס"ד כי יואב גלגל שאלה זו דגדמת על ידי
 דברים רבים שדבר עמו, דאחר שא"ל אבנר עשאל היה
 רודף, ומן הדין מותר להרגו ואין לו דמים, ח"ל אבנר מדין
 גנב הנמלא במחחרת, וח"ל יואב דילמא גזירת הכתיב

הוה זה, ואין לך כי אלא חדוש, דיקא הנמלא במחחרת
 מותר להרגו ולא באופן אחר, ח"ל אבנר ז"ל בחר טעמא, ומאי
 שגא במחחרת מאופן אחר, כל שגא להרגך הקדם להרגו
 ח"ל יואב לפי דברך גס הגדמת תחליך באופן שחיל
 לחליך, ולא צטינן בידה ממש, דזיל בחר טעמא דקרא
 דכתיב וחללה נעלו, וכל שהוה חוללת באזוה אופן שהיה
 מהני ואין לרין ידים, וח"ל אבנר ח"ו, ודאי הדין כך,
 דק"ל גדמת חוללת בשיניה, ח"ל יואב וכי אפשר לחליך
 בשיניה, והא לרין חללה מעומד, ובשיניה ח"ל לחליך
 ח"כ עומדת על ברכיה כדי שתחזוק בארץ, וכל שהוה
 על ברכיה חשיבה יושבת, וכמ"ס בה' חלילה, ח"ל אבנר
 גס מעומד תוכל לחליך בשיניה ע"י כפיפה שחכפוף קומחה
 ביותה, וזא להראות לו אך תוכל לחליך בשיניה מעומד,
 לכך שחה אבנר לחליך מנעול יואב בשיניו, להראות ליואב
 על שהיה מחליט הדבר ואומר ח"ל להיות דבר זה, וכל
 אלו הדברים גלגל יואב בערמה כדי שישחה לפניו ואחר
 ששחה לפניו הרגו בחרבו, וזוה יזכר מ"ס וישס דמי מלחמה
 בשלום, כלומר הרג את אבנר באמצעות דברי תורה,
 דכתיב בה כל נתיבותיה שלום:

שם. ח"ר שלח חסדו. כ"ל בס"ד הטעם שלח חסדו
 כי סס היו לובשים תפילין כל היום ויואב לא תפס
 החרב ביד ימין, כי ביד ימין היה מחבקי, ותפס החרב ביד
 שמאל והרגו ביד שמאל, ולא חסדו ביד שמאל שלובש
 בה התפילין איתה שעה, ויגרנו וישפך דס נקי ביד
 שהתפילין קשור בה:

שם. מה מדבר מנוקה מגול ועריות. פירוש במדבר
 כל פירות שנמלאים סס הפקר ואין בהס גול,
 וגס עריות ליכא, כי מדבר מקיס סכנה, וההולכים בו לא
 יתעוררו בתאוה של זנות, כן ביות של יואב מנוקה מגול
 ועריות, כלומר שיואב אינו מלוי בביתו להשגיח על בני
 ביות, אלא כל ימיו במלחמות, עכ"ז בני ביות לדיקיס
 ושומרים מגול ועריות:

שם. ויואב יחיה את שאר העיר ח"ר יהודה חשילו
 מנינו ונחנתא טעים פריס להו. קשא מנ"ל הא
 דילמא יחיה בלחס לבדו, וכל"ז בס"ד דאיתא בגמרא, רבי
 זירא כד הוה משגרי ליה מתנות מבי נשיאס לא הוה מקבל,
 אמר להו לא בעיתו דאחיה דכתיב שונא מתנות יחיה, וכד
 מזמנו ליה הוה אויל אמר אחייקורי מתייקרו בי, שנמלא
 סהס נהנים ממני בלכתו לאכול אללס. והנה ידוע דאס
 ראובן נותן לשמעון מזון דבר הכרחי כלחס וכיוצא להשביעו
 מרעבונן, זה חשיב מתנה ויש זוה משוס שונא
 מתנות יחיה, אבל אס שולח לו מתנות שאין לרביין לו
 לרעבונן, אין כונת ראובן להחיות את שמעון זוה, כיון
 דאין לרין להן, על כן יס לומר דראובן אחייקורי מתייקר
 במתנה זו ששולח לשמעון, וכל כה"ג ליכא זוה משוס שונא
 מתנות יחיה, ושרי ליה לשמעון לקבלס, וכמ"ס ר"ז אחייקורי
 מתייקרו בי, דהוה אינו לרין לאכילה שאוכל אללס כלל,
 ויש לו בביתו, והס יודעים שיש לו בביתו מאכל כמו מאכל
 שאוכל אללס, ורק רוצים להזמין להתייקר בו, ולכן כאן
 שאמר ויואב יחיה את שאר העיר, אס נאמר שהיה נותן
 להס לחס לחיותס, אין זה מחיה ממש, כי הוה גורס
 להמעיט שנות חיים שלהס, משוס דכתיב שונא מתנות יחיה,
 דוק מינה אס אינו שונא מתנות ה"ז נוגע בשנות חייו,
 ולכן פירש רב יהודה דהוה שלח להס מתנות, וכל שהוה
 מתנות לא חשיב מתנה גמורה כדי שנוהג בה דין שונא
 מתנות יחיה, דאפשר אחייקורי מתייקר בהו, ונתשב אללו
 כאלו הוה נהנה מהס:

שם. מאי לא נטה ח"ר יהודה שבקש לנכות ולא נטה.
 קשא מה מלא קושי בפסוק ששאל מאי לא נטה
 ועוד הכתוב אמר להדיה לא נטה, ומנ"ל לדרוש בקש
 לנכות

לנשות. וכל כס"ד הא קאי ליה דכתיב ואחרי אבשלום לא נטה, שחפס הפעולה באחרונה, כי נטה היא הפעולה, וקאי ליה דהו"ל לומר ולא נטה אחרי אבשלום כדקייט ברישא נטה אחרי ארונה, ועל זה פירך מאי לא נטה, דהו"ל ולא נטה, כדו שיקדים הפעולה קודם אומרו אחרי אבשלום, ומתוך ח"ר יהודה שבקש לנטות ולא נטה, נמלא היא נטה אחרי אבשלום במחשבה ולא בפועל, ולכן תפס הכתוב הדברים בסגנון זה נטה אחרי ארונה ואחרי אבשלום שתייה תבות אחרי אבשלום דבוקים עם הקודם, כלומר נטה אחרי ארונה וגם אחרי אבשלום, מפני שבקש לנטות אחרי אבשלום, וה"ז חשיב נטה במחשבה, אך הדרינו לומר ואחרי אבשלום לא נטה שיהיו תבות אחרי אבשלום דבוקים עם לא נטה, כי באמת הוא לא נטה בפועל אחרי אבשלום:

פרק שביעי

דף נ"ב. שאם היו נוהגין בו קודם נהגין בו חיל וכו'. נקיט תתרי, דנהגין בו קודם קאי על דברים שארז"ל ע"פ וקדשתו לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון ולבדק ראשון ולטול מנה יפה ראשון, כי דברים אלו אפקהו קרא בלשון קדושה, וחלוקה של כבוד קאי על דברים בלבד, דאחר שיכבדו אותו בדברים, עתה יבזוהו בדברים שאומרים ארוך שזו ילד וכו'.

שם. ארוך שזו ילד. הא דנקטי הקללה בלשון ארוך כ"ל כס"ד כי כתיב ילדה מאשר התשמים שלו שנקרא בשם אית, וידוע כי תו הוא לשון גבול, כמו והחיותם תו, והאשה כיון שנתארכה לאיש נעשה לה גבול, שלא תוכל להזקק לזולתו, דעתה חד רישא אית לה ולא שתי רישין, דאתתא לבי תרי לא חזיא, על כן זו האשה אשר זינתה עם אחר חוץ מבעלה, עשתה לה תרין רישין, א' בעלה וא' הניאף, לכן מדה כנגד מדה, תתחלק אית ת' של תיבת אית שהוא שם אבר התשמים לשתים, ותיהי שתי רישין, ואז תיבת אית תהיה איתות ארוך, ולכן מקללים בלשון ארוך:

והא דנקטי תלתא בני, ילד גידל ילדה מתליו, כ"ל כס"ד דביאתה לעולם תלויה בשלשה חלוקות, שהם הא' התאיה, והב' חיצור גופא בניפא, והג' הזרעה, ועל ידי לירוק שלשתם ילדה ונתהויה ונולדה זו מלד אביה, לכן נקטי תלתא בני כנגד שלשה חלוקות אלו שמהם ילדה זו:

שם. בשביל חנופה שהחניפו לקרא על עסקי לגימה. פירש רש"י שהאכילס והסקס ונתחברו עמה, וכ"ל כס"ד שגרמו זה באותיות חנופה, חלק התיבה לשתי וקרי בה חנו פה, ר"ל היו חנוים אללו להתחבר עמו בשביל הפה, דאכילה ושתיה הוא צפה, ומ"ש חרק עליהם שר של גהיגס שניו, נראה על כי כוחות הדין מכניס בשם שניס כטורע. גם אמר שניו רמז לשון של נחש, ושי"ן של שטן שלוקח שר של גהיגס ארס מהם וזרקו ברשעים:

שם. ונכנסו שנים בחוטמו של זה וכו'. הא דנכנסו בחוטם ולא נכנסו צפה כדון הנשרפים כס"ד שזרק הפעילה לחך פיו, נראה לפרש כס"ד לרמוז, הם נעשו על אש דברו דבריש שלא כהוגן נגד גדולי הדור משה ואהרן, שהיו אומרים זל"י מתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה נהיג את הדור, ואש"ג דהיה להם עיד תשאים שזכרו רז"ל בגמרא, אש לא היו חוטאים בדבור זה כנגד דודם ורבים, היה מגין עליהם זכות דודם ורבים, שלא היו נענשים בכך, וידוע דכל גדול הדור מכונה בשם חוטם, כמו"ש בגמרא, כשבא איתו הגמין להרוג את ר"ג, הודיעו ברמז שאמר צבאו לבמה"ד, בעל החיטם מתבקש. או יובן כס"ד הא דנכנסו חוטין של אש בחיטם ולא צפה, כי

הנאון השל"ה ז"ל, שגרמו צפנים של ארס שם הוי"ה שמספרו כ"ו, צפנים שם דוגמת שני יוד"ן, ומיעט שהוא דוגמת וא"ו הרי מספר כ"ו. ועוד נרמזו בנתיבים שלו ששני נקבים דוגמת שני יוד"ן, והנתיב שמפסיק צפניה דוגמת וא"ו הרי מספר כ"ו, וב"פ כ"ו הוא שם צ"ן שהוא הוי"ה במילוי הדין. וצוה פרשתי כס"ד רמז הכתיב למען תהיה יראה על פניכס, כי שם צ"ן הוא סיד המלכות הנקראת יראה ה' צסוד עקב עניו יראה ה', וזהו על פניכס דייקא, שיאיר שם צ"ן שה"ס יראה על פניכס, והארה זו ה"ס הסגינה, ולכן הסיטר לישו של חצירו כאלו סיטר אור הקדושה אשר על פניו של חצירו, ולכן הכתיב אומר ילע קודם, ר"ל סיטר אור הקדושה החיפה על הפנים של האדם:

שם. הכית לא נאמר אלא תכה. קשא היכא אתמר הרמת יד בקרא, וכ"ל כס"ד דבר זה מוכרח מדקרי ליה רשע אש"פ שלא תכה, ואיך יתכן על מחשבה בלבד שחשב להכות קרי ליה רשע, אלא ודאי דאיירי בתיבא דעשה מעשה של הרמת יד, אך קשא דילמא הוה רשע מעיקרא, ולא מסיס הרמת יד קרי ליה רשע, וכ"ל כס"ד דא"כ למה הילך לקראי עתה בשם רשע, והלא איכא למטעי דדוקא זה שהוא רשע קפדינן בהרמת יד שלו, אבל אם הוא גדיק הריס יד, כיון דזה ארס חשיב וזה להפק, לא קפדינן אהרמת ידו, אלא ודאי דאיירי בלדיק, ובצביר הרמת יד בלבד קראי רשע:

שם. זעירי ח"ר חגיגה נקרא חוטא. י"ל מאחר דר"ל הוכיח מפסוק של תורה שנקרא רשע, מה ראה ר"ח להוכיח מפסוק של נביאים שנקרא חוטא דהוא מלתא זערתו, וכ"ל כס"ד דאיכא דס"ל אין למדין הלכה מקודם מתן תורה, ולכן לא נחא ליה לר"ח בהוכחה דר"ל שהיא מומן דקידם מתן תורה:

שם. אין לו תקנה אלא קבורה. כ"ל כס"ד דהוי מדה כנגד מדה, דהויס מדרגה תחתיה לגבי הראש, וזה שהריס ידים על ראש חצירו להכותי, עשה תחתיו למעלה, ולכן יהיה לו קבורה דהו"ל תחתיו למעלה, כי האדם הוא תמיד עומד על העפר, ובקבורה נעשה העפר עומד תמיד למעלה ממנו, הרי תחתיו למעלה:

שם. לא נתנה קרקע אלא לבעלי זרועות. כ"ל כס"ד דארז"ל קין והבל חלקו העולם, קין לקח הקרקע והבל לקח המטלטלין, וצוה היו מרובים זע"ז, קין אמר להבל עמוד, דאוייר דקרקע דילי היא, והבל אמר פשיט בגדיך, דמטלטלין לי הם, מיד ויקס קין על הבל ויהרגהו ע"ש, וידוע דארץ נבנית בגבורה, וידוע דגבורה נקראת בשם זרוע, כמו"ש ע"פ נשבע ה' בימינו וזרוע עיזו, וידוע דקין מלד הגבורה, והבל מלד החסה, וז"ש לא נתנה קרקע אלא לבעלי זרועות, כלומר לאותם שהם משרים קין שהם מלד הגבורה, שנקראת זרוע:

שם. מ"ד עובר אמתו ישבע לחם, אש עישה ארס עלמו כעבד לאדמה ישבע לחם. כ"ל כס"ד אש יש לארס הגבורה תאיה לא ישבע לחם, דאש יש לו מנה רובה מאתים, אבל אש יש לו מדה הסתפקות, ה"ז ישבע לחם, אמנם מדה הסתפקות קשה מאד כפי הטבע אלל האדם כפי טבעו ומוצו, ולריך לכפות טבעו ודא עקא, אבל אש הוא עבד לאתרים, אדרבה מדה ההסתפקות היא אללו טבעית, יען דכל מה שקנה עבד קנה רבו, ואש יש לו מנה למי ירעה מאתים, הלא לא שלו המצוין, וידוע כי טוב עיה"ז מכינה בשם אדמה, וז"ש אש עישה ארס עלמו כעבד לאדמה, ר"ל יש לו מדה הסתפקות המצויה כעבד טבעית לאדמה, הוא טוב עיה"ז, ה"ז ישבע לחם, ועוד כ"ל כס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בדרוש השמיטה, כי עבדת הקרקע וכל מלאכות שעושה האדם

כאשר נכנסו לפניו להקטיר, נכנס החוטם קודם הפה, והא דנתחלק האש לארבע חוטין, מפני שהם נעשו בכבוד מרע"ה ואהרן הע"ה הם בגלל וסוד, וידוע דגלגל והוד נקראים ווי העמודים דוגמת חוטין, וידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל בפסוק הוא אהרן ומשה, דאורות נ"ה החליפו מקומם ודו"ק: **שם.** וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך וגדב ואביהוא מהלכין אחרים. י"ל למאי אלטרך בעל המאמר מהלכין אחרים. י"ל למאי אלטרך בעל המאמר לסדר דברים בתורת הקדמה שהיו משה ואהרן מהלכין בדרך והיו גדב ואביהוא מהלכין אחרים, וכל ישראל אחרים, לימא וכבר אמר גדב ואביהוא וכו', ולא יאריך בכל הדברים הנז"ל להודיענו אותם. וכ"ל כס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים פ' שמיני דמרע"ה ואהרן הע"ה הם מאורות דתכונה, וגדב ואביהוא מאורות גלגל והוד דבינה, ומפירש שם דה"י דתכונה מתלבשים צנה"י דבינה, וידוע דרך כיוני ליסוד דתכונה, ולכן אמר משה ואהרן מהלכים בדרך פירוש ציטור דתכונה, וגדב ואביהוא מהלכים אחרים דייקא, כי הבינה היא אחר התכונה ומלבישים נה"י דבינה אית נה"י דתכונה. ואמר עוד וכל ישראל אחרים, רמז צוה עמ"ש רבינו האר"י ז"ל שם, בסיד הכתיב ואחיים בית ישראל יבנו את השריפה, כי בני ישראל היה בהם שני בחינות, האחת הם דור המדבר היוצאים מבחינת לאה אשת יעקב, ובחינה הב' הם שאר ישראל היוצאים מבחינת רחל אשת ישראל, ואלו הנקראים בית ישראל, כי אין בית אלא אשה כלומר אשה ישראל היא רחל, ולכן אמר ואחיים כל בית ישראל יבנו את השריפה, דאלו הבחינה הב' שהם בית ישראל הם שייכים לגדב ואביהוא יותר, ולכן לריך לבנות עליהם עב"ד ע"ש, ולזה בעל המאמר עשה הקדמה תחלה להודיע מקום מרע"ה ואהרן הע"ה, ואח"כ מקום גדב ואביהוא, ואמר וכל ישראל אחרים הם הבחינה הב' דשייכי לגדב ואביהוא, ומחמת כן אמר גדב ואביהוא מתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור, ר"ל הדור של בית ישראל אלו דהם שייכים לנו יותר:

שם ע"ב. דומה לו לקטין של זהב, כ"ל כס"ד הקטין שותין בו מים, והת"ח מלא מים היא התורה שנקראת מים. גם קראו קטין איתות תקין כי הת"ח הוא תיקון העולם דאש לא צריתי יומם ויליה חוקות ממים וארץ לא שמתו, ואש ספר עמו דומה לכסף שהכסף משחרר בשמום הוד ואין הזהב משחרר, ואש נהנה ממנו דומה לתרס, כדמסייס כן זה אין לו תקנה שיכבדהו אחר שנתבזהו בעיניו:

דף נ"ה. אמרה תורה השחת שרוף ובלה. כ"ל כס"ד ידוע כל נקמה ודין יהיה ע"י המלכות שה"ס שם אדני צסוד דינא דמלכותא דינא, והיינו דינא איתות שם אדני וידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל דשם אדני ה"ס ש"ס דינן כי ה"פ אדני עולה ש"ה, ולכן אמר השחת שרוף ובלה שהוא ר"ת ש"ה:

דף נ"ו. ת"ר שבע מלות נלטו בני נח. כ"ל כס"ד הטעם למספר שבע כדו שעל ירם יהיו יכולים לדור ולהתקיים בעוה"ז שהיא שבעה חלקים כטורע, אי כמו כנגד שבעה מלכים שנשברו, אי כמו כדו לשמורם משבעה כוחות טומאה של ית"ר שהם כנגד ז' שמות שיש לו שלא יאבדם לגמרי שבעה טומאות שלו שיהיו כדור המצול ודור הפלגה, אך קשא למה קרא את שבע מלות על שם נח, והלא אדה"ר נלטוהו בהם והיה ראוי לקרותם על שם ארס, וכ"ל דאדה"ר נלטוהו בתשעה מלות שהוא איסור אכילה בשר, ואכילה עין הדעת, וכמו"ש התיספות ואח"כ הותר הבשר לנח וצניו, והם לא היה להם מלות עין הדעת, וכמלאח אלל נח וצניו הם שבעה מלות:

דף נ"ה. כאלו סיטר לישו של חצירו, ולכן הכתיב אומר ילע קודם, ר"ל סיטר אור הקדושה החיפה על הפנים של האדם:

דף נ"ה. ארס ילע קודם, ר"ל כס"ד הכונה ע"פ מ"ש האר"י ז"ל בדרוש השמיטה, כי עבדת הקרקע וכל מלאכות שעושה האדם

דף נ"ה. ארס ילע קודם, ר"ל כס"ד הכונה ע"פ מ"ש האר"י ז"ל בדרוש השמיטה, כי עבדת הקרקע וכל מלאכות שעושה האדם

דף נ"ה. ארס ילע קודם, ר"ל כס"ד הכונה ע"פ מ"ש האר"י ז"ל בדרוש השמיטה, כי עבדת הקרקע וכל מלאכות שעושה האדם

בעוה"ז, הולכנו לארס כדי לברר על ידם נינוני קדושה, וז"ש אש עישה עלמו כעבד לאדמה, פירוש שנותן כוחו בשביל תיקון האדמה לברר ממנה, ה"ז ישבע לחם, הם נינוניו הכיור שנקראים בשם לחם. או יובן כס"ד הכונה שאינו עוסק אלא רק במלאכה אחת, שאינו מדלג ממלאכה למלאכה, וכמו"ש החכם, לא נלחתי אלא בעל מלאכה אחת, וז"ש עישה עלמו כעבד, ר"ל אינו עוסק אלא במלאכה אחת כמו העבד שאין לו אלא ארון אחד לעבוד אותו, כן הוא אין לו אלא מלאכה אחת, ה"ז ישבע לחם:

ובאופן אחר כ"ל כס"ד הכונה, אש האדם יש לו שרה לא יחשיב שהיא שלו ועוסק בה, אלא חושב שהיא של הקב"ה, והוא עוסק בה כעבד שעוסק בשדה ארוני, הנה זה ישבע לחם, שישלח לו הקב"ה ברכה במעשיו וירוח מאיתו שרה, כיון שהוא חושב שאותה שרה היא של הקב"ה, אבל אש חושב שהשדה שלו והוא עוסק בשלו, לא ישבע לחם, דאז אין שרה ראויה לברכה הנמשכת מן שלשה הוי"ה של חב"ד שעולים מספר לחם:

דף נ"ט. אש יש שום מזה בתורה שזכרה על שם שלשתם הלא כל המצות נזכרו על שם ישראל בלבד אש"ג דשייכי בשלשתם, וכאן הכי הו"ל ישראל לא נאמר אלא האדם. וכ"ל כס"ד דישאל נקראו בשם אדם, ואוה"ע בשם האדם, והטעם כי ישראל יש בהם שלשה מדרגות של קדושה שהם כהנים לויים ישראלים, וכל קדושה נמשכה משם י"ה, ונ"פ י"ה הוא מספר ארס, ולכן כשמוזכר אש ישראל בשם אדם, כאלו מוזכר בשם כהנים לויים וישראלים, וכאן כינוי לומר ארס לא נאמר כאן אלא האדם, אך כיון דתיאר ארס הוא קאי על כהנים לויים ישראלים, לכן נקיט כאן כהנים לויים ישראלים לא נאמר כאן, כדי ללמדנו דתיאר ארס הוא כילל על כהנים לויים ישראלים, אך מפרט כינוי הוא לומר, ארס לא נאמר כאן אלא האדם, שהוא תאר איה"ע שנקראים האדם:

שם. שאפילו גוי ועוסק בתורה, הרי הוא ככהן גדול, פירוש יש לו יתרון על אחיו בני אומותו כיתרון כה"ג על אחיו הכהנים, אך קשה היכא נזכר או נרמז כה"ג בתיב קרא, וכ"ל כס"ד כי יתרון שיש לכה"ג על אחיו הכהנים בתורה, הא' שהוא לובש ח' בגדים ואין שאר כהנים רשאין ללבוש ח' בגדים אלא ד', ועוד יש לו יתרון ביום יו"ד בחודש תשרי, שאין העבודה כשרה אלא רק צו, והוא לבדו נכנס איתו היום לבית ק"ק, ומה שיש לו יתרון באלמנה שאסור בו אין זה יתרון הניכר דהוא שב ואל תעשה, ושני יתרוגות אלו סימנם חי שהם ח' בגדים ויו"ד תשרי, וזה נרמז בכתיב אשר יעשה איתם האדם וחי בהם ר"ל הוא ארס הנקרא חי על שם שתי יתרוגות אלו שר"ת שלהם ח"י, ודע דמ"ש בתלמוד שאפילו עכו"ם ועוסק בתורה הוא עושה דפים, וכ"ל אפילו גוי ועוסק בתורה יען כי עכו"ם ר"ת עובד כוכבים ומזלות, ורבי מאיר לא איירי בעובד ע"ז שצובר על מלוה הגדולה ששבע מלות בני נח:

שם ע"ב. אדה"ר לא הותר לו בשר לאכילה. הענין הזה מפורש היטב בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער המצות פרשת עקב כי קודם החטא קרא שמות לבהמה ולחיה ולעוף השמים, ובקריאת השמות בלבד עשה צירוף ותיקון להם שנצברו ונתקנו כראוי, ולכן נאסר לו לאכול מהם, כי מאחר שנצברו אין לריבין צירוף עוד ע"י אכילה, ורק בהמות צהרי אלק לא נצברו ע"י אדה"ר ונשאר צירוף שלהם עד לעת"ל שהם מוזמנים למאכל הגדיקים ובאכילתם יצברו, וכל זה הצירוף שעשה אדה"ר בקריאת השמות הוא רק לבהמות וחיות ועופות, אבל לנחמים ואילנות ולחלקי הדומם לא קרא שמות, ולכן נשאר צירוף שלהם על ידי אכילה

שם ע"ב. אדה"ר לא הותר לו בשר לאכילה. הענין הזה מפורש היטב בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער המצות פרשת עקב כי קודם החטא קרא שמות לבהמה ולחיה ולעוף השמים, ובקריאת השמות בלבד עשה צירוף ותיקון להם שנצברו ונתקנו כראוי, ולכן נאסר לו לאכול מהם, כי מאחר שנצברו אין לריבין צירוף עוד ע"י אכילה, ורק בהמות צהרי אלק לא נצברו ע"י אדה"ר ונשאר צירוף שלהם עד לעת"ל שהם מוזמנים למאכל הגדיקים ובאכילתם יצברו, וכל זה הצירוף שעשה אדה"ר בקריאת השמות הוא רק לבהמות וחיות ועופות, אבל לנחמים ואילנות ולחלקי הדומם לא קרא שמות, ולכן נשאר צירוף שלהם על ידי אכילה

שם ע"ב. אדה"ר לא הותר לו בשר לאכילה. הענין הזה מפורש היטב בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער המצות פרשת עקב כי קודם החטא קרא שמות לבהמה ולחיה ולעוף השמים, ובקריאת השמות בלבד עשה צירוף ותיקון להם שנצברו ונתקנו כראוי, ולכן נאסר לו לאכול מהם, כי מאחר שנצברו אין לריבין צירוף עוד ע"י אכילה, ורק בהמות צהרי אלק לא נצברו ע"י אדה"ר ונשאר צירוף שלהם עד לעת"ל שהם מוזמנים למאכל הגדיקים ובאכילתם יצברו, וכל זה הצירוף שעשה אדה"ר בקריאת השמות הוא רק לבהמות וחיות ועופות, אבל לנחמים ואילנות ולחלקי הדומם לא קרא שמות, ולכן נשאר צירוף שלהם על ידי אכילה

שאכל מהם, ולזה הותר לו לאכול מן העשבים ומן החילנות, ולכן ח"ל הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע לכם יהיה לאכלה, כי בוגת האכליה היא לברר הטוב שבמאכל, והנה אחר שחטא אדם ר' חזרו כל הבחינות להתקלקל וכל אותם בע"ח בהמות וחיות ועופות נתקלקלו ולריבם בירור, כי נעשה בהם תערוכות טיב ברע כפתחלה קודם שהובררו, אמנם עכ"ל לא הותר לאכלם כי לא היה צבני אדם כח בעת ההיא לבררם באכליה, ולכן כל בשר של בע"ח נשאר באיסורו שלא לאכלו מאחר שאין בהם כח לבררו, עד שאל נח וצניו אחר המבול, ראה הש"ת שיש להם כח לברר ואז הותר להם אכליה בשר בע"ח, וכמו"ס וירק עשב נתתי לכם את כל, אמנם גם עתה אין יכולים לעשות באכילתם בירור שלם כראוי, ועוד אין יכולים לעשות בירור באכילתם אלא רק מן בשר בע"ח הטמאים שאין בהם סוגים רעים וחוקים ביותר שהקדושה שבהם רבה על חלק הקליפה, אבל מן בהמות וחיות הטמאים ח"ל לברר שהרע חזק ביותר ומרובה על חלק הטוב כמה וכמה, והאכולם מלבד שלא יברר כלום באכילתו אלא ארובה תחלחלו בו קליפה הטמאה שבה והדבק בו ותסתלק הקדושה ממנו ב"מ ע"ד ז"ה"ה ע"ס, והנה עבדה חקרת, ח"ל יכולים המעורבים באלו בהמות הטמאים אך גבררים, ואמרתו כי בהמות וחיות ועופות הטמאים אחר שימותו יהיו עפר, ואז יהיו בכלל ברור הדומם שהוא עפר הארץ שנברר ע"י המטר שמוליא עשבים מן הארץ כמו"ס רבינו הא"ר ז"ל, גם עוד יתברר ע"י אזהר התורה שיעסקו עם הפרי, גם אפשר שיחברר באזהר פרי ואוכלו האדם עם הפרי, גם אפשר שיחברר כ"כ ע"י עסק התורה שיעסקו עם במקום אותו עפר, וכמו"ס המקובלים ז"ל על מאמר הו"ו שקלי ואולי, והיינו ר"ל שקלי כ"ק ממקום הלכום שמדברים שם ב"ת :

שם, חבל על שמש גדול. פירש רש"י חבל הפסד, כל חבל לשון קיבול ועצר הוא כלומר הפסד בא לעולם. וז"ל ה' דנקיט לשון חבל הוא כי כל דבר חשוב נקרא חלב, וכמו"ס ואכלו את חלב הארץ, ולכן להפך בהפסד וזוהו דבר החשוב הנקרא חלב קורא עליו חבל כי חלב בהפך אחוין חבל :

שם, היו מזמינים לו שני נחשים טובים. הא דבצי שנים ולא סגי בחד, נ"ל בס"ד דידוע מ"ס בספר הברית ח"א מאמר ט' פ"ה, על ליר הלפזי וזיר הדומי בכדור הארץ בהרחק הרבה מפה ומפה יש קור מאר, אך צל הדומם יש קור יותר מול לשון ע"ס, וידוע שש בהרחק נמלאים אבנים טובות וזהו לרוב, וידוע שנחש זכר הוא חס יותר מן נחש נקבה, ולכן אר"ל על נ"כ שרכב על ארי וקשר תנין זכר בלואורו במקום רעוה, נקטו תנין זכר לרבותא כי הוא חס מאד ולכן ארס שלו קשה ושורף יותר, ולכן אלא אדה"ר היה מוזמין לו שני נחשים ח' זכר וח' נקבה, והזכר היה שולחו ללד דרום שיש בו קיר יותר, ומלך שטבעו הוא יותר מן הנקבה לכן שולחו ללד דרום בהרחק, ואת הנקבה היה שולחה ללד לשון. ומ"ס משילין לו רעוה בזנבו, היינו שהוא בעלמו יקבץ ויאסף הזבל ויטיל אותו ממקום למקום לזבל בו הגינה והכל נעשה על ידו כי מפסיל לו קופה שיש בה רעוה שהיא חזק לקופה ותולה הרעוה שהיא חזק לקופה תחת זנבו והזבל מביאו בקופה, ובתלמוד כתיבת יד הגרסא היא שמפסילין לו קופה והכל ענין אחד כאשר כתבת. ונ"ל בס"ד לרמוז רעוה עולה ש"ע עם הסולל, ושי רעוה של שני נחשים הם שטעט, ולזה רמו הכתוב ושטעט יונק על חור שתן :

שם, והו"מ"ס זולין לו בשר ומלגנין לו יין, נ"ל בס"ד רמוז לתורה שנקראת בשר כמו"ס בגמרא ע"פ ולהג הרבה יגיעת בשר, אמר רבא כל הלויה בהם טועט טעט בשר, ולויה רמו להסדרת הדברים ותיקונם בטוב טעט

ודעת, ויין רמו לתורה שבע"פ שהיא בסוד הגבורה, ולינון רמו למיתוק הגבורות שהם בסוד יין, ותלמודא מקמי כפי פשט הדברים דמשמע בשר ממש, ומשני בבשר היורד מן השמים :

שם, התם בבשר היורד מן השמים. הכונה כמו ענין המן אשר עיקרו הוא רוחני גמור, וכשירד לאור עיה"ז יתגשם ויהיה מן הראוי לאכילה גשמית, וכן הענין בבשר כאן, וכן הענין במ"ס נפל פתקא משמיא, שלא היה פתקא בשמים אלא שם הוא דבר רוחני וכשאל לאור עיה"ז נחגשמה ונגעשית פתקא, וכן הענין ברגל כסא זהב שירדה לרשב"ד בגמרא דתענית. וסאל תלמודא מי איכא בשר יורד מן השמים, כלומר לא מלינו דבר רוחני שירד לאור העולם ומתגשם אלא רק במן ולא מלינו בבשר, ומשני אין, גם בבשר הוה כה"ג :

שם, הו"ו קא נהמו באפיה. פירש לאכלו, והכונה כאלו רוגים לאכלו אבל לא היה דעתם לאכלו ח"ו כי אין חיה מוקפת לאדם אלא נמנה לפניה כבהמה, וכמו"ס רז"ל בגמרא, והוא היה לדיק, ורק נהמו לבקש ממנו מאכל :

שם, אמר הכפירים שואגים לערף. נ"ל לא אמר בלשון תפלה אלא רק קורא פסוק של תהלים, כי היה עומד בלנה ולא רצה שירגישו המקורגים שהוא מתפלל על לרשו, לכך אמר לשון הכתוב לעשות הברחה לתפלה זו, גם כיון ראש וסוף הכפירים מה, וראש וסוף שואגים שם, והיינו כיון ב' לשם מ"ה שהוא הו"ו דאלפין שעולה מספר גאולה, שיהיה לו גאולה מאופאה לנה על ידו :

והנה במדרש רות אחת אמר רשב"ח צערב פסח חלך ואבקס פרנסה מהקב"ה, ועמד במערה והתפלל וראה כמין יד מושעת לו מרגלית אחת וקבלה, ואח"כ אשתו לא היה רליוו בכך וחזר והתפלל והחזירה, וזכר שם מעשה זו ברוב ע"ס, ונראה דמעשה זו של אריות היתה בתחלה, וכיון שנתלמד וראה צעיוני שנענה חקך לכך באותה מעשה של מרגלית היה לבו בטיח שיעשה לו הקב"ה בקשתו בלי שום ספק :

שם, נחמתי ליה תרתי אטמחא. פירוש שתי ירכים של בשר כי אטמחא ר"ל ירך כמו אטמחא דשורא בפרק כילד מעברין שהוא ר"ל ירכות של חומה. ונריך להבין למה ירדו לו ירכים ולא אברים אחרים, ונ"ל בס"ד לרמוז לו זכות ד"ת שמושליו לירך עומדה לו, דאמרו רז"ל ע"פ תמוקי ירכין מה ירך בפתח אף ד"ת בפתח, וירדו שנים ח' כנגד תורה שבכתב ותורה שבע"פ, ומה שהיה חרא אכלוה וחדא שבקיה גם זה בנס כדי שתשאר האחת וישאל עליה בזהמ"ד ויתפרסם הענין יותר ויהיה קדוש השם. ובני ידיו כה"ר יקבץ עקב נר"ו תירך ירדו שתי אחת לזרך וראתה שלא לזרך בדין יהודיע שלא ניבו לו מוציותיו בשביל זה הנס, דאם מנכין למה ליה בזה היתירה, עכ"ד :

והנה דלא הוריד לאליהו זכור לעוב בשר מן השמים כדוהיב לרשב"ח אלא ליה את השורבים להביא לו מצי טבחי דאחאב, נראה שלא ראה שיתפרנס במעשה נסים. אי נמי התם כמה ימים הוה הכי, וכאן רק פעם אחת, אי נמי ראה הקב"ה שאכל בשר בהמה ממש כדי שיעשה בירור באכילתו, ובשר היורד מן השמים אין בו בירור :

דף ס"ג, אלמלא וז"ל שצטעלך וכו'. קטב הרב פתח עינים ז"ל מקשים דהכתוב בגמתי ס"י יו"ד כתוב, ואמרו זה אלקיך ישראל אשר העלך ממארים, ועיין מה שתרך בס' חלק בני יהודה עכ"ל, וספר זה אינו מלי אלא ידעתי מה שיתירך, ולכאורה קושיא חוקה היא. ונ"ל בס"ד דלעולם רובם אמרו אלה אלקיך ישראל אשר העלך בוא"ו, אך איכא מיעוטא דפקרי טפי ואמרו זה אלקיך אשר העלך בלא וז"ל, והנה כאשר הגיד הקב"ה את חטאתם, נקיט דברי הרוב, כי הציבור נידון אחר

אחר רובו, אך נחמיה בא להציר חסדי הש"ת, דאע"ג דאיכא דפקרי טפי ואמרו אשר העלך, עכ"ל הטבותה להם ולא כליהם, ובהו יוכן ביאור הכתוב באיכה, על זה היה דוח לבנו על אלה חסדו עינינו, דנקיט על זה היה מה שאמרו המיעטים בלא שתיף, ולהיותם מועטים אמר דוח לבנו, ועל אלה שאמרו המרובים אלה אלקיך, חסדו עינינו, כי היו מרובים :

ועוד נראה לתרך בס"ד מ"ס בתורה אלה אלקיך אשר העלך בוא"ו, זה אמרו בפירוש כי היו יראים לפרש בפניהם פקרות גדולה בלא שתיף להדיא, אבל בלבדם ובסתור אמרו, כמו"ס בגמתי אשר העלך בלא וז"ל, ובהו ג"כ ניחא דרשה שרמוזו בפסוק על זה היה דוח לבנו, פירוש עמ"ס בגמתי ויאמרו זה אלקיך ישראל בלא שתיף היה דוח לבנו, כי אמירה זו של זה אמרו איהם בלב, אך על אלה הוא מ"ס בתורה שאמרו אלה אלקיך וכו', אע"פ שהיה בשתיף חסדו עינינו, מפני שדבר זה של אלה אלקיך, אמרו אותי בפירוש כפה להדיא :

שם, כל המשחק ש"ס ודבר אחר נעקר מן העולם. לכאורה קשה מ"ס רז"ל, שלשה שתיפים באדם הקב"ה ואציו ואמו, ואיך יאמרו שתיפים בפירוש. ונראה לתרך בס"ד כל דבר שהאדם עושהו כפי הטבע, מותר לשחק מעשה האדם עם מעשה הקב"ה, מפני כי הטבע שטעם בו האדם אותו מעשה, גם היא ברא אותו הקב"ה שגור שבו"כ יהיה נעשה על ידי הטבע, ולכן יש לשחק את אב ואם ביצירת האדם עם מעשה הש"ת, כי ידוע הוא שהאב והאם טעמו הילד ע"י הזרע, לא בכחם עשו זאת, אלא כפי גזרתו יתברך שגור שהזרע אשר יזרע אב ואם בכחם, יהיה ניזר ממנו ולד, בתמשה אירס ותמשה לזבן, דהא אב ואם מליין זרע דוקא, ואיך ניזר מן הזרע שלהם גוף, לולי גזרתו יתברך שגור בטבע, דהא כמה וכמה מורישים, והזרע אין ניזר ממנו כלום, על כן מ"ס שלשה שתיפים באדם, אין ניגע דבר זה בכבודו יתברך, וכן כל כה"ג שהאדם עשה דבר ע"פ מיוז הטבע, אין בזה חשש אם ישחק מעשהו עם מעשה הש"ת. ועוד לפ"ד התיספת שתינו דלא אסיר אלא במירי דאלקות, גם לפי פירוש הגז' אין מזה קושיא :

מיהו בגמרא דסיכה דף מ"ה במ"ס ליה ולך מוזבת, הקטי בגמרא וזה אסיר לשחק ש"ס ודבר אחר, ויתירך כונת דבריהם הוא, לומר ליה אטו מירי ולך אטו משבחין ע"ס, נמלא אע"פ שלא נזכר אלקות בדבריהם, מושבין, והרב עירך לנר שם הקטב מפסיק ירא ה' בני ומלך, דהשוו מירא שמים עם מורא בשר ודם, ומירך הכס שאני שהפסיק בתיבת בני, שלא אמר בני ירא ה' ומלך, כדי לחלק בין יראה של הקב"ה ובין יראה של מלך ע"ס. והנה עבדה הקשיתי מפסוק הושע ס"ג אחר יסובי בני ישראל ובקשו את ה' אלקיהם ואת דוד מלכם, ומאי שנא מ"ס ליה ולך מוזבת, דמקטי עליה בגמרא בסוכה, ותרלתי בס"ד כיון דנבי הקב"ה אמר ה' אלקיהם וגבי דוד אמר מלכם, נמלא אין זה משה, ועדיין י"ל מ"ס ויאמינו בה' ובמשה עבדו, הרי משה בענין האמונה, וידוע דהאמונה שייכה לאלקות, ונ"ל בס"ד כיון דאמר ובמשה עבדו הרי פירש שמשה הוא עבד האלקי' ואין משה אלוך ח"ו, ואין להקשות מ"ס את ה' אלקיך תירא, ודרשו רז"ל לרבות ת"ת, התם לא נזכר ת"ת להדיא, אלא נרמו ברבוי את. ועוד נ"ל בס"ד כל דבר שהאדם אמרו מדעתו ומעלמו אסור לו לשחק ש"ס וד"ה, כי השומע אמרו זה מתכוין לרעה להיות טועט בכבודו יתברך, ולכן על מ"ס אלה אלקיך ישראל קאמר, דאלי שתיפי ש"ס, וד"ה ואין אטו דורשים דבריהם לכף זכות, ובפרט כי הם חושאים עתה במעשה העגל,

לכך אמרין דחייבין הם מ"ס משחק ש"ס וד"ה, אבל בדבר שהתורה מדברת מחיליה על אחרים כהך פסוקא של ויאמינו בה' ובמשה עבדו, אין אחרים שהתורה ח"ו שחפה ש"ס וד"ה בדברים אלו, ולכן אין להקשות נמי מפסיק דהושע ס"ג, ובקשו את ה' אלקים ואת דוד מלכם, וכן פסיק ירא את ה' בני ומלך, דהתם שאני, דרוה"ק היא האומרת דברים אלו ממונה, וכן הכא דהסי"ת השוה כבודו לכבוד בשר ודם בפסוק את ה' אלקיך דקא' את על ת"ת, אין להקשות בזה כלום, כיון דדברים אלו יולאים מפי הגבורה, אבל אם ארס ידבר דברים מעלמו, לריך להזכר שלא לשחק ש"ס וד"ה :

שם, אלא מה ת"ל אשר העלך שאין לאלהות הרבה. קשה איך נתייבשה בזה קשייתו שהקשה והלא כל המשחק ש"ס וד"ה נעקר מן העולם, דאמרו או לאלהות הרבה זה קשה יותר מן השתיף. ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ס המפרשים ז"ל דהסי"ת נקרא אלקי האלקים לגבי אוה"ע שאין יכולים לקבל שפע מאתו יתברך אלא רק ע"י אמעטי שהשרים מקבלים ונותנים להם, אבל ישראל אינם מקבלים ע"י אמעטי ולכן נקרא אלה אלקי ישראל שאין חמלעטי ביניהם, ולז"ל רשב"י דמ"ס אלה אלקיך ישראל אשר העלך מארץ מצרים אין כונתה לומר דהכח של יציאת ישראל ממצרים היה בשתיף ח"ו מן הש"ת ומן העגל, דעל זה אמרו כל המשחק ש"ס ודבר אחר ה"ו נעקר דכונתו לשחק בעיקר השפע והכח, אלא הם היו מודים דכה היתה שילאו ממארים נשפע וגמחק להם מאתו יתברך בלבד ואין עמו שתיף אלא רק אמרו שזה השפע של כח היתה בא להם מאתו יתברך על ידי אמעטי הם העגל וכיוצא בו דלדידהו אינו ראוי שיהיה נקרא הקב"ה אלקי ישראל לתת להם שפע בלי אמעטי אלא נקרא אלקי האלקים, וז"ל או לאלקות הרבה שהיו אמעטיים בניס לבין הש"ת, לכך אמרו על העגלים אלה אלקיך ישראל שהעגלים הם אלקות עליהם והקב"ה הוא אלוך של העגלים כי לכך נקרא אלקי האלקים גם לגבי ישראל :

שם, אזהרה לבן סורר ומורה מנין, ת"ל לא תאכלו על הדם. פירש רש"י לא תאכלו אכילה שתהרגו עליה. קשה מנ"ל לפרש על בן סורר ומורה, תפרש על אכילת חלב שיש בה כרת שהוא מיתה בדי שמים. ונ"ל בס"ד דאם על אכילת חלב למאי הולך הכ"ז לומר על הדם בדר"ו, דהא באכילה זו מפורש בכתוב ונכרתה, לכך מפרש על בן סורר ומורה דהוא אוכל מאכל היתר ואין מפורש בכתוב דסקילתו הוא מחמת אכילתו, לכך אמר לא תאכלו על הדם, לא תאכלו אכילה של היתר שהיה נהרגים עליה, והיינו אכילה של בן סורר ומורה דהוא נסקל ונהרג בעבור אכילתו, ומלבד פירוש רש"י הגז' נראה לפרש הכי קאמר לא תאכלו אכילה שהסבב לכס הריגה אח"ז כלומר שהיה ח"ו אחס הורגים נפשות, ואז ממוילא ח"ו אחס נהרגים, וכמו ענין בן סורר ומורה דאכילתו עתה מסבבת לו הריגה אח"ז, כי ע"י שיהיה מלומד לאכול אכילה מרובה ולשתות סתיה מרובה אז אח"ז כשאין ספק בידו למנוח מדהו ומנהגו באכילה ושתיה זו יהיה מוכרח להרוג נפשות כדי לשלול אותם, וממוילא הוא ג"כ יהיה נהרג, וגמלא אכילתו עתה מסבבת לו להרוג נפשות אח"ז, ואז גם הוא יהרג :

שם ע"ב, חף חזקיה מלך יהודה בקם אציו לעשות לו כן, אלא שכתבו אמו. פירש רש"י באחו מלינו כתוב גם את בני העביר בזה, ולא מלינו לו בן אלא חזקיהו ע"ס, ואע"ג דבדברי הימים ס"ו כ"ח כתוב ויעביר את בניו בזה, ועוד שם כתוב ויהרוג זכרי אפרים את מעשיהו בן המלך, הנה בודאי היה לו בניס חזק מחזקיהו וכונת רש"י לומר לא מלינו לו בן אחר מותו כי אם חזקיהו

כי אחד נהרג והשאר העביר אותם בלש, ולכן מ"ש גם את בנו העביר בלש קאי על חזקתו שהוא בנו הנשאר יחיד לו. גם אמר בנו פירש בני הירוע שהוא יורש העלר שלא נשאר לו אחר:

ברם מקשים דמהאי קרא שאמר גם את בני העביר בלש, משמע שרצה לשרפו לאלהי ספרדים שהוא שריפה ממש, דהעביר משמע יותר שהעבירו למולך, וכן לא יש שריפה ממש כדי שתלמדך אמו לסוך אותו בסלמנדרה. ונ"ל בס"ד דמוכרח לומר מ"ש את בני העביר הוא עבודה של ספרדים שיש בה שריפה שהוא העבירו כדי לשרפו, אך מחמת הסוכה לא נשרף, דאם העברה זו הייתה למולך אינו חייב בזה כדי שיגיד הכתוב עון זה עליו, דהא איחא לקמן דף ס"ד ע"ב העביר כל זרעו פטור שנאמר מורעך ולא כל זרעך, על כן ודאי האי העביר בלש היינו דהעבירו לשרפו שהיתה עבודה זו של ספרדים וניזיל ע"י הסגולה שעשתה לו אמו:

שם עשה דמות ויראתו ומניחה בתוך כיסו. היינו להראות כי מנינו בא לו ממנו. ומ"ש דורון גדול הקריב לו יבא וישק לו, משמע דרולין מהם שיבאו וישקו את ע"ז וכונתם בזה לקלקל ע"י הנשיקה יותר מקלקול הקרבה כי לקול הנשיקה הוא במקום גבוה יותר, וכמ"ש רבינו הא"י ז"ל בענין הערב רב שהיו מנשקין את העגל:

דף ס"ד כלאמר על די אשה. שהוא רפוי. הא דנקיט למיד ולא רביד שעל הלאר וכיוצא בו שגם הוא דרכו רפוי, נראה דעין ע"ז פוגם בשם י"ה, וידוע שם י"ה בל"ה ב"ש הוא מתחלף באותיות מ"ה, גם ידוע שיש במלואו ומלוי מלואו י"ד אותיות ונרמזו זה בלמיד שהוא ל"מ י"ד דהיינו שפוגם בשם י"ה שהוא אותיות ל"מ בל"ה ב"ש, ויש בהמלואים שלהם י"ד אותיות וזהו ל"מ י"ד, ואתם הדבקים בה' אלקיכם דבוקים ממש דמחלף הנשמות רבות במחלף הספירות משא"כ במלאכים כתיב הן אראלם לעקו חילה:

דף ס"ה ע"ב א"ל מה היום מיומים, כך הגרסה בכ"מ וי"ל הול"ל מה היום מיומים דהם ימי השבוע אבל יומים משמע דקאי על שני ימים בלבד, כמ"ש את העצמי וים יומים אעובך. ונראה כי ידוע דבזמן קדמון היה אלל האומות וים בשבוע מיוחד ליום מנוחה וים בטלה והוא יום ראשון בשבוע, כאשר נמלא עתה אלל הנולדים וכמפורש זה בגמרא, ואפשר שהיה לאומה אחרת יום אחד מיוחד וים מנוחה וים בטלה והיה ביום שיש בשבוע כאשר נמלא עתה אלל השמשותלים, ונמלא שהיה יום סמוך לשבת מלפניו אלל חלו וים סמוך לשבת מאחוריו אלל חלו, ולכן א"ל על השבת מה היום מיומים, הם שני ימים אלל הנמלאים אלל אחרים לימי מנוחה מה היתרון שיש לו לשבת עליהם שהיה אללכם וים מנוחה וים השביעי דוקא, ואינו יום שיש כאלו ואינו יום ראשון כאלו. והא דהביא לו שלשה הוכחות בשביל כבודו של שבת ומעלתו, כ"ל כנגד שלשה מדרגות קדושה שיש לשבת, של לילה, ושל שחרית, ושל מנחה, גם כנגד ג"פ היום הכתוב בשבת בפרשת בשלח גבי ירידת המן, גם הוא כנגד שביתה ממלאכות הנקראים אבות, וכנגד שביתה ממלאכות תולדות, וכנגד שביתה ממלאכות שהם דרבנן, אי נמי י"ל כנגד הפעולה, והפעול, והנפעל, וכמ"ש הגאון מהר"א ז"ל בריש פרשת דברים שכל דבר יש בו פעולה ופעול ונפעל, דרך משל הזרע הוא הפעולה, והאדם הזורעו הוא הפועל, והקרקע שזורעת בו היא הנפעל ע"ש, וכן כהן הקדושה שאנחנו עושים ביום השביעי הוא הפעולה, והאדם העושה הוא הפועל וים השביעי הוא הנפעל, ולכן אומרים ג"פ בואי כלה בקבלת שבת שתיים בקיל רם ואחת בלשם:

שם קברו של אביו ויכוח שאינו מעלה עשן בשבת. אם הוא על קברו ממש שנקבר בו גופו של אביו, לא

שמענו כזאת על אביו ולא על זולתו כי אם נאמר כזאת על קבר אבישע אחר שהיה לו בן ע"י תפלתו של רבי מאיר, ואפשר דכונתו על מקומו אשר בגיהנם, ולזה קרי ליה קברו ואינו מעלה עשן בשבת דאם גיהנם אינו דולק בשבת, ואע"כ דאין זה גלוי לו רואה אינו רואה מקומו של אביו בגיהנם כי ידע דאחר שאמר לי על אביו הוא מעלה את אביו בלבו וע"כ ישאל את אביו למה לא עליה בשבת, וישיב לו אביו דאין אש בגיהנם דולק בשבת, ונמלא דהוא מעיד ומגיד על מקומו שבגיהנם דאינו מעלה עשן בשבת, והכי איחא במדרש רבא בפ' בראשית דא"ל רבי עקיבה שיעלה אביו וינסה הדבר באביו, והלך ונסה באביו והעלהו מיום ראשון ושני ושלישי וכו' ובכולם עלה ורק בשבת לא עלה וחזר והעלהו ביום ראשון, א"ל כמדומה לי שנעשית יהודי, שכל ימי החול עליה וביום שבת לא עליה, א"ל בעולם שלכם מי שאינו רואה לשמור שבת ראוי בעלמא, אבל כאן בע"כ שומר שבת, א"ל וכי מו"מ ומלאכה יש לכם, ומה הפרש יש בין שבת ובין ימי החול אללכם, א"ל ההבדל הוא שכל ימי החול גיהנם דולק וביום שבת נח ע"ש, נמלא הגיד לו אביו על מקומו בגיהנם שהוא קבורת נפשו שאינה זהה משם אינו מעלה עשן בשבת, וכל זה יייר רבי עקיבה בדעתו מעיקרא, והקדים לומר לו בעל אביו יוכיח קברו של אביו ויכוח שאינו מעלה עשן בשבת:

שם א"ל ביותו ביישתו וקללתו. נראה דנקיט ג' דברים ביותו במה שאמרת מה גבר בגיבוריך, דהראיה בזה שאין לו יתרון על המון העם, וביישתי שהבאת הוכחה גמורה לבעל דבריו מן בעל אביו, ובזה נלחמו נלחין גדול וביישתו בגלות הזה, וקללת שהוא ר"ל נדפתו כמ"ש רש"י ז"ל והוא במה שאמרת קברו של אביו ויכוח דאינו מעלה עשן בשבת דנמלא אביו עודנו נדון בגיהנם ורק בשבת נח:

שם כשהיה רבי עקיבה מניע למקרא הזה היה בוכה. הא דהיה רבי עקיבה מתעורר בדבר זה יותר משאר חכמים, מפני שרבי עקיבה היה ארבעים שנה עם הארץ וסבל עניות באותם ארבעים שנה, ולא היה לו סיוע מלמד ויטורין של עניותו ורעבנותו שיפתחו לו שערי בינה באותם ארבעים שנה שחשרה עליו רוח חכמה ובינה בהם והלכו לאביד ח"ו כל איתם השנים:

שם עסקי בספר יצירה ומיבדו להו עגלה תלתא ואכלו ליה. י"ל כיון דיכולים לברא במהם ואכלו לה דנהנים ממנו באכילה, וכן רבא היה בורא גברא ופולחו ממקום למקום ורק כח הדיבור לא יכול לברא לו, א"כ אר"ה א"ך נלחמו חוה שהכריחתי לאכול, דאמרה לו אם תחשוב שתשאר חי והיא תמות לא יברא לך אשה אחרת דאין כל חדש תחת השמש, ומה הועיל לברך אם לא תוליד בנים, וכנ"ז במדרש רז"ל, ולפ"ז היה לומר לה אני אברא אשה בס' יצירה, אע"פ שהיא א"ל לה לברך, עכ"ל אשמש עמה כדרך כל הארץ ותוליד בנים, ונ"ל כיון דא"ל לברא בה כח הדיבור אין ראוייה להזריע ולהתעבר, ועוד זה דגברא בספר יצירה אינו מתקיים בעולם יותר מן כ"ד שעות כי לריך לו חיים ומו יתן לו חיים, וכאשר ארז"ל על הנעשה באחיות עינים ובשוק שאינו מתקיים כ"ד אלא חוזר ומתבטל וא"כ מה היה מועיל אם היה בורא אשה בספר יצירה, אע"כ דהיה יודע לברא בספר יצירה בודאי:

ברם יש להקשות אמאי דחיק לשנויי לעיל בדרך ג"ט על אר"ה ששאר לו בשר בהמה, ומה שהיו זילין לו בשר, היינו בשר היורד מן השמים, והול"ל דהיה בורא בס' יצירה בהמה ואכלו לשבת, כאשר היו עושין רבי חנינא ורבי יאשיה. ונ"ל בס"ד דאכילת בשר הנברא בספר יצירה אינו משביע, שאינו עושה דל בגוף האוכלו ובדאי דאינו מרגיש בו טעם הנאה של אכילה, ובזה ניחא לתרן קשיא אחרת א"ך ר"ח ור"א נהנין ממעשה נשים דמבדו

דמבדו להו עגלה תלתא ואכלו ליה, אך בזה ניחא דלא היה להם הנאה מאכילתו, ורק עישים כן להראות כח קדושת שמים הקידוש אשר מכוונים בהם, ופועלים בהם פעולות אלו, וגם לכסית כח קדושת עצמם, דאין כל אדם טיפה פעולות אלו, אלא הוא לריק וקדוש וטהור, ובזה ניחא לתרן בענין אכילתו זכיר לטיב, שהיו מביאים לו העורבים בשר, ולמה לא היה בורא בשר בספר יצירה, אלא ודאי דאין בשר זה משביע וזן את הגוף:

שם אמר ליה מן חביריך את הדר לעפרך. לריך להבין מה נעשה בו לזה הנברא, ואם נתבטל א"ך נתבטל בדברים אלו. ונ"ל בס"ד דאיתא בספר שבט משראל על התהלים ס' כ"ח על מ"ש בישעי, הגידו האותיות לאחור ונדעה כי אלקים אתם, אף תטיבו ותרשו, ופירש הענין ע"פ מ"ש בילקוט ראובני פרשת בראשית, כי בן בורא עשה גולם ע"י לרופי אותיות א"ב, ובא ירמיה הע"ה והוכיחו, והשיב לו בן בורא כבר נברא ומה אעשה, א"ל ירמיה הע"ה הן דעתך לכיון כל הנרופים שעשית לאחור בדרך חש"ק ואז יחזור לעפרו, וכן עשה, נמלא אם יהיו בוראים ברבי ע"י לרופי אותיות, אם יחזור ויכרך אותם הנרופים לאחור דרך חש"ק ישוב הנברא לעפרו, אמנם הסי"ת שהוא הבורא האמיתי, אם יבא אדם על ברבי שבג"ה הקב"ה לרופי האותיות לאחור, לא יוכל לפעול כלום אלא תשאר הברואה כמו שהיא, וז"ש הגידו האותיות לאחור, כי רשעי ישראל באותו זמן היו בטלי שם המפורש והיו יודעים ללרף אותיות של ספר יצירה לעשות בהם חיות ברבי, והיו מתפארים בדבר זה, שיש להם יכולת בכך, וא"ל הנביא הגידו האותיות של לרופים אשר בראתם בהם על אלו הדברים שנבראו בהם לאחור, ואז נדעה כי אלקים אתם, כלומר אם הגדתם האותיות לאחור, וגשארו הבריות כמו שהם ולא בטלו, אז נדע כי אלקים אתם, ואם בטלו מעשיכם, אז ניכר שאין ממש בכך עכ"ל ע"ש. ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתיב, וכשלו אחיר וגשברו וניקשו ונלכדו, פירוש אלו הבוראים בריות בספר יצירה כדי להפאיר להראות לעולם שהם אלקים, היו הנביאים מכשילים אותם בהזכירם על בריות שלהם אותיות הלירוף שבראו אותם בהם לאחור, ובזה נשברו אותם הבריות, ואז נתגלה קלונם, וטרע דאין אלקים המה, ונמלא בזה ניקשו ונלכדו בזיופם. ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתיב לו חכמו וישכילו זאת יבינו לאחריכם, והיינו זאת ר"ת זיוג אותיות תורה, שעי' הנרופים של האותיות, שזה נקרא זיוג האותיות אם הם מבינים זה באמת, ויש להם יכולת שלימה בזה, הנה אלו יבינו ד"ל לאחריהם של אותיות הלירוף, שאם יזכירו לאחור יסתרו כל בניינם:

ורבן נראה כי ר"י היה יודע לברא אדם ע"י לירוף ידוע, שמועיל לברא אדם שלם חין מכה הדיבור שאינו יכול לברא בן, ואחר שידע דהיה גברא נברא מספר יצירה, מאחר שלא היה יכול לברא, אז הזכיר עליו לירוף שנברא בו לאחור, כי הוא יודע באיזה לירוף בוראין אדם, וכיון שזכיר עליו את הלירוף למפרע, שב לעפרו ונתבטל לגמרי, והגמרא הסתיר הענין, ורק אמר דא"ל טוב לעפרך, אך ודאי הוא הזכיר הלירוף למפרע, ויתכן דנרמזו זה בחיבת לעפרך בהשיך אחוין לעפרך לשון שורף, ר"ל טוב לאחור ע"י הלירוף שמכיון בו לאחור:

דף ס"ו שרוב נשים מלוותים בכשפים. נ"ל בס"ד מפני דהכשפים הם רוחות טומאה וידוע דהקליפה ורוחות הטומאה נלחמים ברוחות הדינין מוללחים ביותם. ולכן דהנשים הם בחי' הדינין במעשה כשפים ביותם ועוד נ"ל הטעם כי הנשים מלוי בגופם טומאה ביותר מחמת דם נידות ולכן נגדרים אחר כשפים כי מלא מין את מינו וניעור: **שם ע"ב** שמתחייבים פמליא של מעלה. נ"ל הכונה דקאי

על השמים הממונים למעלה על דבר מדברים הטבעיים, שאין לך דבר טבעי שאין עליו ממונה מלמעלה כדי להולילו מן הכח לפועל, דאפילו על טבעים ארז"ל על כל עשב יש מלאך ממונה עליו ומכה בו ואל"ל גדל, ולכן כשפים שהם משנים הטבע והגהוג המסור ביד הממונים נמלא הם מתחייבים פמליא של מעלה המה אותם הממונים על פעולות הטבעיים וגם זה נעשה ע"פ גורמתו יתברך שגזר להיות כח לכשפים בכך אשר חטא אד"ר שהגזיר בחטאו כח השע"ה בתערובת טוב ברע, וגרם שיהיה לה שליטה בעולם, ולכן הכשפים שהם רוחות הסט"א יש להם שליטה בכך, ולכן בזה"ל שנחלשה הסט"א גם כחן של כשפים נחלש שאין מזויים בכ"מ ואינם מזויין אלל כל אדם וכאשר תמלא בענין השדים שנתמעטו בעולם ואינם מזויים בכל מקום, וגם כן הוא מטעם זה:

שם האי מכניף והאי לא מכניף. עיין פירוש רש"י ז"ל וקשא וכי לא יש ברביה קטנה מקרוב. ועוד כיון דהשד נוטלה ומביאה מה הפרש איכא בין אם יש בה כח לאין בה כח, מאחר דהשד נושא אותה. ונ"ל בס"ד הכונה כיון דמן הדין אין העומאה שורה על פחות מכשעורה דאפי' עומאת מת החמורה אינה עומאה פחות משעורה, לכך גם השד שהוא רוח טומאה אין לו כח ללוד ברביה ולישא אותה ולעלה ממקום למקום אם היא פחותה משעורה, ולכן הנשים דכמותן מעיקרן פחות משעורה אין השד יכול לשלוט בהם ולעלותם ולהביאם ממקום למקום, דאין לו כח עליהם:

והנה נודע מ"ש רז"ל דמכה של כניס במלריס היו הכניס גדולים ככניס, הן מה שהיו כניס במלריס היו שנהפך לכניס, והן כניס שהיו במלריס קודם המכה שנתגדלו ונעשו כל אחת ככניס, באופן שלא היה נמלא במלריס כנה קטנה כלל, ובאו התרומיין להראות כוחן להביא קטנים ממקום אחר שהוא חוץ לגבול מלריס על ידי השדים שיביאום להם, דאז ניכר שהם הביאו את הכניס האלה אחר המכה, כיון דקטנים הם, ולא יכלו דאין השד יכול ליעול ברביה קטנה פחות משעורה ללוד אותה ולהביאה ממקום למקום, ואז בעל כרחם הודו שזה המכה אצבע אלקים היא ששלטה בכניס הקטנים ועשתה אותם גדולים ככניס ולרעת ר"ל רני שהשד יברא להם כניס קטנים ככניס כניס הנהגים ובזה יהי ניכר כי אלו הכניס הקטנים משלחם באו ולא יוכלו, ובזה יתיישבו המקראות הטיב ודו"ק:

שם אי לאו דזעירי את לא הוי מהדרנא לך. קשא א"כ דהוא אדם חשוב אללם א"ך רימו אותו מעיקרא, ונ"ל הדברים אלו אנשי הממשלה אמרי לזעירי ולא המוכרים, כי היה אדם חשוב אלל אנשי הממשלה והלך לקבול אלל הממשלה על המוכרים, והם הולילו מעותיו מיד המוכרים ונתנו לו, ואמרו לו אי לאו זעירי את לא היינו חוששין לתביעה שלך ולא היינו מעפלים להחזיר לך מעותך, כי פשעת בעגמך שלא בדקת במים, ובחידושי הרמ"ה ז"ל כתב, דזעירי רכב על החמור והולילו להשקותו מים בעודו רוכב על החמור, וכשנפטר וחזר להיות עך היה לריך ליעול במים ונעשה לו גם וניזול ע"ש, ולפ"ז י"ל המוכרים א"ל כן, אחר שראו שנעשה לו גם גדול שלא נפל במים נתכבד בעיניהם, ולכך החזירו לו מעותיו:

נמצא כל דבר הנעשה ע"פ כוחות הטומאה נבדק במים, וידוע כל כוחות טומאה של כשיף וכיוצא נמשכים מן ס"מ שהוא מקור הטומאה ונקרא למ"א, כי מספר שמו ק"א כמותן נמא, ובזה יובן הוי כל נמא לכו למים, ר"ל כל דבר הנעשה ע"פ כוחות הנמא לכו לבדוק במים, כי המים דוחין כוחות הטומאה בכמה דברים, וכאשר תמלא בטבילה ובנטי':

דף ס"ח א"ך מניחין איסור סקילה. פירש"י הטמנת חמין והדלקת נר. וקשא מנא ידע דלא טעמינו

יב

אם

אם מפני שראה אותם חללו ולא זו ממנו, שמה הביאו אותו היום משרתים לביתם לעסוק בכל לרכי שבת ולהכין הכל וכבר הטמינו, וי"ל שלא ראה שהביאו נרות מרובים למרקלין שלו, ואם היו צבית אנשים אחרים להכין אותו היום כל לרכי שבת היו מביאים נרות מרובים כדי שתדליק אותם האשה בע"כ בעת הדלקת נר שבת, אלא ודאי לא יס' שום אדם עיסק אותו היום צביתו בלרבי שבת לא הטמינה ולא נר, ולכן קרא עליהם תגר זה :

שם. ח"ל לא היה לנו פנאי. נראה כשם שמוחר לשנות מפני השלים כן מותר לשנות מפני הכבוד, דאינו דרך ח"ך לומר לו שלא באו מפני שכבר ברכוהו, או אפשר שלא הוליוו שקר מפייה, כי הם לא ח"ל שלא באנו אלך מפני שלא היה לנו פנאי, אלא הוא אמר ועד עכשיו למה לא באתם, והם אמרו לא היה לנו פנאי כי כווננו על עת אחת ידועה להם שבאמת לא היה להם פנאי זה : **וב"ש** נכנסו וישבו לפניו ברחוק ד' אמות, נראה כי הקיטוף היה בחדר בפ"ע שבו היה הקיטוף שלו וזה החדר היה בח"ך המרקלין בסופו ופתחו פתוח למרקלין והם תחלה ישבו במרקלין חוץ לחדר שאין רואה אותם ר"ח ולא ידעו שדעתו היתה מיושבת עליו, וכשאמר בנו להם כמדומה לו שדעתו נטרפה, אמר להם דבריו אל חוץ לחדר שבו הקיטוף של אביו כי דבר עמהם כן בהיותם יושבים במרקלין ובנו בחשבו שדעת אביו מבלבלת באותה שעה חשב שודאי לא ישמעו דברים אלו אליו, אך באמת היה מיושב בדעתו הדבר הישב הישב, והיה חוש השמע שלו חזק ששמע דברים שדבר בנו עם החכמים במרקלין אע"פ שהוא סובב בקיטוף שבתוך החדר, וכששמעו חכמים דבריו של ר"ח שדבר בעד בנו ידעו צבירור ששפוי בדעתו הישב, ולכן נכנסו מן המרקלין לחדר שבו הקיטוף שהוא סובב בו, וישבו עם רחוק ד' אמות ממנו שבקיטוף :

שם. אם ימותו מיתת עלמן. נראה טעמו דא"ל בגמרא התורה מלתא ממיחה משונה ולא ממיחה טבעית, ולכן כיון שהם זולו בה ח"ו שלא באו ללמוד תורה ממנו לא תולס התורה ממיחה משונה. ומה ששאל רבי עקיבה על עלמן, מפני כי הוא אשר הלך מקודם להודיעו כשברכיהו ובלו ממנו, ולכן חשב שמה צעבור זאת תהיה מיתתו קשה מכולם :

ברם קשה דאיתא בפסחים דף ס"ט דא"ל ר"ח לרבי עקיבא בשמיטה השבתני בשמיטה תהיה מיתתו, נמלא כבר מקדם קדמתא גילה לו ר"ח ברוה"ק אך תהיה מיתתו, וי"ל כי מקודם גילה לו בשמיטה שהוא הרג וקיל משאר מיתות סקילה שריפה, ושאל עתה אם גשאר הדבר קן שתהיה מיתתו בהרג או נוסף לו דבר קשה יותר, והשיב לו מיתתו קשה מכולם כי רובם בהרג, אך אחת בנייתה קשה מהרג :

שם. נעל שני זרועותיו והניחם על לבו. הא דעשה דבר זה סמוך לאותם הדברים שדבר באומרו לרבי עקיבא שלו קשה יותר, היינו להודיעו למה שלו קשה יותר על אשר לא בא ללמוד ממנו, מפני כי הוא היה לו כח הסנה בלימודו יותר מכל החכמים שבדורו, והיינו כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים דגשמת רבי עקיבא היתה מבחינת הזרועות, ולכן היה יכול להשיג השגות גדולות בתורה למעלה למעלה, דוגמת הזרוע שהאדם יוכל להעלותו למעלה מן הראש שלו, ולכן פסוק אור זרוע ללדיק נאמר על רבי עקיבא כי ס"ת פסוק זה הוא עקיבא ויריע אותיות ורוע, ולכן כשח"ל שלך קשה נעל שני זרועותיו, לרמז לו הטעם מפני כי נשמתו מבחינת הזרועות, ולכן היה יכול להשיג ד"ת ממנו יותר מחבריו, ולכן עשו יותר על אשר לא בא ללמוד :

ומה שהניח זרועותיו על לבו ג"ל בס"ד, רמזו בזה

לעשות בהתרת הגדר דוגמת מה שעשה ביום הגדר, שעמד על רגליו ואמר לא בשמים הוא, אשר מחמת טענה זו הסכימו לברכו על אשר חלק על הביס, ולא השניחו על כל האותיות שעשו לכבודו מן השמים, וגם לא השניחו גם על מה שאמרה בת קול מן השמים לכבודו, ועתה שרלה לבעל מה שעשו לו הפך כבודו, דבר גם זה מועמוד. ומה שכתב דבריו הכונה הותר הגדר צב"ד למטה והותר למעלה צב"ד של מעלה. והא דלא התירו לו בחייו אחר שכבר קבל עליו את הדין כשהודיעו רבי עקיבא, דאז גם הוא חלק מנעליו וישב כדון מודה, נראה לומר דהדין אין צ"ד מסירין למי שנתייבב נדוי ח"כ הוא יבא לפנייהם ויבקש התרה שיאמר לפנייהם חרטה ואז יתירו לו, ולכן בחייו כיון שלא בא לבקש התרה מהם לא התירו לו, אך אחר שנפטר, עשה ח"א שיבקש התרה התירו לו :

שם. אבי אבי רכב ישראל ופרשיו. ג"ל צב"ד אבי בחלק הגרסה, אבי בחלק העיון והסברה, רכב ישראל שהיה מפורסם מרע"ה שזה לדעת שהוא רכב ישראל התפארת הנקרא בשם ישראל :

פרק שמיני

דף ס"ט ע"ב. משום דאיתא בריאה היא. קשה אדרבה הגבורה תתייחס לאנשים ולא לנשים, דהא בחלש אומרים תש כוחו כנקבה. וי"ל צב"ד כאן מדבר על כח הזרע שהוא תקוף וחזק לברא ממנו ולד, והטעם מפני שזרע האשה נשאר בגוף האשה ואינו נעתיק ויולא לגוף אחר, ולכן ישאר בתוקפו כמ"ש ואינו צטרירי בטנו, וכן הוא אומר בירמיה ס"ו מ"ה שאין מואב מנעוריו ושיקט הוא. אל שמריו ולא הורק מכלי אל כלי ובגולה לא הלך על כן עמד טעמו בו וריתו לא נמר, ולכן האשה בריאה היא בכח הזרע שלה יותר מן האיש שתוכל להוליד מן הזרע שלה בשמונה שנים או פחות, משא"כ האיש שזרעו נעתיק ויולא מגופו אז יחלש כוחו, ואחר שיהיה בן תשע שנים או יותר אז יהיה כח בזרעו להוליד, ועוד נראה שזרע האיש הוא מן המוח שלו והאשה ממיט השדרה שהוא חזק יותר מן המוח :

שם. אלא מהבא אלה תולדות תרח. הקשה הרב עיון יעקב ז"ל הול"ל פסוק שקודם זה דכתיב ויהי תרח בן שבעים שנה ויולד את אברם ואת נחור ואת הרן. וי"ל צב"ד דאין הכרח מפסוק זה לומר דאברם קיים מנחור ומרן, דו"ל שלשהם באו בכרם אחד ונולדו ביום אחד והבי קאמר בהיות תרח בן שבעים הוליד שלשה בכרם אחד, ולכן אין ראיה לומר הרן הוליד בן שמונה שנים אלא לעולם הוליד בן עשר שנים לכך הביא פסוק אלה תולדות תרח וכו' דיש להקשות בפסוק זה למה אמר תרח הוליד כדי שיערך להארץ לומר ג' תיבות את את ואת, דהו"ל לקצר ולומר כן אלה תולדות תרח אברם ונחור והרן וכמו שאמר לעיל מיניה ואלה תולדות בני נח שם וחס ויפת, אלא ודאי צבונה מכוונת נקיט בגנין זה, כדי לומר את בכל חד וחד, ללמדנו שלא נולדו שלשהם בכרם אחד ובזמן אחד, אלא כל אחד נולד בפ"ע בזמן אחד ולכן נקיט בכל אחד מהם להבדילם זה מזה להדיא, וא"כ אנחנו למודין דהרן בתמני הוליד, משא"כ פסוק הראשון של ויהי תרח בן שבעים ויולד את אברם ואת נחור ואת הרן, שם היה מוכרח למנקט את בראשונה את אברם, יען כי תיבת ויולד נמשכת עם תיבה שאחריה כי תיבת הקודם יש בה אתנ"ח ולכן מוכרח לומר הוליד את אברם דא"ל לומר הוליד אברם וכיון דנקיט את אברם נקיט את גם נחור ובהרן ליפוי הלשון, ונמלא כאן אין לנו ללמוד מן תיבת את את לומר שכל הכתוב להבדילם, ללמדנו שכל אחד נולד בפ"ע כדי לעשות בהתרת הגדר דוגמת מה שעשה ביום הגדר, שעמד על רגליו ואמר לא בשמים הוא, אשר מחמת טענה זו הסכימו לברכו על אשר חלק על הביס, ולא השניחו על כל האותיות שעשו לכבודו מן השמים, וגם לא השניחו גם על מה שאמרה בת קול מן השמים לכבודו, ועתה שרלה לבעל מה שעשו לו הפך כבודו, דבר גם זה מועמוד. ומה שכתב דבריו הכונה הותר הגדר צב"ד למטה והותר למעלה צב"ד של מעלה. והא דלא התירו לו בחייו אחר שכבר קבל עליו את הדין כשהודיעו רבי עקיבא, דאז גם הוא חלק מנעליו וישב כדון מודה, נראה לומר דהדין אין צ"ד מסירין למי שנתייבב נדוי ח"כ הוא יבא לפנייהם ויבקש התרה שיאמר לפנייהם חרטה ואז יתירו לו, ולכן בחייו כיון שלא בא לבקש התרה מהם לא התירו לו, אך אחר שנפטר, עשה ח"א שיבקש התרה התירו לו :

שם. אלא מהבא אלה תולדות תרח. הקשה הרב עיון יעקב ז"ל הול"ל פסוק שקודם זה דכתיב ויהי תרח בן שבעים שנה ויולד את אברם ואת נחור ואת הרן. וי"ל צב"ד דאין הכרח מפסוק זה לומר דאברם קיים מנחור ומרן, דו"ל שלשהם באו בכרם אחד ונולדו ביום אחד והבי קאמר בהיות תרח בן שבעים הוליד שלשה בכרם אחד, ולכן אין ראיה לומר הרן הוליד בן שמונה שנים אלא לעולם הוליד בן עשר שנים לכך הביא פסוק אלה תולדות תרח וכו' דיש להקשות בפסוק זה למה אמר תרח הוליד כדי שיערך להארץ לומר ג' תיבות את את ואת, דהו"ל לקצר ולומר כן אלה תולדות תרח אברם ונחור והרן וכמו שאמר לעיל מיניה ואלה תולדות בני נח שם וחס ויפת, אלא ודאי צבונה מכוונת נקיט בגנין זה, כדי לומר את בכל חד וחד, ללמדנו שלא נולדו שלשהם בכרם אחד ובזמן אחד, אלא כל אחד נולד בפ"ע בזמן אחד ולכן נקיט בכל אחד מהם להבדילם זה מזה להדיא, וא"כ אנחנו למודין דהרן בתמני הוליד, משא"כ פסוק הראשון של ויהי תרח בן שבעים ויולד את אברם ואת נחור ואת הרן, שם היה מוכרח למנקט את בראשונה את אברם, יען כי תיבת ויולד נמשכת עם תיבה שאחריה כי תיבת הקודם יש בה אתנ"ח ולכן מוכרח לומר הוליד את אברם דא"ל לומר הוליד אברם וכיון דנקיט את אברם נקיט את גם נחור ובהרן ליפוי הלשון, ונמלא כאן אין לנו ללמוד מן תיבת את את לומר שכל הכתוב להבדילם, ללמדנו שכל אחד נולד בפ"ע כדי לעשות בהתרת הגדר דוגמת מה שעשה ביום הגדר, שעמד על רגליו ואמר לא בשמים הוא, אשר מחמת טענה זו הסכימו לברכו על אשר חלק על הביס, ולא השניחו על כל האותיות שעשו לכבודו מן השמים, וגם לא השניחו גם על מה שאמרה בת קול מן השמים לכבודו, ועתה שרלה לבעל מה שעשו לו הפך כבודו, דבר גם זה מועמוד. ומה שכתב דבריו הכונה הותר הגדר צב"ד למטה והותר למעלה צב"ד של מעלה. והא דלא התירו לו בחייו אחר שכבר קבל עליו את הדין כשהודיעו רבי עקיבא, דאז גם הוא חלק מנעליו וישב כדון מודה, נראה לומר דהדין אין צ"ד מסירין למי שנתייבב נדוי ח"כ הוא יבא לפנייהם ויבקש התרה שיאמר לפנייהם חרטה ואז יתירו לו, ולכן בחייו כיון שלא בא לבקש התרה מהם לא התירו לו, אך אחר שנפטר, עשה ח"א שיבקש התרה התירו לו :

דנזק מהבא דהרן בתמני הוליד, ודו"ק : **שם.** דבר אחר יסכה שהכל סכין ביופייה. מקשים הן אמת דרב ינחך דריש ביוסכה תרתי ח' על רוח"ק וא' על יופי, למה הולך תלמודא להביא כאן שתי דרשות דר"י, ודי בדרשה ראשונה בלבד דרריש יסכה זו שדה. וי"ל צב"ד דרך חריפות, ד"ס לא היה מביא דרשה זו דדבר אחר היינו מקשים על הפשטן הזה שכל להוכיח מכאן דהרן הוליד את שרה בן שמונה שנים, דהו"ל להוכיח שהוליד בן שבעה שנים יען כי יסכה היתה בת שנים וקדמה לה מלכה לפחות שנה אחת, נמלא הוליד את מלכה בן שבעה שנים, ואמאי אמרינן דורות ראשונים היו מולידים בני שמונה והול"ל מולדים בני שבעה, על כן מוכרח לומר דהפשטן הוה סבר דמלכה ויסכה תאומים היו, וקשה מנ"ל הא, ונראה דטעמו הוא משום דכתיב בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה, וקשה אם נחית קרא ללמדו דהרן הוליד שתי בנות מלכה ויסכה הול"ל אבי מלכה ויסכה, ולמה נקיט אבי צ' פעמים, אלא מוכרח לומר דנינת הכתוב לומר דנחור לקח בת הרן שהיה נקרא צפי העולם אבי מלכה ואבי יסכה כדרך העולם עתה שקורין את האדם על שם הטולד לו בראשונה אם זכר אם נקבה, אך קשה על זה כיון דמלכה היא הבת הראשונה למה היו קורין אותו אבי יסכה ג"כ, והלא הדרך הוא שנקרא על שם הטולד בראשונה אפילו אם יבא אח"כ עוד בנים או בנות, לכן הכריח הפשטן שמלכה ויסכה תאומים היו, ולכן כיון שגילו בראשונה יש בני אדם עושים את מלכה עיקר, וקורין אותו אבי מלכה, ויש בני אדם עושין את יסכה עיקר וקורין אותו אבי יסכה, והבי קאמר קרא בת הרן אשר יש קורין אותו אבי מלכה, ויש קורין אותו אבי יסכה :

על המונח הזה יש קושיא במאי פליגי אנשי דעלמא שיש עושין מלכה עיקר, וקורין אותו אבי מלכה, ויש עושין יסכה עיקר וקורין אותו אבי יסכה, והלא הדרך הוא אם נולדו תאומים מו' שיואל ראשון מן הרחם, הוא יהיה הגדול והוא העיקר, וא"כ אם מלכה יולא וגולדה בראשונה, לריך לקרותו אבי מלכה, ומה מלאו אנשים אחרים טעם לקרותו אבי יסכה, לכך הביא סיוס דברי רב ינחך דדריש דבר אחר יסכה שהכל סכין ביופייה, וזה הפלא של היופי נראה בה מעט שגולדה, ולכן אע"פ שיואלה מן בטן אמה אחר מלכה אחיתה עשו איתה עיקר, בראותם פלאות היופי הנמלא בה והיו קורין את אביה אבי יסכה, ואין קורין אותו אבי מלכה, וכת האחרת שהיו קורין אותו אבי מלכה כי עשו עיקר להטולד ויולא מן הרחם בראשונה, ולכן ג"כ, כי בזה יתיישב המונח הזה שעשה הפשטן להכריח שמלכה ויסכה תאומים היו, ולהבי לית לן למילף על דורות ראשונים שהיו מולידים בני שבעה אלא רק אית לן למילף שהיו מולידים בני שמונה :

שם. ולמה נקרא שמה יסכה שסוכה ברוה"ק. קשה אם זה הוא משובח מאד ושבת לה, ולמה לא קראתה התורה צב"מ צב"ס יסכה, וי"ל כיון דשם זה יש בו עוד משמעות אחרת שמוביא ר"י צב"א שהכל סכין ביופייה, ודבר זה קשה לדקיקים ולער הוא לה כשהכל סכין ביופייה, לכן לא הוה נח לשרה אע"ה שיקראו אותה בתורה צב"ס יסכה אשר בקטנותה היתה נקראת צב"ס יסכה צעבור היופי שלה שהיו הכל סכין בה, ואח"כ כשגדלה בלדקות ומע"ט וזתה לרות הקודש נעשה משמעות אחרת צב"ס זה של יסכה : **שם.** אשתכח כי הוליד הרן לשרה בתמניא אוליד. הקשה מהרש"א ז"ל דל שמונה חדשים לעיבורה של שרה אשתכח צב"ס שנים וארבעה חדשים אוליד הרן לשרה, ותייך לא בעי תלמודא למידק טפי וכו' ע"ש, והוא דוחק, כי זה ג"מ לענין דינא דאם נתיח צב"ס דבדורות הראשונים

שהמעשים שלו שמתייחס לידים, וגם לימוד התריפות שלו שמתייחס לידים, כמ"ש דיו רב לו במלחמתה של תורה, כולם היו שלמים מלד כונת הלכ שהיתה כונתו לשמה, בין בלימוד בין במעשים, גם לרמזו שהיתה השגתו זכח לבו, כמ"ש שלמה הע"ה ולבי ראה הרבה חכמה ודעת : **או** יובן צב"ד, הניח ידיו על לבו, דאיתא בכתבי גוריו האר"י ז"ל דשבעה מתכות הם כשבע ספירות והבדיל הוא בגלגל, כמ"ש בקה"י ז"ל, וידוע כי מרע"ה יתייחס לגלגל וידוע מ"ש בשער הגלגולים דף מ"ו ע"ב כי ר"ח הגדול אשר עליו התפלל מרע"ה ואמר יה"ר שילא זה מחלתי היא היה מפורסם מרע"ה ע"ש, ולכן הניח זרועותיו על לבו כי אם תלךך אותיות יד ותחברם עם אותיות לב יהיה מהם זירוף צב"ל ששרשו בגלגל, ורמזו בזה שהוא משרש מרע"ה שהוא בגלגל הרמזו בבדיל שהוא חבור י"ד ל"ב :

שם. הרבה תורה למדתי ולא חסרתי מרבתי. י"ל למה לגבי עלמו נקיט המשל ככלב מן היס, ולגבי תלמידיו נקיט כמכחיל בשפיפתה. וי"ל צב"ד לרמזו שהוא חשב בעיניו את רבותיו כים, אך תלמידיו לא החשיבו אותו בעיניהם אלא כשיעור השפיפתה, דלכן לא באו ללמוד ממנו תורה. אי נמי רמזו בזה הוא היה רך כל ימיו ללמוד תורה מרבתיו ככלב זה שטט כל היום כולו מביה לבית וממקום למקום על מזוני, אך הם נחו במקומן ולא רני אחריו כמכחיל הזה שהוא עשוי מעץ או מתכת שהוא דומם ואינו מתנענע ואם לא יבא אדם ויקחנו ויכניסנו בח"ך השפיפתה לקבל הכחיל הוא אינו עושה כלום, כן הם נחו ושבתו במקומן ולא זו לבא אללו ללמוד ממנו תורה :

והנה לפי גרסת תלמוד הדפוס והיא גרסת מהרש"א דגבי רבותיו נקיט אפילו ככלב וגבי תלמידיו נקיט אלא כמכחיל, נראה לפרש צב"ד השינוי כי הרב יתחכם מתלמידיו יותר ממה שיתחכם מרבתיו וכמ"ש ומתלמידיו יותר מכולם, לכן על עלמו אשר שמש רבותיו כראוי בכל ימיו אמר שרם חסר מהם כלים אפילו ככלב, דמאחר שלמד מהם הרבה לא אפשר שיחסר מהם כלום יען כי הם מתחכמים ומסיפין חכמה מכותו כי הרב זוכה ללמוד מתלמידיו יותר ממה שהתלמיד זוכה לקלוט מרבו, אבל גבי תלמידיו נקיט כמכחיל בשפיפתה דמאחר שלמדו ממנו זמן מועט באקראי ולא בקצב הוא לא נהנה להתחכם מהם כי אינם לומדים עמו בתמידות, אבל הם התלמידים ודאי התחכמו ממנו ולגרסת רש"י ז"ל דתחלה גרס אלא ואח"כ אפילו, הטעם הוא דר"ל הוא שלמד תורה הרבה מרבתיו שהיה רך אחריהם כל ימיו היה לו שיעתא דשמיא ביותר עד שהיה יכול לחסר מהם מעט, אבל תלמידיו שפרשו ממנו ולא למדו אלא מעט לא חסרו ממנו כלום :

שם. פעם אחת אני והוא היינו מהלכים בדרך. הא דהולךך לפרש שהיו מהלכים בדרך, ר"ל הוא כשהיה רואה אותו היה לומר ממני ושאל אותי בתמורות שבתורה, אך הואיל שהיינו מהלכים בדרך אין ראוי שהיה לימוד תמורות במהלך הדרך, מפני שדרך להם ישוב הדעת ולכן שאלני בהלכות קשואים :

שם. אמרו לו הכדור והאמאוס וכו' קשה למה שאלו אותו דין של טומאה וטהרה דודאי הם היו יודעים דעתו בזה שכבר בחייו אפליגו עמיה חכמים, דהבי איתא במסכת כלים דנחלקו בזה ר"ח וחכמים, וי"ל צב"ד כונתם לרמז לו תשובה בתכונה על הוכחתו שהוכיח אותם למה לא באתם אללי עד עתה, ורמזו לו בזה הרין של טומאה וטהרה לומר אותו הדין של טומאה וטהרה שהיה צענין תגור של עכנאי שחלקת בו על רבים, הוא היה הסיבה שלא באנו אליך.

שם. עמד רבי יהושע על רגליו. הא דעמוד על רגליו אע"ה דהתרה דינא מיושב נראה לי צב"ד כיון לעשות

ויו' עולים מספר דס, ולז"א יין אחריות דס שגמרו באותיות המלוי שעומדין אחר אותיות הפשוט של יין :

ונראה לרמוז בס"ד, קודם אותיות יין יש טע"ס שהס מספר חן, ואחר יין יש ככ"ס שהס גי' ק' הרי חנק, לרמוז רבוי היין מרגיל לערוה לחטוף בא"א שמיטתו בחנק, ולכן ארז"ל למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סיטה, לומר לך כל הרוחה סיטה בקלקולה וז"ל עלמו מן היין, גם אחר יין יש אותיות סכך לרמוז שרצוי היין גורם קלקול, שאז נעשה סכך מזדיל בין האדם ובין הצורה יתברך, וקודם יין יש מטע לרמוז גורם שימטיט האדם המרבה בשתייתו :

שם, זכה נעשה ראש, אם זכה ששה מעט עד שנתבסס ופתח פיו בד"ת כמ"ס הבו חמורא לדרדקי כי יכיו דלימרו מילי, וכן אמרו נכנס יין יאל סוד, אז יבא אות אל"ף הרומז לתורה כמ"ס אלופי ומיודעי ויפסיק בין אותיות רש ויהיה לרוף ראש :

שם, אמרי במערבא האי קרא מאן דרדיש ליה מרישיה לסיפיה מדריש ומסיפיה לרישיה מדריש, ג"ל בס"ד הדרשה מסיפיה לרישיה כך היא, והאזנים מעט אין לחקור על יין שלהם, מה עשה בהם ואיך מלבס בו יען כי לא ישתכרו במטע ואין נעשה בו שינוי, אבל המאחרים על היין ששותים הרבה שמתכרים מאד לריך לחקור על היין הממוסך ששתו מה עשה שינוי בהם, והיינו לראות למי ר"ל מי מאלו השותים חטפו ומנו חזיה חפן ויעק אבוי ר"ל למי מדריש, ר"ל למי מן אלו השותים יש לו קטטה ומריבה, למי שיה לישן לער, ר"ל למי יש לו לער הקאה ועילוף, או שיה, ר"ל דבור שמרוב שכרותו מדבר הרבה וכל רומז יוליא כסול, למי פלעים חנם שהוא יחוג ויעט על הכותלים מעבר לעבר וגפלט ככותלים, למי חכלילות עינים שהאדימו עיניו מאד מרוב שכרות, ועל כל אלו העניינים הנמלאים בשכורים לריך לחקור עליהם, למי נעשה כך ולמי נעשה כך, מאש"כ אותם שאין מאחרים על היין שאין להם שום שינוי אין לריך לחקור בהם, וכך מדריש קרא מסיפיה לרישיה לראות מה פעל ועשה בשותים אותו אלל מן צאים אלו החוקרים לחקור, הנה צאים אלל אותם המאחרים על היין שהם משתכרים ועושה היין בהם שנויים אלו לראות מי נעשה בו כך ומי נעשה בו כך, ובזה מדריש קרא מסיפיה לרישיה :

שם, דרש עובד גלילאה י"ג ווי"ן גאמרו ביין, כחבו התוספות דלא תשיב וא"ו דויפת לפי שהוא סס, ואפשר דחשיב ויפת, אך וא"ו של ויקן לא חשיב, כי תבת ויקן אינה בכלל תיבות הכתובות ביין, דאחר שהקין הלך היין דהא ידע אשר עשה לו בנו הקטן, וידועה זו באה לו מכח יליאת היין ממנו בהקטנו, ולכן אין וא"ו זה נחשב בכלל ווי"ן שגאמרו ביין, ואח"כ הביא דברי רב ושמואל דפסוק וידע את אשר עשה לו בנו הקטן הוא דבר בפני עלמו דנקט ליה תלמודא להאי קרא, ומביא עליו דרשות רב ושמואל כאורחיה, ונ"ל בס"ד דוי"ג ווי"ן הם מספר ע"ח כמציין לחם, לרמוז אם זכה לא יתקיים בו וי של היין, אלא יתקיים רק אות וא"ו לבדו, ואז ארבעה ימייו ויחזקו כלתם אשר לבב אנוש יסער, ואם לא זכה יתקיימו ב' אותיות וי, ועוד נ"ל טעם של י"ג ווי"ן שהם מספר לחם לרמוז שיש בו דבר דוגמת הלחם שקובע צרכה לעלמו ומשתי למעליותא, דענבים נעשו יין כמו החיטים שנעשו לחם, ועוד נ"ל י"ג ווי"ן כנגד י"ג כוסות של מילה דבהמ"ז טעונה כוס גם בחול, ועם ב' כוסות של קדוש, נמלא יש י"ג כוסות בשבוע :

שם, אותו אילן שאכל אדם"ר גפן היה, נ"ל בס"ד יין במלויים

בין של עוה"ב אך יתה"ן ויין וישתכר דאזיל ביה לאחור ולא לפנים, כי השכרות תהיה ע"י שיחזור כח היין בצנן לאחור וכמ"ס רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל ע"פ כי יתן ביום עינו, יתהלך למשרים דאז גם אותיות יין במלואם יהיו אללו נקראים לאחור ולא לפנים :

שם, מלמד שפאחו על העמוד, קפא מהיכא מפיק לה שפאחו על העמוד, ודילמא הלכתו בהיותו יושב על כסאו או היה עומד לפניה, ונ"ל בס"ד משום דכתיב מנח אשך יסרתו כלומר עשה לו מנח חדש שגשאה אותו בעת אשר יסרתו והיינו שפאחו על העמוד דאז היה העמוד נושא אותו, ואם בהיותו יושב על כסאו או עומד לפניה לא עשה לו היה מנח חדש עתה, ועדיין לריך להבין למה בחרה ללקוחו על העמוד, ונ"ל בס"ד ע"פ מדרש משלי דאיתי היום נתקרב תמיד של שחר בארבע שעות כ"ל עשה בת פרעה כמין סדין וקבעה בו לורת כוכבים ומלות ופרשה אותו למעלה ממנו, וכל זמן שהיה שלמה הולך לעמוד היה רוחה איתם הכוכבים והיה יתן כי חישב עדיין לילה עד שיסן עד ארבע שעות והמפתחות של בהמ"ק תחת מראשיתו ויראם לגשם אלו להקיזו עד שבאה אמו, ובאותו היום נתקרב תמיד של שחר בארבע שעות ע"כ, ונ"ל שעשה הסדין הוא ע"י כשוף של אחיות עינים שגראה לעיניו כך, ובזה מובן הטעם שפאחו על העמוד והלקחו, שרמזה לו על שלשה עמודים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל ג"ח, ואחיה בעלת היום עמוד אחד של עבודה שנתעבד עד ארבע שעות, נמלא חטאת בעמוד אחד של העולם, לכן כפאחו על העמוד והלקחו :

דף ע"א, הכונה לרמוז אם תקרע אות ת' של תורה לשנים יהיה ר' ר' ותקרע אות ר' של תורה לשנים יהיה ק' ק' הרי אותיות רק שיהיה רק מלמוד הגרסה ורק מלמוד העיין ותקח אות ו' דתורה ותקרענה לשני חלקים שהם ב"ד, ותקח אות ה"א דתורה ותקרענה לשני חלקים שהם א"ה, הרי יהיה מזה אותיות אבד ד' ר"ל אבד ממנו כל ד' חלקים של למוד הפרדס :

שם ומדקל בעינין שייס, מראה וקומה נמי בעינין שיון, קשה מאי תליא הא בזה, ונ"ל בס"ד אשיקרא דמלחא לריך לבאר מה טעם יש בדבר זה שהלריכה תורה שיהיו שיון בקולם, ונראה הענין הוא שזה בן סורר ומורה המתירה תורה בצנשו מפני שהתירה ליתו במירא אביו ואמו והוא עבר על מירא של שניהם צבת אחת, שייסרו אותי שניהם ביחד ועבר על דברי שניהם, וכיון דעבר על שתי מיראות ביחד ענשו חמיר שנענש בעונש כפול, אך איך ייטיב שיצביר על שתי מיראות צבת אחת, דאם שניהם עימדים ומלויים איתו הלא תרי קלי לא משתמע, ואיך יהיו צבת אחת, דבשלמא אם היה המלוא איתו אביו שהוא ג"כ רבו ועבר ה"ו עבר על שתי מוראות צבת אחת, כי המדבר ומלוי הוא גוף אחד, אך אז ואם הם תרי גופי, לכן לא חייבתו תורה אח"כ יהיו אביו ואמו שיון בקולם, דהשתא צבת שאביו עומד ומדבר עמו ומלויבו נדמה לבן כאלו גם אמו מדברת עמו צבת שמדבר אביו, וגמלא שזה עובר על שתי מיראות ביחד, דרמי כאלו אביו והוא רבו ג"כ מלוא אותו דעבר על שתיים צבת אחת ולכן גזרת הכתיב כאן שיהיו אביו ואמו שייס גם במראה וקומה, דכיון שהם שייס בשלשה קיל ומראה וקומה, נמלא נדמה לו צבת שזדבר אביו עמו, כאלו גם אמו מדברת עמו, ולכן ענשו חמיר דעבר על שתי מוראות הצאים כאחד, ולכן אמר מדקל בעינין שייס מראה וקומה נמי בעינין שייס, דבאמת כיון דחשיבין ליה דעבר על דברי אביו ואמו צבת אחת לא סגי בהשויאתם בקול בלבד, אלא לריך שיהיו שיון בקול ומראה וקומה, דאז ע"י השויאתם בשלשה המוכרים

במלויים יו"ד יו"ד גי"ן ס"ת אותיות נדר, שהיין שהיה בגפן גרם לו להיות נדר ממקומו שנתהר מג"ע, ולמ"ד גפן היה, לכן קבעו ליין ברכה לענמו לומר דאשתני למעליותא, כן פגס אדם"ר ישתני למעליותא :

שם, חמרא וריחתי פקחין, פירש רש"י עשאוני פקח, נ"ל בס"ד כונת רש"י לומר לא קאי על אחרים אלא קאי על עלמו, וקמ"ל דכונת לומר דבר זה בדוק ומנוסה בעלמו שעשאוני פקח, או יובן בס"ד דלא תימא פקחין ר"ל פקחין כמו שנתמלא בתיבות שמלה שלמה, וכן כשב כשב, וכמ"ס מהר"ם ז"ל, וכן כאן בא להגיד רשת היין כי מקפת השותה, וכמ"ס רז"ל בגמרא על היין דקפתהו לעצרת השבטים, וכן ר"א בן עקיב, לכן הולך לפירש עשאוני פקח :

שם ע"ב, ואני דחקתי ונכנסתי כדי שיהיה לי בן מזורז ומלובן, נ"ל בס"ד ע"פ מ"ס רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגלים, בהיות האב מזדווג עם אשתו אז מכת האב נמשך או"מ צבן והזריות תהיה מהמשתת חו"מ, ומכח האם נמשך או"פ צבן ע"פ, ונראה בת שבע דחקה ונכנסה לעסיק בתשויים עם בעלה כל זמן עיבורה כדי לחזק בעיבר כח או"מ מלך האב, ובזה יהיה מזורז ומלובן כי הזריות תהיה מן איר מקוף, גם כל לובן הוא מן או"מ בסוד לבונה וזה האמור בסוגי הקטורת, ובזה יובן בס"ד דברי המדרש במשלי מרדדים עשה לה זו בת שבע שילא ממונה שלמה שהיה מרוקס בשש וארגמן, כלומר מרדדים היא המטה של תשמיש עשה לה שדחקה ונכנסה ביד חזקה ולא מפני תאוה ח"ו, אלא כדי שילא שלמה מרוקס בשש או"מ וארגמן או"פ, ונראה לרמוז אותיות ומה בר נדרי במלואם כזה, וי' מ'ס ה' ב'ית ר"ש גי'ן דל"ת ר"ש יו"ד, יעלה מספרם ב' אלפים וק"ט כמנין שאלה יהא לי בן זריו ומלובן ומלא בתורה והגון לנביאות, גם אותיות ומה בר נדרי במלואם כזה וי' מ'ס ה' ב'ית ר"ש גי'ן ע"ת גי'ן יו"ד עולים מספר אלף תתקל"ו כמנין אני דחקתי ונכנסתי שיהיה לי בן מזורז ומלובן :

שם, עכשו יאמרו אמו גרמה לו, נ"ל בס"ד מה שחולס זה הענין של היין בה, דידוע דבת שבע הייתה חיה, ודוד הע"ה אדם"ר, וחיה שחטה ענבים והכשילה את אדם"ר ביין, ולכן אומרים אמו שקלקלה באותו גלגל ביין גרמה לו לקלקל עשה ביין, ועדיין נ"ל תיבת עכשו מה ראה לשלול בזה, ונ"ל בס"ד כי מקודם שהיה שוכאם לאבדך אפשר לשמאחם עמו יתלו בו, אך עכשו שכבר עשה הש"ת נס של אות השערים שבו נתברר דאבדך לריך גמור, דאז גם שוכאם אבדך נשחרו פניהם כשולי קדרה כנ"ו בגמרא, א"כ לא ימלא מי שיתלה באבדך אלא הכל יאמרו אמו גרמה לו, אפילו השויאתם של אבדך כי זה המעשה אשר יסרתו אמו היתה אחר אותה מעשה שהעניס הארון לבית ק"ק כנידע, גם אמרה עכשו ר"ל קודם ששנית ביין שהכל משבחים אותך לא יתלו הטוב בי ורק עכשו בעת קלקול תולין ואומרים אמו גרמה לו :

ג, אפשר לחבר ולקשר דברים זע"ז יחד, כי מה צרי ר"ל שיאמרו אמו גרמה לו, וען שיש לה עילה להלות הסרחין בי מפני כי אשה בר בעטי שדחתי ויחשבו ד"ז לעזות וחליפות דאין יודעים שכונתי לש"ס, וא"ת חולי צווג הראשון שנתעברתי כך לא היה לי כונה לש"ס, לז"א ומה בר נדרי וכו' והגדר היה קודם העיבור וכ"ש בליל העיבור : **שם**, מי שכל רוני עולם משכימין לפתחו ישתה יין וישתכר, נ"ל בס"ד אותיות יין במלואם כזה יוד יוד עין יהיה מהם גר נד וי וי, ר"ל נד משה"ז נד משה"ב, וי בעולם הזה וי בעוה"ב, וכל זה כאשר יתנהג בשתיית היין לאחור כן הקריאה הזאת של גר נד וי וי היא נקראת לאחור, ולז"א מי שכל רוני עולם כל דייקא בין של עוה"ז

בעבור דעתו כל חד כרינא ומנ"ל לפרש דקאי הכתוב על מין מיסה זו של כיפה. ונראה בס"ד דאם הכתוב קאי על מיחות ב"ד מאי קמ"ל פשיטה וזיל קרי בי רב הוא דמפורש בתורה הסורג נפש יהרג והמחלל שבת יסקל, וכן שאר מיחות בכלהו איכא ילפוחא מן המקרא, ואם לא הרג לא יהרג ואם לא חלל שבת לא יסקל, ומאי קמ"ל האי קרא דתמותא רשע רעה, לכן מוכרח לפרש הכתוב דקאי על מיסה זו דמכניסו אחוה לכיפה שהוא דבר חדש שלא נתפרש בכתוב, ונעשה העונש דוגמת הרשעה שהוא הרג את הבויו וגם להכניסו ולהביאו בקבר שהוא מקום לה, לכן מכניסו אחוה לכיפה והוא עשה מעשה בהמה שאוכלת שעורים, לכן מחליטין אותו שעורים והמה יהיו סבת מיתתו, וזו היא כונת הכתוב תמותא רשע רעה שיתו ויענישו אותו דוגמת הרעה שעשה :

ובזה יובן בס"ד הטעם שהביא תלמודא דרשה של לא ידע האדם עתו וכו' סמוך לדרשה זו דתמותא רשע רעה, והוא דררין רעה על חכה שנקראת רעה בשביל שגוף הדג נחשו בה, ואינה כמלידה שהג עומד בחלל שלה והוא שט והולך וזכא בקרבה, וכן יש לפרש רעה זו של פסוק תמותא רשע רעה דקאי על כיפה שהיא מקום לה והאדם נדבק ונחשו בו :

שם הבעל ארמית קנאין פוגעין בו. ו"ל בס"ד קנאין גי' רי"א, ולפ"ז ארמית הוא ארמית מת רי"א רמו דבעל ארמית מת ע"י רי"א שהם קנאין :

דף פ"ב. ותיבעה נעשתה בישראל ובירושלים זה משכב זכור. קשא והלא ע"ז נקראת תועבה כ"מ בתורה, ומנ"ל לפרש על משכב זכור. ו"ל בס"ד כיון דרישא דקרא דקאמר בגדה יהודה מפרש על ע"ז, א"כ ודאי מ"מ תועבה הוא על עון אחר דנקרא תועבה, ואע"ג דבערות קאמר לא תעשו מכל התועבות האלה, מ"מ לא נקרא בשם תועבה אלא משכב זכור. אך קשא דהו"ל לפרש תועבה על חילת דבר עמא דכתיב בפרשת ראה לא תאכל כל תועבה גבי בהמות עמאות, ונ"ל דהאם קרי בשם תועבה לכמה מינין בהמות עמאות וחיות עמאות ודגים ועופות עמאים ולכלהו קרי עלייהו כולל שם תועבה, אך משכב זכור מין עון אחד הוא, וקרי ליה תועבה. ועוד נ"ל בס"ד גבי משכב זכור נדרש בשם תועבה הפגם שלו, כדדרש בר קפרא מאי תועבה תועה אחת זה, והיינו דדריש נטרקין על ענין מעשה העבירה. ועוד נ"ל בס"ד דיש לפרש פסוק זה על תועבה דמשכב זכור טפי מהך משום דכתיב נעשתה בישראל ובירושלים, וידוע מ"מ רבינו האר"י ז"ל בשער רוק החוטא במשכב זכור פוגם שני פגמים, האחד בבחינת התפארת הנקרא ישראל ואחד בבחינת הבינה הנקראת ירושלים של מעלה יע"ש, ולכן כאן דקאמר נעשתה בישראל ובירושלים דרש לה על משכב זכור. ומ"מ כי חלל יהודה קדש' זו זונה, נ"ל בס"ד חלל לשון חליפין כמו מחולל על המעות שהחליף תואר קדש בחול'ם בתואר קדש ב"ר' :

שם. אם ת"ח הוא. הקשה הרי"ף מי שאינו ת"ח ולא כהן אם יחטא בחלה לא פירש ענשו, ונראה דזה קאי עליה פשיטה דקרא דקאמר יכרת ה' לאם אשר יעשה ער ועונה שימות בלא ולד, ורק לת"ח וכהן עושה דרשות אלו : **שם**. לא תשמעי אלא לגדול שבהם. פירוש שיש אוחך כיון שכבר נשא בת יתרו שהיתה מדינית, וכונתו בזה לרמוז לישראל אל יחשבו בזנות מדין שכבר התירו פרושים את הדבר :

שם. תפסה בצלוריתה. נ"ל בס"ד הא דתפסה בצלורית שלה ולא צידה, דעשה כן דרך אפקיחותא להודיע שהוא רוצה לשכב עמה בעודה צנועה ולא אחר שנייגרה, כי הצלורית היא סימן גיות כי היא מחוקקת של ע"ז, ועוד נ"ל נזדמן כך על ידו לרמוז שאותה אשה היא בת הקליפה

של הזנות שנקראה לר"י כו"ס רבינו שמעון ז"ל בפסוק ותני על שמך קודם שז"י לר"י, והנה ארמית צלורית המה בת לר"י שהיתה נחשבת בתה של קליפת הזנות שנקראת לר"י שרמוזה בארמית צלורית :

שם. א"ל בן עמרם או אסורה או מותרת. י"ל למה קראו בן עמרם. ונ"ל בס"ד דאיהא בספר משנת רבי אליעזר עמ"ש פתחם לא כך למדתי בדרתך מהר סיני הבעל ארמית קנאין פוגעין בו, דאיהא בהרמב"ם הבעל ארמית נהרג אף בלא התראה, ואיהא בגמרא בני נח אין לריבין התראה דאזרחתן זו מיתתן, ואז"ל ישראל קודם מתן תורה היה להם דין בני נח, ולזה דקרא לומר לו שלמדתי דין זה בדרתך מהר סיני, ר"ל אחר קבלת התורה דאין לומר שמה נאמרה הלכה זו קודם מתן תורה דהיה להם דין בני נח דלא בני התראה ולהכי קנאין פוגעין בו, אבל אחר מתן תורה ליתיה להאי דינא בישראל ע"ש, וידוע דעמרם לקח דודתו שעזרה תורה לאסור, והנה ידוע דהלכה זו נשכחה מטובלם בהשגחה פרטית כדי שיבא פתחם ויזכה בבהמה, אבל ודאי מומרי עמנו לא נשכחה ואף הויד לעשות נבלה זו ולא חש פן יפגעו בו קנאין וימיתוהו, לכן מוכרח לומר דחשב הלכה זו אינה אלא קודם מתן תורה שעדיין יש להם דין בני נח, ודמייא לנפשו עמרם ביוכבד דודתו והיינו טעמא דלא חש מפני שלקחה קודם מתן תורה, וז"ש בן עמרם זו אסורה או מותרת, כי דין זה של אשה זו הוא דומה לדין נפשו אביך עמרם שלקח דודתו, דאמרינן זה הוא קודם מתן תורה שנאמר להם בכלל הדינין שנתנו במרה ולכן היו בזבין פתח אהל מועד, כי הרגישו שיש הלכה בדבר זה, והם שכחו אותה וידוע דהבטיה סגולתה למתק הדינין לדחות כח השכחה, ולמשוך כח הזכירה, ולז"א ראה מעשה וזכר הלכה, ואיזה מעשה ראה שע"י זכר הלכה הוא מעשה הבטיה שמוסגלת לזכירה :

שם. לא כך למדתי בדרתך מהר סיני. כך הגרסה בגמרא דידן למדתי ולא למדתי לשון רבי, ונראה דעמא טעיס בדבר זה לזורך הענין, שאומר כי נזדמן דרך לי למדת הלכה זו, בודאי לאו על חנם אחרמי מילתא בהא דרך אלי תגיד הלכה, אלא ודאי זה היה מן השמים להורות דהלכה זו שייכה לעלמי שאני עתיד לקיים אותה, וא"ל מרע"ה כן דברה דזו הוכחה שהלכה זו שייכה לך שעל ידך תתקיים בפועלו לכן א"ל קרינא דאגרתא וכו' כי הואיל ואין מורין לו לעשות בפירוש נחמס מרע"ה לומר משל דאמרי אינשי בלבד והוא יבין מדעתו לעשות מעשה :

שם ע"ב. א"ל היכן מליכו ששכבו על לוי גדול משל שמעון. קשא ודאי שבת לוי גדול כי ממנו כהנים ממנו לויים ונ"ל דקאמר זה לענין הזנות, היכן מליכו שבתו של לוי יש לו גדר בעריות ויהר משבתו של שמעון, דהלא מליכו שמעון ולוי נתקנאו על הזנות שניהם ביחד, ואם בועל ארמית יש בו איסור לא היה נכשל שבתו של שמעון בך, ובפ"ע הביא מן מדרש רז"ל שא"ל צפירוס גם אני בחתי לעשות לרבי ע"ש, ונראה דכונתו בזה לעשות לזכר עלמנו לזכות ע"ז הכבושה, כי לא נתקנא פתחם אלא עד שהרג לזמרי ולא דמו דברים אלו לדברי יהוא בן נמשי שאמר יהוא יעבדנו הרבה וארז"ל ברית כרותה לשפתים שא"כ עבד ע"ז :

שם. ששה נסים נעשו לפנחס. נ"ל בס"ד טעם לששה נסים בעד ששה כוחות קדושה שהיו בו, והוא ע"פ מ"מ רבינו בשער הגלגולים הקדמה ל"ב, פנחס בעת שגולד היה כלול משתי ניליות נשמות, והם נילון אחד היה מפורש נשמת יוסף הע"ה, ונילון שני משרש נשמת יתרו, גם ידוע שכנגדם בתוך אהל זמרי להרגו נכנס בו נשמת נדב ואביהו, הרי בידו ארבעה, וגם עוד נלטרף עמו זכות לוי אשר נתקנא על מעשה שש"כ מ"מ רז"ל שאמר הקב"ה עליו קנאי בן קנאי, ועוד נלטרף עמו זכות זקינו

זקינו אהרן שהשיב חמה כמוהו כמ"ס הקב"ה עליו משיב חמה בן משיב חמה, הרי ששה כוחות, וכנגדן זכה לששה נסים. נ"ל בס"ד עוד מאחר שששה מעשיות ליקבצו שהוא חיבור הו"ה דאלפין שעולה מ"ה עם שם אדני שעולה ס"ה שהם סך הכל מספר נס, לכן זכה לנס, והנה ששה פעמים נס עולה סת"ר וז"ש יושב בסתר עליון כלל שדי יתלונן. ונ"ל עוד סת"ר ר"ת סוף תוך ראש שפגם הזנות הוא בלות א' שהוא ו"ד למעלה וי"ד למטה וה"ו באמצע, ובכתיב בדרשותי על התורה בס"ד כי זהו הטעם שמתו כ"ד אלק, דאית א' במלואה אלק ויעלה מספר כ"ד אלק, כי"ד א' פעמים ל' הוא שלושים, גם ל' פעמים פ' פתיחה שהיא מספר ת"ת, הרי כ"ד אלק, הואיל ופגמו בלית א' שמספרה כ"ד כשזבון הגז', לכן לקו כ"ד אלק במגפה :

שם. בקשו מה"ש לרחפו. קשא אמאי והלא דבר גדול עשה לקדש ש"ש, ועוד מאי לרחפו יאמר להרגו או לפגוע בו. וי"ל שכשעו עליו על שאמר רשע"ע על אלו הרגו כ"ד אלק, דמשמע כמטיח דברים ומתערעם על משפטו יחבדך, והם רלו לרחפו מן תוספת קדושה ומעלה שזכה בה באותו עת והיא נשמת נדב ואביהו. או יובן בס"ד שכשעו עליו על אשר המתין ונתעבב הרבה עד שתם כוחו של אותו רשע ולא דקרו ברומח תקף ומיד בבואו לאהל, וע"י ששה נחארכה המגפה יותר, וגם ע"כ חטא זמרי יותר בציוות שזכא על כזבי, ואם היה דוקר מיד היתה מהבטלת המגפה מיד וגם היה נפסקים איסורי ציוות של זמרי, והשיב להם הקב"ה הניחו לו דאין עליו אשמה בדבר זה ששיכב הדקירה עד שתם כוחו, כי הוא קנאי בן קנאי שלמד מוקטו לו במעשה שסם שהמתין להרגם עד אחר שלשה ימים שחם כחם, ולא סמך על הנס להרגם בעוד כחם עליהם היבך ביום ראשון, ואע"פ שעי"כ רבו בעילות שסם לדינה בהיותה צביות, כי הם אחר שהרגו אותם ביום השלישי לקחו את אחותם מציותו של שסם, ולכן גם הוא לא סמך על נס גדול לדקרו בעוד כחו בו, ועוד א"ל משיב חמה בן משיב חמה, הוא אהרן הע"ה, דאע"פ שמשחו מרע"ה בשמן המשחה היה בים וירא לגשת אל המזבח לעבוד, עד שא"ל מרע"ה למה אתה בוש וירא לך נבחרת, וכל זה היה מלד ענוה יתירה שהיה בו, כן הוא מלד ענוה שלו לא סמך על נס גדול לדקרו בעוד כחו בו, אלא המתין עד שתם כחו, דאז הוי ניטא זוטא :

שם. וראויה כפרה זו שהיה מכפרת והולכת לעולם. י"ל למה ראויה כך, ומה טעם יש בזה ומה סמך יש לדברים אלו דקאמר ראויה וכו' עם הפסוק הנני ניחן לו את צריתי שלים דניקט לה עליה. ונ"ל בס"ד כל דיק כשהיה בחיים מוכרח שיגן זכותו על הדור ויעיל להם לדחות הפרענות מעליהם, יען דכיון שהוא בחיים והם בחיים הרי הם כשופטים זע"ז, וכמ"ס הרב קול יעקב ז"ל ועשה משל גאה על זה, אך אחר שנפטר נפרדו זמ"ו, ואין להם הגנה מזכות, אמנם כאן שא"ל השי"ת הנני ניחן לו את צריתי שלים, ודרשו רז"ל אלו החיים שיהיה חי לעולם, כדכתיב צריתי היתה אהו החיים והשלום, דפנחס הוא אליהו שלא מת ועלה חי לשמים, ונמלא עודנו יש לו קשר עם החיים עד העולם ולא נפרד מהם, ולכן כל שליחות שלמטה נעשים על ידו, ועל כן זכותו ישאר להגין עלינו לעולם, ולז"א ראויה כפרה זו שהיה מכפרת והולכת לעולם :

שם. תכ"ד בעילות בעל אותו רשע בו ביום. הנה בודאי אין דבר זה אפשר להיות בטבע, אך הקליפה שנקראת זרויר צבור מ"מ צב"ק דף ז"ב לא לחנס הלך זרויר אלא עורב אלא מפני שהוא מינו, כי הזרויר הוא קליפה כמו העורב וזו הקליפה שנקראת זרויר שמספרה תכ"ד נתנה בו כח תאוה והרעה. שיוכל לבעול תכ"ד בעילות כמנין שמה. וזוה פרשתי בס"ד מ"ש אהרן למרדכי, וכן

אבא אל המלך אשר לא כדת ובאשר אבדתי אבדתי, ודרשו רז"ל כאשר אבדתי מבי אבא אבדתי ממך, מפני שער עתה אין אני אסורה לך דהוי כל בעילותיו של אותו רשע באונס ואין אשה נאסרת על בעלה באונס, אך עתה שהולכת מעלמה הוי ברעון ונאסרת, ואין לומר על הרוב לא יבעול עתה בהליכה זו שהיא ביום, לז"א אבא אל המלך אשר לו כדת, אע"ג דכתיב לא באלף דרשיהו לו בוא"ו כמ"ס בגמרא כזה בכ"מ, כלומר הנה המלך הזה לו תאוה מרובה מקליפת זרויר שהיא מספר כדת, שהיה שטוף בשמים, וכידוע מעובדא דבגתן ותרס וא"כ בודאי יבעול ותאסר : **שם**. והוא אינו יודע שמלך אלקים עמו. נ"ל בס"ד אלקים תחלק הארמיות לשלש צבות וקרי בה אל קס וא"ו עמו ר"ל לא ידע שהאל יתברך מקים וא"ו נסים עמו. ועוד נ"ל בס"ד ע"פ מ"מ ביו"ק פרשה בשלח דף כ"ח ע"א בשעתא דעאל משה בני ענגא איערע ביה חד מלאכא דברבא ותאלא קמואל שמה והוא ממונה על תריסר אלפין ממנין שליחן, בעא לאזדוגא ביה במשה פתח משה פימיה בתריסר אחיון גליפן דשמא קדישא ואתרחק מיניה תריסר אלפי פרסין ע"ש, וכח המבאר בשם רבינו האר"י ז"ל דמלאך קמואל הגז' הוא בסוד העשיה והוא בסוד תפארת ורוח ע"ש, וידוע כי פנחס הוא בעשיה כי פנחס הוא אליהו שהוא מספר שס ב"ן שמאר בעשיה, ולכן נקרא פנחס גי' ר"ח כמנין ד"פ ב"ן דהעשיה כלולה מארבע עולמות, והרי שס ד"פ ב"ן מספר פנחס לכן מלאך העוורו הוא מלאך קמואל הגז' שה"ם העשיה, וז"ש ולא ידע כי מלך אלקים עמו אלקים בהפוך אחיון קמואל :

שם. במתיתא תנא ששים. כחב רש"י ז"ל אין לדבר רמו במקרא, ונ"ל בס"ד בן סלוא תיבה סלוא אין אות א' יולא במצבא, וא"כ קרי בה ס' לו כלומר ס' בעילות היה לו בזה תאוה. או יובן גרמו בפסוק וסם איש ישראל המוכה דביצת איש יתיר ותחבר ב' תיבות שס עם איש יהיה מזה ששים א' דהיינו ששים איסורין או ששים אחת :

שם. א"ר כהנא ומושבה בית סאה. אין הדבר כפשוטו דודאי לא היתה מתחלתה כך אלא רק נעשית כך לפי שעה, וגם זה אינו ממש כך אלא הוא ע"ד ההפלגה כמו ערים גדולות וצלורות בשמים וכיוצא בזה, וכן כאן נשתנה אותו מקום בגודלו בכמותו שהיה כמותה גדול ומסונה משאר בני אדם, וכבר אמרו בגמרא דברה תירה לשון הבאי דברו חכמים לשון הבאי, והיינו הבאי לפי פשוטן של דברים אבל לפי בידן הוא לשון מתוקן ומכוון היטב, כאשר תמלא כחוש ערים גדולות וצלורות בשמים דהוא לשון הבאי לפי פשוטו, ואם לסודו תדרוש הוא לשון מתוקן וצבור כמין חומר, וכן עז"ד בשאר דברים כיוצא בזה, וכן הדבר כאן :

והנה רבינו האר"י גילה קלת בענין כזבי זמרי, והוא מ"ש בשער מאמרי רז"ל דף י"א כשהגתם הטיל זהמא בחוה כל הנשמות נתרעבו ממו"ר וכו', ואע"פ שלא היה נתקנה והוסר ממנה הקליפה שהיא חוה א' ונשארה היא קדושה ולדקת לגמרי, עכ"ז לתוקף הסוגים הנדבק בה ילאה ממנה דינה שהיא דינא קשיא, ולכן נקראת דינא על שם הדין, וגם היא היתה קדושה אלא שעדיין היה בה קלת אחיזה כי לא נתבררה לגמרי וכו', והנה עשוי הוא סוד הנחש, והיתה דינה ראויס אליו, וכיון שטמנה יעקב נלוה ממנו, וכאשר ילאה והיתה ילאנית בצדו ותאל דינה בת לאה לראית בצנות הארץ שילאה אל מקום הקליפה או גשכה הנחש, והוא סוד שסם בן חמור החיו מלשון חיוא שהוא הנחש, גם נקרא החיו על שם דאחי מחוה הראשונה הנקראת פלוגית, ובזה זה יכול לקחתה ועל זה נאמר ותדבק נפשו בדינה בת יעקב, כי בחתלה היתה דבוקה הקליפה האחת עם זאת הקדושה

הקדושה, ועכשיו בלאהם חזרה להדבק עמה וכו' ואח"כ נראה שמעון שהיה גבורה וכו' ולהיות דעדיין לא נטרה, וגם הוא אחר שנבעלה לכנעני ולא ממנה שאלו בן הכנענית כמ"ש רז"ל בן שנבעלה לכנעני והוא עלמו שלומיאל בן לורי שרי והוא עלמו זמרי בן סלוא, כמ"ש בסנהדרין וכו' ע"ש בד"ק, ומדבריו שם תבין נפלאות. והנה בזה יובן העשם שבעל הד"ר בעילות, כי מבח הוזהמה שהיה באמו מן הגחש הוא ששם בן חמור שבעל אותה נדבקה זוהמה בבנה, ולכך בעל ת' בעילות כנגד ת' כוחית של הקליפה בסוד והנה עשיו בל' וארבע מאות איש עמו, וגם כ"ד בעילות כנגד כ"ד זני דמסאבותא כמנין ואיבה בסוד ואיבה אסית זינך וזין השאק, ובזה יובן המשל בין קני לאורבני, קני רמז ללד הטוב של הקדושה, ואורבני לר' הרע של הטומאה לשון אורבים, שוילנאי מאי בעית, ר"ל מי הכניסה במקום הזה כדי שהדבק בטומאה. גם אמר שהדי קלפי דקני קלפי ר"ל קליפות של ל' הטוב, הקפאל קני, שוילנאי גי' יפסא חמה כי כזבי היתה סוירי הקליפה אשר לדינה וכלן פירש דמ"י שקורין אותה זונה בת זונה. ובה יובן מ"ש זמרי שנעשה כזינה המזורה, ר"ל שנתערבו חלקים הטוב ברע, וכן שהסליח עונות על משפחתו ע"ד מ"ש שם שמעון שהוא שם עון, וכן שאר דרשות יבואו לנכון ע"פ דברי רבינו ז"ל הנז"ל שם :

שם. כתיב על גולגלתו של יהויקים ואח' ועוד אחרת, היא דנכתבה נקמה שלו על גולגלתו ולא נמלא כוחה באדם אחר, נראה לפרש ע"פ מ"ש לקמן בפרק חלק דף ק"ג, שהרשיע יותר מאחרים, שחקק שם ע"ז על אמתו, ואח"כ חקק ש"ש על אמתו, ולכך נענש שנכתב ונחקק בזויתו בנקמה על גולגלתו. והא דנכתבה על גולגלתו ולא על עלם אחר מעלמותו, נראה דרמזו שסופו יהיה לו חיקון ע"י גלגול, ולא ימנה עם איתם שאין להם חלק לעוה"ב, לכך נכתב זה בציון שהוא נקמה בעבור שניתו על גולגלתו שלו, כי גלגולתו - לשון גלגול : **שם.** קברה והדר נבוג קברה והדר נבוג. קפא כיון שראה בפעם ראשונה שביצלה ועלתה, למה חזר וקברה, וכי ראה להתחמס לסתור מעשה שמים ח"י. וז"ל לא ביצלה ועלתה בפניו, אלא ראה אותה מושלכת, וחשב ש"ע"י סיבה הוליוו אותה בני אדם מקברה, ולא חשב שביצלה בידו שמים, ואחר פעם שנית, או אחר ודאי זו של יהויקים וביצלה ועלתה בידו שמים כאשר כתיב עליו בפסוק :

שם. אמר מלכא הוא ולאו אורח ארעא לבזוין. קפא וכו' הוא ביזה אותו, אדרבה הוא עשה בכל כמו לכדו בקבורה ולא עלה בידו, כי מן השמים איכא ריגין בזיונו, ומי הכניסו בדבר הזה לטעין בעדו נגד מעשה שמים. וז"ל חשב שביצלה ב"פ, בשביל שהיה מלך ואין כבודו של מלך להקבר בלי תכריכין בתוך העפר, וגם בארץ מדרב, אלא כבודו להקבר בתכריכין בקברות מלכים והוא כבר קבלה משפחה בציון שהיה לה כמה שנים, לכך ריגין שמים שיקברנה בתכריכין בקברות מלכים, ובעבור כן ביצלה ועלתה מן העפר, ולכך כרכה בשראי והניחה בקופסא, שעשה לה בזה תכריכין וארון, והיה בדעתו שבאותו היום או למחרתו יוליכנה לקיפסא לקברה בקברות מלכים, ולכן הניחה בביתו לפי שעה, והלך לבהמ"ד, ואחר שבא מן בהמ"ד וראה מעשה אשתו, או הבין ביאור דבר זה של זאת ועוד אחרת :

ועדיין קשה אם נשאר עליה ציון של שריפה, יעשה הקב"ה שחשקו במקומה אשר ביצלה ועלתה בן, ולמה גלגל הדבר הזה שהוא יתחכם לעשות לגלגלת כך וחסרף ע"י אשתו. ונראה לפרש כיון דגזירה כל שריפה היא בעבור ציון, אם היתה נשרפת במקומה שהיתה

אמר טוב שאני הקטרוג הזה עד שיגדל יחזק בשנים והיה בחור כחריס, דאז אם יאמר לו הקב"ה לאברהם לשחוט את בנו ויביאהו לשחטו לקיים דבר ד' יהיה יחזק מהרב ודוקף את אביו ומתרים כנגדו, בהיותו גדול בשנים וגבור חיל, ואז לא תבא מנוה זו לפועל, וממילא לא יאמר לאברהם ולדברו דבר יקר ונפלא כזה, שהיה להם למגן ולינה בכל דור ודור לדחות קטרוגים שלו, ולכן אחר את קטרוגו זה עד אחר שגדל יחזק, והוא לא ידע ולא חשב שיחזק יהיה מנוה לקיים דבר זה בכל לבו ובכל גפשו, וברטין לבו פשוט לוארו לפני הסנין, ויגמלא מה שעשה השקן קלקל לעלמו, שגדלה ורבה יעלמה מות העקרה מאה ימות מולד העיקר ומולד הנעקד, הוא הדבר שיעקין ישראל ביום ר"ה קודם תקיעת שפר עוקד והנעקד והמזבח : **שם.** לא היה לו סור אחד או גזל אחד. ק' אמאי לא אמר שה אחד או פר אחד, וז"ל בס"ד כי בצרית בין הבתרים ח"ל השי"ת קח לי עגלה משולשת וכו' ואל משולם ודור וגזל וארז"ל הראה לו כל הכפרות שהיה בבניו ע"י מינים אלו ע"ש, ולכן ראה להגדיל הקטרוג, כי אשילו סור וגזל שהם בזול, שהבטחת אותו להתרועת אשילו במינים אלו, ג"כ לא הקריב לפנך. ומ"ש זקן זה שקראו זקן, ג"כ ראה להגדיל הקטרוג, אע"פ שעשית אותו זקן בנס כדי שיהיה הבדל בינו לבין יחזק, עכ"ל לא נהר להביא קרבן תודה להודות על חסדך עמו, ואע"פ שהנס הזה של הזקנה היה קבוע בגופו ובכל עת רואה את זקנתו : **שם.** כלים עשה אלא בשביל בן אש אמי אומר לו זבח את בןך לפני מיד זיבחי. מקשים בזה הדבר לא נתרעה הקטיה על אברהם אע"פ דאמאי לא הקריב ומאי ס"ד מעיקרה שלא הקריב. וז"ל בס"ד כי יש אדם מבקש שילד לו בן, בשביל טובה והנאה של עוה"ב ודרך אב"ג"כ שיעיל לו גם בשביל עוה"ב, נמלא כשילד לו בן והוא שמח בו, עיקר שמחתו הוא בשביל תועלת שיגיע לו מן הבן הזה בשביל עוה"ב, אך ג"כ שמח קלה בשביל תועלת המנעת לו ממנו בעניני עוה"ב, ולכך הוא מחלק לדהק בעבור תועלת הנפשי שמנעת לו מן הבן, אך יש אדם אינו מבקש שהיה לו בן בשביל תועלת שמגיע לו ממנו בעניני עוה"ב, אלא רק מבקש הבן לש"ש, ולכן הוא מקדים את בנו לש"ש מעט שילד, וכיון שאמרנה חנה על שמואל אנכי השאלתיהו לה' כל הימים אשר היה הוא שאל לה, וכן אמרה לאשה עד יגדל הנער ונראה את פניו וישש שם עד עולם, דאפילו הנאה רחית פניו לראות אותו וישש בבחינו לפנינו, לא נהיה נהנים מזה, הרי עשתה אותו כולו קדש לה, ועל זה אין לייך לחלק לדהק בלידתו, מאחר כי הילד כולו קדש לה, ולכן אמר אש אביא קרבן על לידתו, מוכח כי הבן ניתן לי ללדתי וגולד ללדתי, לכן אני מביא קרבן על הטיבה שנתן לי השי"ת, ואין הדבר כן, כי הילד אין חלק לגופי בני אלה הוא נולד לשבירת השי"ת ואינו שלי, אלא הוא שלו יתברך ולכן מלא עשם לשבת, שלא הביא קרבן על המתנה הזאת שנתן לו השי"ת, וז"ל השי"ת לשטן אם אני אומר לו זבח את בןך מיד הוא זיבחו, נמלא אינו מהליט לידתו מתנה לעלמו, כדי שיביא קרבן תודה על מתנה טיבה שנתתי לו, כי הוא חיפש הילד שלי הוא ולא שלי. ובני ידירי כה"ר יעקב נר"ו תירך דאברהם אע"פ חשב בין שקיים בו מליט המילה, והוא הראשון אשר נימול לשמנה ימים, אין לך קרבן גדול מזה, דארז"ל מליט המילה חשיב כאלו בנה מוצח והקריב עליו קרבן, גם אמרו חשיבה כהקטרת קטורת, שהיא מעולה מן הקרבן, עכ"ל נר"ו :

שם. עכשיו עמוד לי בנסיון הזה שלא יאמרו אין ממש בהאשויים. קפא מדברים אלו משמע שנסיון

עכשיו עמוד לי בנסיון הזה שלא יאמרו אין ממש בהאשויים. קפא מדברים אלו משמע שנסיון

זה הוא גדול מטוב, וכמ"ש במשלי, ולמה זה, והלא איכא נסיון ראשון שהשליך עלמו לאש, ואע"פ שלא יוסר, ונסיון המילה ג"כ היה קשה מאד ששלט בעלמו לחתוך הערלה בידו אע"פ שהוא זקן. ונראה לי בס"ד הקוים של נסיון העקידה, לאו בעבור עיקר המעשה, אלא בעבור שתי פלאות הנמלאים בו, הא' שעשה הדבר הזה בתכלית השמחה, ואע"פ שהוא מדתו רחמני מאד, שאינו סובל טבחי לשחוט שוף א', והב' כל דבר פלא הוא שעשה, לא יייר בדעתו שעשה כלום, וכמ"ש המפרשים ע"פ וילכו שניהם יחדיו הראשון אשר בפרשת העקידה, להגיד שבחי של א"ל אע"פ שהוא יודע שהולך לשחוט בנו, היה הולך בלב שמח ואין בו עצב ועצב כלל, כמו יחזק בנו שהיה הולך עמו, אשר עדיין לא הרגיש ולא ידע שהוא נשחט, אלא חשב שהילכים להקריב קרבן בזה, וזו וילכו שניהם יחדיו בהשוואה אחת, וכן בפסוק האחרון כתיב וישב אברהם אל נעריו ויקימו וילכו יחדיו אל באר שבע, אמר יחדיו להודיע כמו נעריו שלא עשו מליה ולא עלה על לבם מליה, כן אברהם יחזק ע"ה אשר עשו פועל עליוס וטירא במליט העקידה, נחשב בעיניהם שלא עשו כלום, ולז"ל א וישב אברהם אל נעריו ויקימו וילכו יחדיו אל באר שבע, יחדיו דייקא בהשוואה אחת הוא והנערים, ועל שתי פליאות הנמלאות במליט זו, ח"ל הקב"ה עכשיו עמוד לי בנסיון הזה לעשותו שלם פלאי פלאות מכל הדרין, ולכן אמר עמוד לי, דנקיט לי, כי שלימות הנפלאה שאני מבקש ממך בנסיון הזה, היא גלויה לי, כי היא עמונה בלב, ואינה גיברת לעיני הרואין. ומ"ש שלא יאמרו אין ממש בהאשויים, הכונה אין ממש שהיה כדאין להגין בעד זרעך, כי יאמרו שעשית בשביל לקבל פרס, אך אם תעשה זאת בשמחה רבה, זו היכחה כי לאו בשביל פרס אשה עשה, כי העובד בשביל פרס, מרגיש בלעה ועיני העבודה שלו, וגם לא יוכל לשניט טבחו מרחמנותו לאכזרותו :

שם. וכ"כ למה. כפז מהרש"א בשם הרא"ם ז"ל הכונה דלא הול"ל אלא קח נא את יחזק, וכפז עליו מהרש"א דאין זה נכון דכמה יחזק איכא בשוקא עכ"ל. וכפז עליו הרב פתח עינים ז"ל, אינו יודע מי גילה לו רז דכמה יחזק איכא בשוקא, דשפיר מלינן למימר דאין בלתי, והוא שם חדש דהוא גטריקון משני חיי אברהם ושרה, כמ"ש רז"ל על שם כל השומע יחזק לי, וליכא אף תרי יחזק עכ"ל. ואח"כ דברי מהרש"א נעוטים הם, דיועד הוא ששם יחזק הוא חדש, והוא הראשון שנקרא יחזק ע"פ הטעמים הנז', אך כבר אמר שקרא אברהם אע"ה את שם בנו יחזק, אוי גם אחרים קראו שם בניהם יחזק, ובפרט אותם שהיו קרובים ותלמידים שלו שדולה ומסקה ומפורתי להם, ודאי ירלו לקרות את בניהם בשם היקר והמפואר הזה, וכך הוא דרך העולם, שאם אדם אחד גדול ומסויים קורא שם חדש לבנו, ילמדו אחרים לקרוא את בניהם בשם זה, והנה מעט שילד יחזק עד זמן העקידה היה ל"ז שנים, הא ודאי במשך זמן זה הרב כמה וכמה יחזק איכא בשוקא, וזה דבר פשוט וברור בכונה מהרש"א ז"ל, דודאי אין בוגטו לומר בעת שילד יחזק כמה יחזק איכא בשוקא, אלא כינפו על זמן העקידה שהוא ל"ו שנה אחר שנתחנש שם יחזק בעולם :

ברם במאמר הזה מקשים, וכי אברהם אע"ה עשה דבר זה בע"כ כדי שחטרף דעתו עליו אם ישמע הדבר בפירוש פתח פתאום, והלא אדרבה הוא היה שמח הרבה בד"ו, ועוד מקשים לדברי רש"י ז"ל בחומש שהסויף לומר שלא תווח דעתו והטרף עליו, שענין תווח דעתו הוא ר"ל גאוה ומה שייך גאוה כאן כמה יתגאה, גם גאוה וטירוף דעה לא יכינו ביחד. וז"ל בס"ד ע"ע מ"פ הרב אבן סופרים ז"ל דאחר ששמע אברהם אע"ה ח"ל הקב"ה קח נא לשון בקשה

ה'ג מאותו זמן שמעתי דבר זה שה לעולה ואין יחלקעולה :
שם. כך ענשו של בדאי שאפילו אמר אמת אין שומעין
 לו, עיין מהרש"א מה שדחק בזה. ונ"ל בס"ד
 דהפטן אמר שתי חלוקות הא' שמע שיקריב שה לעולה
 על המזבח אשר בהר המוריה, והב' שמע שאין יחלק לעולה
 ואין כוננו לומר שמע שהשה הוא תמורה יחלק אלא כך
 הוא אומר אני שתי שמועות שמעתי, הא' שהקריב שה לעולה
 והב' שמעתי שאין יחלק לעולה ואינו אומר דהא תליא בהא
 וא"ל אברהם אע"כ כך ענשו של בדאי וכו' פירוש שתי
 שמועות אלו אחת מהם אפשר שהיא אמת שילוני השי"ת
 שהקריב שה לעולה, אע"פ שהקריב את יחקה, אבל שמועה
 הב' ודאי אינה אמת, יען כי הקב"ה לויי שאלעלה את יחקה
 לעולה, ואיך אחת אומר להפך, ולכן כיון שזו שקר בודאי
 או גם שמועה הא' שאפשר שהיא אמת, אע"כ שלא לויי
 השי"ת בך, עכ"ל אני לא אסומך על דבריך לעשות מעשה
 זו של שה לא שילוני השי"ת בך, כי הבדאי אע"פ שיש
 לחשוב שאמר אמת אין שומעין לו ומחליטים כל דבריו לשקר :
שם. רבי לוי אמר אחר דבריו של ישמעאל. קשה א"כ
 היה לריך שיאמר הקב"ה ליחקה דבריו עלמנו זבח עלמך
 לפני כי כן היו דבריו של יחקה אם א"ל הקב"ה זבח עלמך
 וכו' ונ"ל דעשה השי"ת כן לזנות את אברהם על יחקה ולא
 א"ל ליחקה כלום, להודיע רבותיה דלחקה שעשה יותר ממה
 שגדר בפיו, כי הוא אמר אם יאמר לי הקב"ה זבח עלמך
 אני זוכת, ועתה שלא א"ל בפירוש אלא ליה את אברהם
 שיאמר לו עכ"ל לא עכב ופשוט ואחרו לפני הסנין להזבח
 דהא ודאי איכא רבותא בזה טפי עשר ידות מאם היה אומר
 לו, דאינו דומה שומע מפי החלמוד לשומע מפי הרב :

דה צי. אם יאמר לך נביא עבדך על ד"ה שמע לו.
 דקדק ר"י למנקט בהאי ליטגא, אם יאמר לך
 עבדך על ד"ה ולא אמר אם יתיר לך נביא דבר מודברי
 תורה, כי באמת אם יאמר לך מותר אע"פ שאינו מסיירו
 אלא לך לא השמע, יען כיון דאומר מותר לך זה הדבר ה"ז
 מכחש נבואת מרע"ה, כי מרע"ה אמר בתורה שזה הדבר
 אסור לכל יחיד ויחיד, ואיך זה אומר שהוא מותר ליחיד זה,
 נמלא הוא סותר דברי נבואה של מרע"ה, ורק אם יאמר
 לך זה אסור גם ליחיד בכל עת, ורק אחת היחיד רשאי
 שהעבד על ד"ה לפי שעה השמע לו, כיון דהוא מודה דגם
 לך אסור, אלא דרשאי אחת היחיד לעבד לפי שעה דוקא
 ולא לעולם :

שם. לפיכך נתנה תורה ממשלה בה. נ"ל בס"ד עיני
 הממשלה כאן, דהנביא שהחוק לנביא נתנה לו
 תורה ממשלה על כל בני אדם שהיה כל אדם חייב לקיים
 דבריו ואם יעבור על דבריו חייב מיתה, כמ"ס לעיל
 דהמותר על דברי נביא חייב, כגון חבירה דמיכה דאמר
 לו בדבר ה' שיהו אע"פ דאיכא אסור לאו לרבות את
 ישראל, עכ"ל כיון דאומר הנביא כן בדבר ה' חייב לקיים
 דברי הנביא, משא"כ בענין ע"ו התורה נתנה ממשלה לכל
 אדם על הנביא, שאם אמר הנביא לך שתעבד ע"ו אפילו
 אם החוק לנביא שהעמיד חמה באמלע הרקיע, אחת תמשול
 באותו נביא לסתור דבריו ולרדפו עד חרמיה :

ובי"ש ירדה לסוף דעתה של ע"ו, הכונה על קליפה
 של ע"ו המשתדלת להטעות את בני אדם בענה
 שנותנת להם לעבוד ע"ו, ולריך להבין מה היא הענה של
 הקליפה דקאמר עלה ירדה תורה לסוף דעתה, ונראה
 הכונה דהקליפה המתלבשת בנביא השקר להטעות את בני
 אדם לעבוד ע"ו על ידי שיעשה ויראה להם את ומופת
 בשינוי הטעב ע"ו כסוף ושעות טומאה, אינם יכולים לעשות
 שינוי טעב אלא בדברים ארטיים הנמלאים בארץ הלזו
 התחתונה, אבל בדברים שברקיע אין יכולים לשנות
 מנהגן וטבען, כי מה שעושין באחיות עינים אינם משנים
 כלום

בקשה, אמר מה זה דבר גדול שיש בעולם אשר הוא יתברך
 הולך כביכול לבקש ממני אני עפר ואפר, והלא כל העולם
 כולו ותמורותיה לא יחשב לגרניר חרדל מול כבודו ויתברך
 והשיב לו הקב"ה יש דבר גדול שאצטרך לבקשו ממך והוא
 את בנך, ועל זה השיב אברהם מלני ואלקי וכו' זה הוא
 דבר גדול שהצטרך לבקשו בלשון בקשה, והלא שני בני
 יש לי ואם האחד תרלו לעולה אין אני חסר מכולם כי
 יש לי בן שני, מה תאמר עיד כי אני מבקש את יחודך
 והלא גם השני הוא יחיד לאמנו, מה תאמר כי אני מבקש
 אוסו אשר אהבת והלא גם השני אני אוהב אוהו, וא"כ
 אין המבוקש הזה כדאי שהבקשה ממני בדרך בקשה ולמה
 אמרת נא לשון בקשה עכ"ל הרב הגו' ז"ל, ואני אסיים
 המאמר בטוב טעם דאח"כ אמר לו השי"ת את יחקה, כלומר
 מה שאני נלך לומר לך בדרך בקשה בשביל שאני מבקש
 את יחקה הידוע, שכבר הבטחתי לך בדבור עליו שאמרת
 כי ביחקה יקרא לך זרע ואת בריתי אקים את יחקה, ואיך
 עתה אחזור מדבריו ח"ו ואומר לך שתעלהו לעולה, לך
 הולכתו לומר דבר זה בלשון בקשה ולא בלשון גזרה כדי
 שאחת תקבל לעשות דבר זה מרלוך הטוב, שנמלא אחת
 מוחל אחת ההבטחה שהבטחתי לך :

ולפ"ז יבא נכין המאמר כאן דקאמר וכו' למה, פירוש
 למה כ"כ הקטין אברהם אע"ה את הדבר הזה
 לומר אין דבר זה גדול וכדאי, הן מלך שיש לו ב' בניו והן
 מלך היחידות והן מלך האהבה, ותיקן כדי שלא תזוח דעתו
 ותטרף דעתו עליו כמ"ס רש"י ז"ל פירוש שיש אברהם אע"ה
 פן יאמר יגדיל מעשה ענין זה בעין שכלו שיראה שהוא
 עושה דבר גדול לכבודו ויתברך מה שלא לאדם חמרי לעשותו,
 דאז גאווה זו עושה פיגול במלוה, לך הקטין הענין בעיניו
 כדי שלא ימשוך את לבו להחגאות, וכיון שמחשבה של גאווה
 עושה טירוף במלוה ומאחזת בה לכן אמר רש"י שלא תזוח
 דעתו ותטרף עליו, כי בגאווה הוא בסוג טריפה ומקלקלת
 וממאסת המלוה :

שם. א"ל אני בתומי אלך. י"ל מה שיכה תשיבה זו
 לדבריו של שטן שא"ל הנסה דבר אליך תלחה.
 ונ"ל בס"ד כי אברהם אע"ה הוא בימין שש מדת החסד
 וידוע דימינא לא אצטרך לשמאלא אבל שמאלא אצטרך
 לימינא וכל הנלך לזולתו הוא חסר ושאינו נלך הוא שלם
 ולכן החסד נקרא תמים, ולכן אמר השי"ת לאברהם אע"ה
 הטהלך לפני והיה תמים, אבל השמאל נקרא חסד והשטן
 אמר לו הנסה תמים בימין שהוא חסד, ועתה בנסיון
 הזה דוחה אותך לשמאל כי מנסה אותך בדבר שהעשה
 אכזריות גדולה לשחוט בנך יחודך, וזו אינה ממדת החסד
 אלא ממדת הגבורה שבשמאל, נמלא דוחה אותך לשמאל
 והשיב לו אברהם אע"ה לא כן אלא אני בתומי אלך, ר"ל
 עודני עומד במקומי בימין שהוא שלם ותמים ולא אצטרך
 אני לשמאלא ואני עושה פעולה שלוני זה במדת החסד
 כי דבר זה אינו אכזריות כאשר אתה חושב אלא הוא חסד
 גדול שיהיה האדם קרוב לך' ואין עושה לאדם גדולה. מוז
 והשיב לו השטן ירחקך כסלת ח"ו, כי איך יתכן לחשוב שחטת בנך
 לעובתו, והלא אם ישאר חי וקיים כמה וכמה מלות אשר
 כל או"ה מהם גדולה ממלת הקרבן, והשיב לו אברהם אע"ה
 זכור נא מי הוא נקי אבר שאם יודע הקב"ה כשישאר יחקה
 בעולם יעשה טוב הרבה לא היה מאבדו בזביחה זו :

שם. שמעתי מאחורי הפרגוד שה לעולה ואין יחקה לעולה.
 הא דאמר לשון זה דאחורי הפרגוד, נ"ל בס"ד כי
 אחורי אוחיות פרגוד יש אוחיות עקב הג, וידוע מ"ס רז"ל
 הג על יום המילה כמ"ס ע"פ ביום הגמול את יחקה הג
 מל את יחקה כי הוא הראשון אשר נימיל לשמונה ימים כמנין
 ה'ג וכונת השטן לרמוז בזה כי בעקב יום המילה שהוא יום

כלום, אלא כך נראה לעינים, וזה ניכר מחמת שלשה סימנים
 שבהם ניכר שהוא אחיות עינים, וזו הענה של קליפת ע"ו
 שמתלבשת בנביא השקר שהשם בלבבם להשיג סוד שם
 המפורש כדי שבגמח שם מפורש שהוא דבר קדושה יוכלו
 לשנות להעמיד חמה באמלע הרקיע שהיו שולטים גם
 בדברים שברקיע, ואז יהיו מטעין את בני אדם שאין מעשיהם
 מעשה כשפים, כיון דאין הכשפים שולטים לשנות בדברים
 שברקיע, ועל כן נתנה תורה ממשלה לבני אדם על דברי
 הנביא, דאפילו אם יעמיד לך חמה באמלע הרקיע אל
 תשמע לו לעבוד ע"ו, אלא דרוף אחריו והכחידהו, אך רבי
 עקיבא ס"ל הן אמת כי בשם מפורש יכולים לשנות גם
 בדברים שברקיע, עכ"ל אם יעשו השינוי הזה לאות כדי
 להטעות בני אדם בע"ו, לא יהיה שינוי זה ע"י שם המפורש
 ולא יעשה שום פעולה וא"כ אין יכולים להעמיד חמה כדי
 שיטעו בני אדם לעבוד ע"ו, ומה שדבר הכתוב ונתן לך אות
 או מופת הוא מדבר בדבר כיוולא בענין חגיגה בן עזר
 שהיה תחלה נביא אמת ועשה אות ומופת באמת והוחזק
 לנביא, ואח"כ הסרית וזא להתנבאת שקר על סמך אותה
 חוקה שהיה מוחזק בה באות ומופת שקרמו :

ועדיין י"ל למה אמר באמלע רקיע יאמר מעמיד חמה
 ברקיע, ואין כ"מ מירי אם הוא באמלע רקיע
 או בשפולי רקיע. ונ"ל בס"ד רמז לפי דרכו ענין פגם של
 הטעית אחרים לעבוד ע"ו שעושים מחיקה באות ד' דאחד
 לעשותו רי"ם ע"ו מחיקה בקרן זיית שלו, ולכן אמר חמה
 באמלע רקיע, כי באמלע רקיע יש אוחיות ק"ו ולרף עמהם
 אוחיות חמה יהיה מזה לרופף מחיקה :

פרק אחד עשר

שם. כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב שנאמר ועמך כולם
 לדיקים לעולם יירשו ארץ. פירוש אם נפרש האי ארץ
 היא על ארץ התחתונה שבעוה"ז הא חייגן דלא היה הכי
 דהא כמה לדיקים גלו ממנה ואין להם עתה חלק ונחלה בארץ
 על כן מוכרח לפרש האי ארץ קאי על עוה"ב ולהכי אמר
 לעלם בלא וא"ו לשון העלמה דקאי בארץ שהיא נעלמת
 ואינה גלויה :

שם. האומר אין תחיות המתים מן התורה. פירוש יטולי
 קדושה כאשר מעורבים בקליפה נקראים מתים,
 ועל ידי התורה האדם מברר ומעלה אותם ומחיה אותם
 וזה האדם מכחיש זה ואומר מן עסק התורה אין יכולים
 לעשות ברור להחיות אותם נ"ק. ומ"ס שכל מדותיו של
 הקב"ה מדה כנגד מדה, הכונה שבמלא יש ה"ג וכנגדן בימין
 חנושה חסדים, וכן בפרטן הה"ג הם פ"ר דינין כמנין
 מנלפ"ד, וכנגדן בחסדים יש ג"כ פ"ר כמנין ורב חסד,
 כמ"ס רבינו ז"ל בשער מאמרי רשב"י זע"א :

שם. שלשה מלכים ירבעם אחאז ומנשה. הגה לקמן
 בדף ק"ד ע"ב איתא דרשבי רשומות היו אומרים
 כולם באים לעוה"ב שנאמר לי גלעד ולי מנשה ואפרים
 מעוז ראשי, לי גלעד זה אחאז שגלגל דמות גלעד, מנשה
 כמשמעו, אפרים זה ירבעם דאחי מאפרים, יהודה מחוקקי
 זה אחיטובל דאחי מיהודה, מואב סיר רחלי זה גחזי שלקה
 על עסקי רחילה, על אדום אשליך נעלי זה דואג הארומי,
 וגראה בודאי דאנשי כנה"ג שמנאוס בד"ו לא נעלמה מהם
 דרשה זו של דרשבי רשומות ומודו בה, אך כונתם לומר
 על פי עולם השמחה ראוי להיות להם גזרה זו דאין
 להם חלק לעוה"ב, אבל אה"ג סופם להתקן ולהגלל מן
 גזרה זו על ידי רבוי גלגולים שהיה להם, ומה שהולכו
 לומר עליהם דברים אלו בפירוש כדי שיהיה להם
 כפרה בביון זה וכפרה זו תעשה להם סיוע להתקן ע"ו
 גלגולים רבים, וכיוולא בזה אמרו בגמרא דמגילה בפרק

הקורא מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם פשיטא, מכו
 דמימא ליחיס לכבודן של ישראל, קמ"ל כ"ש דניחא ליה דהויא
 להון כפרה ע"ש, וכן כאן נכתובו אנשי כנה"ג לטובתם כי
 יהיו דנהיו להון כפרה, ורק מ"ס על בלעם הוא דבר קיים
 שדך היה לו גם לבסוף, ואע"פ דאמר רבינו האר"י ז"ל
 על בלעם חלק הטוב שבו נתקן בגלגול נבל הכרמלי עכ"ל
 לא נתקן להיות מאותם שיש להם חלק לעוה"ב שהם
 במדרגה תחתונה ביותר שיאחרו במלכות כמ"ס רבינו
 האר"י ז"ל, ולכן דרשבי רשומות לכולם מלאו רמז במקרא
 ורק לבלעם דהיינו חלק הטוב שבו לא מלאו :

ואתה המעין המשכיל שמע נא את הדברים האלה
 אשר אני אומר וכו' ומודיע, ומדברים האלה
 תבין ותלמוד לכמה עניינים והוא, שזה קרוב לחמישים שנה
 חלם חכם אחד חסוד ומקובל פה עירנו על חכם ראש
 שהיה עורנו חי פה עירנו שהוא גלגול אחו מלך יהודה,
 ראה כמה שנים יש מוזמן אחו עד דורות אלו, ועדיין לא
 נשלם התיקון בגלגול, ועוד אגיד לך חידוש אחר כי מקרוב
 חלם ת"ח אחד פה עירנו על ת"ח ויר"ש אחד השי"ת
 יאריך ימיו ושנותיו שהוא גלגול אחאז מלך ישראל, וזה
 הת"ח אשר חלמו עליו חלום זה היה קשה בעיניו הדבר
 הזה שהוא גלגול אחאז שנמנה בכלל הגו' והיה מלשער
 על זה, ואמרתי לו אל תלשער, חדא, כי ודאי אתה יש לך
 נפש שלך ורק חלק אי' מנפש אחאז נתגלגל בך, ועוד מי
 זוער בעיניך אחאז שהיה מדורות הראשונים אשר נפסס
 היה גדולה מאד, והמתגלגל הוא רק חלק הטוב, ומי
 יודע אם יש בדור זה אי' שקול כנגד חלק הטוב של אחאז
 שנתגלגל בך, ואמרתי לו השי"ת יאריך ימך ושנותיך לטובה
 ולשלום ויעודך לתקן נפש עלמך ונפש המתגלגלת בך אבי"ר :

ודע כי רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים דף י"א ע"א
 אמר על אחאז, וז"ל, בבחינת נפשו היה שקיל
 חזיה טוב וחזיה רע וכו' עכ"ל, נמלא אחאז היה בו הפרש
 גדול בין נפש שלו לבין רוח שלו, ועיניו אלו עמוקים
 מאד והשי"ת יאיר עיניו באור תורתו, אבי"ר :

שם. כל המחזיק בתורת ה' יש לו מנוח. י"ל מאי תליא
 הא בהא ולמה קרי לה בשם מנוח. ונ"ל בס"ד דידוע
 תורה שבכתב בסוד תפארת, ותורה שבע"פ בסוד מלכות,
 ולכן כתוב בתשע"פ כי מלכים ימלוכו, ואמרו בגמרא מאן
 מלכי רבנן מפני שהיא בסוד מלכות, וזוה פרשתי שתקנו
 בפורים משלוח מנות איש לרעהו, כי אותו זמן הדור קבלוה
 לתורה שבע"פ בלב, ולכן עשו לה זכר במשלוח מנות כי
 מנות עולה מספר מלכות שה"ס תורה שבע"פ, וידוע תורה
 שבע"פ יש בה ד' חלקים פחד"ס כנגד ד' אוחיות השם
 הוי"ה ב"ה, ולז"א כל המחזיק בתורת ה' דייקא תורה
 שבע"פ שיש בה פחד"ס כנגד אוחיות ה' יש לו מנוח שהוא
 מספר מלכות, אם תניח חולם שהוא במקום וא"ו במנת
 תהיה מנות :

שם. כאלו נתנה לפני ארי. נ"ל הטעם דעם הארץ נקרא
 בור, ותיבת בור עם הכולל האוחיות הוא ארי, או
 פסיק דל"ת הרימוז דליות על אור תורה ויהיה ארי שדמה
 לארי לגריעותא. ומ"ס אף גורם לו מיתה נראה דידוע
 ת"ח נקרא בשם הר כמ"ס רז"ל ע"פ מודג על ההרים
 אמר הקב"ה אין מעשים לישראל שיגאלו אלא בזכות הזקנים
 אני גואלן ואין הרים אלא זקנים שנאמר וירדתי על ההרים
 פירש זקנים הם החכמים זקן שקנה חכמה שהיה בידם
 להסיר גדרו של יפתח ולא הסירו, והנה אם הסיר אוחיות
 הר מן תרומה ישאר מות, ולכן זה שהוא עם הארץ שלא
 בחר להיות הר שהוא כענין לחכם אם תתן לו תרומה כאלו
 אתה נתן לו מות, כי ראוי שיחלק מן תרומה אוחיות הר
 וישאר מות מומלא ולז"א כי מתו בו כי יחללוהו ר"ל המות
 רמזו בו באותו דבר שאתה נתן לו שהוא תרומה שרמזו

בו המות ב"מ. ומ"ח חף משיאו עין אשמה נראה אבותיו
 ת"ר דפרומה יתחלפו באתיות אש, כי ת"ו ב"ח ב"ש
 תחלף באת א', ור"ש בוספר"ן תחלף בשי"ן הרי אש,
 ותלרף אש עם איתיות מה יהיה אשמה, וידוע אשמה לשון
 נקבה שמתעברה ויולדת ואשם זכר שאינו מוליד, וזה משיאו
 עון שהוא אשמה נקבה שמוליד עונות רבים ומטעינם עליו :
ש"ס, חף לעוה"ב בולבס קיימים. ו"ל היבא רמזיה עוה"ב
 כאן, ונ"ל בס"ד דקאמר דבקים בה' אלקיכם ובעוה"ז
 שהנפש מלובשת בגוף ח"א להיות דבקים בה' על כן מוכרח
 שבעוה"ב מדבר כלומר אחר שתלכו לעוה"ב תהיו חיים
 כולכם כהיום הזה שאשם עומדים בגוף ונפש ביחד :
ש"ס, ח"ל נקוטו מיהא פלגא בדייבוי. קשה הס שאלו
 שמים וארץ עשה להם פשרה באתה, ועוד למה שאלו
 שמי שאלות אלו ביחד דמה שייכות יש להם זע"ו, ועוד הוא
 אמר תחלה דילמדו דתרווייהו ממקרא הזה, ואח"כ אף אומר
 נקוטו מיהא פלגא דנמלא לא עמדו דבריו בך, ונ"ל בס"ד
 דהם מעיקרא לא רצו לידע רחיה שיש יכולת להקב"ה
 להחיות מתים, דעל זה אין לומר להביא רחיה מן הכתוב,
 מאחר דהם מודים דאלוהי זכור לעובד ולבישע הע"ה ויחזקאל
 הע"ה החיו מתים, וכ"ש הקב"ה יכול להחיות מתים, אף הם
 חושבים שאין הקב"ה מחיה המתים לעתיד מחשש שמה
 חוזרים וחוטאים כאשר חטאו בראשונה, אף אם יתברר
 להם שהקב"ה יודע מה שעתיד להיות אפשר שיחיה את
 המתים לעתיד, מפני שהוא יודע מה שעתיד להיות והוא
 יודע שלא יחטאו עוד, ולכן אין לו ספק בדבר זה כדי
 שיבטל התחיה מתחת ספק זה דשמה יחטאו, ונמלא שמי
 שאלות אלו תלויים זכ"ו, ולכן ח"ל שיהיו נפשטים מן פסוק
 וקם, וכינהו לומר כיון דמוכח מפסוק זה דידוע עתידות,
 דא"כ ודאי יחיה המתים ולא ינעם התחיה משום ספק, דאין
 שום ספק אלא דידוע העתיד, והם הבינו כוננו שהביא להם
 פסוק לדרוש אותו כמ"ש ר"ג לנדוקים דהוכיח ממנו שיחיו
 מתים מן תיבת וקם, ולכך הקשו לו קושיה הגדוקים שהקשו
 לר"ג, והשיב אין כוננו למילף שמי השאלות שלכם מפסוק
 זה אלא רמזי להוכיח מפסוק זה על שאלה האחת שהקב"ה
 יודע עתידות, וכיון דשאלה זו נפשטה תו אין לריך הוכחה
 לשאלה האחרת דודאי הקב"ה מחיה מתים מאחר דליכא ספיקא
 קמי שמיא וידוע שלא יחטאו לעתיד :
ש"ס, עד שא"ל מקרא זה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת
 להם. מקשים אמאי הביא פסוק זה דפרשה עקב
 והוכחה זו דמוכח מדכתיב להם ולא כתיב לכם אינה חוקה
 כ"כ, דים לדמות ולומר מה שנתן לזרעם חשיב נתן להם,
 ומ"ש להם לאו דוקא, ולהכי הביא פסוק דעקב ששם היתה
 הבעטה זו בבעוה"ב דכתיב אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת
 להם, ובלשון שבעוה"ב לריך למידק למנקט לשון ברור ואינו
 אומר לשון שהוא נאמר בדרך דרש ובפרשת וארא אע"ג
 דכתיב נשאתי את ידי לא משמע ליה דנשיאות יד לשון
 שבעוה"ב הוא, ועוד נ"ל בס"ד כיון דפסוק זה דעקב קורין
 אותו בק"ש בכל יום הוא חזק ותקיף אלא הגדוקין עפי, וגם
 בא עליהם בפסוק זה להצוותם לומר ראו פסוק זה שאתם
 קורין אותו בק"ש בכל יום פעמים ונעלה מכם :
דף צ"א ח"ל ברתיה שבקיה ואנא מהדרנא ליה. ו"ל
 למה הכניסה עלמה בדבר זה, וכי אהבת
 היא את ר"ג שרולה להיות לו למגן ולינה. ונ"ל בס"ד
 חששה שמה ישיב תשובה שיואל ממנה קיץ מכאיב לאוה"ע
 שלא יחיו, ע"כ כיון שמלאה תשובה שאינה נוגעת להם,
 רתה לאומרה. ומ"ש אמריתו דשכני חיי, לשון אמריתו
 לריך הבנה, ועוד למה האריך כ"כ, לימא שכני-הו עפרא
 ואף חיי. ונ"ל שמי קושיית הקשה לו, חדא אמריתו דשכני
 חיי שאתם קורים את המתים בשם שכני, דנמלא אתם
 כוננו

כוננו בזה למיזא מקום לפני אלכסנדרוס שיגבה ממנו
 חלקו של יפה והיינו לומר לו אנחנו לקחנו מה שלקחתי בעציר
 חלקי מן קרקע דוקא, ואתה יש לך לגבות עכשיו חלק
 יפה ממון שהרויח כל אותם שנים שלא עבדתי, וגם
 ארלם החדשה של עתה שהיא אפריקה שהיא יקרה מאד
 תהיה שלך, וגם גיפס שלהם יהיו עבדים לך לדורות עולם,
 כי אנחנו לא נקח מהם עוד כלום, ולכן כששמעו דברים
 אלו הבינו הנפקותא שיואלה מהדברים האלה, וברחי תקף
 שלא יפגע בהם המלך :
ש"ס, שוב פעם אחת באו בני מלרים. הא דבאי אחר
 בני כנען ולא באו קודם. נ"ל בס"ד הטעם דחשבו
 שישיבו להם וכי אבותינו לקחי מכם קרקע שהיא בעין
 עתה, הן לא לקחי אלא מטלטלין וכבר אבדו, ולמה אנחנו
 חייבים לשלם צעד אבותינו שהיו קודם חלק שנה ויותר,
 ולאו בעלי דברים דיון אחס, וכל אחד יתחייב על מה
 שלקח הוא בעלמו, אך כשראו שבאו בני כנען לתבוע על
 ארלם, והשיב להם גביהה שהרי כמה שנים שלא עבדתי
 נמלא טובע ממון שאינו בעין, וממה שנתחייבו בו דורות
 הראשונים, אז אמרו גם אנחנו נעשה תביעה ממה שלקחו
 דורות הראשונים, ולא מזו אמרי לן לאו בעלי דברים
 דיון אחס. והא דלא הביא להם תשיבה מן הכתוב דברית
 בין הצדקים ואחרי כן ילאו ברכוש גדול, דמוכח שדבר זה
 היה גזור מאלה השי"ת שיקחו את ממונם, מפני שהיו
 משיבין דלא אמר להדיה שיקחו ממון מלרים שהיו מעבדים,
 אלא בשורה בשר להם שילאו ברכוש גדול, שהיו מהעשרים
 שם מן מלאכות ומשא ומתן. אי נמי זה קאי על הרוב
 שלקחי בתורה שאלה, שילאו מלאים כסף וזהב, אך הוא
 ע"מ להחזיר, כאשר היה כן ביניהם התנאי, שנתנו להם
 בתורת שאלה ע"מ להחזיר, ולא אמר שיקחו אותו
 לעלמם לגמרי :
ש"ס, שוב באו בני ישמעאל ובני קטורה לרון עם
 ישראל. נ"ל בס"ד גם אלו עשו כנינה לבא אחר
 בני מלרים, משום דמקמי הכי חשבו שישיבו להם על
 טענתם, דעל אברהם אע"ה היה שט"ח של שעבוד זרעו
 בארץ לא להם, וגם היה לו קרקע של ארץ כנען, ומי
 שפרע שט"ח אשר על אביו ירש קרקע של אביו, ולכן
 כיון שישראל לבדם גלו ופרעו השט"ח, בדין הוא הם
 לבדם ירשו את הארץ שהנחיל ח"א, אך אחר שראו מה
 שהצטו בני מלרים הרכוש, והשיב להם שלקחי הרכוש
 בשכר עבודה, נמלא הם לא נשתעבדו בשביל פרעין
 השט"ח, אלא עבדו לטיבת עלמנן בעבור שכרם, אז נחזרו
 גם הם. ומ"ש שנאמר ויתן אברהם את כל אשר לו ליחזק
 ולצני הפלנסיס אשר לאברהם נתן אברהם מתנות, קשא
 למה הביא סיום הכתיב, ודי להביא ויתן אברהם את כל אשר
 לו ליחזק. ונ"ל בס"ד שלא יאמרו כיון דלא שיר כלום
 ליורשיו עשאו ליחזק אפטרופים ולריך שיחלקו כולם בירושה
 לכך הביא להם גם סוף הפסוק שנתן להם מתנות,
 דנמלא שיר ונתן לשאר יורשיו וסילק אותם מן הירושה :
ש"ס, מאי מתנית אריב"א מלמד שזמר להם שם טומאה.
 קשא מה שאלה זו מאי מתנות, ממון נתן להם יהיה
 מה שיהיה, ועוד מנ"ל לומר שם טומאה נתן להם. ונ"ל
 בס"ד דהרא"ש ז"ל הקשה והלא אברהם אע"ה קיים כל
 התורה ואפילו ערובי תבשילין, ואף העביר נחלה מצני קטורה
 ונתן הכל ליחזק, ומה שירדן בזה כבר הקשו המפרשים ז"ל
 על תירוק שלו ע"ש, ונראה דהגמרא קשיא לה קושיה
 הרא"ש ז"ל דאין להעביר נחלה, ומוכרח לומר שנתן מתנות
 של אבנים טובות ומרגליות יקרי הערך שהם כנגד חלקם
 המגיע להם בנכסיו, ולכן מאי מתנות אלו שיהיה להם
 ערך גדול ששים כנגד כל חלקם המגיע להם בעצבותן של
 ח"א, ומתוך שזמר להם שם טומאה שהיא דבר סגלוי לנלח

בו במלחמה וכיואל ועשה לו ערך כנגד חלקם המגיע להם
 מצבותן שלי, דידוע שאם ראובן הניח לפני בניו חלק זהובים
 וקמיש מומחה, ואחד מהם לקח חלק זהובים ואחד לקח
 הקמיש אין בזה דין אונאה דדבר סגלוי אין לו שומה, וזה
 כיון שקבל עליו כנגד חלק זהובים אינו יכול לחזור בו,
 וכן כאן עשה ערך לשם טומאה שהוא סגלוי כנגד כל
 חלקם המגיע להם בעצבותן שלו ונמלא שלא העביר חסותיה
 ובע"כ לריך אתה לפרש המתנות באופן זה שמסר להם
 שם טומאה, ולא נימא שזמר להם אבנים טובות ומרגליות,
 דא"כ מה הרויח יחזק אע"ה בזה, אך באופן זה יבא נכון,
 כי אלא יחזק אע"ה אינו שוה שם טומאה כלום ואינו רולה
 בו והם תאבדים לו ורולים בו. ונראה נרמז שם טומאה בתיבת
 מתנות שהיא אותיות גות מ"ת דהטומאה קרויה מת
 ואותו השם הוא גוה שלה :
ש"ס ע"ב, מביא הנשמה חורקה בגוף. נראה הכונה דעשה
 כן בשעת חבוע הקבר ואותה שעה דן את האדם,
 אי נמי קאי על נפש הבהמית שנקראת בדברי רבינו האר"י
 ז"ל כח הגוף, ולה קירא אותה כאן בתלמודא בשם גוף. ומ"ש
 יקרא אל השמים מעל, נ"ל בס"ד דרמזו בתיבת מעל למה
 שדן את האדם תחלה על דברי תורה, כי ארז"ל תחלת
 דינו של אדם על דברי תורה דכתיב פוער מים ראשית מדון,
 והנה על ר"ל סמוך כמו ועליו מטה מנקה, ואותיות הסמוכים
 לאותיות שמים הם אותיות תנ"ך, כי אות מס כפולה, ואחר
 אותיות ארץ יש אותיות שבק שהוא תרגום של עוב, נמלא
 אותיות הסמוכים לשמים וארץ הם שבק תנ"ך שידין אותו
 על אשר שבק ועזב את תנ"ך שהיא התורה, וז"ש יקרא
 אל השמים מעל שהוא תנ"ך, וגם עוד אל הארץ ר"ל אותיות
 הסמוכין לארץ שהם שבק, לדין עמו שידין כל ח"א על אשר
 שבק תנ"ך ולא למד בה :
ש"ס, קל וחומר מחטא, נמלא מחטא יש הוכחה על
 תחית המתים, אך באמת לאו הוכחה זו בלבד דחטא
 שזרעת בקרקע ונפסדת בעפר וחוזרת ונצבית ועשין ממנה
 לחם יש לנו ללמוד על תחית המתים, אלא יש לנו עוד הוכחות
 ממה מקראות בתורה דמוכח מנייחו תחית המתים, ובה
 יובן בס"ד לא על הלחם לבדו יהיה האדם כי על כל מולא
 פי ה' יחיה האדם, פירוש לאו מהלחם לבדו שהיה מחטא
 שזרעה ונעשית עפר וחזרה להיות לחם יש לנו הוכחה פי
 שיחיה האדם אחר שמת ונעשה עפר, כי על כל מולא פי
 ה' פירוש מקראות של התורה שהם מולא פי ה' יש מהם
 הוכחות שיחיה האדם, וכדמוכחי הכא ממה מקראות :
ש"ס, גוף אומר נשמה חטאה שמיים שפרשה וכו'. קשה
 איך כל אחד מטיל האשמה על שכנגדו ואינו מרגיש
 שזו הטענה שהוא פוער עלמו על ידה ומניח האשמה על
 שכנגדו, הנה זה שכנגדו יש לו ג"כ לעשון זו הטענה ממש
 להשיב האשמה עליו ולפסור עלמו, ועוד קשא איך כל ח'
 יאמר טענה של שקר לפסור עלמו לפני חלקי אמת היודע
 העלמות לב, ועוד קשא אומרו שהקב"ה מביא הנשמה
 חורקה בגוף, למאי הוצרכה הרכבה זו בפועל, די להשיב
 לגוף צעה שחטאת לא היית אבן דומה, ולנשמה ישיב לא
 היית פורחת באויר, ונ"ל בס"ד יש עושה מעשה בידים להדיה,
 ועכ"ז אין המעשה והפועל מתייחסת אליו, אלא לאחר שהיה
 מכריח אותו לעשות אותה מעשה, ד"מ החרב הוא
 ההורג את האדם, אך ההריגה מתייחסת לאדם התופס החרב
 והורג בו, יען כי החרב אע"פ שהוא ההורג הנה הוא אנוס
 שאם לא היה האדם התופס בידו ומוקף בו לא היה הורג,
 ונמלא אע"פ שפעולת ההריגה היתה ע"י שניהם יד האדם
 והחרב, עכ"ז אין אומרים החרב הרג את האדם, אלא אומרים
 אדם זה הרג את האדם, ועד"ז היתה טענת הגוף אע"פ
 שהמעשה של החטא נעשית בצירוף שניו, עכ"ז לריך לייחס
 החטא לנשמה והוא נחשב אנוס, וטוען לרמית עלמו לחרב
 והנשמה

והנשמה לאדם לאחוזו החרב והנשמה עושה סברה להפך לדמות עלמה לחרב ואת הגוף לאדם האוחזו החרב והורג כי כל אחד עושה סברה להיות הוא יש לו דין אלוס כאלווס החרב על כן עושה השי"ת כך שזרק הנשמה בגוף ומחברם יחד וכיון דהוא אחר מיתה אין להם יצר לחטוא כלל והשתא נסתרה טענת כל או"א דמה שטען הגוף אע"פ שהפעולה נעשית בחיבור שניהם עכ"ז הוא דומה לחרב דאנוס הוא וכפוף לנשמה ובי"ב הוא עושה הנה בעתה הוא ג"כ מחובר עם הנשמה ולמה אינה אינסת אותו לחטוא וכן טענת הנשמה לומר היא דומה לחרב דאנוסה שהגוף אינסת אותה שהיא כפופה לו הנה עתה למה אינו אינסת אותה אלא ודאי כל מה שעשו בראשונה קודם המיתה כל אחד מזה יצר שלו ורלונו הוא הוציא שלו ואין אחד כפוף לשני דעתה שאין להם יצר לא לגוף ולא לנשמה אין חוטאין ולכן שוים הם בחשבון ושותפים בחטא שאין אחד מהם אינסת מן השני וכל אחד חטא מולד יצרו הרע שהיה בקרביו :

שם. א"ל משעת יצירה קשה מאי היה ס"ד דרבי מעיקרא למר משעת יצירה ואמאי ניחא ליה למימר משעת יצירה טפי משעת פקידה ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בעין חיים בשער פרקי הללם דאדם התחתון יש בו עור וכסר וגידין ועלמות וכך הוא עניינם הכעיר הוא סוד המלכות שה"ס נפש והבשר הוא סוד ההפארת שה"ס רוח והגידין הם סוד הצינה שה"ס נשמה ועלמות הם סוד תכונה שה"ס חיה וכלולה בה היחודה בסיד קין וי"ד דשם הוי"ה ב"ב ע"ש וידוע אפילו נפש קטנה שבחא לאדם מוכרח שהיא כלולה מחמשה בחי' נרנח"י ולכן היה ס"ל לרבי מעת יצירה שהוא אחר שנקראו כולו בעור וכסר וגידין ועלמות וכמ"ש רש"י ז"ל דס"ל מסתברא הנפש שבחא אללו כיון דהיא כלולה מן נרנח"י לר"ך שתמלא מקום שלם כנגד כל חלקים שלה כדי לניח בו משא"כ שעת פקידה דעדין היא טיפת זרע ואין עתה בגוף מקום מסויים בחלוקות הנו"ל שתחיל עליו הנפש בחלקים של נרנח"י אך אח"כ מתמלא קיפוא הוכרח להודות לו שהוא משעת פקידה :

שם. אף מיתה וחיים כאחד מכאן תשובה לאומר אין תחיית המתים מן התורה נראה מגוף הכסוב עלמו אין אנו למדין שכל המתים יחיו אלא יש לפרש דמעט הם חיים ואותם שהם לדיקים גמורים דוקא אך אחר שפירש ביאר הכתיב על אמותיו שר"ל על מה שאני אמת אני שמימי כולם כאשר אנהני מאמינים בך התורה דהיינו שמימי כולם כאשר אנהני מאמינים בך ומ"ש שר לא נאמר אלא יסיר נ"ל בס"ד שגרמז עו"ב כן כאלו כי עו"ב נכבד ביו"ד וידוע תרי עו"ב יש חד הוא עולם שיהיה לגופים אחר התחייה שזה ג"כ נקרא בשם עו"ב וחד עולם הנשמות ושניהם נרמזים בזה וי"ד לכך אמר יסיר שהוא שר יו"ד יו"ד :

שם. כל האומר שירה בעו"ב זוכה ואומרה לעו"ב שנאמר אשרי יושבי ביתך י"ל מהי"א משמע מן הכתיב הזה דקא"י על האומר שירה בעו"ב ונ"ל בס"ד דידוע מ"ש המפרשים אך אומרים שירה להקב"ה והלא איכא בזה חשש דסיימתינו לשבחיה דמארך ותירלו כיון שהקב"ה משרה שכינתו בארץ ומלא כל הארץ כבודו נמלא אומרים השירים בפניו וכל שבה שאומרים בפניו חשיב מקלף כי כן היא המדה אומרים מקלף שבה של אדם בפניו וכולו שלא בפניו ובה פרשתי הכתיב לאני ורני יושבתי ליון כי גדול בקרבך קדוש ישראל נמלא האומר שירה להקב"ה בעו"ב חושב גם הארץ התחתונה היא חשיבה ביתו יחברך והיו השירה בפניו יחברך ונמלא כל מה שאומר הוא מקלף ולית לן בה ונ"ש הכתיב אשרי

יושבי ביתך כלומר אשרי אלו שהם הששים תמיד שהם יושבי ביתך ולכן הם אומרים שירות ותשבחות ואלו הם עיר יהללך סלה בעו"ב :

שם. עמודין כל הנבזאים כולם לומר שירה בקול אחד נ"ל בס"ד הטעם כי מקודם זה מחנכא לטובה וזה לרעה ואינם שוים אך לעתיד כל ישראל לדיקים תהיה נבואתם שיהי הכל לטובה ולכן נעשה סימן זה שיחנכא כולן בקול אחד ועוד נ"ל בס"ד הכונה שיזכו להתלבשות הנבואה קול בקול שזו מדרגה גדולה כנז' ברים שער רוח"ק :

שם. כל המונע הלכה מפי התלמוד הא דלא אמר מתלמוד אלא אמר מפי התלמוד ללמד אע"פ שלא מנע הלכה מן התלמוד אלא למד אותה לו עכ"ז אם לא למדו לו באופן שתהיה שגורה בפיו שיכול התלמוד לחזור ולאומרה בפיו ג"כ נענש בכך שאפילו עוברין מקללין אותו והא דאמר אפילו עוברין ר"ל לא מצביא הילודים שהם היו ערבין לישראל בעסק התורה כדכתיב מפי שלילים ויונקים יסדה עזר אלא אפילו עוברין דאין בכלל הערבות נמי מקללין אותו :

דף צ"ב מנקבין אותו ככברה הא דנקט ככברה נ"ל בס"ד דהמלמד תורה לאחרים זוכה לברכה וזה המלמד שהוא משפיע נקרא זכר זוכה לברכה ועל כן זה המונע הלכה מפי התלמוד אינו רואה להיות זכר נמלא אינו חפץ בברכה ותרעם ממנו לכך נהפכים לו אותיות ברכה לאותיות כברה דהם שוים לכך אמר מנקבין אותו ככברה והנה מהרש"א ז"ל פירש ענין מנקבים היינו ר"ל שזוכה תלמודו ע"ש יצ"ד להבין דימיה לכלי שיש בו נקב כמו משפך שקורין בערבי ריח"ת ולמה דימיה לכברה שיש בה נקבים רבים ונקבים קטנים ונראה הכונה כי הוא יודע בודאי כמה וכמה הלכות ומיני לימוד והוא אינו שוכח הכל לנמרץ אלא שוכח מכל דבר ודבר מחליטו או שליטו וזה יקשה עליו יותר שזכר מה היה בידו ואין מושיל כלום שאם שכח חזיו של דבר או שליטו אינו יכול לדבר בו כלום ולכן דימיה לכברה שיש בה נקבים הרבה ואינה נקיבה נקב אחד גדול ומ"ש כי איכלא דקארין הדבר יפלא מה בא חז"י לחדש בדמיון כלי זה על כלי של כברה כי ענין א"י הם וזה הכלי ג"כ הוא עשוי ככברה ונראה כי כלי זה הוא של כובסין ומולפין בו מים על הצנדים כמ"ש רש"י ז"ל ולפ"ד מהרש"א ז"ל ענין הנקבים הוא כאן על השכחה שתתרוקן תורתו דרך הנקבים שמשכחה לכך בחר לעשות דמיון זה לכלי זה שדרך נקביו יולאין המים ממנו וכן בחרם זה וילאה התורה שנמשלה למים ממנו :

שם. רב אשי אמר ותעמוד לגורלך לקץ הימין פירש רש"י לקץ שעתיד הקב"ה להחזיר ימינו וכו' ועוד נ"ל בס"ד דאותיות העמודין מיימן של אותיות השם ב"ה הם כו"ז שהם מספר ט"ל שבהם נרמזו על של תחיית המתים ובשם זה נפתחים הקצרות ולז"א לקץ הימין הוא זמן תחיית המתים שיהיה בו על של התחיה שרמזו בימין של אותיות השם ב"ה :

שם. זוכה לברכה כיוסף נ"ל בס"ד טעם לזה כי יוסף הע"ה כל ישראל נקראים בניו אע"פ שהם אינם משבטו דכתיב גאלת בזרע עמך בני יעקב ויוסף סלה נמלא גם שאר שבטים שאינם בניו וזרעו קראם בני יוסף כן זה המלמד תורה לתלמידים כל אלו התלמידים נקראים בניו אע"פ שלא ילדו וכמ"ש רז"ל כל המלמד בן חבירו תורה כאלו ילדו לכך אמר זוכה לברכה כיוסף או יובן בס"ד הברכה הגדולה שזכה אליה יוסף הע"ה היא עין טובה ולכן לא שלטה עיה"ר בו ולא בזרעו וכמ"ש בגמרא ע"פ

ע"פ בן פרת יוסף בן פרת עלי עין וכן הוא באדרא קדישא והנה המונע הלכה מתלמוד הוא לר עין שרואה שתהיה החכמה לרורה אחר ולא תהיה אלא זולתו ולהפך המלמד חכמתו לאחרים הוא טוב עין ולכן זוכה לברכה של עין טובה שנחברך בה יוסף הע"ה לו ולזרעו ולכן אמר ברבית לשון רבים או נמי יובן בס"ד יוסף הע"ה זוכה לברכה שיהיה עליון על כל השבטים שהוא בסוד הלולב הנבזיה מכל שאר מינים וכתיב לדיק כתמר יפרח שנמשל הלדיק לתמר שהוא הדקל הנבזיה מכל האילנות ואמרתו בס"ד רמז לדבר קודם אותיות יוסף יש אותיות ט"ה נ"ע שהם מספר דקל שהוא התמר שנמשל בו יוסף הע"ה ודומה לו שהוא נבזיה מן הכלל וגם זה יזכה לכך ולז"א כאן וברכה לראש משביר שיזכה לברכה הרמוזה בראש משביר הוא יוסף הע"ה ששם למעלה מראש שמו יש מספר דקל שנס זה יהיה נבזיה ועליון על הכל כבודו :

שם. שנאמר וימרו גם הוא יורה נ"ל בס"ד גרמזא עו"ב בתיבת הוא שכל דבר נעלם נקרא הוא ועו"ב נעלמת לז"א גם הוא זו עו"ב שהיא נעלמת יורה הוא שש ומ"ש כי מרחמם ינהגם נ"ל בס"ד גרמז עו"ב ב"ב אותיות מ"ם של ינהגם שהיא מ"ם סתומה הרגוזה לעו"ב שמוקפת מארבע רוחות ולא כעו"ב דלד הלפין פתוח ואימרו על מצושי מים ינהלם ששם הכל מים כלומר חסדים ואין שם דינים וגבורות או נמי מצושי מים אותיות מלוי של מים כזה מ"ם וי"ד מ"ם שהם אותיות דומ"ם כלומר גם אחר שמת ונעשה דומם בקבר יחזור ויחיה וינהלם בעו"ב :

שם. גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות י"ל למה לא אמר בין שתי שמות שהם א הוי"ה וי"ל רמז לפי דרבו עוד מעלה אחרת בדעה אשר יש למעלה ממנה והם שתי אותיות לי דהיינו למ"ד של א וי"ד של ש הוי"ה והם אותיות לי שמורים על הקיום כמ"ש רז"ל כ"מ שנאמר בו לי קיים לעלם וגמלא יש כאן שתי שמות א הוי"ה ושתי אותיות ל"י של שתי שמות :

שם. כל אדם שיש בו דעה לסוף מתעשר קשה היבת לסוף נראה לשון יתר ונ"ל בס"ד ע"ד מעשה שהיה בסוחר שיש לו סחורה למכור והביא לו הסרסור לוקח לקנות ממנו הסחורה היא לזמן ששה חדשים בריוח גדול חמשים למאה על הקרן ולא ראה למכור והלך זה וקנה ממאחרים אח"כ הביא לו אותו סרסור לוקח אחר וקנה ממנו אותה הסחורה בריוח עשרה למאה לזמן ששה חדשים ומכר לו אח"כ א"ל הסרסור למה ללוקח ראשון שהיה ריוח חמשים למאה לא מכרת ולזה נתרלית למכור בריוח עשרה למאה א"ל הראשון שקבל ליקח בריוח חמשים למאה אין זה קונה בשביל להרויח אלא בשביל לאכול הכל כי אין יתכן שיוכל להרויח בערך זה ומוכרח שיפסיד וידוע הוא שיפסיד ואין יקנה אלא ודאי רואה לאכול הכל אך השני קנה בערך שיוכל להרויח בו נמלא זה קונה כדי להרויח הנה זה ודאי יפרע דמי הסחורה בזמנה וכן היה להם סוף דבר זה אכל הכל וזה שלם במטבא ולז"א כל אדם שיש בו דעה לסוף ר"ל שיתבונן על הסוף ולא יהיה נבזל בראותו ריוח גדול להשליך סחורתיו על קולים וברקנים שיאכלו הכל ממנו ה"ז מתעשר או יובן ע"פ מ"ש אם ראתי סחורה בזול רון וקנה אותה שסופה להתיקר ומי שהוא בר דעת הוא מתחנך ע"פ הכלל הזה הנה הוא לסוף ר"ל לאח"כ מתעשר שירותו ונ"ל ע"ד דעה ברביעו ד' דע דעת עולה תקי"ב ונקודות קמ"ן ופת"ח עם כולל שלהם מספר כ"ד הרי מספר עשרה ומ"ש כל אדם שאין בו דעת אסור לרחם עליו הכונה ע"ד מ"ש בן סירא טב לביש לא תעביד וביש לא ימטי לך ועד"ז הוא שאמר כל הנותן פתו למי שאין בו דעה יסירין באין עליו דהכונה הוא

שמפרנס ב"תו אדם שאין בו דעה שאין לו לב מזין להכיר בעו"ב בעו"ב המפרנסו סופו שישלם לבע"ב רעה תחת עיניה וכמ"ש גם אדם שלומי אשר בטחתי בו איכל לחמי הגדיל עלי עקב שסופו לעשות רע לאותו אדם שפרנסו ולז"א יסירין באין עליו ר"ל באין עליו יסורין מזה האדם עלמנו שהאכילו פתו שבדאי אח"כ ישלם לו רעה תחת עיניה וכאשר נמלא כזאת בנסיגין אלא כמה בני אדם :

שם. כל אדם שאין בו דעה לסוף גולה נראה בס"ד כי הדעת רמזו ב"ת אלקי שליווה ו"א ו"א יודי"ן אחת מכלן ואחת מבאן כן הדעת הוא דוגמת ו"א של אות נ שעומד בין חכמה ובינה שהם שני יודי"ן של אות אלקי ולכן מי שאין בו דעה נפרד ממנו אות א' דאדם וגשאר דם שעולה מספר גולה :

שם. כל בית שאין נשמעין בו דברי תורה בלילה אש איכלתו נראה בס"ד למוד תורה רמזו ב"ת אלקי לשון אלופי ומיודעי וכיון דאין נשמע לימוד תורה בבית יחסר מספר אות אלקי שהוא קי"א מן מספר בית וישאר מספר אש ומ"ש בלילה נראה דידוע שני אותיות באלפא ביתא רמזו בהם לימוד תורה והם אות אלקי ואות למד ואמרתו בס"ד לימוד באתגלייא רמזו ב"ת למ"ד שהוא נבזיה ועליון על כל אותיות כן לימוד הנגלה כתיב ביה בראש הומיות הקרא וזה עיקר לימודו ביום אך לימוד באתגלייא שהוא סוד דעליו ארז"ל מה ירך בסתר אף ד"ת בסתר זה רמזו ב"ת אלקי שיש בו רמז לכסוי והעלם כי אלקי בהפך אהיון פלא לשון כי יפלא ממך דבר וכן לא נפלאות היא ממך וזה ראוי להיות בלילה ולכן על לימוד זה הרמזו ב"ת אלקי אמר שאין נשמעין בו ד"ת בלילה :

שם. שאינו מהנה ת"ח מנכסיו אינו רואה סימן ברכה נראה בס"ד הטעם כי יעקב ועשו חלקו העולמות וכתיבו המפרשים זכרים ישראל בעושר שהוא מותרות זכח עסק התורה המקיים העולם מדין מליל מוזטו של י"ע ע"ש ואם הוא עשיר ואינו עוסק בתורה כמה זוכה אם מהנה ת"ח חשיב כאלו עסק בתורה וזוכה בעושרו מן הדיון לכן רואה סימן ברכה וזי לא לאו והוא דאמר סימן ברכה ולא אמר ברכה סה"ס נראה יש עשיר יש לו עשרה חלפים לירא ועוסק בחמשים אלקי לירא אין בזמנו סימן ברכה כי זה כל ימיו חייב ממון הרבה לאחרים ולא ימלא מעות מדודים בתיבה שלו אפילו לירא אחת אך יש לו קרן אלקי לירא ועוסק בת"ק שימלא בתיבתו כל עת מעות מדודים ואינו חייב לאחרים ה"ו יש בזמנו סימן ברכה והמהנה לת"ח זוכה למדה זו :

שם. לעולם היו קבל וקיים פירות תרגום של אפילה קבל והטעם דנקיט לענוה בלבון אפילה לרמז בזה על עניו שלימה שגם הוא אינו מרגיש בענוה שלו שאינו חושב שיש לו יתרון ועושה ענוה אלא רואה עלמו שהוא ריק מכל דבר טוב ואין לו שום יתרון על זולתו אלא חסר הוא מכל דבר טוב הנמלא בזולתו נמלא הוא כאדם היושב באפילה ונפל מידו נחשח והפסיד בידו זהב והוא אינו יודע שהוא זהב אלא חושב שהוא נחשח אשר נפל מידו ונמלו מן הארץ כי בכימותם שוים הם ובני יודי כה"ר יעקב נר"י פירש דאפיק לענוה בלבון אפילה לרמזו שלר"ך להסתיר ענוה שלו מבני אדם שלא ירגישו וידעו בו שהוא עניו כאדם העושה דבר בסתר דודאי אין מעטתו נראין לאחרים עכ"ד נר"ו :

שם. המסתכל בערוה קשתו נעטרה נ"ל בס"ד כיון שהוא מסתכל הרבה בערוה או הוא תמיד בא לידי קשו"ו וכיון שמתמיד בו הקשו"ו מוכרח שילא מפי אמתו טיפות של מים עכורים שהוא זרע מחוי וזהו קשתו נעטרה שנעטד ממנה טיפות זרע תמיד על מגן ב"מ או כיון שיהיה לו קשו"ו ע"י ההרהור אע"פ שאין יולא ממנו זרע אותה שעה נעקד

נעקר הוצע ממקומו וכשמשתין ילך בהשתנה ואינו מרגיש, השי"ת ילינו וישמרו ברחמינו א"י ר' :
שם, רחם שמניסין בו בחשאי מולאין ממנו בקולי קולות. נ"ל בס"ד קודם אחרות רחם יש קל"ז כמנין קול עם הכולל, ואחר אחרות רחם יש ש"ט כמנין תשים עם הכולל, לרמוז בכניסה הסתים וביציאה הסתים :
שם, לויקים שעתיד הקב"ה להחיותם אינן חוזרים לעפרם. מאמר זה לריך הצנה, דמשמע יש מיתה אחר התחיה אלא שאין הגוף נעשה עפר, ומאמר זה הובא ג"כ במדרש הנעלם פרשת וירא דף ק"ד ע"א ע"ג, והמאמרים האלה מובנים במ"ש במדרש הנעלם שם דף קט"ז ע"א בשם רבי יהודה בענין התחיה לעתיד, הלא אומנא דאפיק כספא ממקורא דארעא, מאי עביד, בקדמיתא מעייל ליה בטר דליק עד דנפיק מיניה כל וזהמא דארעא, והא אשתתרה כספא, אבל לאו כספא שלימתא, לבתר מה עביד מעייל ליה בטר דבדקדמיתא ומפיק מיניה סטייפי, פירוש הסוגים כדאמר הגו סוגים מכסף, וכדון איהו כספא שלימתא בלא ערבובייה. כך קב"ה מעייל הלא גופא תחות ארעא עד דמתקרב כוליה ונפיק מיניה כל וזהמא ביטא ואשתתרה ההוא תרוד רקב, פירוש קף מלא רקב, ואשתתרה גופא מיניה זהו בתחית המתים שהיה בראשונה לאחר ביאת המשיח, לבתר ההוא יומא רבא דכתיב והיה יום אחד הוא יודע לה' לא יום ולא לילה, (פירוש זה כשיגיע אלף השביעי) מתטמן כוליה בעפרא כדבדקדמיתא מן קדם דחילו ותיקפו דקב"ה, וה"ד וצאו במערות לורים ובמחילות עפר מפני פחד ד' ומאדר גאווה, ונפיק נשמתיהו מתעכל ההוא תרוד רקב ואשתתרה גופא דאשתתרה תמן נהורא דיליה כנהורא דשמשא וכנהורא דרקיעא, דכתיב והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע, וכדון כספא שליט, גופא שלימתא בלא ערבובייה אחריתא עכ"ל :
ובספר אור החמה הביא בראש דברים הנז' בשם רבינו מהרש"ל ז"ל, וז"ל פירוש כי שתי תחיות הם, א' בציאת המשיח, אשר אז יקומו המתים מקברותיהם, ואז יודרך חומרים קלם, ויתקיימו בימות המשיח והיו אוכלים ושותים ופרים ורבים בטהרה ובקדושה כנודע, אמנם צעו"כ שהוא אלף השביעי שאז נאמר בו שאין בו לא אכילה ולא שתיה וכו', לכך לריך ויכרך אחר יותר והיו בנקיקי הסלעים, שאז נקרא יום הדין הגדול, ואז ימותו שעה אחת ויודעו הכלית הזכור, באופן שאז יתעלה הגוף בערך הנפש והיה רוחני כמוה ממש. והנה אלף השביעי עליו נאמר והיה יום אחד הוא יודע לד' לא יום ולא לילה, כי יום שבת שמשו המאורות בלילה כמו היום, ולכן לא נאמר בו והיה ערב והיה בקר, וזהו לא יום ולא לילה, ועל אותו זמן נאמר והיה הנשאר בניין והנותר בירושלם קדוש יאמר לה, כי אפילו הגוף יודרך בערך הנפש ואז יקבלו הגופים פעם אחרת נשמותיהם בערב שבת צעה כניסת שבת ביום אלף השביעי ע"ש :
ועוד כתב שם במדרש הנעלם, שהגוף אחר התחיה נקרא יחק, והוקשה לו מה יש בעקידת יחק כדי לשחטו דמיון על אחר התחיה, וביאר שם על מיתה הניחא דחורין למות פעם שנית, כדי ליכנס לשבת שהוא אלף השביעי, ולפי שאין זו מיתה גמורה כראשונה, כי לא תהיה אלא רק ג' ימים, שנאמר יחינו מיומים וביום השלישי יקימו ונחיה לפניו, לכן נקראת זאת עקידת יחק, שהיא כעקידת יחק שלא מת ממש, אלא נעקר לפי שעה, ונחשב כאלו מת, וכשצב הקב"ה שח"ז לא ינסה את אברהם שהיא הנשמה, כי אז כבר הגוף שנקרא יחק הוא כספא נקיה עכ"ד ע"ש :
והנה עיגא דשפיר חזי, יראה כמה מילין שפירין איתנו למדין ממדרש הנעלם הנז', וממלא דבר למדנו

להם תקנה ותשובין הם לפני הקב"ה, ועל כן נבדלים ותאחזמו דעד. ומ"ש שאין בהם לחלומות של מזהו ר"ל אפילו מחשבה טיבה עוברת באקראי לא היה בהם, והמחשבה בהיותה לבדה קרי לה לחלומות :
שם, וזה המלך ורמסוס. נראה בתחלה הרגום לפנייה כדי שייראו אותם הרגום ותפסק תאוותם ותמדתם שהיה להם בהם, וכאשר לא היעילה זאת ליה שימסוס לפנייהם ויראו אותם מגולגים כ"כ ותפסק תאוותם, וגזרה זו הייתה מדה כנגד מדה כנודע. ומ"ש שהיו מגנין את החמה ביופיו, הכונה הנאה שהיה לאדם הרואה את יופיו מנגה את ההנאה שיש לאדם מראיית החמה, כי הנאה זו של ראייתם יתענג בה האדם עשר ימות מתענגו ראייתו בחמה שהוא אור גדול יתשוב ויש הנאה גדולה ממנו לפי הטבע של בני אדם :
שם, ח"ל הקב"ה ליחזקאל לך והחיה מתים בבקעת דורא. נ"ל בס"ד הטעם שרלה הקב"ה לעשות נס זה באותו היום, כי ארבעה יסודות ארמ"ע בהם בניו עוה"ז והנמלא בו, ובין שביסוד הראשון שהוא האש עשה הקב"ה נס בו ביום לחמ"ז, רלה לעשות נס פלאי ג"כ בו ביום ביסוד האחרון שהוא העפר, דאלו המתים שהיו בעפר בבקעת דורא ויחיה אותם, וידעו הכל שהשי"ת שליט בכל היסודות מראש ועד סוף, וכמ"ס ומלכותו בכל משלה ואחיה מושל בכל :
שם, בקם לגנות כל שירות ותשבחות. הנה לפי האמת ודאי מה לבחן אלל הכר ומה הכלב המת הזה חשוב לפני דוד מלך ישראל בדיחא דמלכא ונעים זמירות אשר כל שירותיו הם ברוח"ק וכולם מלאים סודות נוראים, ומה דמיון וערך זה עם זה, אך הכונה שאם היה מניחו לשבח עוד שבת ארוך וגדול הכמות, אז הוא היה מתגאה אח"כ בשירו שהיה מנגנה לפני בני אדם שירות דוד הע"ה, שהיה אומר אני עשיתי שיר גדול הכמות יותר ארוך מן מומיר של דוד מלך ישראל, וגם צעיתי המון העם הפתאים שאין יודעין סודן של הדבר היה נראה הגנאי לומר זה עשה שיר יותר גדול מן המזמור הגדול שאמר דוד הע"ה, ולכך בא מלאך וסערו שלא יגיע שבת שלו שיעור פסוק אחד :
ודע דגם דברים אלו שאמר לא היה הוא המוליד ומחדש אותם, אלא השר והקליפה שלו גנבה את הדברים האל משירות דוד הע"ה, ושמה הדברים בפיו של אותו רשע והוא מ"ס מלכותיה מלכות עלם ושולטניה עם דוד ודוד, גנב השר שלו זה מן התהלים מפסוק מלכותך מלכות כל עולמות וממלכתך בכל דור ודור, והן הן הדברים ממש, ומ"כ אחוהי כמה רברבין וכו', גנב אותם מפסוק לעושה נפלאות גדולות לבדו, רבות עשית אתה ה' אלקי נפלאותיך ומתצבותיך אלינו וכו' ומקראות אלו הרבה, וגמלא הכל גנבו מן התהלים ולא חידש כלום :
שם, והומק סודו. רש"י ז"ל הביא מן רבו דגרים והומק סודו דסיד הפכשן נמחה מרוב החמימות, וקשא מה נס יש בזה, והלא זה דבר טבעי שמרוב החמימות נמחה הסוד. ונ"ל בס"ד דכ"ע ידעו דהכשן נלטנן מצפנים, וא"כ אם אין האש צפנים נלטנן ולא יש בו חוס והסוד נמחה צפנים מרוב חמימות, נמלא דבר זה הוא נס פלאי נס בתוך נס, דלחמ"ז נתקרה ולסיד הכשן עורנו חס חזק והרואין המה ראו כן תמוה על דבר זה שהוא שני הפכים בטעם אחד :
דף צ"ג, גדולים לויקים יותר ממלאכי השרת. קשא מיכא משמע זה מהכא דשמה הם היו הולכים זה בלד זה כזה... ולא זא"ז, ונ"ל קראו רביעיה שחשב לך המלאך אחריו, אך באמת הוא הראשון וטעה בו נ"ל. ונ"ל בס"ד דחמ"ז הם גדולים במעלה זע"ז, וחנניה גדול ועזריה קטן שבהם, ואם באמת נ"ל טעה ולך המלאך

הוא נחשב ראשון לריך שילך חנניה סמוך למלאך, ואך יטעה לחשוב לך המלאך אחריו, אם ראה את חנניה הולך סמוך למלאך והיה לריך שיצין שלד המלאך הוא הראש ואך קורא את המלאך רביעיה, אלא ודאי הוא ראה את עזריה הקטן הולך סמוך למלאך, ומה הבין שזר של חנניה הוא הראש, ולכך קרא את המלאך רביעיה, וא"כ ש"מ גדולים יותר ממלאכי השרת דהא המלאך הולך רביעי סמוך לעזריה :
שם, טפחו לשוכליהן של ישראל על פניהם. הטעם טפחו על פניהם, נראה מפני שיודעים דעונות האדם רשומים על הפנים כמ"ס הכרת פניהם ענתה בם ותמלאתם כסודם הגידו לא כחור, ולכן אמרו לה' ה' הדרקה ולנו בשת הפנים. גם עוד טפחו על פניהם, כי בישראל כתיב למטן תהיה יראתו על פניהם. ולכן כשעברו ע"ז וסלקו היראה מעל פניהם טפחו אותם על פניהם :
שם, ועבשו לא עלה בידי אלה סנסן אחד של חמ"ז. הא דקרי לחמ"ז בשם סנסן, נראה בס"ד מפני שזכו לעשית להם נס כפול שהוא נס בתוך נס, שהכשן נתקרה מצפנים ונתרבה חומו מבחון, גם חללו קר וכותליו חמים ביותר שהרי נפל הסיד ונפרץ הכותל מתוקף החוס, נמלא היה נס כפול, לכן קראם סנסן, כי סנסן למפרע נס נס :
וב"י אני אמרתי אעלה בתמר. נ"ל בס"ד הכונה דתמר אשת יהודה כדי שלא לבייש את יהודה קבלה להפיל עלמה לכבשן האש, וכ"ש שישראל כולם ילמדו ממנה ליפול בכבשן בשביל כבודו ויתבדק, אם בשביל בשר ודם קל וחומר בשביל כבוד שמים, ולז"א אני אמרתי אעלה ממעשה תמר, שהיו כל ישראל מפילים עלמן לכבשן בשביל כבודו, וסוף לא עלה בידי אלה סנסן של חמ"ז שהפילו עלמן לכבשן בשביל כבודי :
שם, ואין הדסים אלא לויקים. נראה כי הדם החשוב הוא משולש, וכן הלדיק משולש בתורה ויראה וג"מ, כמ"ס רש"י ז"ל על אשכולות אים שהכל בן, ונ"ל הדסים ג' ק"ט, זר"ת חנניה משאל עזריה עם הכולל ג' ק"ט :
שם, מלאים רוגו נעשו שרוקים אדומים נעשו לבנים. נ"ל בס"ד דתחלה כוחות הזדונות שהם מלאים רוגו נעשו שרוקים ר"ל כמו כוחות השגנות, ואח"כ כוחות השגנות אלו נעשו לבנים, ר"ל כוחות זכויות שאין הקטיגור נעשה סניגור צבת אחת אלא בהדרגות :
שם, ואין מנילה אלא בצבל שנאמר האומר לזולה חרבו. נ"ל בס"ד הא דקרי לבבל לולה דאמרינן במבולתין לעיל דף ק"ו וי"ז ע"ז דכתיב הואיל הלך אחרי לו ע"ג, ושם בצבל היה ע"ז הנקראת בל דכתיב ופקדתי על כל בצבל, נמלא שם בצבל רמז בו ע"ז, ולכן נקראת בבל בשם לילה, חלק חתיבה לשתיים וקרי בה לו לה, והיינו לו ע"ז יש לה, כי כל וזו הכל אחד דשמות ע"ז הם דנקראת קד ונקראת כך :
שם, בקם הקב"ה להסיר כל העולם כולו ללילה. נ"ל עין ע"ז נקראת חטאה גדולה, דכתיב אלא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זב, ואם תסיר מספר חטאה גדולה שהוא ע"ז מן מספר עולם ישאר מספר לילה. אי נמי ארז"ל ישראל נקראו יונה בזמן שאין עובדים ע"ז, כי היונה לא תזדווג אלא עם צעלה, ואם תסיר מספר יונה שהוא ע"ז מן מספר עולם ישאר מספר לילה. ומ"ס בקם הקב"ה להפוך את כל העולם לדם, נ"ל בס"ד כיון שהשתחו לללם חטאו ופגעו באמונה שמהפכה ק"ב, דכתיב וארשתוך לי באמונה, ואם תחסר מן מספר עולם מספר ק"ב ישאר מספר דם. או יובן כיון שחטאו צע"ז פגעו באות א' דאדם הרומז ליחידו של עולם, ולכן נשאר דם באדם :
שם, ושמואל אמר ברוק טבעו. נ"ל בס"ד דאיתא בפסחים דף מ"ב הא דברווקא הא דבפירושני ורוקא הוא מים שנותנים בשמן היין ומסנין אותם ע"ג, ומקודם

ומקודם היה להם יין הרבה וגמלא אלל מוכרי היין בורות גדולים מלאים יין, ונודמן בור ח' שהיה מלא מאלו המים שקורין רווקא ואירע הדבר שטבעו בהם, ולכן אחר שאמר רב שמחו בעיה"ר, בא שמואל והגיד אך היתה מיתתם, ואמר שטבעו ברווקא, כי רוק ורווקא לשון אחד הוא, ועיין בערוך ערך פרקו, או אפשר שטבעו ברקק של מים ולזה הרקק קרי לי שמואל בשם רוק, ומעשה שהיה כך היה, או אפשר שטבעו בנהר בעיר אחת בימיהם ששמה רוק, ובדאי היתה מיתתם כפרה על ישראל להשבית הקטרוג, ובענין עשרה הרוגי מלוכה :

שם. זוערי אייתי בלא דעתייהו. פירש הרמ"ה ז"ל קטנים מאד הולאים שלא הרגישו בני העיר בהולאתם, ורס"י פירש שלא עלה על לבם דלפ"ר בעי, ולכל הפירושים קשה והלא נ"ל היה מושל באותו זמן במלרים שנלחם עמם והיו החת ממשלה, וא"כ יבאם בפרהסיא. ונ"ל בס"ד כי הוא שלח את דניאל בסתר שלא ירגישו בו שהוא שלחו כדי שלא יאמרו הבריוו כי שלא יאמרו חלקיה קליא בנורא ולכן לא הראה עלמו שהוא שלוח מן המלך :

שם. ודניאל אמר חייל מהבא דלא לקיים בי פסילי אלהיהם, הנה בודאי מעיקרא לא קבל דבר זה עליו, ואך יהיה אלוהי בע"כ, אך חש מלעז הבריות שהיו אומרים עליו כן :

שם. מלמד שעשה חקליות. נ"ל בס"ד הכונה אם היה זורקם לתוך האש לא היו נעשים חקליות אלא היו נעשים אפר וגחלים ותחבד לורתן, אך הוא הניחם בסוך מחבת של נחשת והעבירם בתוך הכבשן כהרס שהיה שבר בתוך המחבת, ומאת ח' היתה שהניח בלבו לעשות כן כדי שיוציאם אח"כ מן הכבשן והיו נראין קלויים בעוד לורתן עליהם לעיני הכל ויהיו, ויתפרסם הגם ביותר, משא"כ אם היה זורקן לכבשן היו נעשים אפר ואין ניכרים ולא היה אפשר להולאים קודם שיהיו אפר וגחלים, כי מי יוכל להתקרב לכבשן להולאים, אבל במחבת יש ידות ארוכות ושלשלאות ברזל קבועים בה ומשכים והולאים אחר שנקלו וענין קליה זו נרמזה בחאב שנקרא אחאב בן קליה ר"ל בן שנעשה חקליות, ונרמז דבר זה בו מפני כי הוא התחיל בקלקלה, כי אחאב אול בראשנה אלל בת נ"ל וניבא לה השמישי לגדקה :

שם. מאי עבוד אזיל לגבי ברתיה דנ"ג, אע"ג דסוף לא נאפו עמה עכ"ל אמר הכתוב אשר עשו נבלה בישראל וינאפו את נשי רעיהם, וען ממה שרלו לעשות עם בתו של נ"ג בנבואה של שקר, מוכח שכבר עשו כזאת בישראל בנשי רעיהם ונאפו עמהם ע"י נבואת שקר כזו שהיו הולכים אלל האשה ואומרים לה דברים של נבואה בדבר זה כמו שאמרו לבתו של נ"ג והיו מנאפים ע"י"ו את נשי רעיהם. ומ"ש לה אביה כי אתו לגבך שדרינהו לגבאי נראה שהיה בבואו אללה ודברו לה נבואתם נחנה להם יום נועד שיבואו אללה ביום פ' ותשבה שתחלה תגיד לאביה על הדבר הזה, ולכן א"ל כי אתו לגבך בזמן הנועד שדרינהו לגבאי :

שם. והא חגיגא מישראל ועזריה שאלתינהו ואלל אכיר. קשה אמאי לא אמר להם והלא בתורכס כתוב שזה אכיר, וכדוהו במעשה זמרי ונהרגו ע"י"ו כ"ד חלק במגפה ובדאי הוא היה יודע זאת, וכבר אמר לבתו חלקיהם של אלו שונא זמה הוא. ונ"ל כי הם לא אמרו לה שד"ו מותר לכל אדם, אלא רק הותר להם ועשו עמם לדבריהם, כי א"ל ר"ן הבורא שיתן לו עוד מעלה חדשה לאביה אחר שנתן לו כמה מעלות, והוא שהיה מורעו אדם נבוא, וא"ל להיות מורעו שהוא נכרי, אדם שתשרה עליו נבואה א"כ תעבד היא מנביאי ישראל שהיו שנים נביאים באים עליה בוא"ו

הא' בנוף השעורים שנתן לה שעורים ולא חטים, והב' במספר השש, והוא ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל, בסוד מנחת שעורים שמקריבים ביום ח' של ספירת העומר, דהשעורים הם סוד ה"ג מנלפ"ך שבמלכות וכנו' בשער הכוונות שעשה משבון כזה ע"ש, ויודע רות היא בחינת המלכות, ולכן קודם ששאה ביעו ומדווג עמה, נתן לה שעורים, לרמזו ששאה אין בה אלא ה"ג מנלפ"ך הרמזים בשעורים, וכאשר יודווג יתן לה חמשה חסדים, וגמלא בנוף השעורים עשה לה רמז, ובמספר הששה עשה רמז הרי שתי רמזות, ולכן אמר רמז רמז לה לשון כפול :

א יובן בס"ד עשה לה שתי רמזות, כשנתן לה השש שעורים, הא' במספר הששה רמז לה שילאו ממנה ששה לדיקים, שיחברכו בשש ברכות, ואלו הן, דוד ומשיח דניאל חגיגה משאל ועזריה, והב' רמז לה בכמה דורות יבואו, ולכן סידר אותם כך, בשירה ראשונה הניח שעורה אחת, רמז לדוד הע"ה, וסחתיה בשורה שניה הניח ד' שעורות 0000 רמז לה יבואו הארבעה בדור אחד, ובשורה שניה הניח שעורה אחת, רמז למלך המשיח שיבא בב"ה, והרי כאן עשה ב' רמזות. או יובן עשה לה ב' רמזות, הא' במספר השש, והב' בלירוף איתיות. ברכות, כי עשה ג"כ בשלשה שעורים לרת סגול כזה 0000 והוא לרת מן דוד, משא"כ מן מלכי ישראל הוא 0000 רק בעל שלשה, ואין בו עשה. או יובן סידר על כפה בשלשה שערין לרת ביה ב' ואחריה סידר לרת קף ב' הרי שתי איתיות כ"ב, והיא עלמה שמה רות, לרף איתיות כ"ב עם איתיות רות, הרי כאן לירוף ברכות, נמלא בסדר השעורים על גופה ששמה רות נרמז איתיות ברכות, ובמספר הששה נרמזו ששה לדיקים שילאים ממנה, שיחברכו בששה ברכות, ולכן אמר רמז רמז לה, בלשון כפול :

שם ע"ב. יודע נגן שידע לשאול. פירש ע"ד שאלת חכם חלי תשובה. גביר חיל שידע להשיב, כי יש משיב דברים ארוכים, והארוכות מצלבל את השומע, ומסיר המחיקות של התשובה, ויש שהשיבו קב ונקי. או נמי יודע להשיב תשובה שכולל בדבריו דברים שדוחין הקשיות שיש לשומע להקשות על דבריו, שמתקן כמה ענינים לפי דרכו, איש מלחמה שידע לישא וליתן במלחמה של תורה, פירוש, אחר שעשו רבנן מלחמה בתורה, זה אומר ככה, וזה אומר ככה, זה אוסר וזה מחיר, הוא יבא להכריע, שישא מדבריו של זה סברות שזורקן ומצטלם ע"י ראיות, ויתן לזה סברות ברורות לחזק דבריו ולקיימם. וד' עמו שהלכה כמותו בכל מקום, פירוש בין דבתי ממונית בין דבתי איסורים בין דבתי קנסות בין דבתי גזירות, ולא כאשר תמלא בעלמא שאומרים הלכה כר"ע, בגזירותיו דוקא, וכן הלכה כרב באיסורי דוקא, והלכה כשמואל דבתי דוקא, אלא הוא הלכה כמותו בכל מקום :

שם. ומנ"ל דדואג הוה. נראה לכך נקרא דואג איתיות דאג וא"ו, שדאג על ששה ברכות שזכה להם דוד הע"ה, ולכן סיפר אותם בדרך לשון הרע, שגרה ענינו בהם ודאג בלבו עליהם :

שם. שהטעמי מליה ויסרין כרחיים. קשה מליה מאן דכר שמיייה הכא גבי יסרין, ונ"ל בס"ד דאם לא היה המשיח סיבל יסרין רבים בשביל ישראל, לא היו ישראל מתקיימים בעולם, ומו היה עושה המלות, וגמלא כיון שנושה הוא להם קיום בעולם שעי"כ עושים מלות, יש לו חלק בכל המלות שעושין, כי הוא הגירס והוא הסיבה לעשות מלות אלו, נמלא הטעמי יסורים רבים, ומחמת יסרין אלו הטעמי מלות רבים שעושין ישראל, שיש לו זכות בהם כאלו הוא עשאהם :

שם. רבא אמר דמורח ודאין. נראה הכונה דרוה"ק היתה שורה על חוש הריח שלו, וכאשר היתה

שורה על חוש הראות של מרע"ה רוח"ק שהיה יכול לידע מן הראיה, וכמ"ש ואתה תחזה מכל העם, והנה בודאי המשיח דתיב ציה הנה ישביל עבדי ירום וגשא וגבה מאר, גם היא יזכה למה שזכה מרע"ה ששורה רוח"ק על חוש הראות שלו, אך לו נוסף דבר זה ששורה גם על חוש הריח שלו, מה שלא זכה שום לדיק לדבר זה, ולכן הוא משתמש בחוש הריח דמורח ודאין, ואינו משתמש בחוש הראיה, אע"ג דיכול להיות חזי ודאין, מפני שדבר זה הוא תוספת שהוסף לו הקב"ה על זולתו, ועוד כי זה הוא פלא יותר, כי ראייה היא מקרוב עד שיעמדו בעלי דיינים לפניו ויראה אותם, אך בריח יכול לידע מרחוק קודם שיראה אותם, וקודם שיעמדו לפניו מירח ודאין, ועוד בראיה ישג מזר אחר, דהיינו מזר אשר מלפניו, אך בריח ישג מכל הדרך אפילו מהעומד אחריו :

ונראה לפרש בס"ד הטעם שזוכה שתשרה רוח"ק על חגיגת דמורח ודאין, כי יודע מ"ש הגאון השל"ה שיש בפני האדם רמז לשם הוי"ה, והוא שני עינים הם שני יודי"ן, וחיתם דוגמת וא"ו, הרי מספר כ"ו דשם הוי"ה ב"ה, ועוד יש רמז לשם הוי"ה בחוטם עלמו, והוא שתי נחיריים הם דוגמת שני יודי"ן, וקו המפסיק ביניהם דוגמת וא"ו, הרי מספר שם הוי"ה ב"ה, נמלא יש יתרון בחוטם על עינים וכ"ש על שתי אצבעים, שהוא משלים בחלונות שלו מספר שם הוי"ה ב"ה, כי הוא בכללו דוגמת וא"ו, וגם עוד בו עלמו יש רמז לשם הוי"ה ב"ה, לכך נקדש חוטמו של משיח יותר, ולכן כתבו והריחו ביראה ה', כי בחוטם נרמז שני הוי"ו"ת שהם מספר ב"ן שהוא במלכות הנקראת יראה. ועוד נ"ל מספר חוטם הוא ס"ג איתיות ג"ס, ואר"ל אין ב"ד בא אלא עד שיכלו גסי הרוח, לכן היתה קדושתו ניכרת בחוטם שמספרו ג"ס, להורות כי בימיו בטל גם מן העולם, וימלא עניו בלבד, ובוה יובן שפיר הפסוק אחר שאמר והריחו ביראה ה', סייס וכוונתו במישר לעניו ארץ, שבימיו נמלאים עינים בלבד :

שם. נסתרסה ע"ז בימיהם. י"ל מה סירוס שיך בע"ז שהיא עץ ואבן וברזל. ונ"ל בס"ד אם לא היה נעשה גם זה לחמ"ו, היה עושה נ"ג הרשע עוד ללמים אחרים שיעבדו, וגמלא ללם זה היה מליד ללמים אחרים, אך עתה שראה הגם הזה לא עשה כלום, דהא על זה שכבר עשהו נחמרת ונחצוה, וזה הסירוס שנעשה לע"ז שלא יולדו ללמים עוד :

שם. זה ספר דניאל שנקרא על שמו. ק' מאי רבותא בזה, והלא כל נביא נקרא ספר על שמו. ונ"ל כיון שהוא לא לימד תורה ברבים, לא היה מן הראוי שיקרא ספרו על שמו, ולכן הבעיתו הש"י"ת שם עולם יהיה לו, שאעפ"כ יהיה נקרא ספרו על שמו, ומ"ש על נחמיה החזיק טובה לעלמו, פירוש שאמר אשר עשיתי על העם הזה, דמשמע הוא עשה, ובחמת אלמלא הקב"ה עוזרו לא יכול לעשות כלום, והוא החזיק טובה לעלמו, דלכך בעי רחמי, שיזכרהו לטובה בעבור אשר עשה :

דף צ"ד. בקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג. אין הכונה שהיה הוא מלך המשיח ממש ותהיה הגאולה השלימה שעתידה להיות בימיו, אלא הכונה שיתן לו הקב"ה מעלות דוגמת מעלות המשיח ויעשה לו גזירות ונפלאות מעין גזירות ונפלאות שהיו למלך המשיח. ומ"ש סנחריב גוג ומגוג, הכונה שהיה מפלת סנחריב במקום מפלת גוג, שבמפלת סנחריב תמחה ותחבטל קליפת גוג ומגוג, ואז יאבדו באותו זמן גוג ומגוג במקום שהם יושבים ותחבטל מלחמת גוג ומגוג ולא תהיה לעמד, כי יאבדו הם וקליפתם לגמרי, ומדת הדין קטרגה כיון שלא אמר חזקיהו הע"ה שירה על הנסים שעשית לו, הן ברפואתו, ומעמד השמש, והן במפלת סנחריב, אין ראו

יש חכם שהוא חלקי ושמו רב חיים וישאל ודאי שהוא יכול לפתוח, ושלא אחרי ביום השיש' וה"ל גיורתי עליך שבטוד שאני הולך לבהמ"ק פתוח הפתח את הנדר הזה שפסח מלך שלכם והוא נלך הרבה לעיר, ועליך מוטל לפתוח, ואם אין דרך בראשך, ומתח"ל עשה קפילת הדרך, והלך לדמשק, וזכר אליו רבינו האר"י ז"ל בתלמוד וא"ל הסבלת עשה, כי זה השר היה גלגול סנהריב, ולכן נקרא אביו סיפ"ן שבטוד פירושו אבי התרבות, ואתה יש כך יליך חזקיה הע"ה, והיתה שעת הכושר לתקן ולפתוח מי גיחון, כי שלא ברצון חכמים עשה חזקיה הע"ה, שהוא מודברים שלא הודו לו חכמים וזוה היתה התחלתה דגולה, והשיבו מהר"ו ז"ל לא ריבתי להשתמש בשמות הקודש, וה"ל רבינו האר"י ז"ל, אלו לא נשתמש לבא לדמשק החרשתי, אבל מאחר שנשתמשת לזה היית יכול להשתמש לפתוח והיה קדוש השם ותיקון גדול, א"ל מהר"ו א"כ אחזור לירושלים לפתוח, א"ל חליף שעתא ולא זמניה הוא עכ"ד ע"ש. ומדבריו של רבינו האר"י ז"ל ה"ה האחרונים שאמר למהר"ו ז"ל חליף שעתא ולא זמניה הוא, נחפרם לנו טעם למה אחר שסתמו חזקיהו הע"ה לא פתחו ישיבה הע"ה ושאר גדולי ישראל שבכל דור ודור, אחר כלא הודו לו בסתימתו חכמי דורו, וגם למה בדורות התנאים ואמוראים דהוה ביה בודאי בעלי קבלה מעשית שיכולים בודאי לפתוח כאשר היה יכול רבינו מהר"ו ז"ל, וזוה מובן שהיה טעם נסתר לחזקיהו הע"ה בסתימתו מי גיחון, ומה שלא הודו לו חכמים, היינו בטעם הגולה שלו שאמר שסתמו בשביל מלך אשור, וגם אהנו מבינים ה"ה דלא פתחו אותו אח"כ עד דור התנאים ואמוראים, כי כיון דהוה טעם נסתר בסתימתו לא הוה זמן ראוי לפתוח ברצון הקב"ה אלא עד שהגיע אותו היום שבקש אותו השר מן רבינו מהר"ו ז"ל לפתוח, דהא אפילו למהר"ו ז"ל עלמו כשאמר לרבינו האר"י ז"ל עתה אחזור לירושלים לפתוח לא נתן לו רשות, וה"ל חליף שעתא ולא זמניה הוא: **ודע**, כי אותו השר הנקרא אביו סיפ"ן בא א"כ לפה עירינו בג' דאד ונקבר פה בג' דאד בתיך חלר גדול בניו בסוף מצואות היהודים, ואומרים הזקנים של עירינו שהיה על קברו קליפה והיו מאמינים בו הגויים ומכבדים אותו הרבה, וגם מן היהודים היו הולכים על קברו לבקש וכו', אך הרב המקובל השיש' מהר"ר ששון מרדכי ז"ל הוא הרב המחבר קול ששון, ודבר בעתו, ומזמור לאסף, לקח בית סמוך לקברו והיה עוסק שם בקבלה ויחודים כמה ימים עד שביטל הקליפה שלו, והנה בעתה נעשה קברו והחלר והצנין כולו חורבה ואשפה, וגם בעיני הגויים אינו חשוב כלום אלא ככלב מת כי בטל לגמרי. יה"ר האלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות שדי אביה, ומי יודע בסוד ה' מה שהיה בהרב מהר"ש ז"ל הנז' איזה גלגול השייך לזה אשר נתבטלה קליפתו של זה על ידו:

שם, עד דאתו צוזוי וצוזוי דצוזוי. ג"ל בס"ד דידוע מ"ש רז"ל בגמרא אין ב"ד בא עד שתתפשט מלכות ארום על העולם כולו תשעה חדשים ע"ש, וז"ל דאתו צוזוי הס האומות, וצוזוי דצוזוי הס ארום, שהם עתידים להיות צוזוי לאותם צוזוי שתתפשט מלכותו על כל העולם כולו:

שם, שומר מה מלילה וכו', יובן בס"ד דידוע חזי ראשון של לילה נקרא ליל, וחזי השני נקרא לילה, וידוע דחזי הב' הנקרא לילה, הוא רחמים לגבי חזי הראשון הנקרא ליל, ולכן זכר כאן לילה וליל, לרמזי שגלות בכל הוא רחמים לגבי גלות האחרון של עתה, לכן גלות בכל קראו לילה ולגלות אחרון קראו ליל, והקדים לילה לגלגל, ואמר שיבו אחיו, תיבת אחיו לשון אותיות, כלומר אותיות של הש"ת שהם ה"ו של השם ואת א' של כסא, ואמר שיבו אחיו, כלומר תשיבו אותיות שלו למקומם להשלים

יש חכם שהוא חלקי ושמו רב חיים וישאל ודאי שהוא יכול לפתוח, ושלא אחרי ביום השיש' וה"ל גיורתי עליך שבטוד שאני הולך לבהמ"ק פתוח הפתח את הנדר הזה שפסח מלך שלכם והוא נלך הרבה לעיר, ועליך מוטל לפתוח, ואם אין דרך בראשך, ומתח"ל עשה קפילת הדרך, והלך לדמשק, וזכר אליו רבינו האר"י ז"ל בתלמוד וא"ל הסבלת עשה, כי זה השר היה גלגול סנהריב, ולכן נקרא אביו סיפ"ן שבטוד פירושו אבי התרבות, ואתה יש כך יליך חזקיה הע"ה, והיתה שעת הכושר לתקן ולפתוח מי גיחון, כי שלא ברצון חכמים עשה חזקיה הע"ה, שהוא מודברים שלא הודו לו חכמים וזוה היתה התחלתה דגולה, והשיבו מהר"ו ז"ל לא ריבתי להשתמש בשמות הקודש, וה"ל רבינו האר"י ז"ל, אלו לא נשתמש לבא לדמשק החרשתי, אבל מאחר שנשתמשת לזה היית יכול להשתמש לפתוח והיה קדוש השם ותיקון גדול, א"ל מהר"ו א"כ אחזור לירושלים לפתוח, א"ל חליף שעתא ולא זמניה הוא עכ"ד ע"ש. ומדבריו של רבינו האר"י ז"ל ה"ה האחרונים שאמר למהר"ו ז"ל חליף שעתא ולא זמניה הוא, נחפרם לנו טעם למה אחר שסתמו חזקיהו הע"ה לא פתחו ישיבה הע"ה ושאר גדולי ישראל שבכל דור ודור, אחר כלא הודו לו בסתימתו חכמי דורו, וגם למה בדורות התנאים ואמוראים דהוה ביה בודאי בעלי קבלה מעשית שיכולים בודאי לפתוח כאשר היה יכול רבינו מהר"ו ז"ל, וזוה מובן שהיה טעם נסתר לחזקיהו הע"ה בסתימתו מי גיחון, ומה שלא הודו לו חכמים, היינו בטעם הגולה שלו שאמר שסתמו בשביל מלך אשור, וגם אהנו מבינים ה"ה דלא פתחו אותו אח"כ עד דור התנאים ואמוראים, כי כיון דהוה טעם נסתר בסתימתו לא הוה זמן ראוי לפתוח ברצון הקב"ה אלא עד שהגיע אותו היום שבקש אותו השר מן רבינו מהר"ו ז"ל לפתוח, דהא אפילו למהר"ו ז"ל עלמו כשאמר לרבינו האר"י ז"ל עתה אחזור לירושלים לפתוח לא נתן לו רשות, וה"ל חליף שעתא ולא זמניה הוא: **ודע**, כי אותו השר הנקרא אביו סיפ"ן בא א"כ לפה עירינו בג' דאד ונקבר פה בג' דאד בתיך חלר גדול בניו בסוף מצואות היהודים, ואומרים הזקנים של עירינו שהיה על קברו קליפה והיו מאמינים בו הגויים ומכבדים אותו הרבה, וגם מן היהודים היו הולכים על קברו לבקש וכו', אך הרב המקובל השיש' מהר"ר ששון מרדכי ז"ל הוא הרב המחבר קול ששון, ודבר בעתו, ומזמור לאסף, לקח בית סמוך לקברו והיה עוסק שם בקבלה ויחודים כמה ימים עד שביטל הקליפה שלו, והנה בעתה נעשה קברו והחלר והצנין כולו חורבה ואשפה, וגם בעיני הגויים אינו חשוב כלום אלא ככלב מת כי בטל לגמרי. יה"ר האלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות שדי אביה, ומי יודע בסוד ה' מה שהיה בהרב מהר"ש ז"ל הנז' איזה גלגול השייך לזה אשר נתבטלה קליפתו של זה על ידו:

שם, שומר מה מלילה וכו', יובן בס"ד דידוע חזי ראשון של לילה נקרא ליל, וחזי השני נקרא לילה, וידוע דחזי הב' הנקרא לילה, הוא רחמים לגבי חזי הראשון הנקרא ליל, ולכן זכר כאן לילה וליל, לרמזי שגלות בכל הוא רחמים לגבי גלות האחרון של עתה, לכן גלות בכל קראו לילה ולגלות אחרון קראו ליל, והקדים לילה לגלגל, ואמר שיבו אחיו, תיבת אחיו לשון אותיות, כלומר אותיות של הש"ת שהם ה"ו של השם ואת א' של כסא, ואמר שיבו אחיו, כלומר תשיבו אותיות שלו למקומם להשלים

לשלים השם והכסא, או יובן שיבו אחיו אות יו"ד של ירושלים שהיא חסרה עתה יו"ד, דכתיב ירושלים, וכאשר פירש הרב הגדול מהר"ם סוין ז"ל, והביא דבריו הרב זוטא הרב"ם מדרש פליאה, מהו ירושלים א"ל אה"ו, ופירש הרב ששאל מהו ירושלים דכתיבה ירושלים חסר יו"ד, והשיב זה תלוי בשלימות אה"ו שהם א' דכסא ואותיות ו"ה של השם, וכאשר יושלמו אלו, תושלם ירושלים באות יו"ד, ולז"ל כאן שיבו אחיו, תשיבו אות יו"ד של ירושלים ע"י הכתיבה ומע"ט, או יובן שיבו את יו"ד הס אותיות יו"ד וא"ו שבשם, שהם משפיעים לשתי התי"ן שבשם בסוד ארבע ככרות שבת קדש, ובגלית נתמעטה השפעה זו דאותיות יו"ד וא"ו, וע"י חשיבה ומע"ט החזור ליושנה:

שם, כיוולא בדבר אתה אימר ויאמר יתרו וגו'. נקט לשון זה כיוולא בדבר לימר דאין דבר זה דומה ממש להך דחזקיהו, דהתם לא אמר שירה כלל אך כאן אמרו שירה גדולה ויקרה ומשובחת ורק ברוך לא אמרו. מיהו ז"ל על מה כל החרדה לחשיב דבר זה לגנאי על אשר לא אמרו ברוך כיון דאמרו שירה ולמה לא תחשב טפי מן ברוך, ויתרו אמר ברוך ולא אמר שירה. וג"ל בס"ד כי השירה נאמרה על נס התחנות שניטלו ישראל, ואיביהם טיבעו בים סף, אך אמירת ברוך ד' קאי על נס העליון שעשה הקב"ה למעלה בעולמות העליונים, והוא שעשה אירות גדולות לבחינת אות וא"ו דשמת קדישא בלתי הדרגות, ועי"כ ילאו ישראל ממלרים, ולכן אהנו אומרים הלל בערבית של ליל חג הפסח, וזה נרמז בצבור, כי מפירש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות, דהגדלות היא בסוד ג"פ עד, וזה נרמז בפסוק ותבאי בערי עדיים, עדי אחד דעיים שתיים, וג"פ עד עולה רכ"ב, וזוה פירשתי מ"ש השי"ת לאברהם אע"ה כי ברך אברך כלומר אשפיע לך ברכה מאירות גדולות שהם ברך, ונרמזו זה באותיות ברוך שהוא רכ"ב וא"ו, כי אורות גדולות הנז' שהם ג"פ עד שעולים רכ"ב המה לבחינת הוא"ו, ולכן גנאי זה להם שלא אמרו ברוך ה' בעד נס העליון של עולמות העליונים הרמזי באותיות ברוך:

שם, ח"ר היינו דאמרי אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבוי ארמאה קמיה. ג"ל בס"ד נקטו עשרה דרי, כי זה לעומת זה עשה האלקים, וכמו שיש יו"ד ספירות קדושה, כן יש עשר כוחות טומאה, ולכן עד עשרה דרי לא ישאר שום לחלוות מרוחות הטומאה, שהיה נדבק באותו הגר בגיורתו, שבכל דור ימחה חלק א' מהם לגמרי, ועד עשרה דרי לא ישאר כלל, ואז תוכל לבנות ארמאה באפיה, כיון דנבדל לגמרי מהם, ולא יגיע לו לער בציונים. אך מקשים רב פליג על שמואל דמפרש הוא ויחד שהעביר חרב חרה, ואיך מיימי סיעתא לדרשה של שמואל שדרש נעשה בשרו חדודין, וג"ל בס"ד אדרבא, זוה בא להקשות על פירוש של שמואל, כיון דאמרי אינשי עד עשרה דרי לא תבוי א"כ מוזי קמ"ל קרא דבר זה ביתרו דנעשה בשרו חדודין, והלא הוא הוה ראשון, ואפילו בעשרה דורות הבאים אחריהם ה"ה מודמן שתאמר ציון על אמוראה קמיה היה נעשה בשרו חדודין, על כן א"ל לפרש שבא הכתוב ללמדנו דבר זה, אלא הכונה הוא שהעביר חרב חרה:

שם, יבא חזקיה שיש לו שמינה שמות. ג"ל בס"ד הטעם שזכה לשמנה שמות, כי הרבין תורה שבע"פ בישראל עד מאד, ותורה שבע"פ יש בה שמונה דרגין, כשר ופסול, טמא וטהור, חייב וזכאי, אסור ומותר, והנה בשמנה שמות אלו שהם פלא יועץ א גבור אבי עד שר שלום, יש כ"ד אותיות כנגד כ"ד לרופי שם ארזי שהוא העושה דין ברשעים בסוד דינא דמלכותא, דינא אותיות ארזי, ולכן אמר יבא חזקיה שיש לו שמנה שמות, שהם

לשלים השם והכסא, או יובן שיבו אחיו אות יו"ד של ירושלים שהיא חסרה עתה יו"ד, דכתיב ירושלים, וכאשר פירש הרב הגדול מהר"ם סוין ז"ל, והביא דבריו הרב זוטא הרב"ם מדרש פליאה, מהו ירושלים א"ל אה"ו, ופירש הרב ששאל מהו ירושלים דכתיבה ירושלים חסר יו"ד, והשיב זה תלוי בשלימות אה"ו שהם א' דכסא ואותיות ו"ה של השם, וכאשר יושלמו אלו, תושלם ירושלים באות יו"ד, ולז"ל כאן שיבו אחיו, תשיבו אות יו"ד של ירושלים ע"י הכתיבה ומע"ט, או יובן שיבו את יו"ד הס אותיות יו"ד וא"ו שבשם, שהם משפיעים לשתי התי"ן שבשם בסוד ארבע ככרות שבת קדש, ובגלית נתמעטה השפעה זו דאותיות יו"ד וא"ו, וע"י חשיבה ומע"ט החזור ליושנה:

כ"ד אותיות. כנגד כ"ד לרופים של שם ארזי, ויפרע מסנהריב ע"י כ"ד לרופים של שם ארזי, שהוא הפועל דין ברשעים, ונראה על חזקיהו התפלל דוד הע"ה, אל ישיב דך נכלם זה חזקיהו הע"ה, שיש לו ח' שמות שהם כ"ד אותיות, ואם תלך עמהם יחזקיהו יהיו ל"א אותיות צענין שם א. וזוה יובן בס"ד מה תהלהלל ברעה הגבור חסד א כל היום, הגבור זה סנהריב, חסד א שיעשה הקב"ה חסד א לחזקיהו שיש לו שמות ל"א אותיות, ואמר כל היום הוא ע"ד מ"ש רז"ל ע"פ עוד היום ציטו לעמוד:

שם, והאיכא חזקיה שחזקו י"ה קשא אחי למה יגרע שם זה ולא ימנה בכלל שמותיו, וזפרט שהוא העיקר שנקרא בו. וג"ל בס"ד דאיכא דבריו רבינו בשער הפסוקים כי חזקיה הע"ה יחזקאל הע"ה, שניהם משורש קין, והיו מן הטיפות הראשונות של אדה"ר שהיו ברפיון ולפי שנשמתיהם היו תלוים ברפיון, לכך נזכרו בלשון חזק בשמותם, להורות על תיקונם שנתקנו תיקון גמור, ונתקנו לגמרי מרפיונם ע"ש, וזוה מובן דברי התלמוד דרבים חזקיה שחזקו י"ה מן הרפיון, ולכך לא חשיב ליה עם שמנה שמות, כי כל אלו השמנה שמות זכה להם מזד עלמו אחר שגדל בתורה ומצות ומע"ט, וא"כ הם שלו ממש, כי מכחו באו לו ומשלו נתנו לו, אך שם חזקיה זה נקרא בו מעת לידתו, כי הוא מורה על החסד שעשה הקב"ה עמו שחזקו מרפיונו וזה זכה בו תנף ומיד בלידתו בעוה"ז, שחזקו י"ה מרפיון, ועי"כ זכה להיות גדל בתורה ומצות. ולדרשה של דבר אחר דרבים, שחזק את ישראל לאביהם שבשמים, דשם זה בא לו ע"פ היתרון שהיה לו בתורה, אשר עי"כ זכה לנס שנעשה בסנהריב, ואז ממילא ישראל שראו צענייהם הנם נחזקו לאבינו שבשמים, הנה לזה המ"ד של ד"א אית ליה תשעה שמות יש לו וחזקיה בכללם:

שם, והא איכא סנהריב שסיתחו ריב. ק' מה תירך זוה הא אחי שם שלו הוא, ולמה אינו נמנה עם שאר שמותיו, וג"ל אה"ן שם הוא לו, אבל אינו שם של מעלה, כדי שיתעורר כנגדו שם אלא חזקיהו הע"ה לבטל כחו, יען כי שם זה בעלמו הוא קטיגור שלו שמגיד על רשעתו, הן למ"ד שסיתחו ריב, הן למ"ד שסת ונחר, ורק לאותם שמנה שמות שהם של מעלה, וזכר לו מלמד כח, לירך להיות כנגדן בקדושה אלא חזקיהו שמנה שמות כדי לבטל כחם: **וב"ש** שסיתחו ריב, ג"ל בס"ד דידוע הקליפה המבטלת לימוד תורה מן האדם ומשכחת אותה ממנו, שמה ריב, וכמ"ש רבינו שמשון מאלטרופולי זע"א על מאמר הגמרא דר"א בן ערך נמשך אחר מקום דשן ושמן ויין טוב ושכח תלמודו, וכשבא לקרות בס"ת ציבור צפרשת החודש הזה לכם, אמר החרש היה לכם, שהניח אותיות ריב במקום אותיות דז"ך מפני ששלטה עליו הקליפה שנקראה רי"ב, ולכן ת"ח שעוסק בתורה תמיד, נקרא רבי"י שולט על קליפת רי"ב, וידוע דסנהריב שלח דברים עם רבקה לימר לישראל אל תשמעו אל חזקיהו, כי כה אמר מלך אשור, עשו אחי ברכה ולא חלי ואכלו איש גפנו ואיש תלנתו, ושמו איש מי צורו עד בואי ולקחתי אתכם וכו', וקשא וכו' הוא לירך לזווחם על אכילה ושתייה ודאי הם עושים כן, ומה בא לחדש להם בדברים אלו, אך הכונה כי חזקיהו אומר לכם שתאכלו בלחמה של תורה, ושתי ביניה של תורה, ואתם אל תשמעו לו, אלא אכלו איש גפנו ואיש תלנתו שתתענגו רק באכילה הגשמית בלבד, ושמו איש מי צורו ולא תאכלו מלחמה של תורה, ולא תשמו מיים ויין של תורה, נמלא רעה להפרישם מעסק התורה ולהתענג בתענוג הגשמי של לחם ומים כדי להשליט עליהם קליפה של ריב, ולזה נקרא סנהריב סיתחו ריב, כלומר בסיתחו רעה להשליט בעולם קליפה של ריב ב"מ:

שם, מ"מ זכה אותו רשע לקרותו אסנפר רבא ויקרא מפני

לשלים השם והכסא, או יובן שיבו אחיו אות יו"ד של ירושלים שהיא חסרה עתה יו"ד, דכתיב ירושלים, וכאשר פירש הרב הגדול מהר"ם סוין ז"ל, והביא דבריו הרב זוטא הרב"ם מדרש פליאה, מהו ירושלים א"ל אה"ו, ופירש הרב ששאל מהו ירושלים דכתיבה ירושלים חסר יו"ד, והשיב זה תלוי בשלימות אה"ו שהם א' דכסא ואותיות ו"ה של השם, וכאשר יושלמו אלו, תושלם ירושלים באות יו"ד, ולז"ל כאן שיבו אחיו, תשיבו אות יו"ד של ירושלים ע"י הכתיבה ומע"ט, או יובן שיבו את יו"ד הס אותיות יו"ד וא"ו שבשם, שהם משפיעים לשתי התי"ן שבשם בסוד ארבע ככרות שבת קדש, ובגלית נתמעטה השפעה זו דאותיות יו"ד וא"ו, וע"י חשיבה ומע"ט החזור ליושנה:

לשלים השם והכסא, או יובן שיבו אחיו אות יו"ד של ירושלים שהיא חסרה עתה יו"ד, דכתיב ירושלים, וכאשר פירש הרב הגדול מהר"ם סוין ז"ל, והביא דבריו הרב זוטא הרב"ם מדרש פליאה, מהו ירושלים א"ל אה"ו, ופירש הרב ששאל מהו ירושלים דכתיבה ירושלים חסר יו"ד, והשיב זה תלוי בשלימות אה"ו שהם א' דכסא ואותיות ו"ה של השם, וכאשר יושלמו אלו, תושלם ירושלים באות יו"ד, ולז"ל כאן שיבו אחיו, תשיבו אות יו"ד של ירושלים ע"י הכתיבה ומע"ט, או יובן שיבו את יו"ד הס אותיות יו"ד וא"ו שבשם, שהם משפיעים לשתי התי"ן שבשם בסוד ארבע ככרות שבת קדש, ובגלית נתמעטה השפעה זו דאותיות יו"ד וא"ו, וע"י חשיבה ומע"ט החזור ליושנה:

מפני שלא סיפר בגנותה של א"י. נ"ל בס"ד ארץ ישראל יש בה שלשה מדרגות של קדושה זו למעלה מזו, הא' היא א"י, למעלה ממנה ערי מקלט, למעלה מזה עיר ירושלים תוב"ב, ולכן זכה לשלשה חוקים של מעלה :

ש"ם. להיבא אגלי להו. י"ל מה שייכות יש לשאלה זו להיבא אגלי להו עם מאמר הקודם שהוא מדבר בטעם שזכה לשמות של מעלה משום שלא ספר בגנות א"י, ונ"ל בס"ד דתלמודא קפ"א ליה בהאי טעמא כי באומרו בארלכס ולא אמר עדיפה מארלכס, לא מנשרון עלמו אמר הכי, אלא מפני שהוא מוכרח לכך, וידוע שלא יועילו שקריו, כי הם יודעים אותם המקומות שהם גריעי מא"י, ומה תועלת בשקרו שיאמר שהם טובים יותר, לכך שאל להיבא אגלי להו, ומר זוטרא אמר לאפריק, ורמ"א להרי סלוג, ובזמן הגמרא יודעים הם דאלו המקומות היו רחוקים מאד מאד, ור"א לחשוב שיש לישראל ידיעה מהם, ואין מכירין אותם, אם היה רוצה לשקר לומר מקומות אלו טובים יותר אין מי שיכיר בשקרו :

ש"ם. כבודו ולא כבודו ממנו. נ"ל לם' ר"י ראה לעשות גם שלא שהוא גם כתיב גם שהגופים נשרפו והבגדים קימים, ולם' ר"א ראה להבדיל גם לעני הרוחין שיאשרו הגופים קימים והם פגרים מתים ויראו הרוחין איך עם רב כחול הם מושלכים מתים שמתו בלילה א' בשעה אחת, אבל אם ישרפו יהיו אפר לא יהיה ניכר מספרם ברבויים כמה היו :

ש"ם ע"ב. דשמעיה לנביא דקאמר יען כי מאם העם הזה את מי השלוח. נראה השלח כתיב, על כן אותיות מי השלח הם אותיות המשיח דקאי על חזקיהו הע"ה, והוא חשב על שבת יתורה וציימן ג"ב :

ש"ם. מארה ה' בבית רשע זה פתח בן רמליהו. נ"ל הא דנקיט לשון מארה, וידוע ברכה של הדגן נמשכת מן הבינה שה"ס מאה כי המאות בבינה, ולכן כתיב בילחק ויזרע יחחק בארץ, והוא וימלא בשנה היא מאה שערס, נמלא המאה היא מקור הברכה של המזון, והלדיק האוכל לזיבע נפשו שאוכל מעט וזבע, היינו יבא ברכה מן המאה בתוך מעיו וישבע בחלק מעט במקום מרובה, אבל הרשע רחוק הוא מן הברכה ואז יבא אות ר' הרומז לרשע כנז' בגמרא דשבת, ויגנס בתוך המאה ותהיה לירוף מארה, ולז"א מארה ה' בבית רשע אמר רשע דייקא דאות ר' רומז לרשע. והא דאמר גזלות ולא אמר עופית רמז לפי דרכו דהרשע שאוכל בלא ברכה ואינו מנכר נ"ק הוא גזול להקב"ה וכנ"ל, ולכן קרי לעופית שלו שהיה אוכל בשם גזלות לשון גזילה :

ש"ם. ונוה לדיקים יברך זה חזקיהו מלך יהודה. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ס רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים דף מ"א ע"א בסוד החו"ג המתעשרים בשם קלוות בבחינת הגדלות, כי גבורת הגדלות העולה דרך עליה מן היסוד לגלגל הוא חזקיהו מלך יהודה יע"ש, וידוע דהגלגל הוא ירך המיוחד שהוא הימני, ואותיות יברך יהיו תיבת בירך בהפוך אהוון, כלומר נוח לדיקים הוא היסוד, בירך הוא הגלגל זה חזקיהו מלך יהודה. ועוד נ"ל בס"ד דקרי לחזקיהו הע"ה נוח לדיקים, ע"פ מ"ס בשער הגלגולים, דנפש דאלימות שנסתלקה מן אדה"ר בחטאו, לסיף נתגלגלה בגדב ואביהו הנקראין ירכי קטוב דמתמן נביאים ואח"כ לקחם פתח במעשה זמרי, ואח"כ נתגלגלה בשמואל, ואח"כ נתגלגלה בחזקיהו הע"ה יע"ש, ולכן קרי לחזקיהו נוח לדיקים שלקח נפש שנתגלגלה פעם ראשונה בגדב ואביהו הם שני לדיקים, והם בירך, כי הם תרין ירכין, ולז"א נוח לדיקים יברך אותיות בירך, כלומר נוח לדיקים שהם בירך הוא חזקיהו מלך יהודה :

ש"ם. שהיה אוכל ליערא ירק בסעודה. זו גרסה הנכונה

על חרבן ירושלים ובהמ"ק, ועל מלך בצל שיבא ויחריב ולמה נקטו ירמיהו, וי"ל דנבואה ירמיהו עשהה פועל בלב ישראל, כי היה גלגול שלמה הע"ה אשר בנה בהמ"ק, והוא עלמו מתבטא עתה על חרבנו, וזכה אמרו ישראל אין תקוה שיעשו תשובה ויתבטל חרבנו, מאחר כי הבינה עלמו מתבטא בחרבנו, ש"מ סוף דבר הכי הוי, ונראה נרמז זה באומרו ירמיהו בן חלקיהו כי שלמה קראו נתן הע"ה בדבר ה' בשם ידיו יה, וכן כאן חלקיהו קאי על שלמה הע"ה חלק י"ה, וידוע דגלגול שני נקרא בן לראשון, וזהו בן חלק יה :

ש"ם. אחיו היום נשאר מעונה של טוב. נ"ל בס"ד רמז הכתיב שאמר דוד הע"ה, יגון בלבבי יומם עד אנה ירום אחיבי עלי, ר"ל היגון שבלבבי הוא רק יומם, ר"ל יום אחד, שיעבור אותו היום ולא ילחם, אז נלוין ישראל וחזקיהו, יען כי עד אנה עם הכולל האותיות נ"ט במנין טוב מלא עם הכולל, ירום אחיבי עלי, ר"ל בעבור זה העון ירום סנהריב, וכיון שעבר אותו היום ניולגו. וזכה יובן בס"ד יום אירא אזי אלך אבטת, ר"ל על יום הנשאר מעונה של טוב חירא, ואני אלך אבטת, שיעבור אותו היום ותחום על שארית ישראל :

אך הרי"ף ז"ל הקשה, מה ענין זה של טוב ניגע לבהמ"ק וירושלים וכולהו ישראל, והלא שאלו שהרג נהרג ואפילו דוד הע"ה שהיה סיבה לדבר זה קבל עונש. ונ"ל בס"ד כי היה המקטרג מקטרג אין ראוי לעשות גם פלאי בזה בא"י שנהרגו בהם הכהנים שהיו בניו שיאל מלאך ה' ויך במחנה אשור רבוי עלום בלילה אחת, אלא אם ירצה הקב"ה להגיל את חזקיהו ועמו, יעשה לו סבה לסנהריב שיחזור ויעזוב ירושלים, והוא ע"ד הקטרוג של י"ט סוף, דאך ישראל שעט"ז היו במלרים וגם עבר עמם בים לרה, תעשה להם גם פלאי, ועל כן היה הקב"ה מניל את חזקיהו ועמו בלתי גם פלאי, אלא יעזוב סנהריב ירושלים ויחזור לארצו, ולא היה יולא מלאך ה' ויכה בהם, אך אחר שעבר אותו היום, אז אותו המקטרג נמחה ונתבטל, וממילא היתה הלחם בנם פלאי :

והנה כדי למחות ולבטל המקטרג הזה נגזר עליהם להיות להם לער בעיותא דסנהריב מהלך כו"כ ימים, ואותו היום הנשאר הוא סוף הימים הקלובים עליהם שבביל בעיותא, כדי לכפר על הארץ שנעשה בה שפכות דם הכהנים, שעי"כ ימחה ויתבטל המקטרג בזה, ואותו היום נשאר, וכיון שפנה היום ונשלט סך הקלוב, אז חבך ומיד נמחה ונתבטל המקטרג, ועתה כאשר יאל מלאך ד' ויך במחנה אשור, אין מקטרג מעכב בידו, אלא הכל מודין מדין, ולז"א רב הונא, אותו היום נשאר מעונה של טוב, אמר מעונה מפני שהמשיח הנבחר משון, הוא עלמו נקרא עון ועליו אומר מעונה של טוב :

ש"ם. קם ומניד ברישיה ומוביל ומייחי בידיה. נ"ל בס"ד מוניד ברישיה נגד הר המוריה ובהמ"ק שהוא ראש עפרות הצל כי משם הושט העולם, ומוביל ומייחי בידיה נגד ירושלים שהוא עיקר ארץ שבעה עממין שהם מן ספירת גבורה ולמטה. אי נמי דאמריין לקמן מצני בניו של סנהריב למדו תורה ברבים, ומאן ניגיה שמעיה ואבטליון ומולו חיי שיהיה מזרעו שולטים ושרים בירושלים אחד נשיא הוא שמעיה וכנגדו מולו חיי ומניד ברישיה, ואחד אב"ד שהוא בחי' ידים לנשיא, וכדאמרו על ר"ל שהיה משנהו של רבי יוחנן שהוא נחשב יד לרבי יוחנן, וכאשר רמז ר"י לרבי יהודא נשיאה על ר"ל כשנתמן במגדל ליר. ובני ידידי כה"ר יעקב נר"ו פירש, מניד ברישיה דכח הקליפה וחיותה הוא בראש, ולכן מניד ברישיה כדי למשוך לו כח מן הקליפה בעשותו פועל דמויני לזה, ומוביל בידיה דידוע מ"ס רז"ל אין לך אומה גוברת אא"כ יש בה מצני עשו

נקרא חצר, וכמש"ה היושבת בגנים חברים מקשיבים, וכן מזכר בלשון המשנה והתלמוד, ופירשתי בס"ד טעם לזה, כי ח"ה עוסק בתורה שבע"פ שום בה שמונה דרגין, שהם כשר ופסול, אסור ומותר, עמא וטהור, חייב וזכאי, ושיעור לימודה של תורה הוא מאה ואחד, כדי ששאר כלב האדם ולא תשכח ממנו, והיא יש בה שני חלקים, נגלה ונסתר, וכל חלק שיעור לימודו ק"א, וב"פ ק"א הוא ר"ב, ולכן הת"ח נקרא רב, כמ"ס כל רב מצבל, ולירוף ח' דרגין של תורה עם אחריות רב הוא חצר, לכן הת"ח נקרא חצר. ועוד אמרתי בס"ד טעם אחר, כי לימוד התורה רמזו באות למ"ד שהוא לשון לימוד ועליון על כל אותיות, ומספרו במילואו ע"ד, אך לר"ך שהיה הלימוד בקול, ולא יהיו דברים שבלב, ולר"ף מספר קו"ל עם מספר למ"ד עולה מספר חב"ה, לכן הת"ח נקרא חצר, ולז"א אם הקול קול יעקב, אין יודים ידי עשו, כי ידי עשו נבדרכו בחרב, דכתיב ועל חרבך תחיה, והקול בתורה שהיא רמזה באות למ"ד, מצבל חרב עשו, ולז"א כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זה דייקא, שהוא הפך אותיות חצר, דמי שאינו עוסק בתורה אינו הפך בחרב, לכך אין לו הלכה מן החרב, ולכן חזקיהו מספרו קול, כי הוא הגביר קול יעקב בתורה, ואותיות סנהריב הם אותיות חרב נסי, רמז דהחרב שנעץ חזקיהו בבהמ"ד הוא גרם נסי השי"ת ששעה לישראל :

ש"ם. עשר מסעות נסע אותו רשע באותו היום. נ"ל בס"ד הטעם שנסע עשר מסעות, שהוא מהלך עשרה ימים ביום אחד, זה היה בהשגחה מן השמים, לרמז לשר שלו שלא נתן לו השי"ת רשות ע"י הנביא לבא לא"י ללגדה בולה, אלא רק לעשרת השבועים בלבד ולא ירושלים, וכמ"ס לעיל נביא אעשרת השבועים אהבני, והוא יהיב דעתיה על ירושלים, ולכן נשתייר ממנו עשרה שלא מת, דכתיב ונער יכתבם, כמה יכול הנער לכתוב אות יו"ד :

ש"ם. בת גלים בתו של אברהם ילאק ויעקב שעשו מלית לפני כגלי הים. הא דדימה אותם לגלים ולא לרבויו אחר, נ"ל בס"ד דארז"ל אין קורין אבות אלא לשלשה, וכן אמר הפייטן שלשה מי יודע שלשה אני יודע שלשה אבות, נמלא האבות רמזים באות גימ"ל, שמספרו שלשה, ובמילואו הוא אותיות גלים, ולכן קראה בת גלים, כח גימ"ל, כי אברהם יחחק ויעקב הם שלשה, ורמזים באות גימ"ל, ועשו מלות כגלים אותיות גימ"ל :

ש"ם. מהאי לא תספיי אלא אסתפי מנ"ג הרשע. הא דהולך לפרש להם עתה בענין סנהריב לרשע אשר על יד נ"ג הרשע, מפני כי נ"ג הוא אחד מן העשרה שנשאר אלל סנהריב, שהשאריו המלאך בנם שלא הרגו עם ההרובים, ונמלא מעתה הוכן נ"ג בעבורם. והא דקראו לשה ולא קראו אדיר, כאשר קראו הנביא בזמן ממשלתו, דכתיב עלה אריה מסוכנו, נראה קראו לשה במנין אלהים אחרים, שהוא עתיד לעשות אלהים אחרים הוא הללם אשר עשה, וגם עוד לשה במנין חרון אף, שבימיו יהיה חרון אף שיחריב בהמ"ק ויגלה את ישראל. גם עוד לשה בהפך אהוון ובלה, מלשון שולה דגים מן הים, שהוא לשון המשכה ויציאה, שמושך ומוליא את ישראל מארלס ויגלם לבבל, וגם הוא ישלה ברש, שישלה אותו אויל מרודך בנו מקברו, כמ"ס רש"י ז"ל במלכים, כי נ"ג מת בכ"ד לחדש ונקבר ביום כ"ו, ואויל מרודך לא רצה לישב על כסאו, שחשב אויל עורנו חי, ולכן הוילאו אותו לפניו מקברו וגררו אותו, לקיים בו נבואת הנביא ואתה הושלכת מקברך כנדר גהעב ע"ש, ולכן קראו כאן לשה שהוא אותיות ישלה, כלומר תחלה ישלה וישראל מארלס, ואח"כ ישלה אותו בנו מקברו :

דף צ"ה עתיד ירמיהו בן חלקיהו מענתות דמתגבי עליך. קשא והלא גם יחזקאל הע"ה התנבא

יח

ולא גרסינן בשר, ומ"ס ליערא לאו דוקא אלא אוכל מעט ודומה בשינוי ליערא, כי היה לרוך אוכל לשובע נפשו והאכילה מתברכת במיעויו הגם דהיא מעט. ונ"ל בס"ד לכך בחלותו כתיב ויסב חזקיהו פניו אל הקיר, ורז"ל דרשו שהלך בתפלתו, ומה שונמית שעשהה עליית קיר, החייתה את בנה, וכו', ולפי האמור כאן שהיתה חילתו ירק הסב פניו אל הקיר שהוא בהפך אהוון ירק, לזכור לו הקב"ה זכות זה שהיה אוכל ירק במקום בשר ומסגף עלמו אע"פ שהוא מלך :

ש"ם. אין נמסר עם עיף בתורה. נ"ל בס"ד בתורה כתיב כי חיים הם למוציאם ודרשו רז"ל למוציאם בפה, וידוע דאות פ"ה באלפ"א בית"א כפולה שהיא פ"ה אחת סתומה ואחת פתוחה, ופה פתוחה היא רומזה שיפתח האדם פיו בתורה, דעל זה קאמר למוציאם בפה, אך פ' סתומה לכתר תורה שהיה מן שבועים פנים, והיינו תחלק אות פ' לשני חלקים שהם חלק אחד יו"ד כנגד אות יו"ד שהיא בתוך פ', וזו היו"ד רומזה לכתר, כי יו"ד מספרה עשרים, ואותיות עשרים הם מספר כתר, ונשאר ע', רומז לשבועים פנים של התורה שהכתר נשלם בהם, נמלא לפ"ו, אותיות פ"ה נעשו ע"ף, ולז"א אין נמסר עם עיף בתורה, ונרמז שני פפ"ן אלו בדברי רז"ל שאמרו למוציאם בפה ב' פה :

ש"ם. אבל אחרונים שהבדילו עליהם. קשא למה קרי לשבת יהודה שמויך עליהם חזקיהו הע"ה בשם אחרונים ומאי רבותיהו דאשר שבועים שהיו נחשבים ראשונים, ונ"ל בס"ד כי ידוע מ"ס רבינו האר"י ז"ל דכל השבועים מושרשים במלכות בעשר ספירות שבה, ראובן בחדש, שמעון בגבורה, לוי בתפארת, וכן השאר, אבל יהודה במלכות דמלכות, ומלך זה קרי לשבת יהודה אחרונים :

ש"ם. לעשות להם גם כעוברי הים וכדורתי הירדן. נ"ל בס"ד עוברי הים ע"י מרע"ה שהיה בסוד חמה ודורתי הירדן ע"י יהושע שהיה בסוד לבנה, ומספר חמה ולבנה עולה למספר ק"מ כמנין יחזקיהו לרמזו ראויים עמו של יחזקיהו לעשות להם כנס הנעשה ע"י חמה וע"י לבנה :

ש"ם. ואם לאו אני אעשה לו גליל בגוים. הנה נודע מ"ס רז"ל בפסוק ויחלק עליהם לילה שהיה זה ליל ט"ו ניסן, גם נס יז"מ היה ליל ט"ו ניסן, וגם זה הנס שהיה לישראל בימי סנהריב היה ליל ט"ו ניסן, כמ"ס רז"ל ע"פ ויהי בלילה ההוא וילא מלאך ה' ויך במחנה אשור הלילה ההוא הידועה שהיא ליל ט"ו ניסן, נמלא אותה הלילה היתה שליטת לנסים, ולז"א אעשה לו גליל, חלק היבשת גליל לשמים, וקרי בה ג' ליל, דהיינו ליל שליטת לנס :

ש"ם. יבא סנהריב וסייעתו ויעשה אבום לחזקיהו וסייעתו. נ"ל בס"ד נקיט לשון אבום, כי המרבה בשתיית היין נקרא סיבא כמ"ס זולל וסיבא דהשתיה מכונית כן, כמו שבאך מהול במים, וכן נסבאה יין ושכר, וידוע דהתורה נקראת יין דכתיב ושתו ביינ מסכתו, ולכן חזקיהו שהיה סיבא ציינה של תורה בזכות זה יבא סנהריב ויהיה אבום לן, כי סובא בהפך אהוון אבום, ונ"ל עוד סנהריב גי' ש"ל כמנין אבום לחזקיהו המלך שדקדוק :

ש"ם. חובל עולו של סנהריב מפני שמונו של חזקיהו. הא דתלה הזכות בשמן, לרמז כי עיקר הזכות היה מלימוד התורה בלילות שהיו לומדין לאור השמן, גם תלה הזכות בשמן לרמז כי הגין עליהם שם צי"ט שהוא רמזו בשמן בסוד הכונה שמכוונים בר"ת מי שעשה נסים לאבותינו בקדוש החודש, דשמ"ן באת צ"ש הוא שם צי"ט שבו ניטול דוד הע"ה מן אביש, והוא מסוגל להגיל את ישראל מאויביהם, ומספרו כ"א כמנין אהי"ה שה"ס הבינה דמתמן אהייהבת תורה :

ש"ם. מה עשה נעץ חרב על פתח בית המדרש. נ"ל למה נעץ חרב ולא רומם, או שאר כלי זין, גם מה לשלול ולמירק באומרו בחרב זה בא. ונ"ל בס"ד דידוע דהת"ח מקרא

אללו והיו כי כל דבר גשמי שיהיה תשמיש לדבר קדוש מוכרח שיקנה אותו דבר הגשמי חלק קדושה שיהיה שורה עליו המיד רוח קדושה ולכן אמרו רז"ל אכן שהיה יושב עליה ר"א בן הרקוב תמיד ועוסק בתורה דומה להם סיני, וכן המשנה של הנביא אשר הנביא נשען עליה תמיד בעשיות יחידים הקדושים שסומך מלחו וראשו עליה יש בה רוח קדושה, ולכן אמר אלישע הע"ה לגחמי שיחך משענתו וישם אותה על פני הנער להחיותו בה, ובדאי היה נעשה בה פעולה, ורק החסרון היה מלך גחמי המוליך אותה שלא היה הגון, וגם עבר על מלות רבו שפרסם הדבר לכל וכמ"ס רז"ל, וכן נמי אח"כ בירושלמי באותו זמן שהחכים ביותר ושאלו אותו החכמים איך זכית לחכמה זו, והשיב מקלו של רבי מאיר נזמנן לי והייתי נושא אותה, וע"כ נתחכמתי עמנה, על כן תמורו של רפ"י שהיה מיוחד לו שהיה רוכב עליו תמיד כשהוא נוסע ממקום למקום דרך המדבר, והיה ברכבו עליו עושה יחידים ועוסק בסודות התורה לעשות בירורים בהליכתו, לכך קנה ההמור איכות קדושה שיהיה שוכה עליו רוח קדושה תמיד, ומה גם לדברי המקובלים ז"ל שהיה החמור בגלגל ישמעאל עשה תשובה בחייו, והנה רפ"י קרא לחמורו מאיר פסיען כי זהו שמו ומלאכתו, ולכן אותו רוח קדושה שאורה עליו נותן לו דיעה והבנה לעשות את מלאכתו הגונה שהיה הליכותו ופסיעותיו לפועל טוב, כאלו הוא אדם שיודע לאיזה מקום הוא ראוי לילך, ולכן כשאמרו לו החברים איך אתה יודע זאת דר"ש שרי ביה, אמר להם שבוקו למאירי פסיען דבעיורי דהוא ידריך פסיעיו לתמן :

והנה כאן אחר שידע אבישי שדוד הע"ה הוא אינו בירושלים, והוא עומד במקום סכנה, אם יבא לחפש אחריו לאיזה מקום ילך, ולא היה רוח יפנה לפניו או לדרום למערב או למזרח, לכך נתחכם לרכוב על הפירדה של דוד הע"ה, המיוחדת לו לרכוב עליה תמיד, אשר ברכבו עליה היה עוסק ביחודים ובסודות התורה, כדי לעשות בירורים לנ"ק ולנשמות המנוגלים בדומם במהלכו עליו, ברכבו על הפירדה, ומוכרח שאורה עליה רוח קדושה כמו ענין חמורו של רפ"י, ולכן כמו שמר"פ רפ"י על חמורו שילוך אותו למקום שיושב בו רפ"י, והנה הוא ליה, כן אבישי סמך על הפירדה של דוד הע"ה, שהיא תוליד אותו למקום שדוד הע"ה עומד בו וכן עשה, והלכה מעלמה על לך ארץ פלשתיים, ומן השמים סייעו ג"כ אותו בקפילת הדק, כדי שיגיע לאותו מקום תקף ומיד, ויעשה ההללה לדוד הע"ה :

שם אמרה ליה עלם אייתי לי פלך, ג"ל בס"ד מן השמים הזמינו לפני אבישי דבר זה של הפלך, לרמוז לו שהוא יעזור לדוד בפה שלו, הן ע"י אורו ע"ס המפורש והעמידו באויר, הן ע"י שערות בתפלה שהיא בפה, ורמוז לו דבר זה בפלך, שהוא ר"ל פה לך להלילו בפה :

שם בר ברך קירא ליוזבן ואת לא תטעור, י"ל למה אמר בר ברך ולא אמר ברך, ועוד למה זכר קירא שהוא שפוע ולא דבר אחר, וי"ל בס"ד נללה בו רוק"ק ודבר על חלוקת מלכותו שנתלקה מן רחבעם שהוא בן בני של דוד הע"ה, שמרדו בו עשרת השבטים ומלך עליהם ירבעם וגרמוו בקירא שהוא שפוע, והיינו שפוע"ה ר"ת עשרת שבטים הם וארלם, והיינו בר ברך רחבעם, קירא שהוא שפוע שרמוזו בה עשרת השבטים, וארלם ליוזבן לאחרים שימוכר אותה לירבעם, שנמלא כלה זרעך מעשרת השבטים, ובה תקיים הגזרה ותשאר אתה במלכותך על יהודה ובנימין, ובאמת סוף דבר אע"ג דעתיה הרגה כל זרע המלוכה, לא נתקיימה גזרה זו במלכותו על שני שבטים, מאחר כי נשתייר יואב, ולא חשיבה כליה, אבל ממלכות עשרת

שנתברך בידים דכתיב ועל חרבך חסיה, ולכן גם בזה עשה פועל דמיוני להיות מוביל ומייתי בידים עכ"ל גר"ו :

שם אמר להו תמיתו למחר אייתו לי כל חד וחד מנייבו גולמיה הרג טיגא, נראה לפרש פיו הכשילו ודבר לרעתו, שאמר להם תמיתו אותיות תהי מות, כלומר שהיה מות בכס למחר, וגם כל חד וחד מנייבו ליימי גולמיה, ר"ל גולם שלו יהיה הרג טיגא, כי ימותו וישב הגולם שלהם אל העפר שיהיו עפר, מיד ויהי בלילה הוא ג"י טוב שהיתה ליל ט"ו ניסן שהוא לילה שנעשה בה עוב לישאל, וילא מלאך ה' ויך במחנה אשר, ומ"ס רב פפא היינו דאמרי אינשי בת דייא בטל דייא, כוננו לומר זה המשל דאמרי אינשי עיקרו נתחדש ובתייחד ע"י מעשה זו דחוי הכלדאים, אמרו לו כך, והוא עשה כך ונפל, אז אמרו בת דייא בטל דייא :

שם עד מתי יהיה עין זה עמון בידך, ג"ל בס"ד דידוע כל עוונות של אדם רשומים בשרטוטי הידים שלו, ואם הוא עון חמור יתגלה בשרטוט בגלוי גמור שניכר מרחוק, ואם הוא דק וקטן יהיה נרשם בשרטוט דק שאינו ניכר, ובאמת עין זה הוא אינו עין, כי בדיני אדם פטור הוא ורק בדיני שמים נחשב עין, לכן רשם שלו בשרטוט יד הוא דק מאד שאינו ניכר, ולכן א"ל עד מתי יהיה עין זה עמון בידך עמון דייקא, בידך דייקא כלומר שהוא רשם ברושם דק שאינו ניכר :

שם מכל ליה ארעא מתיתיה, הא דעשה לו הקב"ה נס להלילו, מדבר זה קודם שהפך תפלתו אע"ג שהוא כבר קבל עליו דבר זה, ג"ל בס"ד כי מין מיתה כוז שקלה להמיתו באופן זה שהוא כמו ענין חנק, לתיך להלילו כדי שלא יאמרו מטא ח"ו בזה שבע שהיא א"ה שמתו בחנקי **שם** הוא יומא אפיילי דמעלי שבתא הוה, הא דהילך להודיענו באיזה יום היה הדבר הזה, לומר מזה גוררת מלוא, הואיל והיה אבישי עוסק במלוא שהוא כבוד שבת, שלא נכנס לחוף רישיה אלא בשביל כבוד, וזה שהיה מלוא זו של הלל דוד הע"ה שהוא במלכות בסוד שבת על ידו, ומה שהיה הסיומן במים שנהפכו לדם, כי דוד הע"ה היה ראש שבט יהודה ומספר דוד יהודה עולה דם, והיה זה בארבע גרבי דמייה לרמוז לו על דוד הע"ה שהוא דגל רביעי במרכבה, או נמי לרמוז שלער זה מניע לכל ישראל שחילקם הקב"ה דגלים, ומה שהיתה ההללה ע"י אבישי, ג"ל כי זכות אביו יש' שלא היה בו חטא, ומת בעטיו של נחש הגין עליו בזה, ונרמוז באבישי, חלק שם אבישי לשתיים וקרי ביה אבי ישי :

שם רכביה לפרדיה, הא דהולך לרכוב דוקא על פירדה של דוד הע"ה, שאל על זה רשות מן צ"ד וכי לא היה לו סוס קל וחשוב לרכוב עליו שהוא ירוך בודאי יותר מן הפירדה, ג"ל בס"ד ע"פ מ"ס בזה"ק פרשת בלק דף ר"א שהיה רפ"י הולך במדבר לחפש ולדעת מקום שהיה רש"י יושב בו באותו מדבר, ואמרו לו החברים שהוא אחר דר"ש שארי ביה הך אינן ידעין, ואמר להם שבוקו למאירי פסיען דבעיורי דהוא ידריך פסיעיו לתמן, פירוש החמור שלי שהוא המוליך אותו הוא יודע לאיזה מקום לרוך להוליך אותו, והנה ראו דחמורו של רפ"י נעה מאותו הדרך שהיו הולכין בו לדד אחר, והלך שיפור שני מילין, והחיל החמור לנעור שלשה פעמים בזה"ל, ואז הבין רפ"י כי עתה הגיעו למקום שהיה יושב שם רש"י ואז ירד רפ"י מן החמור ואמר לחבירי נכין עלמינו לקבל אפי רברבי, והנה רש"י בשמעו געית החמור, אמר לחברים שעמו עתה נקום ונזיל דהא קלא דחמורא דסבא חסידא אתער לגבן, קס ר"ש וקמו חבירא, אדהכי חמו לרפ"י דלתי ומטו לגביה וכו' יע"ש, ופרשנו בס"ד הכונה איך היה כבוד לרפ"י שחמורו יכיר מעלמו מקום של רש"י ויוליך אותו

עשרת השבטים, נעשה כליה לגמרי, דיאלו מהחת ידו של רחבעם וזרעו לגמרי :

שם ואוקמיה לדוד וכו', ג"ל דאבישי בעודו רחוק קודם שהגיע אללו, ראה שזרקו ישי באויר, ותקף זכר ע"ס המפורש והעמידו באויר, והיה מדבר עמו בלשון הקודש בהיותו עומד רחוק ממקום זריקתו, ולא היה ישי מביין מה מדבר עמו, וישי לפי שעה נבהל כשראהו עומד באויר לא הורידו במקום שהיה זרוק, שהוא אלל ישי, אלא הורידו אללו במקום שהיה עומד הוה, וישי נבהל ועמד במקומו, כי אף כשראה אותם רצים והולכים ביחד נחזק בלבבו, כי חשב שפסק כוחם, דאם יש להם כח כאשר היה, למה רצים על הארץ, יהיו פורחים באויר, ולכן מלאו לבו לרדוף אחריהם שגם הוא רץ אחריהם להשיגם, והם עשו הללה טבעית לעלמם, להחיש כח ואדכרו ליה שמא דאמיה, וכחש חליה וקטלוהו :

ברם מהרש"א ז"ל הקשה דעיקר חסר מן הספר דודאי לא כחש חליה אלא בעצור שא"ל שמתה אמו, ובזכירת שמה לחוד למה יחלש, ונראה דאמו היה שמה שגור באותו זמן הרפה, ורק בתחלתה היתה נקראת ערפה, והם לא א"ל ז"ל אשכח להרפה ארך בקברה, אלא א"ל לערפה ארך, כלומר תראה העריפה דאך איך היא ערופה בקבר, וכיון ששמע שאמו המיתה אותה מיתה משונה שערפו אותה בעריפה של חמור ובעגלה הערופה נחל חלש חליה בעצור מיתה משונה כזו שעשו לה וגבר ישראל : **שם ע"ב**, ועממה שגלוגיה וזונית, קשא אלו מתי עבדתיהו במלחמה, וי"ל בס"ד שהיה גם רוח להראות שהוא וחילו אין להם שום פחד ומורך מן המלחמה, ואין נחשב מקום המלחמה להם מקום סכנה אלא הם כבני אדם שהולכים למקום טיול לגנות ופרדסים שהולכים שם עם שגלוגות וזונות שיש להם, ומ"ס ובשמונים אלק גבורים לבושי שריון קליפה, גם זה עשה מנסות רוח שיהיו שמונים אלק ליבשים כל הדרך דבר כבוד מאד בזה ולא אכפת להו ואין מרגשים בכובד, וגם בששים אלק חלוי חרב רעים לפניו הראה כח חילו, דודאי הוא רוכב על סוס חשוב או קרון חשוב שהוא רץ ביותר, ואלו כולם רצים ברגליהם לפניו דייקא :

שם תנא לורך מחנהו ת' פרסא, ג"ל בס"ד עשה כן כנגד ת' כוחות טומאה במ"ש המקובלים על פסוק והנה עשו ב' ארבע מאות איש עמו, ונעשה האורך ת' והרוחב מ', נרמוז בזה שסופה של אותה מחנה להיות מת שהוא מ"ס תי"ו דכתיב וילא מלאך ה' ויך במחנה אשר, גם לרף מספר מת עם מספר ר"ס שהוא סך מחנהו יהיה בזה מספר תש, ר"ל תש כוחו, נמלא מפלתו ורעתו נרמוז במחנהו, וי"ל בזכות עסק התורה של חוקיה וישראל המשיכו כח מעשרה היוו"ת שמספרם ר"ס, ובה איבדו את ר"ס רבוא מחנה סנחריב ונתגברו עליהם, ונראה לרמוז בזה סנחריב הוא אותיות יב"ח ס"ה, ובה יובן רמוז הכתוב חזקו סו' ג' נקבת במטוי ראש פרזיו יסערו להפילני עלייתם כמו לאכול עני במסתר, והיינו באותיות מסתר רמוז מחנה סנחריב, אות ת' זה אורך מחנהו ואות מ' רוחב, ואותיות סר הוא סך מחנהו, ומדמה האייתים לאותו אייב סנחריב שהיה רולה לאכול עני אלו ישראל במסת"ר כאמור :

ודע כי סך של ס"ר רבוא אלפים אינו מספר קרקפתא דגברי אלא הוא מספר האיכות שלהם, כי מקודם היה להם גבורה בידים שהיה אחד שקיל כנגד מאה, ואחד כנגד ג' מאות, וכן עזר"ד, ולכן כותבים בפנקס מספר החיל של המלך כפי הערכה שעושים ביכולת של כל א"ה, ורק עתה שבטלה גבורת יד עושים המספר הקרקפתא דגברי, וסנחריב היה כהוב בפנקס החיל שלו שיש לו ר"ס

רבוא אלפים, ואפשר שיוליס במספר קרקפתא דגברי עשרה רבוא אלפים ולא יותר, ומ"ס אורך מחנהו ת' פרסה לא היו הולכים ביחד אלא היו מפוזרים דהיינו שילכו כל עשרה אלפים בפני עצמן, ובין אלו לאלו יש מהלך פרסא או יותר, וכן הענין ברוחב וכ"ז עושה כדי להטיל אימה על בני אדם שמחנהו גדול כ"כ, וי"ל שיש הכרית לדבר זה מוגף המאמר עלמו, דאם הדבר כפשוטו שכל משך זה של ת' פרסא על מ' פרסא הוא מלא בני אדם שהם חילו של סנחריב, איך אמר תלמודא לעיל דאירחא דבעא לבגויי בעשרה יומי סגא בחד יומא, ואמרי ליה כלדאי שאותו היום דוקא יוכל על ירושלים ובקשו חילו לשלוח ידם גם ולא הניחם, וא"ל שלמחר כל אחד יבא אבן מהחומה ונבקעה, ובלילה מתו כולם, והלא משך ת' פרסא יש בין ראש המחנה לסופו כמה ימים, כי מהלך אדם בינוני ביום עשרה פרסאות, ואם נכנס ראש המחנה היום לא יגיעו סוף המחנה אלל ירושלים אלא עד אחר כמה ימים וכיון שא"ל למחר כל א' יקח אבן א' מן החומה ונבקעה משמע שכל המחנה הגיע עד החומה והיו סמוכים לה, ועוד בלילה יל המלאך ויך במחנה אשר ק"ף אלק דאלו היו ראשי גייסות משמע דכל המחנה היו סמוכים לירושלים, על כן מוכרח לומר כי זה המשך של ת' פרסא אינו מלא כולו מן החיל, אלא הם מפוזרים עדרים עדרים, ובין כל עדר ועדר יש מקום גדול פנוי, והברייתא קאמר שכל היה מנהגו להוליך החיל שלו באופן זה, וכך היה עולה פנקס החיל אללו בחשבון האיכות, אך כשבא לירושלים שם קיבץ כל החיל ביחד ולא היו מפוזרים ומלא כולם עומדים סמוך לירושלים :

שם בעא אביי חסר אלפא או חסר מאה, הנה הרב פתח עיניו ז"ל פירש בונתו דבעיא זו דנ"מ לשטרות כאשר יהיה האופן שכתוב שחייב כו"ל אלפים, וכי"כ מאה, וכי"כ עשרות חסר ח', דק"ל דדרשין לשון הדיוט מספקא לן חסר חד אחיכא קאי וכו', באופן דמבעיית זו נפיק דינא לשטרות, אם כתוב בשטר כדאמרן או לשון כיואל ב"ע עכ"ל ע"ש, והוא פירוש נכון וישי, והנה בזה ממילא יתירך קישית מהרש"א ז"ל שהקשה אמאי לא נקיט אביי חד רבוא ג"ב, ובה יחא דאביי בעי אם נכתב כיואל בזה בעלמא בשטרות מה נפרש חסר אלפא או חסר מאה או חסר ח', וכיון דבעייתו זאת על השטרות אם יודמן כך, הנה אין דרך לכתוב רבוא בשטרות, ולהכי לא נקיט דבעייתו רבוא, והנה לכאורה י"ל אם נפרש החשבון זה דנקיט הוא שכל כתוב בפנקסו של סנחריב, וכמ"ס לעיל, למה כתב חסר חסר, ובפרט לפי הבעיית של אביי דקאמר שמא האי חסר ח' הוא אחד מן האחדים, בזה נחשב הוא בסך הענזם הזה שהולרכו לפרש על חסרונו, וי"ל דעושים כן כדי להודיע שחשבון זה הוא מדויק ועשוי בדמיונות ולא הפליגו בו, ואם נפרש דהברייתא בלא להודיעו החשבון הזה, ולא שהיה כתוב כן בפנקס החיל של סנחריב, י"ל מאי נפקא לנו בזה האחד מן האחדים שחסר בסך הענזם הזה שהולרכה הברייתא להודיענו, הלא אורחיה דתנא בעלמא דלא חש ולא דק על דבר מועט, וכמ"ס התיספות על אמתא ברבעא וכיואל דפירחא לא דק, וכ"ס בדבר זה שהוא סך ר"ס רבוא אלפים דחסר אדם אחד דוקא, וי"ל דתנא הולך למנקט חסר ח' דרמוז בזה רמוז נכון לפי דרכו לומר על המחנה הגז' של סנחריב חסר ח', הוא ניטון הקדוש שנקרא בתואר אחד שהיה ממה איתם, כי כל קליפה יש לה ניטון א' הממה אותם וחסר מהם זה הניטון שהוא ח' בזכות חוקיה וטבעתו, ולכן מתו כולם בשעה אחת ורגע אחד, ועיין מ"ס רבינו האר"י ז"ל בסוד עשתי עשרה יריעות ודוק :

שם ראשנים עברו בשחי, פירש הרמ"ה ז"ל שהיו שטין ע"פ

שם. ח"ל הקב"ה לגבריהל מנגלך געושה. ג"ל בס"ד רמז לו ש"ס ב"אום גימל שבשמו, כי גימל אותיות מנל דאין היו"ד יולאה בזבטת, וא"ל געושה ועומדת מששת ימי בראשית כי המלאכים נבראו ביום שני דששת ימי בראשית וכל אחד נברא כחו בו עד עולם לא יוסף ולא יגרע. ומ"ש שחאפה יולא לבשל פירות חזק להם, ג"ל כי גבריהל נגלס ביוסוד האש כנודע בשער מאמרי רשב"י, וכנח האש שבו שהוא שר האש יולא ומבשל הפירות, וא"ל אין אלו ראויים שתרד בעצורם דוקא כדי לשרפם אלא אגב ארחד חזק להם. ומ"ש י"א בחוטמן נשף בהם, מדה כנגד מדה הם ב"א על חזקיהו הע"ה שהיה בו גילוף המשיח כמ"ס רבינו הארי"ז שכתו בחיטם דכתיב והריתו ביראת ה' לכך נשף בחוטמן ויבשו. אי נמי כל גדול הדור נקרא חיטם כמ"ס אותו הגמון על ר"ג בעל החיטם מתבטל. אי נמי חיטם מספר ג"ס וסנחריב היה גם רוח שחירף וגירף בגסות רוחו, לכן נשף בחיטם שהוא מספר גס. ומ"ד כפי"ס ספק להם נראה רמז לכף דמגלפך שהם ה"ג ואת כף שבהם הוא גבורה א' מחמשה גבורות והם כפולים לכך אמר כפי"ס. אי נמי בכל כף ימין ושאל י"א חמשה אותיות מגלפך שהם מספר פה, ושל שני כפי"ס ימין ושאל הם פרפר והוא פרפרם בהם ע"ד מ"ס רבינו הארי"ז ז"ל על מ"ס איוב שלו הייתי ופרפרתי. ומ"ד אונים גילה להם ושמצו שירה שמתו על ידי שמועה מדה כנגד מדה על אשר לא העה איון סנחריב לשמוע דברי הנביא דתנבא שלא יגיע ולא יבבו את ירושלים אלא רק את עשרת השבטים בלבד, ונראה לכך קפדה מדה הדין ביותר על חזקיהו שלא אמר שירה, מאחר דאייביו מתו ע"י שמעם שירה ראוי יותר לומר שירה על גס זה:

והנה בודאי אלו ואלו דברי אלקים חיים דהמחנה יש בהם מתו ע"י כף, ויש ע"י כף, כאשר דברו חכמים כאן וכוה יוכן בס"ד רמז הכתוב מגדיל מלבו אותיות מגדיל הם מגל יד נרמזו כאן מ"ס ביד הכס, ומ"ס במגל הכס, וזהו מגדיל מגל יד בהם יהיה ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו זה חזקיהו עד עולם:

שם. אחא קב"ה אדמי ליה כנבצא סבא. פירש הרמ"ה ז"ל דהקב"ה הביא לפניו מלאך בדמות אש זקן ועשה לו כל הנזכר במאמר ע"ש, ודבר זה היה מוכרח. ומ"ס במאמר אחא קב"ה מפני שיש מלאך סהם, ויש מלאכים שנקראים מחנה אלקים סהם. מחנה שכינה, וזה המלאך שהורידו הקב"ה למטה לעשות הדבר הזה לסנחריב היה ממחנה שכינה שנקראים מחנה אלקים ולא מן מלאכים סהם כי לחבת ישראל עשה זה ע"י מלאך ממחנה שכינה, ולכן אמרו אחא קב"ה, כי זה המלאך שהוא ממחנה שכינה יתייחסו מעשיו להקב"ה, וכמו שהמלאך כתוב ויבא אלקים אל בלעם ותרגם אונקלים ואחא מומר מן קדם ה' לית בלעם, כי מלאכים שהם מחנה שכינה נקראו סה"ה עליהם, וכתיב הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמך דרךך ולהביאך אל המקום אשר הכינתי השמר מפניו ושמע בקולו אל תמר בו כי לא יא' לפשעם כי שמי בקרבך, ולכן מעשה המלאך הזה גם הכתוב יחס אותה להקב"ה דכתיב יגלה ה' בחטתו הגמורה מפני כי זה המלאך עשה זאת הוא ממחנה שכינה:

דף צ"ו. אמר ליה ז"ל אייתי לי מספרא ואגויך. ר"ל חספורה שלא תלמח עוד אח"כ השערות, שאסת למח מה הועיל, וכיון דלא תלמח ישראל משינה ולא יהיה ניכר, אך הדבר יפלא הן אמת שכתבו שהאומר כן והעושה הוא מלאך ממחנה שכינה, למאי הולך הדבר הזה לעשותו לסנחריב ע"י מלאך אש שבביל כדי שיתבזה, אין זה בזיון גדול שדרך לעשותו ע"י מלאך, ועוד מה ענין זה דאדמו ליה מלאכי השרה כנברי דמחני קשיא והכריחו אותו לטחון חד גריוא, מה לורך יש בדבר זה, ומה עשם יש בו דנחתי

דנחתי מה"ס בעצורו, ונ"ל בס"ד דידוע מ"ס הרמב"ן ז"ל והר"ן ז"ל כל דבר רוחני למעלה נעשה כנגדו פועל דמיוני למטה בגשמיות יתקיים אותו דבר ולא יפסק, ולכן כדי להלליח את מלך ישראל במלחמתו עם מלך ארם עשה לו חתלה אלישע הע"ה פועל דמיוני בזרקי החלים באויר מן החלון הפתוח ללד עיר דמשק שמולך בה מלך ארם, ובזה נתקיים הדבר דאז מוכרח שיתגבר מלך ישראל על מלך ארם, ואפילו אם מלך ארם יעשה תשובה לא יהיה נייל ממלך ישראל, וכן עשה ירמיה הע"ה בענין הנביאה שנתבצא על בגל רעה וכתבה על המגלה, ואמר לברוך בן נריה שיקשר המגלה באבן וישליכה לתוך פרת, ויאמר ככה תשקע בבבל, וכן הענין בשופר, וכן הענין בלולב, וכן הענין בודו שמכה באגרוף על הלב, דהכל הוא פועל דמיוני למטה כדי לעשות פועל רוחני למעלה, וכן הענין כאן, דקליפת סנחריב היתה קשה וגדולה עד מאד, והיו בה שתי גשמות גדולות שהם גשמות שמעיה ואבטליון, וכמ"ס לקמן מצוי בנזו של סנחריב למדו תורה ברבים ומאן גינבו שמעיה ואבטליון, ורלה הקב"ה לעשות פועל דמיוני למטה בסנחריב עצמו ע"י המלאך, כדי להוליח מקליפתו שתי גשמות של לדיקים גדולים אלו, ולכן שלח מלאכי בעביר חספורה ראש וזקן של סנחריב, דחספורה הראש הוא פועל דמיוני לילאח נשמת שמעיה מן הקליפה שהוא היה נשח וראש לכל ישראל, וחספורה הזקן הוא פועל דמיוני בעביר יליאח נשמת אבטליון שהיה אב ב"ד, וענין טחינת גרעיני התמרים ע"י מלאכי השרה נעשה בזה פועל דמיוני לשבירת הקליפה עצמה, ונעשה כל זה ע"י המלאכים לקיום הדבר כי הם יודעים ומכוונים בסוד הש"ת, וענין המספרים בו רמז לסוד החצר הנזכר בדברי רבינו הארי"ז זלה"ה בשער עעמי המנות פרשת נשא ו"ל, הנה ארנ"י אותיות דיגא לרמזו שהוא דין, ולכן הוא מספר הער החיובת ומגלחת ובה לרמזו שדרך להעביר הדין וכו', ותער גי' מלמז"ת, וה"ס ביום ההוא יגלה ארנ"י בחצר השכינה, דכתיב ארנ"י בא"ק דל"ת וכו' עכ"ל ע"ש:

שם. כיון שבח אותו לדיק עד דן תשס כחו. ג"ל בס"ד הטעם בזה הוא, דידוע דאותיות אברהם ילחק יקב נחלקו ב' דגלים, ובדגל הראשון של יסודו כתוב א"י, ובדגל הב' של ראובן כתוב בל"ע, ובדגל הג' של אפרים כתוב רח"ק, ובדגל הד' של דן כתוב מ"ק, וגשארה אית הא' של אברהם פירחת באויר, וקשא היה לריך שיהיה כתיב על דגל דן הק"ב, ותהיה אית מ"ס של אברהם פירחת באויר, ובה ניחא כי מפירש בדברי רבינו הארי"ז ז"ל בשער הפסיקים פרשת לך לך, בסוד תוספת אות ה"א שניספה לאברהם אע"ה, שבה רמזו כחו ותיקון שלו שעשה למעלה, ולכן אות זה ניספה לו אח"כ ע"ש, ולפי האמיר דבחלק דן היקבע מקום ומישב לע"ז, לכן לא שרתה אות ה"א של אברהם, שכל כחו רמזו בה בדגל דן, ולז"א כאן תשס כחו, רמזו לאית ה"א שבה רמז כחו תשס, ולא שרתה ב"ן, או יוכן בס"ד דידוע אותיות א"י דשם ארנ"י הם רחמים, ואותיות דן דין וכוה פרשתי בס"ד רמז המשנה אל תהי דן יחיד, ר"ל לא תפגום ותגרום שתייה אותיות דן יחידו שפרדו מהם אותיות א"י, ולכן כשהגיע לך הרגיש מה שיהיה פגם ופירוד באותיות דן של שם ארנ"י, על ידי חטאם של ישראל, ולכן תשס כחו בעבור הפירוד הזה:

שם. הזכרו בזני עם הארץ שמהם תלא תורה. נראה הטובה הזוהו בת"ח שהם בני עם הארץ שלא מולדו בכבוד אבותם, יען כי מן אלו הת"ח תלא תורה לאחרים, שהם ילמדו לאחרים בשכר בטלה, ואם תבזו את אבותם גם הם יבזו, ולא יהיו דבריהם נשמעים לתלמידים. אי נמי מהם תלא תורה כלימר יקחו קל וחומר מהם

ללמד תורה, דיאמרו ומה אלו שאבותם עמי הארץ זכו ונעשו ת"ח, כ"ס אלו שאבותינו חכמים: **והבי** קאמר דשלח ריב"ב להזכר בכבודן של ת"ח שהם בני עם הארץ, עכ"ז בהאי מלתא מודעינן לבני ארם שהם חכמים, להביא להם קל וחומר ורחיה והוכחה מאלו הת"ח שהם בני עם הארץ, לומר להם ומה אלו שהם עמי ארלות זכו לבנים חכמים, אחם החכמים כ"ס שתזכו לבנים חכמים, ואע"ג דדבריהם אלו יולא קלת בזיון לאלו החכמים שהם בני עמי ארלות, במה שזכיר פחיתות אבותם לומר שהם עמי ארלות, כי יבשו בזה, וכבר ריב"ב הזכיר אותנו להזכר בכבודם, אפ"ה לא חיישינן לה, ומודעינן ע"פ הדברים אשר אמרנו, וילף מהא דאמר הקב"ה ומה בשכר ארבע פסיעות ששלמתי לאיתו רשע שרץ אחר שרלו לפני כסוים עאכו"כ, נמלא מביא קל וחומר והוכחה להגדיל שכר האבות מכח שכר אותו רשע, כן אנחנו מביאים קל וחומר לחכמים, שנאמר להם שזכו להיות בנייהם חכמים מכח קל וחומר שביא להם מן עמי ארלות אשר בנייהם חכמים, וממילא ידעינן דלא חיישינן לזילותא דחכמים שהם בני עמי ארלות:

ומה שדימה את האבות בריאתם לריאה הסיסים ולא דימה אותם לריאה לביים ואלים, דהלכזי קל לרוך יותר מן הסיס. נראה לי בס"ד דימה אותם לסיסים מפני שיש בהם דבר אחד שאינו נמלא בלביים, והוא, דאין לסיס סינה גמורה, כן הם בעבודת הבורא לא יתנו סינה לעיניהם כמ"ס דוד הע"ה אס אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמלא מקום לה':

שם. לנביאים נשבר לבי בקרבי. פירש רש"י כלימר תמהתי על מהן שכרן, ו"ל מהן שכר היכא נרמז הכא, ונ"ל בס"ד דשכר לדיקים רמזו באותיות כ"ך, בסוד מ"ס רז"ל שראה מרע"ה מיתתו של רבי עקיבא, ואמר זו תורה וזו שכרה, והשיב לו הקב"ה שתוק, כך עלה במחשבה, ופירש רבינו הארי"ז ז"ל דהלדיקים המוסרין עלמין על קידוש השם, עולין עד המלכות, והם מ"ן דילה, ועולין עד הבונה ונעשים מ"ן דילה לעלות למחשבה, והמ"ן והמ"ד הם בסוד כ' עשר מלמעלה למטה, ועשר מלמעלה למטה, והזיווג התחתון שאיז יאהדוה"ה, הוא בסוד כ"ף כפיפה, והזיווג העליון שאיז א' הוא בסוד כ"ף פשוטה שהוא עשר מלמעלה למטה, ועשר מלמעלה למעלה, ולפיכך כ' כפיפה כ' פשוטה, ולפי שהמסר עלמו על קדוש השם הוא עושה שני זיוגים אלו, שהם כ"ף כפיפה וכ"ף פשוטה, לפיכך נאמר למרע"ה על רבי עקיבא שנהרג על קדוש השם, כך עלה במחשבה עכ"ל, נמלא עיקר שכר הלדיקים הוא רמזו בסוד זה של כ"ך בסוד מ"ס רז"ל שכר מליה מליה. ובה פרשתי בס"ד מ"ס התנא, אס למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעלמך כי לכך נולדת, ר"ל אל תחזיק הטובה לבקשה לעלמך, שהוא לרבי עוב"ז כי לכך הוא שכר השלם של עוב"ז שהוא בסוד כ"ך שהוא זיוג עליון וזיוג תחתון, שנמשך מהם שפע טוב וברכה עלים וטירא בעצורו נולדת. ונראה דסיד השכר הזה העלים והטורא של כ"ך שהוא עשר ועשר בעליון, ועשר ועשר בתחתון, נרמזו ב"אום מ', ולכן התורה נתנה בארבעים יום, להורות שבה יוכל האדם לעשות זיוג עליון וזיוג תחתון הרמזו באותיות כ"ך שמספרו מ', כי חלי מ' הוא אותיות כ"ף כפופה וכ"ף פשוטה, וזה נרמזו ב"אום מ' אשר בתוך שמו של ירמיה שהוא אות האמצעי שבשמו, וכל אמלעי נקרא לב, ולז"א לגביאים נשבר לבי בקרבי, ר"ל אות מ' שהוא בקרבי נשבר לחלי, להיות אותיות כ"ך שרמזו בט שכרן של לדיקים שהוא באותיות כך, ששם רמזו זיוג עליון ותחתון, שהו עיקר שכרן של לדיקים: **ס**

שם. אמר איכה גברא כי האי ולא בעינא לשדורי ליה שלמא. י"ל מ"ז תליא הא בזה, דאחר שראה כבודו של יחזקיהו הע"ה ומעלתו מדר השמש מלא טעם לשלוח לו שלום. ונ"ל בס"ד ידוע שהאומות דעסס לשבדו לבא השמים, באומרו דאין לאדם כח להפליג להקב"ה בלתי אמלעי, כי מה נחשב האדם שהוא בשר ודם לדבר דבריו להקב"ה ולשבתו ולהללו ולהודות לו, על כן הם עובדים ומתפללים ללבא השמים שיהיו אמלעים להגים תפלתם ודבריהם לפני הקב"ה, ולכן לפי דעתם זה א"ח לימר על הקב"ה אלקי הגוים אלא אלקי האלקים נקרא, ועל כן כשראה עתה שהשמש שונה מהלכו לכבודו של יחזקיהו נחבדו אללי, כי יחזקיהו הוא גדול מלבא השמים, וא"כ ראוי להיות אמלעי ביניהם וכן הקב"ה יוכלים עתה לשלוח תפלה ושבה להקב"ה באמלעותו, כמו ששילחם באמלעות לבא השמים והשרים של מעלה, ולכן אמר איכה גברא כי האי שיש לו מעלה על לבא השמים ולא בעינא לשדורי ליה שלמא כדי שיהיה הוא אמלעי בני ובין האלקים, ולכן כתב שלמא למלכא חזקיהו, שלם לקראת דירושלים, שלם לאלקא רבא, שהקדים חזקיהו, וכתב שמו יתברך לבסוף כדי לשלוח השלים לאלקא רבא, שהוא ענין תפלה ושבה לאלקא רבא באמלעות חזקיהו, ולכן לא הקדים השלים לאלקא רבא אלא אמלעי, ועשה את חזקיהו ואת ירושלים ששם בית מקדשו יתברך אמלעים כדי לשלוח שלום לאלקא רבא באמלעותם והשלום הוא ענין תפלה ושבה :

אח"כ בא נ"ג ועשה להם קישא גדולה במכתב, ש"ל קריתו ליה אלקא רבא וכתבתי ליה לבס"ף, וקשא למה תלה הקישא בזה שקראו אלקא רבא יקשה בזה, כיון שהוא אלקא א"ף, תכתבו שמו לבסוף, אך הכונה אם אתם הייתם כותבים שלם לאלקי האלקים, בזה ניכר דמה שכתבתם אותו לבסוף היינו מפני הכבוד שאין אתם יוכלים לשלוח לו שלום בלתי אמלעי, ולכן הקדמתם שם חזקיהו וירושלים כדי שיהיו אמלעים, כי משמעת אלקי האלקים מורה ש"ל לשלוח דבור תפלה ושבה לאלקי, אלא ע"י אמלעים שהם לבא השמים אשר הם מתכנים ונקראים בשם אלקים, וכיון דלא כתבתם אלקי האלקים אלא קריתו ליה אלקא רבא בזה ניכר שאתם מודים שאין לך לבס אמלעי, וא"כ חזקיהו וירושלים שכתבתם להם שלום, אין כוננתם לעשות אותם אמלעים, והשאל נמלא שעשיתם ז"ל בכבוד שכתבתם אותו לבסוף, והנה הם נתבלבלו בדבר ולא ידעו אם האמת כמ"ס נ"ג או לא, לכן מסרו הדבר ביד נ"ג שהוא יעשה מה שיעשה, שאם ישנה המכתב ויש חטא בזה יהיה תלוי בלתי אמלעי, ולכן לא שלחו שלוח מאתם להחזיר המכתב, כי לא רצו להתערב בדבר זה, ואז הוכרח הוא בעלמו לרוך אחר השלוח להחזירו. ומ"ס אלא גבראל ואוקמוס, פירוש אחר שכן ד' פסיונות בא גבראל ועשה לו סיבה לעכב הליכתו שלא יהיה יכול לילך ברגליו והוכרח לעמוד במקומו, ושלה שלוח אחד ממשרתיו להחזיר את המליך המכתב :

שם. לא היה תקנה לשונאי ישראל. נ"ל בס"ד דודאי ישראל גלו ומסרו בידו אלא בזמן שהגלה את לדקיהו, ובאמת היו נמסרים בידו אלא בזמן שהגלה את לדקיהו, והמסגר קודם גלות לדקיהו הגלה את יכניה, ועמו החרש והמסגר שכולם היו חכמים גדולים בתורה, וקדימה זו שקדמה שליטתו לשליט בגלות יוכין זו היתה צביל שרץ לכבודו יתברך, לכן הקדים לו שליטה קודם זמן גלות לדקיהו באיזה שנים, ואם הי' יותר היתה הקדימה היתה ג"כ קדמה איזה שנים יותר שהיה לו שליטה להגלות החרש והמסגר קודם כמה שנים, ואם היה נעשה כן לא היה תקנה לשונאי ישראל, דהא ארז"ל דקרא עשה הקב"ה עם ישראל שהגלה

את לדקיהו וסייעתו בעיד גלות יכניה שהם חרש ומסגר קיימת כדי שילמדו תורה, ואם הפרש שנים הרבה בין גלות זה לגלות זה היו החרש והמסגר מתים, ומי היה מלמד תורה לגוים עם לדקיהו, נמלא מה שלא נתיחד גלות זה מגלות זה שנים הרבה, הוא תקנה גדולה עשה הקב"ה לישראל בעבור עסק התורה, ולכן אמר כאן אם היה רץ יותר מן ארבע אמות, ממילא היה זוכה נ"ג בקדימה שליטה שלו שנים יותר, דאז כשיבאו גוים של לדקיהו לא מלאו שם חרש ומסגר ללמדם תורה, ועל תקנה זו עשה הקב"ה לישראל שלא יהיה הרחקה הרבה בין גלות זה לגלות זה, קאמר כאן לא היה תקנה לשונאי ישראל :

שם ע"ב, שור בר שור, פירש רש"י מדלג בר מדלג, קפלת פסע אחת עם סתריב ועכ"ז פסע שנית ע"ס, ועדיין לריך להבין מאי שור השלישית דאמרה נבזראדן שור, ונ"ל בס"ד שור השלישית הוא כי נתיייר אח"כ שדלג וקפן מאמינת דה שלי ובה לרש ישראל :

שם. פש ליה חד נרגא. נ"ל בס"ד הטעם שלכד ירושלים בחד נרגא, לרמוז שנתחייבו בפירענות זו על שעבדו ע"ז וכפרו באהר. והא דהכה השער בגב הנרגא, להורות על עולם פשעם ומרדם שהיו אחיריים אל היכל ד' ומתרוין כנגד היכל הכהנים. גם עוד שהיו לאחור ולא לפנים ולכן הכה השער באחירי הנרגא. או יובן אם נגרום נרגה בזה, יהיו אותיות העימדים קודם אותיות נרגה הם אותיות בקדם, והוא מה שראה יחזקאל הע"ה בס"י ח' שהם משתחיים קדמה לשמש, לכן הכה

שם. אותו היום שמת שתי שפיות היה, נמלא נחמר היום אלל אחו שפיה שפיה ונסף אלל חזקיהו עשרה שפית, רמו בעשרה מאמרות נכרא העולם וכו', והלא במאמר אחד יכול להברות, אלא להעניש לרשעים וליתן שכר לזריקים וקיום העולם שנברא בעשרה מאמרות, היא עסק התורה, ואחו ביטל עסק התורה, ובמ"ס רז"ל למה נקרא אחו, שאחו בתי מדרשת ובעולם מה"ת, וכדאי היה עין זה שיחריב העולם שנברא בעשרה מאמרות, אך בא חזקיהו הע"ה ותיקן שפתח בתי מדרשת גם בלילות, ונתרבה עסק התורה בדורו עשר ידות על שאר דורות, לכן נחמנו מאחו עשר שעות וניסף על חזקיהו עשר שעות, ונמלא יומי של חזקיהו הע"ה נעשה כ"ב שעות, כנגד כ"ב אותיות התורה שהרביץ אותה בישראל. גם עוד ניסף עשר שעות לחזקיהו להורות על אה"ז ד"ס ד"ס שמשפחה עשר, אשר קודם זה לא היתה מאירה בו מפני שלא נשא אשה, ועתה מאירה בו על אשר הסכים לישא אשה, ולכן כתוב ויאמר ישעיהו זה לך האות מאת ה' כי יעשה ה' את הדבר אשר דבר, הלא עשר מעלות ובאימרו זה לך האות מאת ה', רמו לו על אה"ז ד"ס ד"ס הו"ה ב"ב, דעתה היתה מאירה בו בשלימות ודוק :

שם. מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים. הנה בגמרא לא נזכר מי הם, אך הרב פתח עינים ז"ל הביא משם הרמ"ע ז"ל, שהיה רבי עקיבה מבני בניו של סיסרא, והיינו שיצא מיעל מאיתו ולי שנתעברה בו מסיסרא ע"ס, והרב הנ"ל הביא קישא מהגאון מהר"ח ז"ל, והלא רבי עקיבה עמנו ס"ל גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר, ואף ילא הוא מאיתו הולד שנתעברה בו יעל מסיסרא, והלא ממזר אין לו הפסק דורות להחירו, דכתיב ביה לא יבא בקהל ה' עד עולם, ותיכף הרב פ"ע כי הן מפלאת תמים דעים, והותר הורע ע"פ הגבוהה של דבורה ע"ס, ואנא עבדא אמניא על מ"ס מרן ז"ל בש"ע אה"ע סו"ד סוף ק"ך, ממזר הבא על העשוי"ס הולד עמו"ס, ואם נתיייר הרי הוא כישראל, ואם בא על השפחה הולד עבד, נשתחרר הרי הוא בן חירון, לפיכך ממזר

ממזר נישא לכתולה שפחה שקבלה עליה מלית וטבלה לשם עבדות, להחיר בניו שישתחררו ויהיו מיתרים בישראלית ע"ס, וא"כ אפשר דהכי הוה מעשה, שאותו הולד שילא מצעילת סיסרא את יעל לקח גויה דהולד גוי, ואח"כ נתיייר הולד והרי הוא כישראל :

והנה לסברה זו של הרמ"ע, דרבי עקיבה ילא מן זרע סיסרא, נ"ל בס"ד לכן העלימה הגמרא הדבר הזה ולא פירשה אותו, משום דסבר רבי עקיבה עכו"ם שבא על ישראלית הולד ממזר, ולאו כ"ע גמירי ליישב הדבר כמו שתיקן הרב פתח עינים, או כמו שתיירתי אנה עבדא, ואפשר דנפיק מניה זולתא לאיתו לדיק אלל הפתאים, לכן העלימה הגמרא את הדבר הזה :

מיהו באמת רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגלים לא אמר שילא רבי עקיבא מיעל, ולא אמר שלקחה יעל נ"ק מקליפת סיסרא בבואו עליה, אלא אמר לקחה כ"ק מקליפת סיסרא בעת שחקקה היתר במלתי ומחלה רקתי, וכמ"ס שם בהקדמה ל"ו ע"ס. גם כתב שם וז"ל גם לסיבה זו נכנסה נפש קדושה ומעילה של רבי עקיבה בהיותו בן גרים ולא מורע ישראל לפי שהיתה טיפת זרע שילאה מיוסף הע"ה בעת הרהורו באשת פועיפר שהיתה גויה עכ"ל ע"ס, הרי לא אמר רבינו האר"י ז"ל שרבי עקיבה בא מאיתו הולד שנתעברה בו מביאת סיסרא, ועל כן חין להתייך כי אם על דברי רבינו האר"י ז"ל, ותו לא מירי :

ולפ"ד רבינו האר"י ז"ל הנ"ל לריך לומר מ"ס כאן מבני בניו של סיסרא לימדו תורה בירושלים, קאי על רבי עקיבא, והיינו כי לפ"ד רבינו האר"י ז"ל כתב שם שהיה נליך אחד בגפס רבי עקיבה שהיה תחלה בקליפה של סיסרא מסיבת חטא אה"ר וקין בנו שילא זה הנילוך ונפל שם, וזה הנילוך כשילא אח"כ מקליפת סיסרא, מוכרח ליכנס בעת ביאתו לעוה"ז בגוף גר שהיה מבני בניו של סיסרא עכ"ל ע"ס, ולפ"ז מובן הטעם למה לא אמר תלמודא להדיה על רבי עקיבה, והיינו מפני שרבי עקיבה לא היה כל גילוי נפשו מקליפת סיסרא, אלא רק נליך אחד היה שם, ואינו דומה לענין שמעיה ואבטליון ורשב"ש, דכילס היו שם :

שם. שלחו ליה תא אשינא דטורא. הנה נודע כי בכל הישנה שהיה בה נ"ג היא קרובה לנהר פרס אלל עיר שקירין עתה חיל"י, והוא לא היה יודע שיש דרך קרוב לא"י שהוא דרך המדבר שקירין שאמ"י, אלא היה חושב שדרך לבא ע"ד עיר בגדהד ואשור ודייא"ר ככ"ר וארם לויא שהיא רחוק הרבה, ולכן א"ל שאינו יכול לבא מחמת שלגים ומער במשך דרך רחוקה, והם חדשו לו זה הדרך החדש שהוא ע"ד המדבר שקירין עתה שאמ"י שהוא קרוב ולא ישנה בו ימים הרבה כדי שיחוש לגשמים ושלגים, וסיימו לו הדרך באומרו אשינא דטורא שהיה בזמנם סימן לדרך זה, ומאיתו זמן נפתח זה הדרך ונודע לכל, ועיין במדרש באותה פרה שברחה והגיעה לבבל ביום אחד :

שם. שלחו לו כי אין האיש צביתו, אין להם השפעה מן הקב"ה אלא מן מלאך מט"ט שעולה מסערו רחוק, וזהו הלך השפע שלהם בדרך של מרחוק הוא מט"ט דכתיב ביה כי לא ישא לפשעם, ושלח להו ים לדיקים דבעו רחמי ומייתו ליה לשפע מהקב"ה בלתי אמלעות מט"ט, ובין שיגיע להם השפע מהקב"ה שהוא רחום וחנן וישא לפשעיהם ולא יהיה להם גלות. עוד שלחו ליה לרור הכסף לקח בידו, כלומר גאלות מלרים היתה בחדש שהוא סוד כסף, ובין שהיתה בחדש ים פ"פ למדה"ד לקטרג ולחדש להם גלות אחר אפילו אם יהיו נשפעים שלא ע"י אמלעות מט"ט, דהשופע כל הארץ יעשה משפצ כחוב, וגם כוונת בזה על הגדקים כדמפרש תלמודא, ושלח להם רשעים הדרי בתשובה

ממזר

ומהפכים מדה"ד למדת רחמים, ומייתו ליה להשפע מאתו יתברך בלתי אמלעי, וא"ל ליום הכסא יבא ביתו שקבע להם זמן, וגם כוונת ליום שישלם הכסא בזאת אלף, או יבא ביתו אשר הצטיחם בו שהוא מעשה שמים, כמ"ס מקדש ארז"י כוונתו ירך :

שם. אימתי אתי בר נפלי. נ"ל בס"ד קרי למשיח בר נפלי דאתי מדוד הע"ה שהיה תחלתו נפל, אי נמי מפני שביאתו תלויה בצירור גלוי הקדושה שנפלו בקליפה שיתגברו, וכן ארז"ל אין ב"ד בא עד שיכלו נשמות שבגוף. אי נמי יובן התורה נקראת אש על שם שהאדם לריך לעסוק בה בהתלהבות, ומלוי אש אלף שין הוא אותיות נפלי, וביאתו תלויה בעסק התורה. אי נמי נפלי לשון כסוי שהוא עומד וגניז בג"ע בקן לפור, ומשם יתגלה ויבא צב"א :

דף צ"ז. אר"י דור שבן דוד בא בו בית הועד יהיה לזנות. נ"ל בס"ד הכל לטובה, בית הועד הוא בית המדרש שמתועדן שם ללמוד תורה, יהיה לזנות מלשון זנים מרוקחים, וכן במשכב אשר מלא בשמים וזנים, כלומר יהיה במקום בשמים אשר הכל ירדפו לבא שם להתבסס. או יובן לזנות לשון הזנה כמו זנו עיניהם ר"ל הכל יהיו זונים משם שיבאו ללמוד תורה. והגליל יחרב, גליל לשון גלות, כמו גליל הגוים בישיעה ח', ר"ל לא יהיה עוד גליל מלשון גולל ודופק זה הקבר, שלא תמלא המיתה בעולם ולא יהיו עוסקים בקבורה כי בלע המות לנלח ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים. והגבול ישחומם, גבול זה הר עשו שהוא הר שעיר, כי תרגום הר שעיר טורא דגבלא, וזה ישחומם, דכתיב ועלו מושיעים בזה ליון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה. ואנשי הגבול יסובבו מעיר אל עיר ולא יחינו, אנשי הגבול הם כוחות החילונים העימדים על הגבול בין עוה"ז לבין ג"ע, וכמ"ס וישכן מקדש לבן ערן את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים, וז"ש ואנשי הגבול הם כוחות החילונים יסובבו מעיר לעיר, ר"ל מאדם זה לאדם זה, כי האדם כל אחד מכוונה בשם עיר, דכתיב עיר קטנה ואנשים בה מעט יסובבו לפתית את בני האדם להחטיאם בתלקות לשון, ולא יחינו שאין דבריהם מתקבלים ולא ימלאו חן בדבריהם. וחכמת סופרים תסרח, ר"ל ת"כ מלשון סרח העודף, וכן תסרח אחרי המשכן, ויראי חטא ימאסו, ר"ל אותם שהם יראים שמה יגרסו החטא ימאסו בעיני הבריות, כי לעתיד כולם לדיקים, והאומר אנשי ירא מן החטא שמה לחטא נמאס בעיני הגדולים, כי יאמרו לו למה תירא והלא בידך מסור הדבר שלא חטאת ולא תחטיא. או יובן ע"ד מ"ס המפרשים ז"ל ע"פ נבזה בעיניו נמאס, פירוש אם נבזה מאחרים הוא בעיניו נמאס יותר ממה שבווהי. פני הדור כפני הכלב, פירוש חשיבות גדולי הדור כחשיבות הכלב, דידוע הכלב חשיבותו הוא כולו לב, כן פני הדור ר"ל החשיבות כמו פני הארץ חשיבות שלהם כחשיבות הכלב שכולו לב ונאמן לאדוניו, כן הם כל כל אחד יש לו לב מבין להטיר את בוראו ונאמנים הם לארון הכל יתברך שמו. והאמת נעדרת, כלומר חכמת האמת הוא חלק הסוד תתבררה והעוסקים יהיו עדרים עדרים בלימוד הקבלה. אי נמי עתה יש אנשים פרטיים לומדים קבלה כל אחד בקרן זוית בסתר, אבל לעתיד הכל ילמדו בה כמו שלומדים תהלים, ותמלאם עדרים עדרים בצב"ה"ד. וסר מרע משתולל, ר"ל מי שהוא סר מרע דוקח ואין לו מלית ומעשים טובים בפועל זה נחשב שוטה בעיני הבריות, כי הדרך השלם לריך להיות שלם בסור מרע ועשה טוב :

שם. דאי הווי יהבי ליה כל חללי דעלמא לא הוה משני צדיבוריה. י"ל הול"ל אי הווי יהבי ליה כל ממזנא דעלמא

דעלמא, וכל ב"ד בין אות ע' של עולם לבין אות ו"ו של עולם בסדר אלפ"א בית"א י"ו אותיות, ומרש"א אלפ"א ע' עד סוף אלפ"א בית"א י"ו אותיות, ומרש"א אלפ"א בית"א עד אות ו"ו י"ו אותיות, ורי"א אותיות ו"ו, ומן אות ו"ו של עולם עד אות למ"ד של עולם בסדר אלפ"א בית"א י"ו אותיות, הרי אותיות ה' אותיות, ולאותיות אלו מ"ס לא י"ס כלום, כי סמוכים הם באלפ"א בית"א, ולאותיות אלו קרי להו חללי דעלמא, כי החלל נקרא על ההרחקה שיש בין לר זה ללד זה, וידוע שיעקב אבי"ה נתברך הוא גביר לאח"ך, וכתבו המקובלים המשך לו ברכה זו של הו"ה ע"י שפע מאת ה"א ראשונה שבשם ואות ו"ו אות ה"א אחרונה שבשם שהם אותיות ה' אותיות, לכך ברכו הו"ה גביר לאח"ך, והטעם כי אברהם אבי"ה תיקן מוח חכמה שהוא באות יו"ד דשם הו"ה, ולכן יש לו אחיזה והשגה מראשית שם הו"ה, אבל יתקן א"ע תיקן מוח בינה שהוא אות ה"א ראשונה דשם הו"ה, לכך יש לו אחיזה והשגה מן אות ה"א ראשונה וחל"ך שהם אותיות ה' אותיות, לכך ברכו הו"ה גביר לאח"ך, והנה ברכה זו של הו"ה גביר לאח"ך לקחה יעקב אבי"ה ע"י שינוי ששינה דבריו ואמר אנכי עשו בכורך, וא"ע שנין בלבו דבר אמת בזה כמ"ס רז"ל, עכ"ל כפי הנגלה שינה דבריו, וכאשר ח"ל יתקן א"ע לעשו בא אח"ך במרמה ויקח בכרך, ולכן אמר כאן על רב עבדו, דאי הו"ה יב"ל לי כל חללי דעלמא, פירוט אפילו אם יתנו לו הברכה של הו"ה גביר לאח"ך שרמוזה בחללי אותיות עולם כאמור, לא משני בדבוריה, א"ע י"ג דיעקב אבי"ה לקח ברכה זו על ידי שינוי:

א ויבן ב"ד אומר חללי דעלמא, דארז"ל בהלל שם בין השמים לארץ יש מהלך ת"ק שנה, וידוע מ"ס רז"ל ע"ן חיים מהלך ת"ק שנה, נמלא ע"ן חיים רמוז בחלל העולם שהוא מהלך ת"ק שנה, וכאן אמר אפילו אם יתנו לו ע"ן חיים כולו שהוא רמוז בחלל דעלמא כדי לשנות בדבור לא הו"ה משני בדבוריה:

ש עד שירצו המוסרות. כ"ל ב"ד מפיק לה מן הכתוב כי אולת יד, וידוע העולם קיים על ידי חסד אברהם, וכמ"ס רז"ל ע"פ אלה תולדות השמים והארץ בהבראם וארז"ל באברהם, והנה חסד אברהם עולה ש"ך, ואם תסיר מספר י"ה מן מספר ש"ך שהוא חסד אברהם ישאר מספר מוסר. או יובן ב"ד הנחש נושך והעקרב נושך, והמוסר נושך ג"כ בלשונו, אך ידמה המוסר לעקרב ולא לנחש, וע"ן כי הנחש על הרוב הוא שלוח מן השמים, כמ"ס א"ש יתקן הנחש בלא לחש, אבל העקרב נושך בשאט הנפש ואינו שלוח מן השמים, ולכן ארז"ל גבי תפלה א"ש האדם מתפלל ונחש לפניו אינו פוסק אבל עקרב פוסק, וכן המוסר ידמה לעקרב שנושך בשאט הנפש ואינו שלוח מן השמים, כי הקב"ה ברא הלשון לאדם להטיב בו ולא להרע, והמוסרות עון גדול היא, וא"ך יהיה שלוח מן השמים בדבר זה שהוא עון ועבירה גדולה, ואם תסיר מן מספר לשון מספר י"ד, ישאר ש"ע שהוא מספר עקרב, רמז שהלשון בהיותו טהור הוא משמש במקום יד ששם המעשה, כמ"ס רז"ל ע"פ זאת התורה לעולה כל העוסק בפרשת עולה כאלו הקריב עולה, וכן אמר וגשלמה פרים שפתינו, הרי כשהוא טהור הוא פועל פועלת יד, ואם יעמלנו באיסור מסירות אולת יד ממונ, ואם תסיר מספר יד מן מספר לשון ישאר ש"ע, שהוא מספר עקרב, דאז דומה הוא לעקרב שנושך בשאט הנפש:

ש דבר אחר עד שיתמעטו התלמידים. כ"ל ב"ד רייק לה מן אולת יד, כי התלמידים העוסקים לשמה מאירים מן חכמה בינה דעת דר"ת שלהם חב"ד כמנין יד, גם הלומד תורה לשמה זוכה לחיים, כמ"ס רז"ל ע"פ למימינים בה אורך ימים חיוב, ככתוב אורך ימים בימינה, וכ"ס עושר וכבוד, והנה חיים במ"ק גי' יד, ולכן פסוק אולת יד קאי על התלמידים שאין לומדים תורה לשמה ואין

ועליהם אמר נתמעטו התלמידים נתמעטו מתורה לשמה ומשפט החיים וחב"ד. או יובן יד גי' זהב, וארז"ל זהב כינוי לתורה, וכנ"ל ע"פ זהב הארץ היא טובה, שאין תורה כתורה א"י, והו"ו כי אולת יד היא התורה מן התלמידים, וזהו נתמעטו:

ש ד"א שתכלה פרוטה מן הכיס. גם זה מפיק לה מן אולת יד, כי יד לשון כח כמו ולא היה צד ידים לטוב, והממון הוא כחו של אדם, ואומר מן הכיס ר"ל לא תכלה מן העולם לגמרי, אלא מעות מותרות שניתנים בכיס לא ימלא, כי כל אדם לוח מן החנווני וקונה מאכל בהקפה וכל פרוטה שתגיע לידו ירצנה לחנוני ומתי יהיה בכיסו מעות יתרים. ובני יודי כה"ר יעקב נר"ו פירש, שהמלכות לא תעשה כל המטבעות מזהב וכסף, אלא תעשה ניירות במקום מטבעות זהב וכסף ונחשת, וזהו תכלה פרוטה מן הכיס, פרוטה לאו דוקא, אלא למעות מכנה אותם בשם פרוטה, שיהיו ניירות במקום המטבעות אילו אשר נמלאים בכיס, עכ"ל נר"ו:

ש נערים יבניו פני זקנים. כ"ל ב"ד גם דברים אלו הם לעושה, שהנערים שהם תלמידים קטנים היושבים לפני זקנים שהם חכמים גדולים, גם הם יהיו חכמים מחוכמים כמו הזקנים הגדולים, לכן בחריפותם וחכמתם יבניו פני זקנים הגדולים, כי הגדול שאומר חידוש גדול בתורה ושמה בהשגתו שהשיג חידוש זה מדעתו, הנה הוא רואה שיבא הנער וגם הוא יתדע ויאמר דבר זה מדעתו, לכן יבום מעלמו שזה הנער הוא חכם גדול כמוהו, ואין לו יתרון בחכמה על זה הנער, ולכן זקנים יעמדו לפני נערים, בראותם שהם חכמים גדולים נמוטים שחייבים לכבדם בכבוד ת"ת, בת קמה באמה, כלומר זכרים יהיו בכבוד אב ואם, דאפילו הבה שהיא דשה באמה, עכ"ל קמה על רגליה בשביל אמה לכבדה בקומה לפניו, וכ"ס שקמה בפני אביה, וכלה בחמותה, א"ע שדרך הכלה לשנות חמותה, עכ"ל אהבה יהיה בניהם, וכשעוברת חמותה לפניו היא קמה על רגליה לכבדה, פני הדור כפני הכלב, כאשר פרשתי ב"ד לעיל, פני לשון חשיבות כחשיבות הכלב, שארז"ל כולו לב וגאמן לאדוניו, כן הם כל המון העם יהיה כל אחד מהם גאמן לאדון העולם ויש לו חשיבות זו שיהיה כולו לב מבין, ואין הבן מתבייש מאביו פירוש עתה יודמן שיהיה הבן חכם ואביו עם הארץ גמור, ואז הבן מתבייש מאביו כאותו חכם שהיה אביו קלם ועם הארץ, והיו קורין אותו בן הקלם והיה לו בישה גדולה בזה, אך לעתיד לא יודמן שיהיה כך האב עם הארץ והבן חכם, אלא אבות וזנים כולם חכמים, ולכן לא יבאו לידו זאת:

ש רבי נחמיה אומר דור שבן דוד בא בו העוונות תרבה וכו'. כ"ל ב"ד גם זה יהיה הביאור לעושה העוונות תרבה, פירוש העוונות בעבודת הסי"ת תרבה, כמ"ס יעוונות, כן הוא גרסת עין יעקב, והכונה מי שהוא מתגאה ועושה עלמו יקר בעוה"ז, הנה זה נחשב בעיני הבריות יעוונות דרכיו, כי הגאווה תהיה מאוסה בעיני בני אדם, לכן אדם זה שהוא מיקר עלמו נחשב בעיני הבריות מעוות דרכיו, כי השפל והעניו הוא המשועבד בעיני הבריות, דהא אין ב"ד בא אלא עד שיכלו גסי הרוח, והגפן אלו ישראל שנקראו גפן כמ"ס רז"ל ע"פ גפן ממלכים חסיע שהכתוב קראם גפן יתן פרוי בתורה ומלות ומע"ט, והיו ביוקר, ר"ל התורה שנמשלה ליון, דכתוב ושמו ביין מסכתו, תהיה יקרה בעיני הבריות שהכל מייקרים מכבדים אותה ואת לומדיה, ונהפכה כל המלכות למינות, פירוש מלכות שהם עבדים עור לא יאמינו בכומרים ובודת שלהם, אלא יפקרו ב"ס, כמו המינים שהם הלוקים שפקרו בתורה שבע"פ, כן הם יפקרו בדת שלהם, ויהיו באמונת בני נח, שלא יאמינו אלא בהקב"ה לבדו.

ואין תוכחה ר"ל אין בני אדם עושים עול וחמס ורשעה כדי בלריבין תוכחה, אלא הכל הולכין בדרך ישרה ונכונה, ולא יצטרכו לתוכחה להוכיח אותם על מעשים רעים. ואמר מאי קרא, כולו הפך לבן עהור הוא, כלומר העוונות יתפכו ללבן ע"י התשובה, כמ"ס א"ש יהיו חמאוכס כשנים כשלב יבניו, טהור כח הילר הרע שגם הוא יהיה מיעך לעושה כמו יל"ט:

ש שלשה באין בהסח הדעת. כ"ל ב"ד רמז הכתוב הרימותי בחור מעם, היינו עם ר"ת עקרב מליאה, הרימותי בחור מלך המשיח מעם, אה מ"ס הוא מ"ס הדמיון ר"ל דוגמת עם ר"ת עקרב מליאה שבאין בהסח הדעת, ולזה ה"ס מלאתי דוד עבדי כמו מליאה:

ש עד שירצו המוסרות. כ"ל ב"ד מוסרות לשון מוסר ר"ל שירצה המוסר בעולם שכל אחד יהיה מוכיח את חברו ומלמדו מוסר ולא יאמר כל אחד שלום עליך נפשי וכאשר יתנגדו כן ודאי יעשו תשובה שלימה ויבא ב"ד. ומ"ס עד שיתמעטו התלמידים הכונה שכולם יהיו חריפים וחכמים שאין לריבין ללמוד זה מזה כ"כ והוא משין אותה הבטחה ולא ילמדו עוד איש את רעהו וכו'. ומ"ס עד שתכלה פרוטה מן הכיס, נראה לפרש דרך מליאה שלא ירעו להניח פרוטות בכיס שלהם כי אם דגרי כסף דאין הפרוטות תשובין בעיניהם כלום. או יובן רמז על ציור רפ"ח גלויי שהם סוד פרוטה לפ"ד רבינו האר"ז ז"ל פרוטה רפ"ו ו"ה והיינו שיושלם ברור זה הרמז בפרוטה. ומ"ס עד שיתייאשו מן הגאולה שמרגישין בעלמן ורואין עלמן חושאין דאומרים הי תורה והי מלות דמגנו עלן להיות הגאולה:

ש שני אלפים ימות המשיח. פירש רש"י אם היינו עושין תשובה היינו נגאלין תב"ק אחר קע"ב שנים ע"ס, ובזה יובן ב"ד והיה עקב תשמעין אל מלות ה' אלוקים, ובזה יובן ב"ד הטעם שנתן אליעזר לרבקה נזם זהב בקע משקלו אותיות קע"ב, רמז שאם יעשו בניה תשובה יהיו נגאלין אחר קע"ב שנים תב"ק, ורמז זה בנזם שהיא תכשיט החוטם כי משיח לדיקו תכשיט שלו בחוטם שלו, דכתוב והריחו ביראת ה', ושני למידין כנגד שני לוחות הברית על ידי רמז שלריך לקיים התורה במעשה שתתייחס לידים:

ש ע"ב. רב אשי אמר, הכי אמר ליה. הנה ודאי האמת כרב אשי דהפי ח"ל דהא חזינן שלא בא, ונ"ל ב"ד רמז הכתוב באיוב אמרתי עד פה תבא ולא תוסף, ופ"א תבוא בגאון גליך, כלומר עד פה תבא פ"ה יובלות, ופ"א אותיות אף תבוא לעולם, בגאון גליך בעבור עון הגאווה, ומה שיהיה הזמן פ"ה יובלות רמז שלריך לתקן עוונות שצפה כלשה"ר וכיוצא בתורה שהיא צפה, וז"ש כל החלומות של דניאל בקץ המשיח הולכים אחר הפה דייקא, ומ"ס חכה לו ר"ל לכבוד שמו כי ב"א ב' אותיות השם וא' של כסא יבא ולא יאחר:

ש אחד חרוב. אין הכונה שיהיה בו חרבה ושומה ח"ו אלא הכונה הטבע והחומר שמאוי בששה אלפים שנה יחרב, ויתחדש טבע וחומר אחר מעולה ויפה מאד שאין בו תערובת רע ואין בו יגון ואנחה ויסורין ולא שום רע כלל אלא הוא כולו טוב גמור ותענוג יפה ומתוקן מאד. ומ"ס אין העולם פחות מן פ"ה יובלות, כ"ל ב"ד הטעם דארז"ל העולם קיים בזכות מלות המילה כמ"ס א"ש לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, ומילה מספרה פ"ה, ולמ"ד בריתי זו תורה הנה התורה תלויה צפה דכתוב כי חיים הם למואלהם, ודרשו רז"ל למואלהם צפה, ולכן לא פחות עלמא מן פ"ה יובלות, להורות דהעולם קיים על התורה שהיא צפה, או על המילה שמשפרה פה:

ש מקרא זה נוקב ויורד עד ההיכל. לר"ך להבין מה הלשון אומרת נוקב ויורד, היכן נוקב וגם תהום מאן דבר שמהי הכא. ונ"ל ב"ד דאיתא במדרש רבא פ'

בראשית פ"ב, וחשך על פני תהום זה מלכות אדם שאין להם חקר כמו התהום, מה התהום אין לו חקר אף אלו כן ע"ס, ואנא עבדא אומר טעם אחר מה שקרא לאדם בשם תהום, דכתוב באיוב אחת היא על כן אמרתי הם ורשע הוא מכלה, ודרשו אותו בזה"ק פרשת בשלח דף נ"ג על נקמה שעשה הקב"ה במלרים והכונה על מכת בכורות שהרג גם הקטנים שעדיין לא חטאו, וידוע מ"ס ימי לאח"ך מארץ מלרים ארצנו נפלאת, לכן גם באדום יעשה נקמה זו של תם ורשע הוא מכלה, והנה נקמה זו של תם ורשע הוא מכלה שעתיד לעשותה באדום היא ר"ת תהו"ם, ולכן מכנה את אדום בשם תהום, וא"ך שיהיה נמלא מכנה את אדום בשם תהום ששם הוא גלות האחרון, כי תחלה היה גלות בבל ואחריו מדי ואחריו יון ואחריו אדום, ולכן גאולה האחרונה תהיה בגלות אדום, והקץ הוא על גלות אדום, ולכן אמר זה המקרא המדבר בקץ הגאולה הוא נוקב ויורד עד ההיכל, ר"ל עד הגאולה שתהיה לישראל מן התהום שהוא אדום, והנה הוא נוקב כל הקלן שנאמרו על שלשה גלויות שהם בבל, מדי, יון, ויורד עד ההיכל גלות אדום שנקראו תהום:

א ויבן ב"ד לכך אמר נוקב ויורד חמץ סוד הגלות, ומלה סוד הגאולה, ואם תעשה נקב ברגל אות ח' תהיה אות ה' וזו מחמץ יהיה מלה סוד הגאולה, וזהו נוקב באות ח' דחמץ ויורד עד ההיכל, לעשות מן אותיות חמץ אותיות מלה. או נרמז באותיות תהום כי קץ האמת יהיה בסוף אלף השישי, וזהו תהום תמה וא"ר ר"ל תמה שנים של וא"ו אלף שנה. ואומר אם יתממה חכה לו, הכונה כדי שבזכות זה שאתם מתירים תזכו לגאולה, ונקיט לשון חכה ולא אמר לפה או קוה לרמוז שזיאתו תהיה בזכות תורה שבע"פ שיש בה ח' דרגין, וזכות כ"ה אהוון דיחודא שהוא שבע ישראל וכו', וזהו חכה ח' כ"ה:

ש אם אלף הן אני ובני מהם אם מאה הן אני ובני מהם אם שנים הם אני ובני מהם. כ"ל ב"ד הטעם דנקיט מדרגות אלו דארז"ל דיו לעולם שישתמש בחצי השם שהוא אותיות י"ה, וידוע דאות יו"ד דשם י"ה היא סוד אלפים, ואות ה"א דשם י"ה היא סוד מאות, לכן נקיט אם אלף הן, כנגד אות יו"ד לבדה, שהיא מדרגת האלף, ואח"כ נקיט מאה כנגד אות ה"א דשם י"ה, שהיא מדרגת מאות, ואח"כ נקיט שנים כנגד ב' אותיות דשם י"ה, ודו"ק.

ש כלו כל הקלן ואין הדבר תלוי אלא בתשובה. הכונה על קל"ן של אחישנה, אבל קץ של בעתה אינו תלוי בתשובה, אלא אפילו אם לא יעשו תשובה נגאלין ולהכי לא מפרשי לפסוקים של שובו בנים ושובו אליו ובשובה ונחת בקץ האמת של בעתה, דכ"ע סבירי זה הקץ אינו תלוי בתשובה, אלא יהיה אפילו בדור שכולו חייב. ומ"ס ר"א א"ש ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אינו נגאלין, ס"ל שלריך עושין תשובה כולם מעליא, ולא סגי במקלס או רובן, ור"י ס"ל מעמיד להם מלך שגזרותיו קשות, ואז יסורין יספיקו במקום תשובה, כדי שיהיו נגאלין בגאולה של אחישנה.

ש ומחזירן למוטב. כ"ל ב"ד התורה נקראת מים, וגם הפלוסופייא נקראת מים, כי זה לעומת זה וכו', אך התורה נקראת מים חיים, ופלוסופייא מים רעים וידוע מ"ס התורה והמורה ז"ל, מים בלשון מלרי מו', ולז"א למו טב, פירוש מים טובים זו התורה, ולא מים רעים, שהכל ישוטטו לבקש דבר השם זאת התורה. אי גמי יובן ב"ס ד"ד דא"י נקראת בשם אולה, שהיא ממהרת לבשל פרוותיה, וגם אולה סוד לאה, וגם מאיר בה שם א' ושם י"ה וחול נקראת בשם אמה והחשבון שיה זה לעומת זה, ולז"א מחזירן למוטב שיטעו תשובה ויחזרו לא"י שהיא מ"ו

עב, דאליה מספרה מ"ו ואמה מספרה מ"ז, אך חו"ל מו ב"ש וא"י מו עב. או יובן למוטב אותיות מול טב, שלפני איתיות ע"ב י"ש אותיות י"ג שהם מספר אחד שפואר זה גדול מאד דכתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, וזה ניתן להם בתיבות עושין רש"מ, ובחמאם נשמט תואר זה מהם וכשעושין תשובה מחזירם מול טב הוא שם זה של אחד :

ש"מ, ולא בכסף תגאלו בתשובה ומע"ט. נ"ל כללות תשובה ומע"ט הם לוס קול ממנו, וגרמזו בכסף קף רמז ללוס שבו כופף החומר שלו ויהיה לבו נשבר ונדכה וסמך רמזו ללדקה שהוא ממנו שסומך בו הנופלים הם העניים, ופ"ה רמזו לקול תורה ותפלה שהוא צפה :

דף צ"ח, אין שלום מן הדר רב אמר אפילו ת"ח וכו'. נראה כי תורה שבכתב מכונת בשם קול כי היא סוד התפארת שהוא בחי' קול ותרגום קול קלא, לכן מכנעת פלוני שמספר שמו קל"א שהוא זכר דקליפה, ותורה שבע"פ מכונת בשם רמה שהיא בחינת המלכות שנקראת רמה הנו' במ"א, רמז לדרבן ובני ישראל יולאים ביד רמה, פירוש יולאים מן הגלות בזכות תורה שבע"פ שה"ם רמה כמ"ש רז"ל ע"פ גס כי יתנו בניוים עמה חקבלם יתנו לשון מתניין, וכיון דתורה שבע"פ שה"ם הנוקבא מכונת בשם רמה מכנעת הנקבה דקליפה שהיא פלונית הנקראת מרה צמיד ואחריתה מרה כלענה כנו' בספר מל"א ז"ל דהאותיות שוים הם, והנה לירוף קל"א ורמ"ה עילה מספר שלום ולכן ת"ח שעוסקין בתורה שבכתב ובבע"פ כתיב בזה שלום רב לחיובי תורתך ואין לנו מכשול שהם ז"ן דקליפה שנקראים מכשול, ובחבלי משיח לא תהיה להם הארה זו :

ש"מ, עד שיהיו כל השערים שקולין, פירוש מנהגו של עולם אין לסחורות שער קבוע כל הימים אלא מתיקרים וזכה יהיה ריוח לסוחרים ולחגרים, אך בחבלי משיח יהיו השערים שקולים תמיד שלא יש סחורה שתתיקר ואף ריוח הסוחר. ובני יודי כה"ר יעקב נר"ו פירש, מנהגו של עולם האדם קונה סחורה במקום הזול ומיפירה במקום היוקר ומרויח בה, אך בחבלי משיח יהיו כל השערים שקולים שאם שיה סחורה כאן חמשה דגרים בכל העולם כולו שיה כך ואף ריוח הלווק :

ש"מ, עד שיתבקש דג לחולה ולא ימלא. הנה ודאי אין דרך להאביל דג לחולה, והכוונה כאן שאין להם צער בהמה או עוף להאביל לחולה, ובעבור חיי שעה שהוא רעב מאד ואינו יכול לסבול יבקשו לו דג להשיב נפשו וגם זה לא יעלה בידם, ואע"פ שהדג מליי בחנם בנהרות. או יובן ב"ש דלרז"ל בשבת פרק י"ב אלף בית אלף בינה גימל דלת גמול דלים מ"ט פשיט כרעיה דגימל לגבי דלת שכן דרכו של גומל חסדים לדרוך אחרי דלים, ומ"ט מהדר אפיה דל"ת מן גימל דליתן ליה בלגעה כי הוי דלא לכסוף מיניה ע"ש, נמלא בסדר ג"ד רמזו שיקן בלגעה, וגם שירדוף אחרי הדל, אבל בסדר דג שמונה הדל רודף אחר גומלי חסדים אין זה מן הנויבחר, ובחבלי משיח קודם שיבא משיח תהיה הלדקה נעדרת דאפילו בסדר דג לא תמלא. או יובן ב"ש דמדרו וטבעו של דג שאינו יכול לעזוב ולהפחד מן המים, כן ישראל אין עוזבים התורה שנמשלה למים וכמ"ש רבי עקיבא במשל של השועל עם הדגים, ועל שם זה ישראל נמשלו לדגים שהיה להם כעובד הדגים במים של התורה ובאיתו זמן יבוקש טבע הדג לחולה ישראל שבגלות ולא ימלא, כי מרוב העדרות אין יכולים לעסוק בתורה. או יובן דג לשון דאגה שלא יהיה להם דאגה מפני שיש להם מדת הכעסות :

ש"מ, עד שתכלה מלכות הזלה מישאל, נ"ל ב"ש דהכוונה על מנהיגי הדור שגם המנהיג נקרא מלך, ובגמרא נקראת ההנהגה בשם מלכות כמו מלך רבה מלך רב יוסף וכו' ולא בזה, ויש מנהיגים זלים וריקים ומולכים בחלימות, או יבין

ש"מ, עד שתכלה מלכות הזלה מישאל, נ"ל ב"ש דהכוונה על מנהיגי הדור שגם המנהיג נקרא מלך, ובגמרא נקראת ההנהגה בשם מלכות כמו מלך רבה מלך רב יוסף וכו' ולא בזה, ויש מנהיגים זלים וריקים ומולכים בחלימות, או יבין

ש"מ, עד שתכלה מלכות הזלה מישאל, נ"ל ב"ש דהכוונה על מנהיגי הדור שגם המנהיג נקרא מלך, ובגמרא נקראת ההנהגה בשם מלכות כמו מלך רבה מלך רב יוסף וכו' ולא בזה, ויש מנהיגים זלים וריקים ומולכים בחלימות, או יבין

ש"מ, עד שתכלה מלכות הזלה מישאל, נ"ל ב"ש דהכוונה על מנהיגי הדור שגם המנהיג נקרא מלך, ובגמרא נקראת ההנהגה בשם מלכות כמו מלך רבה מלך רב יוסף וכו' ולא בזה, ויש מנהיגים זלים וריקים ומולכים בחלימות, או יבין

לסיבה אחרת. או יובן מלכות הזלה ז' לה שאין לה אלא רק ז' מלות :

ש"מ, עד שיכלו גסי הרוח מישאל. נ"ל ב"ש דכיון דנשמרים מן הגאווה וזכו שיהיו בשלמים שלשה אותיות או"ה של השם והכחא דכתיב כי יד על כס יה, וזה בעבור הרחוקות מן גאוה שהיא אותיות ג' או"ה, ומ"ש עד שיכלו שופטים ושוטרים מישאל פירש בני יודי כה"ר יעקב ה"ו הכונה שהממשלה תגזור שלא ידונו דיני ישראל דיני ממונות ולא יתבדו שטרות אלא הכל יהיה בערכאות שלהם וכאשר נמלא עתה בכל הממלכות, עב"ד נר"ו :

ש"מ, אלא גדור שכולו זכאי או גדור שכולו חייב. נ"ל ב"ש דדר שכולו זכאי זך י"א, שמוכרים ומבכרים את י"א סימני הקמורה ע"י מלות ומ"ש שכל הדור יתעסקו בצדקו זה, או יובן שכולו זכאי שעושין תשובה מאהבה, או כולו חייב שעושין תשובה מיראה, כי חייב הוא אותיות ח"י י"ב ש"ח פעמים י"ב עולה מספר יראה, או עולה מספר גבורה שכולם יתחיקו הגבורה :

ש"מ, אין ירושלים נפתח אלא בלדקה. נ"ל ב"ש דידוע הגאולה תהיה בצ"ח בלית לר"י דמגלך וכו' בפרקי ר"א וזו הל"ה היא גסה שמשפחה תת"ק אך תהיה בזכות התורה שנקראת מים ורמזיה בלית לר"י הדקה שמשפחה תשעים כמנין מים, וז"ש אין ירושלים נפתח אלא בלדקה, חלקנה לשנים וקרי בה בל' דקה, שרמזיה התורה בה, גם ידוע שדיו לעולם שיפתחם בחלי השם שהוא ש"ה י"ה ותפשט השפעתו בשם קלוות שהם מעלה ומטה וארבע רוחות, וששה פעמים י"ה עולה כמנין אות לרי הדקה שמשפחה תשעים, וזהו לירוף דקה ל' דקה כי דקה עשה הקב"ה בזה עם העולם :

ש"מ, או בעלי יהודי בעלי אמנושי. פירש רש"י עובדי ע"ז. נ"ל ב"ש דהטעם דתלי זכ"ז כי עובדי ע"ז עושנים מתוך גדולת העבד ניכר גדולת רבו, ואנחנו משיבין להם אין חולקין כבוד לעבד לפני רבו, כי השכינה שוכה למטה בעוה"ז, וידוע דהגאונים גורמין סילוק שכינה, וא"כ עושין פ"פ לעובדי ע"ז לומר מתוך גדולת העבד ניכר גדולת רבו :

ש"מ, אשר ליה אגא סוסיא ברקא דאית לי. נ"ל ב"ש דהשבור מלכא הבין מ"ש ורוכב על חמור אין זה כפשוטו שאין לו סוס לרכוב עליו כי אם חמור, אלא הוא ידע דהכוונה על או"ה דכתיב בזה בשר חמורים צפרס, והיינו שבחיה שימשול וישלוט על או"ה ג"כ ולא על ישראל בלבד, ולכן א"ל מאי רבותא יש לו בזה ולמה מתעבד ואינו בא הלא גם אני מושל על ישראל ועל או"ה יבא בצבד ואחן לו הממשלה שלי שימשול במקומי, ומ"ש סוסיא ברקא שלי הוא לשון מליה וכינתו על הממשלה שלו במלכותו, והשיב לו שמיאל אין כונת הכתיב לעבדו על ממשלה שיש לו על התחתונים אלא משבחו על ממשלה שיש לו על שרים העליונים, וידוע דראש השרים הוא פלוני שחלו ס"מ מלך הרע והם מספר מאה דכוללים כל הסט"א דנפרטים עד מאה כנידע בסוד הוה עובדא עד מאה וחד ופקע שידא, וחליו א"ל מלך הטוב, וא"ל שמואל שהמשיח ימשול על הסט"א שנפרטת למאות, ולכן חמורו בר מאה גווי, ולכן א"ל מי אית לך בר חמור גווי ר"ל אם יש שליטה של כוחות או"ה ע"כ כל פרטיהן שהם מאה, כדי שאתה מתפאר לומר יבא וישב במקומי, והנה הרמז ז"ל פירש סוסיא ברקא סוס רך כבדק ע"ש, ור"ל כמו הכרק שהוא יולא ומתעלם תקף, כן זה הסוס מהיר במרוצתו שתקף מתעלם מעין רואהו, ועוד נ"ל סוסיא ברקא ר"ל גיון שלו ארום לח ומלתיב כבדק :

ש"מ, זכו עם ענני שמיא אחי. נ"ל ב"ש דהכוונה שיהיו לדיקים שלמים דאז תהיה הגאולה באתערותא דלתתא דוגמת

ש"מ, זכו עם ענני שמיא אחי. נ"ל ב"ש דהכוונה שיהיו לדיקים שלמים דאז תהיה הגאולה באתערותא דלתתא דוגמת

ש"מ, זכו עם ענני שמיא אחי. נ"ל ב"ש דהכוונה שיהיו לדיקים שלמים דאז תהיה הגאולה באתערותא דלתתא דוגמת

שגם הוא ידבר עמו חרבעה תיבות כי מי זוכה שידבר עמו המשיח :

אך עדיין י"ל למה דבר עמו ב' תיבות האחרונות בלשון חרנוס שא"ל בר ליואי ולא א"ל בן לוי, ושני תיבות ראשונות בלשון הקודש שלא א"ל שלמה עלך, ונ"ל ב"ש דכי שתי הראשונות דבר עמו בלש"ק כדי להמשיך לו שפע שלום בלשון המוכרח שהוא לשון הקודש שיבטו המלאכים ויענו אמן, ומ"ש לו ב' תיבות אחרונות בלשון חרנוס שקראו בר ליואי נחבון להוסיף לו אות אל"ף בשם אביו להמשיך לו שפע מן אלף חכמה אלף בינה, ובחיבת בר נחבון להשפיע לו מן ע"ב ק"ל שעולים מספר רב בסוד הנה ה' רוכב על עב קל, גם הוא מגין מיכאל מיכאל סוד חסד כפול :

ש"מ, א"ל הכי קא"ל היום אם בקולו תשמעו. לריך להבין מה רמזו בדברים אלו. ונ"ל ב"ש דע"פ מ"ש בזה"ק פ' בשלח דף נ"ח בשעתא דעאל משה בגו ענגא, כדכתיב ויבא משה בתוך הענן איערע ביה חד מלאכא דברבא ותאלא קמואל שמיא והוא ממונא על תריסר אלפין ממנו שליחן בעא לאודווגא ביה במשה, פתח משה פומיה בתריסר אלפין גליפן דשמא קדישא דלתיף ליה קב"ה בסנה ואתרחק מיניה תריסר אלפי פרסין ע"ש, וכבז בספר מקדש מלך רוח דאו"ה דעשיה נקרא קמואל ע"ש, וכן מפורש בעין חיים שער סדר אב"ע ע"ש, וגראה כיון דמלאך זה הוא רוח דאו"ה דעשיה שהם חו"ב שהם סוד מחשבה וכוונה במיחא חכמה ובינה ליבא, לכן יתעורר ע"י שלימות ישראל במחשבה וכוונה של המלות שהם בעשיה מלאך זה, וכאן רמז המשיח זכור לטוב את מלאך קמואל הנו' בזמורו אם בקולי תשמעו תחבר אותיות א"ת באותיות קול יהיה מזה לירוף קמואל ולשון תשמעו הוא אחיפה וחיבור כמו וישמע שאלו את הטעם :

ש"מ, לכשיפול השער הזה ויבנה ויפול ויבנה ויפול ולא יספיקו לבנותיו. הנה כיון דאמר השער הזה משמע שהיה לפניו, א"כ היה עומד עמהם ברומו, ואף הראה להם האות במערת פמיים שהיה בא"י וכמ"ש הרי"ף ז"ל, וגראה דלעולם היו עומדים בא"י אלא מערת פמיים, אך קודם ששאלו ממנו שאלה זו היו מדברים עמו בשער הידוע שברומי ובהיותם עסוקים בדברים של השער ההוא שברומי שאלו אותו שאלה זו והשיב להם לכשיפול השער הזה שהיינו מדברים בו. ונ"ל ב"ש דע"פ לסימן זה שיפול ב"ש ויבנה ב"ש ובנפילה השלישית לא יספיקו לבנותיו ויבא משיח, ע"פ מ"ש במדרש תנחומא בבביותו של עשו שבה בעבור הצרכות שנטלם יעקב אע"ה ממנו בחכמה שירדו ממנו שתי דמעות והשלישית נקשרה בין ריסי עיניו ולא ירדה ובעבור שתי דמעות שירדו נחבז בהמ"ק ב"פ וכיון דהשלישית נקשרה בין עיניו ולא ירדה לא יחבר בית שלישי ע"ש, ולכן הסימן יהיה כך שיפול השער ב"ש ויבנה ב"ש כנגד שתי חרבות שהיו בעבור שתי דמעות עשו שירדו מעיניו, אך כיון דהשלישית לא ירדה, לכן כשיפול בשלישית לא יבנה שער רומי ויבא משיח לאבד את ארום בעלי השער. ומה שנתן להם האות שנהפכו המים לרס, כי ישראל נקראו אדם ובגלות נפרד אות א' ונשאר דם כמנין גולה, ולכן נבנה שער ארום ב"ש כנגד שני אותיות דם דאדם שנשאר לו לבדם, ובגאולה יתחבר אות א' עם דם ויהיה אדם כמנין גאולה, לכן בשלישית שהיא כנגד אות א' דאדם לא יבנה שער ארום, אלא יבואו שני משיחין שהם כנגד אות ו"ד עליונה דאות אלף ואות יוד תחתונה, ואדם נתקן ושלם ע"י הענוה הנקראת אדם, וז"ש ה' לי לא יירא, מה הענוה יעשה לי אדם יעשה יתקן, כמו בן הבקר אשר עשה יתקן לי שם אדם שהוא מספר מ"ה :

ש"מ, אמר דילמא מהבעינא ולא איבעבנא. הקשה הרב תורת חיים ז"ל תימה אם מהעבד פורחא כדי קשירת נגע אחד שהוא כהרף עין מאי הוי ע"ש, ונ"ל ב"ש דרעוה כן להראות הכעסות שיש לו בהקב"ה בענין הגאולה שלא יאמרו שבאורך הזמן של הגלות נתייאש ח"ו בלבדו וחלשה תקותו, לכן הוא עושה כן להראות כח וחוזק בעמותו ותקומו שהדבר ברור אללו, ועושה הכנות בעבור רגע קטן שלא יתעבד :

ש"מ, א"ל שלום עליך בר ליואי. קשה אמאי לא הזכירו בשמו, והלא סימן האוהב להזכיר את אוהבו בשמו, וכמ"ש על שאלו הע"ה שלא מזכיר את דוד הע"ה בשמו אלא קוראו בן ישי מפני שהיה שונא איתו. ונ"ל ב"ש דכי הוא רלה להזכיר שם אביו כדי לבשרו שהוא בן עוה"ב, וכמ"ש אליהו זכור לטוב אח"כ לריב"ל, וכיון דרלה להזכיר שם אביו בעבור זאת אם היה זוכר אותו בשמו לומר לו שלום עליך יהושע בר ליואי היה לריך לדבר עמו חמשה תיבות, וריב"ל כשנתן לו שלום אמר לו ארבעה תיבות, שלום עליך רבי ומורי, ואף ישיב לו חמשה תיבות די לו

ש"מ, וסיכא יתיב לפתחא דרומי. הכונה על פתח ג"ע, וקרי

על משיח בן דוד, דגם הוא נקרא בשם דוד, דכתיב ואלה דוד מלכם אשר אקים להם. ואומרו בנין קיסר ופלב קיסר, כ"ל בס"ד בהקדים מ"ש בס"ד בפסוק ערו עבדך לטיב אל יעשקוני זדים, והוא כי אותיות שאחר אותיות דוד הם אותיות הזה שהם מספר טיב, ואם תלפס עם מספר דוד יהיה מהם מספר טיב, והוא חסד וזעם בזכות הדין, כמ"ס בזה"ק ע"פ א' זעם בכל יום, ר"ל זעם בזכות הדין שלא יתגברו ולא יעשו רעה בעולם, וז"ש ערב עבדך אני דוד תערב מספר שמי למספר טיב הבא אחר שמי, שבה יהיה לי הארץ ושפני מש א' שהוא חסד, ועי"כ אל יעשקוני זדים, כי שם א' זעם בהם, וידוע ששם א' במלואו עולה קפ"ה, וידוע שהקב"ה קורא את הגדיק בשם כפול דרך חיבה, משה משה, אברהם אברהם, יעקב יעקב, שמואל שמואל, וא"כ המשיח שנקרא ג"כ בשם דוד כאמור, ודאי כופל שמו דרך חיבה מכ"ס, ולפי האמור ששם דוד עם מספר אותיות שאחריו עולים מספר א' אשר במילואו עולה קפ"ה, וב"פ קפ"ה עולה קיס"ר, ולכן למלך המשיח מכנהו בשם קיסר, אך דוד הע"ה הראשון שהקב"ה דבר עמו ולא כפל שמו, קורא אותו פלב קיסר שהוא מספר קפ"ה בלבד:

דף צ"ט

א"ל מילת קא ליישא. כ"ל בס"ד כפל הלשון ארמון מלך מפיאך מאד אע"פ שאין זר נכנס ליהנות מישיבתו בכותו, מ"מ יש לו הנאה מן ראייתו שרואהו בהיותו עומד מרחיק, וכל זה ביום שיש בו אור, אבל בלילה גם הנאה זו של ראה מרחוק אין שם, ולכן כיון שא"ל שיהיו בחיך נמלא קללו בכפל, לא מצעייא שלא יכנסו ויהנו הנאה ממשיח מטיב של ישראל, אלא גם בהיותם עומדים מרחיק לראותו בלבד אין להם הנאה מאחר דחפי לכו חסוכא:

שם

ימיה המשיח ארבעים שנה. נראה ודאי איכהן הוא עולם ורב, כל יום נחשב בעשרה ימים או בעשרים יום, וכמ"ס אורח ימים ארבעים ומוספר ארבעים כנגד ארבעה יודין דשם ע"כ שעולה חסד, וכנגד זכות התורה שנתנה בארבעים יום, ובזכות התורה שנקראת אש יהו ארבעים שנה אלו כי ר"ת אש ארבעים שנה, וז"ש ואש להאיר לילה, דהגלות נקרא לילה, וראב"ע אומר שבעים שנה, והיינו ג"כ בזכות התורה שנתנה שבעים פנים, ונראה רמז לדבר ואחשך בשם ר"ת שבעים שנה, והוא כמנין יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית, ובזה יובן בס"ד מ"ש דוד הע"ה אך טיב וחסד ירדפיני כל ימי חיי, כי בזמן הגאולה יהיה הטיב רודף אותו ולא ילטרך לרדוף הוא אחר הטיב, וזה יהיה שיפור כל ימי חיי כי דוד הע"ה חי שבעים שנה, והנה לעיל אמר רב עה"ה הקב"ה להעמיד להם דוד אחר, כמ"ס ואת דוד מלכם אשר אקים להם, נמלא מלך המשיח שיבא ב"ב א"ג נקרא בשם דוד, ואם תמלאהו כזה דלת וי"ו דלת תמלא בראש המלוי מספר שבעים, נמלא זמן שליטתו רמיו בשמו הטיב, ובזה יובן והיה אדירו ממנו, כלומר ממלכתו ממנו היא נידעת כי רמיוה בשמו הטיב מושלו מקרבו יא' אין לריך לשפיט בעדים אלא מקרבו יא' משפטו דמורח ודאין דכתיב והרמיו ביראת ה'. גם אמר מקרבו יא' מקרב וא"ו יא' דאות וא"ו במלואו יש בתיבות אות נ' שהוא דוגמת החיטט יוד מכאן ויוד מכאן והסתכל עומד באמצע, כן הוא מורח בחיטט ודאין, ורבי אומר שלשה דורות. נראה רמז לדבר למען הינקו ושבעתם משד תנחומיה, שד ר"ת שלשה דורות וכל דור שבעים שנה ושלשה דורות הם ר"י שנים כמנין עשרה פעמים אחיה שהוא בסוד הבינה שמסם החירות נאמר, שנאמר ולפני ירח דוד דורים, ר"ל לפני מאן דמורח יהיה לו שליטה דוד אחד דורים שנים. ומ"ס רבי הלל אין משיח לישראל, כבר בארנו לעיל דקאי על משיח

בן יוסף, אבל מודה הוא שיבא משיח בן דוד ב"ב א"ג שם, ללבו גליתי לאבדתי לא גליתי. ביאר מאמר זה ידוע כי הספירות נקראים בשם האברים של אדם, כמ"ס בפתיחה א"ה וזכר לטוב חזקת עשר תיקונין וקרינן לין עשר תיקונין. חסד דרועא ימינא גבורה דרועא שמאלא תפארת גופא נלח והיד תרין שוקין מוחא חכמה בינה לבא ע"ש, ולז"א כל לדיק שיש לי נשמה מן הבינה שנקראת לב כמ"ס בינה ליבא גליתי לגשמה זו קן השלמות, אך לאבדתי הם נשמות מן חסד ולמטה לא גליתי. ומ"ס לבי אבדתי ידוע שהוא ע"ד אומרו יתבדך ואני נסבתי מלבי. שהוא מלך ששיתיו והמלכותיו וכמ"ס מן ז"ל באבדתי מלבי. ומ"ס ר"ל ללבי גליתי ולמה"ש לא גליתי הכונה כי ישראל נשמת מעולם הבריאה הנקראת כסא הכבוד שהיא סוד בינה הנקראת לב כמ"ס בינה לבא, אך למה"ש שהם מסוד היצירה שהיא תחת הבריאה לא גליתי:

שם

ימות המשיח לישראל שבעה אלפים שנה. נראה הכונה על חיכות שלהם דלפניו אש ישרא מאלף השישי שלש מאות שנה או מאתים יהיו חסובים בעיני ישראל שבעה אלפים שנה, וזה דוקא לישראל, אבל ארבע רואין אותם בקולר ימים. ומ"ס ר"י אמר שמואל כמיום שנברא העולם ועד עכשיו, פירש הרמ"ה ז"ל כונתו לאמר כמיום שנברא העולם ועד יום שיבא המשיח בו, אך אמר עד עכשיו לפרסם אמונתו שבעות ומלפני לביאתו בכל יום וכן ביום ההוא שמדבר בו ע"ד שאמר היום אש בקולו תשמעו. ומ"ס אין בין עוה"ו לימות המשיח אלא שבעות מלכות בלבד פרשתי מאמר זה לעיל בצרכות דף ל"ד וכן מאמר כל הבריאה לא נתבאר אלא לצעלי תשובה:

שם

שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב. קשא מג"ל דרחוק גדול, ודילמא שיש, וממה שהקדים לרחוק אין ראיה דכל שהם תרי מילי מוכרח להקדים חדא על חדא וג"ל בס"ד דהוה לריך למנקט הכי שלום לרחוק שלום לקרוב, או הול"ל ע"ד לא זו אף זו, ולמה נקיט רחוק ברישא אלא ודאי ללמד דרחוק גדול:

שם

זה יין המשומר בענביו כ"ל בס"ד ע"פ מ"ס רבינו מהרמ"ו ז"ל בביאור אבות במ"ס כל העוסק בתורה לשמה, כי כמו דברייתא אה"ר קודם החטא היה גיפו וך וגבוה יותר ממה שהיה אחר החטא, כן גוף התורה שהוסס אה"ר בג"ג לעובדה ולשמרה שהוא קיום מ"ע ומל"ת היה זך יותר, כלומר פשט מלתייה היה באיפן אחר שהוא רוחני ובאשר עמדו ישראל על הר סיני פסקה זוהמתן ומזרו להיות כאה"ר קודם חטא, ולכן רלה הקב"ה ליתן להם לוחות ראשונות אשר היו מעשיו יתבדך שגם הגוף רוחני, שישיגו התורה ומלתייה, באופן שהיה גם גוף ופשט התורה רוחני ולא כמו לוחות השניות שאמר הש"ת למרע"ה פסל לך שפסיל האבנים כהקנס היה מרע"ה, ורק הכתיבה שעל הלוחות היה ע"י הש"ת שזה מורה שגוף התורה היה גשמי כי הלוחות הראשונות היה גם גוף ופשט התורה רוחני, ולכן בלוחות ראשונות כתיב ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו בהר סיני שני לוחות העדות לתת אבן כתיבים באבנע אלקים שקראם אבן אחת, אך גבי לוחות שניות כתיב פסל לך שני לוחות אבנים, והענין הוא כי לוחות הראשונות נמשכו מן חג"ת שהם גופא והוא חלק אחד, אך לוחות שניות הם מן נלח והוד שהם תרי פלגי גופא, לכן קראם אבנים שהם שנים עכ"ד ע"ש:

ובזה

פרשתי בס"ד רמז הכתוב והביאך ה' אלקיך אל הארץ אשר ירבו אבותיך וירשת והטיבך והרפך מאבותיך, רמז להם שעתיד ליתן להם תורה שגם גוף ופשט שלה רוחני שהוא בסוד לוחות ראשונות שהם מן חג"ת שהם סוד האבות, וזהו והטיבך בתורה שנקראת טוב, והרפך במלות שהם תולדות של הגדיק כמ"ס רז"ל ע"פ אלה תולדות

נח נח מאבותיך ר"ל בסוד חג"ת שהם הגוף והפשט הוא רוחני ולא בסוד נלח והיד כאשר ניתן להם בלוחות שניות. ובזה יובן בס"ד טעם נכון שבוים השלישי שהוא סיום חג"ת הכולל בו כי טוב שהוא רמז לתורה שניתנה בסוד חג"ת שהטיב שלה ברוחניות כפול שגם הגוף והפשט רוחני אך ביום הרביעי ששם מתחילין נלח והוד נתלו המאורות וכתיב ביה מארת חסד כי אור תורה דלוחות שניות שניתן בסוד נלח והוד הוא חסד מפני שגוף ופשט התורה הוא גשמי. ובזה יובן מאמר ריב"ל כאן באומרו יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית פירוש יין ג"י סוד שהוא סוד חורה שהוא רוחני המשומר בענביו הוא הגוף ופשט התורה שהוא ג"כ דומה לו שהוא רוחני, וזהו ענביו דומה לו ואומרו מששת ימי בראשית כלומר בסוד חג"ת כי ששת ימי בראשית מתחילין מן חג"ת, גם יום שלישי שהוכפל בו כי טוב הרמזו להנ"ו הוא ששה במספר הקדמיו. ובזה יובן דברי זיה"ק פ' שמיני דף מ' ע"א בפסוק שמכני באשיות אליו איני אבהן דאינין אתמליין בקדמיותא מההוא חמר טב דמנטרא ודו"ק:

ובזה

יובן בס"ד מ"ס בגמרא דכתובות דף ק"א ע"פ ורם ענב תשחה חמר, אמרו לא כעוה"ו עוה"ב העולם הזה יש בו לער לבזור ולדרוך, העוה"ב מביא ענבה אחת בקרון או בספינה ומניחה בזוית ביתו ומספק ממנה בפיטום גדול ועליו מסקין תחת התבטיל ואין לך כל ענבה וענבה שאין בה שלשים גרבי יין שנאמר ורם ענב תשחה חמר אל תקרי חמר אלא חומר פירוש חומר הוא בור שהוא שלשים סאה ע"ש. וג"ל כי טובה זו שתהיה אחר ביאת המשיח ב"ב שהיין שמור תוך הענבים ללול בלי שמרים כיון הללול ומונח תוך החצית בלי שמרים, הנה זה מורה על היין המשומר בענביו דקאמר ריב"ל הכא אשר ישיגו ישראל לעוה"ב אחר החמיה:

שם

דבר ה' בזה זה המבזה דבור שנאמר לו למשה מסיני, פירוש דבור הראשון שהוא אנכי ולא יהיה לך אשר בדבור אחד נאמרו והם א' מכלל העשין, וא' מכלל האשין:

שם ע"ב

זמר בכל יום זמר בכל יום. כ"ל בס"ד אש תעסוק בתורה בשמחה כארס השמח בזמר, וכמ"ס דוד הע"ה זמירות היו לי חקך תזכה לעשות זמר בכל יום, כלומר תזמר ערילים ותכרית החימים והקולים הסובבים השושנה העליונה. ואמר בכל יום כי כל יום הוא פרדוף בש"ע, או גמי זמר בכל יום ר"ל תלמוד מזמורי תהלים בכל יום, ובזה תזמר ערילים בכל יום:

שם

הוא עמל במקום זה ותורה עומלת לו במקום אחר. כ"ל בס"ד הכונה כל מעשה המלות הם בעשיה אך על ידי התורה מעלה את המעשה ליצירה ששם מקום התורה ואם זכה יותר שלמד התורה לשמה שהיא תלויה בקדושת הכונה והמחשבה שהם צבריאה וצאילות או מעלה המעשה עד בריאה ועד אילות, וז"ש הוא עמל במעשה במקום זה שהוא עולם העשיה ששם הוא כחה של מעשה ותורתו עומלת לו במקום אחר שמעלה את המעשה ליצירה ולבריאה ולצילות כפי כחה של תורתו. או יובן בס"ד עמל במלות שלו במקום זה כלומר בשורשו אך ע"י התורה שהוא מלמד לאחרים ומוכה אותם, עומלת לו תורתו במקום אחר שזוכה גם במעשים טובים של אחרים אלו הזוכים על ידו:

שם

ואיני יודע אש לעמל פה או לעמל מלאכה. כ"ל בס"ד כי דורשי רשומית אמר, לעמל יולד ר"ת לעמ"ל הוא ללמוד על מנת ללמד, ויש דורשים לעמל ר"ת ללמוד על מנת לעשות, ופלגי בזה, דמר סבר תלמוד גדול ממעשה, לכן דורשים על מנת ללמוד, ומר סבר מעשה גדול, לכן דורשים על מנת לעשות, ומ"מ מדבריהם אש

מלמד תורה לתלמידים וצאה לירו מעשה מלוא, מר ס"ל תדחה המלות את הלימוד ויעזבו התלמידים ויעשה המלוא, ומר ס"ל לא תדחה המלוא את הלימוד, ולז"א אש לעמל פה שהוא הלימוד כפה דרשינן ע"מ ללמד, או לעמל מלאכה הוא מלאכה של עשיית המלות דרשינן על מנת לעשות, כשהוא אומר כי אבך עליו פיהו, הוי אומר לעמל פה נכרא דשינו הלימוד של התורה לאחרים שהוא כפה, ולפ"ו דרשינן לעמל ר"ת ללמוד על מנת ללמד, ועדיין איני יודע אש לעמל תורה או לעמל שיחה, פירוש הכתיב חומר פיהו ולימוד התורה הוא כפה, וגם שיחה זו תפלה היא כפה, ודרשינן נמי לעמל ר"ת ללמוד על מנת לשיח ר"ל להתפלל, והיינו ענין המחלוקת שיש בין דעות אשכנזים פרושים לאשכנזים חסידים בזמן הגאון רבינו אליהו מוולגא ז"ל והרב החסיד רבי ישראל בעל שם טוב ז"ל, דלפי דעת אשכנזים החסידים הוא לריך שיתפללו כל התפלה מן פרשת העקרה עד עלינו לשבח בכוונה גדולה שלא יזילא מפייהם חיבה אחת בלי בינה, ואע"פ שעי"כ לריכין להאריך ביותר ויעבור רוב שעות היום בשלש תפלות, ולא יאחר זמן לעסק התורה כי אש דבר מועט לית לן בה, כי העיקר הוא שיחה התפלה, ודעת הפרושים להתפלל בדרך ממוצע כדי שלא יאריכו זמן הרבה בתפלה, וישאר להם זמן מרובה בשביל עסק התורה, ומסיק מדעת הפרושים, כשהוא חומר לא ימוש ספר התורה הזה מפיך, הוי אומר לעמל תורה נכרא:

שם

כולה גופי דרופתקי נינהו. כ"ל בס"ד תיבה זו מורכבת משתי תיבות, שהם דרו וגם תיבת פתקי, והנה תיבת דרו הוא ר"ל נושאין, כמו כן דמילין ק"ה, הנהו שקולאי דדרו חביאת, וכן אמרו כל חמרא דלא דרי על חד תלהא מיא, ועוד כוונת, אך תיבת פתקי הוא ר"ל כתב גזירות, כמ"ס בסוטה מנין לגשים דקטניות שלא היו בפתקא של חוה, פירוש גזרה שנכתבה על חיה, וכן אמרו יא' ירבעם מירושלם, יא' מפתקא של ירושלם, וז"ש כולהו גופי דרו פתקי ר"ל נושאין עליהם גזירות שנכתבים למעלה ביום ראש השנה על כל ימי השנה כולה הן לטובה הן להפך, ואשריו לאותו הנושא עליו גזרות שנכתבו בדברים הנוגעים לקיום התורה:

שם

נואף אשה חסר לב זה הלימוד תורה לפרקים. קשא נואף אשה מאז דבר שמה גבי לימוד התורה, וג"ל בס"ד דמלטי שהתורה נקראת א"ש לישראל, כמ"ס רז"ל ע"פ תורה עוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, אל תקרי מורשה אלא מאורסה, ולריך להבין איך תהיה התורה הקדושה כסג אשה לאדם שהוא חומר עכור, אך הענין ביארנו בס"ד במ"א, כי האדם יש בו נר"ן דלפילו אש יש בו נפש לבד מוכרח שיש בנפש כללות ג' חלקים נר"ן, וכן ברוח וכן בנשמה, והנה חלק המלית מזדוג לחלק הנפש שבאדם וילא מזדוגם סולדות ופירות, וחלק התלמוד מזדוג עם חלק הרוח שבאדם, וילא מזדוגם סולדות ופירות, נמלא מ"ס רז"ל שהתורה היא אשה לישראל אין הכוונה שהיא כסוג אשה לגוף אלא היא אשה לחלק הרוח שבאדם שהוא רוחני וקדוש שמזדוגים זצ"ו ויואל מהם תולדות, אך מי המזדוגים איתם הוא הגוף, כי ע"י שיעסוק הגוף בתורה מזדוגים האשה שהוא עסק התורה עם בעלה הוא הרוח ששוכן בגוף שהיא רוחני וקדוש, ואם הגוף לא יעסוק בתורה אז יהיה האשה היא התורה והרוח שהוא בעלה נבדלים ונפרדים זצ"ו:

והנה

יודע מ"ס רז"ל על הכתוב בראובן וישכב את בלהה דלא שכב עמה ח"ו, אלא כיון דבלבל יוצי אביו שגרם לבטל משכב אביו עמה אותה הלילה העלה עליו הכתוב כאלו שכב עמה, וכן בבני עלי דכתיב בהו אשר ישכבון את הנשים, כי מפני ששבו קניהן וגמגמו מלהוקק לבעליהם לילה אחת העלה עליהם הכתוב כאלו שכבום, נמלא

ר"ל שיתחבר אות נ שבו רמוז שמו בשם ויהיה אלך
שם אדם שלם שהוא מספר גאולה, וגם הוא מספר שם
הי"ה במלוי אלפין, ואמר ליון של שם עסק התורה כה א
בשטרם המזוינים בהלכה :

שם. כאלו עשאו לד"ת, כל ב"ד הכונה דארו"ל כל
הלומר תורה וחינו רולה ללמד להסוף תשתכח
ממנו, נמלא שמירת ד"ת בלבו של אדם הוא ע"י שלמוד
לאחרים, ולז"א ושמרתם אותם בדרך שמירתם שהוא ע"י
שלמודה לאחרים, וזוה מעלה אני עליכם כאלו עשיתם
אותם לד"ת עליון :

דף קי. לא שרו לן עורבא ולא אחרו לן יונה. הא דנקטי
הני תרי מיני בלבד מפני דאלו הפנייים בעצמם
ומזגם ומדתם, כי העורב להוט הרבה אחר תאות המטל
דהא הוא שמש בתיבה וכל בע"ח לא שמש, והיונה להפך
דהא אינה נוקקת אלא לבן וזוגה כמ"ש רז"ל :

שם. מפני מה נענש גחוי מפני שקרא לרבו בשמו. הנה
הרב עיון ועקב אע"ג דבתר הכי הווי זה שקראו בשמו
מ"מ שמעיין מינה דודאי הוה רגיל לקראו בשמו מקמי
הכי נמי ע"ש, ואע"ג דקודם שנלמד מפורש להדיה
בכתוב כשהלך אלל נעמן קראו אדוני ולא קראו בשמו
דכתיב אדוני שלחני אליך, הנה שאני שאם היה קוראו
בשמו לא היה מאמין בו נעמן לתת לו הכסף ובגדים
בראותו שהוא מזלזל ברבו לקראו בשמו, אך קשה והלא
מפורש בכתוב שנלמד שבביל שלקח הכסף מנעמן ושקר
ברבו וכשבט לשקר, וכל ב"ד הכונה מפני מה נענש גחוי
שדחה אותו אלישע הע"ה בשתי ידים ולא קבל למחול לו
ולרפאתו אחר"כ מפני שקראו לרבו בשמו :

שם. עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות שהם שלשים
על שלשים וכו'. כל ב"ד הא דמביא אבנים טובות
שהם שלשים על שלשים לרמוז בזה על אות לדי' דמלפ"ך
שבו תהיה הגאולה העתידה להיות בבי"א שמספרו תת"ק
ושלשים פעמים שלשים עולה תת"ק, ומה שחוקק בהם עשר
ברום עשרים לרמוז על אות רי"ש שהיה לעתיד במקום
אות תי"ו בחיבת שית כמ"ש הרב שם שמואל ז"ל דף ק' ד
בשם זה"ק על פסוק ועקב שית חמם למו בגזמ הגאולה
יסיר הקב"ה ההוא נחש עקומא, ואז מן אות תי"ו יהיה
ריש דאז אותיות ש"ת יהיו ש"ר ע"ש, ואני הוספתי על
רמוז זה דקאי על זמן הגאולה בחיבת למו שהוא ר"ת למועד
מועדים וחלי, לכן חוקק בהם עשר ברום עשרים להורות
על הארת אות רי"ש הנז' שמספרו מאתיים, וכן עשר פעמים
עשרים עולה מאתיים, ועיון מ"ש ב"ד עור ברמוז מאמר
זה לעיל בבא בתרא דף ע"ה :

זבזה יובן ב"ד האלק לך שלמה ומאתים לטורים את
פריו, וידוע אהר"ר בחטאו כגם באות א' דאדם
ונשאר דם, ופגם באות א' דאמת ונשאר מת שהביא מיתה
ודם לעולם, וכאשר האלק ר"ל אל"ף דאדם ואל"ף דאמת לך
שלקח אז אותו זמן יהיה מאתיים הוא אות רי"ש לטורים
את פריו אלו ישראל. וזוה יובן ב"ד שמור תם וראש ישר
כלומר שמור התמימות שהיה תמים עם ה' אלקיך, ואז
וראה יש"ר בהפך אהון רי"ש במקום אות תי"ו, וזוה יובן
והאלקים עשה את האדם ישר כי שית הם שר שהוא אותיות
יש"ר, אך הנה בקבו חשבונות רבים שבתו באות תו
שחבונה כפלים על רי"ש שבתו להיות שית ולא שיר, והנה
בזמן העתיד שיהיה השי"ת ש"ר אז יהיו כל הלילות טובים
כליל התקדש חג, וזוה הסיר יהיה לכם כליל התקדש חג :

שם. להטיר פה של מעלה וח"א להטיר פה של מטה.
כל ב"ד שני מקומות אלו הם של פו"ר, בדבור
שהוא צפה העליון נעשה פו"ר בתורה שהיא אשה הרוחנית
דעסק התורה וחדושיה הם צפה, וכן צפה התחתון נעשה
פו"ר באשה הגשמית, והנה עלה הוא מספר כלכלה שהוא
סוד

נמלא המונע ומבטל זוג אשה עם בעלה מעלין עליו כאלו
הוא גואף עם זאת האשה, דהא בשביל מניעת הזיוג איש
עם אשתו העלה עליהם כאלו שכזו וגאפו עם האשה, ולכן
זה הלימד תורה לפרקים דנמלא הוא מבטל ברוב העתים
זוג אשה היא התורה עם בעלה הרוח הרי זה נקרא גואף
אשה, כי כך נקרא ונחשב כל המבטל זוג איש עם אשתו
בעלמא. גם דימה הלימד לפרקים לניאף, כי הגואף אינו
מנאף עם אשה בקבוע ותמידות, כי אם לפרקים כאשר
יעלה בידו :

שם. יתנה בה קול ואמרה לי תשב בחיך תדבר בנן
אמן תתן דופי. כל ב"ד הכונה כי דוד הע"ה
וזרעו זכו לישב על כסא המלוכה מבח פסיק מקרב אחיך
הכתיב בתורה שהוא ר"ל באמלע, ובכולו שבטים דבני רחל
ובלטה וזלפה ליכא מקרב, דכולם נילדו זוג לבד, ורק
בבני לאה, נמלא מקרב אחיך, כי לריך להוליא את לוי
מנחלה, וא"כ נשאר בבני לאה חמשה והוי יהודה מקרב
אחיך, וז"ש תשב על כסא המלוכה בחיך, ר"ל בפסוק של
מקרב אחיך והנה תדבר דברים של קוסי בכתוב אמתה
ואיך בנן אחיך עיבד בנה של רוח בנקרא אימא של
מלכות דכתיב ויש כסא לאם המלך תתן דופי, והוא כי
הישר של עיבד וזרעו הוא מבח יוד דעמוני שהוא ישר,
ומוכרח לומר דבא לדייק היתר העמונית, ואילו לדיודך
דמרע"ה כהן דברים בתורה ללא לירך, א"כ כ"ש היה
יוד דעמוני ומואבי שלא נכתבה לזרך, ואם יתבטל היתר
מואביה מן הי"ד א"כ אין אתה ראוי לישב על כסא המלוכה
דמקרב אחיך בעיני, ואין אתה מקרב אחיך. ואמרה עוד
אלה עשיתם והחששתי, פירוש וכי אתה מקנא לכבוד תורתך,
כנה עבדת ע"ז ואמרת אלה אלהיך ישראל והחששתי שלא
הכחשתך מן העולם כרגע, כאשר האמר בעצמה הללם בהיכל
ואמרת אלה אלהיך ישראל, ואם האמר בעצמה אני בא
שמאלתי ח"ו דברים ריקים ולא ידעתי לדרשן, לז"א דמית
היות אהיה כמוך שאני מדבר כמו בני אדם כמוך, שאין
ידעיים לדבר דברים ברמזות ונסתרות, והיה לך לומר
מדעך יש דברים בנן, ולא על פשוטן נכתבו דברים
אלו בתורה :

שם. כל העוסק בתורה לשמה מסיס שלום בפמליא
של מעלה ופמליא של מטה. כל ב"ד שלום הוא
שפע הנמשך מן הזיוג שנקרא שלום, ופמליא של מעלה הם
חוב"ב שהם שילוב הוי"ה אה"ה, ופמליא של מטה הם
חוב"מ שהם שילוב הוי"ה אה"ה. או נמי פמליא של מעלה
מחלב הנשמות ופמליא של מטה מחלב המלאכים. או יובן
פמליא של מעלה זוג ישראל עם רחל, ופמליא של מטה
זוג יעקב עם רחל. או נמי פמליא של מעלה סוד שם
הוי"ה, ופמליא של מטה סוד שם אה"ה, וזוה יובן מ"ש
רב כאלו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה, ומפיק מפסוק
לנטיע שמים סוד שם הוי"ה וליסוד ארץ מלכות שם אה"ה.
ומ"ש מגין על כל העולם כולו שנאמר וכלל ידי כסותיך,
יובן ע"פ מ"ש הרמ"ע ז"ל שם יה"י הוא שם קדוש כולל
כ"ה אורות שהופיע הב"ה בארבע רוחות העולם ומעלה
ומטה שהם ק"ן, וכנגדן התהלים שהוא ק"ן מוזמורים ע"ש,
והנה אותיות העומדים בכל אותיות יד הם כ"ה רמוז לשם
הנז', לכן מגין על כל העולם כולו דוקא, ששם זה הופיע
אורו בארבע כנפות ומעלה ומטה שנאמר כלל ידי רמוז
לשם הנז' שהוא מספר כ"ה אורות. ומ"ש לוי אף מקרב
את הגאולה, יובן כי אות א' דאדם בו רמוז שם הוי"ה כי
א לורה ואז ושי יודין שהם מספר שם הוי"ה, וכשחוטאין
מפרידין אות א' מהם ונשאר דם כמנין גולה לכך גלו
בחטאם, וכשעשין תשובה ור"מ מקרבין אות א' להם ויהי
שם אדם כמנין גאולה, וז"ש אף מקרב את הגאולה
וילך מפסוק ולאמר לניון עמי אתה וקרי בה עמי בחורק

החסד בעולם, וידוע שם א' הוא מדת החסד דכתיב חסד
א' כל היום, ולכן אברהם אע"ה שהוא אחיו במדת החסד
ניסף לו אות ה' בשמו כדי שיהיה מספר שמו רמ"ח שהוא
מספר ח"פ א"ל, ולכן כתיב אלה תולדות הממים והאחך
בהבראם, וארו"ל באברהם שהוא מספר ח' פעמים א' שהם
ארבעה לארבעה רוחות השמים, וארבעה לארבע רוחות
הארץ, דכתיב אמרתי עולם חסד יבנה שהשמים והארץ
קיימים בחסד, ולכן אותיות האבות והאמהות הם לא שהיא
אותיות א' שהוא חסד, כי יעקב אע"ה נקרא בשם ישראל
ג"כ, וידוע דכל דבר שבקדושה כלול מעשר וא"כ יו"ד
פעמים א' הוא מספר ש"י, לכך הקב"ה יתן לכל לדיק
ש"י עילמית על אשר הגביר במעשיו הטוב שם א'
בשלימותו בעולם :

ונראה לרמוז ב"ד רמוז הכתיב והיה אם שמוע תשמעו
אל מלית ה' אלקיכם, והיינו אם שמוע ר"ת אם
מבקשים שלם מא"ת ועשרה עילמות לריך ששמעו אל
מלית ה' אלקיכם שהם רמ"ח מלות בסוד החסדים, וזוה
יובן הפסוק בישעיה כה תאמר אל העם הנה שמעו שמוע
ואל תבזו ואלו ראה ואל תדעו, ר"ל אף אעשה ואחנהג
עמוכם, אם אומר לכם שבר טוב"ב כדי שתפעלו ע"ז
אינו מיעיל עמכם, וזהו אם אומר לכם שמעו שמוע, ר"ת
שלם מא"ת ועשרה עילמות, הנה אתם עושים עלמכם כל
תדעו מדבר זה ולא תיעיל השמעה זאת לכם שתביאו
דרככם, ואם אמרתי להביא יסורין עליכם, כדי שתראו ראו
לשון יראה, הנה אתם עושים עלמכם כאלו אינכם מבינים
דברים אלו שאני מפחד אתכם בס, הכלל העולה אין אתם
חוזרים למוטב לא בכך ולא בכך :

שם. כל המשחיר פניו על ד"ת בעוה"ז וכו'. י"ל היכא
רמיה השחרה בכתיב, ומ"ש רש"י ז"ל דכתיב לעיל
מיניה שחירות כעורב נראה דוחך, דבשלמא חבו ממחיקים
היא סמוך ממש דכתיב בחור כארזים חבו ממחיקים, אבל
שחירות כעורב כתיב קודם חמשה פסוקים, וכל ב"ד
דנרמו זה בגוף הפסוק הזה עלמו דידוע טובו של דג
מראהו שחיר, משא"כ בשאר בריות לא נמלא כן, כי דוקא
חוכם וקרבם שהוא מקום הכרם מראהו שחור, ונרמו זה
בחיבת כלבטן שחלק הסיבה לשחית, וקרי בה כלב גוף,
והיינו הדג שנקרא גוף, ולב היינו תוך, וז"ש מראהו כלב
גוף שהוא שחיר, כלומר מי שהוא בעוה"ז מראה פניו שחור
בעבור דברי תורה כמו טובו של גוף, כי כל תוך נקרא
לב, אז לעתיד יהיה מראהו כלבטן שיתלבן ויבהיק זיוו,
ופסוק זה נדרש כפלים מראהו כלב גוף אז יהיה מראהו
כלבטן, וסמך לזה חבו ממחיקים לומר דזה איירי בת"ח
שמשחיר פניו בעוה"ז על דברי תורה :

שם. כל המרעב עלמו בעוה"ז על דברי תורה. כל
ב"ד דבר זה רמוז בגופו של פסוק, והוא כי ביתך
הוא בהמ"ד ושם לא יש דשן גופניי אלא דשן נפשיי היא
התירה שנהנית בה הגפן, וידוע דהמתירוה מדשן הנפשיי
מוכרח שיהיה רעב מדשן הגופניי, וכמ"ש רב לרב כהנא
לא תמלא בארץ החיים לא תמלא בני שמעון עלמו וכו',
ולז"א יריון מדשן ביתך הוא דשן הנפשיי הבא על ידי
רעבון של דשן הגופניי, ע"כ זוכים כי נחל ערניך שהוא
שפע גן עדן תשקט לעתיד בעוה"ז, ובדרך הללה נ"ל
ב"ד, כי דשן ר"ל אפר שהוא קטמא כמו והרים את הדשן
אל מחיך למחנה, והנה אמרו על חכם אחד מימיו לא
אכל תבשיל בחול שהוא חס מחוס גחלים, אלא רק מחוס
אפר שהוא חמוס מעט, כי בני ביתו אוכלין התבשיל לעת
ערב והוא עוסק בלימוד עד שעה חמשה או ששית מן
הלילה ומימיים לו אבילותו על הכירה, ועד שעה חמשה
יבנו הגחלים וישאר אפר, שהוא חס מעט, וז"ש יריון
מדשן, ר"ל יריון מאכילתם רק מחוס הדשן בלבד בשביל
הם

סוד חיבור היסוד הנקרא לכלל בסוד מ"ש רז"ל כלכל זה
יוסף עם אית הא' אחרונה שהיא סוד המלכות וזמן חיבור
יסוד ומלכות נמשך שפע לפו"ר הן ברוחניות הן בגשמיות,
לכך העלה הוא מספר ז"פ י"ה שבשם הוי"ה ושם אהיה
שהם מספר עלה כנז' ביהודים :

שם. רי"א לתרופה ממש כלומר לתרופה. ומקשי מאי
לתרופה הול"ל ועליו לתרופה ומשני נקיע לתרופה
נועריקין תואר פנים של בעלי הפה כלומר לאו לתרופה
של חילאים, אלא לתרופה של תואר פנים ויהיה זה להם
מדה כנגד מדה, הם השחירו פניהם כדי לעשות פנים להלכה
כן יהיה להם לעתיד הארת פנים, וכמ"ש חכמת אדם תואר
פניו כלומר חכמת אדם בעוה"ז שטורה בה גורמת לו
הארת פנים לעת"ל, יען כי עוז פניו יסונה בלימודו בעוה"ז
עתה. ונראה לרמוז תרופה תורה פה כי התורה שולאת
מפיו עתה גורמת לו תרופה שהיא נועריקין תואר פנים
לעתיד :

שם. עתיד הקב"ה לתת לכל לדיק ולדיק מלא עומסו.
כל ב"ד רמוז לפי דרכו מלוי אותיות עומסו שהם
עיון וי"ו מ"ס סמ"ך וי"ו עולים אותיות המלוי קפ"ב כמנין
שם פא"י ושם סא"ל שמהם נמשך טוב הפרנסה כאשר
מכוונים בהם בפסוק פותח את ידך, וזהו מלא עומסו, וזוה
וי"ו ראשונה תתמלא ביו"ד ואחרונה בלא יו"ד, וזוה יהיה
החשבון מכיון. ועוד נ"ל ב"ד מ"ש מלא עומסו רמוז
שישלל לי מן חמשה ספירות הבנין שהם חסד גבורה
ותפארת וגלה והוד, שבהם יהיה התפשטות חמשה חסדים
כנודע, וידוע דאלו החמשה ספירות הנז' רמוזים בחמש
אלבנות היר, וזה סדרן הגודל חסד, אבנע גבורה, אמה
תפארת, קמילה נלח, זרת הוד, וכמ"ש רז"ל בשער הכינות
דף ה' ע"ש, והאדם שהוא עושה מלוא מלא עומסו שכולל
חמשה אלבנות, אז הקב"ה נותן לו מלא עומסו טובה
דהיינו משלשל לו שפע מן החמשה ספירות הרמוזים בחמש
אלבנות שבהם הוא התפשטות החמשה חסדים. ואמר לו
אבני וכו' ואפשר לומר כן והלא כבר נאמר מי מדד בשעלו
מים ושמים בורת תכן פירוש הכונת השמים שהוא העולם
כולו היתה בהשתלשלות השפע של חמש ספירות מחסד
עד הוד שהם רמוזים מגודל עד זרת, ואיך האדם שהוא
עולם קטן סיבל ומכיל שיפור טובה כמדת שיפור העולם
הגדול הזה כולו, ותיך לו דלעתיד יחזיק הקב"ה גבולו של
כל לדיק ולדיק שיהיה לו ש"י עולמות, וא"כ יש בגבולו
שיפור מספיק לרוב טובה הזאת אשר קבל מלא עומסו :

ומה שאמר לו מ"ש לא שכיחת באגדתא, כלומר אם
היית לדרשה שורשין ביום שבת לא היית מתקשי
בכך, כי בדרשה דרשו שחזיר הקב"ה להנחיל לכל לדיק
ש"י עולמות, וא"כ ברבוי עילמות אלו ימלא יותר משיעור
זה, שבאמת אין הדיק ניחל עולם אחד בלבד, והנה על זה
מקשים העולם אמאי אמרי לה להא משמיה דרבא בר מרי,
והלא משנה ערוכה היא בסוף עוקלין משמיה דריב"ל, גם
נקיים אף אבני נעלמה ממנו משנה זו, וכל ב"ד במשנה
נקיט להנחיל, ויש לפרש דהם עילמות קטנים אשר כולם
יהיו שיפור עולם אחד, דהא אפילו גוף האדם נקרא עולם
צ"ע, כמ"ש בגמרא בעיבדא דר"א בן פדת ניחא לך
דאחרביה לעלמא, אבל רבה בר מרי נקיט עתיד הקב"ה
ליתן ש"י עולמות, ולמה שינה לשון המשנה דנקיט להנחיל,
אלא בא ללמדנו העולמות אלו עולמות גדולים הם, דכל
הנותן בעין יפה הוא נוחן, ולכן נקיט ליתן, אי נמי לשון
להנחיל יש לפרש שלא יתן לו כל ש"י עולמות כולם, אלא
ינחיל אותם חלק בכל עולם ועולם מהם שיקנה לו בהם
דוקא, אך לשון לתת לכל לדיק משמע שיתן לו הכל :

ונראה לפרש ב"ד מעט למספר ש"י עולמות, כי
הלדיק מהפך מדה"ד למדת רחמים ומגביר מדה

שהם עוסקים בתורה כאלו חכם, הנה אלו זוכים כי יריוון מדשן ביתך לעהיד ונחל עדיך חשקס וכו' וכן מ"ש יריוון מדשן נדרש כפלים, כלומר אותם אשר יריוון רק מדשן מחמת חשקס בתורה זוכים שיריוון מדשן ביתך ונחל עדיך חשקס :

שם, אורחא דמלכא קמ"ל דלא לבעול שלא כדרכה, פירש רש"י ז"ל אין נכון לאדם לשנות את דרכו והיינו דקאמר ומאודניה, ולפ"י שאר דברי המשל הכי משמעוהו דלא לזיל משכיה לחבלה ר"ל שלא ילך הורע לבעלה, אלא ללי יתיה בנורא כלומר תשמש ע"פ חוקת התורה שנמשלה לאש, ואכול ביה תרין גרין ר"ל בתשמיש זה תעשה פו"ר שהם זכר ונקבה :

שם, בת לאביה מטמונת הוא, פירש הבת נקראת מטמון כי מטמון ר"ת מול מוצב מול גיבט ועולה דכן מברכים העולם לאבי הבת כשתולד מול טוב מול לימח ועולה ולימח היינו נוצט, ואמר בן סירא זה המטמון הוא הוא מאחר שאביה כל ימיו לבו מלא פחד בעבודה כי מפחדה לא יבן בליה שהוא זמן שהאדם נח מטרתו עסקיו, הנה הוא בראו זמן יבא לו ההורים ומחשבות של פחד בעבודה ומפרש ואזיל חדא לחדא בקטנותה שמה תפתה ויבעלו אותה ע"י פתוי, ובערותה שמה חנה מעלמה בריון דכיון שכבעלה בקטנותה וטעמה טעם ביאה וירעה דרך הכאה של ביאה אז היא תבקש מעלמה לזנות, וכאשר בגרה יחוש שמה לא תנשא דאחר שזינתה אז כשיגיעו ימי בגרותה ויבקשו להשיאה לא תרצה להנשא מחמת בוששה דידעת שפחתה פתוח ואין לה דם בתולים ותתגלה חרפתה לפני התהון, והזקינה שמה תעשה כשפים, פירוש דאפשר לפעמים כאשר תגאף בערותה ותחוש שמה תתעבר אז יביאו לה המנאפים סם לבעל ההריון ואח"כ תנשא לאיש ותסמוך על תחבולה שתעשה שלא ירגיש הבעל שאין לה בתולים ומוכרה שתשב תחתיו כמה שנים בלא הריון מחמת הסם, ואז זה יא אשה אחרת ותעשה כשפים שינאח את לרעה ויהאב אותה או תעשה כשפים שיהיה אוהב אותה ולא יא אשה אחרת :

שם, מנע רבים מתוך ביתך ולא הכל תביא ביתך, פירש רש"י ז"ל מנע רבים אותם שאין לך עסק עמהם, ולא הכל תביא אותם שאתם מתעסק עמהם, וקאח א"כ נשתיו אותם שאין לי עסק עמהם עם אותם שיש לו עסק עמהם, דהא גם באותם שאין לו עסק עמהם קאמר מנע רבים למידק הא מועטים שפיר דמי, ונ"ל דכולא חדא מלתא היא דאם האדם מנעים רבים בחיך ביותו כאלו כל בני עירו נכנסו לביתו, כי דרכן של בני אדם לספר בחיך מה שראוין בפניהם, וכיון דהנכנסים רבים ודאי יספרו כל מה שראו, ואז נמלא כל אנשי העיר ידעו מה שיש בביתו וסדר הנהגתו ואכלתו ושתיותו וכל אשר עושה בביתו, וז"ש מנע רבים מתוך ביתך וע"כ נמלא שאין הכל תביא ביתך, אבל אם לא מנעת רבים כאלו כל אנשי העיר תביא ביתך :

שם, דנפח בכסי לא לחי, פירוש כוס יין רמז לתורה דלפעמים יתעורר בלב האדם התלהבות, לטעם התורה והוא מוכנה ומשפיל את התלהבות זו, הנה בידוע שמעיקרא לא היה למא לתורה וגילדה התלהבות זו מכח הלמאין, דאי הוה הכי לא היה נכבית הקף, ומ"ש אמר במאי אבול לחמא נהמא סב מיניה פירוש התורה נקראת לחם דכתיב לבו לחמו בלחמי שהיא לחם רוחני וכשתהא בא להאכילו לחמה של תורה ללמדו ואומר לך תן לי תחלה לחם הגשמי כדי שאוכל לחם הרוחני דאם אין קמח אין תורה זה סב מיניה לחמה של תורה, מאחר שניתן עינו במזון הגשמי תחלה ואין לו בעמון בהש"ת לא יתקיים לימוד התורה בקרבנו וכל מה שילמוד ימחר לאבד, וכו' פרשתי רמז הגמרא הני בבלי פשטי דלכיל נהמא בנהמא כלומר

ועל כן באורות שחפר אברהם אבינו סתמוס פלשתים וימלאום עפר, בא יחאק אע"ה וחסר אותם הבאורות שפפה את הדין ולא יכלו לו מפני שהוא שרשו בגבורה, אבל אברהם אע"ה שרשו בחסד וכנ"ל בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים והלקוטים, ועל כן האשה כוחה גדול שהיא תרעץ חויב, וכ"ל אמור באשה טובה שהיא תרעץ אויב ותהיה עזר לבעלה וכמ"ש אעשה לו עזר באימה שהיא כנגדו כלומר שהיא בגבורה שהיא כנגדו שהוא בחסד, אבל אשה רעה לא מנעיה שלא תרעץ אויב לעזור לבעלה כי תרעץ בהפוך תתיון לרעה, ומ"ש העלם עיניך מאשה חן הפונה, נראה דכל אשה אסורה לאדם כמו אשת איש או שאר ערוה דרכו של טען ויל"ר לעשות לה חן בעיני בני אדם, כמ"ש מים גנובים ימתקו ולחם סתרים יעם, ולכן כל אשה ערוה נקראת אשת חן :

דף ק"א, הקורא פסוק צבית המשתאות בלא זמנו, פירוש צבית המשתה יהיו עם בני אדם נכבדים קרואים עם ואם יש עם אדם נכבד ששמו אברהם מוזכר וקורא באותה מסיבה פסוקים שאמורים בתורה על עם אברהם אע"ה, כדי לרמוז בהם על אותו הנכבד המסב עם ששמו אברהם, וכן עוה"ד בשאר שמות בני אדם שיש דוגמתם בתורה שלאמר בהם שבת ומעלה ואפילו אם לא יש עם בתורה הוא קורא פסוקים של מעלות וברכות ומזיון אותם על זה הנכבד המסב עם, כי בהזכירו פסוקים אלו שלא בזמנם הם מוכח דעל אלה המסובין הוא מתכוין לתת להם שכחים אלו וברכות אלו האמורים בפסוקים אלו, ומ"ש הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם, אם קורא פסוק של קרבנות פסח בפסח, ופסוק של קרבנות חג בחד, ושל קרבנות שבת בשבת, ושל קרבנות ר"ח ב"ח, וכיוצא בזה נחשב כאלו הקריב מזבח בו ביום, ואז ע"כ משלם ומוריד שפע טובה כללי ללורך כל העולם כאלו כאשר היה יורד שפע כללי לעולם בזמן בהמ"ק מן הקרבן שמקריבים דבר יום ביומו הן בחול הן בשבת הן בימים טובים הן של חמדין הן של מוספין, ולז"ל מביא טובה לעולם מלבד שכן הפרטי שלו שיש לו מקריאת התורה : **שם**, כשתלה רבי אליעזר נכנסו ד' זקנים וכו', הנה דבר ברור הוא שזה הוא ר"א בן הורקנים, ומעשה זה לא היה בחולי שנפטר בו אלא חלה קודם אותה מעשה דהוה בהגורו של עכנאי, אבל חילוי שנפטר בו מפורש בגמרא איך הוה מעשה צבת שבאו חכמי ישראל אללו ומה דברו עמו ומה דבר עמהם :

שם, אמרו לו מפני מה אתה משחק, ידוע הכלל של מפני מה דאתמר בתלמודא, דמוכרח שנראה להם ב' טעמים, ולכן שואלין מפני מה, ונ"ל בס"ד דחזו תרי טעמי בשחק שלי, הא' דראה סימנים טובים בו שהם מורין על רפואתו ושמח, והב' להפך דראה סימנים לא טובים ושחק כדי שלא תחלש דעתו בראיותו שתלמדיו בוכין, ולכן שאלו אותו מ"מ, והוא השיב להם מפני מה אתם בוכין דחזו תרי טעמי איכא צבית שלהם הא' שראו בו סימני מיתה, והב' דררבה ראו סימני חיים ורק צבו על לערו שהיה מלמעט מאד לפי שעה מחמת החילוי, והשיבו אנו רואין שיתרפא בודאי ורק על לערו אנתנו בוכין דאיך נראה ס"ס בלער ולא נכפה, ונ"ל גם אנו יודע שבודאי יתרפא, ולא צבית על לערו אלא שחקתי מפני שקודם שבה לו הלער הזה הייתי חושש פן קבל רבי איזה חלק מה משכר עוה"ב מפני שלא ראיתי שקרה לו שום לער של יסורין, ועתה ראיתי מלמעט שמחתי מפני שידעתי שלא קבל כלום בעוה"ב משכר עוה"ב אפילו מעט :

שם, שאין יינו מחמין וכו', נ"ל בס"ד נקיט ד' מינים אלו שהתורה נמשלה בהם, כי התורה נקראת יין, דכתיב ושתו ביון מסכתו, ונקיט פשחן, כי נמשלה

למלכות דכתיב שמלה לך, וכן אמר כנשים ללבושך ופשחן הוא לורך מלבוש והוא מלבוש משוכח שבמלבוש, כמ"ש רז"ל ע"פ ויעש ה' לאדם ולאשתו כתמותו עור וילבישם, וארז"ל דבר שהעור נהנה בו זה פשחן, וגם נקיט שמן ודבש שהתורה נמשלה בהם דכתיב דבש וחלב תחת לשונך, ועוד מקראות מורין על זה, ונקיט ארבעה בלבר כנגד ד' חלקים של פרד"ס שהיה רבי עוסק בהם הגינו עליו להלילו מן הפסד ארבעה מינים אלו, ונמלא שקבל חלק מה בעוה"ב משכר תורתו, ועכשיו שראתיו חלה כל גופי ומלמעט מאד מחליו ידעתי דהערד הפסד שהיה בארבע מינים הנז' לא בא לו מכח זכות לימוד התורה בארבע חלקים, דא"כ לא היה חולה כל גופו הבעני בארבע יסודות שהיו מנינים עליו ארבע למודים של פרדס על ארבע יסודות גיפו שלא יתלו דודאי גוף עדיף מממון, וכיון דלא הגינו על גופו, ש"מ לאו מכח זכות התורה הוה העדר ההפסד בממנו, אלא זה היה מלד המול שלו, ולכן שמחתי כי נחברר אליו שלא אכל בעוה"ב אפילו חלק מועט משכר התורה :

שם, למדתנו רבינו אין לריק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, קאח איך יאמר לרבו שחטא, והול"ל רוח אפניו משיח ה' נלכד בשחיתותם, ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב ערבי נחל ז"ל בפסיק אביך הראשון חטא ומליך פשעו בן, כי הדיקים המשכילים ומתבוננים יותר בגדולתו ויבדקו רואין עלמם שהם חוטאים להש"ת בקיטורם בעבודתו ויחשיבין דבר קל לדבר חמור, וכל מי שהוא משכיל יותר רואה חסרון בעלמו יותר, וזהו אביך הראשון שהוא אברהם רואה עלמו חטא אלו, ומליך משה ואהרן היו חושבין על עלמם פשעו בי שהוא מדרגה גדולה ממוד עכ"ל, וזהו כינת הכתוב אין לריק בארץ אשר יעשה טוב באמת ולא יחטא כפי ראות עיניו והשערת סבלו בעלמנו, כי הוא בידאי חשב עלמו לחיטא תמיד, וכמ"ש אביך הראשון חטא, ואפשר כי ר"ל לימד קודם זה לרבי עקיבה הבנת הכתוב הזה כאשר ביארנו, ולכן ר"ל למדתנו רבינו כבר ביאר פסוק זה של אין לריק בארץ, ולכן כיון שאתה דן את עלמך לחיטא בזה עליך יסורין כפי אשר שפעת את עלמך : **שם**, ואם לאו אשים ואעפ"כ אני ה' רופאך, פירוש דריש לא אשים עליך כפלים א"י ישר וא' למפרע, והוא שאם תשמע לא אשים עליך וחוזר ודורש אלו למפרע והוא עליך אשים כלומר אם חטאת ולא שמעת דאז עליך אשים המחלה אז אני ה' רופאך :

שם, טוב אהיה לישראל מטפה של גשמים, הא דנקיט טפה ולא אמר גשמים סתם, נ"ל בס"ד דארז"ל אין לך טיפה יורדת מלמעלה שאין שתי טפות עולות כנגדן מלמעלה, נמלא להורד מלמעלה שהוא המשוכח ביותר כינו אותו בשם טפה אחת, ושל מטפה כינו בשם שתי טפות, וידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל בגשמים נעשה ברור נ"ק בצחי"ן מ"ן ומ"ד, ולכן הדיק ששעשה בירור גם במהלכו על פני הארץ דמהו לטיפה היורדת מלמעלה שהיא סוד מ"ד שהוא משיבת יתה, ואמר בעוה"ב ובעוה"ב ששעשה תיקון וברור ע"י עסק תורתו בעוה"ב סוד הא' אחרונה ובעוה"ב סוד הא' ראשונה, אך הגשמים עושים תיקון של הברור בעוה"ב שהוא סוד הא' אחרונה :

שם, טוב אהיה לישראל יותר מנגלג חמה, נ"ל בס"ד דחמה משפעת ללבוש שממנה מקבלת אורה וישראל נמשלו ללבוש ומקבלים אור תורה מן החמה שהוא החכם ואמרתיו בס"ד טעם נכון למה הרב נקרא חכם בסתם על שם החמה ואינו נקרא כן בסתם על שם הבינה, ונראה דקראו אותו חכם על שם החמה מפני שהוא דומה לחמה המשפעת אור ללבוש, כן הוא משפיע אור תורה לכל ישראל וזה נרמז באותיות חכמה שהם אותיות חמה כלומר בעל החכמה

החלום שזכה להיות מלך, וען כי האם הוא עולה על כל היסודות כן המלך עולה על כל הכריות, גם האמה היא נקראת הגוייה והעמרה שבה רומזת לעמרה של מלך, לכן הוראה אם יולדה משם יורה שהיא מלך, ואפשר לרמזו אם במלוי אל"ף ש"ן עולה תע"ה, ועם נקוד לירי מספרו עשרים הרי תל"ה ועם הכולל ששה אותיות של אל"ף ש"ן הרי תל"ז כמנין מלכות עם הכולל, ואחיתופל ראה לרעה כי לרעה בהפוך עלתה שהוא לשון מלכות כמו זה יעזר בעמיו, וכמ"ס רז"ל ע"פ עלתה תהיה לכם ר"ל מלכות, וכן קורין לבן המלך יורש העצר :

שם. תנא הוא נבט הוא מיכה הוא שבע בן בכרי. כתב הגאון חיד"ש ז"ל במראית העין קושית בשם רד"ק דנבט מאפרים ושבע בן בכרי מצנימין, ועוד קשה א"ך האריך ימים כ"כ, ובסוד הגלגול ינחא ע"ס, וגרסה מ"ס א"ך האריך ימים כ"כ אין זו תימה דהא אחיה השליחי היה מילאי מלרים והיה חי בימי רחבעם בן שלמה הע"ה, והירוך של הגלגול יתיישב מאמר דנבט הוא מיכה שנאמר נבט גלגולו של מיכה היה, אך נבט הוא שבע בן בכרי הוא דוחק דל"ל היה גלגול בחיים, ונ"ל לתוך עיקר קושית רד"ק דנבט מאפרים ושבע בן בכרי מצנימין דלא מנינו מפורש ששבע בן בכרי מצנימין כי אם מ"ס בשמואל ב' ס' ד' דתיב וסם נקרא איש בלעל ושמו שבע בן בכרי איש ימיני, והנה אין מזה הכחה לך, דהא מנינו בגמרא דמגילה דאמרו על פסוק איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן קיש איש ימיני דאביו מצנימין ואמו מיהודה, ולהכי קרי ליה איש יהודי וכן כאן י"ל אמו מן צנימין :

שם. שחלץ תפילו בצניו. נ"ל בס"ד ר"ה לקשרו בדבר זה, והוא כי המלך לובש ס"ת צורעו כדי שיוהר ביותר לקיים מה שכתוב בו, ולכן חלץ תפילין של יד בצניו לרמוז לו גם אתה החלוצי הס"ת מזורעך, מאחר שאין אתה מקיים הכתוב בו, ולז"ה שהרים יד במלך יד דייקא שחלץ התפילין בהרמת ידו שהרימה והגביה למעלה צעת שחלץ התפילין לעשות שינוי כדי שיבין הוא והיושבים את הרמז שרומזו בחלילת התפילין מידו :

דף כ"ב. ואף אחיה השליחי טעה וחתם. הנה חלילה לחשוב על אותו לדיק שזכה לנבואה עיומה שהיא מדרגה שניה למדרגת מרע"ה שלא זכה אחר כמוהו שיטעה בטעות טעמו בו המין העם שחשבו לעבוד ע"ז כפשוטה, אך רק חשבו לדנסותם בא ולא לעבוד ממש דבאמת גם על כה"ג אסור לחתום, אך נ"ל בס"ד שטעה לפרש האז עבודה זרה אינו ר"ל עבודה פסל אלא עבודה שהיא שמים ומלאכה שהיא זרה ממנו שאינה לפי כבודו, וכאשר טעה כיוצא בזה גרסין בן מנשה, דאיתא בגמרא דבתרא פרק ח' לאו מנשה קאתית דכתיב ביה ואתה פה עמוד עמודי ועשיו העשה כומר לע"ז, אמר להם כך מקובלני מבית אבי אבא, לעולם ישכיר אדם עצמו לע"ז ולא ילמדך לבריות והוא אינו יודע מאי ע"ז עבודה שהיא זרה הימנו כדאמר ליה רבי לרב כהנא נעים נבלתא בשוקא ושקול אגרא ולא תימא גברא רבא אגרא וילא בי מילתא ע"ס, וגם כאן פירש ירבעם דבר זה לפני אחיה הע"ה כך אפילו למפלח עבודה זרה ר"ל אפילו שגזור עליהם לעבוד בעבודה המלך עבודה שהיא זרה מהם ואינה לפי כבודם בלשון הזה כתב בשטר הקבלה לעבוד עבודה זרה ולא כתב למפלח לעבודה טובים, והוא פירש דבר זה לפני אחיה הע"ה כאשר כתבנו, אך להמון העם פירש להם למפלח לעבודה טובים ורק לדיק שהוא משכב בדבר זה אומר לו הרשע ח"ו אין סונחו למפלח ממש אלא לנסות אתכם מתכוין :

ורע דעכ"ז מאחר שילא תקלה ומכח חסימתו נתגלגל

נתגלגל ברשע"י וסבל לער מערה י"ג שנים וכמ"ס המקובלים ז"ל והביא דבריהם הרב פתח עינים ז"ל ע"ס, ונ"ל בס"ד לכן נקרא בן יוחאי שבסם יוחאי רמזו אחיה, שאם תשבר אות וא"ו של יוחאי לעשותו ב' אותיות א"ה או יוחאי יהיה אי אחיה, דאיתא במדרש רבא פרשת לך לך ע"פ ראו חיים ויראו דאיים כינוי לבני אדם, וא"כ חכם מסויים נקרא א"י, וזהו א"י אחיה, וסבל לער מערה י"ג שנים כמנין אחד לתקן גרמא שהיה מסיבתו בע"ז שפגמו באחד ולכן בחר רשע"י מקום בג"ע החתחין שם מושב הנפש עם אחיה הע"ה, וזוה מובן הטעם שכתחלת הדרא רבא קדישא, פתח ר"ש ואמר ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה כי הוא בא לתקן המכשול שנעשה בזה, וה"ר זכות אחיה הע"ה, וזכות רשע"י יגונו בעדינו אכ"ר :

שם. עת מוזמנת לטובה. נ"ל בס"ד טיב זכר טובה נקבה ע"ד מ"ס רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בריב ומריבה, ריב זכר שאינו מוליד, מריבה נקבה שילדת כמה תולדות של ריב, וכן כאן עת רלון מוזמנת לטובה לשון נקבה שמולדת כמה מיני טיב :

שם. שילא מפתקה של ירושלים. נ"ל בס"ד הפתקה של ירושלים היא מה שכתוב עליה פסוק זה, כי מליון תלא תורה ודבר ה' מירושלים, שם סנהדרי גדולה שמהם הוראה יולדה לכל ישראל, והוא היה בעל תורה עליוס מאד שראוי לישיב בסנהדרי גדולה, ועתה שילא מירושלים ונעקר ממנה ממילא ילא מאותה פתקה. או יובן בס"ד, ילא משני דברים יקרים הרמוזים באותיות ירושלים שהם יראה ושלום, כי ידוע ירו של סם ירושלים הוא מספר יראה, ושלם של ירושלים הוא השלום, ועתה ביניאחו משם נסתלקה ממנו היראה ונסתלק ממנו השלום במחלוקת שחלק על מלכות ב"ד :

שם. אף תורתו של ירבעם לא היה זה שום דופי. נראה הכונה שהיה מכוין אליבא דהלכתא, שלא היה אומר דבר שיוכל אדם לפתוח פיו כנגדו לסתור דבריו, וז"ל לא היה זה שום דופי, חלק התיבה של דופי לשתיים וקרי בה דו פי, והיינו דו ר"ל שתיים, כמ"ס בגמרא טב למיתבטן דו, כלומר לא יש פה שני כנגד פיו לדבר בו דבר, וכמ"ס שפתיים ישק משיב דברים נכוחים, ר"ל ישק שפתיים של אחרים שלא יוכלו לפתוח כנגדו, ונ"ל מה שזכה לך הוא בשביל שהיה בו נשמת יוסף הע"ה כנ"ו בשער רבינו האר"י ז"ל, וידוע מ"ס רבינו ז"ל בשער הגלגלים דקודם שהחל אר"ה נסתלקה ממנו נשמה דאליהו הנקראת זיהרא עלאה ולא נפגמה בחטאו, וזו הנשמה דאליהו לקחה חנוך בן ירד, ולכן היה שר המלאכים בשמים, ויוסף הגדיק ע"ה זכה ליקח נשמה זו דחנוך באותה הלילה שהיתה מקד שנתים ימים ע"ס :

ובזה יובן בס"ד טעם נטין למ"ס במדרש תלפיות בשם זוהר חדש על ירבעם בן נבט כשהיה קטן ולא היה בו חטא, אמר הקב"ה למלאך המות להביאו, מיד באו מלאכי השרת ואמרו לפני הקב"ה טוב להם שיניחו בחיים כי בא להם שפע מתורתו שהיה ארור בתורה, אמר הקב"ה מאחר שרנינכם שלא ימותו בני מניחו, ובשחטא ועשה שני עגלים והחטיאו את ישראל, אמר הקב"ה למלאכים כל שפע שנתן להם בראשונה נהפך לזוהמא, ועיז אש היה מות נער, והיה מלאך מט"ט לומר עמו, מיד הלדיקו להקב"ה וכו' ע"ס, והוא פלא למה השתדלו מה"ס בעצורו ובקשו שיחיה בעוה"ז יותר משאר בעלי תורה שמתים קטנים, גם למה אל"ה הקב"ה יותר טוב היה שימותו וילמדו עמו מלאך מט"ט, אך הענין נראה בו טעם נכון, כי ידוע שהמלאכים הם ביצירה ומט"ט הוא שר המלאכים ביצירה, וכיון שהיה לירבעם נשמת יוסף הע"ה שהיא נשמת חנוך שהוא עלמו מלאך מט"ט, לכן השתדלו בעצורו מפני שהיה מניע להם מתורתו שפע יותר משאר בעלי תורה, ולכן אמר להם שהיה מט"ט לומר עמו, והשתא בזה מובן הטעם שזכה ירבעם שלא היה בתורתו

שום דופי, והיינו מפני שזכה ליקח נשמה יוסף הע"ה שהיתה באר"ה שנקראת זרהא עלאה שלא נפגמה בחטא אר"ה, וכיון שלא נפגמה לך לא היה בתורתו שום דופי :

שם. שחדשי דברים שלא שמעה איזן בעולם. פירוש יש חידושי תורה שהם חדשים אלל זה התבט שאמר איתם, אבל אינם חדשים בעולם, כי כבר חכם אחר אמר, וכמו ענין המעשה של מרן עם תלמידו שכיון לדבריו, על כן אמר חדשי דברים שלא שמעה איזן בעולם, שהם חדשים לגמרי אלל הכל, ומ"ס דומין לפנינו כעשבי השדר, פירוש אם אדם עומד בין האילנות אינו ניכר כ"כ כי יתבטא באילנות, אבל אם עומד בשדה שאין בה אלא רק עשבים שהם קלרים, הוא מסויים וניכר מרחוק, וכן הם גדולים בחכמה שהם מסויימים וניכרין מתוך אלפים ורבות כהאדם הניכר לכל בעומדו בין העשבים שאין כנגדו דבר שיכסאו ויעלים אותו :

שם. שהרג הפלשתי והוריש אתכם גת. קשה מה ירושה היה לישראל בנת. ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ס רבינו האר"י ז"ל דאית תי"ו לביחיה בסוף אלפא ביתא הוא הכרעה אחרונה קרובה אל הקליפה, ורגל התי"ו לבר בסוד רגליה יורדות מית, ולפיכך תי"ו חיים תי"ו מות ב"מ, דהיינו או כך או כך ע"ס, וידוע שבשלה עולמות ב"ע יש קליפה אלל שאינה שיה בשלשון, גם ידוע בכל שלשה עולמות ב"ע יש אותיות אלפא ביתא, וא"כ נמצא יש ג"פ תי"ו, ודוד הע"ה שהרג הפלשתי וגבר על הקליפות סילק רגל התי"ו מן הקליפה ועשה אות תי"ו לישראל תי"ו חיים שניעולו מן המות על ידי שזירת הקליפות ששיבר בהריגת הפלשתי, וגרמו זה באותיות פלשת, כדכתיב שמעו עמים ורגזון חיל אחו יושבי פלשת, וגרמו באותיות פלשת, שלף ת' ששלף רגל התי"ו מן הקליפה, וז"ל כאן שהרג את הפלשתי והוריש אתכם גת, כלומר ג' ת' הוא גת שהוריש אתכם שלשה ת' ששלף רגלה מן הקליפה :

שם. חתני שלוחים לבניו. אע"ג דע"פ הש"ס היה הדבר הזה כאשר שלח ביד עבדו אחיה הע"ה, הנה ישראל לא ידעו מאמר הנביא שאמר מפי השי"ת ועשו מאמרו יתברך, אלא חלקו על מלכות בית דוד ונפרדו משם בשלש הנפשו, גם עיד אע"פ שאל"ה אחיה הע"ה שנתן לו הש"ס עשרת השבטים לא אמר לו שימנע אחים מלעלות לרגל כדי שלא יראו פני מלכם רחבעם, אלא מניעתם מעלייתם לירושלים היתה מדעתו של ירבעם, ואם באמת היו עולין לרגל לא היו נעטין אחר רחבעם ומורדים בירבעם, אך עכ"פ היה לרחבעם ממסלה על עשרת השבטים בהיותם ברגל בירושלים, ונמצאו שלא היו עשרת השבטים מובדלים ממנו לגמרי, ונמצא בביטול עלייתם לירושלים עשו שלוחים לגמרי אפילו במקל :

שם. בתי אחיב לאבז. פירש רש"י ז"ל שבזו במלכות ב"ד וכו', ונראה הכוונה כי הם אל"ל לדוד הע"ה בחבריו למלוך על כל ישראל, וגם אחרי רדיפת אבשלום אמרו עשרת השבטים עבר ידות לי במלך וגם דוד, כלומר הוא ימלוך על עשרת השבטים ג"כ, ועתה כזו שמרדו במלכות ב"ד, לכן יהיו נמסרים לאבזו אלו העכו"ם, וקראם אחיב, היבה מורכבת, אך זו ר"ל אך לשון לער שעושים לער לישראל בגזרותם וגם מטמאים נפשם בטומאת הזב שהיא חמורה וגם מאוסה יותר מטומאת מות מפני ש"יאלה מגופו :

שם. כל הנהגה מעוה"ז בלא ברכה כאלו גזול להקב"ה ונכסת ישראל. נראה דקאי על תפארת ומלכות שהם סוד ו"ה שבסם וי"ק של השמות המוגלגלים במאלל אין יולאים אלא ע"י ברכה, והם של בחי' תפארת ומלכות שהם הקב"ה ונכסת ישראל, ולכן הנהגה בלא ברכה כאלו גזול להקב"ה וכנ"י :

השמים את עשרת השבטים, יען כי אחיה הע"ה עשה לדבר זה. פועל דמיוני, והיינו שקרע השמלה של ירבעם ל"ב קרעים ונתן לירבעם עשרה קרעים והשאר צידו שני קרעים בלבד לרבעם, ולכן אין לו לירבעם לחוס שמה תחזור המלוכה על עשרת השבטים לרבעם ותלך מידו כלל ולמה שיתל עליית ישראל לרגל, וז"ל הפסי הקב"ה בצגדו וז"ל חזור בך, ר"ל תפסו בטענה שיש מן צגדו שנקרע שעולה מזה דבר ברור והכרחי שאי אפשר שילאו עשרת השבטים מתחת ידו לשבט אל רבעם, ולכן ח"ל חזור בך מדבר טעמית לבטל עולי רגלים כי מן קרעית הנגד בין תבין שא"ח שילאו מתחת ידך כלל :

שם. ואני ואתה וכן ישי נטייל בגן עדן ח"ל מי בראש וכו'. קשה כיון דח"ל אתה וכן ישי שהקדימו על בן ישי, נמלא הוא בראש ולמה שאל מי בראש, ולמה ח"ל בן ישי בראש דא"כ הול"ל אני וכן ישי ואתה. וז"ל בס"ד כי אומרו בגן עדן אין הכונה גן של עדן אלא הכונה גן ועדן כי חז"ל גן לחוד ועדן לחוד דכתיב ונחל יולא מעדן להסקות את הגן והיינו עדן היא סוד חכמה, וגן סוד בינה, והכי קא"ל אני ואתה וכן ישי נטייל כלומר אני אטייל עמך ועם בן ישי אך עמך אטייל בגן ועם בן ישי בעדן, וירבעם נסתפק בדבריו של הקב"ה ולכן שאל כדי לברר הדבר וח"ל מי בראש ר"ל מי יהיה בעדן שהוא ראש כי עדן היא סוד חכמה שהיא ראש, וגן בינה שהיא לב כמ"ש מוחא חכמה בינה לבא, וח"ל בן ישי בראש :

א וכן בס"ד ח"ל חזור בך בתשובה ואז אני ואתה וכן ישי נטייל בג"ע, ושאל מי בראש זו התשובה שנקראת ראש שנבראת קודם בריאת העולם על שם מי תקרא, כי בן ישי הוא בעל תשובה ואני בעל תשובה על שם מי נקראת שיאמרו עליו הקים עולה של תשיבה, שחטא להורות תשובה ליחיד, וח"ל בן ישי בראש על שמו נקראת התשובה שהיא ראש כמ"ש נחם הגבר הוקם על שהקים עולה של תשובה וח"ל אי הכי לא צענא והיינו גסות רוח שהיתה בו בעיריה אותו :

ודע כי ענין עיול זה דא"ל רחמנא לירבעם הוא לימוד התורה בצפרים נקרא עיול, וכאן כוננו לימוד שיזכה ללמוד תורה מפי הקב"ה בג"ע הוא וכן ישי ביחד, ונראה רצונו לומר לו שהיה יהיה משיח בן יוסף ויתחבר עם משיח בן דוד שהוא בן ישי וילמדו שניהם לפני הקב"ה, וח"ל ירבעם מי בראש, ר"ל מי יזכה לבחינת אלה שהיה ראש לבחינת רחל בסוד עקב עטיה ירחה ה', וח"ל בן ישי בראש, ר"ל בשער מאמרי רשב"י הוא בלא, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רשב"י משיח בן דוד בלאה ומשיח בן יוסף ברחל. אי נמי מי בראש ר"ל כל המלכים אחוים במלכות העליונה, ומי יזכה להיות בראש דהיינו בכתר מלכות וח"ל בן ישי בראש, ולכן בבקשית אומרים על דוד הע"ה נחמס בכתר מלכותך :

שם ע"ב. הוות נקיט בשפולי גלימא בשינד ורהטת אבתרה. ז"ל בס"ד מה שאמר לו לשון זה דשפולי גלימא הוא כי החילונים נאחזים בשפולי הבגדים כאשר נאחזים ברגלים יותר משאר הגוף בסוד מ"ש רז"ל הני ברבי דרבנן דשליה מנייהו הוי, ולכן מנהג ישראל לנער שפולי הגלימא אחר ברכת הלבנה, כי בקבלת החילונים בברכה זו יבואו בסוף הברכה להתאחז בשפולי גלימא, כי שם מוקם אחיזהם לכך מנערים הגלימא לרחות אותם, וכן נמי מנערים שפולי הגלימא בסדר התשלך לעשות פועל דמיוני להשלכת העונות והקטגורים לתהומא רבא, וכאן ח"ל אי הוית התם הוות נקיט באותם כוחות החילונים וכן לע"ז, כי מאחר שהיית תפיס בידם הייתם דבוקים זכ"ו והיו מושטים אותך ומריעים אותך :

שם. נפתח בחברין. פירש מהרש"א על מנשה בלבר ע"ס. ולי

ולו נראה דקאי על כולם דס"ל כמו שדרשו דורשי רשומות שקולם באים לעוה"ב, וגם אנשי כנה"ג דמנו אותם באין להם חלק לעוה"ב יודעים הם שסופם להיות להם חלק לעוה"ב, וכתבו עליהם כך כדי דתהויו להו כפרה בכתיבה זו : **שם.** מפני מה זכה עמרי למלכות מפני שהוסיף כרך אחד בארץ ישראל. ז"ל בס"ד מפני שהוספת הכרך היתה לכבוד ח"י ולא לכבודו, אע"פ שזה היה עיר המלוכה שלו, דאם לכבודו היה לו לקרות לו שם על שמו והוא קראו סימרון על שם שמו ארון ההר שלא רלה להתכבד בו הוא עלמו, וכיון דהיתה סימרון כך שהוא מדרגה שליטת במעלה, כי יש כפר, ולמעלה ממנו עיר, ולמעלה מן העיר כרך, נמלא הכרך בצ"מ הוא מעלה שליטת לכך בשביל שלא כיון לכבודו זכה למלכות שלשה דורות. אי נמי זכה לשלשה דורות למלכות בעבור הכרך, מפני שהכרך הוא מאובח בשלשה, שדרכו להיות בוים בו כל הכתים החתיים שניים ושלישים.

שם. אחאב שקול היה. הנה רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים הקדמה ז' פירש שקול היה, כלומר נפשו היתה חליה טיב וחליה רע, אבל המעשים שלו רובם רעים ע"ש בר"ק ברוחב, ולפ"ד רבינו האר"י ז"ל לא יש קושיא על זה נחמן, אך רב יוסף הבין כינת רב נחמן כפשוטה דקאי על המעשים לכך מקאי ליה. ומ"ש שהיה מהנה ת"ח וכו', נראה אין כוננו להטות ת"ח אלא הוא היה ותרן בממונו ולכך היה מאביל לרעבים בשנת בצירת וכוין שבכלל הרעבים הם הת"ח לכן כפרו לו מחלה שנעשה חיי עונותיו זכיות, ואז היה שקול במעשים מחלה ומחלה :

שם. ויאמר ה' אליו במה. הנה ודאי יודע הקב"ה במה כוננו לפחות ושאלו במה כדי שיגלה דבר זה שבלבבו שהוא רולה להיות רוח שקר, ואז יאמר לו לא מומחילתי דחשיב כאלו עשית. ומ"ש דפרע קיניו מחריב ביתיה לא נדחה לגמרי ח"ו אלא לפי שעה עד שישוב בגלגול ויתקן עון זה ואח"כ שב למדור השכינה :

שם. מנשה נגש יו. ז"ל בס"ד כי חזקיהו הע"ה נגזר עליו מיתה בשביל שלא נשא אשה להוליד בנים, ואח"כ כשקבל עליו לישא הוסיף לו ע"ז שנה כמנין שם י"ה, דאיש ואשה שזכו שם י"ה בניהם, והוא לא נמנע מקודם, אלא בשביל שראה שיליד בנים רשעים וסוף בטח שישא בת ישעיה הע"ה וגורם זכות שניהם שיהיה הולד דרוק וזכה ישלים שם י"ה שבין איש לאשתו, והיה לו למנשה לזכור שם י"ה שבעבורו נתלבש אותו לדיק להוליד בן לדיק, שזכה יהיה בשלם שם י"ה ואז יהיה לדיק כדי להשלים מתחבתו וכוננו של אביו בשם י"ה, והוא שכת שם י"ה זה שנתבון אביו להשלימו ולכך הרשיע :

דף ק"ג. מלמד טעשה לו כמון מחתרת ברקיע. נראה הכונה כי באותם ל"ג שנים ששב בתשובה הסתיר נפשו מן החילונים שלא יתאחזו בה, וגם ממדת הדין שלא תקטרגו, יען כי כל נפשות בני אדם עולות למעלה בכל לילה, ובאותם ל"ג שנים לא היתה עולה נפשו בגלוי אלא בהסתתר ובהלנע שהיתה מלבשת במלבוש נסתר ועליה בשביל נעלם ונסתר, ומשמעות המחתרת ברקיע הוא לשון מושאל דקאי על שביל נעלם ונסתר מעיני החילונים ומקטרגים, וכל זמן ל"ג שנה שהיה עסוק בתשובתו ולא גמרה היה בסכנה מאלו המקטרגים, אך אחר שהשלים בל"ג שנה ונפטר שוב אין לרדך להסתורו והיה יושב בגלוי בראש כל בעלי תשובה, וכאשר העיד עליו ריב"ל :

ועוד ז"ל בס"ד ענין המחתרת ברקיע ע"פ מ"ש בגמרא דמגיגה, רקיע שבו חמה ולבנה וכוכבים ומזלות ועשה לו טענה להלילו ממדת הדין מכת הכוכבים ומזלות שם ברקיע, לומר מה שהרשיע ביותר הוא מחמת הכוכב והמזל שגולד בו שהיה מורה להרע, שיש טובב ומזל שמורה על

הגולד בו להיות נושא או שופך דמים, כמאדים וכיוצא בו וכן למנשה עשה לו הללה שתלה הסיבה בטובב ומזל כדי להלילו לפי שעה מקטרגי המקטרגים שריוס לאבדו מן העולם ולא יוכל לעשות תשובה, ולזאת המלילה והטענה של הללחו קרי לה מחתרת :

ונראה עוד לפרש בס"ד מ"ש עשה לו מחתרת ברקיע דידוע הרקיע הוא היחוד שנקרא רקיע, ולכן אמרו בזה"ק הפיך רקיע ותשבת ליה עיקר, כי היסוד הוא עיקר האלילות, מפני שבו משתלשלת השפע מעילא לתתא, ובו עולין המ"ן שהם נ"ק מתחת לעילא, וידוע פי חיבור הוי"ה ואר"י הוא ביסוד, והיינו שאם תכה מספר אותיות שם אר"י במספר אותיות הוי"ה, שתאמר יו"ד פעמים ח' ה' פעמים ד' ו"פ ה"פ יו"ד עולה סך הכל ש"ף כמנין שלום עם ד' אותיות, והוא מספר רקיע, והנה נרמזו שם הוי"ה ושם אר"י עוד מלבד הנז' דאותיות ק"י שבתוך רקיע הם מספר נ"ס שהוא מספר הוי"ה דאלפין, ושם אר"י כנודע, והם מספר ימין, וז"ל ימין פשוטה לקבל שנים, שהקב"ה עושה גם לבטל תשובה בחסדו הגדול שהוא סוד הימין ומקבלו בתשובה ושומרו ממדת הדין, וזה המספר של גם ושל ימין, רמזו בתוך אותיות רקיע, ועל זה המספר רמז כאן באומרו עשה לו מחתרת ברקיע, ר"ל בתוך אותיות רקיע :

שם. נסתכל בדקיהו ונתקרה דעתו. אע"ג דאבתי עדין דורו של יהויקים שהם החרש והמסגר קיימו בצבל, וכיון דאבתי מעיקרא בזמן יהויקים לקיום העולם, אמאי לא אבתי השתא, ז"ל אבתי מעיקרא משום דהיו קיימו בארץ ומקיימים מלית התלויות בארץ, משא"כ עתה שגלו לחו"ל דחסר מנייהו טובא, וגם עוד כל הדר בחו"ל דומה כמו שאין לו אור, לכך מדרש"ד מקטרגת דלא להני זכותיהו, בראש עדין קשה והא הוא קא"ס ירמיה הע"ה בא"י ובי דקיהו עדין מן ירמיה הע"ה, וז"ל דודאי ירמיה הע"ה עדין מלדקיהו שהיה נביא ה' ולדיק גמור וחסיד גדול, אך יש לו דין יחיד, משא"כ לדקיהו היה מלך דחשיב כרבים, והוא כנגד כולם, דכתיב במלך לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו, ולכן לענין זה של הגנה על העולם מהני זכות לדקיהו יותר, כיון דדין רבים יש לו :

שם. כעסתי על אחו. הקשה הרב עיין יעקב ז"ל והלא אמליה קדים לאחו טובא והו"ל למנקט שחוק אמליה קודם שיאמר ושחוק ורגו. וז"ל בס"ד דאי הוי נקיט ושחוק ורגו הו"א דאירי באדם אחד, דכן דרך הנמלא בכמה וכמה בני אדם שהחלה ישחוק עמיהם שיבא להם טובה והם בועטים מחמת רוב טובה ואח"כ ירגו עליהם, אבל באדם אחד לא ימלא שיחטא בתחלה וירגו עליו בחטאו וישחוק עמו להטיב לו, ולכן הפך הסדר ונקיט ורגו ושחוק דא"ל לומר דאירי באדם א' כדאמרן, ובע"כ לפרש דאירי בשני בני אדם כאשר מפרש רגזתי על אחו ושחוקתי באמליה : **שם.** על שדה איש על עברתי זה אחו. ז"ל בס"ד הא דרריש עלל על אחו, מפני כי אחו סגר דלתות בהמ"ד וחתם התורה שלא יהיו רשאים ללמוד בה, וידוע כי התורה רמוזה בלמ"ד שהוא לשון לימוד, ולכן הלמ"ד גבוה מכל האותיות, כי ת"ת הוא עליון על כל המלות, והנה עץ הוא לשון סתיומה כמו עולה עניו, ולכן נקרא אחו איש עלל, חלק התיבה לשתיים וקרי בה עץ למ"ד, ר"ל סגר וסתם הלימוד של התורה רמזו באות למ"ד. גם עלל אותיות ללע דאמר לקמן אחו התיב את הערוה, וידוע דאשת איש נקראת ללע, והוא התיב את הערוה שהיא ח"א :

שם. אדם חסר לב זה מנשה. ז"ל בס"ד קרא אחותי חסר לב על שהיה קודר אצרכות וכנז' לקמן והאצרכות הנכבדים בתורה הם הוי"ה ה"ה"ה אר"י יה א"ה"ס שרי לבאות שהם כ"ט אותיות ועם שם שבת שנקרא

בו הקב"ה כמ"ש בזה"ק שבת שמה דקב"ה שמה דא"הו
 שלים מכל סגוריו הרי כאן ל"ב אותיות, ולכן קראו חסר
 לב שהיה קודר ומחסר האזכרות שהם ל"ב אותיות מן ס"ת.
 אי נמי קראו חסר לב רמזו לתורה שמתחלת בבית ומסיימת
 בלמד שהם אותיות לב, והוא בתחלתו היה מלא תורה
 וכשחטא נעשה חסר לב, אי נמי קראו חסר לב דאמרינן
 לקמן מנשה סתר המזבח, וידוע כי המזבח היה ל"ב אמה
 על ל"ב אמה, לכן קראו חסר לב שסתר את המזבח
 וחסרו מן בהמ"ק:

שם. עלה כולו קמשינים זה אמון. דאיתא לקמן אמון
 שרף את התורה, נמלא עשה התורה כמו קמשינים
 דקיימו לשריפה, גם אמר לקמן אמון בא על אמו ואמרה
 לו כלום יש לך הנאה ממקום שבאתה ממנו ואל"ל שהוא
 מתכוין להכעיס, נמלא עשה עון חמור שאין לו הנאה
 ממנו כמו קמשינים שאין מהם הנאה אלא הם קיץ מכאיב.
 ואמר כמו פניו חרולים זה יהיוס דאמר לקמן שהתרים
 לדבר דברי רוח שאמר יעול אורו שאין אנו לריבין לו,
 והוא חרולים אותיות מלי יעול שאמר מילין של רוח שאין
 בהם ממשות, ולכן נעשה דקבורת חמור יקבר שנדמית
 קבורתו לחמור והיינו חרולים בהפוך אהון לחמור. וגרר
 אבניו נהרסה זה לדקיהו שנחבד בהמ"ק בימיו והיינו דידוע
 מ"ש המקובלים ז"ל דחרבן בהמ"ק היה על ידי חלון הנקרא
 יד כמ"ש בספר הכינות בביאור תפלת מוסף שאומרים
 מפני היר שנחלחה במקדש, ונרמז זה בשם לדקיהו שהוא
 אותיות קי"ן ה"ד וידוע דהאותיות נקראים אבנים כמ"ש
 בספר יצירה שלשה אבנים בנות תשעה בתים, ארבע
 אבנים בנות כ"ד בתים, וז"ש וגרר אבניו נהרסה אבניו
 ר"ל אותיות שמו שבהם רמזו ההרסה של בהמ"ק שהוא
 סוד ה"א אחרונה, והוא נהרסה חלק התיבה לשמים וקרי
 בה נהרס ה"א הוא בהמ"ק שהוא בסוד ה"א:

שם. כת לים דכתיב משך ידו את לווליס. כ"ל בס"ד
 דריש ידו ר"ל מקום כמו מליב לו יד, וכן יד
 אבשלוס, וכאן משך ידו ר"ל מקומו המיוחד למחנה שכינה:
שם. לא תלויה אלך רעה שלא ישלוב כך ית"ר. נראה
 לפרש ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הפסיקים
 מן נוקבא דקליפה נמשך הפסוקים של עבירות, ומן זכר
 דקליפה נמשך ריחיה ומיתה וזקוף, ולכן דריש רעה שהיא
 לשון נקבה דקאי על נוקבא דקליפה שלא ישלוב ית"ר שהוא
 נמשך מן נוקבא דקליפה הנקראת רעה, אבל השטן נמשך
 מן דוכרא דקליפה הנקרא רע:

שם. ונגע לא יקרב בזה"לך שלא תמלא אשך ספק נדה.
 הנה דריש נגע על נדה דאחריה אפילו בנגיעה,
 ונגע לשון נגיעה. ומ"ש ספק נדה דהיינו כחם שהוא אינו
 מורס נדה, ועל הרוב אחת מעלמא, ועב"ז לריך שתמלא
 אשךו מספק, ואחר ראיית הכחם בחמשה ימים תמנה ז"נק,
 וקודם עבילה יגיע הוסת שלה ולריכה להמתין ששה ימים,
 ואחריהם חספ"ז נקיים ותטהר, ראה כמה נתרקה בכדי:
ומ"ש שלא יחא לך בן או תלמיד מקדיח תבשילו ברבים.
 כ"ל בס"ד כי לימוד התורה הוא עינג לנפש, דכתיב
 פקודי ה' ישרים משמחי לב, ולז"א והתענגנו על רוב שלום
 היא התורה דכתיב בה כל נתיבותיה שלום, וז"ש אז תתענג
 על ה' או רמז לתורה שיש בה ח' דרגין כמנין או תתענג
 על ה' לש"ה, אך שון ענג לנפש אה"כ לומר לשם שמים,
 דאם שלא לשמה יתהפכו אותיות ענג לאותיות נגע, והמקדיח
 תבשילו ברבים זה עושה מליט ולומר תורה שלא לשמה,
 שאם לומר לשמה התורה שומרתו ולא יבא לידי כך, וכן
 אלישע אחר הקדיח תבשילו בשביל שלמד שלא לשמה, ומ"ש
 במדרש קהלת ע"פ טוב אחרית דבר מראשיתו, וזה העעם
 גבי גמזי ודואג ואחפול וכו', וז"ש נגע לא יקרב בזה"לך,
 שלא ילמדו בניך תורה שלא לשמה, ואז ממילא לא יקדיח

תבשילו ברבים:
שם ע"ב. מנשה היה שונה חמשה וחמשים פנים בתורה
 כהנים. כ"ל בס"ד לכן נקרא מנשה אותיות ש"ס
 כ"ה וזכה לכן כמנין שם אה"ה, ושם בוכ"ו שהוא אותיות
 דאחר שם אה"ה שמספרם כ"ה, דהתורה נתנה לנו מעולם
 הצריחה שה"ס בינה ששם היא שם אה"ה, ולכן התורה
 נקראת כלה, וכמ"ש דורשי רשומות הלכה אותיות הכלה,
 כי כלה גי' כ"ה מספר אה"ה וכו', ולכל זה זכה קודם
 החטא, ואחר חטא נמלאת הכלה שהיא התורה גולה
 בידו, ולכן אות כ"ף של כלה נעשה אותיות גז"י כסיד גזי
 גזרף והסלוב, וכיון דנעשה אותיות גזי נמלא אותיות כלה
 נעשו אותיות גולה שהתירה שנקראת כלה גולה היא
 בידו עתה:

אך אחבב זכה לחמשה ושמונים כמנין גבלן, כי ידוע
 דהחכם נקרא גבלן, כאשר פירשו במאמר והגבלן
 ישמום, דגבלן הוא החכם, ופרשתי העעם דנקרא גבלן
 כי עושה גרים וסייגים בתורה, וכל זה קודם שסרת, אך
 אחר שסרת שלטע בו ית"ר נהפך לו מספר גבלן למספר
 לב אכן דהחשבון שיה, וידוע שיה"ר נקרא לב אכן, דכתיב
 והסירותי לב האבן מברכס, והיינו דאות ג' של
 גבלן יהיה אותיות א"ב, ונמלא שם גבלן נעשה לב אכן.
 אבל ירבעם זכה למאה ושלושה פנים כמנין חסד א, כי
 התורה נקראת חסד א שנתנה בסוד החסד דכתיב מימינו
 אש דת למו, וכתיב תורה חסד על לשונה, וגם הוא מספר
 מנחה, דכתיב וירא מנוחה כי טוב, שדרשו זה על התורה
 ואחר שסרת נהפך מספר ק"ג למספר אב"ק, כי אות ג'
 נעשה א"ב והוא מספר דט נדה, כי עבד ע"ו שנמשלה
 לרס נדה, דכתיב תורס כמו דוח:

שם. אמון בא על אמו דכתיב הרבה אשמה, דריש אשמה
 אותיות מאשה מלך אמו שהיה אשה, או אש מה
 והיינו מה ג' ארס, והוא אש ארס, גל אשמה אש מה, כי
 שה לשון המשכה, ר"ל משך אמו אללו לשכב עמה:
שם. וגם דס נקי שפך נקי שפך אהרן את ישיעה. ידוע
 כי ישיעה היה זקנו אבי אמו, ולכן אמר דס נקי
 ר"ל דס קון כמו דקין שפך דס אחיו שהוא קרובו כן זה
 שפך דס זקינו. גם נקי גי' זקן עם הכולל ג' אותיות, ואמר
 פה לפה כי ישיעה נבלע בחרו ונסרו במקום פיו ונח נשיפה
 בעבור שאמר בחוך עם עמא שפתים אנכי יושב וז"ש פה
 לפה ר"ל פה שדבר בו גרס לו שיהרג במקום פה:
שם. שחקק שם ע"ו על אמתו. נראה דריש תיבת עליו
 על יו זו האמה שהיא סוד ואל"ו והעטרה היא סוד
 יוד כנודע:

שם. שפתו מלייה לעוברי דרכים. הא דאחיה ליה מלייה
 זו להכריע עבירות חמורות של ע"ו דהוי מומר
 לכל התורה כולה היינו דמוזמן בזה שיהיה נפשות עוברים
 ושבס שהם לדיקים והיו לריבין למות מחמת רעבון ונעשה
 גרמא לחיותם וחיו שנים ועשו מלות מרובות:
שם. גדולה לגימה שהרתיקה ב' משפחות. הא דקרי
 לה לגימה ולא קרי לה אבילה, כ"ל בס"ד לגימה
 אותיות גנימ"ל, כי הגרקה רמוזה באות הגימל שהוא ר"ל
 גמול דליס כנ"ו בגמרא, ואומרו מרחקת את הקרובים ר"ל
 דרגא דשקר דאותיותיו קרובים, ומקרבת הרחוקים דרגא
 דאמת דאותיותיו רחוקים א' בראש מ"ס באמצע ת"ז בסוף:
שם. אחו ואחיה לא חיי ולא גדונין. כ"ל הכונה דאחר
 מיתתן לא הכניסום לג"ע לישב עם הגדיקים
 שהיושבים כולם נקראים חייין ולא נידונין בגימטס אלא
 מהגלגלים בכל דור ודור ונתקנים על ידי גלגול והם נחלקים
 לחלקים רבים, וקמא קמא שנתקן הולך לג"ע. ומ"ש שלא
 מנו את אחו מפני שמוטל בין שני לדיקים, כ"ל בס"ד
 רמז הכתוב בא יבא ברנה נושא אלומותיו, יב"א ר"ת אחו

בן יותם בא ברנה שיהיה לו חלק לעוה"ב כי עוה"ב היא
 סוד בינה שנקראת רנה יען כי הוא נושא אלומותיו שתי
 אלומות מלך אביו ומלך בנו חוקיהו שיש לו שתי אלומות
 של זכות. גם אחו גי' וי כי הרשיע והיה וי לעלמו וזכות
 אביו ובנו נתקן ע"י גלגול ובעל הו"י, ולכן נפרדו אותיות
 וי, דאות יו"ד היא בראש שם אביו וותם ואלו באו בסוף
 שם בנו חוקיהו כי נפרדו אותיות וי בזכותם, גם אותיות
 יותם הוא הם וי רמזו דאחו שהוא מספר וי הם וגשלים
 בזכות אביו יותם. גם חוקיהו אותיות חוק הוי דאחו שהוא
 מספר וי נתחוק ע"י חוקיהו הע"ה:

ובשער הגלגולים הקדמה ל"ו כתב וז"ל, שמעתי ממורי
 ז"ל דר"ס אשר חלב זכחמו הם אחו והוא
 סוד גלגול אחו בן יותם, ואינו יודע כונת הענין למה נרמזו
 כאן עכ"ל, ואנא עבדא אוסיף לרמזו בזה בס"ד חלב זכחמו
 בלתי יוד עולה ק"ג כמנין עבד ה' ססופו נתקן ונעשה עבד
 ה', ואם תחשוב זכחמו ביד ככהוב יעלה מספר עבד ה'
 עם הכולל, והכל אחד. והנה במדרש פרשת לך לך איתא
 למה נקרא שמו אחו שאלו בתי כנסיות ובתי מדרשות, וכך
 אמר אחו אש אין גדיים אין תישים אש אין תישים אין לאן,
 אש אין לאן אין רועה, אש אין רועה אין עולם, כך היה
 סבור בדעתו לומר, אש אין קטנים אין תלמידים, אש אין
 תלמידים אין תנאים, אש אין תנאים אין זקנים אש אין זקנים
 אין גבירים, אש אין גבירים אין הקב"ה משרה שניגתו עליהם
 כה"ד לור תעורה חסום תורה בלימודי ע"ס, ונראה בין
 שחטא בדבר זה שאלו בתי מדרשות שלא ירבינו שם תורה,
 על כן תיקון שלו לריך שינגלגל ברב אחד המרביץ תורה
 בישראל באיזה דור שיהיה כדי לתקן עון זה, וזהו תמלא
 ס"ת אשר חלב הוא רב, ואלו ואל"ו של זכחמו רמזו לירוף
 בשם והבן. גם עוד אותיות אשר חלב זכחמו יהיה בהם לירוף
 תיבות אלו שהם אחו משחתיי בבל, לרמזו שיתוקן ע"י
 שוחתיי התורה הכלולה במקרא ומשנה וגמרא:

דק"ר. אובלא דקריי סתף אריסיה. כ"ל בס"ד נודמן
 כך מן השמים לרמזו שיתוקן ע"י גלגולים
 הרבה שהנקבים הם עגולים כמו גלגל שהוא עגול וגלגול
 הוא לשון גלגל, וגם עוד בנקבים שהם מולפים מים, יש
 בזה רמז על הגלגולים שהם מולפים מן מימי החסד כדי
 לקבל את המגולגל בתשובה, ולכן א"ל אותה שעה השמר
 והשקט אל תירא ששברו לפי דרכו אל ירא פן יכתב מאותם
 שאין להם חלק לעוה"ב, כי יש בירך שתי מיני זכיות א' מלך
 אביר, וא' מלך בקר, ולכן א"ל הש"ת לישעיהו הע"ה לא
 נא לקראת אחו, וכי לפני אותות אחו יש אותיות בעת,
 ע"ד מ"ש הכתוב בפרשת בחקותי וישבתם לבעת בארבעס,
 ורמזו לו שיתן לו הנשמה על העתיד כאמור:

שם. דילמא האי גולגלתה של יהויקים. נראה נגזר בזיון
 זה על הגלגולת על אשר הענין לבנות בדבריו באור
 החמה, שאמר יעול אורו דאין אנו לריבין לו, ומאחר דהחמה
 עשויה לגלגל, לכן נתבזה בזיון זה בגלגולת שלו, וסוף
 נשרפה בחום האש. והא דנגזר עליו שלא יקבר, כי הוא
 אמר הארץ וכסף וזהב שבה שלו הם ואין לריך להחזיק
 טובה על זאת, לכן עתה אפילו עפר הארץ נטל ממנו,
 שלא זכה להקבר בעפר הארץ:

שם. בשביל הטוב בעיניך עשיתי מה אלה. כ"ל בס"ד
 הא דתלה זה בזה, מפני שאם לא היה משבת
 עלמנו בכך, היה זוכה דהנבואה שהגיד לו ישעיהו הע"ה
 בדבר רפואתו, היתה נגלית אליו עלמנו, וממילא לא היה
 לריך לשאול אות מן ישעיהו, כיון דהוא עלמנו נהבא בכך,
 נמלא בשביל שאמר הטוב בעיניך עשיתי, לא נהבא
 הוא עלמנו בכך, וע"כ שאל מה אלה, וכיון דשאל מה אלה
 ונעשה לו האות נסתבב נכרים. אכלו על שלחנו, כי ע"י
 האות שנעשה בנס פלאי במהלך השמש נתפלא מלך בבל,

וע"כ שלח לו אנשים לדרוש בשלמו, ואז אכלו על שלחנו,
 ואם לא היה האות ארץ היו שרי מלך בבל באים אללו
 ואוכלים על שלחנו:

שם. גרם גלות לבניו. נראה דהוא מדה כנגד מדה,
 דכתיב בניך כשפילי זתיס סביב לשלחניך, ועתה
 שהיו נכרים סביב לשלחנו במקום בניו, גלו בניו אלל נכרים:

שם. מאי בית נכאזה אשמו. נראה דריש נכאזה את
 כנה, כמו וכנה אשר נעשה ימייך, דהאשה נחשבת
 כנה אלל בעלה. ברם קשא מאי ס"ד דחוקיהו לעשות דבר
 זה, ונראה כונתו לטובה, שלפה ברוב"ק שעתידין ישראל
 לגלות לבבל ונשיהם יהיו שבויות שם לשמש האויבים
 כשפחות ויבזו את ממונם, וחשב לעשות דבר זה שאשמו
 שהיא מלכתא ושקולה כנגד כל נשים של ישראל, תשמש ללו
 השרים שבאו מבבל, אולי בזה יספיק לבטל הגזירה מעל
 נשי ישראל בגלות, וגם הראש אולרות של ממונ, אולי זה
 יספיק לבטל גזרה של בזו ממונם, אך השי"ת לא היה לו
 רעון, וכמ"ש ואת שמת אותם עליך אלופים לראש, שעשה
 לסט"א הנגזרת בדבר זה יותר:

שם. זין אובל זין הראה להם. פירוש ברזל דשליט
 בברזל, וג"ל בס"ד דידוע אה"ע נמשלו לברזל
 החוקך וממית, שהם קשים לישראל בברזל, אך כל ישראל
 ילאו מן רחל ולאח ובלהה וולפה, אשר הם ר"ה ברז"ל
 שהוא בלהה רחל זלפה לאה, כמ"ש דבינו האר"י ז"ל,
 ובזה מובן טעמו של חוקיהו הע"ה שהראה להם ברזל
 השולט בברזל, לרמזו להם כי ישראל שילאו מן הברזל
 ישלטו באומות הקשים ברזל, אך הקליפה חשבה הרמז להפך:

שם. אני אמרתי וישכון ישראל בטח בדר. כ"ל בס"ד
 דדי רמזו לתורה שיש בה ח' דרגין שהם ארבע
 וארבע, כשר ופסול, עמא ועזרה, אסור ומותר, חייב וזכאי,
 ולכן כתיב בה דריש ירוך בכל עת, וז"ש אני אמרתי וישכון
 ישראל בטבע ותימדות קדר, הבית שמוש שיהיו תמידין
 וקבועים בתורה שהיא דר, ועכשיו שפרשו מן התורה יהיה
 בדר מושבם. או יובן בס"ד אני אמרתי וישכון ישראל בטח
 בדר, כלומר אשפיע להם טובה בלי יגיעה, שאין לריך
 להם יגיעה באפייה וביסול, שחוליא הארץ גלוקסאות, ואדם
 מביא ענבה אחת ונוקב אותה לעשות לה פה להוציא
 מתוכה יין ומוספק ממנה כפעם הגדול, והיו דרמיון הדל
 שאין לריך לעשות לו תיקון וביסול, ואין ביניהם שלו שום
 יגיעה, והיו ישכון ישראל בטח בלי יגיעה בטובה שהיא
 כאלו מונחת בדר, ועכשיו שחטאו יהיה מושבם בדר. אי
 נמי אני אמרתי ישכון ישראל בטח בדר בשני דלתין של שם
 שדי ושם ארני, וגם יתוקן מ"ס סתומה של למרבה המשרה
 שתהיה שני דלתין, שבזה יהיה להם השפעה שלימה:

שם. שהיו משיאין קטנה לגדול וגדולה לקטן. קשא
 היבא רמזו בכתוב התחברות זו של קטן עם
 גדולה או להיפך, כי בקרא מפורש שהעיר היתה
 רבתו במספר אנשיה, והיבא רמזו התחברות קטנה עם
 גדול או להפך. וג"ל בס"ד דריש עיר לשון עיר בן אחונות
 שהיא ילד קטן משיאין ומחברין אותו עם אשה רבתו
 שבועס, וממילא נלמד שהיו עושין להפך ג"כ דחד טעמא להו:
שם. כאלמנה ולא אלמנה ממש, ועוד אמר כיוולא בזה
 ע"פ היה ה' כאויב בקף דרמיון, שארז"ל לולי
 כ"ף זה לא נשאר משוגאי ישראל שריר ופליט, ובוה פרשתי
 בס"ד קול בת ליון תתייפח תפרס כפיה, ר"ל בעת שתתייפח
 לקוץ במגילת איכה, תפרס כפיה היטב אותיות הכפ"ן
 של כאלמנה ושל כאויב כדי שיהיה ניכר ויולא כ"ף דרמיון
 שלא יהיה משמע ממש ח"ו:

שם. כל מקום שהולכים נעשים שרים לאדוניהם. נראה
 לכן אפקיהו בחואר שרים דכתיב שרתי במדינות,
 כי שרים בהפוך אהון רשים, לומר בתחלה כששבו אותם
 היו

יעזוב
 איתר
 נדי
 הלא
 אין
 ככר
 ניו

היו רשעים, אך מחמת גודל חמתם נעשו שרים שנהפכו אותיות רשעים לאותיות שרים שהרש נעשה רש :

שם ע"ב. בא ונשקם על ראשם. קשה למה נשק את שניהם, והלא רק אחת שאלהם לחבירו גמל שמהלך לפניו הוא החכם וינשק אותו בלבד. ונ"ל כי הן אחת אחד מהם אמר דברים אלו בתחלה, אך אחר שאמר להם השבתי עם קשה עורף מאין אחס יודעים אז שניהם השיבו לו תשובה זו של חכמה, דהא כתוב אמרו לו לשון רבים ששניהם דברו ביחד, ונמצא שם השני הוא חכם ומבין בחכמה שבין וידע כל זה מתבאר, ולכן נשק את שניהם, ויתבן הם נתכוונו מתחילה להראות חכמתם כי ידעו שהשבתי בער ולא ידעו ונתכוון האחד לומר דברים אלו לחבירו, כדי שהשבתי ירגו על הדברים האלה וישיבו לו שניהם תשובה של חכמה. ומ"ם ששעה להם סעודה גדולה, נראה הכונה באומרו גדולה היינו שיש בה שתיים של יין כדי שתעורר לבם לדבר דברי חכמה וישמע חכמתם, וכמ"ם רבי הנו חמרא לדרדקי כי היכי דלימרו מילי, וכן אמרו נכנס יין ילא סוד, ובודאי בחוק הסעודה אכסום ושמע מהם דברי חכמה שהתפלל בהם הרבה, ועל כן אחר הסעודה פתרום לשלום :

שם. ואמר ברוך שבת צורשו של אברהם ונתן להם מחמתו. הא דנקיט זרעו של אברהם ולא אמר זרעו של יעקב, דעשיו וישמעאל ג"כ נקראים זרעו של אברהם, כ"ל משום דאברהם ראש האבות, ועוד דאברהם אע"פ שת"י"ם לו החכמה, כי הוא הראשון אשר הוטרף את צוראו והאירה לו החכמה מחוק החסד, כי בין הפתאים פתאים כעובד זרע וזו אשר לימד חכמה ובינה לזרעו ולכל אנשי דורו, דכתיב כי ידעתיו למען אשר יבא את בניו ואת ביתו אחריו ושמו דרך ה', ולכן כיון דעתה באל לשבח את ישראל בחכמה קראם זרע אברהם, כי הוא זקן הראשון שקנה חכמה, כמ"ם רז"ל ע"פ ואברהם זקן בא בימים, ועד"ה הוא אשר תיקן מוח חכמה בפרטוף המוחין, וכמ"ם רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים פ' לך לך, לכן מן השמים שמו בפיו דברים אלו בענין זה :

שם. א' על מקדש ראשון וא' על מקדש שני. נ"ל בס"ד לכן אמר בלילה הראשון כל דבר שנאמר בו לי אינו ז' לא בעוה"ב ולא בעוה"ב, וזה מניינו מקדש דכתיב ועשו לי מקדש, נמצא מקדש ראשון לי ומקדש שני לי, מיהו כיון דמקדש שני חסד חמשה דברים ממקדש ראשון, לכן חסד יו"ד של חמשה ות"ס ה' הרי לי נעשה לה, ונמצא מקדש ראשון לי ומקדש שני ליה לילה, ולו"א בכה תבכה בלילה על מקדש ראשון ומקדש שני זה לי וזה לה, גם שפיק לשני מקדשים מו"ם בלילה ולא אמר בכה תבכה הלילה, אלא אמר בלילה ב' לילה דהיינו שני לילות של תשעה באב א' על מקדש ראשון וא' על מקדש שני :

שם. בניהם בניה של חסד אקבע לכס בניה לדורות. מקשים מה ענין זה לזה. ונ"ל בס"ד הראשון א' חסד מרע"ה נכנס לא"י לא היה נחרב בהמ"ק ולא היו ישראל גולין, גם ארז"ל במדרש פטירת מרע"ה במדבר היתה בשביל גורת דור המדבר שנגזר עליהם במדבר הזה יתמו ואין להם כניסה לא"י גם אחר תחיית המתים, לכן נפטר מרע"ה במדבר כדי שיביאם לעזה, נמצא בניה של אותה הלילה סיבבה לדור המדבר שנגזר עליהם במדבר הזה יתמו, וזו סיבה שחרב בהמ"ק וגלו ישראל, שאם היה נכנס לא היה חרב בהמ"ק ולא היו גולין ישראל :

שם. כאשה שבוכה על בעל נעוריה. פירש רש"י ז"ל דרוב לחיה לבוכה ליתום ונעוריה, ועוד נ"ל בס"ד לחיה חל י"ה, כי בעת נשואין חל שם י"ה על אשה ובעלה ובהשביא בן ובה נשאל אותיות ו"ה, נמצא נשואין שבה תהיה שמחת האשה בבעל נעוריה חל בהם תיקון שם י"ה וזהו לחיה חל י"ה. או יובן בס"ד לחיה אותיות חי לה דהר"ל

בן י"ח לחופה, גם שניהם נקראים בחוה"א שהם מספר קצתן תשעה, וב"פ תשעה הוא ח"י :

שם. כל המזל לישראל נעשה ראש. נראה הטעם דהר"ל לדקה עשה הקב"ה עם ישראל שפורס במלכותו, שאם היו גולין כולם אלל מלך אחד היה הורג אותם, אך עתה שיש מן ישראל אלל מלכים אחרים חושש ההורג דקרו ליה מלכתא קטיעא, ולכן אינו הורג היהודים אשר במלכותו, ואם היה זה המלך שגלו אללו קצתן וספל לא היה חושש פן קרו ליה מלכותא קטיעא, יען כי הוא אינו מלך חסוב כ"כ שיקפיד בזה, ולכן נעשה ראש גדול המלכים, דהו"א חס יהורג הכל וקורין אותו מלכתא קטיעא יקפיד בכך מאד לפי כבוד מלכותו, דהא בל"ה אית ביה מילי דקטיעי כמה וכמה. ומ"ם כל המליך לישראל אינו עיף, גם זה לטובת ישראל, דאם עיף תקצר רוחו מלך עייפותו ויכלם ח"ו. או יובן אומרו אינו עיף, ר"ל אינו שופך דמים מלך הכובש שלו, כי מאן דנוגד במאדים שופך דמים כנז' בגמרא, וארז"ל אין עיף אלא שופך דמים, דכתיב עיפה נפשי להורגים, ואם יהיה מלך הכובש שלו שופך דמים, אז יעלה על לבו ללכות ח"ו, כי מונו מלך הכובש היה מכריחו, לכן ימסרם ביד מלך שטבשו מלך הכובש הוא להפך שקשה עליו שפיות דמים :

שם. כל החובל מלחמון של ישראל עושם טעם לחם, נ"ל נקט לחם כדי לכלול בו הגאית אבילה והגאית השמים כי גם האשה נקראת לחם, כמ"ם רז"ל ע"פ כי אם את הלחם אשר הוא חובל, וארז"ל אפילו בהמתן של ישראל חביבה עליהם יותר מנשותיהם :

שם. עשאוני כעובדי על דת. פירוש כתיב עולם חסד יבנה שקום העולם הוא על חסד שעושים בני אדם זע"ז לתת לחם לרעבים ולהחיות ודי עני ואביון, ולכן חסד נקרא בשם דרך ארץ, כי הארץ נבנית ומתקיימת על החסד, ולכן נקרא ג"כ חסד בשם דת, כי הוא דת הנוהג בארץ הלזו, דהו"א אפשר להתקיים בלעזר, וזה הדת של הארץ שהוא דרך שלה עברו עליו בסודם שהיו אצורים ויד עני ואביון לא החזיקה, ולכן כל אותם שאינם עושים גמילות חסדים נקראים עובדי דרך, כי אמרו בגמרא דמניעא פרק ב' בפסוק והודעת להם את הדרך אשר ילכו בה, את הדרך זו גמילות חסדים שנאמר והלכת בדרכיו ע"ש, והנה מנינו שהקב"ה דן את סודם באש וגפרית, והטעם כי היה להם האצרות ועברו דרך זו גמילות חסדים, וכל האצרות תהיה צבני אדם מתגברות יסוד האש שבהם, ולכן מדה כנגד מדה דן אותם באש וגפרית, ואמרה ליון בעד ישראל לא חליכם כל עובדי דרך ר"ל אחס עובדי דרך שיש לכס מדת סודם שלא היה אללם ג"ח המוכנית בשם דרך לא יבא עליכם כאשר בא עלי אשר דן אותי כדון סודם שהביא עליהם אש וגפרית, וכן בישראל כתיב שלא אש בעלמותי, אך כיון שבסודם היה אש וגפרית, ובגמרא היה אש בלבד דכתיב שלא אש בעלמותי לכן אמרה עשאוני כסודם בכף הדמיון, שלא שלח בליון אש וגפרית כמו סודם ממש :

שם. כאדם שאומר לחבירו נפסלה מטבע זו. פירוש נפסלה שנמחית לזרחה ואינה יולאה בהולאה, אלא לרוב להתייבש לעשות לה לזרה חדשה, כן אבירי לא נאמר להם מלבוש הגשמה, באופן שאפשר לתקנו, אלא לרוב להתייבש ולהחליפו מחדש, ע"ד מ"ם רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות בנות מלבים ערומים, ובכונות הנותן ליעף כח ע"ם וכן הוא אומר לב עהור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי, ובמדרש איתא אש זיתים הייתם קורין במסלה נעלה, ועבשו אתם קורין סלה ה' כל אבירי, ונראה לפרש בס"ד דיקוץ הסורה נקראת תדומה שהוא אותיות סורה מ', כמ"ם בעל הטורים כלומר תורה שניתנה בארבעים יום, וזהו אש זיתים הייתם קורין במסלה שהיא הסורה שאנו

שאנו לומדים ומורה לנו הדרך אשר נלך בו נעלה, ועבשו לא זיתים נסתלקה אות מ'ס הרומזת לתורה שנתנה בארבעים יום, ונאמר במסלה אותיות סלה, לכך קורין סלה ה' כל אבירי :

שם. ה' לא קראו, רב אמר אלו הדיינים. נ"ל בס"ד קריאת שם הוי"ה הוא בשם הדני שהוא אותיות דינא המתעלה ע"י דינא דאמת שדונו הדיינים, והם חטאו בדינא שדנו שקר, א"כ פגמו בשם הדני, ולכן שם הוי"ה לא קראו לא עשו לו קריאה בשם הדני מאחר שפגמו בו. גם עוד י"ל ששם הוי"ה מנינו שנקרא בשם אלקים, כי כל מקום דכתיב הוי"ה הדני נקרא הדני אלקים, כמו הדני אלקים במה ארע כי אירשנה שכתוב הדני הוי"ה ונקרא הדני אלקים, וכן הדני הוי"ה אתה המלות להראות את עבדך, וכיוצא בזה שקורין שם הוי"ה בשם אלקים, וידוע ששם אלקים נקראו הדיינים, דכתיב ונקרב בעל הבית אל האלים, וכן אלים לא תקלל, וכל זה אם דונו דין אמת ולכן אלו הדיינים ששם דנים שקר אין להם שם זה של אלים, דאין ראויים לקרותם אלים :

שם. ושמואל אמר אלו מלמדי תנוקות, נראה כי המלמד נקרא בשם אלוף, דכתיב ואתה אלוף כערכי אלופי ומיודעין, וידוע שהקב"ה נקרא אלופו של עולם, נמצא המלמד תנוקות נקרא בשם הקב"ה, כי גם הוא נקרא בשם אלוף, ולכן על אלו המלמדים שעשין מלאכה ה' רמיה, דהו"א אין ראויים לקרותם בשם אלוף, לכך אמר ה' לא קראו עליהם, ר"ל השם שנקרא אלופו של עולם לא קראו אותו עליהם :

שם. באתה דיוקנו של אביו ונשתתפה לפניהם ולא השגיחו עליה. הדבר יפלא איך תבא דיוקנו של אביו ולא ישגיחו, ואיך תבא אש משמים ולא ישגיחו, ואיך תלא בת קול פעם ראשונה ולא ישגיחו עד שילאה פעם שנית, ואמרה המעמד ישלמנה עד ששתקו ולא מנו אומר. ונ"ל בס"ד כי ידוע דהם היו אנשי כנה"ג, וכמ"ם לעיל מי מנאן אנשי כנה"ג שהיו כולם צעלי רוח"ק, והם יודעים מעלתו של שלמה הע"ה שגנבה וגדולה מאד, והיה לדיק ובעל רוח"ק ותלילה להם לחשוב עליו כזאת למנותו עם אלה שאין להם חלק לעוה"ב, אך המה ראו שכתוב בו לעשות הרע בעיני ה', והגם שהם ידעו שכתב עליו כך מפני שלא מוחה בשש"ו, וכמ"ם על ראב"ע פרתו היתה יולאה ברעושה ואמרו בגמרא לא שלו היתה אלא של שגינתו היתה והואיל ולא מוחה בה נקראת על שמו, אך הם חשו מאיז שוגה ופתי, דלא דרש לקרא הכי ויאמר מה הפרש בינו לבין אותם שאין להם חלק, כי בו כתוב כך וכן כתוב כך, ולכן נתקלאו לכבודו ודברו בו למנותו עמהם, כי ידעו ברוח"ק מן השמים נלחמים בעבורו ותהדרר מעלתו ע"י שמים, ואז יסגר פיהם של המדברים עליו חושה, וכן היה כאשר דברו בלוחם אנשים ומנו אותם דברו ביניהם למנות גם את שלמה הע"ה וצאה דיוקנו של אביו ולא השגיחו, כי ראו שיעשה לו הקב"ה אות אחר, וכן היה שירדה אש מן השמים ולחכה אש בספסליהם וגם כן לא השגיחו, כי ראו שיעשה לו הקב"ה עוד אות אחר, וכן היה שילאה בת קול ואמרה ודברה במעלתו חזית אים מהיר וכו' וג"כ לא השגיחו, שרלו שיתפרסם הדבר עוד יותר בצאת אחר, וכן היה שחזרה בת קול ואמרה מה לכם עמו המעמד ישלמנה כי מאשת כי אתה תבחר ולא אני בתמיה, וכבראו שכל האותיות האלה נעשו לכבודו שלא יהיה נמנה או שתקו ויודו שלא למנותו, ובה נסתם פיהם של כל המהדרים אחריו ומעלים בו דופי ונתבטלה לזות שפתים מאותו לדיק, ודו"ק :

שם. ילאת בת קול ואמרה חזית אים מהיר במלאכתו לפני מלכים יתלבז כל יתלבז לפני חשוכים. נ"ל בס"ד כונה עמוקה יש בדברים אלו ע"פ מ"ם רבינו האר"י ז"ל שאנו לומדים ומורה לנו הדרך אשר נלך בו נעלה, ועבשו לא זיתים נסתלקה אות מ'ס הרומזת לתורה שנתנה בארבעים יום, ונאמר במסלה אותיות סלה, לכך קורין סלה ה' כל אבירי :

הנאמר עליו מוזמן לחיי עוה"ב הוא גדול מאד ועליון למעלה שמאריך מוחין לה"א ראשונה בינה שנקראת עוה"ב, והנאמר עליו בן עוה"ב הוא עולה בינה שנקראת עוה"ב ולא יעלה יותר, והנאמר עליו יש לו חלק לעוה"ב הוא מעלה ביניה, אבל אינו יכול לעלות לבדו, אלא בסיוע לדיק אחר עמו, והנאמר עליו אין לו חלק לעוה"ב, הכונה ישר במלכות שהיא ה"א אחרונה ולא יוכל לעלות יותר מזהות הבחינה עב"ד, ולפ"ז כיון שרלו למנותו עם אותם שאין להם חלק לעוה"ב שגשגאים למטה במלכות שהיא סופה דכל דרגין שהיא קרובה וסמוכה לקליפה מקום החושך, על כן אמרה בת קול להם טועין אתם במקומו כי הוא בן עוה"ב אשר הוא לפני מלכים יתלבז שהוא ביניה שהיא למעלה מן המלכות, כל יתלבז לפני חשוכים שחשבתם שהוא במלכות דוקא שהיא למעלה ממקום החושך שהם הקליפות שנקראים חשוכים, ועיין בנאות רבינו הר"ם ז"ל בסליחות כי באדבר לן ללויתיה דשלמה מלכא לין יסוד דאימא ודו"ק :

שם. ילאת בת קול ואמרה המעמד ישלמנה. נ"ל בס"ד הכונה התנ"ך לרוב היות כ"ד ספרים כנגד כ"ד לרופי שם הדני, וכ"ד קטו"י בלה, ואם אתם רוצים למנותו א"כ לרוב להויתא שלשה ספרים מן הכ"ד שהם שיר השירים ומשלי וקהלת, ומי ישלים המחסור הזה המעמד ישלמנה, או יובן המעמד ישלם ה"א הם ה' מגילות שבכללם שיר השירים וקהלת :

שם. כולם באים לעוה"ב לי גלעד זה אחאב וכו'. נ"ל בס"ד נקיט בכלהו לי כי עוה"ב היא סוד בינה הנקראת לי בסוד בן ארבעים לבניה, ואפרים מעוז ראשון, אשר יו"ד כי הבינה נקראת אשר של יו"ד שהיא חכמה, גם ראשי אותיות אשרי היא הבינה יסודה מחוקקי מחוקק יו"ד, כי יוד חכמה אבא הוא אומר, והבינה שהיא אימא חוקקת כמ"ם בזה"ק בסוד מעשה בראשית דאימא הוות אימא אבא גוזר ואימא עבדי, וכמ"ם בריה דרב ספרא, ונמצא הבינה נקראת מחוקק של יו"ד שהיא חכמה, מואב סיר רחלי אותיות חלר יו"ד, שהבינה היא סוד חלר לחכמה, שנקראת יו"ד דכתיב ונהר יולא מעדן להסקות את הגן עדן חכמה והיא בחוק הגן שהוא בינה, וכן אומר אשליך נעלי סוד הבינה כמ"ם רבינו בשער הכונות דף ה' ע"ג בענין קשירת המנעלים מה שלרוב לכוין בזה הוא כי הנה אימא עלאה היא המנעלת את ז' בניה וכו' ע"ש :

דף כ"ה. עלי לעשותם ריעים. קשה איך יעשו ריעים, והלא בקש הקב"ה מודד הע"ה שיקבל ברעונו הטוב להביא את דואג לעוה"ב ולא ראה. ונ"ל בס"ד גופו של דואג הוא העיקר בחטא שחטא לדוד הע"ה בלשה"ה, וממילא נפגמה גם נפש שלו, והנה בתחית המתים על ידי על התחיה ישתנה הגוף למעלותא ויהיה ברירה חדשה, ואז גם הנפש תחדש, כי נקשרת עם גוף זה החדש, ואז יאמר הקב"ה אין זה הגוף שחטא לך כי הוא חדש, וגם הנפש הנקשרת בו תחדש ממילא, ועל כן יהיו ריעים, ומאחר דחרום זה יהיה על ידי על התחיה הנמשך ממש כו"ו שהוא אותיות הסמוכים לשם הוי"ה, לז"א עלי לעשותם ריעים, כלומר כשם שהוא עלי, ר"ל הסמוך לשמו, כי על ר"ל סמוך שבו יחדשו הגופים להיות ברירה חדשה, בו אעשה ריעים זל"י :

שם. תשובה נלחח הסיבה כנסת ישראל לנציו. הקשו מהרש"א והרי"ף ז"ל הא קאמר שחזרו ויודו, ואיך קרי לתשובתם תשובה נלחח, ונ"ל בס"ד כי ישראל לא הבינו דברי הנביא בתחלה על אמיתותם, ולפי הבנתם בדבריו השיבו לו תשובה נלחח, שהבינו דברי הנביא דקאמר להו אבותיכם שחטאו היכן הם, כלומר אינם חיים וקיימים בעוה"ב, דהא מתו ונפטרו מעוה"ב, כי לא לעולם חסון, והשיבו לו תשובה נלחח דגם נביאים שלא חטאו אינם חיים וקיימים בעוה"ב

לפי כבודו פטור מהשבת אברהם הדין הוא אם הכישה במקל חייב להשיב וכן כאן על ידי היסורין שמיא הקב"ה על האדם השיב הכישה במקל שאז לרוב להשיב האבירה ולכן מקבלו בתשובה כדי להשיב אבירה וז"ל כל כהאי דתחיל ליראה רחמנא להביא היסורין וצ"ל לפרוקין כי מזה יולא הדין שדרך לקבלו בתשובה מדין השבת אבירה ולפרוקין ממילא כי קבלת התשובה היא גאולתן של ישראל או יובן בס"ד ע"פ מ"ש הרב גני' יוסף שיש ד' קליפות שהם עון ומשחית והף ומימה הנזכרים בפסוק והוא רחום יכפר עון ולא ישיחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו והם המאוחר קשה מן מה שנוצר לפניו וחומה קשה מכוסה דרובה מוקפת ורק מיעוט שלה מעביר אותן ולכן כיון שאמר כאן ובחומה שמוכה אהלך עליכם אמר ר"ן כל כהאי ריתחא של חומה שהיא קשה מכולם ליראה שקבל זאת ורק אם יהיה לנו יצועה שיפרוקין סהיו היסורין יצועה לנו שיגאלנו על ידם :

שם א"ל יסרו ילרכם פירוש אין ארי גוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר ולכן אדם תעשו סגופים ותעניות וזוהו תיסרו ילרכם המתלבש בחומר שלכם כדי שיע"כ יפדוש מכם או יובן בס"ד דאמר הקב"ה בראתי יל"ה ר' בראתי לו תורה תבלין והתורה רמוזה בראות למ"ד שהוא לשון לימוד ומאשרו שלשים ואם תחסר מן מספר יר שלשים דהגד"י יהיה סמ"ך או הילך יהיה אותיות יסר ותתגברו בזה על יצר או יובן יל"ה נקרא גרון כמ"ס המפרשים ז"ל ע"פ לא תשחית את ענה לגדוה עליה גרון דל"ה נקרא גרון שהוא גר ז"ן שנים אלא האדם לפי חשבון היים הקלובים שבעים שנה כי יל"ה"ט בא אחר י"ג שנה והאדם לרוב לעשות את יל"ה"ר כמו יל"ה"ט שנקרא גרון ששנה מספר סר וזכרם יסורין הוא סר וז"ל יסרו ילרכם ששעשו אותו סר שהוא מספר גרון דהוא כנוי ליל"ה"ר :

שם בלעם בלא עס נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים הטעם שהיה בלעם בונה את ישראל בתכלית כי הוא הסיגים שהפרישוהו מהם וכן כי ישראל שבאותו הדור היו נשמותיהם מסוד הדעת ולכן גאלם מרע"ה דהם שייכים לו שחותם הנשמות הובררו וזכרנו ונתלבנו כבר באותם ק"ל שנה הראשונים שהיו ישראל במלכים ואז מן הסיגים שנפרדו ונשת"רו מהם ילא בלעם ראשית המובחר שבכל הרע ההוא וכיון שהיה מן הסיגים שנפרדו מהם לכן היה בונה אותם מאד מחמת קנאה עב"ד ע"ש וז"ל בלעם בלא עס פירוש שנפרד מן ק"ל שנה הראשונים שהיו בארץ מלכים וזוהו יובן הטעם שהיה בלעם רע עין בתכלית כי הוא היה מן הסיגים שנפרדו בק"ל שנה שהם כמנין עין שהם כנגד ק"ל שנה שפירש אד"ר מאשחן והיה רואה בהם קרי ואוהם גילולות של קרי היו נשמות ישראל שהם רואה הדעת בסוד אין קיבוי אלא לדעת ומפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל ולכן בלעם שהיה מאותם הסיגים של ק"ל שנה היה רע עין כמנין ק"ל וזו השליטה שהיה לו במראה עין שלו נרמזה באותיות עם שבשמו שהם ר"ת מראה עינים והיה לו כח להזיק במראה עין שלו אך הקב"ה בחסדו הסיר כוחו הרע מעליו והוא הרמוז באותיות עם שבשמו ולז"ל כאן בלעם בלא עס שנסאר ערום וריק מן כח הרמוז באותיות עם והיה כלא היה וז"ל בס"ד כוחותיו של בלעם רחומים בשמו והיוו אות ב' רומז על כח שהיה לו מן ב' גבורות פומא וחומתא שהיו בסוד הכל והוא היה רע של הכל ואותיות מל גי' עין ועס אות ע' שבשמו הרי כאן עין עין הרי עין ימנית ועין שמאלית שלו שהיו רעים מאד אך עין אחת רמוזה באותיות מ"ל שהוא לשון כריחה כי אחת נכרתה שהיה

בעיה"ז דהא מתו ונפטרו מעוה"ז והא"כ פירש הנביא דבריו ואמר להם כונתי לאמר אבותיכם אע"פ שחטאו לא עמדו במרדס ולא מתו במרדס אלא בחיי חיותם חזרו וזו שהגידו עליהם את הדין ואיך אדם עורכס עומדים במרדסם ותביטו ותראו כי אבותיכם עומדים עתה בתשובה וכן תעשו אדם כמותם ומה שאמרו עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה ל"ל למה נקטי תרי דמויות לעבד ואשה וסני בחק ונראה דנקטי עבד כנגד הגוף ואשה כנגד הנשמה שנוקמת לפטור את שניה מן הדין :

שם לך אמור להם איה ספר כריתות אמכם וכו' מקשים והלא הם אמרו עבד שמכרו רבו והו"ל להשיב גם על זאת איה שטר מכירה שמכרתי אתכם ועוד קשה דהו"ל מי נושא כי שמכרתי אתכם לו דלשון מי מנושי משמע שיש נושים בו ח"ו ואומר להם מי זה הוא מן הנושים ועוד קשה כיון דאמר הן בעונותיכם נמכרתם נמלא היה מכירה עכ"פ וה"ל הדרא טענת ישראל לדוכחין עבד שמכרו רבו כלום יש לזה על זה כלום וז"ל בס"ד דהא כתיב מלוה ה' חונן דל נמלא כל אדם שעושה טובה לחבירו לכבוד הש"ת נחשב כאלו עושה להקב"ה כביכול יען כי הקב"ה אינו מקפח שטר כריה וכיון שעשה האדם חזק דבר לכבודו יתברך גומר לו שכר תקף ומיד וכיון שגמר לו שכר אז משה שגמר לו השכר עד שיתנו לו נחשב מלוה וכשנותן לו הטובה שגמר לו זה נקרא תשלומין שעל זה נאמר וכן ה' חסד כי אחת תשלם לאיש כמעשהו וכן אמר הכתוב ומשלם לשונאיו חל פניו להאבדו והנה ידוע מ"ש רז"ל לעיל בשטר ארבעה פסויות שרן ג"ג בשביל כבודו יתברך להחזיר השליח כדי לתקן המכתב וזה שילוט בישראל וישתעבדו חתם ירו וכן אמרו על פרעה בשטר שליו את אברהם אע"ה נשתעבדו ישראל אליו וכן כל מה שנתן לו השי"ת שליטה יתירה בעולם היה זה שילוט בעבור איה טוב ששעה וכל אלו נחשבים נושים משה שגמר להם הטובה בשכרם עד זמן שיקבלו אותה וידוע כי ישעיה הע"ה וירמיה הע"ה שניה נתעבדו בפירוש על ג"ג שילוט בישראל וישתעבדו חתם ירו ונכתבו בספר דברי נבואתם ואין לך שטר מכירה יותר מספרי הנביאים שכל נבואה זו שנכתבה בספר הנביא היא ביד ג"ג כמו שטר מכירה ולכן לא א"ל הקב"ה איה ספר מכירה שמכרתי אמכם דהא מכירתם לג"ג נכתבה בספרי הנביאים הנו" וכן לא אמר מי נושא כי שמכרתי אתכם לו דהא ג"ג חשיב נושה אחר שגור הקב"ה שילוט בישראל וישעבדו חתם ירו שדבר זה גזר אותו משה שרן ד' פסויות לשלם לו שכרו ולכן לא אמר מי נושה כי אלא אמר מי מנושי שמכרתי אתכם לו כלומר אע"פ שכל אותם שגמרתי להם שליטה עליכם נחשבים נושי בשביל דבורי שהעבדתי אותם הנה הביטו והוא מי הוא זה מנושי שמכרתי אתכם לו הלא הוא היה ג"ג אשר גזרתי בדברי בספרי הנביאים שישעבדו אתכם ותראו שזה ג"ג שמכרתי אתכם לו קראתי לו עבדו כדי להודיע שאע"פ שמכרתי אתכם לו אין כאן מוכר גמור ולא קנה אתכם במכירה זו ועין כי מאחר שהוא עבדי חוזר הקנין אלו דכל מה שקונה העבד אין לעבד זכות באותו דבר אלא הזכות הוא לרבו לאדונו ונמלא שמכרתי אתכם אין כאן מוכר וז"ל הגמרא כד"ל שלמד קרא הקב"ה ג"ג עבדי להודיע עבד שקנה נכסים עבד למי נכסים למי והכונה דשאל בגמרא מאי נ"מ אם לזה נמכר או לזולתו ומפרש כד"ל וכו' נהיינו להודיע להם שיביטו שאין מכירתם חשיבה מוכר והוא אין יכולים לפטור עצמם מעבדותו יתברך בשביל מוכר העוהם הם עבדים להשי"ת ושייכים לקיים כל מצותיו :

שם כל כהאי דתחיל ליראה רחמנא עין ולפרוקין נ"ל בס"ד ע"פ מ"ס המפרשים ז"ל דהקב"ה מקבל את ישראל בתשובה מדין השבת אברהם ואע"ל דוקן ואינו

שהיה סמוי מעיניו אחת וזוהו יובן בס"ד לא הביט און בעקב ומח אות ב' שבשם בלעם להזיק להם ולא ראה עמל בישראל הם אותיות עמל הנשארים בשם בלעם שהם עין עין כי ה' אלקי ישראל עמהם להילים :

שם בלעם בלא עס נ"ל בס"ד בלה אותיות הכל שהיה רע של הכל ולכן רעה להזיק לישראל ולכן בלה את העם בעלמח הרעה שיען להכשילם בזנות ונהרגו ע"כ כ"ד חלק במגפה גם מחמתו נולד תוכחה לישראל עמי וזכר נא מה יען בלק ומה ענה אותו בלעם דלו כשאין ישראל עושין רש"מ נולד קטרוג מחמת תוכחה זו ולכן תמלא בלעם ב"ת למד ע"ן מ"ס המה כמנין לרות כי הוא היה סיבה ללרות של ישראל וסוף אותיות שמו במילואם הם אותיות מת נד והיינו מה בעוה"ז ונד מעוה"ב גם נראה לרמוז בלעם בן בעור אם תסיר ג' אותיות ב"ת מהם ישאר אותיות מנעל כי היו דבוקים בו כוחות רעות של חילונים כאשר דבוקים במנעל של אדם ועוד נראה לרמוז בשם בלעם דארז"ל בלעם נולד מהול ומקשים על רש"י ז"ל שכתב שהיה נופל על פניו לפי שהיה ערל ומתגלים דאחר שהיה קוסם באמתו נמשכה ערלתו ונכסיה עטרה של אמתו ונראה ערל וידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער רוב"ק דהעטרה היא סוד מ"ס סתומה ולפ"ז נקרא בלעם אותיות בלע מ"ס פירוש בלע לשון כסוי כמו כבלע את הקודש כלומר העטרה שהיא סוד אות מ"ס סתומה :

שם תנא הוא בעור הוא כושן רשעים הוא לבן הארמי דע דאל תחשוב דברים כפשוטן ששלשה אלה הם גוף אחד שיש לו שלשה שמות הנו" דזה לא יתכן ורבינו האר"י ז"ל אמר להדיא דבעור אביו של בלעם הוא בנו של לבן הארמי וכמ"ס בשער הפסוקים בפסוק נחם בלעם בנו בעור אך כונת רז"ל לומר שלשה אלה הם בורש אחד ולעולם היו בעוה"ז ג' גופים כל אחד בזמן אחד ולכן היה עיקר השורש וזכרן ובעור יולאים ממנו כמו גוף אילן שיוצאים ממנו ענפים וזוהו הענפים הם מובדלים מן גופו של אילן אך יאמר עליהם הכל הם אחד וזוהו נתרן דדוק אחד דלא נקטינהו בעל המאמר כסדרן דנקיט לכושן רשעים באמלע והוא היה בימי שפוט השופטים וזוהו ניחא דנקיט להו כסדרן בשורשן למעלה וז"ל כושן לבן בעור ר"ת כלב שהם כמו כלב הנובח אך זכות אברהם אע"ה שנחברך באותיות בכל דכתיב וז' ביך את אברהם בכל גילולו ישראל מן ג' עוממות אלו שהם ר"ת כלב כנגד אותיות בכל כסדרן דנקיט להו כאן בעור כושן לבן :

ומה שכתבתי על שלשה הנו" הם שורש אחד נמלא דבר זה מפורש על שנים מהם בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים פרשת כי תשא וז"ל גם הודעתך בפסוק ותגויב רחל את התרפים אשר לאביה כי לבן הארמי נתגלגל בבלעם בן בעור כי בעור הוא בנו של לבן ואביו של בלעם והנה כל אותה המשפחה הם משרש אחד הנו" שהם סיגי מרע"ה והם לבן ובלעם ובעור וכו' ע"ש הרי כתב בעור ולבן הם שורש אחד אך הם גופים מוחלקים נמלא דברי הברייתא מובנים שפיר כאשר פרשנו לעיל ואל התמה למה לא נזכה תנא דברייתא זו את בלעם עמהם אפשר כי מאחר שלבן נתגלגל בבלעם ותנא דברייתא זכר את לבן לא הולך למנות את בלעם והרי הוא כאלו מנחו עמהם ודע דמ"ס עשה שתי רשעים לא קאי על הגוף אלא על הנפש דחלק מומנה עשה רשעה בימי יעקב אע"ה וחלק הנפש שבא לעוה"ז בימי שפוט השופטים עשה שתי רשעים דאע"ג דהם היו גופים מוחלקים אך מלך הנפש חבובים אחד מאחר דהם שורש אחד ודו"ק :

שם בלעם חגר צרגלו אחת היה נ"ל בס"ד הטעם שלקה צרגלו כשהלך לקלל את ישראל על ידי בהמתו כידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים פרשת בלק דעוה ועזאל היו מן אורות הדין המכונים בשם רגלים ועקביים ועוה היה מן עקב ימין ועזאל מן עקב שמאל ובלעם היה מן מקום שבלוע בו האורות של הדינים האלו המכונים בשם רגלים ועקביים ולכן נקרא בלעם לשון בליעה ולכן היה הולך להררי חושך למקום עוה ועזאל והיה לומד מהם כל חמתו בכסופים וקסמים וכיוצא עכ"ד ע"ש ועל כן כיון שהלך להזיק לישראל ע"י קסמיו וכסופיו שלמד מאלו שהם בחינת רגלים לכן לקח צרגליו ע"י בהמתו ונעשה חגר דקרו ליה בלעם חגרא :

שם בלעם קוסם באמתו היה הנה בזה יש לרמוז הפסוק שאמר בלעם לבלק מה אקב לא קבה אלא אקב ר"ת אהיה קוסם באמתו כדי להרע לישראל מה יועיל זה מאחר דלא קבה אלא ולכן לא יועיל הקסם כנגדן :

שם דכתיב הכא נופל וגלוי עינים וכתיב ההם נופל על המטה קשה והלא קוסם באמתו היה ר"ל שהיה משחית זרעו לבטלה וקוסם בהשחתת זרעו וענין זה של השחתת זרעו היכא נרמוז בפסוק והמן נופל על המטה ומה שייכות יש להשחתת זרעו שם וז"ל בס"ד כי חקרנו במ"ש החשורש הגם לכבוש את המלכה עמי בבית מה ראה לומר לו כן והלא הוא היה נופל ומתחנן לפני אסתר על נפשו וביאה מאן דכר שמא הכא ועוד הדבר יפלא למה שתק המן ולא השיב לומר שהוא מתחנן ונפל על רגליה לבקש ממנה הלה והיה אומר למלך חשאל מאסתר על זאת על מה באתי ותגיד לך ולמה שתק דמשמע שהודה לדברי החשורש שבא לכבוש המלכה ופרשתי בס"ד אע"פ שאסתר היתה יושבת במשחה היון על השלחן לא היו פניה נראין לפני המן משום דרך ארץ כי אשה מלכתא היא אלא המן היה נכסו אחרו בשיבתו על השלחן באופן שאינו רואה פנים של אסתר אך כאשר קם להחמק על נפשו מומנה עמד לפניו ונפל על המטה לפניו ולכן כאשר בא החשורש וראה לפני אסתר חשדו שבא לכבוש רת המלכה כי נתעורר אליו תאות ההשמים בראותו פניה המאוריס כלבנה לכן פשט החשורש על אבר ההשמים של המן לבדקו אם הוא מקושה וזוהו השטן ועשה אותו זכ שזרעו נשפך על המטה וראהו מקושה זכ וזרעו ואז נתברר אליו שבא לכבוש את המלכה ולכן כיון שא"ל הגם לכבוש את המלכה עמי בבית לא מלא המן פה להכחיש ולומר לאן כי ראה שהמלך בדקו ומלא האבר שלו מקושה זכ וזרעו ממנו והרי נתברר הדבר הזה על ידי שני דברים קבוי ויולאת זרע ולפ"ז שפיר יליף הכא על בלעם שהיה קוסם באמתו משחית זרעו לבטלה מגזרה שיה דנופל דכתיב בהמן נופל על המטה שמלא החשורש זו השחתת זרע ולכן אמר שבא לכבוש המלכה :

שם כתיב הכא כרע שכב גרסה זו מוטעית היא מכמה קושיות והגרסא הנכונה היא מה שהביא בספר דקדוקי סופרים מתלמוד כ"י כתיב הכא נופל וכתיב ההם כרע נפל ולמד מזה מה ההם ענין בעילה גם כאן ענין בעילה וליף שהיתה שכיבתו עם בהמה כי נופל וגלוי עינים ר"ת ע"ן ואם שכב עם אשתו מה עון יש לו בשכבו אלא ודחי שכב עם בהמתו כאשר הגירה חרפתו באומרה ההסגן הסכנטי שהוא לשון סוכנת כמ"ס רז"ל או יליף לה מדקרי לבעילה בלשון נפילה דאם שכב עם מינו אין זה נפילה אך בשכבו עם בהמה ודאי זו נפילה וירידה אליו ומ"ס כסיסרא לשון נפילה מפני כי בעילתו היתה סבת מפלתו שיכלה להרגו בשביל שחש כמו ע"י בעילות :

שם ע"ב בשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק זכ וילתה ממנו רות נ"ל בס"ד מ"ב קרבנות אלו הקריבים בשלשה

בה עלמה תשם את פיו של יקלל. אי נמי ח' פעמים כ"ה עולה קסס והוא עשה קסס כדי לקלל, והש"ת הפך הקסס לחכה לאחו אותו של יקלל. או יובן בס"ד דלבן כהגלגל בבלעם, כמ"ס רבינו האר"י ז"ל, וידוע דלבן אמר ליעקב אצ"ה עד הגל הזה של אבא חלך לרעה, ולכן בלעם סזא עלמו לכן עשה לו חכה כמספר גל לרמוז לו שזכור העדות של הגל שהעיד עליו של יעשה רעה לזרעו של יעקב :

ונראה עוד לפיכך בס"ד כה המושך נקרא חכה, כמ"ס ע"פ המשוך ליתין בחכה שקא' על כה המושך שימושך את ליתין בו, ולכן בסדום שהמטיר עליהם את גפרית מלח מן השמים הניח בחלך כה המושך שמשך את גפרית בסדום דוקא ולא יתפשטו חולה לסדום, וזוה פרשתי בס"ד ותבט אשתו מאחריו ותאי גליב מלת, וקא' דהול"ל מאחריה, וזוה מובן ספיר, כי כה המושך הנקרא חכה רמוז בחאורי אותיות לוע, כי אחורי למ"ד יש כ"ף ואחורי וי"ו יש ה"א ואחורי טי"ת יש ח"ת, והיא הביעה בכח המושך אשר באור ונשך אותה למקום המער של אש וגפרית מלת, ולכן ותאי גליב מלת, והנה בלעם היה שוגא ישראל מפני שנרצק וגאחו בחלקים הרעים, אך הקב"ה משך אותו בכח המושך אל חלקים הטובים והפכה שאלתו לאהבה וצורך אותה. ועוד ג"ל דבלעם עיקרו מוצאות דעת דחמה כנו' בשער הפסוקים פ' בלק, ולכן לקח אותיות מן אותיות חכמה ואחו בה :

שם, בקש לומר של יתה להם בתי כנסיות ובתי מדרשות. כי ידוע בית הכנסת ובית המדרש נחשבת החורס סס קבע, וידוע דק"ל כל הקבוע כמותה על מחלה דמי, ואם אין להם בתי מדרשות אין לתורתם דין קבוע דאין קביעות אלא ע"י מקום, וכן בתפילה אמרו כל הקובע מקום לתפלתו אפי' אברהם יהיה בעזרו, ואם אין להם בתי כנסיות אין קבע לתפלתם, והנה כל הקללות אשר הוכרח להוליאם ברכות הטילו בלק ובריו עיה"ר בהם, ולכן חזרו אח"ז לקללה, ורק זאת לא הבינו כונתו ואמרו מה הפרש יש בין אש יש להם בתי כנסיות ובתי מדרשות בין אש אין להם, ולומדים ומתפללים בביהם, לכך לא שמו לבם על ברכתו של בתי כנסיות ומדרשות ולא הטילו בה עיה"ר, ולכן נשארם ברכה זו קיימת בישראל לעולם :

שם, לא יהיה להם זמים וכרמים. קשה למה נקט תרין אלין דוקא שהם זית ופנף, כי כרמים ר"ל גפנים, ולא נקט תנא רומון ותמרים הנזכרים ג"כ בשבעת המינים. ונ"ל בס"ד נקט זמים שמהם יולא השמן להדליק בבתי כנסיות ובתי מדרשות לעסוק בתורה, כמ"ס רז"ל ע"פ וחובל עול מפני שזמן חובל עולו של סנהריב מפני שזמן של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובתי מדרשות, וגם עוד השמן שיואל מן הזית מסוגל לזכירה להשיב התלמוד, וכנו' בגמרא, וכן נקט כרמים שהם גפנים שמהם יולא היין שהוא יפה לת"ת, כמ"ס רז"ל נכנס יין ולא סוד, וכן אמר רבינו הקדוש הבו תמרא לדרדקי כי היכי דלימרו מילי, וכן אמר רבא חזרי וריתי פתחין, ולכן רצה בהעדר שתי מינים אלו מפני שמהם יולא הרווחה בתלמוד התורה :

א יובן רצה לקללם בזתים, כי בישראל כתיב ונתת ה' אקך עליין על כל הגוים האה והיינו שנמשלו לשמן זית שהוא לף ועליון על כל המשקים. גם קללם בזתים, ר"ל שלא יהיה להם דמיון הזתים דכתיב בישראל כתיב כשתלי זתים סביב לשולחנך, ואמרו בזה"ק מבו כשתלי זתים אלא מה זית בין בסתווה בין בקייטא לא תחבדיו ערפוי כך ישראל וכו', גם ישראל נמשלו לגפן, דארו"ל מה גפן לא מקבל נעשה אחיהו כך ישראל לא יתערבו בגוים, וגם עוד מה גפן זה יולא ממנו יין למנות הרבה בה"מ ומילה ואירוסין וקדוש והבדלה, וכיוצא, וכל אלו קשים ומרים על בלעם :

שם, לא יהיה ריחן נודף. נראה קפיד על זה משום דאם יהיה ריחן נודף בתורה ומלות אלא אר"ע באים כמה גוים ומתגיירים ומוספים על ישראל, וכמ"ס רז"ל במדרש יששכר חמור גרם פירותיו של יששכר גסין היו והיה שבתו של יששכר נוטל מהם על החמור ומביאם לזבולין והיה זבולין נוטל מהם ומפזר לים והיו אר"ע רואין אותם ותמיהין עליהם, והיו אומרים להם ישראל על פירות אלו אתם תמיהין, אלו הייתם רואין לארזיכם של אלו עוסקין בתורה היה לתמוה עליהם, והרבה גוים היו באין ורואין אותם ומתגיירים ע"ש, כן תמלא תמיד בכל עת שהגוים מתגיירים בשינוי כשרואין ריח של ישראל נודף :

שם, לא יהיה להם מלכים בעלי קומה. קשה מאי אכפת לו בזה, ואם בשביל שבעלי קומה נאים יותר יקלל ביופי הפנים ובמראה הגוף שהיו שחורים ומכוערים דזה קשה יותר. ונ"ל דארו"ל עשרה נסים נעשו לאבותינו בזה"ק אחד מנייהו עומדים לפופים ומשתחווים רוחים, ואם תהיה קומתן ארוכה, יהיה שיעור הנס יותר פלא גדול ועינו לרה בפליאות הנס, ולכן בקש שהיו קטירי קומה למעט פליאות הנס וגודל שיעורו. ומ"ס לא יהיה להם מלך בן מלך, קשה כיון דיש להם מלך מה אכפת לו בזה שלא יהיה מלך בן מלך. ונ"ל בס"ד כי מלך בן מלך יש להם עושר גדול, כי כל מלך מניח אגרות ממון, ואם ימלך בנו לוקח אותה, וכיון דהמלכים שלהם עשירים היו תקיפים במלכותם, מש"כ אם ימלך עליהם מלך שאינו בן מלך, אין בידו עושר גדול, וגם הוא לרד לבזוז ממונם לעלמו, כמ"ס רז"ל אש אין לו גדלוהו משל אחיו. גם עוד יובן הטעם שהקפיד על זאת כיון שאם ימות המלך לריבין להעמיד מלך חדש אשר יבחרו בו, מוכרח שהיה מחלוקת ומריבה ביניהם, דעל הרוב לא ישוו כולם בדעת אחת לבחור במלך אחד, אלא זה בוחר לזה זה בוחר לזה, ואז הם בזה נלחמים וע"י והיו מוקין בממון ובנפשות, מש"כ אם תהיה המלוכה אלא בירושה שימלך מלך בן מלך אין עושין מלחמה ולא מריבה ביניהם. אי נמי אם המלך יודע שלא תסוב המלוכה אחריו לבניו, לא יבגוד על טובת עמו ומדינתו, אלא יהיה כל השתדלותו לאסוף הון בביתו שהיה ביד בניו אחריו :

שם, אבל בלעם ברכם בארז. קשה אם הארז גרוע בצרכה איך המשיג הכתוב את הנדיק לארז, דכתיב לדיק כחמר יפרח בארז בלבנון ישגה. ונ"ל בס"ד הארז יש בו דמיונות למעלותא ויש בו דמיון לרעותא, והנדיק נמשל לארז דדמיון המעלותא שבו דוקא, דהא לא אמר קרא בארז בסתם, אלא פירש ואמר בארז בלבנון ישגה, דאמר ישגה כלומר למעלותא דהיא ביה דיסגה קאמר, אבל בלעם אמר בארזים עלי מים, עשה דדמיון לארזים בסתם ולא פירש למעלותא דוקא, אלא בארזים למעלותא ולרעותא דהיא בהו, ולכן אמר נעשרות נסיקות שוגא זה בלעם נעשרות נהפכות כמ"ס רש"י ז"ל, והיינו אש שהפך הארז שברכס בו ודימה אותה אליו יהיה לירוף זרע, כי ארז למפרע זרע, ע"ד מש"ס ויהי לכם לזרע, לומר שהוא כיון דדמיון הארז על דמיון הזרע ולא על דמיון מעלותא דהיא ביה. ומ"ס ולא עוד אלא שזכה קנה ליעול ממנו קולמוס, פירוש אפילו התלוש זכה וכמ"ס מהרש"א ז"ל, וזוה ינחם הנמשל גבי ישראל שאפילו הגולה ועסקו ממקומו הנה הוא מרביץ תורה ומלמדה בכל מקום שהולך שם :

דף ק"ו איוב ששתק נידון ביסורין יתרו שברח וזה וכו'. קשה מה הפרש יש בין שתיקה לבריתא הלא שוין הם בצעולה, זה לא יעך רע וזה לא יעך רע. ונ"ל בס"ד כי הם הוסיפו מיעלים שלשה, דלעולם אינם לריבים אלא לשתי דעות, כי דעת אחת אין סומכים עליה

ולריך שתיס דוגמה לעדות דע"פ שנים עדים יקום דבר והניחו שלשה מפני דמוששים שמה שנים לא יסתו בדעת אחת, לכך הביאו שלישי להכריע שאם יאמר כראשון יעשו כראשון ואם יאמר כשני יעשו כדברי השני, ולכן הוסיבו בענין העלה הזאת שלשה, בלעם ראשון, ואיוב שני, ויתרו שלישי, ותחלה הגיד בלעם דעתו ואם היה איוב מולק ואומר לא טובה עמך בלעם, אלא אומר עמך אחרת, היו שואלין מן השלישי יתרו, אם אומר טובה עמך בלעם נעשו שנים והיו עושין כבלעם, ואם אומר טובה עמך איוב נעשו שנים בעלה זו והיו עושין כאיוב, אך המה ראו שאחר שאמר בלעם עלתו שתק איוב ולא ערער עליו יודע בכ"מ אמרינן שתיקה כהודאה, וכיון ששתק נמלא יודע לדברי בלעם ונעשו שנים ותו לא היו לריבין לשאל מיתרו על זאת, נמלא עומדה העלה בשתיקה איוב והרי הוא פעל רע בשתיקתו, ויתרו כיון שראה כך חשב להליל את ישראל מעלה זו, מה עשה ברח ונפקד מקומו מהם, והיה להם דת ומשפט ידוע שאם נזורים גזרה ומת אחד משרי המלכות מבטלים אותה גזרה, לכך כיון שברח יתרו ונחסר מהם בטלו אותה גזרה מכל ישראל הנמלאים וגולדים, אך מחמת שלא מת אלא רק נפקד מושבו, הניחו מקלט ממנה ואמרו רק הבנים הנולדים מכאן ולהבא ישליכו בנהר, וגם הנולדים אין משליכים אלא רק הזכרים ולא הנקבות, מש"כ עמך בלעם היתה על כל ישראל אנשים וגשים ונפך, ובריתא של יתרו היליה את הנמלאים כולם, ורק הנולדים קימו הגזרה בזכרים בלבד, ולכן יתרו זכה וכו', אבל איוב שעשה רעה בשביל ששתק ודמו מזה שתיקה כהודאה בכף הדמיון שהוא לא דבר בפיו כלום, לכך נידון ביסורין שלקה בצרעת שהוא דומה למת, בכף הדמיון שאמרו מלורע חשוב כמה ואינו מת ממש :

שם, אר"ל אי מי שמחה עלמו ומשם א. הנה פירוש ראשון של רש"י ז"ל דחוק, ופירוש ב' שכתב שמעון עלמו בעוה"ז, ל"ל היבא רמזה עוה"ז בשם א, ונ"ל בס"ד דארו"ל עוה"ז נבראת באת ה' ועוה"ז ב' ב' ד', שגאמר כי ביה ה' לור עולמים, וידוע דאות ה' של השם מספרה א, כן יש לה שלשה מיני מלאים יודיין ואלפין והיינו שם ה"י ה"א ה"ה סך הכל עולה מספר א, נמלא עוה"ז נבראת באת ה"א שמשפרה אל. או יובן בס"ד דידוע ישראל יכולים לינק גם מן החסדים שה"ס א דכתיב חסד א כל היום, אבל אר"ע אינם יכולים לינק אלא מן הגבורות, ולעתיד כאשר יתמסקו הגבורות והיו בסוד חסדים שהוא שם א יאבדו העכ"ס כי אין להם מקום לינק ממנו :

שם, או לה לאומה שתמלא בשעה שהקב"ה עושה פדיון לבניו. נ"ל בס"ד ידוע מ"ס רבינו האר"י ז"ל אותיות מ"ס פ"ה דמגלפך הם בתי' הבל, אך אותיות נל"ך דמגלפך הם בחינת קין והם גבורות קשות מאד, ועיקר המיחוק והתיקון לריך להיות בהם והם בסוד המעשה שהם של זרוע וקף ואלצעות, ולכן נתקנים ע"י מעשה המלות, אך אותיות מ"ס פ"ה ה"ס הבל ונתקנים ע"י הבל עסק ולימוד התורה, וידוע עיקר הגאולה תהיה ע"י מיחוק ותיקון אותיות נל"ך דמגלפך, ואמרתו בס"ד טעם לזה, לכן תמלא מלוי אותיות נלך כזה, נ"ן לר"י כ"ף הם אותיות פדיון כי פדיון ישראל תלוי בתיקון של כ"ף שהוא ע"י מסוק ותיקון אותיות נל"ך, ול"א בשעה ששעה הקב"ה פדיון לבניו רמו לתיקון אותיות נלך דמלוי שלהם הוא אותיות פדיון, ועושה הוא לשון תיקון כמו וכן הבקר אשר עשה. או יובן בס"ד פדיון אותיות דו פני ר"ל שתי פנים שהם שני שמות א של פנים העליונים, ודו ר"ל שתי :

ועוד נ"ל בס"ד ע"פ מ"ס רבינו האר"י ז"ל בשער מאמריו רש"י בהקדמת בראשית, הגאולה היא ביסוד ופדיון במלכות, ואין פדיון אלא ע"י דבר אחר שיכנס במקומו לפנים

בשלשה מקומות, לכך יתה רות אחר דור שלישי שלו, כי היא בת עגלון בן בנו של בלק, וגם היא לקחה המלכות בדור שלישי שלה, כי דוד הע"ה הוא בן ישי בן עובד בנה של רות. והנה אחר אותיות א יש אותיות מ"ב, ונ"ל בס"ד רמו הכתוב ואבואה אל מוצח חלקים אל א שמחת גילי, פירוש אותיות הסמוכים לאותיות א הם שמחת גילי, כי בשכר מ"ב קרבנות שהיו בשלשה מקומות לקחתי המלכות אני בהיותי דור שלישי, ואסף ע"ה חמר ד"ז ברוה"ק בעד דוד הע"ה. ברם הא קשיא באומרו זכה על בלק, מה זכיה יש לו ביציאת רות ממנו, ארובה הפסיד, כי היתה נשמה קדושה וגדולה והיה מרווח בהיותה אלו כי הקליפה מרוחת הם תהיה נשמה קדושה כבושה אלה. ונ"ל בס"ד בואת זכה שלא נלקחה רות ממנו ע"י מלחמה כמשפט יפת חואר כאשר היה באמו של ארזיכו ובאמו של אבשלום שהיו יפות חואר שלקחו במלחמה, וגם רות היתה יכולה להלקח מאחו ע"י מלחמה שילחמו בו ישראל ותלקח רות בסוד יפת חואר ותהיה אלל ישראל, וממילא היה מפסיד במלחמה, כי גם עם מואב אפשר להלחם אחר שהיו הם פושטים ידיהם תחלה, וכדוהו בימי דוד הע"ה שגלחמו ישראל עם עמון ועם מואב, מטעם שהותרה הרלועה מן הדין. אך הוא זכה שילתה רות שילתה מאיליה בתורת גזרת, ולא נשכית במלחמה כמו יפת חואר.

שם, ואב"א ויסמוך ידיו עליו וילווהו. קשה הו"ל להביא פסוק זה פירוש כיון דהוא פסוק תורה. ונ"ל בס"ד כי פסוק ויהי נא פי שנים עדיף ע"פ, כי פסוק ויסמוך ידיו אין ממנו הוכחה גמורה, ד"ל מרע"ה שאני, שהיה מפורסם בעושה שלא נמלא עניו כמורה בישראל בשום זמן, וכאשר העידה התורה עליו והוא שמה עניו מכל האדם וכו'. ועוד י"ל אה"ן ימלא לפעמים איזה רב שאינו מקפיד, אך מועטים אלו שאינם מקפידים אלא ארובה ישמה בגדולת הלמדיו עליו, ולכך שמה מרע"ה כי הוא מאותה שאינם מקפידים, אך כאן שמלנו דלוישע הע"ה בקש מאליהו זכור לטוב דבר זה שהיה פי שנים עליו, קשה אי אכא רובא דאניש דקפדי, או אפילו אם הם מיעוטא, אך ישאל ממנו דבר זה, והיה לו לחוש שמה הוא מאינשי דקפדי, אלא ודאי זה דבר ברור דאין אדם מתקנא בתלמידו, וכלל זה ישנו בכלי עלמא, וליכא אינשי דקפדי, אלא ארובה הרב שמה בגדולת תלמידו עליו, לכך שאל ממנו שהיה פי שנים ולא חש כלל :

ועוד נ"ל בס"ד מפסוק ויסמוך ליכא הוכחה כלל, ורק רמו בעלמא, יען ד"ל בודאי אצ"פ שסמך שתי ידיו וידע הוא דא"ל להשיג כמו שיעור חזמתו אלא לשליש או לרביעי, ולמה יתקנא ממנו, אבל פסוק ויהי נא פי שנים ברוחך אלי קאמר להדיה שהיה כפליים עליו, להכי אקרימי להאי קרא ברישא, כי ממנו איכא הוכחה גמורה :

שם, וישם ה' דבר בפי בלעם, רא"ל מלאך. פירוש כל כח השלוח מאת ה' לעשות פעולה בעוה"ז. נקרא בשם מלאך, ואפשר לומר דנקרא בשם מלאך מפני שנמשך מאותו שם הו"ה ויש ארזי' שמשפרם מלאך. ורבי יונתן אמר חכה, נ"ל בס"ד חכה כח ה"א דהיינו כח חמשה גבורות מוגלפך שהם בחמשה מולאות הפה שמהם נעשה הדיבור ויולא לחון, והש"ת שם לו כח ה"ג מוגלפך לתפוס חמשה מולאות הפה שלו שלא יוליא מהם דבור רע. או יובן בס"ד חכה ח' כה, דידוע מ"ס רבינו ז"ל בשער הפסוקים פרשת בלק שיש אורות של לאה בלועים במקום אחר, וממקום הזה יולא הארע לחיגונים, ויש היא אחיות בלעם, ולכך נקרא בלעם לשון בליעה, עכ"ד ע"ש, והנה ח' פעמים כ"ה עולה מספר מאתים כמנין לאה במלואה כזה, למ"ד אל ק ה"י, ו"ש חכה, ח' כ"ה רמו לאורות לאה שהיא ח' פעמים כ"ה, כלומר בהארה זאת שהיא במקום אחיותו

שם. גמלא חול למצעי קרני אודני דהוו ליה גזיו מניה. כ"ל בס"ד משל זה על בלעם, רדוע מ"ם רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים והפסוקים של העבירה נמשכים מן נוקבא דקליפה, והפרעות והעונות נמשכים ובאים על ידי דוכרא דקליפה, וידוע הנחש מן נוקבא דקליפה, והשטן מן דוכרא דקליפה, ושניהם כוחות שלהם הם באות נו"ן שבשמש, ותחילה יתחיל רע דנוקבא הוא נחש לפתוח מכה הנו"ן שבשמש, ואח"כ יבא רע דוכרא דקליפה שהוא השטן להזיק בכה אות נו"ן שבשמש, וא"כ סדרן בא"ז הוא נחש שטן, דבזה נמלא הנו"ן שהם כוחות שלהם עומדים בקרנות שלהם בחבורת א"ז שכל נו"ן היא בקרן א', והנה בלעם כשנתן עלה לפתוח, זו העילה באה לו מן נוקבא דקליפה שהוא הנחש מלך נו"ן שבו שמש כוח, ואח"כ כאשר ילא מזה הפתוי פועל רע שנהרגו כ"ד אלף במגפה, זה בא מדוכרא דקליפה שהוא השטן מלך נו"ן שבו, וז"ל גמלא חול למצעי קרני, כלומר בלעם הלך לתבוע סכר הפעולות שנעשו משני קרנות שהם יו"ד נחש העומד בקרן אחד, ונו"ן השטן העומד בקרן השני בהיותם דבוקים ומחברים זע"ז שמשם באה פעולת עלת הפסוקים ופעולת הפרעות במגפה, ואז אודני דהוו ליה גזיו מניה, כי הוא היה לו כח כהבל פיו לקלל מכה הניקבה שהיה לו מן שתי אותיות מ"ם פ"ה דמגלפ"ך ש"ס הבל, ועתה שהרגוהו בטלה יניקתו ונעלה שליטתו. או יובן כי הוא ג"כ היה לו חלק במ"ב קרבנות שהקריב בלק ע"פ דבריו ועלמו של בלעם, והוא המ"ב רמזים בראש וסוף בלעם שהם באזנים, ועתה שהרגוהו גזיו מניה אותו סכר של מ"ב, שהם עומדים בשמו כשתי אזנים מכאן ומכאן וגבר ישראל :

שם. בתחלה נביא ולבסוף קוסם. פירש רש"י ז"ל אחר שנתן עינו לקלל את ישראל. וקשה לפירוש, והלא כל דברי הנבואה אשר נכתבה בתורה על שמו, היו אחר שנתן עינו לקלל, ע"כ יש לפרש אחר שנתן עלה לבלק להחטיא את ישראל, וזו ראייה להרמ"ה בשיטה שפירש כן. ומ"ם שקיימו בו ד' מיתות ב"ד, פירש רש"י ז"ל דכתיב על חלליהם, מיתות הרבה משמע, וגם על זה קשה דהא הויבת חלליהם קאי על מלכי מדיון, וכן הקשה עליו הרמ"ה, ולכן פירש הרמ"ה ז"ל דמפיק לה מן הרגו בני ישראל בחרב, וז"ל מכדי עד השתא בבני ישראל משתעי, אמאי אצטרך למימר הרגו בני ישראל, אלא לומר לך שהרגוהו בכל מיני הרגות של בני ישראל, והיינו ד' מיתות ב"ד, כיור עבו, זה רוחו האבן בידו, וזה מוליך את הפתולה של אבר לזרקה לחוך פיו, וזה רוחו את החרב בידו, ושנים סופסין בסודרין, וכיוצא זריקת האבן עם זריקת הפתולה לחוך מעיו והחזת ראשו ומסכת הסודרין צבת אחת, אבל בא"ז אין כאן ד' מיתות, דנברא קטילא קטלי ואילי, וליכא דרייק לה מדכתיב על חלליהם, ולא מלתא היא, דהא קרא גבי מלכי מדיון כתיב עכ"ל, ונראה דרש"י ז"ל ידע דכתיב על חלליהם על מלכי מדיון, אך מפרש חלליהם דמלכי מדיון ר"ל מיתות הרבה, ששש בהם כמה מיני מיתות, לזה הרגו בחרב, ולזה בחנק, ולזה בסוף, ולזה בסקילה, ומפרש דמ"ם קרא אח"ז ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב, היינו בחרב ביש אהו עמו כל אותם מיני חללים שעשו למלכי מדיון דכתיב בהו על חלליהם, ופירוש זה מוכרח דהא תלמודא נקיט מלתיה דרב על פסוק הרגו בני ישראל בחרב על חלליהם, ובמקרא לא כתיב כן אלא כתיב ואת מלכי מדיון הרגו על חלליהם את או וכו' ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב, וזו דתלמודא נקיט על חלליהם דכתיב ברישא אחר סוף הפסוק, משמע דרזונו לקשר הרגות בלעם עם תיבות של חלליהם, דהיינו בחרב שיש בו כל מיני חללים הרמזים בתיבת חלליהם דמלכי מדיון. ודע דמ"ם אל חלליהם טעות

לפיים הסט"א כמ"ם פדעוהו מרדת שחת מלאתי כופר, ואין מהפיים הסט"א אה"כ זה הנכנס במקומו דומה לו ושמו בשמו, וז"ל מרדת שחת מלאתי כופר ר"ת משמך עכ"ל ע"ש, והנה כתיב ואתן ארס תחתך ולאוים תחת נפשך, והיינו אלופים של עשו שהם עכו"ם דכתיב בהו לבן לאוס, כמ"ם ולאוס מלאוס יאמך, והטעם שזה ראוי להיות תחת נפש ישראל, כי בדיון לרדך כופר ולרדך להיות בני שדומה לו ושמו בשמו, כמ"ם רבינו האר"י ז"ל וכו' ז"ל, וידוע שישראל ואומת עשו דומין בשם שישראל נקראו בשם יעקב, וידוע כי שם יעקב הוא כפול, כמ"ם ויאמר יעקב יעקב ושני פעמים יעקב מלא בוא"ו עולה גי' עשו, וז"ל ש אוי לה לאומה היא אומת עשו שהם עכו"ם, שתמלא בשעה שהקב"ה עושה פדיון לבניו, פדיון דייקא, דהפדיון לרדך כופר בני ששמו כשמו דגמלא הס מוימיני לקבל הפרעות של ישראל מאשר אומות ששום בשם כאמור, ודקדק לומר בשעה שהקב"ה עושה, כלומר על ידו ולא ע"י שליח :

שם. עשה להם קלעים. כ"ל בס"ד נקיט קלעים כי כל קלע עולה מספר קסם, והיינו שיען אותו שיעשה הקלע ע"י קסם כדי שילחץ בפעולה שחושב לעשות בו, ומ"ם שעשה להם הקלעים מהר שלג עד בית הישימון, כ"ל בס"ד בשמות של מקומות מסמן בהם על העבירה שעשו שם, והיינו שהיתה העבירה בזנות שהוא האות המשלל ושלג בהפוך אחרון שלג, או אותיות מהר שלג הם אותיות הר משלג, ומקום בית הישימון הוא אותיות וי נשמה ע"ד שארז"ל בפסוק וינפש וי אבדה נפש :

שם. רלונך שתפתה כוס של יין. הא דאומרת לו שיתתה אחרי אומרת ל"ו שב וברור לעלמך, היינו כדי שלא ירגיש שדולה להסקותו יין כדי שיסתכר ותזנה עמו, כי אפשר כיון דעדיין שבו בדעתו יחוש לכך ולא יסתה, אלא אחר שאומרת לו שבו וברור לעלמך, אומרת לו שתה כוס אחד של יין כדי שתתפקח ותברור יפה ולא תעשה לברור פשתן שהוא רך שקרוין (חיי"ו) כי ידוע דהיין מפקח כמ"ם רבא חמרא וריחתי פחין, ולכן אומרת לו ג"כ שב וברור לעלמך ר"ל לא תברור בהיותך עומד אלא שב וברור כדי כוס אחד. כי לא להסתכר אהו לרדך בדיקא יפה, ולכן ח"ל מבח היין, אך היין היה חזק מאד וכוס אחד מוכר האדם יותר מעשרה כוסות, ולכן כיון שתה כוס אחד בער בו : **שם.** ויהיו שקולים כהבסם. כ"ל בס"ד הא דנקיט לשון שקולים רדוע אות של ישראל הוא התפלין, וכתיבו במ"א שין של ג' ראשין בתש"ר היא רומות לשלשה אבות ושין של ד' ראשין רומות לארבע אמהות, נמלא דאבות ואמהות רמזים באות של ישראל הוא התפלין של ראש דעליו נאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, ואר"א אלו התפלין שבראש, ואם ישראל עושין רש"מ, נמלא הלכו בדרך אבות ואמותם או מאירים להם שני שינין אלו ויגין עליהם זכות אבות ואמהות, ואלו חן עושין רש"מ יהיו השינין כמו קולין להם על אשר נבדלו מדרך אבות ואמותם, ולכן באין עושין רש"מ כתיב בהו יהיו שקולים כהבסם חלק תיבת שקולים לשנים וקיי בה ש' קוליס, כי השינין יהיו קוליס להם :

שם. ר"א אומר ערומות פגעו בהן, ו"ל היכא משמע זה בכתוב. וז"ל בס"ד דר"א ג"כ דר"ש ותקראנה לשון קרי, שנעשו בעלי קריין, אך מפרש אך נעשו בעלי קריין מכה ראייהם בלבד, לכך אמר ערומות פגעו בהם, לכך גבר בהם כח התאוה ונעשו בעלי קריין, ורבי יהושע ס"ל נעשו בעלי קריין אפילו בשביל ראיית פניהם ואינו מוכרח לומר ערומות פגעו בהם כי הכתוב לא אמר אלא ותקראנה :

טעות הוא, וז"ל על חלליהם, וכן גרים רש"י ז"ל להדוה וכן הביא בספר דקדוקי סופרים מתלמוד כ"י וכל דפוסים הישנים :

שם ע"ב. בר תלפין ותלת טנין בלעם חנירה. זה המאמר הפך מאמר רבי סמון שאמר בלעם היה מיועלי פרעה טיפן על ישראל בהיותם במלכים קודם שגולד מרע"ה, ואם נאמר מדרשים חלוקים הן, ואיכא טובא כה"ג מדרשים חלוקים, מ"מ הדבר יפלא, כי בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים דף כ"ב כתוב להדיה ויט"ם ויומברו"ם בני בלעם הרשע עשו את העגל בחודש תמוז ע"ש, וגם בשער הגלגולים הגז' הקדמה ל"ו דף מ"ה מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בסוד הכתוב בחתי ימיו יעזבו על בלעם הרשע דהיה בר ל"ג שנה כשנהרג, ועיין בשער הפסוקים פרשת וילא בפסוק וישמע את דברי בני לבן, ושם בפרשת בלק בפסוק תמות נפשי מות ישרים, והרי דברים אלו סתרי אהדדי, דאם בשנה ראשונה לאהס מארך מלכים שעשו את העגל היו בניו של בלעם, אך אפשר לומר שנהרג בן ל"ג שנים בסוף הארבעים שנה שילאו ממלכים, וא"א ליישב בדברי רבינו האר"י ז"ל לומר תרי בלעם הוו, ובזוה"ק פרשת בלק דף קל"ד מפורש דבני בלעם עשו את העגל, אך י"ל דלא סבר הוזהר דהיה בן ל"ג שנה כשנהרג. ונראה ליישב בס"ד דמפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים דאע"ג דכל גלגול הוא משעת לידה, עכ"ז יזמן וימלא שתגלגל נפש בגוף אחר שגולד בכמה שנים, וזה נקרא גלגול בחיים, ומבואר אללי במ"א דנראה מדברי רבינו האר"י ז"ל כאשר תגלגל הנפש בגוף האדם אחר שגולד, שזה נקרא גלגול בחיים יפסקו לה חיים חדשים על היותה בגוף האדם, ורק אם תבא הנפש בגוף האדם בסוד העיבור אין פוסקים לה חיים, אבל אם תכנס בגוף בסוד הגלגול מוכרח שיפסקו לה חיים חדשים כמה שהיה בגוף זה, יען כי כל הנכנסת בגוף בסוד הגלגול, אינה נפרדת מן הגוף אלא בשעת מיתה, שלריך שתרצה היא לער מיתה ולא בני בלא"ה, כיון שהיא נכנסה בסוד הגלגול אינה נתקנת אלא רק אם תראה לער מיתה הגוף, וזה ברור : **והנה** מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל דלבן הארמי נתגלגל בתלה בעבור אביו של בלעם, ואח"כ נתגלגל בבלעם, ואח"כ בגלגל הכרמלי, ועל גלגול זה של נבל הכרמלי נתבאר בלעם תמות נפשי מות ישרים כנז' בד"ק ז"ל, ולפ"ז יש לומר לעולם לבן מיועלי פרעה היה קודם שגולד מרע"ה, אך עדיין נתגלגלה בו נפש לבן הארמי, ואחר שילא ממומרים בשם או שבע שנים נתגלגלה בו נפש לבן הארמי גלגול בחיים, וזוון שנתגלגלה בו נפש לבן קלבו לו שנים מחדש שבעים שנה, ועומותיו ילכוהו את הרשע שנהרג בן ל"ג שנה מהיים שקלבו לנפשו מחדש, הואיל וביה איש דמים ומרמה לא חלה ימיו, ובניו שעשו את העגל הוליד אותם קודם כמה שנים שנתגלגלה בו נפש לבן הארמי שהיתה בו גלגול בחיים, ונראה דעל אלו ל"ג שנים שחי מן קלבה החדשה שקלבו לבלעם בעבור נפש לבן שנתגלה בו גלגול בחיים אמר לבן ליעקב אע"ה אם תעבור עלי את הגל הזה וכו' ודע כי מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל דנבל הכרמלי שהיה גלגול בלעם דעליו נתבאר תמות נפשי מות ישרים, הנה הוא נתגלגל אחר מותו בדבריו הגלגלי, וידוע דברו"ל הגלגלי היה כבר בשלם בזמן שהיה נבל הכרמלי בשלם ומוכרח לומר דמ"ם רבינו האר"י ז"ל דנבל הכרמלי הו' גלגול בחיים, וכן הדבר הו' שאנחנו אומרים על בלעם, ונמלא אין סתירה בדברי רבינו האר"י ז"ל ולא בזוה"ק ואין לריבין לומר תרי בלעם הוו ולא פליג זוה"ק אהא דל"ג שנים :

שם. כד קטיל יהיה פנחס לסטאה. פירוש לסטאה ר"ל מזויין, כי הואיל והיה הוא שר הכבא קרי ליה לסטאה, כלומר מזויין בכלי זיון, ונראה ניבא ולא ידע מה

ניבא שהיה מזויין בשתי נשמות של נדב ואביוו שלקחם כשהרג את זמרי :

שם. דכמה דמשכחת ביה דריש ביה, כ"ל בס"ד הכונה דאוחס שמנאוח רז"ל לעיל הנה באמת כולם נתקנו, וכמ"ם דורשי רשומות על פסוק לי גלעד ולי מנסה וכו' ובדאמרין לעיל ולא כתבו רז"ל עליהם דברים המנוגים אלא בעבור שהיה להם כפרה, ורוח ה' דבר בדברו"ל שיזכרו דברים המנוגים שהיה בהם שיספיקו לכפרה עליהם בבזיון זה שנכתב עליהם, ועל כן אם תמלא לדרוש בהם דברים מנוגים יותר ממה שדרשו ופרשו בהם רז"ל אל תעשה כן, כי רז"ל כתבו דברים המספיקים בעבור כפרתם בשלימות אך בלעם לא נתקן ונשאר אבוד, ולכן כל מה שתמלא לדרוש בו מן הגנות דרוש וקבל שכר :

שם. יושב הקב"ה ודואג שמה ילא זה לתרבות רעה. אין הכונה ח"ו למעלה אלא הוא משל כלשון בני אדם, והא דאמר שמה ילא זה לתרבות רעה, הנה בדוא"ל ליכא ספיא קמי שמיא, וידע מעיקרא שילא לתרבות רעה, אך אם יאמר דבר זה בלשון ברור יאמרו אין זה חייב ברשעו דמוכרח להרשיע, כיון שאמר הקב"ה קך, על כן אמר בלשון ספק שמה ילא ידיעחו בלבד אינה מוכרחת. ומ"ם דלכך כתיב דויג מפני שאמר וי שילא זה, נראה לפרש כי אות נ' לורתה וא"ז ושני יודי"ן, ואם תסלק ממנה ו"י ישאר יוד"א אחת בלבד, נמלא דואג נעשה דויג, ולז"ל אחר שאמר וי שילא זה נכתב דויג, אך עכ"ז בגופו נתקן כאשר רצו לעיל :

שם. לא גבור בתורה אהו. כ"ל בס"ד ת"ח השלם דולה תורה וחכמה משלשה מיני בור, שהם הא' בור רבנותו, והב' בור חבירו, והג' בור תלמידו, וכמ"ם הרבה תורה למדתי מרבנותי, ויותר מחבירי, ומתלמידי יותר מכולם, ובזה יובן הטעם שנקראת אוריין ליתא, ולז"ל לא גבור בתורה אהו, תיבת גבור תחלקה לשתיים וקרי בה ג' בור, כלומר וכו' לא יש לך ג' בור בתורה שאתה דולה מהם, שע"כ אהו שלם בתורה, מאחר שלית מן ג' בור, ולמה ילאת חוץ מיתת הגוף, ונפלת במדרגה התחתונה של הרע. ואמר עוד מה שתהלל ברעה, כי דואג היה ערמן שבא להגדיל שבחו של דוד הע"ה לפני שאלו הפ"ה שא"ל הנה ראייתו בן לישי בית הלחמי יודע גנן וגבור חיל ואיש מלחמה וכיון דבר ואיש תואר וה' עמו, וארז"ל שנתכון בדברים אלו להרע בעין רעה, ולמראה עינים הוא לשבחו ובערמה דבר, ואם הניח אותיות מ"ה באותיות רעה יהיה לירוף ערמה, ותיבת מה היא לבן שבת כמו מה רב עופך, וזה השבח כוננו להרע בו, וז"ל מה תהלל ברעה, כי לרוך מה שהוא השבח שאתה משבח בו עם אותיות רעה הוא ערמה שאתה מערים לשבח הרבה כדי שתעיל עין רעה ב"מ. ומ"ם לא חסר א נטוי עליך כל היום, נראה הכונה כי חסר גדול שבדור נקרא ברבי שהוא תואר עדיף מן תואר רבין, וכנז' ברש"י ז"ל, ומספר חסד א כל היום עולה מספר ברבין, כלומר אהו גדול בתורה שראוי לומר עליך תואר ברבין :

שם. תורתו של דואג משפה ולחון. כ"ל בס"ד ת"ח נקראים בנאין שעוסקים בבניינו של עולם כמ"ם רז"ל ע"פ וכל בניך למודי ה' אל תקרי בניך אלא בונך ודואג היה מחריב העולם בתורה ונותן הבנין, ומוך לאותיות שפה יש אותיות תוך שהוא לשון תהלה, וז"ל תורה היתה משפה ולחון, כלומר עושה תהלה הרמוזה חון לאותיות שפה. או יובן חון לאותיות שפה יש אותיות שפה יש אותיות שפה יש לשון לוחא, כי לומר ללוחא בעלמא ואינו לש"ש. או יובן בס"ד שפה גי' שכינה ומוך ממדור השכינה יש מדור הקליפות, ושם היתה ערופה תורתו בחלקו של טורף : **שם.** בתחלה יראו ולבסוף ישחקו. כ"ל בס"ד דארז"ל למיימיניס

מגדל פורח באור סקורין (מרכב אל הו"ה) הטעו ומאוקן ע"פ חכמה נפלאה, אע"פ שזה נחמד ומכמה טעם, הנה בודאי היה מלוי ביד הראשונים קודם זמן דואג ואחופל וגם אחריהם, ואפשר שהיה ג"כ בדורות הנגזרים אלא שאח"כ נשתכחה חכמה של המגדל הזה וחזר ונתחדש ע"י חכמי אירופא, ובזמן הקדמון שהיה מלוי זה אללס נחמד במלואות המגדל הזה אלל דואג ואחופל שלם מאות הלכות הן בענין הטובע לטומאה וטהרה, כמ"ס במשנה דההלות הנו" הן בענין הטובע להלכות שבת ככניסה ויציאה והוסטה, ותחומין, הן בענינים אחרים אשר הם בניינים על ספיקות המופלים במגדל, וסך הכל של מיני ההלכות המה שלם מאות:

ש"ס. אמר רבא רבואא למצבי צבאי. י"ל טענה גדולה טוען רבא בזה, ותקשי לרבי אמי מאי ס"ד לשבחה בדבר זה. וי"ל בס"ד דר"א לא בא לשבחה, אלא בא להודיע איך היו חכמים גדולים ולא הגינה עליהם הורחם להליט מן החטא, לכך הודענו שהיה להם ארבע מאות ספיקות ולא נפשע להם חד מניה, וזה תימא איך חכמים גדולים שכמותם לא יהו יכולים להשיג סברה לפשט ולתקן חד מכל הארבע מאות, וגם איך אחריו סך גדול כזה שהוא ארבע מאות לא פחות ולא יותר, אך ידוע כי הסת"א יש לה ה' כחות של רע, בסוד והנה עשו בא ארבע מאות איש עמו, וידוע כל קושיא שאין לה תירוק וכל ציוד שאין לה פשטה, הסיבה היא מחמת הגבורת הקליפות, שאין מניחים את האדם להשיג התירוק ולהשיג הפשטה, ונשאר הדבר תלוי וטומד, ולכן יש בתלמוד כמה קטיות וכמה בעיות דלא אשתתף להו פתרי, ואסוקו בחיקו עד זמן הגאולה שתמחה הקליפה, ואז ימלא להם פתרי לכולהו קוסיות ולכ"הו בעיות, וכאשר רמזו המפרשים ז"ל בר"ת היק"ו שהוא ר"ל תשיב יתקן קוסיות ובעיות, ולכן דואג ואחופל ששלטה הקליפה בתורחם מחמת חטאם, אחרתיו להו ארבע מאות בעיות, כנגד ארבע מאות כחות דקליפה, שלא היו יכולים לפשט אפילו חד מניהו מחמת הגבורת הקליפה עליהם צ"מ, וזו היתה כונת ר"א שבא להודיענו בדברים אלו ענין זה ולומר אל תמחה איך לא הגינה עליהם תורחם, כי מאחר ששלטה הקליפה בתורחם, לכך לא הגינה עליהם:

ש"ס. אמר רבא רבואא למצבי צבאי. י"ל טענה גדולה טוען רבא בזה, ותקשי לרבי אמי מאי ס"ד לשבחה בדבר זה. וי"ל בס"ד דר"א לא בא לשבחה, אלא בא להודיע איך היו חכמים גדולים ולא הגינה עליהם הורחם להליט מן החטא, לכך הודענו שהיה להם ארבע מאות ספיקות ולא נפשע להם חד מניה, וזה תימא איך חכמים גדולים שכמותם לא יהו יכולים להשיג סברה לפשט ולתקן חד מכל הארבע מאות, וגם איך אחריו סך גדול כזה שהוא ארבע מאות לא פחות ולא יותר, אך ידוע כי הסת"א יש לה ה' כחות של רע, בסוד והנה עשו בא ארבע מאות איש עמו, וידוע כל קושיא שאין לה תירוק וכל ציוד שאין לה פשטה, הסיבה היא מחמת הגבורת הקליפות, שאין מניחים את האדם להשיג התירוק ולהשיג הפשטה, ונשאר הדבר תלוי וטומד, ולכן יש בתלמוד כמה קטיות וכמה בעיות דלא אשתתף להו פתרי, ואסוקו בחיקו עד זמן הגאולה שתמחה הקליפה, ואז ימלא להם פתרי לכולהו קוסיות ולכ"הו בעיות, וכאשר רמזו המפרשים ז"ל בר"ת היק"ו שהוא ר"ל תשיב יתקן קוסיות ובעיות, ולכן דואג ואחופל ששלטה הקליפה בתורחם מחמת חטאם, אחרתיו להו ארבע מאות בעיות, כנגד ארבע מאות כחות דקליפה, שלא היו יכולים לפשט אפילו חד מניהו מחמת הגבורת הקליפה עליהם צ"מ, וזו היתה כונת ר"א שבא להודיענו בדברים אלו ענין זה ולומר אל תמחה איך לא הגינה עליהם תורחם, כי מאחר ששלטה הקליפה בתורחם, לכך לא הגינה עליהם:

ש"ס. שמעתה אל יבא דהלכתא דכתיב סוד ד' ליראיו. ג"ל בס"ד ר"ת סוד ה' ליראיו לס"י שהוא לפורקן סביות ה', שהוא תרגום של לישועה קוית ה' וס"ת סוד ה' ליראיו הו"ה, הוא הוד דארין שממנו נסוג החכמה בג"ולה העתידה להיות צב"ח, סתיהו בזכות שמעתה אל יבא דהלכתא:

ש"ס. לא מת דואג עד ששכח תלמודו שנאמר הוא ימות באין מוסר וברוב אולתו יגנה. נראה דבר זה נרמז במילוי שמו שהם דלת ורו אלק גימל, דאותיות המילוי הם אולת פלגים, כלומר ע"י אולת שהיתה בו נעשית תירחו פלגים לבון בלבול, שנתבלבלה ונחלקה ממנו, כמו בימיו נפלגה הארץ שנתבלבל לשונם שלא יכירו איש שפת רעהו, ודומה לזה ארז"ל וקרעים תלביב נומה, הישן צבה"ד תורחם נעשית לו קרעים קרעים כי נשכחה ממנו צ"מ:

ש"ס. שלשה מלאכי חבלה נודמו לו. נראה ה' עם בשביל שחטא בלשה"ר ששקול כנגד שלשה עבירות ע"ג ג"ע ש"ד, וארז"ל לישנא תלתא קטיילי תל א, ויזון שקול כנגד ג' עבירות, נמלא צמספר לבון הרע נחשב לו שחטא בע"ז ובע"ג, ולכן ברא שלשה משמיתים, א' מטון ע"ז, וא' מטון ג"ע, וא' מטון ש"ד, ואותם שלשה מלאכי חבלה אשר ברא אותם, הם נודמו להענישו בשלשה. או יובן נודמו לו שלשה בשביל כבודו של דוד הע"ה

הע"ה אשר שמו משולם בשלם אותיות. אי נמי בשביל ששעה עלבון לחורה שנקראת אורין תליתאי: **ש"ס.** דואג ואחופל לא ראו ז"א. ודאי היה כך לטובת דוד הע"ה שלא ילחמו עמו שנים ביהד וקשה להגלל והנה אחיפזל הוא היה אויב השני, לכך נקרא אחי תופל ר"ל אחיו של דואג שפיל על דוד הע"ה ועלה רעה שלו היתה קשה מן דואג, לכך נחמד שנה אחת מימיו של דואג כי זה ל"ד וזה ל"ג:

ש"ס. בתחלה קראו רבו, ולבסוף חבירו, ולבסוף תלמידו. רמז לדבר וימת תרח בחקן, תר"ח תלמוד רב חזק, בחקן שחקק עלמו ומת, ושלשה תוארים אלו נרמזו בשם אחיפזל שהוא אותיות אחת יפול, והיינו, אחת ר"ת אלוף חבר תלמיד:

דף ק"ז. מפני מה אומרים לקי אברהם לקי יצחק וכו' קשה מה טעם מלא דוד הע"ה לבקש כזאת, והלא מרע"ה קדים מיניה ואין אומרים לקי משה, ובי ס"ד דוד להיות עדיף מן מרע"ה. וי"ל בס"ד כי הוא ראה א"ע עומד ואחוז ברגל רביעו של הנשא, כי האבות הם שלשה רגלים, והוא רגל רביעי, נמלא דומה לאבות לכך ראה שיהיה שוב עמה בזה, ועוד כ"ל בס"ד כי ראה שהבטיחו השי"ת בענין השם שא"ל ועשיתו לך שם גדול כשם הגדולים שהם האבות, ואמר רב יוסף זה שאומרים מן דוד, לכן מלא פתחון פה לומר מאחר שאומרים מן דוד למה לא יאמרו מן אברהם. וזוה פרשתו בס"ד מ"ס בחרתי הסחופף בבית לקי דידוע כל הדין נקראת בית בספר יצירה, וכמ"ס שלשה אבנים בנות תשעה בבית ד' אבנים בונים כ"ד בבית והינו ר"ל תיבות, וז"ל בחרתי הסחופף בבית לקי כלומר בתיבה של לקי שיאמרו לקי דוד ולא מן דוד:

ש"ס. אמר איגבו מנסו לי אנת לא מנסית לי. מקשים תיבת לי נראה יתר. וי"ל בס"ד ע"פ מ"ס צוה"ק והלקים נסה את אברהם לשון התנשאות. דע"י שמינה עלמו על קדוש השם עשה התנשאות לשמו יתברך כמ"ס ישראל אשר כך התפאר, ולכן א"ל איגבו מנסו לי, כלומר עשו דבר פלא אשר בעבורו יהיה לי לשמי התנשאות ואנת לא עבדת דבר פלא שיגיע ממנו התנשאות לי לשמי, וא"ל בחגני ה' ונסני כדי שיגיע לך התנשאות על ידי, וא"ל אנסה אותך בדבר ערוה, לא א"ל בערוה אלא בדבר ערוה, ר"ל סך ערוה, וכמ"ס מהרש"א ז"ל כי בת שבע לא היתה ערוה, דגרסה היא ונותרת לו מן הדיון, ורק לעיני העולם נראית ערוה, מפני שאע"פ שנותצין גט לגישה לא היה דרכן להנשא לאחרים אלא ממתנים לבעליהם עד שיחזרו ויקחו אותם מחדש, לכן לא היה שם אלא סך ערוה מפני מראית העין, והטעם שלא א"ל אנסה אותך בערוה ממש, מפני כי בזה לא היה פאר לדוד הע"ה אם עומד בנסיון דאיך יבא על ערוה, וכל ישראל אין נכשלים בכך, ומה יתרון היה לו בזה, אך בסך ערוה כזה שהיא מותרת היתר גמור, ורק יש בה חשש משום מראית העין יש לילך ללמד לו היתר גמור לעשות הדבר הזה, כי יאמר לו זו ראוייה לך משפט ימי בראשית ושלך היא, ואין לך להחמיר על עצמך לפרוש ממנה בעבור מראית העין, ועוד עשה לו כמה לדרין של היתר, ולכן אם היה כופה יצרו ופירש היה לו התפלות בדבר זה, וממילא יתכבד שמו יתברך ויתפאר על ידו:

ש"ס. קא חייפה רישא תותי חלתא. פירש רש"י ז"ל כוורת ומוכרת לומר שהיתה הכוורת גדולה עשויה מן גמי או קנים והיתה כפוייה על פיה בשביל לנשות שלא תתראה בת שבע מבחוץ וכל זה היה בהשגחה פרטית שתרחק על הגג ותסתיר עצמה ע"י הכוורת כדי שיהיה סיבה טבעית שיקוב אותה, וממילא תתראה לעיני דוד הע"ה צ"ע בטבע שאם היתה רוחלת בחדר איך היה רואה אותה בטבע טבעית, על ידו:

וידוע מ"ס צוה"ק פרשת בראשית דף ח' דאוריה לא שמש צבת שבע לעלמין ע"ס, נמלא שהיתה בתולה עדיין כשבה עליה דוד הע"ה והוא פתח לה הפתח ע"י זרע קודם שלו שהיה יורה כחק, ויחכן בעל ושנה כדי שתעבר דהא אין אשה מתעברת מביאה ראשונה, מפני שהראשונה היתה לשבור בתוליה לעשותה כל, וכל זה נרמז בכורות שנקב אותה ע"י גירא דידיה דהכורת דוגמה לצ"ע שהיתה עידנה בתולה שהיא סמומה ככוורת, ועשה בה פתח ע"י זרע קודם שהיה יורה כחק. והנה גרסת הגמרא בספר יד רמא להרמ"ה ז"ל הוה חייפה ראשה תחת הכילה, והרים הלפור כקף הכילה ונגלית וראה אותה ע"ס, לגרסא זו יבא נכון הרמז שכתבתי לשל:

והא דאחא טען וארמי ליה כלפור. ג"ל בס"ד כי דוד הע"ה אמר בחגני ה' ונסני לרפה כליותי ולבי, כתיב לרופא בוא"ו וקרינן לרפה, ולכן שלח לו הקב"ה את השטן בדמות הלפור שהוא אותיות לרופא בהפוך אתוון, לרמז לו אתה אמרת לרופא כליותי ולבי, נראה היעמדו דברך עתה כשזרחה הלפור פתיק לחלתא, ולכן הסודרה חל"כ ואמר לרפתי כל תמלא, כלומר אני אמרתי לרופא כליותי ולבי, דהיינו לרופא מוקדם ועתה לרפתי מחדש, ואז כל תמלא, כל לשון בלבול שמלאתי מובלבל וטעה בדבר זה:

ועוד ג"ל בס"ד הטעם שגרמה אליו כלפור, ע"ד שארז"ל במדרש למה נקראת לפורה מפני שפיררה את אביה כלפור שמתהר את המזורע ע"ס, וכן הוא כאן על ידי ענין זה דבת שבע הורה דוד הע"ה תשובה ליחיד ונטהרו כל בעלי תשובה:

ש"ס. שלא יאמרו הר ששכס לפור נדדו. ג"ל בס"ד מה שקרא שמו הר בדבר זה, מפני כי שבתו של דבר זה היה מפני שהוא רלה להסדמות אל האבות שנקראו הרים, שאמר לפני הקב"ה למה אומרים אלקי אברהם, ואין אומרים אלקי דוד, נמלא רלה להיות הוא במעלה בחומר הר כמו האבות שנקראו הרים, ומדבר זה נתגלגל הדבר הזה של הנסיון. אי נמי קרא עלמו בשם הר כי הוא היה אחיו במלכות שה"ס שם ארז"ל, ושם זה עם איתיות שקדמו לו ואותיות שאחריו עולה הר כנועד:

ש"ס. אלא אמינא דלא לימרו עבדא נלחיה למריה. הנה מאוריגו הקדוש הסבא דמשפטים דריש האי קרא הכי, אנת אמינא בחגני ה' ונסני, ואת אמרת דלא חיבול לקיימא צנסיוןך הא חבנא למשן תלדך בדברך ויהא מלך קאטו וכו' ע"ס. וזוה פרשתו בס"ד הפסוק שרים רדפוני חנם ומדברך פחד לבין, פתח ע"ל אמרתך, פירוש שרים זה אחיפזל ורעיו שהיו שרים בחורה רדפוני בענין צ"ע חנם, כי אגבי מדברך שאמרת דלא חיבול לקיימא צנסיוןך פחד לבין דלא לימרו השתא עבדא נלחיה למריה, ולכן שם אגבי על אמרתך זאת מה שאמרת דלא חיבול, כי אמירה זו היתה לי לעזר לבא בטענה נגד מדת הדין:

ובזה פרשתי בס"ד עוד כונת הכתוב בתהלים, או ישובו אויבי אחר ביום אקרא זה ידעתי כי אלקים לי, באלקים אהלל דבר בזה אהלל דבר, והכונה כי דוד הע"ה הוה יטיב ומתני לרצון צבי מדרשא, ומן הדרך לרין שיסבו כולם לפניו, אך האויבים שלו כדי לקנח יושבים אחריו לרמוז לו בזה שחזר מה שנעשה על הגג שהוא ענין בת שבע, דכתיב ויתהלך על גג בית המלך וירא אשה רוחלת מעל הגג וכו', והיינו כי אותיות הגג הם אחריות אותיות דוד, ולכן יושבים מאחריו לרמז בזה על איתיות הגג שהם אחריות אותיות שמו, ובהיותם יושבים מאחריו היו שואלים אותו, דוד הבא על א"ל מיתחו במה, וכמ"ס בגמרא שבהיותם עוסקים בבית המדרש בנגעים והלכות היו שיאים אותו ואומרים לו דוד הבא על א"ל מיתחו במה, ולכן

שם. לא לשמעו כי רבנן. פירש רש"י ז"ל לא ידעו בחטאתי חכמי הדורות, הדבר יפלא א"כ איך דרשו רז"ל בהלמוד ובמדרשים באותו ענין הרבה, ועד עתה בכל דור ודור דורשים הרבה בענין דוד הע"ה בבת שבע, והלא הצטוו הקב"ה בדבר זה שנקם דלא לשמעו רבנן. וז"ל בקטו לא היתה על רבנן דלתתא בבתי מדרשות דלתתא אלא כונתו על רבנן דיתבי בגן עדן, ובמחיצתא דרקיעא שדורשים בכל עניינים המובאים בתנ"ך, אבל על חכמי הדורות בבתי מדרשות למטה בעוה"ז לא קפידו, והדרבה יראה בכך, כי הוא חטא כדו להורות תשובה ליחוד, ויחא ליה בפרסום הדבר כדי שילמדו ממנו תשובה. או יובן בס"ד לעולם על רבנן דלתתא קאמר, אך אין כונתו על דברים שמדברים חכמים עם הסוטה וכיוצא בה שהם מדברים עם אדם חוטא שיורה על חטאו, וכמו שארז"ל גבי סוטה בפ"א דמסכת בות אביה, ופירש רש"י ז"ל שאומרים לפניה דברי הודאית של לדיקים הראב"ה כדי שיהיה על קלקלה, וכן איתא בגמרא שס"ר אומרים לפניה דברי הגדה ומעשים שאירעו בכתובים הראב"ה אשר חכמים הגידו ולא כחדו מאבותם, יהודה הודה ולא בוש וכו', ראינו הודה ולא בוש וכו', וחש דוד הע"ה פן ידברו בו לסיטה וכיוצא בה, הן איש הן אשה, על כל מין חטא אירעו מהם להודות שיאמרו הרי דוד מלך ישראל תקף ומיד הודה בשמעו דברי נתן הכהן ואמר חטאתי לה' ולא עשה התנלות לעלמו, אע"פ שהיה לו פ"פ להתנול :

שם. כל הפרשה כולה ע"אכו. פירוש פרשה של המעשה הזאת על ענין בת שבע שנתכבד ע"י נתן הנביא וגד החוזה ברות הנבואה אשר רמזו ועמיר בתוך הדברים סודות עליונים ע"אכו"כ שלא יהיו נמחקים כי כיון דאזיל הפטש שבלשון המקראות אזילו להו גם הסודות המלובשים בו :

שם. עתיד שלמה בןך לומר בחכמתו. ג"ל בס"ד אומרו בחכמתו, כי ארז"ל בעדיות פ"ב האב וזה לבנו בניו ובכח ובשורר ובחכמה ובשנים, ולז"א אמר בחכמתו שזכה בה ממך, והו"ל כאלו אשה בעלמך אמרת דברים או ומה הם, כן הבא על אשה רעהו לא יקנה כל הנוגע בה, וקשה על אומרו לא יקנה משמע דאפשר שיקנה ובה ללמודך שלא יקנה, ואיך אפשר שיקנה כיון דבה על אשה רעהו באיזה זכות יקנה, אלא ודאי באומרו לא יקנה בה לרבות אפילו על דבר שהוא כמו ענין שלך שהיתה בת שבע מגורשת מן אוריה ואין כאן א"כ כלל, ורק לענין הראשון נראה שבה על אשה רעהו, עכ"ל לא יקנה דנחשב לו עין כאלו בא על אשה רעהו ממש, והשיב לו כ"כ נערך ההוא גברא שבה על אשה מגורשת שתחשוב לו כאלו בא על א"ה ממש דחייב מיתה, ואמר לו אין אני דן אותך שבהת על אשה איש ממש דחייב מיתה, ואין אני פועלך לגמרי אלא קביל עלך יסורין שהם דומין למיתה, ואז קבל עליו יסורין של זרעת דדומין למיתה, כמו"ש רז"ל מלודע תבוב כמת, ועל כן נלעזר ששה חדשים כנגד תיקון הסוד שכולל ו"ק שהם חג"ת נה"י, וגם יש בהם ק"ק יום כנגד ע"ב ס"ג מ"ה, לחצרים עם שם ב"ן שהוא בחינתו :

שם ע"ב. דבקר שפירש רש"י ז"ל. הנה במדרש רבא פ' וארא פ"ח איתא מה עשה שלמה הביא ארבעה של דוד הע"ה לבית המקדש ואמר לה' אלקים א' תשב פני משכנה א"ר כרכי בשם רבי חלבו באתה שעה חיה דוד הע"ה שכן אמר דוד ה' העלית משאלו נפשי חייתי מיורדי בור ע"ש. ובס"ק בן יהודיע ח"א על שבת דף למ"ד כתבתי ע"ש נכון על כן זה שהיה לרוד הע"ה שחיה באתה שעה ע"ש, וגמלא שנתפחו הדלתות בשעה שחיה, וזה גרמו בשמו העוב, כי ב"פ ד' שבשמו העוב הם ב' דלתות, והוא"ז בנתים רמזו לחיים, כמו"ש רבינו חיד"א ז"ל בשם הזהר על פסוק ויש

ויש ה' לקין אות דעשה לו אות וה"ו במלמו כי הוא"ו רמזו לחיים וגרמו בשמו העוב, כי הדלתות נפתחו בעת שחיה : **שם.** אבן השואבת חלה לחטאת ירבעם. כתב הרמ"ה ז"ל וז"ל, מה עבד אבן שואבת את הברזל שנקראת בלשון ערב מנג'טים חלה לעגלון של ירבעם והעמידו באויר ויתעו אחריו, כיצד חלה לה, כיפה את העגל ברזל מאבן וברזל מאבן, והעמיד שני אבנים באבות בשתי כותלים שומאן ומכאן והעמיד את העגל באמצע. ואיכא דאמרי שם הזפורש חקק לה בפינה, והיתה מוכרזת במעשה גם ואומרת שני פסוקים הללו, אנכי ה' אלקיך, לא יהיה לך אלקים אחרים על פני, והיו העם חושבין שכנגד עלמה היא אומרת, והעם המפורש לא גרם לומר אלא כנגד המקום ב"ה עכ"ל ע"ש. וז"ל אותה אבן השואבת שהביא גחוי היתה גדולה הרבה, לכן טבעה היה חזק מאד להעמיד העגלון של ירבעם שהיה מחופה בברזל, אע"פ שהיה כבד, ואבן השנית שכנגדה בכוחה השני ג"כ היתה גדולה וטבעה חזק כמו זאת במשקל אחד, ולכן בכוח העמידו את העגל באמצע באויר שלא יפול לארץ ונשאר ממוצע שלא נטה ונמשך לדר אחד יותר מולד שכנגדו, ושתי אבנים גדולות אלו של מנג'טים לא נמלאו ביד אדם אלא השטן הזמנים לו להחיות בהם את המזון שלא ידעו טבעם ועניינם. ומ"ש בענין השם המפורש הכונה הוא כי הוא כתב שם המפורש בדבר אחד טור לו חתימת נחושת והניחו בפיו של עגל, ובעת שהניחו השביעו שיאמר פסוקים של אנכי לכבוד שמו של הקב"ה, ואז כיון שהשביעו בשם המפורש מוכרח שיעשה פעולתו, אבל המזון העם כשהיו שומעים דברים אלו יולאים מפיו של העגל היו חושבין שהעגל על עלמו הוא אומר כן. ונראה לרמזו חס נקרא שם גחוי ביו"ד למפרע הוא יוח י"ג שהוא מספר אחד, ר"ל יוח יחוד של אחד מישראל בהטעמו אותם במעשיו :

שם. לעולם יהיה שםא דוחה וימין מקרבת. ידוע מ"ש רבינו הא"ר ז"ל בזה הפסוק אחות לנו קטנה ואזים אין לה, כי שדים ר"ת ישמא דוחה ימין בקרבת, ונראה לרמזו ר"ת אשה רעוה ילך איתי שהוא תרגום של הובאה וביאה שהוא ענין קרוב, אך ס"ת תנוק ילך אשה הוא קרה לבין קרוב, וכל קרוב ענינו דחיה, כי הקרוב דוחה השם והרעות והמער מלבא לתוך הבית המקורה. גם יש לרמזו בלתימות אחות אשה תנוק וילך חוטא : **שם.** ולא כר"י בן פרחיה שדחה לתלמידו בשתי ידים. כך הוא לשון הגמרא ר"י בן פרחיה מאי היא כדוהו קטיל יתאי מלכא לרבנן, שמעון בן שטח החביאנו אחותו, ור"י בן פרחיה אול וערק לאלכסגדריא של מלרים, כי הוא שלמא שלה ליה שמעון בן שטח מני ירושלים עיר הקודש, לך אלכסגדריא של מלרים אחותי, בעלי שרוי בהובך ואני יושבת שוממה, אמר שמע מנה הוה ליה שלמא, כי אחא יוקלע להווא אושפזיו, קם קמייכו ביקרא שפיר עבדי ליה יקרא טובא, יסוב וקא משתבא כמה נקא חכסניא זו, א"ל תלמידו רבי עיניה ערוכות, א"ל רשע בכך אתה עוסק (מסתכל בא"ה), אפיק ארבעה מאה שפזרי ושמתיה, כל יומא אחא לקמיה ולא קבליה, יומא חד הוה קרי ק"ש, אשא לקמיה הוה ברעתי לקבליה, אחוי ליה בדיה, סבר מנחי קא דחי ליה, אול זקף לבינתא פלחא, לטוף ח"ל חזור כך, א"ל כך מקובלני ממך, כל החוטא ומחטא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה ע"ש :

שם. אחיבי קא מחייבת. ג"ל בס"ד כפל הלשון, ר"ל יהיה הלחוק בכפלים, הא' על כי הוא שב בידים רקניות לעירו שלא הועיל בהליכתו, והב' יאמרו כמה שועה שהאזין שפילתו בירדן תרפאהו וירד ועבל : **שם.** חזיה אלישע לרעת ד'ח' פרתת עלויה רישיה. משאן נראה דשלחו מן השמים אליו את הלרעת

קודם שיקללו א"שע, ורק לא שרתה עליו ממש לא עד שקללו וגמלא מן השמים הראו לו שיקלל בנך, ונראה דפיו הכשילו, לרמזו דבר זה על עלמו דביבא ולא ידע מה ביבא, כי אמר מי ה' אם רלתי אחריו ולקחתי מירו מאומה, ולאחיות מאומה הם אותות מוס ה"א, כי חמשה הם מיני מיתה, הא' מיתה ממש, הב' עני, הג' מלודע, הד' סומא, הה' מי שאין לו בניס, והוה מוס ח' מן הא' מונון, והוה מירו ממקומו, ולכן ח"ל ולרעת נעמן תדבק בו כאשר לקחתי מירו : **שם.** אחד שגירה דובים בתיקוה. י"ל והלא איתמר בגמרא ראה שאין צהה לחלומות של מלוא לא בהם ולא בזרעם ע"ש כל הדורות, וגם ראה שהיו רשעים גמורים, וחמאי נעשם, וז"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב כלי יקר בשם רבינו הא"ר ז"ל, דלוחס מ"ב קרבנות שהקריב בלק גרמו ששעה הסט"א מ"ב נשמות קדושות, ולא חזיר אותם הקליפה עד שהמלא מוקס מוכן לפרענות והוא ביאה אסורה שאז נותנת שם לוחס הנשמות העשוקות, ולכן אותם מ"ב נשמות היו במ"ב ביאות אסורות שנבעלו ביום הכפורים, ועתה כשהענישם אלישע הע"ה וקללם בשם ה' הוא שם מ"ב כנגד מ"ב ילדים, כי שם בן מ"ב מסוגל מאד להעלות התפילות, וכן הנילוות של הקדושה העשוקות לא יתעלו אלא בשם מ"ב, ולז"א לגמור היקונם של אלו המ"ב נערים קטנים שהיו עשוקים מכה מ"ב קרבנות קללם עתה בשם בן מ"ב, והיינו שקלל את הגופים ההם שהיו יסור רשוע אשר נבעה ביום הכפורים וחזרו המ"ב נשמות הקדושות שבהם לשורש הקדושה ונתקנו עכ"ל, ולפי"ז אלישע הע"ה עשה מלוא גדולה שהליל עשוק מיד עושקו, ויש לו שכר גדול על זאת, אך לא חלה בחרות עונש ח"ו אלא חלה להשביע עיניו של שטן ועיני הסט"א שחטף מהם מרגליות אלו וביטל יניקתם מהם, ומחמת כן מתקנאים ורולים להתגרות בו מקנאתם ששלל מהם שלל רב ולהשביע עיניהם חלה, ודוגמא לזה ארז"ל טעם בשעיר שותתים לעיניאל ביו"כ שזה המוליכו להמיתו מוכרח שימות בלוחה שנה, כי אחר יו"כ ירגיבו השטן והקליפה ההפסד שנעשה להם על ידו ויחגרו בו להמיתו, אך כאן אלל אלישע ודאי אין יכולת לעשות לו רעה ממש, עכ"ל היו רודפים אחריו, וכאשר ראו שחלה על ידם, אז אויביו ישלימו איתו שתשבע עיניהם ששמחים בלער שיהיה לו בחליו על ידם, והדרבה הוא יגבר עליהם בכך, והיינו דכתיב אשר שלט האדם באדם לרע לו, ופירש רבינו הא"ר ז"ל אשר שלט האדם בליעל באדם החתחון לרע לו לאדם בליעל עלמו, וכן כאן השביע הקב"ה את עיני שטן וסט"א להביא חולי על אלישע הע"ה, כי כל חולאים באים על ידם ושמתו בזה, אך היה ד"ל לרע להם, יען כי עד אלישע לא הוה גברא דחלה ואחפת, ובזאת הפעם שחלה אלישע הע"ה בעבור שגירה הדובים בעי רחמי ואחפת, ועי"כ פתח אלישע הע"ה שערי תפלה לרפאות את החולה וניטלה אותה שליטה שהיה לסט"א מקודם, שכל חולי שתביא על אדם אין לו תקנה ורפואה, ועתה בטלה שליטה זו מהם. ועתה פוק חזי כמה הפסידה הסט"א החולי שבה לאלישע הע"ה בחפלותו על דבר חדש הוה שיתרפא החולי אחר שהיה כלל חזק שאין רפואה לכל חולי שיחלה האדם, וגמלא אע"פ ששמחה הסט"א בחליו של אלישע הע"ה לא לה יאות השמחה אלא השמחה היא ראויה לסטרא דקדושה :

שם. ואחר שדחפו לגחוי בשתי ידים. קשה והלא חוה לרעת פרתה עלויה רישיה, א"כ מן הכמים רמזו לו שיקללו בלענת. וי"ל שקלל בלרעת גם את בניו, וזוה נמלא דחפו בשתי ידים, דאם לא היו בניו מלודעים, אפשר שלא היו מניחים איתו לפקור, וא"ת בלחמת כיון דחזה הסומן עליו דוקא למה קלל את בניו ג"כ בלרעת, וי"ל כיון דחזה פרתה על ראבו הן שכניו ג"כ בכלל, כי זרע הבן נמשך מן המוח

המוח שבראש ח"כ יתייחס לראש רביו ולכך קלל גם את בניו, מיהו כיון דדבר זה לא נאמר להדיה בסימן לכך נעשה. אי נמי נעשה משום דהיה לו להחזירו אחר איזה ימים מועטים, והוא לא הלך להחזירו אלא אחר ימים מרובים דרש בפקדות ספקר :

שם. בעא אברהם דחמי והוא זקנה. נ"ל בס"ד רמו הכתוב ונת לי ארץ נס להנחום, כי זה הגם של הזקנה נולד ונעשה מנח נס הראשון דבר קלסתר פניו של של יחאק רומה לאברהם, וזהו גם של הפנים כדי להתחדש בנס הזקנה. ונ"ל בס"ד כי נס זה של הזקנה ראוי להתחדש באברהם אע"פ, כי הוא עשה סיוקן בסידי דעל ידו נתגלה היסוד בפירוף המוחין בסיד סס אברהם שהוא אבר מה, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הפסיקים, וגוף הזקן נעשה מן הארת היסוד, ולכן הסרים אין לו זקן, ולכן ב"פ זקן גי' שדי שהוא בסידי, וכנ"ל בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער המלות :

שם. שנאמר לא ידון רוחי באדם לא דין ולא רוח. נ"ל בס"ד דרש ידון כפשוטו, וזהו לא דין, ועוד דרש ידון לשון מקום כמו יד אבשלום, וכן מליב לו יד וכללה רבות, פירוש בזה הגוף שלהם שנקרא אדם לא יהיה מקום לרוח שלהם אשר בראתיו לשכון בו, ואמר רוחי כמו ואני נסכתי מליב שהוא ר"ל מלך אשר עשיתי. או רוחי קאי על כוחות הדיקים לא יהיה להם מקום עש בני אדם אלו :

דף ק"ח. אמר הקב"ה בתיבה שהשפעת להם בה מעשיים אותי ובה אני דן אותם. נ"ל בס"ד דאזכיר ט"ו של טיב הפכה להם לאותיות איד שהוא לשון שבר, כי איד גי' ט"ו, ואז נעשית להם הטיבה אותיות אבידה שהוא לשון מיתה שצדו מן העולם :

שם. אר"י שלש נסתיירו מהם. נ"ל לאו דוקא שלשה דהא יש עוד מעיינות חמים בערי אירופה יע"א, אלא דר"י משפטי במעיינות הסמוכים לארץ ישראל ואשר בא"י, ואשר דמעיני רבתי דברים הוא מעין החם הסמוך לעיר אשר שישנו עתה :

שם. כולם חזרו חין מתשלמו. נ"ל בס"ד לכך כאשר דבר הש"ת עם ישראל לעורר אותם בתשובה קראם שולמית, וכמ"ש שובי שובי השולמית שובי שובי ונחמה נך, יען כי גם ישראל כשאלו עושין רש"י ומתעוררים עם העבדים ודברים בס דומין לזה העוף השולמית, ולכך שובי שובי השולמית, כלומר אפילו את כעוף השולמית אני מקבליך בתשובה :

שם. שוקף ענמו כמקל. נ"ל בס"ד גזל שיה פרועה, חמס פחות משה פרועה, אך כיון שהיו מתמרדן בו חומס וחזר וחמס כמה פעמים בשעה אחת וביום אחד, נלמדפי הזמזמן זע"ז ונעשו שיפור גדול, ולו"א זקף עלמו כמקל שנלמדפי זע"ז. ואומרו לא נה בהם, נ"ל בס"ד כי הגשמה הטיבת בתוך הגוף קרויה ניגה, דכתיב ואורח לדיקים כלאור ניגה הולך ואור עד נכון היום, כי היא אור נה המאירה לגוף, וכמו שהנר הוא כלי שואף גוף, והאור פתוכו, כן הגשמה שהיא נה יש לה גוף ואור, והגוף שלה רמזו באותיות גו של ניגה, כי גו ר"ל גוף ואור שלה רמזו באותיות נה של ניגה, והרשע בחזיון מסלק אור שלה הרמזו באותיות ג"ו ששני קליות שלה הדבוקים בגופי העמא שאז אותיות ג"ה של גושה שהם ראש וסוף העומדים בשני קליות של הגשמה נחשבים ומסתלק כוחן והארתם ונאמר רק אותיות גו שהם בתוך ניגה, וגו לשון גויה הוא הגוף של הגשמה, וכל גוף חסוך הוא מאחר שאור שלה הרמזו באותיות ג"ה שהם ראש וסוף ניגה נסתלק, ולו"א נה בהם הם אותיות נה דעוגה הרמוזים על אור הגשמה, ונאמר רק אותיות גו שהם רמוזים אל גוף הגשמה, כי גו הוא לשון גויה, ו"ש ותשימי כארץ גיך שנסתלקו אותיות נה מן פליגי

נוגה שהוא תואר הגשמה, ונאמר אותיות גו שהוא גוף הגשמה בלבד, וכמ"ש ובשבע לגו חסד לב :

או יוכן בס"ד ולא נה בהם, דאזכיר חן בלבון וינת אחת, וכמ"ש רז"ל על פסוק חן יראת ה' היא חנמה שבלשון יוגית קורין לאחת הן, וכאן אמר חסרה מהם האחדות הרמוזה באותיות נ"ה, ולכן הוכחו לפרענות שאם היה להם אחיות היתה מניגה עליהם האחדות לפי שעה כמ"ש חסר עלבים אפרים הנח לו :

שם. וא"ל לא יפה עשיתי שתקנתי להם קברות. הגה בראי הגמור לא יש חרטה אלל הקב"ה, כי יודע האמת וזה שעתיד להיות מקדמה, אך אמר כן כדי לתת פתחון פה למליצי יוסף ומליצי טוב שהם מומתה הרמזים, דלא כאשר ירשינו הכריות אח"כ כדור הפלגה ודומיהן, ויעמדו מלאכי חובה שהם מן מרה"ד לטעון עליהם כלים, כאשר היה כדור המבול אז יהיה פתחון פה למליצי הטובים לבטל טענתם מנח דברים אלו שאמר הקב"ה בענין דור המבול לא יפה עשיתי שתקנתי להם קברות :

שם. בדורותיו ולא בדורות אחרים. כתב הרב בשר בשבע כל ימי יהיה קורא חנה, מאחר שאין לו הכרה אם לנגחי אם לשבת, קשה על רבי יוחנן למה משכן שלמו לדרשו לנגחי, ויגעי ומלאחי תירון חשוב ואמיתו והוא משום דר"י אזיל לטעמיה שהוא דוכס במדרש רבא ויבא נח וכו' מפני מי המבול, נח מחסר אמנה היה אלולי שהגיעו המים עד קרסוליו לא נכנס לתיבה עכ"ל. ואני אומר אם באנו להקשות כקושיה הרב גם על תירון זה יש להקשות קושיא זו מנ"ל לדרוש מחסר אמנה היה אדרבה יש לדון אותו לכך וכו', מרוב אמונתו בהקב"ה שהוא רב חסד ומחל וכולל ויחיה על הרעה, לכך חשב אלולי כסירא על בעיניהם שירדו מי המבול יתעוררו בתשובה ויגהו ה' על הרעה שיאמר נתקיימה הגזרה במקלת, דהא ירדו מי המבול מלמעלה, אכן לעיקר קושיית הרב ז"ל הו"א, נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בגמרא באחד שמתה אשתו והניחה לו בת ליגן ולא היה לו סדר מניקה ונעשה לו דדים יוצעים חלב כאשה והניקו, ופליגי חרי-אמוראי בזה, ח"א כמה גדול אדם זה שנעשה לו נס כזה, וח"א כמה גרוע זה שנשחטו לו לו סדרי בראשית, ופירש הרב מהר"י ב"ה"י מר אמר חדאי ומר אמר חדא ולא פליגי, דמ"ד גדול כן הוא האמת, דודא, היה גדול בדרקות ומעשים שזכה לעשות לו גם גדול כזה, ומ"ד גרוע הוא מודה הוא דהיה גדול קודם שנעשה הגם אך אומר כמה גרוע הוא אחר מעשה הנס דודאי בעבור נס זה ניבו לו הרבה זכויות מזהותיו, וממילא נעשה גרוע עכ"ד, וכן הענין כאן, דר"ל מפרש הכתוב על זמן שקודם שנכנס לתיבה דודאי היה לו זכויות הרבה הנחשבים רבים אפילו לגבי אחרים, ואה"ן מורה ר"ל דאחר שנעשו לו נסים יבית בכניסתו לתיבה נתמעטו זכויותיו ולא נחשבים כלום לגבי אחרים, ור"י דרשו לנגחי על זמן דאחר שילא מן התיבה, וכו' ג"ע זכאת דבהא גס ר"ל מודה, ורק פליגי דהכתוב עיקרו למלך ינחת אשה יעקב שזה אומר להכי נחית קרא, וזה אומר ל : י נחית קרא, ור"ל עושה טעם מסביר לדיבריו, כיון דבש חיה נש, ועי קרא ודאי נחית לשכון יתר, בזה, ור"י לא ס"ל כר"ל מבוס דתיבת היה נראה לשון יתר, אלא ודאי אחי למידק בדורותיו דוקא ולא בדורות אחרים :

ועוד נ"ל בס"ד דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, והוא דארז"ל בכפל נח נח שהוא נח לשמים נח לבריות, ור"י מפרש תמים היה בדורותיו קאי על נח בתרא שהוא נח לבריות, ולכן מפרש בדורותיו ולא בדורות אחרים כי הוא לא היה נח לבריות כמרה"ט שהליל את דודו, ור"ל נחית ליה עפי לפרש תמים היה בדורותיו על נח קמא שהוא נח לשמים, ולכן מפרש וכו"ש בדורותו כהו לדיקים שבדאי היה גם הוא לדיק, דעתה כדור רשעים הוא לדיק, נמלא פליגי

לו מעין מים חמת רגליו ויגולו מן הערוד, והיינו שנברא מן חותיות ימים שהם צמליו רגל :

שם. דבר אחר לשבעת הימים ששינה עליהם סדרי בראשית. נראה דמפיק לה מ"ש ויהי לשבעת הימים, כלומר שנעשה עתה הויה חדשה למה שנברא בשבעת הימים של בראשית. גם נרמזו בתיבת יהי מהלך ההפניי שהלכה השמש ממוערב למוזרח למערב, כן תיבת יהי נקראת למערב יהי, ונ"ל טעם ששנה סדרי בראשית הפך דעתם שחשבו שהיו ניולוים בטבע עליהם ועשיות ועקב וכיוצא, שבאמת אין חנמה ואין הבונה לנגד ה', כי כמו ששינה סדרי בראשית כן ישנה טבע דברים אלו להפך, והא דעשה השינוי בחמה מפני דחמה באמת יש בה שני הפכים מיבשת הלח וממיטה השעוה, וכן מלבנת בגדים המוכוטים ומשחרת פני האדם :

שם. קבע להם זמן גדול וזמן קטן. נראה נמלא כזאת בחוקי התגרים בשער הכמ"צ ביאלה שאע"פ שמופוש בה זמן גדול לכמה ימים יש להחייב עוד זמן קטן כ"ד שעות שיוכל לעבד הפרעון. ומ"ש כל שהתיבה קולטתו, נראה כי עשה הש"ת צפתה התיבה כח המושך כמו אבן השואבת את הברזל שכל ברירה שהיא ראויה יקלט אותה, ומושך אותה לתוך התיבה :

שם. כדי שיהיו מאירות לכם כל הרים. נ"ל בס"ד ראה הקב"ה שיהיה אור גדול בתוך התיבה בימים ובלילות, דארז"ל אור אלו מעשיהם של לדיקים, וחשך אלו מעשיהם של רשעים, ומאחר שהנכנסים לתיבה אנשים וגושים כולם היו לדיקים, וגם בע"ח היו נקיים מן העבירה, לכן ראה הקב"ה שיהיה האור הרומז לדיקים וזרח התיבה ימים ובלילות כי לפי הטבע לריך שיהיה בתיבה חשך ואפלה, יען כי המאורות לא שמשו במבול, וגם היא סוגרת ונסגרת מכל נד, אך הוא הכניס שמן זית הרבה והדליק שם נרות הרבה, וכדי להרבות האור שם ליהו שיתלה בה כנגד אור הנר אבנים טובות כאלמא"ם וכיוצא, כי לרוב זכותם יכה אור הנר בהם ולא מהם והרבות גדולה לפי גודלם כזימותם כזוהר החמה בלתיים :

שם. תשובה נלחח השיבו עורב לנח. הגה לפי פשוטן של דברים נראה לא היה דבור ממש מן עורב לנח, וגם לא היה דבור ממש מן היונה אלא נראה בהם סמנים כאלו הם רועים לומר כן, וכיוצא בזה ארז"ל בגמרא למדנו פיוס מתרנגול דמפייס ואח"כ בובל דאמר לתרנגולה כו"כ ולא היה דברים אלא מן הסמנים שנראין בגופו קודם בעילה ואחר בעילה נראה כאלו מדבר כו"כ, וכל זה הוא לפי פשט הדברים כמ"ש המפרשים ז"ל, אמנם עפי דברי רבינו האר"י ז"ל בביאור פרקי שירה לריך לומר כאן נמי הוא דברים ממש, אך לא מן העורב עלמו שהוא בע"ח אלא מן השר והמזל של העורב, דהא כתב בשער מאזרי רז"ל בביאור פרקי שירה ז"ל, דע כי הגה כל הנבראים שבטו"ז יש על כל אחד מהם מלאך אחד שוער ושר עליו בשמים, והו סוד מ"ש רז"ל אין עשב למטה שאין מול עליו למעלה מנה בו ואומר לו גדל, ועי' השר ההוא הממונה עליו נמשך החיות והשפע אל הנברא ההוא, והנה השר ההוא אינו יכול להשפיע בו עד שהוא יאמר לפני הקב"ה השירה הראויה אליו כפי מקומו, ועי"כ ישפיעו בו, ואח"כ הוא ישפיע חיות ומוזן אל הנברא ההוא, ונמלא כי כל אותם השירות הנז' בפרקי שירה הם מה שמאוררים השמים והעולות העליונים הממונים על כל החסותים עכ"ל ע"ש, ולפ"ו גם כאן המדבר עם נח לאו העורב עלמו אלא השר המזל שלו שהוא האומר שירה, וכן הענין כמ"ש גבי יונה :

שם. א"ל רשע בנותר לי נאסר לי באסור לי לא כל שכן. מקשים והלא העורב דבר עוד טענה גדולה ומזקה, אך שלח אותה כיון דלא נאסר בתיבה עורב וכו' ואם קרא לי אשון נמלא העולם חסר ברירה אחת, ועיד קשה מה לו לעורב

פליגי רק בזה דמ"ס נחית עפי לפרש על נח בתרא דסליק מיניה, ומ"ס נחית עפי לפרש דקאי על נח קמא דפתח קרא ביה, ובזה נחית דר"י עשה האשל לחיות של יין. שהוא הגאה של בני אדם, ויין ישמח לבב אנוש שהוא מפרש דקאי על נח לבריות, ור"ל עשה האשל בללוחית של פליטון שהיא בוסס דהנאחי רוחנית לגשמה שהיא חלק השמים, כמ"ש יקרא א השמים מעל זו הגשמה, ויא הארץ לדין עמו זה הגוף, והגאה הריח היא הגאה הגשמה. וראיתי להרב עיון יעקב ז"ל מה שפירש בטעם דר"י ור"ל דלא פליגי, אך הוא הפך מ"ש אלא עבדא בזה, והבותר יבחר :

שם. ולא דגים שבים. נראה לפרש בזה טעם שנבחרו הדגים למחבל שבת, להורות דאין חש גיהנם שולט בשבת, כמו כן הדגים לא שלט בהם אש הפרענות של המבול שנודנו ברותחין :

שם ע"ב. מלמד שהיה נח הלדיק מוכיח בהם. יש גרסה חסרת, שהיה מושלח הלדיק מוכיח בהם, וגרסה זו הובאה בספר דקדוקי סיפרים, וכן הרמ"ה ז"ל ביד רמה הוצא גרסה זו ע"ש, ולפי גרסה זו קאי פרידה על נח, ונ"ל בס"ד דקרי ליה פרידה, דארז"ל ע"פ זה ינחמנו מנעשיו ומעלבוני ידיו, דעד נח לא היה חילוק אלבעות, וכשנולד נח נולד בחילוק אלבעות ונאמר כן התולדה לדורות, ולכן אמרו ינחמנו מעלבוני ידיו שלא היה בהם חילוק אלבעות, ולפ"ו שפיר קראו בשם פרידה, כי בו נפרדו האלבעות זע"ז דמקודם היו דבוקים זה בזה כמו הקף שהוא חתיכה אחת. אי נמי קרי ליה פרידה על שם שהוא עתיד להפרד מהם, ולגרסה אחרת דגרסין דברים אלו נח קאי, ונקיט פרידה על מחולשת על שם שנפרד מהם ולא יהיה ידון עמהם. אי נמי י"ל בס"ד דקרי לנח פרידה, כי היה ביסוד שהוא ספירה טביעות, וזהו פרידה פרי דה, דאזכיר ד"ה עולים מספר טעשה שהיה פרי של היסוד. אי נמי פרידה אותיות דר יפה, דהיינו נקרא יפה בסיד ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה. אי נמי דר יפה בתיבה שהיתה דירה יפה חסתיים שניים שלישים מסודרת בסדר יפה :

שם. מקפה נבלתם על פני המים בזיקים. נראה הכונה מאחר שהיו מוזיקים ז"ל בגול וחמס, ולכך נמים של זיקין תהיה פרענות שלהם, כי חס של מוזיקין הוא מים ונאמר אותיות זיקין, נמלא ברותיות מוזיקין נרמזו פרענות שלהם שתקפה נבלתם בזיקין על מים. ואמר ולא עוד אלא שלוקחין מהם קללה, והיינו אותיות קל שגרמזוה פרענות שלהם עתה, נרמזו בהם ג"כ מה שמגיע להם לעתיד קללה, כי קל הוא שורש קלל :

שם. מלמד שהיו מפנים דרך כרמים. פירש רש"י ז"ל ומלודות בספר חובב דרך כרמים ר"ל דרך לדיקים ע"ש, וגראה הכונה כי היו אומרים לעשות חמס דיקא שהוא פחות משה פרועה, שהיו חושבים זה החמס הוא דרך לדיקים כיון שאין בו פרועה אין בו עון, ואחר ששאלו מי מעבד, והשיב להם פרידה וכו' אמרו א"כ לא יפנו דרך כרמים שהוא דרך לדיקים אלא יחזרו לעבוד גזל שהוא הרבה, ומרה"ט"א ז"ל כתב לא נפנה דרך כרמים שהיו מבזין ומקטערין את נח דרך היחול ואומרים לו אחת הוא תחלת הקלקול במה שנעשת כרם וכו' ע"ש, ודבריו תמימים כי נח נטע הכרם אחר בילא מן התיבה ונדמוכתי קראי :

שם. ועליהם שמה. אפשר זו הסלמנדרה שנקראת ג"כ בשם עליהם, או מין עשב סגלי שנקרא עליהם שמנין על הגשמה בו מן האש, ועקב ועקב פירש בערוך שהוא מין ספוג ועשבו לשאוב את המים וחסכו להניחו על ראשיהם כדי שיאבד את המים. וא"ל הוא מביא מבין עקבי רגליים, נ"ל בס"ד אותיות רגל במלואם ר"ש גימ"ל למ"ד אמנע המלוי הם אותיות ימים, פירוש שבושה ימים ונהרות בין עקבי רגליים דהמלוי הוא עקבי הפשוט, ולכן רחב"ד נברא

לעורר בדבר הב' שאל לאשתי אתה לרדך כיון שטען טענה נלחח בראשונה ונ"ל בס"ד דטענה זו הראשונה תשובתה בלידה והיינו כיון דהעורב שמש בחיבה ידע נח ברה"ק דתעברה אשתו ממנו בזנה ולכן אם יקרה לו אסון ח"ן העולם חסר בדיה דהזגר יבא על אמו ויוליד אך העורב עשה לו מזה קטעור אחר והוא ח"ך שלח אשתו דשמה יהיה אסון והעולם חסר בדיה ואם תאמר אני ידעתי ששמת עם אשתי ונתעברה בזנה הנה עתה אני מניח את אשתי בחיבה ולכן יען כי אני חושד אותך שאתה רולה לשכב עמה ואם לא היית יודע ששמת עם אשתי ונתעברה ח"ן אני חושש שמה תשכב עמה יען כי כל בע"ח שיבא עליו אדם יהיה עקר רותו בע"ח ולא יוליד וא"כ אפילו שאתה מתאזר לאשתי לא תבא לשכב עמה מפני שאם תשכב עמה תהיה עקרה ולא תוליד עוד אחר שילאו מן החיבה ונמלא העולם חסר בדיה כי כל הנכנסים לרדך שילאו ח"כ כדי שיתרבה המין בעולם מן הולדות אך עתה שידעת שנתעברה אשתי ממני תשכב עמה כי אפשר שידעת שהיא מעוברת תאומים זכר ונקבה ואם יולידו ח"כ או שידעת שהיא מעוברת בנקבה ואם הנקבה תוליד ממני על כן מעתה אני חושד אותך שאתה משלחני כדי שתשכב עם אשתי והשיב לו ואמר לו רשע הנה בקרתי אותך רשע רמז לו תשובה על טענתו הראשונה דאסון והוא כי ח"ל אני מניח בך שאתה רשע נעשית בחיבה מחמת ששמת עם אשתי דלחור לך התשמים וא"כ בעלה טענתך דאסון כי אני יודע שנתעברה ממך אשתי בזנה ועל כן אם יקרה חסון ח"ן העולם חסר בדיה ועל אחר האמת שמה לאשתי אתה לרדך ח"ך תחמוד אותי בזנה והלא במותר לי כאשר לי שאין אני נזקק לאשתי ונ"ל שלא אשמש עם אשתי האסורה לי דלדק אני :

שם כלב נקשר פירוש כשהוא נוצל בהכנסת האבר בקפוי אנו יכול לפרוש ולהפריד מן הנקבה אחר פליעת הזרעוהו אלא נקשר הגיד שלו ברחם הנקבה וכמו שראש הגיד שלו נעקש בחור ברחם הנקבה שנעשה כמו הבדול שקורין בערבי גנאל שהוליס בו הסל ולכן אינו יכול להשמש מרחם הנקבה דאע"פ שהילדים מניס בו והוא רך מהם עודנו קשור בה ונמלא שהתשמים שלו בזוי מאד ונחשב זה לו ללקותא שלקא בתשמים בשביל ששמש בחיבה כך מפרשים בעולם ח"ך הרמ"ה ז"ל הביא פירוש אחר שהוא נקשר בשלשלת שלא יזיק ואחר"כ פירוש זה לא יתכן דהא יש כמה חיות שרדך לקשרם בשלשלת שלא יזיק ועוד קשה בדבריו כי קבורים בשלשלת שלא יזיק ח"ן זה נוגע לענין התשמים ומה שיינות יש לזה בזה :

אמנם מלבד הפירוש הראשון נ"ל בס"ד לפרש מ"ש כלב נקשר כלומר שאינו יכול להזדוץ בכל פעם שבועל כי אם בקובי אדם הנקשר ע"י כספוס שאינו יכול להזדוץ כן הכלב מפני רוב בעלותיו אינו מזדוץ בהם והיינו דהיתה לו כך מפני ששמש בחיבה והעורב לקה בענין תשמישו שהזרעוהו ותשמים שלו בפיו שמוציא רע מפיו לפי הנקבה ודבר זה ג"כ חשיב לקותא שהוא משמש בפע של מעלה שלו במקום פה של מטה :

שם חס בעורו פירש רש"י ש"ל ממנו כוש שהוא שחור בעורו וקשה דאין לקוח זה בענין הזרעה ותשמים ונ"ל בס"ד דרע האשה הוא אדם והעור של הולד נברא מן האדם שהוא חלק האם וכמו בגמרא ועוד אצור בגמרא במראות הדמים דמראה השחור עמא דחשיב דם יען כי השחור תחתו אדם אלא שלקה גמלא לקוי הוא שחור ולכן כיון ששמש בחיבה לקה בעורו דהעור בא מזרע האדם שנעשה שחור דלקוי הולד שחור הוא ועוד נ"ל בס"ד ותחלה נדקדק דקדוק גדול באצורו שלשה לקו בחיבה כלב ועורב וחס וקשה בשלמא עורב שפיר נקטי

בחר כלב כי הכלב מין חיה ועורב מין עוף אך חס אדם הוא ואמאי נקטי אחר עורב ונ"ל בס"ד דחס כשנכנס לחיבה היה זכאי וא"ך הרשיע בחיבה לשמש ועצר על מלוח השי"ת אך נראה לומר דחס ראה את העורב משמש עם נקבתו אז נברה עליו תאוה המשגל והזגרה לשמש עם אשתו כדי שלא יפליט זרעו לבעלה בקרן ולהכי נקטי התנא בברייתא בחר עורב ללמד כי עורב גרם לחס לשמש בחיבה והנה מפורש במדרש רבא פרשה ל"ד דחס נשחר עורו בחיבה ולא מן החיבה מפורסם משל לאדם שקבע מונגשונו שלו בחור אבולו של מלך אמר המלך גזור אני שיפחמו פניו ויפסול מטבעו לפיכך ילך חס מפורסם ע"ש ונ"ל דכל גזרותיו יתברך הם מדה כנגד מדה ולמה נזר עליו שיפחמו עורו לשחור אחר ששמש בזנה שכתבתי ניחא כי הוא בזה לו תאוה התשמים מזה העורב שראוהו משמש ובין דעורב שחור הוא חליו מתייחס השחור דכתיב שחורות כעורב לך שחור עורו של חס לאות ולסימן על טומו הזה שכל לו מחמת העורב שהוא שחור ונמלא לפ"י מובן הטעם דאמר התנא חס לקה בעורו מחמת שמש בחיבה ואפשר נמי לומר דהוא לקה בעורו בשעת תשמים ממש שנהפך אותה שעה עורו למראה שחור ואשתו נבדלה ממראה השחור שגראה לעיניה בעור בעלה פת"ס ואז העורב הנוצר מלאוהו תשמים נולד שחור כי ידוע המר אז של האשה בשעת הזרעה פועל בעורב הנוצר מלאוהו הז"עה וכמ"ס במדרש באותו מלך ערביים וגם מ"ס רז"ל ע"פ בני ליון היקרים המבולאים בפי :

שם ח"ר יחנן למשפחות ולא חס פירוש לנורך משפחות הגוליס דהיינו לנורך החולדה אשר נחקה ימה ח"כ ולא לקוח עלמס בעולם כי חס אחר שילאו מן החיבה ושמשו ז"ל ונתעברו וילדו לא נחקה ימה עוד בעולם יען כי בהיותם חור החיבה נחקה ימה ע"י גם שנעשה להם נס"ס הרבה בחור החיבה והאדם שיש לו מול אז חס יהיה לו גם יתקיים בעולם ויחיה כמה שנים אבל במה ח"ן חס מול ואם יהיה לה בשביל חיות שלה לא יהיה לו קיום בעולם ומוכרח שזמות ח"כ במהרה אחר ימים מועטים ולכן גם אלו שהיו בחיבה אחר שילאו והולידו לא נחקה ימה בעולם :

שם ח"ל חליעור לשם רבא כתיב למשפחותיהם ילאו מן החיבה אהון כיבי היותו פירוש כיון דכתיב למשפחותיהם ילאו משמע דוקא ביחיתם היו מעורבים למשפחותם כלומר הזכרים עם נקבותיהם אבל בחור החיבה היו מובדלים הזכרים מן הנקבות לכן אהון בני אדם כיבי היותו בחור החיבה חס הייתם דרים זכרים ונקבות יחד או ג"כ הייתם מובדלים הזכרים לחור והנקבות לחור וא"ל ובי אהנו הזכרים היה לנו מושב לנוח בו עם הנקבות שלנו והלא היה לנו לער גדול בעפיל הבהמות והחיות והעופות והרמשים אשר רבו מספור וכל שעות היום והלילה היונו בנייהם עסוקים בהם ובהקילם מן הבהמה היו עסוקים בזמנות הבע"ח הרבים שהיו בחיבה ולא היה לנו מושב לנוח עם הנקבות שלנו :

והנה על אומרו כתיב למשפחותיהם ילאו מן החיבה ראויה להרמ"ה ז"ל שכתב ח"כ דאשתי לא אשתיבת אורייתא עד מרע"ה גמרא הוה ביריבו והכי הוה ואב"ע כולה אורייתא מתבז הוא בחיבה גבי אברהם ואפקודי הוא דלא הוה מפקדי עלוה עד דאחא משה ע"ל ואנח עבדא אמינא דמ"ס אב"א כולה אורייתא הוה בחיבה גבי אברהם וכו' זה לא יתכן כי ודאי כל מה שכתוב בחורה לא נגלה בארץ אלא עד זמן מרע"ה אך הראשונים כגון נח וחס וכן אברהם יחק ויעקב היה להם ספרים שכתבו כל מה שהיה בזמנו ויודמן שכתבו אללם בחיבה דברים ומעשים כמו לשון הכתוב בחורה ע"י מרע"ה שיהיה הלשון מכוון ולכן

ולכן בדבר זה היה כתיב בספריהם למשפחותיהם ילאו מן החיבה כאשר כתוב בחורה מרע"ה ועל זה אמר חליעור לשם כתיב למשפחותיהם ילאו מן החיבה כי הוא ראה כתוב כן בספרים שכתב נח וחס שהיו ג"כ אלל אברהם ח"כ ודברי אלו יש להעמיסם באופן הרחשון שכתב הרמ"ה ז"ל ואנכי הרחשתי הדברים בס"ד :

שם גביל לה חזרה פירוש סובין שמעורב בהם קמח שאחר הלישה יתליע מחמת רוב החום של החיבה שהוא נשאר בלא אפייה זמן הרבה וע"י בפסחים דף מ"ב הכא חרגומו מי"א דחזרה וכן הוא במלע"א דף פ' ופירש הערוך מים שהמחה בהם סובין ע"ש :

שם חיתיה קב"ה לאברהם ואתיה מוימורה פירוש מיכאל הוא שר החמד שהוא בקו ימין של עשר ספירות והקב"ה שלח לאברהם ח"כ את מלאך מיכאל שהוא מימין לעזרו ולשמרו ולתמוכו במלחמה זו :

דף ק"ט והווי שדי עפרא והוה חרבי גילי וכוו גירי פירוש גילי ר"ל קס כמ"ס בגמרא דכוכה דף י"ד חבילי קס חזיר לני סתר לה למנקט בגיליהו ופירש הערוך גיליהו ר"ל קס ע"ש ולרדך להבין למה העפר היה חרביה והקס היה גירי ונראה כי אברהם ח"כ היה עניו מאד דכתיב ואנכי עפר ואפר שהיה לו ענוה כפולה מבית ומחוץ וכמ"ס התנא מאד מאד הווי שפל רוח מאד מאד מבית ומחוץ דווי היא ענוה אמיתית וידוע כל מדה עובה וכל מלוה יש לה רמז באוה אחת מן כ"ב אותיות כפי ראש סם המדה והמלוה דהיינו אהבה באות א' חסד באות ח' דקה באות ל' ענוה באות ע' וכן כיוולא בזה ח"כ ענוה כפולה היא ב"פ ע' שעולה מספר ק"ס ואם חסיר ק"ס מן עפר ישאר מספר חרב גמלא אותיות עפר הם מספר קס חרב כי אברהם ח"כ היה עניו אמתי שאמר ואנכי עפר בזנות ענוה האמיתית שבו שהיא ע' כפולה שמספרה קס וזה שהיה העפר חרב להרוג את חויביו וכו' הוה שדי גילי שהוא ק"ס מספר ת' שהוא לדיק שיש לו אות ת' חסיה וכמ"ס רז"ל ע"פ והתיתה תו על מלחות האנשים שכותב על מלחן של לדיקים אות ת' שרומז בה תו חסיה והוא צבק באות ת' חסיה וגבר על תמות דסט"א שמספרה קס לכן נהפך הקס לגירי שהורגים למרחיק ועדיף מחרב שהורג מקרוב כי תו חסיה היא מחממה בסוד והחממה שהיה בעליה יודוע דהחממה נקראת רחוק בסוד ותחלב אחורו מרחוק וכנ"י בזה"ק ואברהם אחיו בספירת החמד שהוא תחת ספירת החממה בקו ימין של י"ס והחסד יונק מן החממה ולכן כתיב באברהם וירא את המקום מרחוק ולכן זכה להיות הוא מקום לה' שנעשה מרכבה לשכינה ולכן אמר להשי"ת אל נא העבור מעל עבדך ולכן חרז"ל כל הקיבץ מקום לתפלתו אפי אברהם יהיה בעורו ואמר אפי אברהם רמזו לאור החממה בסוד מ"ס רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות בזנות העמידה אפי אברהם אפי יחק ואפי יעקב דק"א על חב"ד ואברהם יחק ויעקב הם חנ"ת ולכן אמר אפי אברהם יהיה בעורו והנה חס חסיר מספר מקום מן מספר קס שהוא גילי ישאר מספר גירא ולכן הוה שדי גילי שהוא קס והווי גירא :

שם אמר גם זו לטובה נ"ל בס"ד גם זו עולה מספר נ"י שהוא גבורה כי מנלפ"ך שהם ה"ג הם פר דיגים וכל חלק הוא נ"י ולכן אמר רבינו האר"י ז"ל כל נ"י ששסף תיבה רומז לגבורה והוא כיון למתק כל גבורה מן ה"ג שהוא מספר נ"י לעשיית רחמים ולז"א גם זו הגבורה שהיא נ"י כמנין גם זו תהיה לטובה שתהפך לרחמים :

שם ח"כ ליבנו אחר בעורא הגרסה הנכונה היא מ"ס בס' דקדוקי סופרים בתלמוד כ"י דגרים לבנו יתה בעורא :

שם ח"ל אמר ריב"א נחלקו לשלש כיתות קשה בשלמא שתי כחות בחרו בבקעה דניחא להו מושב הבקעה אך כת שרלו להלחם ברקיע למה בחרו בבקעה ארבה יותר טוב להם לבנות בהר וכמ"ס במערבא ומה טעם מלאו בבקעה וי"ל דה"ל הם רלו בהר וכיון דשתי כיתות שהם הרוב בחרו בבקעה הוכרחו גם הם לבנות המגדל אללם כדי שאם יהיו הם מנומלים יעלו שתי כחות אלו למגדל לעזור להם ואם יבנו בהר ח"ך ידעו שתי הכחות שהיו כת זו מנומלים כדי שיבאו לעזור אותם דודאי ההרים רחוקים מן הבקעה ולכן הוכרח לבנות המגדל אללם בבקעה כדי שיראו אותם ולז"א לראוהו חס העיר ואת המגדל תרי חלוקות נינהו דהיינו העיר של שני הכיתות והמגדל של כת השלישית :

שם מגדל שלים נשרף שלים נבלע שלים קיים נ"ל בס"ד טעם שנחלק לשלשה חלקים שונים אלו כי האדם בנוי בארבעה יסודות ארמ"ע וכנגד יסוד האש שבאדם נשרף שלים וכנגד ב' יסודות רוח מים שהם בלוטים בגוף ויש להם ממשות בחוכו כי הגוף נוד מלא רוח גם מגיל בקרבו מים נבלע שלים וכנגד יסוד העפר שהוא קיים בגוף האדם כי סופו להיות עפר בקבה וזה ישאר קיים בקבר כמ"ס כי עפר אהו ואל עפר תשוב לך שלים קים או יובן בס"ד הטעם דשלשה שותפים באדם וכנגד שני חלקים של אב ואם שלים נשרף ושלים נבלע וכנגד חלק הקב"ה שלים קיים כי גופם אבד אך נפשם נשארה קיימת ונתקנה ע"י גלגולים או יובן דידוע אנשי דור הפלגה הם היו גלגול דור המבול ואח"כ נתגלגלו באנשי סדום ולכן כתיב ואנשי העיר אנשי סדום ואח"כ נתגלגלו בבני ישראל במלרים וסם נתקנו ולכן כנגד גלגולם בסדום שנשרפו באש וגפרית ולא נתקנו לכן שלים נשרף וכנגד בואם דבור המבול שנמחו ונבלעו בארץ שלים נבלע וכנגד גלגולם בבני ישראל במלרים שסם נתקנו ונתקיימו לכן שלים קיים :

שם לוייר מגדל משכת נראה לרמוז אותיות שהם עומדים בכל אותיות מגדל מלפניהם הם אותיות נדמה שהוא לשון כריתה כמו נדמתה אשקליון וכן נדמו עמי מצלי הדעת וכן השכחה עושה הכרתה לדברים שבלב שישתכח וילאו מלבו גם עוד אותיות נדמה מספרם כמנין עיט היון כי השכחה באה מן הקליפה הנקראת עיט היון :

שם מאד שמתכוונים וחומאים פירוש יש רשע שהילכה"ר רודף אותו ונד אותו לעבות עון וזה נקרא מזיד אך יש הוא רודף אחר העון לעשותו וזה נקרא מרד וז"ש שמתכונין להביא עלמון לירי עבירה לחטוא בה כמו המקשה עלמו לדעת וכיוולא בו ומ"ס מאד זו שפיות דמים נראה מאד אותיות דם א' ואות ח' רמזו לאדם ר"ל שופכין דם אדם :

שם מאחר שארץ ילא ממנה לחס למה לנו עוברי דרכים שאין באין עלינו אלא לחס ממוינו נראה הכונה לחס קאי על כל לרכי הסעודה כי הסעודה כולה נקראת כמו עבד לחס רב מדוע לא בא בן ישי אל הלחם ומנהגו של עולם יש עיר שגמלאים בה חטים הרבה שזרעים בה אך אורז לא ימלא בה כלל אלא מביאים אותו להם ממקום אחר ויש גם לאן אינם גדלים בה כדי לשחוט ולאכול אלא מביאים אותם ממקום אחר ויש גם הירקות שגריבים לחבשיל לא ימלא בה אלא מביאים ממ"א אך סדום היה בה רוב עובה שכל דבר הלךך לבני אדם לאחילתם מולי בה ולכן עוברי אורח שמוביאים מיני פירות למבור כיון דאין להם לורך בהם גמלא אין באים אלא לחסר ממונם להכניס להם פירות ולהוילא מהם משות :

שם מלמד שהיו נותנים עיניהם בצעלי המזון פירוש באורחים וגרים שהם צעלי מזון ולא צפושבים שקבועים בעיר כי כל מגמתה עיקרה היתה שלא יבואו אורחים

שלה באת ה"א, לכך הוא ה"א חצעה עלבונה למעלה וזהו ריבה, כלומר ריב ה"א :

ש"ס. טעם קרחה בישראל. לפי פשוטו הוא שנסרפו ר"ן אנשים גדולים, וגם נסתבב מזה מגיפה אח"כ, ועוד כ"ל ענין הקרחה, כי ידוע שיש קליפה נקראת תוק"ל וישראל נלילין ממנה בזכות חומשי תורה, לכך מספר ישראל יתר על תוק"ל מספר חומשי תורה, וזהו שחלק על חומשי תורה הם גזברים על תוק"ל. והנה קרחה שחלק על חומשי תורה הוא מלוח מדעתו ולא בדבר השי"ת, נמלא כפר בכל חומשי תורה, ולכך נברה קליפת תוק"ל אשר ישראל היו גזברים עליה בזכות חומשי תורה, ולסילוק כח זה של חומשי תורה קרי ליה קרחה, שהוא קרחה ה"א, או רחק ה"א :

ש"ס. אין שיבש באינינו. פירוש כמו חוגן שאינו חבל ממש וגם אינו עוסק במלות, כן הוא לא הלך אלל מרע"ה לבקש ממנו מחילה ולא הלך עם קרחה ועדתו. ואומרו שנעשה לו פלאות, כי אשהו עשהה דבר תפל לסחור עשהה, אך ודאי לא ד"ו מנע אותם מלכנס לתוך האהל שלו לבקש עליו, אמנם מן השמים עשו לו פלאות בד"ו שכל הבא ורואה דבר תפל זה שעשהה אשהו חוזר לאחוריו, וע"כ יטול שלא מליאוהו :

דף ק"י. כל החולק על מלכות ב"ד ראו להכניסו נחש. כ"ל ב"ד הטעם, כי דוד הע"ה הוא נקרא משיח ה' שמשו שזולל הע"ה, ולכן אמר נחש דוד בן ישי ונחש הגבר הוקם על משיח אהי יעקב, ולכן החולק על מלכותו ראו להכניסו נחש כמנין משיח. וגם יובן כי דוד הע"ה, היה בגלגל אדה"ר ותיקן פנס הנעשה מסיבת הגחש, ולכן החולק על מלכותו ראו להכניסו נחש :

ועוד כ"ל ב"ד טעם לזה, דידוע שהאש הוא סימן ורמז למלכות, כמו"ש רז"ל מה ראה אחיטופל לחלוק על דוד, ראה אש וילאח מאמרו וחשב שהוא יהיה מלך, ולא ידע כי זה הסימן הוא על שלמה הע"ה שהיה מן בנה שבע שהיתה בת בנו של אחיטופל, נמלא האש הוא סימן ורמז למלכות, וכ"ל הטעם כי בעולם התחתון יסוד האש הוא עליון בארבעה יסודות סדרן הוא ארמ"ע, וגם האש עניינו עליה כי אש חרליק אש הוא עולה מאיליו למעלה, כן המלך הוא עליון על כל בני אדם, ולכן החולק על מלכות ב"ד מבישו נחש שארם שלו הוא אש סורק הגוף כמ"ש רז"ל המתחייב שריפה נופל לדליקה או מבישו נחש, וכיון שחלק על מלכותו שרמוזה באש, לכך מבישו נחש שנשרף באש :

ובאופן אחר כ"ל ב"ד, הטעם הוא דאמרו בגמרא דשבת דף קנ"ה אשר בא אל אביגיל בת נחש אחות לרחובת אש יואב, וכי בת נחש הוא, והלא בת ישי הוא, אלא בת מי שמת בעשו של נחש, ר"ל הלא בן נחש שלא היה לו שום חטא, ורק מת מנחש עלתו של נחש שסיבבה מיתה בעולם, נמלא ליבו מכנהו הכתיב בשם נחש, בשביל שהיה לדיק גמור שלא חטא כלל, והנה החולק על מלכות ב"ד טענתו היא מנחש דאחיו מן רות המואביה, ולכך אין ראויים למלוך על ישראל האסורים לבא בקהל, וכמו טענת דואג, נמלא הוא מטיל דופי גם בזבי שהיה בן בנה של רות, ועל כן בעבור כבוד ישי הדיק נקרא בשם נחש מתחת דקיותו יבישו נחש, לזה החולק ומטיל דופי :

א"י יובן ב"ד טעם לזה, כי דוד הע"ה תיקן תהלים שהם זמירות ועשה בכל זמר וזמר תיקון ויחוד עליון לזמר בו ערליים, ופרשתו ב"ד לכן תמלא סמוך לאותיות זמר יס אותיות נחש דאותיות זמר הם למעלה מאותיות נחש, שגזברים על הנחש, וזוה פרשתו ב"ד מ"ש השי"ת לנחש, הוא יוסףך ראש, ר"ל יוסףך ב"ד שרמזו בראש אותיות שמוך, ועל כן החולק על מלכות ב"ד שמיטיל דופי ח"ו בדוד הע"ה שתיקן זמר להכניע הנחש, לכך ראו כי יכשו נחש לזה החולק :

ש"ס. זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו. יובן ב"ד דאמרו בגמרא דאמר רשב"י יכולני לטפור העולם מדין תפלה על אשר אין מתפללים בזיונה, דלכס מבלבל מן לרות הגלות כשיכור, דכתיב שכורה ולא מיון. והנה מי שיש לו ממונו הרבה יהיה לו לב רחב תמיד ולא יתבלבל משום דבר כי הממון מרחיב הלב, א"כ בעל הממון אינו יכול לטפור עלמו מדין תפלה אלא הוא מתפלל בטוב, והנה אס תמלא אותיות אדם כזה אל"ף דל"ת מ"ס, תמלא אותיות המלוי הם אותיות מתפלל, והמלוי הוא רגלים של אותיות הפשוט, ולז"א זה ממונו של אדם דייקא שמעמידו על רגליו שמעמידו בתפלה בשופי הרמוזה ברגליו של אדם, דמלוי אדם הוא אותיות מתפלל, דהאדם לריך להיות מתפלל תמיד ואינו יכול לטפור עלמו מדין תפלה :

ש"ס. מה שמועה שמת. ק' הול"ל מה שמע ולא כפל לשוני ואמר מה שמועה שמת, וג"ל ב"ד דאס שמועה זו קאי על הדברים המפורשים בכתוב ועלה קאמר וישמע משה, זאת כל העומדים שמוע אותם דקרח לא דבר עמו בלחשה, אלא מוכרח לומר ששמע עיד שמועה אחרת מפי אחרים שהגידו לו על דברים אחרים של גנות :

ש"ס. משאיו שלש מואות פרדות לבנות היו מפתחות וכו'. הנה לפי פשוטן של דברים נקט שלש מואות בלשון גזמא, וכמ"ס במסכת תמיד אמר שמואל בשלשה מקומות דברו חכמים בלשון הבאי, ואלו הן תפוח וגפן ופרוכת ע"ש, אך נראה נקטי כאן לשון הבאי לפי פשוטן של דברים, אך באמת יש להם רמז עמוק בדברים אלו, ועוד הני לומר דגם לפי הפשט אין זה לשון הבאי אלא לשון מתוקן הוא, והיינו אפשר כי תיבה שהיא מעור היא קורין אותה בשם מפתח, ודרכם של הולכי דרכים אינם מניחים ממונם בתוך תיבות של קס אלא בתיבות העשויים מן העור כאשר נמלא עתה מפני הקלות, וקורה היה לו שם מואות תיבות מלאים נכסיה וממין ומטלטלים, והם קורין לתיבה של עור בשם מפתח, והוא היה לו ת"ר תיבות מלאים שכל פרדה נשאה עליה ב' תיבות, לכך היו משיי שלש מואות פרדות לבנות שנושאים עליהם שם מואות תיבות מלאים נכסים של קורח :

ש"ס. שלש מעטנות העמין יוסף הדיק. כ"ל ב"ד טעם לשלש מעטנות אלו כי כל התבואה אשר נתקיימה באזכרות של יוסף הע"ה ולא נתקלקלה בשאר תבואות העולם היתה זאת ע"י שפע עליון וקדוש הנשפע מלמעלה בזכותו של יוסף הע"ה, ועל כן העושר הוא של יוסף הע"ה ואינו של פרעה, אך הכסף הזה שקבל תמורת התבואה היה משלשה חלוקות, ה' משל עובדי ע"י שהיה ממונם מאוס ומשוקף שאינו ראוי לבא ולהיות בחלק הקדושה, וכנגד כסף זה עשה יוסף הע"ה מעמון א' שהיה כל כסף זה של עובדי ע"י הובא ונכנס למעמון זה בהשגחת שמים, כי בדי שמים יש ברירה בדרך גם להיות נזכרים כספים אלו באים לאזור זה, ועל זה האומר אמר כאן שנטלו קרחה וסופו ירד לעמיון, כי בלעתו הארץ, ומין הב' היה כסף שבה וגאסף מן אנשים שאינם עובדים ע"י, אך יש בידם גזל וגניבה דאינו מאוס כמו הכסף שהוא של עובדי ע"י, וכנגד כסף זה עשה יוסף הע"ה חילוק שני כדי שעל ידי שמים יהיה ברירה לכספים של מין זה שכולם יבואו לאזור זה, וזה האומר נגלה למלך רומי והביאו לאזור הממשלה שלו, ומין הג' היה כסף של אנשים טובים שהיו שומרים שבע מלות בני נח דכספם נקי מאיסורא וראוי הוא לבא לחלק הקדושה כנגד זה עשה יוסף הדיק חילוק שלישי ונזכרו כספים של מין זה בדי שמים ובאו לאזור השלישי, וזה גמיו לדיוקים לעת"ל, כלומר אחר ביאת המשיח ב"ד א :

ש"ס. קרח לא מן הבלועים ולא מן השרופים. ופירש רש"י במגפה זאת, והדבר יפלא אך יתכן קרח שהוא העיקר אב המחלוקת והוא אשר הסית והחטיא את כל

עדתו לחלוק יהיה יטול מן הבלועה אשר ברא השי"ת לבעלי המחלוקת ההם, ויהיו אשתו וצניו הקטנים וממונו כבלעים, והוא יגלל מן הבלועה ומן השריפה וימות במגפה דאפילו עם השרופים לא ישרף. ועוד קשיא מלתא עובא מה יענה רבי יוחנן לפסוק ותבלע אותם ואת קרח, וג"ל ב"ד דר"י יודה דקרח נשרף עם השרופים דהוה בהדיהו, אך לא נשרף כמותם, כי הם גם גופם נשרף, אבל קרח לא נשרף גופו כלל, אלא נשמתו נשרפה כשריפת בני אהרן שהיתה שריפת נשמה וגוף קיים, ואחר שנשרפה נשמתו, נתגלגל גופו ובלע עם הבלועים, והכי קאמר ר"י דקרח נתגלגל גופו ובלע עם השרופים מפני שלא נשרף גופו, דכתיב אין למיתו עם השרופים מפני שלא נשרף גופו, דאמר באבול משמע דנשרף גופו שנאלל כמו ע"יס, וקרח לא נאלל גופו באש, ורק נשמתו נשרפה, וגם אין למיתו קרח עם הבלועים, כי כל הבלועים נבלעו חיים, כמ"ש וירדו חיים שאולה, והוא נבלע מת, ולכן כתיב את האדם אשר לקרח ולא קרח דאינו דומה להם, כי הם נבלעו חיים שנקראים אדם, והוא נבלע מת, אך עכ"פ מאחר שנבלע גופו אפילו שהוא מת מתי למימרו הכתיב ותבלע אותם ואת קרח כל חד בדידיה, הם נבלעו חיים והוא נבלע מת, אמנם במתניתא חשיב ליה עם הבלועים ועם הנשרפים, דכיון שנבלע אע"פ שנבלע מת חשיב נבלע, וכן אע"פ שנשרף נשמתו בלבד חשיב נשרף בסתם :

ש"ס. עד שזרק בהם חילים. ענין החילים אינו כפשוטו, אלא הוא לשון מליצה שהוא ענין כוחות הדינין הקשים שבאים ממדת הגבורה של מעלה, ע"ד שאמרו באדרתא זכו מלח לא זכו מחך פאתי מואב, וכן כאן חילים בהפוך אהוון מחך : **ש"ס ע"ב.** באפי נשבעתי וחזרתי בו. ודאי לא ש"ך חרטה גבי קב"ה כי הוא ליפה עתידות וידוע מה שעתיד להיות, אך אומרו באפי נשבעתי, כלומר השבעה היתה בזמן שאפי היא מדת הדין המוחה שנשבעתי שימסרו ביד מדה"ד, אך עתה אחר שקבלו יסורין נהפכה מדת הדין מאליה ונעשית מדת הרחמים והיא רולה עתה להטיב להם וגמולת השבעה כדקיימא קיימא, דהשבעה היתה שימסרו ביד מדה זו ותעשה בהם מה שתחפץ, וגם עתה גמסרים בידה לעשות בהם שתחפץ, ועתה חפלה להטיב להם, וכמ"ס רז"ל מה עתר זה מהפך התבואה בגורן, כן הדיקים מהפכים מדת הדין למדה רחמים :

ר"ז וחזרתי בו, כלומר המדה שהיתה דין חרטה למפרע להיות רחמים, ואור חוזר נעשה אור ישר שהוא חסד, והענין הוא כי שם הוי"ו בלירוף הוי"ו הוא דין כי אור הנוקבה קודמת לאות הדוכרא, ולא עוד אלא, דאותיות ה"ו קודמים לאותיות ה"י, נמלא לירוף זה הוא אור חוזר, ובאשר תחזור לירוף זה של הוי"ו למפרע יהיה סדר שם הוי"ו שהוא אור ישר, וגם דאותיות הוכר קודמים לאותיות הנוקבה, וכן שם אדניי כשהוא דין גמור יתהפך ללירוף דינא בסוד דינא דמלכותא דינא, וכשיהיה בסוד המיוק יהיה לירוף אדניי, דאות א' בראש הוא מסוד שם אהי"ה, ואות יו"ד בסוף היא משם הוי"ו, ואותיות ד"ן שהם דין גמור נכפפים ועקדים בתוכם, וזהו חזרתי בו, שיתהפך סדר אותיות השם מלירוף דין ללירוף רחמים :

ש"ס. כרתי בריתי אלו חמ"ו. נראה הכונה שהם מסרו עלמן בעבור ע"י שהיא ראש עשרת הדברות, והעובר עליה עבר על כל יו"ד דברות, וזהו כרתי ברית יו"ד עלי זבת, אלו רבי עקיבה וחביריו שמסרו עלמן בעבור עסק התורה שבכתב היא ז' ספרים ומתחלת ב"ד, ותורה שבע"פ היא שמנה דרנין שהם כשר ופסול עמא וטהור אסור ומותר חייב וזכאי, והוא עלי זבת יו"ן ב"ת ח"ת :

ש"ס. שצקיה רבי עקיבה לחסידותיה. כ"ל ב"ד דרבי עקיבה דרש ציומא על קבלת התשובה אשריכס ישראל :

ישראל לפני מי אחס מטהרין ומי מטהר אתכם חזקים
 שבשמים שיש לכם דין בניס, ואחר שדרש דרשה זו של זנות
 שבקיס הכא דרשים להפקד. ואמר לשון חסידותיה ע"ד משה
 זכרתי לך חסד נעורך, וכן מלינו שאל' אותו רשע על
 ישראל משל למלך שכעס על בניו, וידוע התשובה מוקבלת אל
 ישראל מדין בניס והיא עיקרה ניתנה בחזרת חסד, לכן אמר
 בתשובה ימינו פשוטה לקבל צדיק, ימין חסד הוא :
דף קי"א. מאי אמון אר"ם א מלך נאמן. ג"ל בס"ד
 הוי"ל יודע שיש רמוז באותיות אמון לשלשה
 שמות הוי"ה, דהיינו ב"ת רמוז ו"ד מלך וי"ד מלך
 וא"ו באמלע, הרי מספר שם הוי"ה שהוא כ"ו, וכן אות
 מ' לורשה כ"ף וחו' שהוא מספר שם הוי"ה ב"ה, אך אות
 נו"ן אם היתה נו"ן סתומה היה רמוז בה שם הוי"ה ב"ה,
 ו"ד למעלה ו"ד למטה וא"ו באמלע, אך נו"ן דאמן הוא ו'
 פתוחה שיש בה ו"ד אחד למעלה, ואין כאן רמוז לשם
 הוי"ה ב"ה, לכן שאל מאי אמון, כי הוא שמע שיש בכל אות
 מן אמון רמוז לשם הוי"ה ב"ה, ובאות נו"ן דאמן ליכא רמוז
 זה, והשיב אר"ם אמון ר"ת א מלך נאמן, וא"כ טעם דאמן
 הוא נו"ן סתומה שיש בה ו"ד ושי וי"ד :

שם. אחד מעיר מוכה כל העיר כולה ושנים ממשפחה
 מוזנין כל המשפחה כולה. קשה אך לעיר שיש בה
 הרבה בני אדם יספיק לה לדיק אחד ולמשפחה לדיק שנים,
 ונ"ל בס"ד דהיא הנותנת שאם כל אנשי העיר רשעים שהם
 רבים ויש לדיק אחד בניס יגרל ערכו עשר דות, דאפילו בין
 רבוי רשעים אלו, הוא לדיק ולא למד ממשפחה, אבל
 משפחה דאנשיה מועטים אין רבותא כ"כ לדיק אחד
 הנמלא בתוכו להגין עליהם, ולכן לדיק שנים לדיקים :
ועוד. ג"ל בס"ד, דאם המשפחה כולה בחוק העיר שדר
 שם הדיק ודאי יספיק להם לדיק, דהא אפילו על
 כל המשפחה כולה, היינו אפילו אם אין כל המשפחה יושבין
 בעיר אחת עם אותם שני לדיקים אלא הם מפוזרים בשלש
 וארבע עיירות, חפ"ה שני לדיקים שיש באותה משפחה
 מוזנין אותם שמגינין עליהם חפ"פ שאין דרים עמהם :
או יובן בס"ד מוכה את כל העיר דהיינו הארץ והגדל
 בה שהם לומח ומי בלתי מודבר, כי אלו לא תטאו,
 ולכן יספיק להגין עליהם מן הפרענות שלא תבא עליהם
 ע"י זנות לדיק אחד, אבל בני אדם שחטאו לא יגילו לדיק
 אחד, אלא לדיק שבכל משפחה ומשפחה שבעיר יהיו שנים
 לדיקים שיגינו עליהם, שאם יש בעיר חמשים משפחות לדיק
 להם מאה לדיקים :

שם. א"ל מילט קא לייטת. קשה כפל הלשון דהו"ל א"ל
 קא לייטת לי, וגרתי לפרש ים קללה שדיא גרתי
 מבחוק קללה, אך בחוק לבו מכוין לצרכה, כהך דתורה
 ולא תחזור וכו' ויש קללה שאין לה משמעות של צרכה,
 אלא גם מצפנים היא קללה, ולכן נסתפק רב כהנא אם
 דברים אלו הם קללה חלושה מצפנים ומבחוק, או"ד היא
 קללה מבחוק, אבל בפנים בלב היא צרכה, ולכן א"ל
 מילט קא לייטת קללה בפה וקללה בלב, וא"ל זו לא קללה ולא
 צרכה, אלא היא עלה טובה :

שם. אף ויאתן שנים מששים רבוא. פירש רש"י ז"ל
 שמתו בימי החשך וזה פלא דכ"כ היו רבים בימי
 החשך, ונ"ל בס"ד דלאו על אותם שמתו בימי החשך קאי
 אלא על אותם שגולדו ומתו במשך רד"ו שנים שהיו במלכות,
 שאם תחשוב כמה נפשות הן, אז יעלו אלו הוולאים שנים
 מששים רבוא :

שם. בא והראוך מה עשו אבותי לחבותך. ג"ל בס"ד
 כונת אותו זקן בדברים אלו לומר אל התרעמו על
 האומות כשעשין לכם לרות ונזקין, כי כל זה הוא נגזר עליכם
 מן השמים בעבור שתקון עוונות שאחס חייבים בהם ולטובתכם

היה הכבוד הזה להם חמש או שש חדשים היה נשלים כל
 הזמן כולו ולא היה נשאר עליה גלות בשעבוד מלכות, אך
 כיון שנתרעס ואמר הרע לעם הזה והלל לא הללת, אז
 תקף שלח הסי"ת את משה בחירו ביאה שניה ועל ידה
 אח"כ התחילו המכות, וכיון שהתחילו המכות פסקה העבודה
 כמ"ש רז"ל, וכיון דלא נשלים הזמן נגזר שעבוד מלכות,
 וכיון דנגזר עליהם שיגלו, הוטרך מרע"ה להפטר במדבר
 ולא נכנס לא"י, שאם היה נכנס לא"י היו באים על קברו
 ולעקוב ויהי מתפלל ומבטל הגלות, וגמלא דברים אלו
 שדבר הם גרמו שלא יראה במלחמת ל"א מלכים, וגרשה
 דובר מניינא שהם ל"א מלכים, לרמוז מ"ש לא הללת את
 עמך גרם לו לא יראה בל"א מלכים שרמוזים בתיבת לא :
שם. מה ראה משה. פירש רש"י על איזה מדה מן י"ג
 מידות ראה והשתחוה. קשה כיון דפסוק ויקוד נאמר
 אחר הזכרת י"ג מידות כולם, למה את כולם ראה והשתחוה,
 ונ"ל בס"ד דשאל כן משום דכתיב וימחר משה ויקר, ואם
 אחר שראה כל י"ג מידות, למה אומר וימחר, אלא ודאי
 כי הוא לא המתיין עד אחר כל י"ג מידות, אלא מיהר
 ליקוד קודם שנגמלו כל י"ג מידות, דעל זה שייך לומר וימחר
 שהיה מן הראוי להמתין עד הסוף וליקוד, ולכן שאל איזה
 מדה ראה וימחר ליקוד בה, ומשני אך חפ"ה ראה :

שם. א"ל רשעים יאבדו. ג"ל הכונה לומר, אם אתה
 מאריך להם אף בעוה"ז א"כ יאבדו מעוה"ב, דאחר
 שרוחין שמלליחין במעשיהם הרעים ואין פרענות בזה להם
 נעמשים בסט"א יותר, ואין שמים לב לחזור בתשובה,
 משא"כ אם יבאו עליהם יסורין ופרענות, יתעוררו הם
 ואחרים בתשובה, כמ"ש כאשר משפטיך לארץ דק למדו
 יושבי תבל, כשרוחין שעושה הקב"ה משפט ברשעים יתעוררו
 הכל בתשובה שנקראת דק, אבל הדיקים אין חשש מזה
 עליהם, דמאחר שהם לדיקים גם אם לא יבאו עליהם
 יסורין בשביל איזה חטאים מועטים שנכשלים בהם אז אם
 תאריך אפק עמהם לא יאבדו, כי בלי ספק יתעוררו
 מאליהם בתשובה :

דף כ"ג. דטרקיה לגליה ואבדה למפתחיה. י"ל דאין
 המשל דומה לנמשל, וכאשר העיר מהרש"א
 בזה. ונ"ל בס"ד מ"ש במשל אבדיה למפתחיה, אין הכונה
 שאבדו מן העולם, אלא ר"ל אבד מידו שילא מתחת ידו
 ובא לרשות אחר שאין ידו מגעת שם להשיגו, דהיינו בחופץ
 שהוא סגר שער החצר ויאל לחוק, ואחר סגור השער
 נפל המפתח מידו ונתגלגל דרך חור או חלון, ובא בחוק
 החצר דהשער סגור ואין ידו משגת את המפתח שהוא
 בפנים שיקחנו ויפתח בו, יען כי האדם בחוק והמפתח
 בפנים, ורק העומד בפנים יכול ליקח המפתח לפתוח בו
 השער, זה הוא המשל, וכן הוא הנמשל, דמפתח של
 גשמים הוא כח רוחני אשר בו נפתח ההסגר שיש צעדים
 ויורד המטר על פני חולות, והנה אליהו זכור לטוב היה
 באותו זמן חוק לשמים, כי היה עורני בארץ התחומה, והעבדים
 הם פרושים תחת השמים על פני הארץ והגשם עור בקרבם,
 ויש הסגר סגור עליהם, ועי"ז המפתח שהוא כח רוחני
 נפתח ההסגר וזו ירד הגשם לארץ, וכשהיה מפתח זה
 מסור ביד אליהו זכור לטוב כהיותו עומד בחוק על הארץ
 היה אליהו זכור לטוב והמפתח בחוק, מאחר שהמפתח בידו,
 אבל אחר שהוכרח לעזוב המפתח הזה של הגשמים מידו
 כדי לקבל מפתח של תחיית המתים, אז מפתח זה של גשמים
 עלה למקומו לפניו בשמים, וגמלא אבד מפתח זה מידו
 של אליהו זכור לטוב, כיון דחזר להיות בשמים בפנים
 מעבר השני של העצים, וזו אור שכינתו יתברך הסובין
 בפנים הוא פותח מסגר הגשם במפתח שהוא בא בפנים :
שם ע"ב. א"ל הא דקמן דקפיד מר. הק' הרב תורת חיים
 ז"ל כיון דמשיקרא קרי ליה קפדן משום שכעס

כמ

על אחזב למה לא א"ל טעם זה כשהזכירו על שקראו קפדן,
 אלא השיב לו שקראו קפדן בעבור קפדנות דקפיד עליו עתה,
 ועוד קשה כיון דליהו זכור לטוב כעס באמת על אחזב,
 למה הקפיד על ר"י שקראו קפדן, ונ"ל בס"ד כי גופו של
 איהו זכור לטוב שכעס על אחזב אינו גוף זה שהיה
 מתראה עם ר"י, אלא אע"ג דגופו שהיה מקדמת דנא עלה
 בסערה לשמים ונזדקך, אינו יורד באותו הגוף עוד לעוה"ז
 כשהוא היה מתראה לחבמים, אלא הוא מתראה בגוף אחר
 חדש המחוקן אליו, וגם היה ר"י אומר איהו קפדן הוה,
 משמע על גוף הקדוש של איהו זכור לטוב דהוה בימי
 אחזב דהקפיד על אחזב באמת, אך ר"י אמר אבא איהו
 קפדן הוה, ופירש רש"י אבא חביבי וגדולי, הנה דבר זה
 משמע דקאי על גוף איהו זכור לטוב דהוה בימי
 ומלמדו תורה דלכך קראו אבא כלומר רבי, ולכן גופו זה
 הקפיד על ר"י ולא בא אליו ג' ימים, ואחר שבא ושללו ר"י
 אמאי לא אחי מר, השיב לו קפדנא קריה לי דייחא לגופי
 זה, דגופו זה לא היה בימי אחזב ולא הקפיד על אחזב,
 והשיב לו ר"י אפילו לפי דבריך דגופך זה לא היה בימי
 אחזב, עכ"ז לא חטאתי לך לגופך זה שקראתו קפדן דהא
 קמן גופך זה עלמו הקפיד ולא אחא תלתא יומי. ועוד נ"ל
 בס"ד אחר ששללו ר"י אמאי לא אחא מר, השיב לו
 צדיחותא צדיחותא קפדנא קריה לי, כלומר אני הייתי בא
 אלך ללמדך תורה, וכיון דקריה לי קפדנא בדין שלא אבא
 ללמדך תורה, דהא שנינו במשנה לא הקפדן מלמד ונהגתי
 עמך כפי דבריך, והשיב לו ר"י צדיחותא הא קפדן דקפיד
 מר, כלומר מה שלא באת אליו מוכח דקפיד מר עלי ועשית
 לי עונש במניעה שנמנעה מלבא שלשה ימים, דאם הוא
 בשביל שנהגת עמי כדברי שאמרתי קפדנא ואין הקפדן
 מלמד, א"כ למה באת היום דלרף שלא תבא אליו עוד,
 ויברך צדיחות היו מדברים זע"ז :

שם. אכסי מיני תלתא יומי. ג"ל בס"ד טעם לשלשה
 ימים, שיש בהם ע"ב שמות כמנין חסד לרמוז לו
 מה שגורתי על המטר בימי אחזב לא היה מתוך כעס,
 אלא נחונתי לעשות חסד עמהם בזה, שעי"כ יחזרו
 בתשובה, וכאשר היה, דאפילו אחזב לבס שק והיה מלקחו
 יחושפט הע"ה בכל יום :

שם. מאן רשעים גבוי. קשה מאי רבותיה דעון גביה
 על עון ע"ז שהוא שקול כנגד כל עבירות שבתורה,
 ונ"ל בס"ד דארו"ל כל המתקנא לכבודו יתברך מבטל חרון
 אף מן העולם, כמ"ש גבי פתח השיב את חמתו מעל בני
 ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם, ולכן קשיא ליה איך אמר
 מילתא פסיקתא דכל זמן דרשעים בעולם חרון אף בעולם,
 והלא אפשר שימלא רשעים גמורים וימלא צדיקים אדם קנאי
 שיתקנא לכבודו יתברך ודוחה חרון, ולו"א מאן רשעים
 דקאי עלייהו התנא, אלו הם הגנבים, כלומר גנבים דעת
 הצדיות שעושים מעשה זמרי ומקשים שכל כפנתם, וא"כ
 כיון דאלו מצויים לא ימלא קנאי שירדוף אותם וישמידם
 בשביל כבודו יתברך כיון דעושים רשע בסתר, אך בגלוי
 נראין לדיקים, וא"כ חרון אף הנעשה מכח מעשיהם הרעים
 אין לו תקנה להסתלק. או יובן בס"ד יש אף בפתח ויש
 חרון אף, והיינו אם זורעים חטים ואין באים גשמים כלל
 ויבשו, הנה עלירת גשמים זו נקראת אף, אבל אם זרעו
 ובאו גשמים ויאלו זרעים חסובים, ובעת הקליר
 בא ארבה ואכלם ולא השאיר עשב אחד זה נקרא חרון
 שהוא קשה ביותר שהאדם רואה בעיניו צרכה ושמה בה,
 ובעת שפושט ידו לקבלה ליהנות בא חבב ותקף אותה וזו
 חרון אף, וקשה מאד מהיבא דלא בא מטר מעיקרא שזה
 נקרא אף בסתם, ולכן כיון דאמר התנא חרון אף בעולם ולא
 אמר אף בעולם שאל מאן רשעים שגורמים דבר זה להיות
 חרון אף שגורמות הטובה בעין ופורחת מידם, והשיב גנבי,
 אלו

אלו שגונבים דעת הבריות, שסותר עושין עבירות, ובגלוי נראין לדיקים ועוסקים בתורה ומצוות, לכן מדה כנגד מדה תהיה לפנים טובה גלויה בצרכי הארץ, וכשתגיע לעת הנאחזים יבא חגב ויאכלנה:

שם. רשע בא לעולם חרוון בא לעולם. נראה קאי על רשע בן לדיק דלא למד מאביו הלדיק, ולכן נעשה חרוון, ולכן מביא פסוק בבא רשע בא גם בן דנקיע קרא רשע יחיד. ואמר רשע אבי מן העולם קאי על רשע בן רשע דיש בידו רשות ומממירות של רשעות שלו ושל אביו, ועל כן זה יוכל לעשות קלקול באנשי העולם לקלקלם יותר, ולכן אבדו הוא טובה לעולם, ולהכי הביא על זה פסוק ובאבדו רשעים רבה, כי רשעים תרתי משמע על שלו ועל של אביו: **אך** קאי, אך אומר רשע בא לעולם חרוון בא לעולם, והלא זה כשבא לעולם הוא עוררו קטן ואינו עושה כלום. וכל דנשמח רשע כשבא לעולם מעת הלידה יורד חלק מן הקליפה עמה בעוה"ז, וזה חלק העומאה של הקליפה שיורד לעוה"ז מנמא את הבריות ומזיק להם, והוא החרון שבעולם:

שם. לדיק בא לעולם טיב בא לעולם. כן הגרסא בספרים ישנים, וכן גרים הרמ"ה ז"ל דגרסי טוב ולא גרסי טובה. וכל כ"ב בס"ד כל מי שמקיים התורה מן אלה עד ת"ו נקרא לדיק, וכמ"ס בגמרא דשבת דף כ"ח אלו בני אדם שקיימו התורה מן אלה ועד ת"ו, ולכן כ"ב אלויות התורה ישלשל שפע ברכה מן שם בן כ"ב הולא מפסוקים של ברכת כהנים, וידוע פסוקי ברכת כהנים שיולא מהם שם בן כ"ב הם ת"ו תיבות והם כפולים שאומרים הש"ך וחוזרים הכהנים לאומרים מלה במלה, וכמ"ס חז"ל בפסוק אגורה להם, ולזה רומזים אותיות טוב שהם ב' ט"ו, כ"ב ט"ו של ברכת כהנים שיולא מהם שם בן כ"ב שיורד ממנו שפע וברכה בזכות הלדיק שסומר כ"ב אותיות התורה, ו"ש לדיק בא לעולם טוב בא לעולם, טוב הוא ב' ט"ו של ברכת כהנים, ולכן הביא על זה פסוק זה יתחמו ממעשינו ומעלנו ידעו דארוז"ל אמרו כן מפני דעד נח לא הוה חילוק אלבעית, וידוע הקף וחמס אלבעות שהם ט"ו קשרים הם בית קיבול לברכה כהנים שהיא ט"ו תיבות, ולכן לדיק

הכהנים לפרוש כפייהו בעת הברכה, וקודם נח היה הקף ואלבעות חתיכה אחת, ואחר שגולד נח נולד בחילוק אלבעות נעשו ט"ו חלוקות, וזוהו יהוה בית קיבול לברכה של ט"ו תיבות:

והנה לגרסה דגרסי טובה באה לעולם, כל כ"ב בס"ד ידוע מ"ש השל"ה ז"ל בשם תוקנים דבחול מקום מולא השפע שהם כמו מ"ס סחומה, ובשבת נפתח המ"ס ותהיה לורת ב"ו, ובהקדמה זו פרשתי בס"ד בסה"ק בן ארץ חי בפרשת ויקהל רמז במקראות ע"ס, והנה הלדיק ע"י מעשיו עושה בחול כאשר נעשה בשבת, ולכן נקרא הלדיק בשם שבת וכנ"ו בזה, ופתיחת מקום השפע שיהיה ע"י הלדיק הוא שיהיה מ"ס סחומה לורת ב"ו דמספרם ח', וזה יהיה בזכות התורה שלומד שיש בה ח' דרגין שהם כשר ופסול, אסור ומותר, חיוב ושבאי, עמא וטהור, ולכן חלוקה זו של ב"ו שהיא מספר ח' מהחלוקה שלשה רבעים ורביעי, כי ב"ו במספר ח' הם שלשה רבעים ורביעי, ולכן התורה נמשלה ליון, דארוז"ל כל חמורא דלא דרי על חד תלת לאו חמורא הוא, נמלא היין הוא שלשה רבעים מים ורביעי יין, לרמזו שבזכות התורה שיש בה ח' דרגין תהיה הפתיחה זו של מקום השפע שהם אותיות ב"ו, דהם שלשה רבעים ורביעי:

והנה ידוע מ"ש רז"ל עין שאכל אדם"ר חטה היה, לכן נתקן בתורה שהיא עין חיים, דאז אותיות חטה יהיו אותיות טובה, כי א"ת ח' דחטה תחלק לאותיות ב"ו שהם שלשה רבעים ורביעי, וביון דנעשית א"ת ח' דחטה אותיות ב"ו, אז נמלא אותיות חטה נעשו אותיות טובה, ל"א לדיק בא לעולם טובה באה לעולם טיבה דייקא, דחטה נפקית ותהיה טובה:

א יובן בס"ד, כי מחיבור יסוד ומלכות יהיה בפע טובה בעולם, וזוהו פירש עט"ר אדוני אבי זלה"ה, ואמרתם כה לחי, דהמלכות נקראת כה, והיסוד נקרא ח', ואמרתם חיבור וזונו בסוד ראוי מדברת, אז יתרכה השפע שנקרא שגום עכ"ד, וידוע היסוד נקרא לדיק, והמלכות נקראת עולם, ו"ש בא לדיק דיסוד לעולם המלכות, אז באה טובה לעולם שלום וברכה וחיים:

בשם ה' נעשה ונצליה ליקבהו

מבוא

פרק ראשון. פרק שני.

דף ה'. הכס אע"ג דגמיר מלוא דכתיב יסר בך ואתך ויתן מעדנים לנפשך, קשא דילמא קרא איירי בדלא גמיר, וכל כ"ב בס"ד דיליף מסופיה דקרא דכתיב ויתן מעדנים לנפשך והוא מקרא יתר, דודאי מעדנים בכלל יתן הם, אלא ודאי דקרא איירי בגמיר, והכי קאמר אע"ג דזה יתן מעדנים לנפשך משום דגמיר, והכי הוא נותן מעדנים מתורה ומצוות, וכמ"ס רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל:

דף ט' ע"ב. ומכוונות היו כמין שפי שורות שבכרם. כל כ"ב בס"ד שפאש דוגמה לשורות הכרם לרמזו כי ערי מקלט הם מתת להם שנתנו בחדר עליון להגיל את הרועל בשונג מן המות, ולכן לא נחבו אלא לישראל, ולא נחבו לבני נח, וידוע כי ישראל נקראו כרם דכתיב כרם ה' לצבות בית ישראל, ולכן היו משוללות דכתיב ושלשת את גבול ארץ כרם המשולם, כי החדר הוא משולם במספר שהוא ג"פ כ"ד, וגם נקודת החדר הוא סגול שהוא מבי"ש כזה, ויש מנקודה ראשנה לנקודה שניה כמו מנקודה שניה לאמצעית, ומנקודה אמצעית לראשנה, כמו מראשנה לשניה, וישראל דבוקים בחדר שנקודתה סגול, דכתיב וייתם לי סגולה מכל העמים, ר"ל דוגמת הסגול שהוא משולם:

שם. בעבר הירדן תלת בא"י תלת. מקשים למה נקיע קושיא זו על הברייתא, והלא כאן שלש וכאן שלש הוא מפרש בכתוב, יקשה קושיא זו על הכתוב, וכל כ"ב בס"ד דעל הכתוב ליכא קושיא, ד"ל הני תלתא דמי גדולים הם ופרויהו כל אחת מרתה מהלך יום אחד, אבל של עבר הירדן שיעורם קטן כל אחת מהלך שעה אחת, אבל על הברייתא מקשי משום דאמר שהיו של א"י מכוונות, כנגד אותם של עבר הירדן, משמע מכוונות במידתם ג"כ דאם זו מהלך יום אחד וזו מהלך שעה אחת אין אלו מכוונות: **שם.** חברון ביהודה כנגד בבל במדבר. כל כ"ב בס"ד בעס שנמלאו מכוונות חלק יהודה כנגד חלק לראובן, מפני שיהודה היה סיבה לראובן שיכנס בכלל השבטים, כמ"ס רז"ל מי גרם לראובן שיהיה יהודה:

דף יו"ד. הללו קולטות בין לדעת בין שלא לדעת, הללו אין קולטות אלא לדעת. כל כ"ב בס"ד טעם נכון בזה, והוא דידוע שבכל תפלה יהיה בירור גדול מן נ"ק, ולא מביעא מתפלת לבד, אלא אפילו מתפלת יחיד, וידוע דתפלות חובה שתיקנום שלשה אבות הם שחרית מנחה וערבית, ובאו אנשי כנה"ג ויסדו להם נוסח שכל ישראל יהיו שוים בו לאומרו, ומאחר דשלשה תפילות אלו של שמ"ע הם חובה ק"ל בהו כרבי יוסי, דמ"ל אפילו אם לא כיון בהם ואלא י"ת, יען דעל דעת ב"ד אשר תיקנום ויסדום הוא מתפלל, ועל כן כיון דיולא בהם י"ח אפילו שלא בכונה, בדין הוא שגם בענין הברור הם קולטות נ"ק אע"פ שלא כיון בתפלתו דקדושה האבות זע"א שתקנום, וקדושה אב"י

דף ג' ע"ב. א"ל שמואל לרב מתנה לא תתיב אכרעך עד דמפרשת לי להאי שמעתתא. כל כ"ב בס"ד מ"ש לא תתיב אכרעך, רמז לו בזה דהאי שמעתתא דמפרשת לי עתה היא חגיגה עלי כחורקן של ראשנים שהיו לומדים ההלכות בבבא"ד משומר, כמ"ס במשנה משמת ר"ג בעל כבוד התורה, ופירש רבינו עובדיה ז"ל מפני דמוקדם היו לומדין בבית המדרש משומר ע"ס, ולעוב יזכר רבינו חיד"א ז"ל שהיה נוהג ללמוד ליל חג השבועות וליל הו"ר הלימוד הקדוש משומר, כדמוכח בספר זכרונותיו, תלכ"ה:

דף ה' ע"ב. עאכ"ו"כ שישלם שכר טוב לנפול לעושי מצוה כעושי מצוה. הנה הגרסא בתלמוד שהובאה בעין יעקב הוא שכר טוב, כלומר אע"פ שהוא נטפל לעושי מצוה ואינו מעושי מצוה גמורה, עכ"ז ישלם שכר טוב, ר"ל שלם ומצות מעשית של השכר. וזוהו יובן בס"ד רמז הכתוב וממכותיך ארפאיך, כלומר מעונש מכותיך תלמידי ותבטי ותדעי רפיאתך שהוא שכר טוב שהנטפל יקבל שכר שלם כעושה מצוה גמורה מדין קל וחומר הנז' ו"ש כאשר משפטיך לארץ לרק למדו יושבי תבל, כלומר ממשפטיך שעשית לנטפל לעוברי עבירה כמו עוברי עבירה גמורה לרק למדו יושבי תבל לענין זכות:

דף ז'. הסורגת אחת בשבוע נקראת חבלנית. כל העעם שהיה להם להתפלל שלא יבא לידם דבר כזה, וכמו ענין דאחמר לקמן דף י"א ע"ס:

שם. אף הם היו מרביים שופכי דמים בישראל. מקשים אמאי נקיע שופכי דמים ולא אמר מנאציס. וכל כ"ב בס"ד הכונה לומר כיון שהם חוקרים את העדים בדין הרואה כלום בדקתם אותו אחר מיתה לראות אם יש בו סימני טריפה, ואת"ל בדקתם אותו ונמלא שלם, שמה במיקום סייף היה נקב נפתחה, ולכן כשישמעו הרשעים טענות אלו שחולין בטרפיות או בנקב דנמלא גברא קטילא קטל, אין לבם חרד על עון שפיכות דמים דילרם מכשילם לשפיר דם באומרו אולי זה האדם טריפה, ואין כאן ש"ד ממש לשפוך דאין עון זה ברור בעיניהם, משא"כ שאר עונות של נואף וכיוצא העון ברור ביד העושה אותו וידוע הוא שעשה עבירה גמורה, ואיכא טובא אע"ג דהם רשעים לא ימלאם לבם לעשות עבירה חמורה גמורה, והנה לפ"ז הסנהדרין אין להם לפתוח פיהם הרבה בדו"ח עד גדר שלא יהיה הרואה נהרג, שבוה יהיו נקראים רולחים וחובלים. וזוהו יובן טעם נכון על לא תרלח ביתרו כתיב בפת"ח תחת הלד"י, ובפרשת ואתחנן כתיב בקמ"ך, לרמזו לפעמים הפותח פיו עובר על לא תרלח, ולפעמים אם מקמץ פיו ולא יגיד ההלכה עובר על לא תרלח, וכיוצא בזה שמעתי מפרשים בשם הגאון רבינו איהו מוילנא ע"פ כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה, ועמומים כל הרוביה, שלא הגיע ומורה, ולכן לא תרלח חר בקמץ וחר בפת"ח עכ"ד:

אנשי כנה"ג שהיו נביאים שתקו הנוסח בהם ויעלו לקלוב על ידם כ"ק אע"פ שלא נתקנו בהם האדם, וכל זה בשלשה תפילות של שמ"ע שהם חובה, ומתפללים אותם על דעת ב"ד הם האבות ואנשי כנה"ג, אבל תפילות נדבה הן של יצבור הן של יחיד אין קולטות נ"ק אלא"כ מזוין בהם, ולכן כנגד שלם תפילות הבדיל שלם ערים שהם קולטות בין לדעת בין שלא לדעת, כי השלם דינייהו הכי שקולטות כ"ק לדעת שהתפללו בכונה בין שלא לדעת, וכנגד שאר הפלות שהם של נדבה בין לציבור בין ליחיד אין קולטות נ"ק לא לדעת הבדיל מ"ב עיר של מקלט דאין קולטין לא לדעת כן כ"ל גבון בצוה"ל. וכל מה שהיו מ"ב עיר כנגד שם מ"ב שכתו גדול להעלות נ"ק וכמה תיקונים תלו, וכנגד שם מ"ב זה הקריב בלעם ובלק מ"ב קרבנות :

דף י. מאי עקובה מדם, אר"א שהיו עוקבים להרוג נפשות. קשא למאי הולך להביא להא דר"א. ונ"ל בס"ד דבלח"ה היינו מפרשים עקובה מדם מלובלכת, כמ"ס בירושלמי א"ש י"ב ע"ב עקבת היין אסור, ואמר שם מאי עקבת היין מלובלך דכתיב עקובה מדם ע"ש, וכן הביא בשרש ו"ל ע"ש, או היינו מפרשים עקובה לשון עקלקלות, כמו והיה העקיב למוסור, וכמ"ס בשרש, ולפ"ז קשה והלא פסוק זה איירי בהורגים במזיד, ומאי מייטי מיניה לענין השוגג, לכך הביא דברי ר"א המפרש עקובה לשון ערמה ומרמה, ולפ"ז אין הורגים בגלוי כדי שיהיו נהרגין כב"ד כיון דהורגין בסתר במרמה וערמה, על כן מוכרח מוזמין להם הש"ס בני אדם שהורגים בשוגג כמ"ס לקמן דזו שהרג במזיד ישב תחת הסולם ויפול עליו אדם ויהרגו, וא"כ כמו שרבו המורדין כן ירבו השוגגין :

שם. מאי חצר כהנים. שהיו מחזקתים להרוג נפשות ככהנים. הא הולך להביא הא דר"א המפרש מלת חצר כהנים היינו משום דאיכא למידק והלא קרא דירלחן שמה איירי ברולחין מזידין ועיר מקלט הוא לשוגגין דוקא, ומה שייכות יש להורגי מזיד כאן, ולכך הביא דברי ר"א לפרש חצר כהנים שהולחין נקבלין חבורות חבורות כשהורגין, וכיון דההורג הוא אחד מן החבורה לא יהיה עליו עדים כשרים להעיד. עליו דמעשו יהיו מוכסים דאלו חציריו הם ומתפסים עליו, וכיון דהורגין מזידין ואין נהרגים בב"ד דאין עליהם עדים מוכרח שזמין להם הקב"ה בני אדם שהורגים בשוגג, ולכך אלטרטיו ערי מקלט ע"י לנוס שם בני אדם אלו שהורגו בשוגג דלפי רבוי הרולחין במזיד ירבו ההורגין בשוגג :

שם. א"ר יוחנן הרב שגלה מגלן ושיבתו עמו. דקרק מהרש"א אמאי לא קאמר הכא מכאן שלא ישנה אדם מן רב שאינו הגון כדנקיט גבי תלמיד שגלה, ומה שתיקן דוחק דודאי לא ימלא חכם כרבי מאיר דלא חש להא אלא טובו אבל קלישתו זרק. ונ"ל בס"ד דמ"ש תלמיד שגלה מגלן רבו עמו הם דברי תנא דברייתא, ושפיר י"ל למידין דבר מדברי אמורא דאמר מלתא מסברה דנפשיה, הם דברי רבי יוחנן שהוא אמורא, ואין דרך להוסיף הוכחות לעניינים מדברי אמורא דאמר מלתא מסברה דנפשיה, ועוד נ"ל בס"ד דדבר זה דאין לשנות לתלמיד שאינו הגון אחר בחולין דף קל"ג משמיה דרב דאמר כל הסוגה להלמיד שאינו הגון נושא בגינהם, ועוד אמר באלו זורק אבן למרקולים, ואתא רבי זירא למייתי סיעתא לדברי רב מדברי הברייתא וחדוש קמ"ל בזה לסויעי לרב, אך דבר זה שלא ילמד אדם מן רב שאינו הגון אחר בחגיגה דף ע"ו משמיה דרבי יוחנן ע"מ ויליף לה מפסוק כי שפתי כהן ישמרו דעת וכו', ולמאי יטריך תלמודא למילף מילתא דא"ר יוחנן מן דברי רבי יוחנן, הלא אררבה האי מלתא אמרה רבי יוחנן גופיה ודייק לה מקרא ופשוט :

ועוד נ"ל בס"ד א"ש יעקב הרב לגלות אחר תלמידו

ודאי גרעון גדול איכא בזה להרב ולהכי שפיר משיא לו עילה טובה שלא ילמד לתלמיד שאינו הגון כדי שלא יתבזה, אבל התלמידים גולין ונעדרים אחרי רבם למקום שגלה אין זה בזיון וגרעון לתלמידים אלא רבותא וחיובות להם לדרוך אחר לימוד תורה, וכמ"ס התנא היו גולה למקום תורה ולכן לא נקיט תלמודא עילה זו לתלמידים :

שם כי הא דרב חסדא הוה יתיב וגריס בני רב. מקשים אמאי הביא הוכחה לזו מדור האמוראים כמ"ס התלמוד ולא הביא הוכחה מדור הע"ה דקדים עובא דהוה ליה כהאי גוונא כנו"י בשבת דף למ"ד שיהי יושב ביום שבת וגורם בתורה ולא הוה יטיל מה"מ למקרב ליה עד שעשה לו סיבה להשתיקו מר"ה ויכיל ליה, ש"מ ד"ת קולטין ממה"מ ובשלמא מן עובדא דרבה בר נחמני דהוה ליה פהאי גוונא כנו"י במליעא אין להקשות דמאי רבותא דעובדא דרבה בר נחמני מעובדא דר"ת דתרווייכו חשיבי בזמן אחד אך מעובדא דדוד הע"ה דקדים עובא הוה ליה להוכיח. ונ"ל בס"ד דעובדא דר"ת א"ת ביה רבותא ע"י דהיה בדורות אחרונים ועב"ד ר"ת קלטו, אבל דוד הע"ה הוה נביא ורבן של כל בעלי רוח"ק והיה אחד משבעה כורתי ברית אין כ"כ רבותא בתורה דליה א"ש קלטו ממה"מ, ד"ל אין ר"ת קולטין אך כאן בלירוף וכוותו ומעלתו של דוד הע"ה קלטו ד"ת ממה"מ. ועוד נ"ל בס"ד דיש לומר דוד הע"ה דמלך דינו כרבים והו"ל תורה של יצבור ולכך קלטו משא"כ תורה של יחיד. אי נמי הו"א הא דדוד הע"ה שאני שהיה הענין ביום שבת וגם בארץ ישראל ולכן לירוף וזו קדושת ח"י וקדושת שבת הגינו וקלטו ד"ת ממה"מ :

ועוד נ"ל בס"ד דתלמודא הביא הוכחה מעובדא דר"ת מפני שהיא קלרה, ועובדא דדוד הע"ה ועובדא דרבה בר נחמני ארכיב יותר ולריך להאריך בה. ובני ידידי כה"ר יעקב נר"ו תיקן דעובדא דדוד הע"ה ידעו איתא ע"י נביאים שהגידו דהכי הוה עובדא, וכן על רבה בר נחמני נודעה ע"י אליהו זכור לטוב שגילה לחכמים דהכי הוה עובדא אבל עובדא דר"ת הוה בפומבי בבהמ"ד לפני כל החכמים, עכ"ד נר"ו :

שם. סליק ויתבי אחרוא. אין לפרש דקאי על ר"ת דמה סיבה היה לו לקום ממקומו ולישב על הארץ דבשלמא בעובדא דדוד הע"ה בשבת דף למ"ד מפורש שם הסיבה דסליק בדרגא, אך כאן למה סליק ויתבי אחרוא וא"ל לזו סיבה הוה לריך לפרש לה תלמודא כאשר פירש הסיבה גבי דוד הע"ה וגבי רבה בר נחמני, על כן לריך לפרש סליק ויתבי אחרוא קאי על מה"מ דיתבי אחרוא להפקיעו ולחברו והשמיע קול בשבירת הארץ וחדר ר"ת על שבירת הארץ ושיק. ונ"ל הטעם שהחידו ע"י הארץ ולא באילן אחר לרמוז לו א"ת לדיק גומר שדומה לארץ דכתיב בלדיק אחרז בלבטון ישנה וכבר השלמת תיקון שלך ונתמלאת בשלימות עליו הנפש שלך, ומה לך עוד בצוה"ל. או יובן רמוז לו א"ת יש לך בניס חכמים ממלאים מקומך כארץ זה שגזעו מחליף, על כן לא תלעזר מפנירתך. אי נמי ארז גי' ר"ת שהוא ר"ת רב חסדא :

שם. מפני מה זכה ראובן להמנות בהללה. נ"ל בס"ד ע"פ הכלל של מפני מה דאתמר בתלמודא והו"א הא' בשביל שהוא הבכור והגדול, והב' הוא טעם דקאמר ר"ת מפני שפתח בהללה :

שם. הזרח השמש לרוחמים. נ"ל בס"ד רמוז לו על רחמים בגלעד לגדי כנו"י בדברים ד', ואין אות א' ואלא במבטא אלא רק אותיות רמת שהיא מספר שמש וזו היא אחת משלש ערים, ורמוז לו עליה משום דשם שבימי רוחמים טובא, ולז"ה הזרח השמש לרוחמים זו רחמים בגלעד :

שם. אוהב כסף לא יבצע כסף זה משה. נ"ל בס"ד כסף רמוז לשלימות המלוה במחשבה ודבור ומעשה והיינו

והיינו כ"ף רמוז למעשה כי כל מעשה תתייחס לידים וכפיים וסמך רמוז למחשבה שהיא צמוחא סתימאה כמו א"ת ס' דהוה סתום מכל לדין, ואות פ' רמוז לדיבור שהוא כפה, ולכן המלוה נקראת כסף, וזהו רמוז לתורה שהיא נחשבת בשבעה ספרים, ונחשבת בחמש ספרים כנגד אותיות זה, ולכן זה כינוי לתורה כמ"ס רז"ל ע"פ לדעת מה זה ועל מזה שמה עברו על התורה דכתיב בה מזה ומזה הם כחובים, וזהו זה דזה, ואות ב' דזהו רמוז שהיא תורה כפולה שבכתב ובשבע"פ, או חלק נגלה וחלק הנסתר וזהו זהו הם אותיות זה ב', נמלא כסף רמוז למלות זהו רמוז לתורה כמ"ס במ"א. והנה מרע"ה אוהב לעשות מלות שלימות בשלשה הגו' שהם רמוזים באותיות כסף, ואע"פ שכל מלות שהיו בידו היו שלמים בשלשה הרמוזים באותיות כסף, רלכ לעשות גם מזהו זו של ערי מקלט שלימה בשלשה הגו' שתייה גם זו נקראת בשם כסף, אך כיון דעריין לא הגיע זמן המעשה שלהם ורק יש לו בזה חלק דבור וחלק המחשבה, לכן טרח לעשות להם הבדלה במעשה ההכנות שהכין בהם כדאיתא בברייתא לעיל להביא שם מ"ס ושאר דברים הליריכים להם, ואע"פ דעתה אין קולטות ואין לריך פחה בהכנות א, עכ"ז אמר מזהו זו שבה לירי דייקא שאוכל לתקן בה איות דברים של מעשה בידים אקיימנה מעשיו ולא איות זה עד אחר שיכנסו ישראל לארץ וישלימו ויעשו תיקונים או :

שם. למי נאה ללמוד בהמון למי שכל תבואה שלו. נ"ל בס"ד הכונה למי נאה ללמוד בהמון כלומר לדרוש בדרים תורה ומוסר ויראה שיהיו דבריו נשמעים זה שכל תבואה שלו כלומר שלומד תורה לשמה כי כל הלומד תורה לשמה דבריו נשמעים וכמ"ס רבי מאיר כל הלומד תורה לשמה זוכה לדרים הרבה, וארז"ל ע"פ ובתורתו יהנה יומם וילילה שהלומד תורה לשמה נקראת תורתו, אבל הלומד שלא לשמה עוונה נקראת תורה ה' שלא זכה בה זה הלומד אותה, ו"ס מי שכל תבואה היא התורה נקראת שלו שלומדה לשמה דכתיב ביה ובתורתו יהנה :

או יובן בס"ד דכל רב שלוקח פרס מן הליבור אין דבריו נשמעים כ"כ כיון שהליבור מחזיקים בידו ללמוד גייסי ביה, ושמעתי רב אחד היה דורש תוכחת מוסר בדרים ודרש להם פסוק זה במשלי ח' שמעו מוסר וחכמו ולא תפרעו, כלומר שמעו מוסר שאני אומר וחכמו זו שתקבלו אותו ולא תפרעו הפרס שלי כדי שיהיה מוסר שלי מקובל אלכס, וכן אמר עוד הכותב באותו סימן קחו מוסרי וא כסף, ר"ל קחו מוסר שלי וא תתנו לי כסף הפרס שאין אני רולה מכס כלום אלא רק זאת לשמוע מוסר, ו"ס למי נאה ללמוד בהמון ר"ל לדרוש בדרים תוכחות מוסר למי שכל תבואה שלו, שאינו נהנה מאחרים דאז דבריו נשמעים :

שם. כל האוהב ללמוד בהמון לו תבואה. נ"ל א"ש התלמידים עשפים שהם מסוג מהר לשמוע ומהר לאבד או קשה לשמוע ומהר לאבד או התורה שטורח הרב ללמדם הולכת לאבוד ומונחת על קרן הלצי ואין זכות לרב בה כיון שאבדה מיד התלמידים תקף, אבל א"ש התלמידים חכמים שהם מסוג מהר לשמוע וקשה לאבד דהתורה משתמרת בקרבם הרי הרב יש לו זכות בתורה זו שלימדה להם. והנה בתוך אותיות המון כזה ה"א מ"ס וי' טו' יש אותיות המון שני, נמלא הם המון מבחון והמון מבפנים שאין מאבדים כלום מתורחם. גם עוד המלוי הגו' כולו עם הכולל כמנין חכמים, אז זה לו תבואה שזוכה בתורה שמלמדה כיון היא משתמרת בקרב התלמידים. ועוד נ"ל בס"ד המון ע"ה גי' ק"ב וזהו רמוז למיתוק כלומר ממתק ק"ב חובין או לו תבואה אותיות תבא ו"ה סוד ו"ה שבשם שה"ס תפארת ומלכות. ומ"ש יהבי רבנן עינייהו

בדבה בריה דרבה הקשה הרב פ"ע וכי לא היה נמלא באותו הדור ת"ח בן ת"ח ע"ש, ונ"ל שזכו שניהם לכון על האמת בכל דבריהם ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא שבאמת דבר זה נמלא אלל רבא דקי"ל כותיה בכוליה תלמודא לבר מן יע"ל קג"ס, ואפשר דגם רבה בריה הוה הכי :

והנה בגמרא נתנו סימן אשי ללמוד רבינא ללמד, ונ"ל בס"ד הכונה דסימן זה הוא דאיתא בשבת דף למ"ד ע"ב א"ר גידל א"ר כל תלמיד חכם שיושב לפני רבו ואין שפתו נטפוט מר תבוינה, נמלא באש עשו ר'זהרר לתלמיד דתבוינה שפתו באש א"ש אין שפתו נטפוט מר, וא"כ זה סימן אשי שהוא לשון נקיט מילתיה על התלמיד דאמר כל האוהב ללמוד אך רבינא שהוא לשון רב ורבתות נקיט מילתיה על המלמד הוא הרב דאמר כל האוהב ללמד :

שם. הרבה תורה למדתי מרבתי. נ"ל בס"ד א"ת למ"ד רמוז ללימוד התורה, והנה א"ת למ"ד העקרי רומז ללימוד שלומד האדם מעלמו שמכים מיניה וביה, וכשאר שלשה אותיות בשלש א"ת א"ש שיש במלואם אות למד, והם א"ת אלק ואות גימל ואות רלח, וא"ל השלשה למדין רומזים אחד ללימוד שלומד מרבו ואחד ללימוד שלומד מחבירו ואחד ללימוד שלומד מתלמידו, וסימן של שלשה או אגד שדרך להיות אגד אחד עם רבו ועם חבירו ועם תלמידו וסימן לכל ארבעה למדין או אגדל שבארבעה מיני לימוד אגדל התורה :

שם. אמר ריב"ל מ"ד עומדות היו רגלינו, הקושיא במאמר זה ידועה דהו"ל דרשה הב' של שמחתי באומרים לי קודם דרשה זו, דדרשה הב' קאי על רישא דקרא וזו על ספיה דקרא, ועוד קשא תרווייהו ריב"ל אמרייהו והו"ל לערסם ביחד ולמה חלקם לשתי מימרות. ונ"ל בס"ד כי דרשה של עומדות היו רגלינו אין לה התחברות עם דרשה שמחתי באומרים לי, יען כי דרשה שמחתי קאמר שהם באים לקנתר ולבנות, ועכ"ז אני שמחתי ועל זו הדרשה לא יבא הסיום של עומדות כפי הדרשה דהכא הן א"ש נפרש מ"ס עומדות הוא מדברי דוד הע"ה הן א"ש נפרש הוא מדברי האומרים, כי אין קשר לדברים זע"ז, ולכן מוכרח לומר דריב"ל נקיט להו לדרשות א"ש כל אחת בפ"ע, ולכן מסדר התלמוד הקדים דרשה של סוף הפסוק קודם דרשה דתחלת הפסוק כדי ללמדנו דלא אמרם ריב"ל לשתי דרשות או ביחד, כי בשניו זה שניה הסדר עורר אותנו בדבר זה :

מיהו לריכין הגחנן להבין לפי הדרשה דדרוש ריב"ל לפסוק שמחתי באומרים לי שאומר דוד הע"ה דכונתם של או לקנתר ולאנות אותו בדברים אך יבא על זה סיום הכתוב שאומר עומדות היו רגלינו. ונ"ל בס"ד כי באמת בלא"ה י"ל, אמאי מבין דוד הע"ה כונת דבריהם קתור ואונת דברים, שמה באמת הם משתוקקים ומתאווים שתהיה העבודה של הקרבנות צבהמ"ק שבירושלם שהיא עיר צחר לו יה, שעל זה נקרא המקדש בית הצמירה, כי בירושלם שם הוא שער השמים. ויש לתרץ כיון דלימוד התורה הוא במקום קרבנות, וכמ"ס זאת התורה לעולה ולמנחה וכו', נמלא אע"ג דבארות זמן לא היו מקריבים קרבנות שור ושה בירושלם, היו מקריבים כל הקרבנות בבתי מדרשות שהיו בירושלם, שלומדים תורה בקבע, וביום אחד כל אר"א מקריב יותר ממה קרבנות והקטרות ומנחות ע"י התורה שלהם שלומדים בה, וידוע דעסק התורה מועיל במקום שא"א להקריב קרבנות ממש דליכא מקדש, וא"כ למה לועקים מתי יבנה צבהמ"ק, א"ש כונתם כדי שיעשו עבודה בירושלם, אלא ודאי לקנתר ומתבוננים. מיהו לזה י"ל דהם חושבים אין לימוד התורה צבהמ"ד שבירושלם נחשב כעבודה, יען כי עבודה של הקרבה והקטרות א"ש עשאה מיושב

מתנכרים שלא ידע שהם מאנשי ירושלים הדמים עמו, אלא הם מאנשי עירות אחרות שבא"י, ולכן אומרים נעלה לרגל, כי היושבים בירושלים אין להם עליה ממקום למקום, כיון דהם דרים בירושלים אלא מקום המקדש. ועוד נ"ל בס"ד דהיתא בספר ארץ החיים על תהלים ס"ו ע"ד בשם המדרש דעלית ישראל לרגל היתה מסוגלת וזועלת שלא להתאוות לנשים אחרות ע"ש, ולכן היו אומרים ונעלה לרגל כדי להגלל מתאוות נשים אחרות, וכוונתו לקנתרו בזה על ענין בת שבע. אי נמי פגם ערוה יתיחס לרגל כמ"ס חז"ל ע"פ רגלי עמדה במוסור וכו'.

שם. מי גרם לרגלינו שהיו עומדין במלחמה שצרי ירושלים שהיו עוסקין בתורה, פירוש המנוחה לא יעמוד אלא יפול על פניו, חבל הנולד עומד על רגליו. אי נמי רגלינו קאי על ממונו כמ"ס בגמרא דפרק חלק ואת כל היקום אשר ברגליהם זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו, והמנוחה יהיה ממונו נופל ביד הנולד, אבל הנולד ישאר ממונו בידו. או יובן רגלינו זו האשה כמ"ס בזה"ק פ' וירא, רגלי חסדיו ישמור דא חתא, והיולא במלחמה ב"ד כותב גט כריתות לאשתו על תנאי אם לא חזר תהיה מגורשת ואם חזר לשלום היא אשתו, ולכן כיון דנלחו במלחמה חזרו לשלום ואז רגליהם הם הנשים שלהם עומדות להם ולא ילכו לאנשים אחרים, ומי גרם זה זכות עסק התורה:

שם. טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה. י"ל די לומר טוב לי יום שאתה עוסק בתורה וזאתי הולך דור הע"ה מהקב"ה באיזה יום ימות, וא"ל ביום שבת, והיה עוסק בתורה ביום שבת קלא דלא פסיק כדי שלא יוכל מה"מ לבא אללו, וכאשר הגיע יום שבת שיפטר בו, והוא גרים ולא יכול מה"מ להתקרב אללו, אז עשה לו סיבה שישתוק ונה נפשיה, נמלא לפ"ו לימוד שהיה לומר ביום שבת היה משוקף בו כונה של הגאה שיהיה נזיל בו מן מה"מ, וידוע יום שבת הוא אחד המיוחד שבמימים שאין לו זוג, וכמ"ס רז"ל במדרש אמרה שבת לפני הקב"ה רכש"ע לכל הימים נתת בת זוג ולי לא נתת, ולז"א טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה שמשותף בעסק התורה כונה של הגאה, ג"כ חביב עלי עסק התורה שלך מאלף עולות שעתיד שלמה בך להקריב לפני. ונ"ל בס"ד מ"ס עסק התורה טוב לי מאלף עולות, כי עסק התורה מתקן ביצירה ועולה עם, אבל הקרבנות מתקנים צעשים ועוילים שם, ולכן עסק התורה עדיף ל', ומ"ס לפני נ"ל כי דוד הע"ה הוא גלי מסכתא שמכין האמת לאמיתו, ולכן וכו' עמו שהלכה כמותו בכל מקום, ולז"א שאתה עוסק בתורה לפני דיוקא, שאתה גלי מסכתא שמכין לאמת דלימוד זה נקרא פנים ויתחם לפניו ו

שם ע"ב. אם לחטאים מורה קל וחומר לזדיקים. נ"ל בס"ד האדם צעזעונו עושה רלח בנפשו, דהיינו באבר מאברי נשמתו שהוא מקביל לאיחו עון שעשה, כי נשמת אדם מתחלקת לכמה נלוות, אך רלח זה שרולח את גילון וחלק מנשמתו, נחשב לו כשוגג, שהוא אינו יודע ששועה רלח בנפשו ואין רואה בעיניו כלום, ולכן כמו שהיקון והללה של ההורג אדם בשוגג הוא ליב צעיר מקלט, וכן רלח ששועה האדם בנפשו שהוא כשוגג, ג"כ לריך להיות צעיר מקלט, והיינו שיעסוק בתורה בדברים השייכים למקום הפגם של אותו עון שעשה בו רלח לחלק נפשו שהוא מקביל לאותו עון, וכמ"ס לעיל אר"י מנין לדברי תורה שהם קולטין דכתיב את צלל במדבר, וכתיב בתריה וזאת התורה והיינו כי השי"ת ישים בלב אותו אדם לעסוק בדברי תורה השייכים לחיקון פגם אותו עון שנעשה בו רלח בנפשו, והנה דבר זה יעשהו הקב"ה עם אדם שהוא רלח ורק נכשל באיזה עון שנעשה בו רלח בנפשו, וז"ש אם לחטאים אלו

מיושב פסולה, וא"כ כיון דלמדון מיושב, אין מועיל לימוד תורה זו במקום קרבנות וקטורת סמים. לכן אחר שאמר שמחתי באומרים לי, דבא להודיע בזה דכונתם לקנתר ולאות בדברים אלו, אמר עוד עומדות היו רגלינו בשערך ירושלים, הם בתי מדרשות שהם שערי הלכה שהיינו לומדים תורה וכמ"ס רז"ל דעד ר"ג היו לומדים תורה מעומד, וא"כ עושים עבודה מעומד, ולמה לועקים מתי יבנה בהמ"ק, והלא כשאין בהמ"ק בני נחשב הלימוד כקרבנות ממש, והרי כל א"א אפשר שיקריב חלק עולות ביום בתורה שלומד כמ"ס זאת התורה לעולה, ועל כן אין להם התגלות הגז':

ועוד נ"ל בס"ד הטעם דהקדים תלמודא דרשה דעומדות היו רגלינו קודם דרשה דשמחתי שהוא רישא דקרא, משום דבהאי דרשה דשמחתי דרריה ריב"ל, יס קושיא גדולה, כיון דאומר דוד הע"ה שהם אומרים מתי ימות זקן זה ויבנה שלמה בית הבחירה, איך אומר שמחתי על דברים אלו, ובי אלו הם משתוקקים באמת לבהמ"ק, והלא כל כונתם הוא לקנתר ולאות אותו בדברים אלו שאומרים ויבנה שלמה בית הבחירה, רלונם לומר שהוא ח"ו נפסל לבנות, מפני ששק דמים הרבה כמ"ס לו ע"י הנביא דמים רבים שפכת, לכן לא תבנה, שהם דורשים זה לנגח, ח"ו נפסל ע"י ש"ד שעשה, וא"כ איך אומר שמחתי באומרים לי, כיון דהם מתכוונים לבנות ולקנתר, לכך הקדים דרשה זו של עומדות היו רגלינו, דרריה מן גרם לרגלינו שהיו עומדות במלחמה, שערך ירושלים, שהיו עוסקים בזה בתורה, נמלא כל אותם דמים ששקף הללו בזה בזכות התורה, ואם ח"ו יגיע לו מ' ש"ד אלו חסרון, שיאמרו נפסל ה", איך יתכן זכות התורה פיעל פיסול וחסרון, אלא ודאי כל ש"ד ששקף הם פועל טוב, ומ"ס לו דמים רבים שפכת לכן אתה לא תבנה, לאו משום דדבר זה הוא גרעון וחסרון אליו, אלא טעם אחר יש בזה, לומר כי אתה נתאזרת במדת הגבורה ששפכת דמים, ואע"פ שמוגה גדולה עשית בזה, עכ"ז בנין בהמ"ק הוא נעשה במדת החסד, לריך שיבנה על ידי מי שלא פעל בידיו פועל דין. באופן דמזה הדרשה מוכח צבירור כי ש"ד שעשה אין זה חסרון וגרעון אללו, אלא אדרבה פועל טוב נקרא, ולכן לא חש דוד הע"ה למשמעות זו המובן מדבריהם לנגח, דכונתם לומר לו שהוא נפסל ח"ו, ולכך אמר שמחתי באומרים לי:

וכן מפורש בדברי רז"ל בילקוט, כיון דא"ל דמים רבים שפכת, לכך אתה לא תבנה הבית, באותה עמה ירא דוד ואמר הרי נפסלתי מלבנותו, א"ל הקב"ה מיד הרי אותם דמים כקרבנות, אלא אם אתה בונה אותו לא יתרב ויבמה אשפק חמתו כשחוטאין ישראל ע"ש, נמלא אותם דמים ששקף הם פועל טוב שנחשבים כקרבנות, ואוד הדבר הוא כאשר כתבתי לעיל, כי להיות דוד הע"ה אחוז בגבורה ועשה מעשה גבורה לשפוך דמים בשביל כבוד שמו יתברך אם היה בונה בהמ"ק היה נבנה במדת הגבורה, וכל דבר הנעשה במדת הגבורה יהיה קיים לעולם ולא יתבטל אח"י, משא"כ הנעשה במדת החסד, וכאשר פירש רבינו האר"י ז"ל בטעם הפסוק שכתב על גאולה העתידה, ולא בפקף תגאלו, כלומר לא תגאלו במדת החסד כאשר היה בגאולתכם ממלכים שהיתה במדת החסד, ולכך היה אחרים שעבוד, אלא תהיו נגאלים במדת הגבורה, ואז תחייס לעולם, וכן הענין בבהמ"ק, אם היה בונה דוד הע"ה לא היה נחרב כי היה נהנה במדת הגבורה, וכל הנעשה במדת הגבורה ישאר קיים לעולם:

שם. ויבנה שלמה בית הבחירה ונעלה לרגל. י"ל מה לורך י"ש להם צדברים אלו שסיימו ונעלה לרגל. ונ"ל בס"ד כי לא הם שומעים שלו שהם יושבים עמו בירושלים ובבהמ"ד שלו, אך מדברים דברים אלו בהלנה, שהולכים אלל חלוניו בתיב בלילה ומדברים דברים אלו להשמיעו, והיו

אלו שופכי דמים בשוגג, מורה דרך צעיר מקלט, קל וחומר לזדיקים שהם צעלי תורה, דלא יבצר מהיות עושים רלח בנפש ע"י חיזה ממשול, דאין לריך בלחך אשר יעשה טוב ולא יחטא, שורה להם דרך למקלט בדברי תורה, שישים בלבם לעסוק בדברי תורה השייכים לחיקון הרלח של הנפש, ולכן אמר הכתוב שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו ממשול, כי אוהבי תורתך תהיה התורה עיר מקלט שלהם, שבה נתקן הממשול שהוא רלחה בנפש בשוגג, שיזדמן להם ויהיה להם שלום בזה:

שם. שנים שהרגו את הנפש. אע"ג דסתם הריגה בשי"ף, אין הכונה כאן שהרגו בשי"ף, דא"כ זה המורד ג"כ לריך שתהיה מיתתו בשי"ף, אך הכונה שהמיתו במיתה של סקילה, כגון שהפילו אותו מן הגג או זרקו עליו אבן גדולה, דלכון הריגה נאמר על כל מין מיתה, וכמ"ס סנהדרין ההורגת אחת בשבוע נקראת חבלנית, וכן אמר בדה"ק ס"ג מנין לסנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמין כל אותו היום, וכן בדה"ק מ"ו, הרוגי ב"ד נכסיהם ליורשים, ועוד כיוצא בזה:

שם. מן התורה ומן הגבויים ומן הכתובים בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו. מקשים אמאי לא הביא הבחנה מן פסוק מן זה האיש ירא ה' יורנו בדרך יבחר. ונ"ל בס"ד דיש לפרש פסוק זה בהכי, וירינו בדרך אשר יבחר השי"ת, ולא קאמר בדרך אשר יבחר האיש עצמו, וא"כ נמלא ההוכחה להפך שאין מוליכין אותו בדרך אשר ירצה לילך הוא עצמו. ברם קשה אמאי הולך להביא תלת קראי. ונ"ל בס"ד קרא דבלעם בא ללמד אפילו אם לא דבר בפיו לילך בדרך זה וגם לא עשה מעשה אלא רק במחשבתו יציר כך, גם לזה מוליכין אותו בדרך שרולה לילך וכהא דבלעם, דרק במחשבתו היה דבר זה, ופסוק מלמד להועיל יליף מיתה על מי שדבר בפיו שרולה לילך בדרך זה, ולא שהיה במחשבתו בלבד, ופסוק אם ללגים יליף מיתה לענין מעשה, שעשה מעשה כדי לילך בדרך זה. ובני ידויה כה"ר יעקב נר"ו תירך, דפסוק תורה איירי בגויים, לכך הביא מן הגבויים דאיירי בישראל, ומן הגבויים נמי לאו מוכח כולו, לכך הביא מן הכתובים ג"כ עכ"ד נר"ו:

דף י"א. דבור לשון קשה. י"ל והלא כתיב לשון דבור בכ"מ שא"ל לפרש לשון קשה, כמו כן תעשה כאשר דברת, וכן כי ה' יחד טוב על ישראל, וכן ברכך כאשר דבר לך, וכן יחד אותם וידבר על גבם וכיוצא בזה. ונ"ל בס"ד אה"ג דבר לשון קשה הוא, אך לפעמים נכתב גם על אמירה רכה, מיהו בספר יהושע כולו לא נשתמש בלשון דבר, דכילתו כתיב ויאמר ורק כאן שינה ואמר וידבר, הנה ודאי בא להורות קושי בזה, ויש להאריך ואין כאן מקומו:

שם ע"ב. לפיך אמותיהם של כהנים היו מספקין להם מחיה וכסות. י"ל למה לא יספיקו להם הכהנים עצמן, ואם משום דנשים לבס רך למה לא יספיקו להם נשותיהן של כהנים, ונ"ל בס"ד דכהנים גדולים עצמן אוכל זולתא לנבייהו שיזיו חוששים לקללה של זה הרולח, ואפילו אם ירלו להספיק לא יניחום הב"ד וכל ישראל דזילותא גדולה הוא זו לכל ישראל, דאך הבה"ג אשר הוא מאורן של ישראל וכל כפרתם תלויה בו ובתפלתו, יהיה חושב לתפלתו של זה הרולח המאום פן ימיתנו בתפלתו, ויהיה נלרך לפייסו בעבור זאת בהספקה של מחיה וכסות, על כן אפילו אם ירלה הבה"ג להספיק, לא יניחורו הסנהדרין וכל ישראל שכולם מתייקרים בו, ועל כן אם תרלה אשתו להספיק מוחין בידה כי מה שתעשה אשתו כאלו הוא עשה כי מביטו לזקחת, אבל אמו אין מוחין אשתו כאלו הוא עשה כי מביטו דעתן קלה ולבם רך מ"ז ועושיין כן שלא לזורך:

ברם רבני אשכנז ז"ל אמרו טעם אחר בזה שאין

הכהנים בעצמן מספיקים אלא אמותיהם, דחוששין למרמה דכתב מהרש"א הרולח בשוגג אפילו אין עליו עדים ה"ז גולה ע"פ הודאת עצמו, ולפ"ז אם יהיה כה"ג עצמו מספק לרולח יבא אדם ערמן ויאמר שרלח בשוגג כדי שיגוס לעיר מקלטו ויתפרנס מן כה"ג, ואם ימות כה"ג גם הוא יבא מעיר מקלטו, אבל עתה שמספקין אמותיהם לא ירלה לעשות תחבולה לומר תפלתו ויכנס בבית האסורים הזה של עיר מקלט, דחושש אולי תמות האם קודם בנה בכמה שנים ומי יפרנסו באותם הימים דאין האם קיימת, עכ"ד, ובזה יתורך דקדוק שדקדקתי לעיל למה לא יספיקו הנשים שלהם, ובזה יחא דאם יספיקו הנשים עושין רמאות יען דאם תמות אשתו מוכרח ליבא אשה אחרת דכתיב וכפר בעדו ובעד ביתו, ואשה האחרת הספיק במקום הראשונה אבל אם תמות אמו אין לו אם אחרת:

שם. וח"ד כדי שיתפללו על בניהם שלא ימותו. הנה לא"ד קמא משמע שאם לא יתפללו הרולחין צפירוש שימותו לא ימיהו אותם מן השמים. וקשה אם מייבס בך בשביל שלא בקשו רחמים על דורם הבופט כל הארץ ועשה משפט אע"פ שלא התפללו הרולחין, וי"ל דאם לא התפללו צפירוש על המיתה לא ימותו מן השמים, אלא יבאו עליהם יסורין לכפר עליהם, אבל א"ד הב' לא ניחא להו בהאי תירולא דאמרן, ולהכי אמרו כדי שיתפללו שלא ימותו, ואם תאמר תפלה זו של רולח מה עושה ובמה נחשבת שתהיה רלויה ועולה לפני הקב"ה, והלא עכ"פ זה המתפלל רולח הוא ומאום לפני הקב"ה, ונ"ל דיש חשיבותם בתפלתם שהם מתפללים על כה"ג שימיה אע"פ שבו יתאריך מאסרם צעיר מקלט, ובזה יהיה פ"פ למליץ יוסר לפניו יתברך, אלה הרולחים בני אדם הם ולא חסו על עצמם ובקשו על כה"ג שימיה, אע"פ שזה דבר המבוקש הוא יווק להם, ואתה א רחום וחנון, קל וחומר וכו"ש שתחול לכה"ג על אשר לא בקש רחמים על דורו ותחייהו:

שם. ולא אשתעי אליהו זכור לטוב בהדי תלתא יומי. קשה מה פשע, דהא ארז"ל דין ארבע מיתות לא בטלו דאם נתחייב סקילה, או נופל מן הגג או חיה דורסתו, ואם כך גזרו עליו מן השמים לפרוע חובו, איך היתה מועלת תפלתו לפרעו. ונ"ל בס"ד דאם נתחייב סקילה, חיה דורסתו אבל לא תאכלנו, וכאן קאמר תלמודא אכליה אריא, שבוה נתנוול הרבה, והרי לקה יותר מגדי חיובו, כי כן דרכם של משחיתים כיון ששלטו עושים יותר ממה שהפקדו, ע"ד מש"ה אני קפתי מעט והמה עזרו לרעה, ועל זה היתה מועלת תפלתו של ריב"ל שיתפלל, שאם אחד מישראל יתחייב א' מן ארבע מיתות ויגזרן עליו דין ד' מיתות לא יתנוול אלא יקבר כמו שהוא, וכיון שזה נתנוול מכח העדר תפלתו שהיא בדיבור, לכך לא אשתעי אליהו זכור לטוב בהדי'. ומה שהיה רק תלתא יומי, כי יש בשלשה ימים ע"ב שעות כמינן חסד, לרמוז לו שאם היה מתפלל על זה היה עושה חסד עם זה האדם דאכליה אריה שלא היה מתנוול, ולכן בעבור העדר הדבור כך עשה העדר הדבור ממונו שלשה ימים שהם כמינן חסד שעות. ועוד נראה טעם לשלשה ימים, כי ודאי אליהו זכור לטוב הוה משתעי בהדי ב"ה, ומלינו כי העדר דברי תורה שלשה ימים הוא חסרון גדול, כמ"ס רז"ל ע"פ וילכו שלשה ימים במדבר ולא מלאו מים, אין מים אלא תורה, ולכך תיקן עורא הסופר ע"ה שהיו קורין בתורה שני וחמישי כדי שלא יהו שלשה ימים בלא תורה:

שם. קפא תהומא ובעי למשטפיה לעלתא. קשה אדרבה והכי איך לא שטף את העולם. ונ"ל בס"ד דרש"י ז"ל בסוכה דף ג' כתב, דבאגדה מפורש שגאל דוד הע"ה חרס על פני הכוס בכתב החפירה אשר חפר, וכתוב בו שהיה משטף ומי בראשית ע"ש, וכתבתי ענין החרס ההוא שנתן השי"ת באותו חרס כח רוחני שבו יהיה עכוב ועמידה למים

למים של התהום, שלא יעלו מגבולם לטוף העולם, והונח
 החרס הזה שבו מונח כח הרוחני ההוא על נקב שברא
 הקב"ה בתוך הארץ, כדי שיהיה נוגע החרס במים שבתוך
 התהום, ואז כוחו מתפשט בכל מי התהום כולו אשר בארץ
 שלא ימרדו לעלות למעלה מגבולם, כי טבע המים לעלות
 על העפר, ועתה ע"י חרס זה שנגע במים נאסרו ונעלמו
 במקומם, ואין יכולים לעלות ולהגביה עלמון למעלה מן
 הארץ שהיא עפר, וכאשר חפר דוד הע"ה את חלל השחין
 והגיע עד אותו החרס, נעלו בידו מעל המים, וכיון שהוליא את
 החרס מן הויר החלל, ראה שהיקף עלו המים של התהום
 והגיעו עד ראש החפירה, ותיקף ומיד חזר והניח את החרס
 בפה החפירה, ואז עמדו במקומן ולא עלו יותר למעלה מן
 החפירה, כי כח הרוחני שבתהום אחז אותם ועכב בידם שלא
 יוציאו ולא יעלו ולא יזומו ממקומן, אך לא נדחו וירדו
 למטה למקומן הראשון, אלא נשארו ממלאים את חלל החפירה
 כי החרס עכב בידם שלא לעלות, ולכך נברא, אבל לא
 נברא לדחות המים להורידם:

והנה כשראה דוד הע"ה שהחלל של השחין שחפר מלא
 מים עד פה החפירה, אמר עתה יתבטלו הנסכין
 כי לא יש חלל ריקן שורדין בתוכו הנסכין, כי החלל כולו
 מלא ממים של התהום עד ראש החלל של החפירה, והחרס
 מונח בראש החפירה, ולא יש חלל ריקן כדי שירדו בו
 הנסכין, וגם ח"א לחפור במקום אחר חפירה חדשה, כי
 חפירה אשר חפר שם היתה ע"פ רוח הקדש, דרוקא שם
 לריך להיות הנסכין יורדין, וא"כ יתבטלו הנסכין, לכך בקש
 הוראה שיוכו לו דמות לכתוב שם מפורש על החרס מלד
 השני העליון בעודו מונח בראש החפירה, ובכתיבת שם
 זה יוכיין לעשות פעולה בחרס, שיהיה דוחה את המים
 שפתחו, להיות יורדין עד מי התהום הגדול של מטה, כאשר
 היו בתחילה קודם נטילה החרס מעליהם, כי שם מפורש
 הוא פועל הפעולה שהם מתכוננים לעשות בו, וכאשר הורו
 לו דמות, כתב השם ונתקן בו שירד החרס ויריד המים
 ג"כ עמו וישב החרס על נקב התחון שהיה שם בתחילה
 וכן עשה החרס, וירד תיקף וכויר ודחה המים שפתחו,
 עד שעמד על הנקב התחון, כאשר היה מונח שם
 בצריחת העולם:

ומה שהולך להוראה של מחיקת השם, הוא, כי עתה
 כאשר כתב שם על פני החרס מלד העליון, או
 הנסכין ירדו על לך העליון של החרס, ששם כתיב השם,
 ובכחך יהיה מחיקת השם, והוא לא הולך לכתוב השם
 אלא בשביל הנסכין, ובו יחא להך קושיא אחרת, דמקשין
 העולם בזה הקל וחומר שעשה אחיטופל, ומה לעשות שלום
 בין איש לאיש, אמרה תורה ימחק השם שנכתב בקדושה
 על המים, לעשות שלום לכל ישראל כולו ע"כ, ומקשים
 דכו"ל להליל כל העולם כולו ממות, שאם היה התהום
 עולה היה שוטף כל העולם, ובוה יחא דעל העולם לא
 יגיע נזק, מאחר כי כתף ומיר הניח את החרס בראש
 החפירה על פני המים שעלו שם, ואז החרס פעולתו להעמיד
 את המים ולאחז בהם שלא יעלו, וממילא נשמר העולם, ורק
 אם לא היה כותב השם כדי להוריד החרס למקומו הראשון
 ויהיה החלל ריקן לא היה אפשר לעשות הנסכין, דאין
 ירדו, כיון דהחלל מלא, וידוע כי בנסכין ששויין בכל יום
 ירד שפע טובה וברכה ושלוה לישראל ולכל העולם כולו,
 ואם יתבטלו הנסכין אין שלום, לכך אמר לעשות שלום
 לכל העולם ע"כ:

שם, ואפ"ה כתיב ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עלתו
 ויזו אל בישו ויחנקו. י"ל אף אחיתופל שהיה חכם
 גדול, טעה בדבר זה לאבד עלמו לדעת. וי"ל דרך הלל
 ע"פ מ"ש בספר ש"ח על ת"ח פרק ז', פעם בא אפיקורס
 לפני הגאון בעל נודע ביהודא ז"ל, ואמר לו בדרך ליגות

שלהם ולכן שאלין אותו עליהם:
והנה לר"י דמפרש לקרא במלקות, נראה דהיינו טעמא
 דאמר בית מאהבי משום דמספר המלקות הוא
 מבולג של פשעים מספר אהבה לרמוז שריך לקבלו מאהבה,
 ולכן קורא למקום שגלקה בו בית מאהבי, אבל לרבנן דמפרשי
 ליה בתינוקות של בית רבן, קרי ליה בית מאהבי, ע"ד
 מ"ש בערכין דף ע"ז א"ר יוחנן בן נורי מעיד אני עלי
 שמים וארץ שהרבה פעמים לקה עקיבה על ידי שהייתי
 קובל עליו לפני רבן גמליאל, וכל שכן שהוספתי בו אהבה
 לקיים מה שאמר א תוכח לך פן ישאלך הונח לחכם ויאמר:
דף כ"ג מנין לרצועה שהיא של עגל. ג"ל בס"ד הטעם
 שהיא של עגל ולא של שור, דהא קרא דסמיך
 ליה כתיב שור, ואפ"ג דשור בן יומו קרוי שור, קשא אמאי
 קפדין דוקא על של עגל שהוא שור קטן, ואם כי עורו רך
 וטוב לרצועה, הנה ודמין שור גדול ועורו רך. וי"ל בס"ד
 כי מזכרת הדין העובר על גזירת מלך חייב מיתה, א"כ
 אם עבר על לזו בלבד לריך שימות, ואיך סני ליה במלקות
 אמנם חסד זה הוא מהי"ט שהלילו במלקות, ועדיין קשא
 מדת הדין עושה נפש החוטאת היא תמות, ובמה תפייס
 מדה"ר, ופרבו כי הקב"ה יתשוב את החוטא כקצן שחטא
 שם לו דין שנגד דפטור ממתה, וכמ"ש המפרשים על
 פסוק כי נער ישראל ואהבהו, שארון אותם כדין נער כדי
 לשכך מדה"ר, ולכן עשה חסד זה עם החוטא לפטרו
 במלקות במקום מיתה, וגם המלקות אומדין אותו כשיעור
 שיוכל לסבול שלא ימות בו, ולכן מביאים רצועה של עגל
 שהוא שור קטן, לרמוז לו אל תחשוב שאתה ניטול במלקות
 זה ע"פ שור: הדין. אלא תדע שאתה חייב מיתה, ועשה
 הקב"ה חסד עמך לדון אותך כדין נער קטן להילך
 ממשפט מות, וכל זה בחסד, וצני ידיו כה"ר יעקב נר"ו
 פירש הטעם, כי חטא ישראל היה בעגל, שעשו אותו לזרת
 עגל ולא לזרת שור גדול, וידוע שאם לא היו עושין העגל
 קודם שיריד הלימות לא היו חוטאין עוד, כי אז היפה
 פורחת מהם זוהמת הנחש לגמרי ולא היה שולט בהם
 יפה"ר, לכן לזה החוטא מלקין אותו ברצועה של עגל
 להורות כי העגל גרם לזה שחטא וישלש בו יפה"ר, ולכן
 המלקות הוא ארבעים חסר אחת, כי העגל עשו אותו ביום
 ט"ל שלם, אך הם חששו שהוא יום ארבעים שלם, ולכן
 התורה אמרה ארבעים יבנו, והם מלקים מספר ט"ל הסמוך
 לארבעים עכ"ד נר"ו:

שם, כל המבזה את המועדים כאלו ע"ז. ג"ל בס"ד
 הטעם דעובדי ע"ז טוענים רס אין הקב"ה חפך בע"ז
 למה אינו מבטלה, ואינו משיבין להם מעשה ידי אדם עדיף
 וראיה דמעשה ידי אדם עדיף הוא מן המועדים, דמסרס
 הקב"ה לב"ד אשר תקראו אותם צמועדים, אחס כתיב
 אפילו מועטין וכו' וא"כ זה המבזה את המועדים, נראה
 דלא ס"ל מעשה ידי אדם עדיף לך כאלו ע"ז:
שם, אמר הקב"ה יבא מי במכיר אבוס בעליו ויפרע
 וכו'. מקשים אמאי לא דריש האי טעמא גבי רצועה
 העיקרית שהיא של שור יבא מי שמכיר קוניה וכו'. וי"ל
 בס"ד דהשור הוא מין טהור ויבא לכפר על החוטא דכתיב
 והזה העזרה על הטמא, ומה שייך לשאל על זה, אך חמיר
 מין טמא שייכה האי שאלה למה הוצא החמור בדבר
 שהוא מכפר ויהיב טעמא יבא מי שמכיר, ואם היה הכל של
 שור לא היינו מרגשים בזה הטעם לומר יבא מי
 שמכיר קוניה:

שם, כל המספר לשה"ר וכל המקבל לשה"ר וכל המעיד
 עדות שקר ראוי להשליכו לכלבים. ג"ל בס"ד הטעם
 שהיה העונש בכלבים ולא בד"ה, דאיתא בספר פחד יחזק
 מע' הדל"ת במאמר מאין דבצי חיי בלישניה דבצי מיית
 בלישניה וז"ל זכור אני כי ראיתי בספר חיוסיה דגם על

הסוס והכלב נאמר מות וחיים ביד לשון, שהסוס אם יגיע
 רוקו במקום מכה ימות, ולכן אם יהיה עג הסוס מכה
 עושין לו כמין סולם סביב לגרונו ולוארו שלא יתחך ולא
 ילחך במכה בלשונו שבו ממת את עלמו, אך הכלב רוקו
 מרפא, לכך נאמר מות וחיים ביד לשון ע"כ ע"ש, נמלא
 הכלב מרפא בלשונו, ולכן זה המספר לשה"ר שהזיק בלשונו
 והמקבל לשה"ר שקיבל דברים של הזיק שהזיק הלשון, והמעיד
 שקר שהזיק ג"כ בלשונו יאלל אותם הכלב שהוא מרפא
 בלשונו, כי בדין שהיה למחלל לשבעה את המזיק וזה שכרו:
שם ע"ב, לפיכך הרבה להם חוהה ומלות, פירוש תורה
 של מלות אלו שלא היה לורך לזנות אותם עליהם
 והיינו ר"ל לא מצביא שישלם שכר מלות אלו אלא גם על
 תורה של מלות משלם שכר של לימוד, אי נמי קאי על ספר
 בראשית שאין בו מלות אלא רק מעשים שנעשו בדורות
 אפ"ה משלם שכר תורה זו של ספר בראשית:

שם, אלו הן מקרא מגילה, ושאלת שלום, והבאת משער.
 מקשים הול"ל מקרא מגילה, וסוף, כי כן הסדר
 כפי הזמן, וי"ל בס"ד הקדים מקרא מגילה דאית בה רבותא
 עפי שהיא חובה על כל איש ואשה, ועוד אם עוסקין במ"ע
 פוסקין לשמוע מקרא מגילה, ועוד יש בה הזכרת השם
 תחלה וסוף, ועוד לפ"ד הרב עיון יעקב שלשה אלו כנגד
 שלשה עמודים, ולפ"ז מנאן כסדרן מקרא מגילה כנגד תורה
 שאלת שלום כנגד ג"ח, הבאת משער כנגד עבודה:

שם, מאי ואומר ובי תימא בועז הוא דעבד. קשא ואלא
 ההוכחה דהסכימו ב"ד של מעלה היא מפסוק ה'
 עמך גבור החיל, ואיך על זאת לא הביא פסוק אלא הביא
 פסוק של ויאמר בעז, ועוד קשא קושיית מהרש"א ז"ל דזמן
 פסוק של ה' עמך גבור החיל קדים טובא לזמן פסוק דויאמר
 בעז, ואיך יתלה המוקדם במאוחר, וי"ל בס"ד דהשואל
 הבין שהוכח ריב"ל על מה שאמר שהסכימו ב"ד של מעלה
 היא מן פסוק ויאמר בעז ה' עמכם, ויליף זה משום דמגילת
 רוח נכתבה ברוח"ק ע"י שמואל הע"ה ודברים אלו שאמר
 בעז לקולרים אין בהם לורך לענין, ולמה נכתבו אלא ודאי
 שבא ללמדנו שהסכימו רוח"ק בדבר ולענין הלכה נכתבו
 דא"כ למה נכתבו, וכי דיבור זה בלבד דבר בעז עם
 הקולרים ומאי שנכתב דבר זה, אלא מוכרח לומר שבא
 ללמדנו שדבר זה הוסכם בב"ד של מעלה שהסכימו לשאל
 בשם, וא"ת כיון דאיכא פסוק ה' ע"ך גבור החיל דקדים
 אנתנו נלמדו דהסכימו ב"ד של מעלה מאותו הפסוק, ולמה
 הולך להודיענו זה בפסוק של מגילת רוח, זה אינו דבאמת
 אין הוכחה גמורה מאותו פסוק ד"ל כיון דגרעון הוא
 שלוח להליל נפשות, לכן בשביל פקוח נפש שיליח בו גרעון
 ברכו המלאך בשם, ואין למדין מדבר הנעשה בשעת סכנה
 דישראל היו בסכנה ולריכין להיות להם עזר ע"י גרעון, אך
 מדברי בועז יש הוכחה גמורה דשרי לשאל בשם, כי
 אלו היו קולרים ואין עומדים בלרה ועכ"ז ח"ל ה' עמכם
 ולכן שאל בתלמודא מאי ואומר כלומר פסוק זה של עמך
 גבור החיל אינו שייך לשאלת שלום אדם לחבירו, דהתם הוה
 עסק הלל נפשות של כמה אלפים מישראל ואין ללמוד
 מהא לשאל בשלום חבירו בשם, ואם נאמר הכל הוא ענין
 אחד ואי שרי בזה שרי בזה תיקשי למה יליף זה מבועז
 יליף ממלאך דקדים, ענין דנאמר בועז עלמו יליף זה
 מהמלאך ונמלא אין כאן ענין שאמרת בדברים שעשו ב"ד
 של מטה והסכימו בב"ד של מעלה דהא כאן הוא להפך שעשו
 ב"ד של מעלה ועבדי כוונתיהו בב"ד של מטה, על כן
 מוכרח אתה לחלק ולומר דאיכא הפרש טובא בזה דמלאך
 משום דהוה החם ענין נפשות, ועל כן מקשי מאי ואומר
 דאך מודמי עניינים אלו דמלאך ודבועז להדרי והלא איכא
 הפרש ביניהם והשיב לו הכי קאמר ובי תימא בעז הוא
 דעבד מדעתיה ומשמייא לא אסכימו על דיה ולית לך דך
 סברה

שברה דאמרינן כיון דדבריו של צועז נכתבו במגילה ברוה"ק
 ש"מ דהסכימה רוב"ק בדבריו לא כן אלא אמרינן נכתבו
 אפילו שלא הסכימה רוב"ק בדבריו לכך הביא פסוק ה'
 עמך גבור החיל דקאמר המלאך לגדעון ודבריו אלו ג"כ
 נכתבו בנביאים ברוה"ק, וכאן א"ל לומר המלאך קאמר
 כן ולא הסכימו משמים, כי המלאך ודאי לא עבד מלחא
 מסכרה דנפשיה :

ש"מ. בשלשה מקומות הופיע רוב"ק. קשה והלא כמה
 פעמים הופיע רוב"ק בבת קול בזמן התנאים,
 חרף בזמן הלל ושמואל שאתרה בת קול אלו ואלו דברי
 אהיס חיים והלכה כבית הלל, וכן בעובדא דר"א בתנורו
 של עבנאי ש'אלה בת קול ואמרה מה לכם אלא ר"א שהלכה
 כמותו, וכן בזמן שגזרו על ר"ג הרביה והפיל עלמו אותו
 הממונה עליו מן הגג וניול ר"ג, ויאלה בת קול ואמרה
 שהוא מוזמן לעוה"ב, וכן הוה ג"כ בעובדא דר"ח בן תריון
 וכן ביום פטירתו של רבינו הקדוש. וכל דכאן נקט מקומות
 שיש להם רמז ואסמכתא בכתובים, ועוד כאן נקט על זמן
 שהיו נביאים מתנבאים בעולם דלא הוה לורך בבת קול
 ויאלה בת קול, אבל בזמן דליכא נביאים אין זה חידוש
 דאתמר בגמרא שהיו משתמשין בבת קול :

ש"מ. דילמא כי היכי דאזיל חיבו לגבה אזיל נמי אינש
 אחרינא. קשה כיון דאותו זמן דנו אותה כחשת
 איש ממש, דחייבו אותה מיתה משום דהיתה זקוקה ליבוס,
 וגם באותו זמן בדיוני בני נח, היה אלם היבוס בקרובים
 אחיו או אביו של נח, ולכך ביאת יהודה דנו אותה ביהמה,
 א"כ מאי מקשי כי היכי דאזיל חיבו לגבה אזיל נמי אינש
 אחרינא, מאחר שהיא עשתה דבר המותר שזקוקה לחמיה
 שיכול ליבס, מהיכא תיטי לחסוד אותה שזונה עם איש זר
 שתחייב עליו מיתה. ונראה בס"ד לתרץ דהם עדיין לא
 ידעו מליאות החיקון הוה של מיעוד בחולים שהוליה בחולים
 באלבע כדי שתעבר מביאה ראשונה, ולכן דנו כיון שהורה
 בא עליה ביאה אחת לא אפשר שתעבר מביאה זו אלא
 מוכרה שבה עליה ארס אחר ג"כ, וכמ"ס רבינו מהר"ם
 אלשיך ז"ל ע"פ זתה חמר כלתך והנה הרה לזנונים,
 פירוש כיון דהרה מוכרה שהיה לה זנונים חרתי, שזנתה
 שני פעמים, ולכן מקשי כי היכי דאזיל חיבו לגבה אזיל
 נמי אינש אחרינא, כיון דמלאת מעוברת א"א שתעבר
 מביאה אחת של יהודה, וזוהו יפ"ן בס"ד דברי בת קול
 שאמרה ממני ילאו כבושים פירוש החכמה הזאת שהיו
 הכתולים כבושים שמיעבה באלבע קודם ביאתו של יהודה,
 ממני היתה שאני נתתי בלבה לעשות כן כדי שתעבר
 מביאה ראשונה של יהודה, שמליאות זו לא גודעה בעולם
 אלא בוס ארס, אלא נחדשה בעולם ע"י דבר ממני שנתתי
 לה בינה לעשות כן להוליה בחולים ע"י כבישה באלבע,
 ולכן ארז"ל כל מעכות של בית רבי חמר שמש שנקראו על
 שם חמר שהיא היתה ראשונה במליאות חכמה זו :

ש"מ. ויאמר עד ויאמרו מצעו ליה פירוש אין לפרש
 ויאמר עד קאי על שאלו הע"ה דמנא ידע כדי
 שיעיד, בשלמא הם ידעו בעגמון, אבל שאלו איך יעיד
 בעבורם, אלא ודאי רוב"ק אמרה עד :

ש"מ. דכולהו ישראל קרי ליה בלשון יחיד דכתיב ישראל
 נוסע בה'. כתב מהרש"א מה שלא הביא קרא דתורה
 דכתיב ויחן שם ישראל נגד הרה, היינו משום דהתם נאמר
 כן לדרשה ע"ש, וקשה וכי פסוק זה בלבד יש בחורה,
 והלא כמה מקראות איכא כה"ג, ובפרשת חוקת בלבד יש
 כמה מקראות או יסיר ישראל וכו' וישלח ישראל וכו'
 אעברה בארץ וכו' ויכבו ישראל לפי שכן וירש את ארצו
 ויקח ישראל את כל הערים האלה וישב ישראל בכל ערי
 האמורי, וכן שם וידר יעקב נדר לאמר, וכן כה אמר אחיך
 ישראל, וגם בפרשת זאת הכרחה וישגן ישראל בעת בדר

לפי

דמכח דעבדא שתיים אמרינן אומדנא רבא דלא מערמה:
ברם עדיין לריך לרבא שבא לסתור דברי ר"א דרייק
 ומפרש דמ"ש הוא אמו בת קול קאמרה כן, והוא
 לרדייה דלאו בת קול אמרה זאת אלא הם דברי שלמה איך
 יתישבבו דברי הכתוב בזה, דבאמת קשה למאי הולרך
 לפי"ש ולומר הוא אמו כי מאחר דאמר תנו את הילד החי
 ידענו דגזר אומר והיא אמו דלכך נותנים לה את הילד
 החי כאשר עענה ואמרה מעיקרא בני החי. וכל בס"ד
 ע"פ מ"ש בספר ארץ לבי שמלא כתוב מעשה היה באחד
 שהלך למדינה רחוקה עם עבד והולך עמו ממון גדול
 ואשהו היתה מעוברת ואח"כ מת האדון וקם העבד והחזיק
 בנכסיו באומרו שהוא בנו, ובגדל הבן הלך לתבוע בנכסים
 ונחאכסן אלא רבינו סעדיה גאון ז"ל וספר הדברים האלה
 לרבינו סעדיה ונתן לו עינה שיקבול אלא המלך על
 העבד, ויאמר למלך ששלח אחר רבינו סעדיה ויאוהו שהוא
 ידון את הדין הזה, וכן עשה וזוהו רבינו סעדיה להקזי דם
 הבן בספל אחד ודם העבד בספל אחד ולקה עלם אחד
 מעלמות המת שבקבר ושברו לחלאין והניח החלי בספל דם
 הבן, והחלי בספל דם העבד לילה אחת ונבלע הדם של
 הבן בשלם האב מפני שהוא ואביו נוף אחד, ודם של
 העבד לא נבלע בעלם ולקחו הממון מן העבד ונתנו אותו
 לבן ע"כ, וכתב דפ"ז ק"א על שלמה הע"ה שהיה חכם מכל
 האדם שה"ל להוליא דין הנשים האלו לאורה ע"י חכמה זו, כי
 אע"ג דהיו זונות ולא גודע מי אביהן של ילדים אלו הנה
 הוא יכול לבדוק בדם הנשים עלמן, שיקח עלם מילד המת
 ויקזי דם מן הנשים בשני ספלין, ויתן חלי העלם בדם אשה
 זו וחלי בדם אשה זו, ואותו דם הנבלע בעלם המת גודע
 זו שהיא אמו של המת, וממילא ילד החי הוא להשנית שלא
 נבלע דמה בעלם המת. ותיקן דליהא במסכת נדה דף ל"א
 שלשה אותפים באדם וכו' ואביו מוריע לובן וגידים ולפרטים
 ועלמות, ואמו מורעת אודם עור ובשר וכו', נמלא העלמות
 הם מחלק האב, וכן בהך עובדא של רבינו סעדיה שהיה
 באב עם בנו נבלע הדם של הבן בעלם האב כי יש קשר
 לאב עם הבן מלך העלמות אע"ג דהתם העלם של האב
 ולא של הבן, עכ"ל איכא התקבוצות לאב עם הבן בעלמות
 בדר מה, אבל עובדא דשלמה הע"ה היה בנשים עם הבן
 וה"ל לבדוק בעלמות דאין התקבוצות לאם עם בנה מלך
 העלמות עכ"ל, וזוהו מובן הדבר דאם נאמר מ"ש הוא אמו
 שלמה הע"ה הוא דקאמר הכי, היינו אחר שאמר תנו לה
 הילד, ולא אפשר בדיקה טבעית לסייע הכברה שאני גוזר
 לתת לזו הילד החי, והיינו משום שהיא אמו בלבד לפנינו
 שלא גודע לנו אביו, דאם היינו יודעים אביו היינו עושים
 על זאת בדיקה טבעית בעלם ובדם. או יובן היא אמו כלומר
 ע"פ אמריה ודבריה אנחנו אומרים זו אמו, אבל לא נתברר
 לנו הדבר בעדים, וכ"מ אם אחר שיגדל יכה או יקלל אותה
 אין מחייבים אותו מיתה ע"פ עלמה :

ש"מ. שם"ה לאוין כמנין ימות החמה. הא דלא אמר כנגד
 שם"ה גידין נראה דהכל אחד כמ"ס בקה"י ז"ל
 שם"ה גידים ושם"ה ימים ושם"ה מלות לא העשה הן מלך
 הדין ויונקים משם אהיס דמלוי יודין שהוא ש' ומשם
 חרני שהוא ס"ה, יש בארס שם"ה גידים דופקים והם
 כנגד שם"ה ימים, ושם"ה גידים נחים שהם כנגד שם"ה
 לילות כמ"ס בעשרה מאמרות בשם הראב"ע והביאו בשל"ה
 דף י"ד ע"ב ע"ש, נמלא הם ענין אחד והשם"ה גידים הם
 כנגד שם"ה ימים לכך תלה רבי שמלאי שם"ה לאוין בשם"ה
 ימות החמה. וכל בס"ד מ"ש בן שנה שאלו במלכו ופרשו
 בגמרא בן שנה כמו בן שנה שלא טעם טעם חמא, וקשה לימא
 בן חודש שלא טעם טעם חמא, וזוהו נחא דשם"ה לאוין
 הם כנגד ימות החמה לחשבון החמה ובה הכתוב לומר
 שלא חמא אפילו בלאו אחד והוא בן שנה דהיינו שלם בכל

שם"ה לאוין שהם כנגד שנה תמימה דימות החמה. וזוהו
 כ"ל טעם דאמר וזרחה לכם יראי שמי שמש לרקה כי
 השומרים שם"ה לאוין נקראים יראים ומאחר דהלאוין הם
 כנגד שנות השמש לכך אמר וזרחה לכם שמש לרקה מדה
 כנגד מדה. והא דהקדים רבי שמלאי הלאוין לעשין מפני
 שהלאוין באותיות י"ה שבשם והעשין באותיות ו"ה שבשם, גם
 הלאוין חמירי דיש בהם כריתות ומיתות ב"ד אבל עשין
 עונשם קל ולא ענשי עלייהו אלא בעידן רתחא כמ"ס רבינו
 האר"י ז"ל ע"פ צעת אפך עשה בהם :

דף כ"ד. הולך תמים זה אברהם. קשה אם לריך
 להיות כאברהם אע"פ איך סגי ליה ב"א
 והלא אברהם אע"פ קיים כל התורה כולה כמפורש במשנה
 ע"פ וישמור מצותי חקותי ותורתי. וכל בס"ד הכונה שילך
 במדה טובה אשר נשתבח בה אברהם והוא קיימה תחלה
 וזו היא מצות ג"ח שבה יהיה האדם תמים, כי א"א לקיים כל
 מצוות עשה כולם, אבל אם יעשה ג"ח עם בני אדם הן חולים
 שנטו למות הן שבויים וכיוצא ה"ז יש לו חלק בכל מצוות
 שעושים וכן עובדא דאותו בעל הבינה, וכן אברהם
 שנאמר בו קיים כל התורה כולה היה ג"כ עד"ז כי הוא
 היה מגייר גרים שעל ידו מקיים מצוות ואז יש לו זכות
 בכלם ולכן אמר לו השי"ת התהלך לפני והיה תמים כלומר
 התהלך במצוות ג"ח ששרשה במידת החסד שהיא לפני תמיד
 כי השי"ת רב חסד אפילו בעת הרע, ולכן אומרים בתפלת
 י"ח הטיב כי לא כלו רחמיך המרחם כי לא תמו חסדיך,
 וכן הכתוב אומר חסדי ה' כי לא תמו כי לא כלו רחמי
 ולז"א הולך תמים זה אברהם זו מדה ג"ח שנתנה לאברהם
 כי אין מי שקיים עמוד ג"ח כמוהו. ומ"ש העמידן על י"א
 אין הכונה שפטור מן הגשאר אלא הכונה שאם יש לו י"א אלו
 בטוח שהוא בן עוה"ב ויעזרבו הקב"ה להשלים השאר :

ש"מ. לא רגל על לשונו זה יעקב אע"פ דכתיב אזלי
 ימושי אבי. קשה מאי יליף מפסוק זה דקאמר
 חשה דמסתברא כפי הטבע שהיה נתפס כנגד בידאי.
 וכל בס"ד דהוא לא היה לו לחוש לזה, דודאי ידע שאמו
 תעשה לו הללה טבעית בעורות גדי העוים ואז נראה בעל
 שער, ברם הוא אמר לאמו כך בשלמא אם רגיל בערמות
 ותחבולות אפשר למנוח על התקנה זו דעורות, כי הרגיל
 יהיה לבו כלב האריות ואז לא יהיה נתקל ונכשל, אך כיון
 שאין אנו רגיל בתחבולות, ודאי כאבא בתחבולה זו לפנינו
 אז אהיה מרתת וכל הגוף והאברים מודעושים, וכיון דמרתת
 ומודעושי אז העורות המלבישים את הוואר וקף וזרוע ג"כ
 מתגודדים מעל הבשר מכה זעזוע הגוף, ואז כשיאחז בהם
 הם נשמטים וממילא יפין דאין לו מנוף שלו אלא מלבוש
 חיצוני של עור, ולכן אמר מחמת הסחד כי לא נסיתי
 בתחבולות אהיה צעניו כמתעתע דמרתת כוליה גופאי
 וממילא ירגיש בתחבולה, וגמלינו למודין מדברים אלו דמקמי
 הכי לא רגל על לשונו, דאם הורגל בכך לא היה מרתת
 ולא הוה חשה שירגיש במשום יפן דאין לורך לו למשמש
 בחזק אלא ברפיון ולא יתגודדו העורות :

ש"מ. קורא לו אבי אבי רבי רבי מרי מרי. כל בס"ד
 הא דאמר ג' תוארים וגם כופל אותם, כי התורה
 יש בה חלק נגלה וחלק נסתר, ובנגלה יש פשט רמז דרש,
 ובנסתר ג"כ יש פשט רמז דרש לכן נקט ג' תוארים כנגד
 לימוד הפשט ולימוד הרמז ולימוד הדרש, וכפל אותם כנגד
 הנגלה וכנגד הנסתר :

ש"מ. נשבע להרע ולא ימיר כנון רבי יוחנן. נראה
 הכונה דר"י כשהיה רואה אנשי ריש גלותא באים
 להזמין אותו היה מקדים לידור תענית עד שיגיע לביתו
 קודם שיזמין אותו כדי ש כאשר יזמין יאמר להם אני בתענית
 ולא יסקרו ואחר שחזרו השלוחים למקומן בטלה הסיבה אשר
 נדר מלידם והיה יכול להסיר לעלמן, ועכ"ז אם היה
 מזדמן

דמכח

כביוון, ואם יאמרו פסוק ראשון אבד חשבון מלך הפסוקים ומלך התיבות, ולכן מזה הטעם נמו אין אומרים פסוק ראשון כשמוסיפין על העיר ועל העזרות, יען כי בתוספת זו יהיה עליית גילולות מאותה הקרקע שמוסיפין על העיר ועל העזרות דהקרקע מתעלית בזה התוספת וכיון דמתעלף יהיה ממה עליית גילולות ואז אותם הגילולות שעולים אומרים שירה זו ומתחילים מן ארוממך כי זה המזמור מן ארוממך הוא שירה של הגילולות כאמור לעיל, ולכן גם התחתיים אומרים אותה השירה של גילולות כאשר הם הם אומרים ומתחילים מן ארוממך :

דף י"ח ע"ב. כל הפורש מאשמו סמוך לוסתה הויין ליה בנים זכרים. כ"ל בס"ד טעם לזה מ"ש הגאון חיד"א ז"ל במסכת נדה הטעם שהכל שמחין בזכר ואפילו המלאכים, והכל עלבין בנקבה מפני כי פתוי הנחש העיל זוהמא בחוה יותר מחם, ולכן הזכר זוהמא מועטת שהיא הערלה אשר גם זו תקלץ ותעקר ביום שמיני ללידתו, ולכן עלבין בנקבה מפני שזוהמא מרובה שהיא בדם נדה שהוסת בה המיד לה ע"ש, וא"כ זה הפורש מאשמו סמוך לוסת של דם נדה שהיא בורח מוזהמת הנחש שהוא דם הנדה דחושש פן יכשל ויעמא בו ח"ו, על כן מדה כנגד מדה נותן לו הקב"ה בן זכר שאין בו זוהמא כ"כ שגם הנחש שבו שהוא הערלה עומד להגוז ביום שמיני, וכל העומד להגוז כגוזו דמי דנמלא הזכר הוא כלי טהור :

שם. כל המבדיל על היין במ"ש הויין ליה בנים זכרים. כ"ל בס"ד אותיות יין המלוי שלהם כמי אותיות הפשט שהם ג"כ עולין מספר יין, דהוא"ו שבחוק נ"ו"ו אינו יולא במבטא, ולכן זה המבדיל על היין שחובו דומה לזכר יזכה מדה כנגד מדה דהולך היולא ממנו יהיה זכר כמותו. והא דזוכה לדבר זה ביין של הבדלה, מפני דין של הבדלה הוא נתקן לכבוד שבה שהוא כסוג זכר שמשפיע להבדילו מן ימיו החול שהם כסוג נקבה שגשפעים מן השבת שהוא זכר, כי כל משפיע נקרא זכר וכל נשפע נקבה, ולכן זוכה לבנים זכרים שהם משפיעים ולא נקבות שהם נשפעים. ועוד כ"ל בס"ד מספר זכר יתר על מספר נקבה שבעים כמנין יין, ולכן המבדיל על היין שמספרו שבעים זוכה לבן זכר שהוא נוסף על נקבה מהפ"ש שבעים. ועוד כ"ל בס"ד היין ניתן לזכרים ולא לנקבות כמ"ש בגמרא דכתובות דף ס"ה אין פוסקין יינות לאשה ע"ש, ולכן זה שעשה מליה מן המובחר ביין יזכה לבנים זכרים שהיין יפה להם :

שם. ריב"ל אומר בנים ראויים להוראה. הבונה שיכוננו על האמת לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, וידוע כי כיון האמת הוא סוד ה' ליריאו, וידוע נכנס יין ילא סוד, כי יין עולה מספר סוד, לכן זה דעבד מליה מן המובחר ביין זוכה להוראה, שיכיון על האמת מכח סוד ה' שעולה מספר יין, והוא נכנס יין לכוס של הבדלה, ילא סוד להמבדיל שיכיון על האמת :

שם. כל המקדש עלמו בשעת תשמיש הויין ליה בנים זכרים. כ"ל בס"ד דהמקדש עלמו בשעת תשמיש הכי מחליט כח תאוה וממעט אותה, וכיון דתאוה מועטת שובה בפליטת הזרע, דאז תהיה אשמו מזרעת תחלה, וקי"ל אשה מזרעת תחלה וילדה זכר, דכתיב אשה כי חוריע וילדה זכר :

פרק שלישי

דף ד' ע"ב. מה שאין הפה יכולה לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע. פירוש כיון דאין הפה יכולה לדבר לכן גם האוזן אינה יכולה לשמוע. אך קשה כיון דאין האוזן יכולה לשמוע למה אמרם בדבור אחר. וכ"ל דאין האוזן יכולה לשמוע בדרך טבע, אבל הקב"ה עשה להם גם והיתה

ליה יקרא סתלק דין של יתום שהיה לפניו וכן לי את דינו, ועי"כ נסתתמו טענותיו לאורו כנגדו ונעשה רב ענין בעבור זאת כי ילא תקלה מזה, ולכך אחר מעשה הכו"ש חשש רב נחשן פן אם ישרי הנריה יחשוב בעל דינו דמתקף ליה ויסתתמו טענותיו, לכך עשה קושיא לפני בעל דינו מאי שלח לי לחנופי ליה, אך יתכן זה אלא למשרי בתגריה, ואז ידע בעל דינו דאין מחגיפים לת"ח ורק עושים לו כבוד בשביל תורתו למשרי בתגריה :

שם ע"ב. בא ואפרח עלי בר אוזא. פירוש כשראה אותה מרחוק ידע שבאה אללו לדין דקדמה לו הידיעה מכח קובלנא דדיה, ואמר לשמעיה שלא לגג ויפריח עליו בר אוזא שהיה נמלא עם כרי שיקוס, והרואה לא ירגיש שקס בפניה אלא יחשוב שקס בשביל בר אוזא, אך קשה למה להנזלה זו דאית בה טרחא היה לו לקום להביא דבר מן היזו או מן החלון ואז לא יכיר לבט"ד שקס מפניה. וכ"ל בס"ד רלה שידע שמעיה שהוא מקפיד שלא לעשות לה כבוד בגלוי ובפרהסיא בשביל שלא יהיו מסתתמין טענות בע"ד דלכך גם שמעיה יהיה נזהר בכך שלא לעשות לה כבוד בפרהסיא מאי יחשוב בע"ד שהוא ליה את שמעיה לעשות לה רוחו כבוד :

שם. עשה דכבוד תורה עדיף. כ"ל מלבד כי הסברה מחייבת בזה, עוד נפיק מזה כבוד לכל התורה, כי צדקה ת"ח הוא מן תיבת א"ת ה' להיך תירא ועי"כ דרשה זה אצמנו דורשין כל אחין שבחורה שלא נכתבו לבטלה, ולולי דרשה זו היינו מוכרחים שלא לדרוש האתין כמ"ש בגמרא גבי שמעון העמסוני שהיה דורש כל אחין שבחורה :

שם. מניין לדיין שלא יעשה סניגרון לדבריו. כ"ל בס"ד מלת סניגרון היא מורכבת משתיים והם סני וגרון, והיינו סני לשון סנסן כמו אוזא בסנסניו, וגרון כפשוטו מקום שיולא ממנו הדבור, כמו קרא בגרון אל החשך, והכוונה לאורו הדבור הראשון שילא מן הגרון שלו לא יעשה לו סנסנים להעמידו ולחזקו אפילו אם נראה בעיניו אח"כ שטעה בו בראשנה מפני שהוא בוס לחזור מדבריו הראשונים :

שם. וכן עד שידע בחבירו שהוא גזלן מנין שלא יטערק עמו. הקשה מהרש"א ז"ל בשלמא בדיון אפשר לומר שהדין הפסול מטעהו בסברא שלא כדון, אבל בעד שמעיד לפי ראות עיניו ומשמע אזינו אך אפשר שיטעהו להעיד שקר, וכ"ל בס"ד דהחשש הוא שלא יטערק עמו דלפעמים יהיו העדים כוחבים שטר, ומוכרח שיכתבו בפנינו אנתנו עדים ח"מ וכו' דכיון שאמרו אנתנו עדים, נמלא כל אחד מעיד על חבירו שהוא בה עדות וכשר להעיד, ואם הוא גזלן ופסול לעדות אך יגיד עליו שהוא בר עדות, במ"ש אנתנו עדים. או יוכן בס"ד אפילו בעדות שמעיד בע"פ בפני ב"ד עם חבירו ג"כ יגיע לזה שמעידין עליו הפסד כי אע"ג דגיף העדות היא אמת, עכ"ז אם יודמן שיש לאורו אדם שמעידין עליו איזה טענה של מנו שבזו הטענה יוכל לפטור עלמו בדיון מאותו דבר שמעידין עליו, ואע"פ שהוא אמת, אך מחמת שיש שני עדים שמעידים על אורו דבר הפסיד וזאת זה שיש לו מן טענה מנו דקי"ל מנו במקום עדים לא אמרינן, ובאמת אם עד אחד מהם פסול ליכא שני עדים, וממילא יש לו מנו, אך עתה שנלערק זה עם הפסול נעשו שני עדים, ואין יכול לעשות מנו, ועיין לכנה"ג ח"מ ס' פ"ב הגה"ט אות ס' שהביא מן מהרש"ם ח"כ שכתב דהרמב"ם ז"ל ואשר פוסקים ס"ל מנו במקום עדים פכולים אמרינן, ועיין עוד שם באות ע"ג וק"ל שכתב הא דמנו במקום עדים לא אמרינן אינו אלא במקום שני עדים, אבל לא במקום עד אחד ע"ש, ועיין במעט שמעון ז"ל, וא"כ זה שידע שהעד השני הוא פסול, ועכ"ז מלערק עמו להעיד בזה נעשו ב' עדים בדבר הוא מפסיד לזה בעל הדבר מזכות שיש לו בטענת מנו :

דף ל"א. ויהא קולר תלוי בצואר עדים. י"ל למה נקיט לשון קולר והול"ל ויהא עון תלוי בצואר עדים. וכ"ל בס"ד דרש"י פירש קולר שלשלת העון, והכוונה דכאן איכא שלשה עונות, שיש ביד שני עדים ואחד ביד בע"ד הסוכרן, וכל אחד מסייע לחבירו בעון שלשה, נמלא שיש ביד כל אחד שלשה עונות, אחד שלו ושנים מלך שני חביריו וכרי יש ביד כל אחד ג' עונות שהם שלשלת אחת, ולכן אמר קולר תלוי, ל"ל שלשלת העון כמ"ש רש"י ז"ל. ומ"ש על זה ת"ל מדבר שקר תרחק, מסתמות האמור משמע דאומר לו הכותב שיסלק עלמו מדין מרומה ומ"ש מהרש"א ז"ל, ולריך להבין למה אמר תרחק ולא אמר תברח, וכ"ל אמר תרחק בהפוך אהוון תחקר, כלומר לא תרחק במהרה אלא תחלה תחקר עליו ויסאלת אלך שהוא דין מרומה או תרחק ממנו, שאם הוא נראה לך בהשקפה ראשונה שהוא מרומה ותרחק ממנו, הרי אתה מויק לבט"ד, כי אפשר אתה טועה בדמיוןך אלא לריך שתחקר בו ויתברר לך ע"י חקירה שהוא דין מרומה או תרחק ממנו :

שם. שאם נותנים לי מאה מנה אינו מדבר. י"ל למה נקיט מאה מנה, וכ"ל בס"ד בא להפליג בלדקותי שהוא מן הלדיקים הגדולים שכותב בהם יפול מלךך אלף ורבעה מימין, נמלא יש להם כח של רבעה שהיא עשרת אפים שהם מאה מנה כי מנה הוא מספר מאה, ומאה פעמי' מאה הוא עשרת אלפים שהוא מספר רבעה, ולכן במאה מנה שהוא מספר רבעה רמו לו על כח דקדוהו שהוא שולט ברבעה, ובדלוי אינו מדבר ולא חשוד לסקר :

שם. אחד לובש סמרטוטין ואחד לובש אלטליה. י"ל למה נקיט ההגה לובש סמרטוטין ברישא, וכ"ל בס"ד כי החובע הוא המקדים לבא לב"ד לקבול על הנחבע ולז"א חפילו החובע הוא העני שלובש סמרטוטין, ואחד הוא הנחבע לובש אלטליה, אפ"ה גורנין על הנחבע ואמרינן ליה לובש כמו החובע או הלבוש אותו כמותך, וכ"ש אם החובע הוא העשיר והנחבע הוא העני דאמרינן לחובע אין אנתנו נוקקין לחביעתך אלא"כ תלבוש כמו הנחבע או תלבישו כמותך :

שם. שאומרים לו לבוש כמותו או הלבישו כמותך. י"ל למה נקיט חלוקה של לבוש כמותו ברישא, וכ"ל בס"ד דתקנה שלבוש כמותו עדיפה מתקנה שלבישוהו כמותו, כי העשיר אם ילבוש סמרטוטין יתבוש בעיני רואיו אע"פ שידועים שהוא עשיר, ולכן אופן זה הוא תקנה יפה לב"ד שלא ישרו לו פנים, כי בזה יהיו הוא והעני שיש בעיני ב"ד, אבל תקנה השנית שלבישו את העני כמותו אין זו תקנה יפה כ"כ להשוותם ועי"כ בעיני ב"ד, כי העני אפילו ילבוש בגדי מלכים כיון שידועים בו שהוא עני אינו מתכבד כ"כ בלבוש היקר והחשוב :

שם. ואשר לא טוב עשה בעמיו זה הבא בהרשאה. נראה אין דבר זה חלוט לכל מי שבא בהרשאה, דיש בא בהרשאה ועשה טוב כגון שטר ששם המלוה יוסף בן שמעון ואיכא עוד יוסף בן שמעון אחר צעיר, וזה הלזה שהוליא עליו את השטר רואה לאכול המעות ואינו פורט לו באמרו לאו בעל דברים דירי את, דאין אתה שהלותני אלא יוסף בן שמעון אחר, וזיל הבא מדחי ליה וזיל הבא מדחי ליה, דאין תקנה לזה הדבר אלא"כ יכתוב אחד מהם הרשאה לחבירו, ואז יתבענו ויהיה מוכרח לשלם, וכן נמי כבוד וששט שניכרו ונדעו תחלה, ואח"כ נתעברו אין אחד מהם נוטל חלק בכורה משאר אחיו, מה תקנתם יכתבו בהרשאה ז"ל, וכמו"כ בע"פ ח"מ ס' ע"ר ע"ש, וכן נמי כיוולא בזה בענין פדיון כבוד, וכמו"כ בע"פ ח"מ ס' ע"ט, ועוד יש עניינים כיוולא בזה, דהבא בהרשאה עושה טוב, ולכן לא אמר ואשר רע יעשה בעמיו זה הבא בהרשאה, כי יש בא בהרשאה ועושה טוב, ולכך לא רלה להזכיר שם רע על

על הבא בהרשאה בסתם אלא אמר לא טוב עשה :
דף ר"ה ע"ב. חוק מזה שהוא חול ויאמר ארני אס נא
מלאמי חן בעיניך, פירש רש"י למלאך
האמנני שהוא מיכאל קראו ארון, וי"ל למה דברת מיכאל
בלבד והלא רוגה בשלשום והיה לדבר בלשון רבים דאע"ג
דמיכאל הוא גדול שבהם הנה הוא רוגה בשלשום. וי"ל
בס"ד דמיכאל הוא שר החסד והצדקה אע"ה אחוז בחסד,
לכך קראו ארני כלומר אתה ארון במדה שלי והוא רגה
להזמין את שלשום בשביל לקיים מלות ג"ח, אך אפשר שהם
יסרבו מפני שהיו לילך מהר לעשו שליחות ששלחו בעבורה
לכך דבר עם מיכאל שהוא שר החסד אשר מלות של ג"ח
שרוגה א"ל לקיים הוא במקום מיכאל שהוא מדה החסד,
לכן א"ל אס נא מלאמי חן בעיניך שהוא מדה החסד אשר
אתה רואה שסם מקומך הנה יש לי כח חוק לומר לך אל
גא תעבור מעל עבדך, מאחר שאני עושה בך ופועל טוב
בבינתך ומקומך, ועל כן מוכרח שתכריח את השנים ג"כ
לכא אלני על שליחתי :

שם. האלף לך שלמה ומאחיים ליעקבים את פריו רבין.
פירש רש"י לרבין הניחם שיעסקו בתורה אחר
משעה שבהם, וי"ל בס"ד טעם למספר זה דאחר משעה
פטרם מן האנגריא שהניחם לעסוק בתורה, והוא דקי"ל פחות
משעות מחילה ושמות קנה ומחיר אונאה, ויתר משעות
ביבול-מקת, וידוע דהמלך כל העם קנויים לו לאנגריא
שלו ונחשבים עבדיו, ולכן עד עתה מלכי ישמעאל כל מלך
אשר ימלוך יעמדו ביחד השרים הגדולים הפקידים ומקיים
עלמם ואת כל העם כולו להמלך, וקורין זה בלשון ערבי
מבאיי"ע דאלו השרים הגדולים הם נחשבים על כל העם
כולו אשר במלכותו, וזוה קונה את כולם לעבדים, והנה
כשעמדו השרים בצריה הקנין להקנות העם כולו למלך ודאי
הכניסו גם את החכמים בכלל, ובאמת אין לו קנין עליהם
באנגריא, אך הוא פועל חד משתא, וממלא מחיר השמות
ואינו משעבד, ואם לא היה שמות הוה דין ביטול מקח והיה
בטל הקנין מעיקרו, אך כיון דמחיר אונאה שהוא השמות
נשאר המקח קיים, לכן חד משתא פועל מן אנגריא ומניחם
לעסוק בתורה :

שם. ותק סבר שונאי עכ"ם ליכא בתמיאה. ר"ל
כיון דיש לו שונאים עכו"ם אז דניאל ע"ה כיון
על שונאים העכו"ם, אבל תנא דפליג ס"ל כיון שונאיו
בסתם לא סמיכין לכונה לבו. והנה בש"ע א"ח ס' רפ"ד
איתא במג"א ס"ק"ז על מהננס לבדך ביום שבת למלך ויפיל
שונאיו תחתיו, וי"ל בזה אס מוזמן ב' מלכים נלחמים
זע"ז וכל אחד מהם יש לו יהודים במלכותו דאז הם מתפללים
עליו שיפלו שונאיו תחתיו ונמלאו תפילות ישראל כותרים
זא"ו, ויתר מג"א ז"ל שהקהל כוננם להתפלל על שונאים
אשר לו במלכותו ולא על אותם שהם חוץ למלכותו וממשלתו,
ועיין מחלית השקל ע"ש, ואני אומר עדיפה מזה דמלבד
שתפלותיהם כותרים הנה כל אחד מתפלל על היהודים אשר
חלל המלך השני שיפלו דודאי הם שונאים אליו כיון
דלוחמי' עמו ודא עקא להתפלל על אחיהם היהודים שיפלו
אך בזה התיירון שכתב שהם מכיונים על שונאים שבמלכותו
דוקא נהרן שפיר הדבר, והנה מדברי ת"ק דס"ל שיכוין רק
על אותם שבמלכותו, ולא על כל שונאים יש שיעתא לדברי
המג"א וסברתו בזה ודלא כהחולקין :

דף ל"ו. תרתי למה לי. כתב הריטב"א קשא לי מאי
קושיא דהא תרי עובדי הן, וי"ל אתלמודא
שואל למה ליה לאחוי תרווייהו, ואיכא דכוותא בפ"ק דבתרא
דף ו' דמייית תרי עובדי, ומקשי בגמרא היינו הך, והא
חו למה לי וכו' ע"ש. ונראה מה דמדמי הריטב"א הא
דמכלתין לך דבתרא לא דמיא כלל דהתם בתרי עובדי
מייית הוראה דרב. אמא דאמר בדיגא מעכב, ולהכי מקשי

תרי למה לי כיון דתרווייהו הם דברי רב תמא, משא"כ הכא
בעובדא קמייתא שמעינן דעמו דרב יהודה בלבד שהקפיד
בזכר, אבל לא דעמו דעמו של רב כהנא אס הסכים גם הוא
כדברי רבו להקפיד, ולהכי מיייתי עובדא אחרייה דמשמע
שגם רב כהנא דעמו כן להקפיד, וא"כ חזרה הקושיא לדוכתא
מאי מקשי תרתי למ"ל, ויש להדחק דס"ל סגי בעובדא קמייתא
כיון דרב כהנא תלמידו של רב יהודה אמרינן מסתמא גם
הוא הוה לרבנו בד"ז והסכים עמו דהא שתק וקבל דבריו :
ברם. הרב ברוך אגלי הקשה מאי משני הוה אמרינן
הני מילי במתניתין אבל בקראי אימא לא מכנינן,
דא"כ לימא מעשה השני דוקא ולא לימא הראשון עכ"ל.
וי"ל בס"ד דאי הוה מיייתי מעשה השני דוקא הוה אמרינן
דההוא מרבנן לא היה קורא לפני רב כהנא פסוקי תהלים
בלבד אלא קורא פסוק אחד כולו. ואומר עליו הדרשה שיש
לדרוש בו באופנים שונים, דכך היה מהננס כמ"ס על רב
דבוח פסוק סדרא קמיה דרבי וכו' ברש"י ז"ל, ורב כהנא
לא א"ל כנה על גוף הפסוק דאין לחוש ולהקפיד בקריאת
הפסוק, ורק א"ל על הדרשה שרוגה לדרוש עליו דודאי
בחק הדרשה יאמר מילות אלו יתקן או יחמיר ויפלה בחוק
דברי הדרשה כמה פעמים, ועל זה הזהירו כנה, לכך מסדר
תלמודא הביא תרי עובדי דהשתא אמרינן ודאי קים למסדר
התלמוד כהאי עובדא דההוא מרבנן הוה בקראי בלבד, ולא
היה הוא מרבנן אומר הדרשה של הכתוב הוא בעלמו
אלא היה אומר הפסוק בלבד, ורב כהנא אומר הדרשה
שלו, ונמלא דא"ל כנה על אמירת פסוק בלבד, דאם
נפרש דהוא מרבנן הוא עלמו היה אומר הדרשה,
וא"ל כנה בשביל דברי הדרשה תיקשי אמאי הביא תרי
עובדי אלו שהם ענין אחד :

פרק ששי

דף ל"ח ע"ב ארי"א ר' משביעין אוחו בשבועה האמורה
בתורה דכתיב ואשביעך בה' אלהי השמים.
קשא דבאמת כונת רב בזה ללמדנו, דבעי נקיטת חפץ,
כדוהו באברהם אע"ה דאתפסיה לאליעזר בצריה מילה,
למה הביא הכתוב ואשביעך בה' אלהי השמים, שבוה יש
מקום לעשות לחשוב דבעי להשביעו בזה המיוחד כמ"ס
ר"ה ב"א דדייק הכי מהאי קרא, ומה ליה לרב להביא
תחלת הפסוק דכתיב שיש נא ידך תחת ירכי, ואין לתרץ
ולומר דלא נקיט רב תחלת הפסוק כדי שלא נעשה לחשוב
שירץ להשביעו בצריה מילה כדעבד אברהם אע"ה דזה
אינו, חדא, דשבועה שייכה בגשמי ג"כ ובהם ליכא לחתפסי
בצריה מילה. ועוד אי משום הא לימא להדיה משביעין אותו
בנקיטת חפץ, כדכתיב שיש נא ידך תחת ירכי, ואפשר להדחק
ולומר דרב אמר להאי מלתא על מ"ס הכתוב שבועה ה'
תהיה בין שניהם, דמשמע דכבר למד אותנו הכתוב שיש
שבועה ה' והיכן אמורה בתורה מקמי אמר אמורה בפסוק
זה דכתיב ואשביעך בה' אלהי השמים, וי"ס משביעין אותו
בשבועה שכבר אמורה בתורה והוא בפסוק ואשביעך וכו',
וי"ל דרב יהודה קיזר בלשון רב, ועדיין לריך ישוב :

ומ"ש רבא האי דייגא דאשתבע בה' אלהי ישראל נעשה
כטועה בדבר משנה, נראה כי רבא שמע בזמנו
שיש דייגים טועים בדברי רב וחושבים דס"ל שירץ להשביעו
בשם המיוחד, ולכן נקיט לשון זה עלייהו :

דף ט"ז. אומרים לו הוי יודע. וי"ל למה א"ל הוי
יודע יאמר לו דע וכו', וי"ל בס"ד ע"פ
מ"ס רבינו הארי"ו ז"ל בשער רות"ק שהשבע לשקר פוגם
בה"א אחרונה שבשם הוי"ה, שה"ס המלכות ע"ש, וזוה
פרשתי הוי גוי חוטא עם כבוד עון, חוטא לשון חסרון שמחסר
אות ה"א אחרונה ונשארו אותיות הו"י, ולו"א עם כבוד עון

כי עון זה כבוד מכל העונות, כמ"ס כאן בצרייתא לכן אומרים
לו לשון זה, הוי יודע, כלומר דע פנס שלך שאתה גורם
להשאר אותיות הוי בלבד :

שם. שכל העולם כולו נודע. ז"ל למה נודע בדבר
זה יותר מהשאר. וי"ל בס"ד מ"ס לא תשא את שם
ה' אביך לבוא, כי הוצת לבו"א ר"ה לא ישקר ולא אמת,
כי אפילו על אמת לא תשבע, ולהכי נודע העולם דקשה
להשמר בזה, דאפילו במותר לריך להזהר. וי"ל שבועה עולה
מספר יגעש, כי געש העולם כשנתנה. השי"ת ברחמיו
יעורינו על דבר כבוד שמו :

שם. כל עבירות שבתורה נאמר בהם ונקא וכן נאמר לא
ינקא. וי"ל בס"ד טעם לזה דאיתא בירושלמי ע"פ
והיה כל אשר יקרא בשם ה' ימלט, מעשה במושל אחד
שמו אלכסנדר שרן את לסטים אחד לתלותו, אח"כ שמע
שמו בשמו ופער אותו, והדברים קל וחומר ומה הנקרא
בשם מושל בשר ודם נמלט, ישראל שנקראו בשמו של הקב"ה
עאכ"ו, לכך אמר הכתוב והיה כל אשר יקרא בשם ה'
ימלט ע"כ. והנה זו הסגוריא להליל האדם מן כלים עד
שיבט בתשובה, ולא יתקיים בו נפש החושאת היא תמות,
וחטאים תדרף רעה, יש לאומרה על כל עבירות, דאז כיון
דנקרא בשם ה' ימלט, אבל הנשבע בשם לשקר דמבזה
ה"ו את השם איך ימלט מזה סגוריא זו שיש מן שמו
יתברך, לכן כתיב בשבועה לא ינקא. ועוד וי"ל בס"ד ע"פ
מ"ס רבינו הארי"ו ז"ל דעון השבועה פוגם באת ה"א
אחרונה שה"ס המלכות ששם הוא שם ארני, וידוע כי שם
ארני במלואו ומלוי מילואו עולה ל"ה אותיות כמנין שם
אג"ל שהוא ר"ת אתה גבור לעולם ארני שה"ס גדלות
המלכות, וכיון שפוגם שם אזי נוסף מספר ל"ה על מספר
וא"ו של ונקא ויהיה מספר ל"א, ואז נקרא לא ינקא :

שם. ובאן נפרעין ממנו לאלתר שנאמר הולאתיה נאם
ה' לבאות. קשא מהיכא משמע ד"ו של לאלתר,
וי"ל בס"ד דקשיא ליה בכתוב דלא הוה לריך לומר נאם
ה' לבאות, ועוד הכי הו"ל נאם ה' לבאות הולאתיה וזאה
וכו', על כן מפרש שרמו הכתוב שהולאתיה וזאתה תהיה
לאלתר, והוא דכתיב השולח אמרתו ארך עד מהרה ירון
דברו, והכי קאמר הולאתיה לאלתר כדרך האמורה של
ה' לבאות דכתיב בה עד מהרה ירון דברו, כן זו תרון
ביולאתיה בעתה :

שם. וזאה אל בית הגגב זה הנוגב דעת הבריות שאין
לו אלל חבירו ומשביע. וי"ל בס"ד ע"פ מ"ס
הרא"ף ז"ל בשם הש"ס ז"ל כי עשרת הדברות כנגד עשר
אלצעות שבאדם, ואלצע הנקרא אמה שביד ימין הוא כנגד
לא תשא, ואלצע הנקרא אמה שביד שמאל הוא כנגד לא
תגזוב ע"ש, ונראה לכך שה"ס אלה הנוגבים בפסוק זה
שאמר וזאה אל בית הגגב ואל בית הנשבע בשמי לשקר
הם כנגד אמה של ימין, ואמה של שמאל שהיא ארוכה מכל
האלצעות, כי אין אלו עוגשם ארוך וגדול ורב יותר משאר
עבירות אשר בעשרת הדברות. ומ"ס כל עבירות שבתורה
נפרעין ממנו, ובאן ממנו וממשפחו, קשא למה עשה זו
לחלוקה בפ"ע, ונראה דבא לרמוז דחלוקים הם זה מזה,
דעונם משפחתו בנפשות, ושל העולם ממון דוקא :

שם. מפני אלה אכלה הארץ וכתוב כי על כן אכלה
הארץ. וי"ל למה נקיט לשון אכלה בארץ ולא אמר
אברה הארץ כדנקיט בחדבן בהמ"ק על מה אברה הארץ.

ונראה לומר דארו"ל בשביל עון שבועה יהיה רעב בעולם
וכמ"ס בר"ח ז"ל בשערי קדושה ע"ש, גם אמרו בגמרא
דתענית דף ו"ז מטרא בעלה דארעא, לכך נקיט לשון
רביעה ע"ש, וא"כ בשביל שבועה יהיה רעב שיפסק המטר
שהוא בעלה דארעא, לכן אכלה הארץ כאשה שמתאבלת
על בעלה :

שם. הוי יודע שלא על דעתך אתו משביעין אותך. קשא
כיון דאומרים שכן מלינו במרע"ה, ש"מ שהיו
נוהגים להשביע ע"ד ב"ד מימי מרע"ה, ולפי"ז איך חשב
אותו אדם בעל קניא דרבא בנדרים דף כ"ה להעריט
ע"י הנחת הדינרין בקנה, והלא אומרים לו אנחנו משביעים
אותך על דעתנו כדי שלא יערים. וי"ל דאיתו האיש לא
היה יודע מנהג ב"ד שאומרים כך לפיכך עשה הערמה בקנה
והם אומרים לו כן בשעת שבועה שכבר עמד לישבע, הנה
אם עפה חוזר בו ואינו נשבע, בזה הוא בדבר כי יחדו
אותו שאל לישבע בשקר והדר ביה, לכך הוכרח לישבע
אע"פ שלא הועילה לו תקנתו. ומ"ס על דעת המקום ועל
דעתנו תרתי למ"ל ונראה כדי לחזק הדבר יותר ולהריך
לבו יותר :

והא דהולרכו לומר לו שכן מלינו במרע"ה דהשביע את
ישראל וכו', נראה מביאים לו דוגמה מזה כדי שלא
יתרעט עליהם לומר אתם חושדים אותי בערמה שאתם
אומרים לי הוי יודע דעל דעתנו אנחנו משביעים אותך,
לכן מביאים לו דוגמה דמלינו גם מרע"ה אמר כן לכל
ישראל, ואין לך להקפיד, כי לא טוב אתה מישראל :

פרק שביעי

דף מ"ז ע"ב. עבד מלך כמלך. וי"ל מאי נפקותא איכא
דברי תנא דבי ר"י לבין טעם רשב"ט. וי"ל
בס"ד דידוע קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה
לעת"ל, ואפילו בשניה שיהיה בימי עזרא הסופר ע"ה לא
קדשו כל המקומות ונשארו אותם שבסוף הגבול הסמוכים
לנהר פרת שלא קדשו, לכן לפי טעם רשב"ט שאמר קרב
לגבי דהיגא ודאהן, וי"ל לא זכה פרת לכבוד זה של תואר
הגדול אלא בצניגה של ארץ דנתקדשו קרקעות שלה לשעתה
אבל בתרבעה דלא קדשה וליכא דיהגא, לא אדהן פרת
לקראו בחואר גדול, אבל לתנא דבי ר"י דאמר עבד מלך
כמלך, קונה תואר הגדול גם בתרבעה, כי גם בתרבעה
פרת עבד מלך הוא דמשמש את א"י יען כי בו מסויים
הגבול שלה :

פרק שמיני

דף מ"ט ע"ב. שהרי כפרו ממון. וי"ל דמכלתין מתחלת
מכדי שהוא אותיות כד יס, דתורה שבע"פ
היא תיקון המלכות שנקראת יס, ויש בה כ"ד לרופי שם
ארנ"י שהם כ"ד קשעין, ומסיימת באותיות ממון שהם ר"ת
מתרין מזלין גולר ונקא, שתמשך הארה זו למלכות על ידי
לימוד המסתתא תורה שבע"פ. גם ראש הגמרא מ"ס וסופה
ט"ן הרי מ"ן, שעולין ע"י לימוד תורה, וכמ"ס עט"ר
ארני אבי זל"ה, במאמר אפיקומן מלה מורכבת, אפיקו
מ"ן, וכנגדן ימשך מ"ד אשר מולאן מלא חיים :

שלי, ולמה סיים צבא השנית שאמר מעשיך ירחקוך, ונ"ל
 דבא ללמדו מוסר, לפי דרכו, אע"פ שבאמת עשה אהה לדיק
 ומעשיך יקרבוך בודאי, עכ"ז אל תאמן בעלמך, כי אפשר
 שידמן אח"ז מעשיך ירחקוך, ולכן הזהר והסמר מן יאה"ר,
 וכמ"ס התנא אל תאמן בעלמך וכו' :

והנה דברי רבי עקיבא בן מהללאל אלו הם מוסר גדול
 להשלוחים ההולכים ממדינה למדינה לקב"ך על
 הגבא"ס ומצוי"ס עמיהם מכתב לוותא דאין תועלת מן
 המכתבים, אלא ישימו לגנר עיניהם דברי רבי עקיבא
 מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך, ורמוז לדבר מן ומוי ההולכים,
 ר"ל אלו ההולכים ממדינה למדינה ומעיר לעיר, ישימו
 נגד עיניהם דברים אלו, מ"ו ומ"י שהם ר"ת מעשיך
 יקרבוך ומעשיך ירחקוך. וביזה פרשתי רמז הכתוב אמרתי
 ימים ידברו, ימים למפרע ר"ת מעשיך יקרבוך מעשיך
 ירחקוך, המידות האלה הם אשר ידברו שפתי לשלוחים
 ההולכים ממקום למקום, ושמעתי גאון אחד כתב מכתב
 לוותא להמלך ממקום למקום ולא כתב בו דבר אלא רק
 שתי תיבות אלו, מ"ו ומ"י :

פרק שמיני.

משנה ז' רבי שמעון אומר להשוות את המחלוקת.
 נ"ל בס"ד דידוע שם הוי"ה חלוי אלויות

י"ה הם עלמא דאחסי"א, וחלוי ה"ב אלויות ו"ה הם
 עלמא דאחסי"א, ונמלא חלוקות אלו אינם שוים, אך לעתיד
 יתעלו אלויות ו"ה להיות כמו אלויות י"ה בסוד יהו"ה ה'
 אחד, נמלא החלוקות נשתוו, ול"ז להשוות את המחלוקת,
 ר"ל שתי חלוקות של השם חלוי הראשון וחלוי השני :

שם, לעשות שלום בעולם. נ"ל בס"ד כי עתה העולם
 נשפע מן שלשה ספירות תחתונות שהם חג"ת נהי"מ,

ואין נשפע מן שלשה ראשונות, ולכן נקרא עולם אלויות
 מול ע', כי ז"ס התחתונות כל אחת כלולה מעשר עולה
 ע' שהעולם עתה הוא מול ז"ס שהם ע', ולעתיד ישתלב
 השפע מן הכתר, לכן זוכה המשיח ליקח יחידה מן הכתר,

בסוד אר"ם ימין ואלמח פורקן, וידוע הכתר נקודתו קמץ
 שעולה מספר ר"ל, ואם תניח מספר ר"ל על מספר ע'
 יהיה ס', ואז אלויות עולם יהיו אלויות שלום, וז"ל להרבות
 שלום בעולם דייקא, וביזה פרשתי בס"ד מאמר ת"ח מרבים
 שלום בעולם שיהיו אלויות עולם אלויות שלום, וזה יהיה

ע"י עסק התורה, שע"י כתר תורה ישתלב שפע מן הכתר :

ואומר דליתו זכור לעוב מרבה שלום בעולם, כי שם
 אליהו זכור לעוב בא"ק בכ"ר עולה מספרו
 שלום, לכן הוא עושה שלום בעולם, והנה אליהו במלואו
 כזה, אל"ף למ"ד יו"ד ה"ה ו"ו עולה מספר זכר ומספר
 ברכה, ולכן הזכר ביום המילה יקבל ברכה מליהו זכור לעוב,
 והוא מסוגל לברכה שיברך אותו ולכל ישראל, ותהיה אל"ו
 ברכת אליהו תמיד, והגאולה תהיה בב"א בזכות העוה,
 דאז יבא אליהו זכור לעוב לבשרנו, וביזה יבין בס"ד
 שבשפלינו זכר לנו זכ"ר גי' איהו לנו לבשרינו על
 הגאולה ומפיו אנחנו **חיים** :

אם אני אעשה מעשה כשמועתכם, אזי אבא לדי חסד
 שיאמר השומע שיקרתי ח"ו בתחלה כמה שאמרתי ששמעתי
 מפי רבים, דאל"כ למה אהיה עושה מעשה הפך דברי, כיון
 דאני אמרתי בתחלה ששמעתי מפי רבים, ואע"פ דהם ג"כ
 אמרו ששמעו מפי רבים, מאי אולמייהו, ולריך אני לעמוד
 בשלי, אלא ודאי שקרתי ח"ו בתחלה, ולכך הודתי לבסוף
 כדבריהם, וכיון דיש לו טענה להשיב להם כך שהוא ירא
 מן החסד, לכך הולכו לומר ונעשה אותך אב"ד לישראל
 ולאוי סיחד ק"ז משחדי ליה ח"ו בהכי, אלא אמרו לו נעשה
 אותך אב"ד, והו"ע כ"כ בטל החסד דלא יש מי שיחשוד שחלה
 שקרת בתחלה ורח"כ הודית על האמת, דאם אתה משקר
 ח"ו בד"ת איך יתכן שתהיה ראוי להיות אב"ד, ואיך נמנה
 אותך אנחנו אב"ד לישראל, שלריך להיות מנוקה מעון
 כגודע בגמרא, והוא השיב להם מוטב שיהיה וכו', ולא
 להעשות שעה אחת רשע לפני המקום, כלומר אע"פ שנאמר
 אם תעשו אותי אב"ד לישראל בטל החסד, הנה מאחר שאין
 אתם עושים אותי אב"ד אלא רק אחר שידמנו ד' דברים
 אלו ויורה בהם הלכה למעשה כשמועתכם, הנה ודאי לא
 יודמנו ד' דברים אלו בולט ברגע אחד, אלא אפשר שיהיו
 במשך יום או יומים או שלש, ובאותו זמן שלא נגמרו הד'
 הוראות ההם, אע"פ שהוא זמן מועט שיטור שעה אחת,
 הנה הוא נכנס בחסד ונחשב ונעשה בעיני הבריות שהוא
 רשע ח"ו לפני המקום, כיון דעדיין לא נעשה אב"ד לישראל
 כדי שיבטל החסד :

שם, א"ל אבא פקוד עלי לחביריך. י"ל למה בקע זו
 הבקעה מאביו אחר איתם הדברים שזוהו אביו

בענין ד' דברים. ונ"ל בס"ד כי מקמי הכי היה חושב שכל
 החכמים שונאים אהו על אשר הוא יחיד וחלק עליהם
 שהם רבים, וא"כ מנין לו חבירים שיפקדם עליו, אך עתה
 שאמר לו אני שמעתי מפי הרבים, אמר בודאי לא שנאוהו
 בלבם, כי מאחר ששמעו מפי הרבים בע"כ לריך לחלוק,
 ומה שפרשו ממונו היה לעיני החכמים, כדי שלא יתברו מחלוקת
 בישראל, אבל בלבם לזהבים אותן, ועוד נמי אמר בדעתו
 כיון שישמעו לוואהו זאת שזוהו ואמר לו חזור כך מארבעה
 דברים שהיית רומר, בשביל שאתה שמעת מפי היחיד והם
 שמעו מפי המרובים, הנה בודאי לזהבים אותך עשה וחבריו
 נקראים, לכך א"ל פקוד עלי לחביריך. והא דלא אמר לבני
 דברים אלו בזמן שהיה בריא, נראה לא רלה שבנו יזלזל
 בכבודו לעשות הפך דבריו בחייו :

שם, מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך. קשא למה
 לא ח"ל דברים אלו מתחלה כשא"ל פקוד עלי,
 ונראה בתחלה א"ל איני מפקד ולא פירש לו הטעם כי
 נתכוון לנסיתו אם יתלה הסיבה בדופי עלמו או בדופי
 החכמים, שיאמר בשביל שהם בעלי שגאה ועברתם שמורה
 נלת, ולמאי נפקא מינה יפקדם עליו כי אין מזה תועלת,
 והנה הבן היה לדיק ותלה הסיבה בדופי עלמו, שא"ל שמה
 עולה מלאת בן, ואז פירש לו אביו הטעם, והסיבה הוא,
 משום דאין לריך להפקיד, דמעשיך יקרבוך וכו' :

ועדיין י"ל במאמר זה, מאחר שהוא מחזיק את בנו
 לדיק, דהא א"ל שמה עולה מלאת בן וא"ל לאו,
 א"כ סני לומר לו מעשיך יקרבוך, ואין אתה לריך ללוי

עדיות

פרק ראשון

אותיות בחמשה, וי"ש גיל יגיל אבי לדיק וילד חכם ישמח
 בו כתיב וישמח בו, והוא ר"ת למפרע חמשה בזמן שנים
 יופי וכח :

שם, ר"י בן גורי אומר מפסח ועד עשרת שבועות ומדי שבת
 בשבתו. מקשים לת"ק דס"ל י"ב חודש מאי דריש
 לסיומא דקרא דכתיב מדי שבת בשבתו. ונ"ל בס"ד ע"פ
 מ"ס רבינו מהר"ח ז"ל בשער המלות בסוף פרשת ויחי
 וז"ל, ענין הכמסה שארז"ל כל שנים עשר חודש עולה ויורדת
 ולאחר י"ב חודש עולה ויורדת, שמעתי משמו של
 מורי זלה"ה כי בשבוע השבוע צימי החול, ואז הוא תשלום הי"ב
 חודש, עכ"ז בשבת שלפני אותה השבוע, אז עולה ויורדת
 יורדת עור, אע"פ שעדיין חסרים כמה ימים מהשבוע להשלים
 י"ב חודש, לפי שציוס השבת כל הנשמות עולות בג"ע
 העליון כגודע אפילו בחוד ה"ב חודש, וכיון שעלה טוב
 לא יורד בשביל אותם הג' או הד' ימים החסרים מחשבון
 י"ב חודש עכ"ל. והנה אע"פ דרבינו ז"ל אמר זה על עליית
 נשמות לדיקים בג"ע העליון, אפשר לומר כה"ג גם על עליית
 הנשמות בשבת מדין גהינם, דאם הי"ב חודש נשלמים בחוד
 השבוע, הנה בשביל קדושת השבת מקדימים לעלות מדין
 גהינם לגמרי, אע"פ שעדיין חסרים ארבע ימים לתשלום י"ב
 חודש, ולכן כאן אחר שאמר מדי חודש בחדשו, לילך מינה
 דמשפטים י"ב חודש, אמר מדי שבת בשבת, כלומר עליה
 זו דסוף י"ב חודש תלויה בשבת אשר בסוף י"ב חודש, דאם
 יש שבת בסוף י"ב חודש אע"פ שחמ"ג שבתות י"ב חודש, דאם
 חודש, תהיה לה עליה מדין גהינם :

פרק חמישי

משנה וא"ו, חזר כך בד' דברים שהיית אומר
 ונעשך אב"ד לישראל. הא דנחתו למנין
 למנותם שהם ארבע ולא א"ל בסתם חזר כך בדברים שהיית
 אומר, נ"ל כונתם לומר שתחזור בארבעה דברים כולם, אז
 נעשה אותך אב"ד, דנמתין עד שידמנו הלכה למעשה
 ותורה בהם הפך דברך, ולא סגי בשתיים ושלש אע"פ
 שאתה תקיים השאר אח"כ. מיהו קשא ובי נתכוונו לשחד
 אותו לומר הפך האמת לפי דעתו. ונ"ל בס"ד כי הוא אומר
 ששמעו מפי רבים, והם אמרו ששמעו מפי רבים, והנה
 בודאי מעתה ומעשיו אס צאה מעשה לידו, לא יורה בה
 כפי שמועתו ולא כפי שמועתה, אלא יסלק עלמו ממנה,
 הנה הם יודעים בבירור שכך יתנגדו, אך הם רואים ממנו
 שיעשה מעשה כשמועתה, כי הם רבים ומעידים ששמעו
 מפי רבים, ועל זה אמרו לו חזר כך שתהיה מורה ועושה
 מעשה כשמועתו, ועל בקשתם זאת יש לו טענה להשיב,
 אם

משנה א' שהיו אבות העולם לא עמדו על דבריהם
 קראש אבות העולם ע"פ מ"ס בזה"ק
 הלל וכמאי דרנין דאברהם ויחזק אינון כי הלל חסד, שמאי
 גבורה, ולכך קראש אבות העולם :

פרק שני

משנה ט', האב זוכה לבן בנוי בכח ובעושר ובחכמה
 ובשנים. קשא הו"ל האב זוכה לבן זוכה
 משמע הוא זוכה, ועוד קשה הא ארז"ל שהקב"ה גוזר על
 הטיפה בשעתה אם יהיה חכם או עשיר וכן להפך. ונ"ל
 בס"ד הכונה, האב זוכה לעלמו תחלה בדברים בעבור
 הזכיה של הבן כי שיראה הקב"ה לזכות את הבן בנוי ובכח
 ובעושר וכו', מוכה את האב במקלת בדברים אלו כדי
 שלא תשלוט עיה"ר בבן אם יהיה יפה ביותר, או גיבור
 ביותר, או עשיר ביותר, כי עושר מופלג או יופי מופלג תשלוט
 בו עיה"ר, ואם יהיה האב שחור ובנו יפה ביותר תשלוט
 עיה"ר בבן שילא זה יפה מאד מאב שחור, וכן אם יהיה
 עני ויהיה בנו עשיר מופלג, תהו ביה אינשי בבן ביותר, וכן
 הענין בגבורה, וכן בחכמה, דכל יקר היולא מוולל תהו ביה
 אינשי, וממילא שולטת עיה"ר, משא"כ אם לא יהיה האב
 שחור ואינו עני ואינו חלש ואינו טפס אלא בינוני בדברים
 אלו אז אם יהיה בנו יפה או עשיר או גבור או חכם, לא
 תהו ביה אינשי, ולכן הקב"ה מוכה את האב תחלה בדברים
 אלו במקלת בעבור בנו כשיגזור על הטיפה שלו
 שיהיה יפה או עשיר או חכם גמור לא תהו ביה אינשי כ"כ
 ולא תשלוט בו עיה"ר. ועוד י"ל טעם אחר, בחכמה, ובשנים,
 שאם האב הוא חכם ובנו חכם יגדל כגוד בנו כפלים,
 וכמ"ס בגמרא, מוטב שיבא מנה בן פרס אלל מנה בן מנה
 ואל יבא מנה בן מנה אלל מנה בן פרס, וכן אמרו בגמרא,
 אי בר אוריין הוא יאה, ואי בר אוריין ובר אבהן יאה ויאה
 וכן בשנים, אם האב האריך ימים ושנים, הבן יהיה לבן
 בטוח שגם הוא יאריך ימים ושנים, ואם להפך יהיה לבן
 של הבן דואג על עלמו ואינו חי חיים של מנוחה ושלות
 הלכ. ומ"ס ומספר הדורות לפניו, פירוש בספר של הדורות
 אשר כתוב למעלה לא נרשם כמה שנים זה יחיה, וכמה
 שנים זה יחיה, אלא נרשם בו מספר דורות, כלומר כתוב בו
 זה יראה שני דורות, וזה יראה שלשה דורות, וזה יראה
 ארבעה דורות, ומזה לא ניכר ולא גודע כמה שנים יחיה, כי
 אפשר שיראה הארבעה דורות במשך שבעים שנה ואפשר
 בפתים ואפשר ביותר :

נמצא בחמשה דברים האב זוכה לבנו, ונראה לרמוז
 לכן תמלא מספר א"ש יתר על מספר אשה חמשה,
 וביזה יובן ונדיקים ישמחו ויעללו לפני אהים וישושו בשמחה

עבודה זרה

פרק ראשון

דף ב'. אמר ריב"ל כל מלית שישראל עושין בעוה"ד הן בצלות ומעידות עליהם לעוה"ב. כ"ל בס"ד נקיט תיבת כל, לומר בין מלית דאורייתא בין מלית דרבנן בין הידור מלית, מכולם נבראים מלאכים כפי המדרגה של אותה מלית, ואותם המלאכים באים ומעידים עליהם שנאמר יתנו עדיהם וילדקו, עדיהם לשון עדי וקשט, כמו את עדים מהר חורב, דכחות הקדושים הנבראים מן המלות הם עדי וקשטו לבעליהם. גם אמר הן בצלות ומעידות, רמז בחיבה הן לומר דאין הדבר כמו ב"ד של מטה שהבעל דין הוא מביא את עדי לזכות את עלמו, אלא כאן הן בצלות מאלוהי, ע"ד שאמר הכתוב והלך לפניך דקדק, גם פירש ואמר שששין ישראל, לשלול בני נח, דאין נברא כח קדוש ממלכות: **שם.** לעת"ל מביא הקב"ה לספר תורה ומניחה בחיקו וכו'. נראה ענין זה הוא ע"ד שאמר הכתוב וביד הנביאים אדמה, והכינה כאן שיהיה נדמה לעיני נשמות הנדיקים והמלאכים כך, כדי להורות ולהודיע בזה שכל מלוא ומליה שעשו ישראל אפילו גדר וסייג, לכולם יש רמז וכוונת בספר תורה:

מיהו נראה דח"ל אמרו כן בלשון מליה, לרמוז בזה על כמה דברים יקרים, כי רוח ה' דבר עם ומלתו על לשונם, והוא ידוע דחלק המעשה הוא בעשיה, וחלק התלמוד ביורה שש שורשו ומקומו, והקב"ה לוקח לספר תורה הוא התלמוד שלמדו ישראל, שהתלמוד נקרא ספר התורה אשר מקומו ביורה, ומניחה בחיקו הוא עולם הבריאה שנקרא בשם חוק כוונתו שהוא עמוד אמלעי בין היורה לבין האלילות, שמעלה התלמוד שלמדו ישראל מן היורה לבריאה, דמעלה עליהם כאלו עשו פועל בתלמוד בעולם הבריאה שהיא חוק, ולומר כל מי שעסק בזה יבא ויטול שכרו כפי ערך הבריאה ששם ערך שכל התקון עשר ידות על ערך שכל התקון הנעשה ביורה, יען כי היורה בחינת עשרות, והבריאה בחינת מאות, הרי כאן עשר ידות בערך, וכן היורה היא עשר ידות על העשיה, כי בעשיה אחדים, וביורה עשרות כמ"ש בכתבי רבינו האר"י ז"ל: **ועוד** נ"ל בס"ד, ספר תורה הוא לימוד תורה שכתב שיהיה בחינת תפארת ומניחו בחיקו, הוא לימוד תורה שבע"פ שהיא בחינת המלכות הנקראת חוק שכולל שני הלימודים של תורה שכתב ותורה שבע"פ ביחד ונותן שכם, כי שכל התורה דומה לערך אבנים עובדות ומרגליות דאם ירבה משקל האבן דהיינו שמשקלה עשרה קראט, יגדל הערך שלה שתהיה שוה חלקף זהובים, שכל קיראט שבה יהיה ערכו מאה זהובים, אע"פ שאם היתה האבן משקל קיראט אחד לא היתה שוה האבן אלא רק עשרה זהובים, ולכן כולל שני לימודים אלו ביחד שירבה משקלם ואז ירבה השכר של כל פרט ופרט עשר ידות. או יובן

קרוב לזה, מביא לס"ת הוא חלק הפשט, ומניחו בחיקו זה לימוד חלק הסוד שהיא פנימי, וכולל יחד ונותן שכר, וגם כן הוא ע"ד האומר כדי להרבות השכר כפי חשבון ערך אבנים עובדות: **ובאופן** אחר נ"ל בס"ד הסוד הכמוס בלשון הקדוש הזה, ידוע סוד ס"ת הוא בחינת יסוד דאבא המתלבש תוך קו האמלעי דז"א, וכנ"ל בשער הכוונות בדרוש ס"ת ע"ש, גם ידוע כי אורות דיסוד דאבא אינם מתגלים תמיד, כי אם ע"י ההכנות שטושים ישראל בתפלה או נבקע יסוד אבא להוליא אורות שלו מתוך להאיר במקום הצריך לזה, וגם זה יהיה לפי שעה, ואח"כ חוזר הדבר כמו שהיה, וכאשר ביאר הענין הזה בפרטות בשער הכוונות שם ידוע כי המעלה של הזמן העת"ל הוא כך, דהיינו מה שיהיה עתה הארה לפרקים תהיה לעת"ל בקבע ובתמידות, והשתא בין תבין דברי רז"ל כמין חומר באומרת מביא הקב"ה לס"ת ומניחו בחיקו, אומרת ס"ת דייקא, ואומרת בחיקו דייקא, כי יסוד דאבא מתלבש תוך קו האמלעי דז"א, וזהו בחיקו, והכוונה שלעתיד תתגלה הארה זו ותאיר בקבע ובתמידות ולא תחזור להעלם כאשר הוא עתה ואחר גילוי הארה זו הוא אומר כל מי שעסק בתורה יבוא ויטול שכרו, והבן בדברים, ועיין לרבינו הרש"ש ז"ל שכתב מלות עסק התורה שהוא שורש התורה מלות הוא באב"ע הפנימי דכולל נרנח"י דנרנח"י דחיה מוחין דאבא הכולל, עיין בד"ק ז"ל, והשתא לפ"ז בין תבין היטב השייכות של משא ומתן שכל עסק התורה אחר גילוי הארה הנז' והה"ב: **שם.** מתקבלים וצאים עובדי כוכבים בערבוביא, הכונה קאי על השמים שזהם וגינדא דילהין שבאים בערבוביא, כי זה טבעם ומזגם שרשם, וזהו חשקם ותאותם לערבב ולסכסך, וכך דרשו של בראי:

שם ע"ב. ונולן לא עשינו לא בשביל ישראל. קשא איד עלה על לבם לדבר שקר גמור וגלוי לפני הקב"ה באומרת שעשו ללורך ישראל. ונ"ל בס"ד כונתו אע"פ שעשינו ללרכינו ולעלמנו, עכ"ז בכל זה שעשינו לעלמנו יש בו לורך ישראל כדי שיתפעלו ויאמרו אם כך לעוברי רעיו קל וחומר לעושי רעיו, ועי"כ ישאורו ויזדורו בעסק התורה ביותר, וא"ל הקב"ה שטיים הלא לפני גלויה וידועה כוונתם שלא עשיתם אלא רק לורך עלמכם ואין משתקף בכוונתם כונה זו של לורך ישראל ג"כ, כי אדרבה חסם אינכם רעוים שיעסקו ישראל בתורה ולא יהיו לומדים קל וחומר זה כדי להתאזר בתורה, יען כי כלום יש בכם מניגד זאת, הלא אדרבה אתם אומרים להם טעוב להם שלא יעסקו בתורה, ואיך האמרו שכונתם היתה ג"כ בעבור שיקחו קל וחומר ויתעסקו בתורה: **שם.** שוקים להוסיב בהם זונות. כתבו החוספות ה"ה דהוה

דהוה מלי למימר לעשות בהם סחורה לכל דבר אלא מנינה אותם בדבר גנאי ע"ש. ונ"ל בס"ד אם היה אומר לעשות בהם סחורה לכל דבר יאמר גם בזה יש לורך לישראל כדי שיעסקו בתורה, דאם אין קמח אין תורה, ואם לא יש שווקים וחמיות היכן יסחרו ישראל סחורתם כדי להתפרנס, דע"י שווקים גם הם ישנו בחיות שם לעסוק במשא ומתן, ומי שאין לו קרן ממון בידו לסחור בו יהיה סרסור של מו"מ, ויש שיהיו סופרים, ועוד כמה עסקים השייכים למו"מ הנעשה בשווקים, שעי"כ יהיה להם פרנסה ויעסקו בתורה:

שם. כסף וזהב בלי הוא. פירוש הסכלתם מאד במאמר זה באמרתם הרבה כסף וזהב הרבנינו, כאלו אהם המרצבים אוהו בטולם, והלא בלחם הכל שלי, כי אנכי הצורא אוהו בצטן הארץ, ואנכי הממליחו ביד בני אדם החופרים ומוזיאים אוהו מצטן הארץ, ואנכי המגלגלו ללל בני אדם מזה לזה למלאות אולרם וכיסם ממנו, ואיך האמרו הרבנינו, דאם יש אדם בונה מרחץ ומתקן שווקים, כלום יש בירא כסף וזהב וממליחו בטולם:

שם. נכנסה מלכות פרס אחריה. נ"ל בס"ד ר"ת בתי לונות שנכנסו ראשונה לשבטים לזמות הוא אף שהוא ר"ת ארס פרס. וזה סימן רע לשאר הזמות, גם ס"ת שתי לונות אלו מס, וגם זה סימן רע להם שהוא מלשון המסה, כמו הכס יום, ונבארו אותיות אמלעות ר"ר שהם מספר ארבע גרות כוונת של סע"א בסוד והנה עבו צה ומספר מלות איש עמו, וגם זה סימן רע להם שהוא מלבן רר בשבו בטולם יהיו נימוקים והולכים, כי יתברר מהם חלקי הטוב:

שם. והרבה מלחמות עשינו וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל. פירוש מה שעשינו כל אלה ולא שהפנו ישראל שלא לקחנו מהם אנשי חיל להלחם, ולא שהפנו אותם בעסק גשרים וכדומה כרכים, היינו כדי שלא לבעלם מן עסק התורה ולא בשביל שהם בזויים אללינו, ואין חמון בם:

שם. אנהו סחור בהמ"ק ואנן מבנא בנינו. כלומר כיון דסתרו הרי עבו מעשה דמכחשת דבריהם שאמרו שהיה כונתם ורעונם כדי שיעסקו ישראל בתורה, דא"כ איך התרבו בהמ"ק שממנו יולא שפע חכמה, וממנו תורה יולאה מן הסנהדרין הקבועים בלשכת הגזית, אבל אנתנו בנינו בהמ"ק דמוכח שעשינו כדי שישראל יעסקו בתורה, ואע"פ שאין כן מטרת כונת לבנו, עכ"ז לא עשינו מעשה לסחור דברינו, אלא אדרבה עשינו מעשה של בנין בהמ"ק שמוה יתחזקו דברינו:

שם. מלמד בכפה עליהם הבה כגיגית. נ"ל בס"ד נרמז זה במ"ש הכתוב והם חבו לרגליך חבו חסר כתיב בלא וא"ו, והיא מספר גיגית שעילה חב"ו:

דף ג'. לומר שאע"פ שמקיימין אותם אין מקבלים עליהם שכר. ו"ל איך יהייבב בזה לבון התניח דתני רב יוסף עמד והתירן להם, ועוד קשא דהא ודחי אין הקב"ה מקפח שכר צריה, וקחוינן דיהיב שכר לאוה"ע בעוה"ז על דבר טוב בעושינו, ונ"ל בס"ד ידוע כל המלות אע"פ שנעשים בדברים גשמיים הם פועלים ברוחניות למעלה. יען שכל מלוא ומלוא יש לה כורס למעלה ברוחניות דהנגלה שלה הוא בגשמיות והסוד שלה ברוחניות, וכמ"ש מהר"ם אשך ז"ל בפסוק ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם, שכל מלוא וכל דין שרשו פתוח חל מים העליונים. וכל המקיים מלוא אחת ומשפט אחד מניע ומעיר שרכו העליון וקנה לו פרקליט ומלאך אחד כי קיום המלות מעורר תוכיות המלות למעלה ומוריד שפע רוחני וקודש וכו' ע"ש, ולכן ארז"ל שכר מלות ביהי עלמא ליבא, אלא הייס לעשותם ולמחר לקבל שכרם וקאי זה על שכר של הפעולה שפעל ברוחניות ולכך לריך שיהיה השכר בעולם הרוחני ילא בעוה"ז הגשמי, אך ימלא בעוה"ז שכר מה ששביל פעולה הגשמית:

והנה ידוע מה שפועלת המלוא ברוחניות למעלה אע"פ שהיא נעשית בדבר גשמי למטה, היינו כי השי"ת עשה קשר ודבוק במעשה הגשמיות של המלוא עם הרוחניות אשר למעלה וזה הקשר נעשה ע"י הדבור שלא מפיו יתברך בעת שלוח על אותה המלוא, ומאחר שזוה לבני נח בשבט מלות, הנה דבורו יתברך בלוא בשבט מלות עושה קשר ודבוק במעשה הגשמיות של שבט מלות עם הרוחניות שלמעלה, וגמלא לפ"ז גם בני נח היו פועלים במעשיהם ברוחניות למעלה, ואז ממילא יש להם שכר בעוה"ב מלד זה, אמנם מאחר שהם נלטו בשבט מלות ולא קימוה עמד והתירן להם. כלומר התיר הקשר והדבוק שהיה בין פעולה של דברים הנגלים ובין הרוחניות, וממילא אין נעשה ע"י מעשיהם התחוננים פעולה ברוחניות כלל, וגמלא אין לכס שכר בעוה"ב שהוא שכר רוחני ואמיתי, ורק משום דאין הקב"ה מקפח שכר צריה נותן להם בעוה"ז שכר בשביל פעולה הנגלית שהיא בגשמיות ואין זה שכר אמיתי, וגז"א רבינא שאין מקבלים עליהם שכר דהיינו שכר הרוחני האמיתי, וז"ל רב יוסף עמד והתירן להם, ר"ל שהיה קושר פועל הגשמי בפועל הרוחני התיר אותו, ועי"כ אין עושים פועל רוחני, וממילא אין להם שכר נלחי, כי הטוב שטושים למטה הוא ריקן ואין בתוכו נשמה שהוא הרוחניות, וממילא נבין נמי דמ"ש ר"מ שאפילו נכרי שעוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, היינו בעוה"ז קאמר מפני שאין הקב"ה מקפח שכר צריה ונותן לו שכרו בעוה"ז להיות בערך כהן גדול, ודייקי לה מדכתיב אשר יעשה אותם האדם וחי בהם דקאמר האדם צה"א, כי אדם בלא ה"א הוא כינוי לישראל דוקא, כמ"ש רז"ל ע"פ אדם אתם דלאתם קרויים אדם, ואין העובדים קרויים אדם, אך קרויים האדם, כמ"ש החוספות ז"ל:

שם. א"ל הקב"ה אני מעיד בישראל שקיימו את התורה כולה. נ"ל בס"ד שדוראי ידע הקב"ה שהם ישיבו, כלום יש אב מעיד על בניו, ולכן א"ל אני מעיד כדי שהם יהיו מודים בפניהם שישראל יש להם דין בניס, דאז מהניח לכו השובה, אפילו דא"א שלא יתעלו ולא תתקיים בהם מאמר החכמה והנבואה שאמרו נפש החוטאת היא תמות וחתאים תרדף רעה, וכיון דהם מודים שיש לישראל דין בניס, נמלא הקטיגור נעשה סניגור, הרי הם חשבו להשיב השובה שהיא רעה לישראל, ולא הרגישו שבתשובה זו יולא טובה לישראל והעדוה יש לה להתקיים מלד אחר. וזה מ"ש להם יבואו שמים וארץ ויעידו, ג"כ ידע רחמנא שישבו, הם נוגעים בעדות, וגמלא הם מודים שהשמים והארץ קיימים בשביל ישראל, וא"כ לפ"ז אין קנין בשמים וארץ אלא לישראל, וכמ"ש באברהם אע"ה ברוך אברהם לא עליון קונה שמים וארץ, אבל הם הענו"ם אין להם חלק ונחלה בשמים ובארץ, גם כוד ממילא מוכן דאע"פ שישקב ועשו חלקו העולמות, ועשו נעל עוה"ז, יש לישראל זכות בכל עושר וטובה עוה"ז מדין מליל מווסו של יש, כיון דשמים וארץ קיימים רק בעבורם:

שם. רבש"ע הגנה לנו מראש ונעשנה. נ"ל בס"ד הכונה כי א"א לקיים כל המלות במעשה אך לישראל נתת להם חלק מראש, דהיינו כח מעולם המחשבה שהיא בראש ועי"כ כל מלות שאין מקיימים במעשה, נחשב להם המחשבה כמעשה, ובה יהיו שלימים בכל רמ"ח עשה, וגם לנו הן לנו כח מעולם המחשבה שהיא בראש ואז נעשנה בשלימות, כי מה שחסר במעשה נשלים במחשבה, והשיב להם שוטים מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, כן ישראל שהעמיסו על עצמם דבר קשה שהקדימו נעשה לנשמע אז זכו לתת להם חלק מעולם המחשבה, שבוה נחשבת המחשבה למעשה, אבל אחס מנין תזכו ליקח חלק במחשבה, ואע"פ"כ אכסה אחכם במלוא לדבוק מחשבתכם במלוא אס היא לי לשמו, או אס בעבור הרווחה דילכין ולפנים אתם מבקשים וניסה אותם

אותם כסוכה שאח"כ יבצעו בה וברחו דמאלא חין להם חפך וזלון לב במלואו וא"כ ח"ך יהיה חשיבות למחשבתם שחועיל במקום מעשה :

אין יובן אומרת תנה לנו מראש ונעשהה רלו שיתן להם מלות תקיעת בופר שהיא מיוחדת לראש השנה בלבד והיא מלוא קלה מאד והכוונה לנו מראש או יובן כונתם על מלות תפלין של ראש דעליו כאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ואר"ה אלו תפלין שבראש נמלא ים להם מורא וממלואה לכן רנו שיתן להם כלי זין זה שהם יראים ממנו שיהיה בעזרם והכוונה לנו מראש ר"ל ממלוא שבראש וא"ל ליתן להם מלות סוכה שהיא ביום הראשון כי ראשון של סוכות קראו הכתוב ראש דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדור והרי הוא כמו ראש השנה והיא מלוא קלה :

שם מיד כל אור"ה עושה סוכה בראש גנו י"ל למא' הצטרך לפרש בראש גנו לימא עושה סוכה בסתם ונ"ל בס"ד בא המאמר להודיע רעות לבס כ' מעיקרא רלו לעשות הכוכה במקום שיהיה להם פיעור ממונה שיהיה לעשותה בחלוצותיהם שאין השמש והרוח שולט שם כ"כ אך לבס רע שמואם לבס במלוא ולכך עשו אותה בראש הגג שם שולט חום השמש ותוקף הרוחות כדי שימלאו להם מקום פיעור ללאה מהוכה :

שם ע"ב לעת"ל באים אור"ה ומניחין תפלין בראשיהם ותפלין בזכותיהם וליית בבגדיהם האדובים תפלין של ראש תחלה אע"ג דבתורה כתיב של יד תחלה נ"ל בס"ד משום דהא יראים מתש"ר שלובשים ישראל וכמ"ש לעיל וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך אלו תפלין שבראש ולכן מקדמים כלי זין זה שהם יראים ממנו ללבשו תחלה ומה שמניחין הליית אחר התפלין נ"ל דהבליית כיון שהוא סוד אור"ה לא יערב להם כי אור"ה חסומא עינים של הקליפה לכן אין מקדמין ללבשו תחלה דאין לבס חפך בו כלל :

יעוד נ"ל בס"ד מה ששישין ג' מלות אלו בסדר זה תפלין ל"ית מוזהר ומקדים מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער רות"ק כי שם נתי"ה הוא שם קדוש משמות ע"ב והוא סוד חרב גלית הפלשתי שלקחה דוד הע"ה ואמר לאחיהלך חין כמוה תנה לי תנה אותיות נתי"ה כי כשהשם הזה הוא בתגבורת הדינים חין כמוה כ"כ חוק ולז"ה דוד הע"ה תנה עון על עונם עכ"ד ז"ל ע"ש וזוה אמרתי לפרש בס"ד מ"ש בלעם התייצב על עילותך ואנכי אקרה כה שרלה להתגבר בשם זה של נתי"ה שהוא תוקף הדין שם זה הוא שם כ"ה מן ע"ב שמוט של ויסע ויבא ויט ולז"ה התייצב בה על עולותך ואנכי אקרה כ"ה דייקא רמו על שם נתי"ה וגם אלו חושבין מלך הקליפה שלהם להתגבר בשם נתי"ה שהוא תוקף הדין לכן מניחין תפלין תחלה ואח"כ ל"ית ואח"כ מוזהר דס"ת שלהם הוא נתי"ה אך לא יעלה בידם כלום וחרבם תבא בלבם :

יעוד נ"ל בס"ד הא דבחרו בשלשה מלות אלו מפני שהם ר"ה מצות שהוא מוזהר ל"ית וזוג תפלין ר"ה מצו"ת ותשבו כיון דאלו ר"ה שלהם מלות אח"כ בקיומם חשיב כאלו קיימו כל המלות כולם :

שם כל אור"ה מנתק מלוחו והולך לו נ"ל בס"ד שששים כן לדעתם כי המלות אלו הם יקרות וכמו שאלו התחתונים מנתקים מלות אלו ומפרידים אותם מעליהם כן נלוו הקדושה אשר בקליפתם יתנתקו ויתפרדו מן הקליפה ויעלו לשרשם בקדושה ולכך הקב"ה משחק עליהם איתו היום על אשר בירם מוליאם בלעם מפייהם ונבר ישראל : **שם** י"ב שעות בוי היום י"ל למא' אולטרך להקדים ולומר י"ב שעות בוי היום ונ"ל בס"ד דבא בעל המאמר ללמדנו מ"ש בזה"ק דבג"ע היום והלילה שוים

בי"ב ו"ב בן בחורף הן בקיף ולכך הקדים לומר י"ב שעות בוי היום ר"ל דאיתו משתנה זה תמיד :

שם יושב הקב"ה ועוסק בתורה הכונה על תיקון העולמות בהמשכת המוחין וזווגי המדות העליונות ויחוד השמות כי ידוע שכל התורה היא שמוהו של הקב"ה וכל דבר מדברי התורה כרכו פתוח אלי מים העליונים ולכן כינו תיקון העולמות העליונים בלשון זה שאמר יושב ועוסק בתורה והוא מליצה גאה ולשון נסתרה ומ"ש מקרני ראמים ועד זיני כעס רמו בזה הלשון העליונים והתחתונים כי ראש וסוף ראמים שהם קרנים הם אלויות רם וראש וסוף כניס הוא מך ר"ל מן העליון הרם עד התחתון שהוא המך כולם מתפרנסים ממנו יתברך וגוונים מן השפע שלו :

שם רביעית יושב ומשחק עם לוייתו נ"ל בס"ד לוייתו הוא שם ותואר ללדיקים היושבים בג"ע התחתון ששם שוכנת הנפש בלורת גוף ממש כמו שהוא באחי עלמא ורק חומר זך שאינו לריך לאכילה ושתייה אלא נזון מן רח הטוב אשרי בג"ע וזיון שם מתלווה הנפש עם הגוף ב"ה משא"כ בג"ע העליון ששם אין הכוח או הנשמה מתלבשת בגוף ממש לכך רק ללדיקים אשר בג"ע התחתון ים שם ותואר זה של לוייתו שהוא לשון לוויה שמתלווה הנפש והגוף ביחד בשלום ובמיסור ובאבהה וחיבה כי הגוף אינו חומר עכור אלא חומר זך מעין הנפש ועיני השחוק הוא עיני ששועה שהקב"ה משתעשע עם הלדיקים בג"ע כאמר רז"ל בזה"ק בכמה מקומות והעינין הוא שימשך להם הקב"ע שפע אור קדוש ממקור השמחה והחודו כדכתיב עוז וחודו במקומו כדי שיהיה להם ששבוע רב ויודאי שאין שכל האנושי בעוורו בגשמיות ויכל להשיג ול"יר מרות אור הששוע הזה ואך יהיה ומה הוא ואשרי האוכה לזה והסי"ת יזכירו ברחמי הדינים אבי"ר והנה כבר נודע בכתיבי רבינו האר"י ז"ל כי שני שלישי החסד נקראים שחוק שהוא מספר אור אור עם הכוללים ועל זה אמר אז ימלא שחוק פיניו לעתיד :

שם רובע על כרוב קל שלו ושט ב"ה אלפים עולמות נ"ל בס"ד כרוב עולה מספר מתיים והכונה הוא דהמטיח יכיה מרכבה לאור שכינתו יתברך ושט ב"ה אלף עלמין ועוד נ"ל ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות בהפלת השחר דף י"ז ע"ד בעיניו ח"ה פסוקים של יכי כבוד שיש בהם ח"ה אבירות וה"ש ע"ש של מטטרו"ן כי מטטרו"ן הוא צו"ק דלירה ולא בנתי"ב ולכן יש בו ששה אותיות כנגד ששה קלוות והנה ע"ט מן מטטרו"ן הוא רישא דז"ה דלירה ונגודן ח"ה אבירות אשר בפסוקים אלו והם כנגד ברכאן דח"ה עלמין כנודע עכ"ד ע"ש וזוה יובן בס"ד סוד המאמר הקב"ה הוא סוד התפארת שנקרא בשם הקב"ה רובע על עב קל שלו הוא מטטרו"ן ושט בח"ה עלמין הם ח"ה עלמין הגרמזים בח"ה ברכאן דח"ה פסוקים של יכי כבוד כנז' כי למעלה האחדים הם בחינת אלפים ולכן תמלא כרוב קל עולה מספר עבד עברי וידוע כי מט"ט נקרא עבד עברי :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו ז"ל בעץ חיים שער אל"ף פ"ג ו"ל גס ז"ס מ"ש כל רב מצבל וכל רבי מא"י וכל רבא מאחר הרעין פירוש כי בלאת ז"ה להשפיע באותם המלכים העומדים בחו"ל אינו יולא אלא רק בבחינת המלואים לבד והנה האחרונים של מ"ה דאלפי' פשוטים הם ע"ב ומלואם הם ק"ל ושניהם ג' ר"ב וזכו כל רב מצבל זה סוד הנה ה' רובע על ע"ב קל וזכו מלרים כי בלאתו למרים שהוא חו"ל יולא בסוד ע"ב ק"ל שהוא ג' ר"ב וגם רבא הוא ע"ב ק"ל עם הכולל אבל בא"י הוא בסוד רבי בחוספת ו"ד שהם עשרה אותיות של מלוי השם בעלמו בבחינת פנים המתייחדים

עם ע"ב ק"ל ונעשים רבי וזנה ע"ב ק"ל עם ד' אותיות הפבושים עלמו של שם הוי"ה שהוא ג' כ"ו הרי רובע הוא כ"ו ור"ב כי שם הוי"ה רובע על ע"ב ק"ל ובהתחברותו נעשה רובע והבן זה עכ"ל זל"ה וזוה מופן מ"ש רובע על עב קל כי כרוב הוא אותיות רובע שהוא כ"ו רב והדברים עתיקים כי מאמר זה כולו וכן עיני שחוק לוייתו ועיני שמוטו סירה מפי החיות הכל סוד עמוק ואין הדברים כפשוטן :

שם כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום נ"ל בס"ד חוט של חסד הוא שם הוי"ה במילוי יוד"ן שעולה מספר חסד והיינו כי שם ישראל הוא שם כללי לכל אור"ה מישראל ומספרו תקמ"ה וזין החשבון מכיון למספר תרי"ג שהוא מספר רמ"ח אברים ושס"ה גידין אך נשאל במספר שם הוי"ה דיודין שעולה ע"ב שם תניח ע"ב על תקמ"ה נשאל מספר תרי"ג וזוה ע"ב שס"ה פסוק וחסד ישראל הדברים בה' אהיכם הוא שם הוי"ה דמלוי יודין בזה נשאל אללכס מספר תרי"ג ואז חיים כולגס היום כולגס דייקא דהיינו כל רמ"ח אברים ושס"ה גידים שלכס כי ע"י מספר תרי"ג תזכו לתרי"ג ליגרות שישיעו ברמ"ח אברים ושס"ה גידים שלכס וז"ש כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום מספר שם ע"ב שהוא חסד ויזכה לזה מדה כנגד מדה בעבור עסק התורה בלילה כי אותיות בליל עולה ע"ב :

שם כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאזילין איתו גחלי רתמים נ"ל בס"ד דגרמו ספיר בפסוק הקוטפים מלות עלי שית דליף לה מיניה והוא כי האדם בעסקו בתורה מציא גאולה לניגויו הקדושה שהם בחינת מלכות דנקראת ארץ וזמ"ש ובכל ארץ אחותם זו התורה שנקראת ארץ דכתיב ארובה מארץ מדה שחיים נאחזים בה תתנו גאולה לארץ העליונה היא המלכות לברר ניליות שלה ע"י עסק התורה שהיא ג"כ נקראת ארץ ואחם נאחזים בה כמ"ש דורשי רשומות ישראל ר"ת ים ששים רבוא אותיות לתורה וידוע אות אלק רומז ללמוד התורה כי אלק לשון לימוד כמו אלופי ומיודע וכן אהלף שהם בחינת הקליפה והיה לו גאולה לניגויו הקדושים כי לכן אם תניח ח' בתוך אותיות גולה יהיה גאולה והנה אותיות גולה מספרם חול ואם האדם מדבר דברי חול בתוך דברי תורה גורם שישתלק ח' מן גאולה וישאר גולה שהוא מספר חול כי עשה לקדוש חול לערב בו דברים בטלים ולז"ה הקוטפים מלות עלי שית מ"ש של מלות היא מ"ש השמים כחלו אחר מן לוח והיינו אותיות גולה הם ג' לוח כלומר הקוטף ומנתק אות ח' שניה בתוך אותיות גולה שהם מספר לוח בעבור שית של בטלה שלו הרי זה ענשו כי שרש רתמים לחמו שמאזילין איתו גחלי רתמים והוא כי רתמים ג' תר"ן יתר מספר ח' על לחם תורה והיינו מדה כנגד מדה תחת אשר לא רצה לאכול לחם תורה כי פסק בתוך דברי תורה בשית של בטלה נוסף אות ח' על מספר לחם תורה ויהיה אלו מספר רתמים :

יעוד נ"ל בס"ד העשם דמאזילין איתו גחלי רתמים כי דברי תורה נמשלו לתמרים מה תמרים הללו עולין למעלה מפירות האילנות כן דברי תורה כנגד כולן לכן אות ל מרומז ללימוד גבוה מכל האותיות ואמרתי לכן אמרו בגמרא אבילת תמרים יפה ללימוד ולכן זה שביח דברי תורה נמשלו לתמרים כי דבר בחושים שיתה בעיניה לכן יתהפכו הללו אותיות תמרים לאותיות רתמים : **שם** אף בני אדם כיון שפירבים מן התורה והמלות מיד מתים פירוש אם פירש מן התורה בשביל לעסוק

במלות חין זה בכלל אלא קאי על הפורש מן התורה ומן המלות לא זה ולא זה ומה שאמר מהים חין הכונה על פירות הנפש מן הגוף אלא על ירדות הנפש בשפל המדרגות דגם זה בכלל מיתה כמ"ש רבינו האר"י ז"ל על מאמר רשעים בחייהם קרויים מתים וירידת נפשם לנהיגם בעושר חיים בעוה"ז :

דף ד' לדיקים מתרפאים בה שנאמר ורחם לכם יראי שמי שמש לדיקה ומרפא בכנפיה נ"ל בס"ד דאמר בכנפיה כי שמש כנפים של שמה הוא ש"ש ש"ן מכאן וש"ן מאכן והם שני שינין דתפלין של ראש דעליו דאמר וראו עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו מאך ואר"ה אלו תפלין שבראש ולכן אמר ורחם לכם יראי שמי אלו בעלי תפלין של ראש שנקרא שם ה' שמש לדיקה ומרפא בכנפיה הם שני שינין שבתש"ר הרמזים בכנפיה של שמש : **שם** מה דגים שבים הגדול מחבריו בולעו נ"ל בס"ד מ"ש וידגו לרוב בקרב הארץ כלומר וידגו כדגים לעיני רבוי דוקא ולא ידמו להם בעיני אחר שיהיה הגדול מחבריו בולעו :

שם אינו דן אותם כאור"ה עשיתם בהם עוה עוה אשימנה יובן בס"ד ע"פ מ"ש המקובלים בפסוק אף תבון תבל כל תמוט כי בתחלה אות אלק במילואו אף בלא למ"ד וראש הקב"ה שאין העולם מתקיים באף הטיל בו ל ונעשה אלק וזהו אף תבון מלשין ברית החיובן שטייל צו אות ל' באחלוצ ואז תבל כל תמוט עכ"ד לכן אמר הקב"ה אם ישראל מקבלים התורה שרמוזה בואת למ"ד שהוא לשון לימוד מוטב שבו יבא אות ל' בתוך אף ויהיה אף שיתבטל ואם לאו אחזיר העולם לתוהו ובהו שלא יבא אות ל' באחלוצ וישאר אותיות אף לבדם ואין העולם מתקיים ולפ"ז האף אינו בטל אלא לגבי ישראל שקבלו עליהם לימוד התורה הרמוז בואת ל' אבל העשיתם שלא קבלו התורה נשארו אותיות אף כמו שהן ולכן כתיב בזה עוה עוה אשימנה כי עוה הוא ג' אף וישראל כלולים מן עוה-ה-ש-ה-אף אף ופורע מהם בשביל עוונות שברם כפיד של יתדעגליים ונראה לרמוז פיר בני' לז"ה אבנותך על לך תאמנה וכה"א על לך תנשא גס פיר בני' מול טוב שיהיה להם מול טוב בזה שיהיו קיימים בעולם :

ודע דאע"ג דפסוק עוה עוה אשימנה בנבואה של ישראל כתיב דהוא פסוק ביחזקאל כ"א עוה עוה אשימנה גם זאת לא היה נראה דהכי קאמר מן הראוי כפי גודל חשאי עוה עוה אשימנה כמו אומות העכו"ם שדינם הוא כך עוה עוה אך גם זאת לא היה להם אלא נהגתי עמהם כפיד של תרנגולים :

שם אשילו חין ישראל שישיין מוזה לפני אלא מעט נ"ל בס"ד דהמורה לריך שהיה שלימה במעשה שהיא בעשיה ובדבור שהוא בלירה ובכונה שהיא בבריאה ובמחשבה שהיא באלילות והנה עמא דארעא יש להם מעשה ודבור אך חסרים כונה ומחשבה משא"כ הגדולים שלמים גם במחשבה ועי"כ מעלים המורה עד אלילות ואפשר שיהיו המעשים של עמא דארעא שחסרים מן כונה ומחשבה שיהיו גם הם עולים עד אלילות מחמת שיהיו מקושרין במעשים של הגדולים ומפסיים איתם עמהם כמו שפינה של אם שמושפת עמא ספינה פשוטה ולז"ה אשילו חין ישראל עושים מוזה לפני אלא מעט כלומר תחירה היא מן כונה ומחשבה דאז מקימה למעט דוקא בעולם האחדים שהיא העשיה חני מלרפה לחשבון גדול שאקשר אותה ואתלה אותה במלות של הגדולים שעולים לאלילות ששם מספר גדול שהוא בחינת האלפים וז"ש על לך תנשא היינו לך ג' פיר כלומר אע"פ ששוישן מעט כפיד שהוא ג' לך אש"ה תנשא לדרך מעשיכם לחשבון גדול או יובן ששוישן מעט פחות משוה פרוטה דאינו חשוב ממון חני מלרפה לחשבון גדול :

שם. איסורם ביסורין צעוה"ז כדי שיתחזקו זרועותיהם לעוה"ב. ו"ל למה מכנה שם עוה"ב צורעותיהם. ונ"ל בס"ד כי היסורין הם תיקון ברותיות י"ה, כע"ש אשרי הגבר אשר תיסרנו י"ה, וכנ"ל בכתבי רבינו האר"י ז"ל, והמעשים של הנלות יתייחסו לזרוע, כי כל מעשה היא חלוקה בידים, והיד יש בה עו"ב פרקים, והיינו הלצעות הם י"ד פרקים ועם כף וזרוע ופרק המחובר לכתף הכי עו"ב פרקים, לרמוז שהאדם לריך לעשות בידו מעשה טוב ולא מעשה רע, והנה יש עושה מעשה טוב המתייחסת לזרוע שהוא הידיים של האדם, אך חסירה מולד הכונה והמחשבה, שאין כוונתו ומחשבתו לש"ש, ובזה יחלש השכר שלה, וידוע דהכונה והמחשבה הם ברותיות י"ה, כי המחשבה ביד"ד והכונה בה"א ראשונה, ולו"א איסורם ביסורין שבאים מן אריות י"ה שבו אשתי הגבר אשר תיסרנו י"ה, כדי לתקן החסרון שבהם להם בכונה ומחשבה שהם צבור י"ה כדי שיתחזקו זרועותיהם ר"ל המעשים טובים המתייחסים לזרועותיהם שהיו חסרים מכונה ומחשבה, ועתה יתחזקו שנתקן החסרון שהיה מולד שם י"ה ע"י היסורין שבאים מולד שם י"ה:

ועוד נ"ל בס"ד דידוע החורה גדולה מן המלות כי עבירה מכבה מלוא וחינה מכבה תורה אלא אדרבה חורה נקראת על שם העון שנקרא רע, כי יר לב האדם רע מנעוריו, ולכן נקראת עבירה אריות רע בה, והחורה זכותה גדול מקלחת עבירה ומבטלת אותה והופכתה לחלק טוב, והיינו דתורה שבכתב הם י' ספרים כמ"ס רז"ל ע"פ חלבה עמודיה שבעה, וחורה שבע"פ ששה סדרים, הרי הם אריות ז, לכן נאמר עם זו קניית, ר"ל עם של זו שקבלו חורה שבכתב ושבע"פ שהם זו קניית אוחס, ולכן אמר עם זו ילתי לי בשביל זו חורה שבכתב ושבע"פ ילתי אותם לי, לכן תהלי יספרו תמיד, ולכן תורה מבטלת הרע ועושה אותו זרוע, שאם תשים אות י' על אות ר' של רע, ותשים אות ו"א על ע' של רע יהיה לירוק זרוע, נמלא להפך לאריות זרוע שהוא אריות עזר, וז"ש אור זרוע ללדיק, כלומר חורה שהיא אור כמ"ש ותורה אור עושה לירוק זרוע ללדיק העוסק בה, ובאריות זרוע יש ב' משמעות, לבין זרעה ולבין יד, וגם הוא אריות עזר, והנה ידוע מ"ש רז"ל שלשה נקיים ע"י יסורין, והם תורה, וא"י, ועוה"ב, וילפי לה מקראי, ולו"א אני אמרתי איסורם ביסורין צעוה"ז כדי שיתחזקו זרועותיהם לעוה"ב, כי ע"י היסורין קונין התורה קנין גמור ושלם, ואז הרע יתבטל ויתהפך ללירוק זרוע, וכמ"ש אור זרוע ללדיק:

אי נמי נ"ל בס"ד המות נקרא רע, וכמ"ש חטאים תרדף רעה זו מיתה, וכאשר השי"ת ירחם על האדם להילול מן המות שהוא רע משבר את עי"ן של רע ועושהו אריות י"ה, וואז אריות רע יהיו אריות יסר שיספיקו לו היסורין ולא יראה רע זה המות, ולו"א דוד הע"ה יסר יסרני י"ה ולמות לא נתנני, ר"ל למות שהוא רע לא נתנני, כי עשה אריות רע לירוק יסר ע"י היסורין וגוללתו, ולו"א אני אמרתי איסורם צעוה"ז כדי שיתחזקו זרועותיהם לעוה"ב, כי החלפתי להם הרע שהוא המות דאריות יסר, אך הם יחשבו רע רחשבים אריות יסר למספר רע שיאמרו יסורין אלו הם רע שהוא מות ממש ב"מ:

שם. אמרו ליה כהיב רק אהבס ידעת. נ"ל בס"ד, הביאו לו פסוק זה המדבר באהבת ישראל בשביל שהם שבקו ליה מכאף דחליסר שני כמנין אהבה, ולכן בקשו לו פסוק המדבר באהבה של ישראל לבדוק אותו בו:

שם. רמו ליה סודרא בצואריה וקא מלערי ליה. נראה לפרש הטעם שרלו לעשות לו חנק, כי החורה היא נחשבת בסוג אשה לת"ח, כמ"ס רז"ל ע"פ חורה לוח לנו

משה מורשה קהלת יעקב, אל תקרי מורשה אלא מאורסה, וידוע כי הסודר הוא סימן ימות שזה הלוכבו הוא בעלה של תורה, לכן נקרא סודר דרבנן, וידוע כי הבא על אשה איש מיתתו בחנק, ולכן אחר שראו אותו לובש סודר שהוא סימן שהוא בעלה של תורה, והרי הוא משתמש בכתרה של שלו, אלא של זולתו, לכן עבו לו לער של חנק בסודר עלמו. ודע דאין להקשות למה לא לקחו מכס רשדקי ליה, די"ל הם שבקו ליה על מאן ולהבא עד י"ג שנים שכתבו לו פירמאן בדבר זה, ואפשר שהוא עדיין לא הוליא כלום מן המכס כדי שיחזרו ליקח ממנו מה בוותרו לו:

שם. א"ל אמטול לכס משל למה"ד. קשה למה האריך לומר אמטול לכס, ונ"ל בס"ד רז"ו לומר להם זה המשל, מלבד שהוא תשובה לטענה שלכס, הנה עוד יועיל המשל הזה אשר אמטול ללרכסם והנאחכס בגם אחס מעתה ומעכשו שתהגו עם האוהב כך ועם הבוגד כך, כי כפי הנראה אין לכס השנה וידועה בהנהגה זו עדיין. ומ"ש אוהבו נפרע ממנו מעט מעט, י"ל מ"ל זה, ועי"ן רש"י ז"ל, ונ"ל בס"ד דאיכא כלל ידוע אין רבוי אחר רבוי אלא למעט, ובאן אמר את שהוא לבון רבוי, כי כל את הוא לרבות, ואמר ג"כ כל, שהוא לבון רבוי, הרי רבוי אחר רבוי נקיט באומרו את כל שוונתכס ואינו אלא למעט. אי נמי אפקוד לבון תביעה, וגם הוא לבון חסרון, ואמאי נקיט לבון אפקוד שהוא לבון חסרון, אלא לרמוז שחובטו מעט מעט, ונרמזה הפקודה על עוה"ז באומרו על כן שמספרו שבעים, ועוה"ז בניה ע"פ שבעת ספירות הצנין שהם חג"ה נהי"ם, שכל אחת כלולה מעשר הרי שבעים כמנין כן, ולכן ימים הקצובים לאדם הם שבעים שנה:

שם. ולא והכתיב והכרתי ממך לדיק ורשע. מקשים למה מקשי קיבאי זו על דברי רבי אבא שדרש חולין הוא לך ליקשי קראי אהרדי. ונ"ל בס"ד דעל הפסוק ליכא קיבאי, די"ל חלילה לבון מניעה כמו רוח לבון חולל גשם, והכונה דאומר אע"פ ששורת הדין מחייבת בנך הנה אתה רב הסד מטה כלפי חסד, ולפי מדה טובך וחסדיך רחויי שיהיה נמנע דבר זה להמית לדיק עם רשע, וביון דמניעה זו אינה אלא רק ע"פ מדה חסד, אם בעידן רתחא אמר רהמנא והכרתי ממך לדיק ורשע שלא אהנהג עמך במדה חסד אין כאן תימא, וכמ"ש בעידן רתחא מענשי גם על העשה, משא"כ שלא בעידן רתחא לא מענשי, אך לדברי רבי אבא שדרש חלילה חולין הוא לך, כלומר יהיה חלול השם אם תמית לדיק עם רשע משמע שגם שורת הדין מחייבת בנך שלא להמית לדיק עם רשע, דאם הדין הוא כך לא יש בזה חלול השם, לכן מקשי שפיר:

שם ע"ב. היום לעשותם ולא היום ליטול סכרם. נ"ל בס"ד חלוקה זו תליא בחלוקה הראשונה שאמר היום לעשותם ולא למחר לעשותם, וידוע מ"ש המפרשים אין יהיה השכר נתון צעוה"ב דשכר בהאי עלמא ליכא, והלא כתיב ביומו תתן שכרו, ותרלו דהדן כמ"ד אין שכירות משתלמת אלא לבסוף, והסוף הוא אחר פטירת האדם שאז נעשה חפשי מן המלות, וז"ש כיון דהיום לעשותם ולא למחר לעשותם דנמלא דפטירת האדם מן עוה"ז הוא הסוף לכן היום לעשותם ולמחר ליטול סכרם ואין לריך לשלם צעוה"ז דהדן הוא אין שכירות משתלמת אלא לבסוף:

שם. באות ועורפתו על פניהם של עכו"ם. הכונה על כוחות הקדושה שבנראים ממות ישראל שהם כמו מלאכים וכמ"ס מהרש"א ז"ל, אך לריך להבין למה על פניהם ואין מטפחין על ראשיהם, ונ"ל בס"ד כי מדות האדם הטבעיות רשומים בשרטוטי המלח וכמ"ס הרב חומת ארך בישיעה סי' ג' בפסוק הכרת פניהם ענתה בס וחטאתם כסודם הגידו לא כחדו, דהלדיק אע"פ שיש לו מדות טבעיות לרוע

לרוע כאשר רשום בפנים שלו, הנה הוא גובר על ילרו ומשנה ממה שרשום בפניו וכההוא עובדא דהוה בלוחו פלפוס ע"ש, ולכן עופחים על פניהם על אשר לא יכלו לשנות מדות הטבעיות שרשום בפניהם מרעה לטובה כאשר עבו ישראל. ועוד נ"ל בס"ד הטעם שטופחים על פניהם כי ידוע מ"ש הגאון השל"ה ז"ל ששעה הקב"ה רמו לשמו הגדול בפנים של האדם בחוטם ושתי עינים שהם דוגמת וא"ו ושני יודין שמספרם כ"ו כמנין שם הוי"ה ב"ה כדי שתהיה יראת ה' על פני האדם תמיד, וכמ"ש ולמען תהיה יראתו על פניהם, ולכן הם שלא יהיה יראת השם על פניהם מנח זה הרמוז הרמוז בלוח הפנים, אבל ישראל עבו מלאתיו ית' מחמת שהיה יראתו על פניהם, לכן באים המלאכים הנבראים מן המלות וטופחים על פניהם של העכו"ם, ועוד נ"ל על פניהם ר"ל על אנשים החשובים שבהם: **שם.** כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה. נ"ל בס"ד הא דנקיט לבון זה של פתחון פה, כי ידוע דתשובה עלאה היא בבינה וגם ידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל שערבי תפלה הם צפה שהם צבור הבינה ולכן ליתן פתחון פה שאז צביר בינה לבעלי תשובה. ועוד נ"ל בס"ד דנקיט לבון פתחון פה כי בעל תשובה עיקר תיקון שלו הוא צפה כי ידו וחרטה הם צפה, ועסק התורה צפה דכתיב כי חיים הם למולאדם למולאדם צפה, ולימוד התורה צפה הוא מועיל ג"כ במקום הקרבנות, והפה הוא המוצא שמקריב עליו קרבנות, וכן התפלה ג"כ היא צפה ולו"א ליתן פתחון פה לבעלי תשובה. גם נרמז צפה מספר לב אבן שהוא בגי' פ"ה שהחוטא לבו אגוס כאבן ונפתח עי התשובה וכה"א והסירופי לב האבן ונחתי לכס לב בשר. גם ע"י תשובתו ימשך תמשה פעמים טוב לנרנח"י שלו וה"פ טוב עוליס מספר פ"ה:

דף ה' שהקים עולה של תשובה. י"ל היכא רמזי תשובה בפסוק הוקם על. ונ"ל בס"ד כי התשובה נרמזה בתורה בפסוק ושבת עד ה' אהיך. כי דרשו רז"ל גדולה תשובה שמנעת עד כחא הכבוד דכתיב טובה ישראל עד ה' אהיך, וכן במ"ש ושבת עד ה' אהיך נמלא רמזה בתשובה עד ה' שמורה עד כחא הכבוד, ומספר עד ה' עולה מספר על, ולכן אומרו הוקם על היינו התשובה, ונרמז המספר של עד ה' בשתי אריות על, כי אריות על הם ר"ח עין לב, ואמז"ל עינא ולבא תרי סרסורי דעבירה, העין רואה ולב חומר, ולכן עיקר תיקון התשובה בשני אברים או עין לב שהם ר"ח על. גם אמר הוקם על, תיבת הוקם בהפוך ארון מקוה, כי בתשובה כתיב מקוה ישראל ה' מה מקוה מעהר את האדם, גם הקב"ה מעהר את ישראל בתשובה שעוסיק, ולכן עשרת ימי תשובה הם ר"מ שעות כמנין שיפור מקוה שהוא ר"ס קבין, וכמ"ס המפרשים ז"ל, ולו"א הוקם ע"ל, ודוק:

שם. קשורה בו ככלב. פירוש על המשחית שנברא מן העבירה. ונ"ל בס"ד הטעם שדמה אותו לכלב, והוא דכתיב והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה, והכונה דאיכא עזות נמי כנמר, וכמ"ס הוי עז כנמר, יש הפרש בינו לכלב, כי הנמר עז בהיותו שבע, אבל כשהוא רעב יחלש כוחו וחלש עזותו, אך הכלבים הם עזי נפש אע"פ שלא ידעו שבעה שהם רעבים, ולהם ידמו המשחיתים הנבראים מעונות האדם, שבחיו הם יונקים ממנו והם שבעים, ואחר מותו הם רעבים, כי לא נשאר בידו טוב שיונקים ממנו, ואותו זמן הם יהיו מייסרים אותו בגיהנם, וכמ"ס ותמינגס ביד עונות, וכן הוא אומר תיסרך רעתך, והם יהיו מקמרגים, והנה קימתם עליו תחשב לעזות גדולה כי הוא אביהם אשר ילדו, וזה דומה למ"ש רז"ל בעקבות משיחא חולפא יסגי, בת קמה באמה וגלה בחמותה, בן מציט את אביו, וכן אלו המשחיתים שנברא מעונותיו, הם קמים

לרוע כאשר רשום בפנים שלו, הנה הוא גובר על ילרו ומשנה ממה שרשום בפניו וכההוא עובדא דהוה בלוחו פלפוס ע"ש, ולכן עופחים על פניהם על אשר לא יכלו לשנות מדות הטבעיות שרשום בפניהם מרעה לטובה כאשר עבו ישראל. ועוד נ"ל בס"ד הטעם שטופחים על פניהם כי ידוע מ"ש הגאון השל"ה ז"ל ששעה הקב"ה רמו לשמו הגדול בפנים של האדם בחוטם ושתי עינים שהם דוגמת וא"ו ושני יודין שמספרם כ"ו כמנין שם הוי"ה ב"ה כדי שתהיה יראת ה' על פני האדם תמיד, וכמ"ש ולמען תהיה יראתו על פניהם, ולכן הם שלא יהיה יראת השם על פניהם מנח זה הרמוז הרמוז בלוח הפנים, אבל ישראל עבו מלאתיו ית' מחמת שהיה יראתו על פניהם, לכן באים המלאכים הנבראים מן המלות וטופחים על פניהם של העכו"ם, ועוד נ"ל על פניהם ר"ל על אנשים החשובים שבהם: **שם.** כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה. נ"ל בס"ד הא דנקיט לבון זה של פתחון פה, כי ידוע דתשובה עלאה היא בבינה וגם ידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל שערבי תפלה הם צפה שהם צבור הבינה ולכן ליתן פתחון פה שאז צביר בינה לבעלי תשובה. ועוד נ"ל בס"ד דנקיט לבון פתחון פה כי בעל תשובה עיקר תיקון שלו הוא צפה כי ידו וחרטה הם צפה, ועסק התורה צפה דכתיב כי חיים הם למולאדם למולאדם צפה, ולימוד התורה צפה הוא מועיל ג"כ במקום הקרבנות, והפה הוא המוצא שמקריב עליו קרבנות, וכן התפלה ג"כ היא צפה ולו"א ליתן פתחון פה לבעלי תשובה. גם נרמז צפה מספר לב אבן שהוא בגי' פ"ה שהחוטא לבו אגוס כאבן ונפתח עי התשובה וכה"א והסירופי לב האבן ונחתי לכס לב בשר. גם ע"י תשובתו ימשך תמשה פעמים טוב לנרנח"י שלו וה"פ טוב עוליס מספר פ"ה:

עליו ומייסרים אותו ומוכיחין אותו ומבייטין אותו ביום הדין בגיהנם, ובאותו זמן הם רעבים, כי אין בידו טוב לניק ממנו, ולכן דומים לכלבים שהם עזי נפש אע"פ שלא ידעו שבעה וכן אלו, לכן אמר על העבירה שהוא ר"ל המשחית שנברא מהעבירה קשורה בו ככלב, כלומר קשורה עמו בגיהנם ליסרו ולנקום ממנו צעות מלח ככלב שהוא עז נפש:

שם. דור ודור ודורשיו, דור ודור ותכמיו, דור ודור ופרנסיו. נ"ל בס"ד דורשיו אלו הנשיאים שהם דורשים טובת ישראל ומשגיחים לקרב להם החולעת, וכמ"ס דורש טוב לעמו, ותכמיו כפשוטו הם המורים להם ליסור והישר ובידי ממונות וגיטין וקדושתן, ופרנסיו הם הממונים בלרכי ליבור ומשגיחים על עינים ות"ת וצ"ח וכיוצא. והא דלא אמר נמי דור ודור ונביאיו דור ודור ומלכיו, משום דמלכים ונביאים לא שכימי בכל הדורות, אך אותם שלשה שזכר לא יחסרו לעולם מישראל והגויים לדורות עולם:

שם. העושה מלוא אחת מקדמתו והולכת לפניו לעוה"ב. נ"ל בס"ד הטעם כי אומרים מקלת שבחו של אדם צפניו וכולו שלא צפניו, לכן מקדמתו כדי שחאמר כל שבחו שלא צפניו, אך המשחית שנברא מהעבירה ארוק עמו כדי שיציד על כל רעתו צפניו:

שם. הא כתיב וצו לכס לאהליכם לשמחת עונה. הנה מדברי הגמרא כאן הוכחתי בס"ד בתשובה דמלוא לקיים מלות עונה אע"פ שאשחו פסקה וחינה ראוייה להתעבר דהא מכאן מוכח להדיא דאע"פ שאין מולדים לוח אותם לקיים מלות עונה, והטעם כי מולידים נשמות מן הזוג הזה, וכמ"ס רבינו האר"י ז"ל, ועי"ן במדבר קדמות מ"ש רבינו חיד"א ז"ל מזה"ק צענין זה ע"ש:

שם. אמר ולי מה יקרו רעיד א מה עלמו ראשיהם. הא דנקיט פסוק זה על רבי עקיבה טפי משאר לדיקים אשר בכל דור ודור שהראה לו הקב"ה, נ"ל בס"ד משום דר' עקיבה דרש את ה' אהיך תירא לרבות ת"ח, ובזה הגדול תפארת החנמים שהסו מוראם למורא המקום צ"ה, ולכן אחר ששמה בתורתו שחידש בה חדוש זה של דרשת האת של פסוק את ה' אהיך תירא, אמר מעתה לי מה יקרו רעיד א הם ת"ח, דכתיב אדם ליקרם במורא לירא מהם כמורא שמים:

ועוד נ"ל בס"ד דידוע שהשי"ת קרא לישראל בשם אחים וריעים דכתיב למען אחי וריעי, וידוע דלאו כל אדם זוכה למדרגה זו אלא רק אותם המוסרים עצמם על קדוש השם שהם עושים יחד חו"ב, ולכן נקראים אחים וריעים, כי חו"ב הם צבור אחים וריעים, אבל תפארת ומלכות הם צבור בני כבוד, וידוע מ"ס רבינו ז"ל בשער הכוונות בדרוש נפ"א דרוש ה' אע"פ שהמוסר עלמו על קדוש השם מיוחד חו"ב זהו לפי שעה, אבל אינו נעשה מרכבה תמיד לך, אלא יסור עלמו למיתה על התורה ועל המלות ועל קדוש השם בפועל, כמו שעשו רבי עקיבה וחביריו הרוגי מלכות ע"ש, ולפ"ז שפיר קאמר אהר"ר על רבי עקיבה וחביריו, ולי מה יקרו רעיד א שהם נקראים ריעים, ולכן קראם רעיד, כיון דמסרו עצמם בפועל ונעשו מרכבה תמיד לחו"ב הנקראים ריעים:

ומה שאמר מה עלמו ראשיהם. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות בכונת א נקמות ה' שבעולם העשיה הקליפות עלימות וחזקות, ולכן אחר חרבן בית שני שנתברו המינין לא היה כח להוליא נ"ק משם אלא בכח עשרה הרוגי מלוכה, דנהרגו עשרה אבירי ישרא כדי שיהיו יכולים הנשמות שלהם ללקוט אותם גוללות הנשמות שבעשיה מיום שנהרגו עד ביאת המשיח, וזהו מה שאומרים בכל יום א נקמות ה' א נקמות הופיע שינקום נקמת עשרה הרוגי מלוכה, וע"י זכירה זו מתגברים הנשמות שלהם

שם משלתי רגל השור והחמור, נראה דקרי ליה"ר דשוגג ודמויז בשם שור וחמור, ובמ"ש רבינו מהר"ם אש"ך ז"ל בפסוק ונפל שמה שור וחמור, כי המזיד שור שמתכוין להזיק, ושוגג חמור שאינו מתכוין להזיק, והנה אלויות ש"ו דשור, ואלויות ח"מ דחמור הם אלויות חומש רמז לזרקה, דארז"ל א יבזבז בה יותר מחומש, ורמז ג"כ למורה שהיא חמשה חומשים, וז"ש משלתי רגל השור והחמור, כי סוף שור וחמור שהם רגל שלהם הם אלויות ר"ר שמספרם ת' רמז לכוחות הסט"א שנחלקים לארבע מאות צדור והנה עשו בה וארבע מאות אים עמו, כי העויות בין זדונות שהם מתייחסים לשור שמתכוין להזיק, בין גגיות שהם מתייחסים לחמור שאין מתכוין להזיק כולם צאים מן סט"א שרמוזה בסוף שור וחמור שהם ת', וצדקות המורה והלדקה שרמוזים באלויות חומש בשור וחמור מסתלקים כוחות הסט"א שהם ת' הרמוזים ברגלי השור והחמור :

אי נמי ג"ל בס"ד, אם תמלא אלויות שור כזה, ש"ן וא"ו ר"ש, ותקח אלויות היוצאים במצבא בלבד, מלבד יוד"ן וי"ן שאין יוצאים, יהיה בידך אלויות שנה, זה השטן שהוא שנה ישראל, וכן אלויות חמור במלואם ח"ת מ"ס וא"ו ר"ש כשתקח אלויות היוצאות במצבא בלבד יהיה בידך אלויות אשמת, נרמז כי אשמת ישראל היה על ראש אשר שנה את ישראל כמ"ש ונשא השעיר עליו את כל עוונות, וז"ש משלתי רגל השור והחמור רגל לאלויות המילוי הנקראים רגל של אלויות הפשוט :

שם לעולם ימים ארס עלמו כשור לעול וכחמור למשו. ג"ל בס"ד כשור לעול בלימוד העיון והסברה, וכחמור למשו בלימוד הגרסה. והא דלא נקט פרד שהוא מעלי טפי למשו ונושא יותר מחמור, משום שהוא בא מכלאים, לכן לא רצה לדמותו בו עסק התורה של ת"ח שצריך להיות נקי לשמה בלי תערובת פניה זרה :

ועוד ג"ל בס"ד העטם שעשה שני דמויות לעסק התורה שם לשור ולחמור, והוא כי השור אם יבעל מעסק שלו שיעשה עלמו חולה, אז בעליו בוחטין אותו, כי חושטין שימות, ונמלא בעלוהו וממלאכה גורמת לו מיתה וזה מוסר לאדם שהוא בעל מן התורה ופורם מנהג לגמרי שגורם לעלמו מיתה דכתיב בתורה כי היא חייך ואורך ימך, וכמ"ש רבי עקיבא לפסוס במשל השועל והדגים, ולכן לבני אדם אלו שפורשים מן התורה לגמרי נקט להו דמיון של השור, אבל לבני אדם שאין בעלים לגמרי ורק לומדים בעלילות אלו דנים שיבואו עליהם יסורין ועוברין אותם, כמ"ש רז"ל, ולא לו נקט דמיון החמור, שאם יטעל וילך בכבדות מיטם אותו בעין ודוקרים אותו במחט כדי שילך במהרה, וכן המתרגל בד"ת יבואו עליו יסורין וכנגד זה נקט דמיון לחמור :

דף ע"ב ז' רא"ש שוא ארס לרכיו ואח"כ מתפלל. לריך להבין מ"ט דר"א ואמאי לא יליף מן מרע"ה הסידר שצחו של מקום, ואח"כ בקש. וג"ל בס"ד דאם יאמר השבח קודם, נראה לפני צ"ד של מעלה שהוא כמביא דורין באמירת שבח זה, ולכן יתעוררו עליו מקטרגים ויקפזו לראות מה נחשב דורין זה להביאו לפני הקב"ה וכו' מלא מחשבות זרות, ולכן לא יליף מן מרע"ה דאלים זבותיה, ונוי ויכל למלא נגדו חסרון ח"ו בדורין שמביא, וג"ל הא דאמר ר"א שאל ארס לרכיו ואח"כ יתפלל לאו על תפלת י"ח קאמר כי זו סדר שלה נתקן מאנשי כנה"ג, ואין בזה מחלוקת אך קאי על שאר תפילות שהאדם מסדר לעלמו בכל יום לפי העת ולפי הזמן, ואם תאמר לסברת ר"א תקשי לך אמאי תקנו אנשי כנה"ג השבח תחלה, ואח"כ שאלת לרכיו ולפי האמור לעיל מובן שפר דהיינו טעמא דר"א הוא משום קטרוג כמו שכחנו, וכיון דסדר זה נתקן מאנשי כנה"ג נעשה חובה על האדם לאמרו ואסור לו לשנות הסדר

שלהם ולוקמים הנילוות הנתיבות הן הקליפות בעשים עב"ד ע"ש, נמלא הם ישע לנילוות, לך נרמז בשלשה גדולים שבהם ר"ת ישע, שהם רבי ישמעאל ורבי שמעון ורבי עקיבא והם אלויות ישע מן עשיה, ולז"א מה עלמו ראשיהם רמז לאלויות ישע הרמוזים בראשי שמותם :

שם כל הנשמות שבגוף. ג"ל בס"ד גוף במלואו גימ"ל וי"ו פה עולה קן לרמזו דהקן תלוי בתיקון אולר גוף : **שם** ארבעה חסובין כמה. ג"ל בס"ד דנקיט להו כסדרן במליאותם בעולם ולא נקיט להו כסדר הכתובים, והיינו עני שכיח טפי ממורע, ומלירע שכיח טפי מסמוין, יפן כי יש כמה חולאים שהם נחשבים בכלל לרעה, וסומין שכיחי טפי מחשובי בנים :

שם בני כפויי טובה. קשא הול"ל בני כפויי טובה כי ארס"ר שאמר האשה אשר נתת עמדי יחד הוה. וי"ל אמר לשון רבים לכלול גם דור המבול שהיו כפויי טובה, שאמרו כלום אנו לריכין לו אלא לטיפה של גשמים יש לנו נהרות ומעינות שאנחנו מסתפקים מהם וכנו' במדרש רז"ל, וגם דור המבול נחשבים אבות לדור שאחריהם כמ"ש בגמרא כל האוכל מפינתה של צבל כאלו אוכל מבער אבותיו דכתיב עס ופנה את כל היקום :

שם היה להם לומר תנה לנו אתה. קשא מה שייכות יש לתוכחה זו בהא דכפויי טובה. ומ"ש החוספות ז"ל דוחק, דאם הם לא רצו לקבל המתנה טובה לא שייך לקרותם בעבור זה כפויי טובה. וג"ל בס"ד הכונה דאחר שאמר השי"ת מי יפן והיה לבדם זה להם כל הימים, היו לריבים לומר לב טיב זה שיש לנו עתה שאתה משבח ואמרת מי יפן והיה זה כל הימים וכי זה משלנו הוא, והלא שלך הוא שאתה נתת לנו לב טוב זה, א"כ בידך הוא להתו לנו כל הימים, ולכן אמר שהם כפויי טובה שלא רצו להודות בפניהם שהלב הטוב שיש להם עתה שהקב"ה משבחו הוא מאלו יתברך :

שם אם בחקותי תלכו אין אם אלא לשון בקשה. הנה בזה פרשתי בס"ד הכתוב למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מה' ומלתי משפטו יעבור הלא ידעה אם לא שמעת, פירוש למה תאמר שהקב"ה בא עמכם בדין ובערונתי, הלא אתה ידעת האמת דלאו הכי הוה יפן, וכי אם לא שמעת ר"ל לא שמעת תיבת אם תאמר אם בחקותי תלכו, אין אם אלא לשון בקשה ותחונתם שהקב"ה כביכול מתחנן לפני ישראל שיפטרם התורה כדי להטיב להם, דנמלא חפץ בטובתכם ומשתדל להטיב לכם ויחך תאמר נסתרה דרכי מה' ומלתי משפטו יעבור, וז"ש אם תעירו ואם תעוררו את האהבה ודוק :

שם ע"ב. בזמן שהם עוסקים בתורה ובג"ח ילרס מסור צידם. ג"ל בס"ד העטם, בתורה מתקנים שם הוי"ה, ובג"ח מתקנים שם אד"ן, ושלוש שלהם הוא ציבור שבו שם שד"י שמכניע הילר, כמ"ש המפרשים ז"ל ע"פ והיה שדי בלריך כי יר במלואו יוד לדי שין, ראש המלוי אלויות שד"ן, ובזה יובן בס"ד :

אי נמי תורה אוריין תליתאי רמוזה באות ש"ן שהיא שלשה קיין, וג"ח בחסד שנקודו סגול שהוא שלשה יוד"ן שהם ג' ראשין שלשה קיין של ש"ן, ונמלא שניהם רמוזים באות ש"ש שעולה מספר יל"ר, ולכן מכניעת הילר :

שם אין זריעה אלא לדקה. ג"ל בס"ד הלדקה נקראת טוב שמספרו י"ן, והמות נקרא רעה דכתיב ותחיים תדרך רעה, ואם תניח אלויות י"ז בתוך אלויות רעה יהיה צרוף זריעה ותחבטל הרעה. ומ"ש אין מים אלא תורה כי מלוי מים כזה מ"ס יוד"מ הוא ג"כ מים, כן דברי תורה יולא מהם דברי תורה כמותם הפוך בה והפוך בה דכולא בה :

הסדר דמשנה מטבע שטבעו חכמים הוא ואסור, וא"כ לא יאמרו זה נראה שמביא דורין תחלה נראה איך הוא הדורין הזה שמביא, ועוד י"ל כיון דכל הליבור מתפללים בסדר זה אין קטרוג, ועוד י"ל דבאמת אנשי כנה"ג תקנו האמלעות שהם פשוטם שאלת לרכיו של ארס ברמז על ספירות הקודש יבין עלאין כללו בהם כי סדרו הכל ברוה"ק, וכמ"ש המקובלים ז"ל כל זרכות של העמידה הכל הוא לורך גבוה וכן הן הדברים העומדים ברמזו של עולם, אע"פ שלפי פשוטן נראה שהם שאלת לרכיו של ארס :

דף ח' עמד וישב שמונה ימים בתענית. ג"ל בס"ד טעם לשמונה ימים כנגד ד' יסודות הגופניים וארבע יסודות הנפשיים. או יובן בס"ד לתקן שני דלתין של סס שדי וסס ארני שנפגמו בחטאיו, ובמ"ש המפרשים ז"ל ע"פ הנחש השיאני שכשאר ש"י ואנ"י בשני שמות אלו ועל זה נאמר לבקוד על דלתית יוס יוס. אי נמי לעורר זכות תורה שבע"פ שיש בה שמונה דרגין שהם כשר ופסול טמא וטהור אסור ומותר חייב וזכאי :

שם שור שהקריב ארס"ר קרניו קודמות לפרסותיו. פירש רש"י בחולין דף ס' דכל השורין פרסותיהן נולדות עמהן וקרנותיהם גדלים לאחר זמן, אבל של מעשה בראשית בקומתן נבררו, ובקרניהם נבררו ובבולא מן הארץ ילא רחבו תחלה, נמלא שקדמו קרנותיו לפרסותיו עכ"ל, ולריך טעם מאי קמ"ל קרא בזה שהקריב שור שקרנותיו קדמו לפרסותיו, כי כיון דנחת קרא למימר מקרין מפריס משמע שבא ללמדנו איזה דבר בענין זה. וג"ל בס"ד דידוע החכמה תתייחס לראש כי היא משכנה במוט שבראש, וכתיב החכם עיניו בראשו, ולכן הקרניים שהם בראש רומזים לפועל היוצא מן החכמה, והיינו קרניים לשון אור כמ"ש קרנים מידו לו והחכמה היא אור, וכמו שהשוריים מגנחים בקרנים שלהם, כן החכם שנקרא שור כמ"ש רד"ק ע"פ צבור שורו הדר לו, מנגח צבור חכמתו ש"י תכונה נלחם במלחמתה של תורה, ולז"א צבור שורו הדר לו וקרני ראש קרניו, אבל הפרסות הם רומזים לממון כמ"ש רז"ל ע"פ ואת כל היקום אשר ברגליהם זה ממונו של ארס שמעמידו על רגליו, נמלא הממון הוא מעמיד את האדם שיהיה לו עמידה עליו כמו שעומדת הקומה על פרסות שברגל :

והנה האדם לריך להשתמש בעו"ז בתענוה ובממון, כי על ידי שניהם יושלם האדם בעניניו ולרכיו הן של עוה"ז הן של עוה"ז, אך ודאי לריך להקדים החכמה על הממון אע"פ שהוא לריך ג"כ לממון בכמה דברים, ולזה הזמין לו הקב"ה ללח"ה שור שקדמו קרנותיו לפרסותיו להקריבו שור החמלה עבודת הקודש שבעד ארס"ר לרמזו לו כמו ששור זה שאתה מקריב קרנותיו קדמו לפרסותיו, כן אתה לריך להקדים החכמה שרמוזה בקרנים לממון הרמזו בפרסות הרגלים, כי אע"פ שעסק הממון יש ג"כ בו לורך לעבודת הקודש, לריך להקדים עסק החכמה על עסק הממון :

שם שור שהקריב ארס"ר קרן אחת היתה לו בצלמו. ג"ל בס"ד העטם שזדמן לו כך בהשגחה מן השמים לרמזו לו שאין לו חיים בעוה"ז אלא אף שנים בלבד כמספר קרן, כי נז"ן דקרן מספרו ה"ש באלויות מגלפ"ך. או יובן להורות לו שהעולם נברא ברין שהוא סדר תשרי, ולכן לריך לו מיהוק ע"י עבודת הקודש, והיינו נז"ן של קרן מספרה ת"ש ועס ק"ר נעשה תשרי"ק. או יובן בס"ד נזדמן לו כך לרמזו לו שיהיה חופם בכל עניניו העבודה המיד מרת המוצע, כי זה כלל גדול הן בנפשות הן בגופניות שיהיה האדם הולך במדת המלוע סימן לדבר אמלעי שלם, לכן נזדמן לו שור דקרן אחת היה לו בצלמו שהוא מקום ממוצע ולא בלדדיו. או יובן רמזו לו שיתכוין למשיך שפע בעבודת הקודש מן קו האמלעי אשר בעשר ספירות שהוא דעת בשלם ראשונות, ותפארת בשלם אמלעות, ויסוד בשלם

החתונות, ולכן רמזו לו זה בחמלת עבודת הקודש אשר עשה בהקדשה זו. ועוד ג"ל בס"ד טעם לזה כי ידוע שקרבן זה הקריבו ציור שבת כי הוא נברא בע"ש, ובליל שבת נשראה החושך היה בוכה שחשב שיסאך כך לעולם, וציוס שבת צבוקר האור היום ושמת והקריב זה השור, נמלא עבודה זו עשה אותה ציור שבת קודש שהוא אמלעי בין ימים של דה"ו ובין ימים של אב"ג ומשפיע לימי החול, וגם הוא יחיד שאין לו בן זוג בימים, לכך הזמין לו הקב"ה בו ציור שור זה שאין לו אלא קרן יחיד, וגם שהוא עומד באמלע במלח :

ובאופן אחר ג"ל בס"ד טעם לזה בהקדים מ"ש עט"ר הרב מור אבי זל"ה במאמר רז"ל העולם היה מים במים וגילה הקב"ה טפה האמלעית ועשה מהם שמים, ופירש ע"ד מ"ש רבינו זל"ה צעך חיים שער הנסירה פרק ב' שז"ן מעלים מ"ד ומ"ן משם ב"ן, דהיינו מ"ד משם ב"ן שבז"א שהוא נפש שלן, ומ"ן משם ב"ן שבמלכות שהוא עלמותה נפש שלה ולא ואלו המ"ד ומ"ן נקטים ע"י טיפת ה"ה"ה וז"ג משם מ"ה החדש שילא מן המלח, ובה מובן מאמר הגו' מחמלה היה העולם שהוא שם ב"ן שנקרא עולם מים במים מ"ד ומ"ן, ונעל טפה האמלעית רמז לשם מ"ה החדש שילא ממלח דה"ק שהוא בחינת הדעת שהוא אמלעי, וברא מהם שמים שהוא ז"א עכ"ד זל"ה ודפח"ת, ונראה לכך נזדמן לארס"ר קרבן הראשון שהקריב לתקן בו שור כזה שהיה לו קרן אחת בצלמו, לרמזו לו על התיקון שנחקן על ידי סס מ"ה החדש שילא ממלח דה"ק שהוא בחינת הדעת שהוא אמלעי, ורמזו לו בזה שלם הוא ילך בתיקון שעושה ע"ד זה להמשיך הארה של ה"ה"ה וז"ג משם ללורך התיקון שטושה, כי הכל תלוי בזה כנודע :

ועוד ג"ל בס"ד ער"ה כי מפורש צעך חיים שער הנסירה פרק ה' שארש היסוד ומקום אחיזתו היא באמלע שני פרקין עלאין דלח והוד, וזה נקרא מגדל הפורח באויר כי היסוד נקרא מגדל כמ"ש מגדל עזו שם ה' והוא פורח שם באמלע צבח האור היורד אליו מן ב' פרקין עלאין וסובלין אותו וממשיכין אותו שם שלא יפול למטה באמלע ב' פרקין האמלעיים ואינינו סומך עליהם אלא פורס באויר באמלע דהיינו מכת הנמשך אליו ע"ד שם, ואותו הכה הנמשך מהם נקרא אור שאינו רק אור והארה לבד ואינו ממשיי עכ"ד ע"ש, ולכן שור ארס"ר ארס"ר שזכו החמלת העבודה והתיקון שלו קרן אחת היתה לו בצלמו שבזה הקרן העומד באמלע נרמז לו על היסוד שהוא מגדל הפורח באויר כדוגמת עמידת הקרן הזה שהוא עומד בסוד הקמת הכרית בעת הזוג להורות בזה שכל תכלית העבודה הוא לתיקון היסוד יפן שבעלמות תיקון שלו יתיקן הכל והוא דגשיל כולא ואחסין כולא כחדא וכל ברכאן ביה שריין והוא הנקרא רב פעלים מאירי דכל עובדין וכל חליין עלאין בגין דכלהו נפקי מיניה ואיבו רשין ורב מכלא וגמ' בזה"ק, ושפיר נרמז רמז זה בשור כי יוסף דחייבו יסוד נקרא שור ורב תבואות צבח שור והו"ב :

שם ע"ב. תלתין ותרי קרבי עבדי רומאי בהדי יונאי, הנה בזה מובן לפרש בס"ד הפסוק אשתוללו אבירי לב נמו שנתם ולא מאלו כל אנשי חיל ידיהם, רמז על רומאי דעבוד ל"ב קרבי ולא השעילו ולכן קראם אבירי ל"ב ולא מאלו ידיהם היא זרכת עשו שהיתה בידים דכתיב. הידים ידי עשו. ומ"ש מרגלית ואכן טובה ואיך ג"ל בס"ד דנקיט שלשה מינים אלו כנגד כללות ישראל שנקראים עם תלוטאי שהם כהנים לויים ישראלים, אי נמי שיש להם גר"ן מלך הקדושה משא"כ העכו"ם אין להם אלא נפש מלך הקליפה, ומ"ש אי מינן מלכי מניינו אפרכי פירוש יש בזה מה שאין בזה כי מלכי הוא רק אחד לוקחים מהם אבל אפרכי לוקחים כמה וכמה שרים שיש לכלם פרס גדול מן אולר הממשלה

הממשלה אבל לענין מעלה מלכי עדיף : שם. עשרין ושיש ענין קמו להו. ג"ל בס"ד הטעם שהי' לישראל מנוחה מהם כ"ו שנים כנגד מספר שם הוי"ה ב"ה, להורות עמ"ה רבות רעות לדיק ונבולס ילינו ה', גם הוא כנגד אותיות שמות האבות והאמהות שהם כ"ו אותיות להורות שזכותם הגין עליהם :

דף ט' ע"ב. א"ר חגיגה אחר ת' שנה לחרפן הבית אם יאמר לך אדם קח שדה שיהי' אלק דיגריין דיגריין אחר אל תקח. וי"ל הלא ר"ח ומתניתא שניהם אמרו דבר אחד שהוא אל יקח אדם שדה שיהי' אלק אפילו דיגריין אחר, ולמה ר"ח דקרקע למקטע על שנים דאחר חרבין ומתניתא נקיט האי מלחא מזבירות הטולם שהוא ד' אלפים ורל"ח, והגם דקאמר תלמודא איכא בין זה לזה הפרש שלש שנים במתניתא אין זה הפרש חשוב כ"כ שיהיה ר"ח נייר מדברי הברייתא ונקיט חשבון אחר. וי"ל בס"ד דר"ח נתכוון להזכיר בענין זה בדבריו מספר ת' לרמוז דביאת המשיח תלויה בהכנעת ת' רוחות דקליפת אדום, בסוד והנה עשו בא וחרבע מאות ארבע עמו, ולכן אליהו זכור לטוב המבשר אותנו על גאולה מספרו ת' א"ר הברייתא נקיט האי מלחא על חשבון ברייתא העולם כדי שיהיה מוכרח לזכור מספר ר"ל בתוך החשבון מספר רל"ח שיהיה גאולה במלואה גימ"ל אל"ף וי"ו ה', לרמוז שהגאולה תהיה בהעורר הגאולה דכתיב כי אתה עם עמי תושיע ועינים רמות תשפיל, ומה שהיה שני אלפים תוסו כנגד שני אלפיין של אמת ושל אדם שנפגמו, ובשני אלפים תורה נרמו תיקון שלהם שיהיה ע"י נימור תורה שבכתב ושבע"פ :

דף י"ד. שאין מעמידין מלך בן מלך. וי"ל בס"ד הטעם ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רשב"י דמלכותא דארעא שורשה בלות מ"ס, וס' היא אחתה המלך ע"ס, ובזה מובן הטעם דהמלכות היא ירושה מאב לבנו דריות מ' כפשוטה מולדת אדם מ"ס כמוה, כי מלוי המ"ס הוא ג"כ מ"ס, כן בנו של מלך יהיה מלך כמו אביו מאין תפונה, מאחר דהמלך אחיזתו שם, ובזה יובן בס"ד שום השם עליך מלך שתי שימות לאב ולבן, ימן כי מקרב אחיך חלק תיבת מקרב' לשתים וקרי בה קרב מ"ס, כלומר אלל אחיך יש להם קרב של מ' שמלכד מ' הפשוט של שם מלך יש להם עוד מ"ס של מלוי שהיא קרב ובטן של מ' הפשוט, שבה מורה אות של מס על שתי מלכויות א' של אב וא' של בן, משא"כ שאר גוים שאינם אחיך אין להם אות של המלוי, ורק מ' של הפשוט בלבד שיש אלל מלך שלהם, ולכן אדום אין מעמידין מלך בן מלך דאין להם מ' כפולה בפשוט ובמלוי, ולכן רומא דהם עכו"ם יש להם חוק שאין מעמידין מלך בן מלך, ולכן אמר עליהם קטון נחתיך בגוים, חלק תיבת בגוים לשתים, וקרי בה בגוי מ"ס גוי ר"ל חוק, דהיינו בתוך המ"ס שהוא אות המלוי שלה קטון נחתיך שאין לך חלק בלות המלוי של מ"ס :

שם. שאין להם לא כתב ולא לשון. נראה עיקר כפירוש רש"י ז"ל שפירש הכתב והלשון שלהם לקחו מאומה אחרת, וכך היה קים להו לרבנן באתו זמן, וכאשר המלא עתה כי מלכות של אמריכאן אין להם לשון משלהם אלא לקחו הלשון ממלכות של אנגליז דקדים להו, והם מדברים עתה בלשון אנגליז מלכות בטרמיני, וכך קים להו לרבנן דאותו רומא שהיו בזמן הקודם לקחו הלשון והמכתב שלהם ממלכות אחרת, ונראה הטעם דהיה להם חסרון בשמים לא שהוא המכתב התלוי בידים והדבור התלוי בלשון, כי נחברך עשוי בידים זה החרב, מפני כי היה ליד בפיו ודוק : ובוה. מובן טעם למ"ש במדרש שאל אותו הגמון דרומא לר"ג מי תופס המלכות אחריו, הביא נייר וכתב בו ואחרי כן יאל אחיו וידו אוחזת בעקב עשו. וקשה למאי אלגריך לכתוב, יאמר לו פסוק זה בפיו, ובזה ניחא שרמו

לו על חסרונם שיש להם מלך הכתב ומלך הלשון, משא"כ ישראל במלכותם שלמים ככתב זו הכתיבה ככתב לו אשורית המיוחד לישראל, וגם שלמים בלשון הוא לכוון הקודם שמדבר הכתוב הזה שהוא ג"כ מיוחד לישראל, משא"כ הם בעת מלכותם חסרים מן המכתב ומן הלשון, ובזה יובן בס"ד הרמוז שרמו יעקב אצ"ה לעשו באומרו כי חנני להם וכי יש לי כל, היינו כ"ל ר"ת כתב לשון :

ולפ"י נמלא יש להם שלשה חסרונות, הא' בעיקר המלכות שאין מעמידין מלך בן מלך, והב' בלשון, והג' בכתב, ושלשהם נרמוז בלכות מלך שהוא ר"ת מלכות לשון כתב, גם ס"ת תב"ן, לרמוז מ"ש רז"ל במשל של חמשים וקס ותבן :

שם. עקר חד פוגלא ממשרא. וי"ל כמה מני ירקות ורעשים יש בגינה שלו ולמה עקר פוגלא. וי"ל בס"ד כי פוגלא הוא לטון כמ"ש הערוך, וזה דרכו להיות הראש עמוון בארץ והעלים נגלים למעלה, ורמוז לו בזה על חסונו דרומא שהיו מלעדים את הקיסר בעלות רעות שזיעים עליו בסתר וכל העלות הם יולאים במרמזה השכל שהוא צמות שבראש שלהם וזה הראש שלהם שהוא מעין גופע העלות הוא עמוון ונסתר דלכך הוא חושש מהם ורואה לעוקרם :

שם ע"ב. כי עוף השמים יליך את הקול. ג"ל בס"ד למשטר הכוכבים והמזלות שבו וידעו שהנסחרות כענין גורל החול קרי ליה עוף השמים, ולכן חש רבי פניאלו מהחזים בכוכבים מי הוא זה הנותן עלות לקיסר ויכירו בו. או יובן לשדים קרי להו עוף השמים כי השדים נקראו עוף וכנו' בגמרא דברכות, וידוע דאין השד יודע אלא רק דבר שהאדם מולאו מפיו ואם לא יולאו בפיו אלא ישאר בלבו אין השד יודע אותו, וכמ"ש המפרשים ז"ל על פסוק יאמר מלכא חלמא לעבריה האמור גבי כ"ג, והנה יש בהם שאינם שיאלים מן השדים מי הנותן עלות למלך עליהם, ואם יאמר העלה בפיו יכירו בו השדים ויגידו להם, ולכן אמר עוף השמים אלו השדים יליך את הקול, וסוד ראיתי פירוש זה במפרשים ז"ל, ומה שהיה שולח לו מטרותא דדבא פריבא וחיטי אפומיהו רמוז לו בזה על תורה שבכתב וורה שבבע"פ אשר בקרבנו כי התורה שבבע"פ נקראת זהב כמ"ש רז"ל ע"פ והב הארץ היא טוב, ותורה שבכתב נקראת הבואה כמ"ש רז"ל ע"פ מי בהמון לו תבואה, ובה"א לכו לחמו בלחמי :

שם. הוא ליה היתא נקירתא דהוא אחי מבייתא לבית רבי. נראה הענין כך דהיה למלכי רומי עיר אחת בא"י ששמה קברי שהם כן באים מרומי עיר המלוכה שלהם ויוצאים שם בקברי כמה חדשים ידועים בכל שנה כדי שתהיה ניכרת שליטה שלהם, וזו קסרי ג"כ נחשבת עיר המלוכה שלהם, והיה למלך שם חצר גדול הראוי למושב המלך ובניבות, כמה חצרות למושב השרים שלו שהם קרובים לחצר המלך וסמוכים לו, ובזמן שאנטיגוס בא דברכו לעיר המלוכה זו קסרי שבא"י היה שולח אחר רבי לבא מעיר טבריה שיבש בעיר המלוכה, וכיון שהוא בא בחזרה אורח היה נותן לו חצר מן חצרות הסמוכים לחצר המלך לדור בו, והיה מעיקרא נקירתא מחל' המלך לזה החצר שושב בו רבי, כך היה בנו מעיקרא כשבו המקום הזה לאזהר טיבה או לורך אחד, ולכן היה בא אלל רבי דרך אותה נקירתא. ומ"ש שהיה מביא עבדים וקטיל להו והקפו החוספות איך עובר על ש"ד בכל יום שהיה מלות בני ג"ח ע"ס, וי"ל בס"ד בפשיטות כי היה מביא אנשים מבית האסורים אשר נחתיבו הריגה למלכות ועושה אותם עבדים אלו והיה הורגם, ובדאי כי אלל המלך יזמן כמה אנשים שהם חייבים הריגה למלכות והוא לוקח מהם ועושה להם כן :

שם. כל יומא הוה משמש ליה לרבי. כתב הגאון חיד"א

חיד"א ז"ל ע"ד הסוד האנטיגונוס היה הטוב שבשעו, ורבינו הקדוש היה נלון יעקב אצ"ה ובה עתה להקין אשר עות עם יעקב אצ"ה, ולכן היה משמש לו, וזהו תיקונו, ולכן היה מקבל ממנו רבינו הקדוש, ומיחו א"ל ללו אורח ארעא לזולתי במלכותא כולי האי, אורח ארעא דייקא, אצ"ג דבדיני שמים כך נריך להיות כך כדי לתקן, והשיב לו מה לנו באורח ארעא ראוי לנו להתנהג באורחא דשמיא, ולז"א מי יתגני וכו' עכ"ד. ונראה דודאי אנטיגונוס ידע כל זה הסוד מרבינו הקדוש בעלמו, ולכן היה מתכוין לתקן כל הנז"ל, ולפ"י נתיקומה הנבואה של שם בן נח שהגיד לרבקה אצ"ה ורצו עבוד לעיר, כי באמת בא בגלגול עתה לשמשו ממש, ולהכי קרי ליה בשם רב, כי זה הוא בחלק הטוב של עשו, ובזה יובן מ"ש עשו נכספה ונלכה ואלכה לנגדך, ר"ל נכספה מעוה"ו, ונלכה בגלגול שני, ואז אלכה לנגדך לדורות שיבא חלק הטוב שבו לשמש הטוב, ויבא ולא ידע מה ניבא, ובזה יובן מ"ש עשו אליגה נא עמך מן העם אשר אתי, ג"א ר"ת נפש אנטיגונוס שהוא מן העם אשר אתי אלו רומאי :

שם. מלכיה ולא כל מלכיה. קשה מנ"ל למדרש הכי והלא קרא כתוב כל, ועוד א"כ לדרוש אדום ולא כל אדום, דהא קרא אחר שמה אדום מלכיה וכל נשיאיה, וי"ל בס"ד דק"ל אין רבוי אחר רבוי אלא למעט, וכאן אמר הכתוב תרי רבויי שהם מלכיה, וקשה כיון דאמר אדום נכללו גם מלכיה ונשיאיה, אלא בא הכתוב וריבה תרי רבויי, חד מלכיה וחד נשיאיה, ואינו אלא למעט, מלכיה ולא כל מלכיה, נשיאיה ולא כל שריה :

שם. נחפרדה חבילה. קשה מאי קמ"ל, דהא כ"ע ידעי לה, וי"ל בס"ד בא להודיע אלל חשבנו כשם שהיינו חברים בעוה"ו ורוחין זא"ז, כן יהיה בעוה"ב, אלא נחפרדה חבילה, דאיך יבא אנטיגונוס גר לדקלמחילתו של רבינו הקדוש, וכאשר אמר הוא עלמו מי ישימי מלע תחתך לעוה"ב : שם. א"ל אית לי לעלמא דאתי. נראה אצ"ג דנתגייר אמר גרים הם במלכות, דלכך נקראים גירי דק שהמלכות נקראת דק, וכמ"ש איהו זכור לטוב, דק מלכותא קדישא, ועלמא דאתי בינה, לכן שאל אם יזכה לעלות לבניה, וא"ל אין, והקשה לו הא כתיב לא יהיה שריד לבית עשו, שרי"ד היינו ד"ר י"ש, הבינה ה"ם שי עולמות, דכתיב להנחיל ארבעי ים, והשיב זה אמור בני שהיה עושה בגיותו קודם שנתגייר מעשה עשו לזית ונאוף ועצ"ו וכו' ואל, וכיון דהרשע הרבה אינו יכול לזכות לעליה זו שיעלה לבניה, אבל אחה שגם בגיותה היית אדם טוב, ולא קאי קרא עלך כלום. אי נמי עושה מעשה עשו, שהיה ערמן ליד בפיו שאינו מתגייר מלבד ונפש, אבל אחה נתגיירת לש"ש מלבד ונפש, לכך תזכה לבניה, כי בינה לבא כנו' בדברי אליהו זכור לטוב :

שם. מי שעלתה לו נימא ברגלו. נראה השר שלו שם בפיו דברים אלו לקרות את ישראל בשם נימא, כי הם עוסקים בחזרה משה רבינו ע"ה אשר אותיות מלוי שמו הם אותיות נימא כוה ש"ן מ"ס ה"א, והגדולים שבישראל נקראים בשם משה כמ"ש בגמרא משה שפיר קאמרת, והקטנים נקראים בלוחות המלוי שהם נימא. והא דנקט בהגלו לפי שיעקב אצ"ה אביהם של ישראל שלט מעת הלידה ברגלו של עשו אביהם של רומאן, דכתיב וידו אוחזת בעקב עשו, וגם לעתיד ישלוט ברגל השם של עשו, שיקח אות וכו' וישאר עש, לכך אמר עלתה נימא ברגלו, ורש"י ז"ל פירש נימא בשר מת, רמוז על פלוגי שר עשו שנקרא מת, אבל יעקב אצ"ה נקרא חם, וקאמר בזה שליטה שיש להם מן השר שלהם, עושין אותה ישראל בשר מת ע"י עסק התורה שהיא חיים לישראל :

שם. אמרו ליה מימר שפיר קאמרת. וי"ל למה כפלו

לשונם לומר מימר, יאמרו שפיר קאמרת. וי"ל בס"ד הכונה הודו לו בחמתו, חדא על ראה שהביא מן הפסוק דארבע רוחה, והב' מ"ש מכת הסבאל דקרו להו מלכותא קטיעא, ולכן א"ל מימר שפיר קאמרת כפלו לשונם על חרתי הנז' דגבר ישראל בחרתו, ומ"ש שדו ליה לקמוינא, פירש רש"י ז"ל בית מלא עפר, וי"ל מלא אפר כדי שיהיה טובע בו ויקבר בו בעודו בחיים, אך אם הוא עפר ממש אצ"פ שהוא תחום אינו טובע ונקבר בתוכו כדי שימות מחמתו, ואדרבה אם תהיה קרקע קשה יתלכך בו ותהיה השלכתו שם כמו סקילה ממש, אך אם הוא אפר יהיה נחשב בו כל גופו שיורד בעומק מחמת כובד גופו, וזו מיתה משונה שנקבר מחיים ב"מ :

שם. יהבית מכסאי חלפית ועברית. ג"ל בס"ד נקיט ג' דברים אלו יהבית חלפית עברית כנגד שלשה תיקונים שלריון להיות במלות המילה, שהם מילה ופריעה ומילוי דדמא שבהם נדחים שלשה קליפות שכל אחד משלשה הנז' הם תיקון בפ"ט, וכוונתו שבהם התגבורת שנתגבר על יצרו וקטע ערלתו בשינוי נחשב לו כאלו קיים המלואה בשלשה תיקונים שלה, ועוד ג"ל בס"ד לשון זה של יהבית חלפית עברית, הכונה שבהם חלק הרע, ובזה הנתינת חלפית עשיתי חלפין רע בטוב כנגד זה הרע דיהבית לקחתו חלקים טובים מן הקליפה, ועי"כ עברית שעברתי ונכנסתי לעוה"ב או עברית ע' ברית כי בתיקון הברית במלות מילה מתמתקים ע' גבורות שבשנים חסדים בסוד אותיות מל של מילה :

שם. אמר כל נכסאי לרבי עקיבה וחביריו. נראה בזה השלים עלמו גם בעסק התורה שהוא העיקר אשר יבא אל הקודם פנימה כמ"ש הכרוז בג"ע אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, ואינו אומר ומעשיו בידו, וכיון שנתן ממונו לחכמים נמלא הוא מחזיק בידם לעסוק בתורה, ויש לו שותפות בתלמוד תורה שלומדים כענין ישכר וזבולון, וגם הוא פליג בהדייהו :

שם. קטיעא בר שלום מזומן לחיי עוה"ב. נראה לי בס"ד מתחלה שם הקב"ה צפיהם של אביו ואמו אצ"פ שהם נכרים שיקראו אותו בשם זה של קטיעה על שם שעתיד להיות קוטע ערלתו בשינוי, וגם הוא נקטע ונעקר מן אילן של סע"א ונעשה עתה בר שלום ממש שנדבק ביסוד הנקרא בלום :

שם. יש קונה עולמו בשעה אחת. נראה עיקר קניית עולמו היתה בשם שנתן כל ממונו לרבי עקיבה וחביריו דבזה נשלב בחלק התלמוד שהוא גדול מן המעשים וזה נרמוז בשם רבי עקיבא שהוא ר"ת יש קונה עולמו בשעה אחת ולפי הגרסה עקיבה בה"א יש קונה עולמו בשעה האחת :

דף י"א. ניפיורא נקיט גורא קמי פיפיורא. ג"ל בס"ד זכר כאן ארבעה מינים שיש להם שררה, והם פיפיורא דוכסא הגמונא קומא, כי ניפיורא אין לו שום שררה דהא לא נקיט גורא קמי, וארבע אלו כנגד ארבע מלכויות שנשתעברו ישראל אללם שהם צבל מדי יון אדום : שם. א"ל אמאי קא מחייבם. ק' כיון דמלכס ליה אותם אלל תדברו עמו איך עברו על גזרת מלכס ודברו עמו. וי"ל דהוא צעת ששחק הראה להם סימן שבחוק שהוא משחק עליהם על אשר שנו ועברו על מצות הקיסר ולא הרגיבו בעלמם, ומאחר שהם יודעים שלא שנו ולא עברו על מצות מלכס, ולכן לא יכלו להתאפק ואמרו לו אמאי קא מחייבת, ר"ל מה ראית בנו שעשינו איזה דבר נגד מצות המלך כדי שאתה מנאח עלינו :

שם. לא לנין ולא חזרת ולא קשות. ג"ל בס"ד רמוז רז"ל בלשון מליצה זה על פרי דקדקתם שהיו מוטים ונהיטם משלחנם בעלי תורה, ואלו רמוזים בחזרת אשר חלק החשבו

החשוב הנאכל הוא למעלה נגלה לעיני הכל והחלק שאינו נאכל עמו למטה בארץ, כן התורה אשר נהני' ממנה הכל היא גלויה ומפורסמת לעיני הכל ומוכרת הוא לגלותה בריש גלי, כמ"ס היא בראש המיות תקרא ברחובות התן קולה בראש מזומים עלי דרך וכו' יפולו מעינתך חולה וכו' אך הלמן להפך חלק הטוב הנאכל הוא מכוסה ועמון בארץ והעלין נגלין, וזה דמיון לצעלי מעשים שדרך להיות מעשיהם הטובים מכוסים, אבל הקיפות הם רמו לתיקנות של בית רבן שמעלתה גדולה ביותר מאד מן האנשים הגדולים מפני שהם הכל שאין זו חטא, ומעלים על ידי תורתם את המלכות למקום עליון שאין הקליפות מגיעים שם, וכן דרך הקשות שהקטנים הם מוכים ומצובחים יותר מן קשות הגדולים, ואנטוניוס המלך הע"פ שלא היו ישראלים אוכלים על שלחנו ממש, מ"מ מאחר שהיה מספיק ומחזיק בלגטע ביד ישראל ספיר נחשבים אוכלי שלחנו: **שם ע"ב.** אחת לשבעים שנה, נ"ל בס"ד כל דברים אלו שטובין הם סימנים לרעתם כי הם מתגאים באת עיין של חזיר מיער דכוחם בזה האות כידוע, והתורה שגדרת בשבעים פנים מספר עין היא תבניתה, ומביאים אדם שלם כנגד עשו, ומרכיבין אותו על חגור כנגד יעקב הע"ה, זה הסימן הוא לרעתם דהתחנות וכל להשלך העליון הרובע עליו בכל מקום שירצה להאבדו, אבל העליון חינו יכול להרע לתחתון, גם מלבישין אותו לבוש אדום זה הוא סימן שממשלתה תכלה בגמר תיקון חטא אדום, ומניחין לו קרקפלו של ר"י שהוא היה לגגול יוסף הע"ה רמו שהם גופלים ביד משיח בן יוסף שיבא בראשונה, כמ"ס רז"ל אין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל, ותלו בלואריה משקל ארבע זוזי פזא רמו על התורה שיש בה ארבע חלקים של פרד"ס שהיא מכלה אותם מן הטולם כמ"ס רז"ל כשהקול קול יעקב אין הדיים ידו עשו, והתורה נמשלה לפז כידוע, ומחפשים השוקים באיך רמו לפרענות שלהם שתייה ע"י יתברך דפתיב הנה ה' נלכ על חומת איך ובידו איך, וקורין כך קירי פלסתר, קירי הוא עשו אדון שלהם שמתגאה במספר שמו שעולה שלו, דע"כ יהיה לו שליטה בעולם, ובאמת זה החשבון פלסתר יען כי לעתיד יסתלק אדם וא"י מעשו וישאר עש ויתקיים בו עש יאכלם, וא"כ גם עתה כאלו אין לו וא"י דכל דעתיד ליגזו כגזוז דמי ואין זו מספר שלום, או יובן הכונה מה שחשב אדונם עשו לרמות את אביו להראות עלמו לפניו אדם כשר ששואל על מעשר האבן והמלת, כמ"ס רז"ל ע"פ ויהב יחזק את עשו כי יד בפיו הנה זה מחשבתו פלסתר, דכל כוננו בזה היתה כדי שיכרתו ולבסוף פרח זימון מיניה שלא ברכו, והברכות אשר חשב ליעול אותם בערמתו לקחם יעקב בחכמתו, כמ"ס התרגום בא אחיך בחכמתו וגטיל ברכתך, כי זיפנת קחי על יעקב שהוא אח לאדונם המזויף, וא"כ מאי אהני לרמאה עשו פרמאותיה שהיה מרמא את אביו:

שם. ומסיימי בה הכי וי לדין כד יקום דין, י"ל למה לא עירב תלמודא דבור זה עם שאר דברים שאומר המכריז, ונ"ל דהמכריז לא היה אומר וי לדין, אלא אחר שאומר מאי אהני לרמאה פרמאותיה או כל האנשים ההולכים עמו מסיימי וי לדין כד יקום דין, כי מסתמא המכריז אומר דבריו בכל רחוב שנכנסים בו וההולכים עושים אחריו, וי לדין, פדרך בעלי השיר שעושין שיר שאומרו אדם אחד לבדו, ושאר בני אדם שעמו יש להם דבר אחד שעושים אחריו, כן אלו דרכם שבראש הרחוב שנכנסים בו יכריז המכריז דברים הנז"ל, וההולכים עושים אחריו וי לדין וכו' ככה יעשו בכל רחוב ורחוב בפ"ע:

והנה פסוק וידו אחות צעקב עשו, זו גרמו מפלת עשו ותגבורת יעקב אע"ה עליו, ופסוק זה יש בו י"ו אותיות, ועל זה הפסוק אומרים י. ובו יובן מאמר רז"ל ששאל אותו הגמון לרבן גמליאל מי תופס המלכות אחריו, ככה יעשו בכל רחוב ורחוב בפ"ע:

והנה פסוק וידו אחות צעקב עשו, זו גרמו מפלת עשו ותגבורת יעקב אע"ה עליו, ופסוק זה יש בו י"ו אותיות, ועל זה הפסוק אומרים י. ובו יובן מאמר רז"ל ששאל אותו הגמון לרבן גמליאל מי תופס המלכות אחריו, ככה יעשו בכל רחוב ורחוב בפ"ע:

הביא ייך וקלמוס וכתב לו ואחרי כן ילא אחיו וידו אחות צעקב עשו, והקושיא ידועה אמאי כתב, יאמר לו הפסוק בע"פ, ובוה נחא שרלה לרמוז לו תיבת וי אשר אומרים אחת לשבעים שנה היא על פסוק זה של וידו אחות צעקב עשו, ולכך כתבו כדי שיכתוב אחות מלא בוא"י שיעלו אז ע"ז אותיות, וגם כדי לנקד נקודות על ע"ז אותיות אלו לרמוז עליהם. או יובן בס"ד א מרס וי לדין, כי יד יש בה ע"ז פרוקים עם פרק המחבר בכתף, אבל עד הזרוע לא יש, אלא וי פרוקים, ואנחנו על ידי מלות תפלין שובשים על אותו הפרק האחרון אנחנו מחברים זה הפרק עם הזרוע ונשלם בהם מספר טוב, משא"כ עשו לא היה ליה כהאי סימנא אלא ישאר פרק זה מחובר עם הכתב ונחשב עמו, נמלא בידו יש אותיות וי בלבד, לכן אומרים וי לדין זה עשו, כד יקום דין יעקב במלות תפלין, כי אלו נשלם מספר טוב: **דף ט"ז ע"ב.** העלוהו לגדרום לידון, פירש רש"י לכופו לע"י, והיינו ר"ל שיכפור ח"ו בתורה מרע"ה כולה, ולכן אחר שא"ל ההגמון זקן שכמותך יתעסק בדברים בעלים דכוננו על התורה ח"ו, השיב לו נאמן עלי דיינין וזה השועה חשב שעליו אומר כן שהודה לדבריו, ח"ו דאלו דברים בטלים חלילה אז פטרו, ומ"מ דמוס פטור אתה פירש רש"י דמוס הוא שס"ע, ואע"ג דבעלמא דמוס הוא ר"ל פטור הוכרח רש"י ז"ל לפרש כאן כך מפני שאמר דמוס פטור אתה, ואם דמוס דהבא הוא לשון פטור הול"ל דמוס אתה, לכן פירש דמוס שס"ע שלו, וייתכן שקורין אותה דמוס שהוא לשון פטור בעלמא משום כי לרעתם הנפסדה היא פוערת החייבים:

דף י"ז. למקום הענופה ישובו והנאני הדבר, לריך להבין מעיקרא איך ערב לו הדבר, דאין זה הביאור של בית הכסא מתיישב בפשט המקרא שאמר עד חתן זונה ישבו ובית הכסא מאן דכר שמה הכא, ונ"ל בס"ד ידוע שלמה הע"ה מכנה את פלוגית שהיא נוקבא דקליפה בשם זונה וכמ"ס בספר הלכות, גם מפורש עוד בדברי רבינו ז"ל ז"ל בספר הלכות דכוחות הרע של הזנות שדברים באדם להחתימו הם ילדים של פ' ומוננה נמשכים ובאים לאדם ואין באים מלד הזכר דקליפה, גם מפורש עוד בדברי רבינו ז"ל בעץ חיים ומ"א דכוחות הרעות הנמלאים בבית הכסא הנזונים מן הטינוף הם באים מלד הנוקבא דקליפה שהיא הזונה הידועה הנז', ולכן ע"ז של פטור היתה נעבדת על ידי טינוף גם היא היתה מלד הנוקבא דסע"ה, ולכך קאמר הפסוק כי מאתן זונה קבלה עד חתן זונה ישבו ומפרש לה ממקום הנטופת באו שהיא פלוגית, דכוחות הרע של פלוגית שנקראת זונה שמוננה טינוף באו, כי משם באים כוחות הרע שמתגאים בזנות עד חתן זונה ישבו, הוא מקום הטינוף שם נמלא מוזן הזונה דהיינו חתן זונה כלומר הטינוף שהוא מוזן הזונה פלוגית, ולכך ערב דבר זה לר"א בביאור המקרא:

שם. מנשק להו לאחתיא אבי ידיהו ואמרי לה אבי חדייהו, פירוש על החזה, ונ"ל בס"ד טעם להנשיקה שם הוא כמו טעם של נשיקה על היד המפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות, שהוא מפני שגורם חמשה גבורות הוא צפה שה"ס חמשה מולאות הפה, וביד ימין יש רמו לחמשה חסדים בחמשה אלבעות, ולכן בנשקו בפיו על יד אדם הגדול עושה בזה מיתוק הה"ג ששרשם צפה בחמשה חסדים הנרמזים בחמשה אלבעות דיד ימין, וכן העינין כאן כי מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות בסוד הודוי שובה בחמשה אלבעות ימין על החזה שם הלב מפני כי החזה שם הלב הוא מקום אורות החסדים בגילוי, ונמלא גם בזה הוא ממתק הה"ג הרמזים בפיו בחסדים שהם במקום הלב שהוא סמוך לחדייהו:

נמצא היה מנהג אלה הראשנים בזמן חכמי ההלמוד לנשק

לנשק על החזה, ולכן יש מנהג פה עירינו בג'ד'ד'ד' יע"א שהכלה בליל החופה כשהלך מבית אביה לבית בעלה הנשק צפת הלוכה קודם יליאתה מפתח בית אביה לאביה ולאחיה הגדולים על הבגדים שהם כנגד הדדים שלהם, ומה שנהגו בזה הנשיקה רק צפת שהולכת מבית אביה לבית בעלה בליל החופה רומזת להם הע"פ שחי יולאה מן הבית שלכם והולכת לשכון בבית בעלי, הנני עוד שונתה בקרב לב שלכם וטודני דבוקה בכס, וכמ"ס אותו אהוב לחבירו שהלך למרחקים רחוק חתה מעיני וקרוב חתה לבני ורעיוני:

שם. לעלוקה שתי צנות וכו', הא דקרי לגיהנם בשם עלוקה, נ"ל בס"ד דעלוקה היא תולעת המוללת דם מנוף האדם שיש לו חולי והיא מוליאה ממונו דם הנפסד, וכן גיהנם מעשיה כיוצא בזה שמושכת הסיגים מן הגפסות הנדונים בחוכה לטהרם ולזקך אותם:

שם. אמר מר עוקבא קול גיהנם שלועקת. נראה הכונה דהד מפרש בצנות שהם המינות והרעות שהיו אומרים בעוה"ז הב הב, הם לועקין בגיהנם מרוב לערס ביסורי גיהנם, ומד מפרש גיהנם לועקת ואומרת הביאו לי שתי צנות שהם מינות ורעות שהיו אומרים בעוה"ז הב הב, וי"ל מאי בנייהו, ונ"ל בס"ד דה"ד הראשון ס"ל דאלו הבני אדם בעלי המינות והרעות אחר שמתים תקף ומיד מוליכים אותם לגיהנם וידונין בה דין קשה מאד, לכן לועקים מר על קושי דהין והיסורין שנעשים להם בגיהנם, אבל גיהנם אינה לועקת שיצילו אותם לה, דהא מביאים אותם לה מיד ואל"ד הב' ס"ל דאין מוליכים אותם תקף לגיהנם אלא מוכרים אותם חוק לגיהנם יסורין קשים ומרים עשר ידות מיסורי גיהנם דאז לער גיהנם נחשב קל לגבי יסורים אלו והם לועקים מחמת קושי היסורין, ואח"כ כשמוליכין אותם לגיהנם לא יעקפו על קושי היסורין דנת להם בזה הלעז לגבי לער ראשון, אך גיהנם בזמן דאלו גדונין חולה לה היא לועקת שיביאום לה כדי שתקיים בהם מלכותה שהיא מלכות ועומדת ליטר כל אדם רשע, ולבער הרע באש שלה, ונראה דרעות דנקיט הכא היינו אותם שהיו שולטים על ישראל להעבירם על דם לעמא הגפסות ב"מ:

שם. קלה שבקלות עשהה בנה הקטן מצנה הגדול, קשה נתי דקריא לה קלה לגבי מינות דחמירה מינה, אך קריא לה קלה שבקלות דחושבת אותה מכלל עבירות הקלות, וכי יש בשאר עבירות עבירה חמורה כזאת שהיא חשבה עם בנה ותוליד ממונו ממזר, ונ"ל בס"ד מ"ש קלות לאו על קלות האיסור אלא על קלות העושה במליאות שלה כי יש עבירות שהאדם עורח מאד עד שיוכל לעשותם, ד"מ אם רולה לשכב עם אשת אב לא המלא לו בנקל ובכל עת שיתאוו לעשותה מחמתה מורא שיש לו ולה מבני אדם ולריך לעשות כמה מרמות והחבילות עד שימלא ויעשה מה שלבו חפץ, משא"כ עבירה זאת שהיא חשבה עם בנה זאת מלויה לה תמיד בכל עת, שהיא וכו' הם ישנים יחד בחדר אחד לבדם ונכנסים בחדר אחד לבדם ואין אדם חושדם בשום דבר איסור, וכן יש עבירות כיוצא בזה שמליאותם ועשייתם הם בנקל הן בערוה דאח עם אחותו, הן באשתו גדה שזוכבים ומתייחדים במקום אחד במחשך, וכיוצא בזה, ולהכי קריא לה קלה לגבי מינות דחמיר איסור שלה מינה, ואמרה שבקלות הכונה בעבירות שקלות מליאותם ומעשיהם שבנקל יוכל האדם להשיג תאוותו בהם כל מה שירצה ואינו חושש ממרהית העין או חשדות דאחרים, ומ"מ עירמו לה בזוודתא ולא אמר עבירו לה זוודתא, היינו כוננו לומר כי זו היא עומדת על פרק הנטופה שתמות עתה במהרה ולריך למהר בעשיית הזוודתא, וכל דבר הנעשה במהירות יש בו טורח לעושהו עד שיגמור עשייתו:

שם. אלא שקורין אותם רבי, הנה הרב פתח עיני פירם בשם רבינו מהר"ח ז"ל טעם נכון למה שקראתו בת קול בשם רבי ע"ס, ונ"ל בס"ד עוד טעם אחר שקראתו בשם רבי שהוא עשה ריב עם היליה"ר וגלחו ולכן נהפכו לו אותיות רי"ב לאותיות רבי לכבוד ולהפארת. גם רבי עולה מספר חרד כי הכתוב אמר ואל זה אביע אל עני וכה רוח וחרד על דברי, ופרשנו פסוק זה על בעל תשובה שהיה בתחלתו עני מן המלות, ועתה בתשובתו הוא נכה רוח כי לבו נשבר ובוש במעשיו הרעים כי אינו לדיק גמור מעיקרו כדי שיתגאה במעשיו, ועתה ששכ הוא חרד על

הזנות שלוקחין אתן הרבה המה נזהרין לעשות הכנה ותיקון לעלמן ע"י סימנים שלא יבואו ליד הפחה כדי שלא ימאשו בשיני המנאפים שלוקחים מהם אתן הרבה, וזו ודאי נזהרת בכך, אך היא לא באה לה הפחה טבעית אלא באה הפחה בגורת שמים כדי שעל ידה ילמח קרן השושה להאיש הזה, והיא כשראתה הפחה וידעה שאין זו טבעית, מאחר שהיא עשתה לעמיה הכנה טבעית למנוע ולדמות הפחה שלא תבא, אך חשבה שהפחה זו היא מעשה שטן שרמו לו בזה כשם שהפחה אינה חוזרת כך אלעזר בן דודיא אין מקבלין אותו בתשובה, והגידה דבר זה לפניו כדי לחזק לבו במעשה הרע יותר ויטייב מן התשובה מאכן ולהבא, ואז יתמיד ברשעתו, נמלא הוא חשבה לעשות לו חבלים חזקים בדבריה אלו כדי למשכו לעומק הקליפה, אבל מן השמים נעבו לו חבלים אלו למשכו ללך הקדושה ונהפך לבו לעושה מן הקלה אל הקלה:

שם. הלך וישב בין הרים וגבעות, פירוש כשכא להתפלל על תשובתו ותיקון עלמו נכחון ונתישב בדעתו לבטוח בצנות האבות שנקראו הרים, ובצנות האמהות שנקראו גבעות, כמ"ס רז"ל ע"פ מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות, ועוד נ"ל בס"ד ע"פ מ"ס הרמז ז"ל ששם הו"ה בנקוד לר"י וסגול' כזה **יהוה** מסוגל לבעלי תשובה ועולה מספרו רכ"ז כי **יהוה** הנקודות הם מספר ר' והאותיות מספר כ"ו, ו"ס כי ימיק פשוטה לקבל שבים, כי ימין במלוי ונהה ההפרש שיש בין מספר הרים למספר גבעות הוא מספר רכ"ו, והוא מספר שם הו"ה בנקוד רכ"ו וסגול' ששולה מספר רכ"ו שהוא מספר, ה' מלית ביוו שעולה רכ"ו, כי ע"י הארת ה' הנז' ה' מלית ביד בעל תשובה, ול"א ישב בין הרים וגבעות, כלומר ישב בהארץ שם הו"ה בנקוד הנז' שהוא רמוז בהפרש שיש בין מספר הרים למספר גבעות:

שם. הניח ראשו בין ברכיו, נ"ל בס"ד הטעם שעשה כן ע"פ מ"ס רבינו האר"י ז"ל, דללם שם הו"ה מתפשט בפנימיות האדם והארת אותיות יה דשם הויה מאירים בראש האדם, וידוע פנס הזנות מגיע לאותיות שם י"ה שהם בסוד הראש, וידוע כי עון זה של הזנות יתייחס לברכים של האדם, ולכן הניח ראשו בין ברכיו לרמוז שהוא לריך עתה לחקן עון שעשה בצרות האעור שהוא עומד בין ברכיו שהגיע הפנס שלו עד אותיות י"ה שהם רמזים בראשו, או יובן לרמוז שהוא עושה התיקו בדברים שהם צפה שבראשו כדי לחקן מה שחטא בצרות המעור, שהוא בין ברכיו, ומ"מ געה בצביה רמוז בזה שעי"כ הללויות השפע שהם כ"ב כנגד כ"ב אותיות התורה, מילא אותם אורות משם יה, וזה נרמוז בצביה שהוא כ"ב י"ה:

ויעוד נ"ל בס"ד דהניח ראשו בין ברכיו, רמוז שרלה עתה לטהר עלמו לגמרי מכל חטאים שעשה קודם זה עד שהיה ע"י תשובה זו נקי ובר מכל חטא ועון, כאשר היה בזמן היותו עובר במע אעו, דהיה שם מונח ראשו בין ברכיו, כמ"ס בגמרא דנדה על העובר בהיותו תוך בעין אמו שראשו מונח בין ברכיו:

שם. אלא שקורין אותם רבי, הנה הרב פתח עיני פירם בשם רבינו מהר"ח ז"ל טעם נכון למה שקראתו בת קול בשם רבי ע"ס, ונ"ל בס"ד עוד טעם אחר שקראתו בשם רבי שהוא עשה ריב עם היליה"ר וגלחו ולכן נהפכו לו אותיות רי"ב לאותיות רבי לכבוד ולהפארת. גם רבי עולה מספר חרד כי הכתוב אמר ואל זה אביע אל עני וכה רוח וחרד על דברי, ופרשנו פסוק זה על בעל תשובה שהיה בתחלתו עני מן המלות, ועתה בתשובתו הוא נכה רוח כי לבו נשבר ובוש במעשיו הרעים כי אינו לדיק גמור מעיקרו כדי שיתגאה במעשיו, ועתה ששכ הוא חרד על

עלמו, ולהבי קראה זמה שהם אבותיו מ' ה' ז' :
שם. מ"ט הנית ומ"ט נגבת. ו"ל למה ערכו שתי שאלות
 ביחד ולא שאלו אותו כל דבר בפ"ע כאשר עשו
 אח"כ. ועוד ו"ל בתחלת המאמר דח"ל רחב"ד אשריך
 שנתפסת על ה' דברים ואתה נילול, מניינא למה לי הול"ל
 אשריך שנתפסת על כמה דברים ואתה נילול, ונ"ל בס"ד,
 דכל זה היה בהשגחה מאת ה' להלמיח ישועה לנדיק מן
 האוייבים עלמם, והוא כי הד' הביעות שהבט אותו כולם
 אמת ולא דברו עליו שקר בהם, ורק הביעה אחת של
 הגניבה היא שקר ומאת ה' הייתה זאת שנתקן בלבם לערב
 עם הביעה דאשה דמ"ט הנית הביעה אחת של מ"ט
 נגבת שהיא שקר כפי שבזאת הביעה שהיא של שקר
 תהיה לו ההללה, כי ע"י תערובת של שתי הביעות אלו
 שהם ח' אמת וח' שקר נלח אותם ואדוקור בקמייתא, כי
 בזאת נתפסו מדבריהם עלמם שגמלאו מזוייפס מחוכם
 דהשיב תשובה נלחח, אי ספרא לא סייפא, ואי סייפא
 לא ספרא, וכיון דזה המגיד לכם שיקר בדבר אחד בודאי
 הוחק שקרן ואינו נאמן בשתייהם, אבל אם היו קובעים אותו
 מ"ט תניה בלבד והיה מכחם לל' היו מאמינים אותו ולא
 היו מקבלים הכתשתו אלא היו מאמינים את המלשין
 שהגיד להם דתנא באורייתא, ורק עתה שזה המלשין הלשין
 בשני דברים אלו ביחד, נמלא נודייק מתוכו, דממ"ג דבר
 שקר באחת מהם, וזה הזיוף של הביעות אלו וביעולם הועיל
 לר"א גם הביעות הנשארם, כי נעשה לו הרמת ראש
 לפניהם בביעות הראשונה, דאז כשכחצו אותו בשאר דברים
 של המלשינים וכיחש הטו אוון לדבריו, ומן הראוי לפטרו
 חקף אחר שנלח בקמייתא, אך שאלו אותו על השאר לראות
 מה ישיב והיו מוכרחים להפוט אוון לתשובתו ויאמינוהו
 בהכשתו, כי כיון דאסגור בקמייתא רנו מקירות לבס
 לפטרו מכולם ולהוליא זכאי :

ונמצא

כל ההללה שלו נעשית על ידי תערובת של
 שקר שערבו עם הביעה של אמת, ונז"א
 אשריך שנתפסת על חמשה דברים, ואתה נילול, בא למנין
 לומר כי עם הארבעה של אמת שנתפסת עליהם נעשו
 חמשה דברים בתערובת אחת של שקר, וכיון שהוסיפו אחת
 של שקר להשלים מספר החמשה מחמת כן נלמחה ההללה
 שלך, כך כיון דבריהם שתייהם הללחו על ארבעה דברים
 שהם אמת מחמת הוספת החמשה שהיא של שקר :
ובזה יובן בס"ד כל כלי יולר עליך לא ילל וכל לשון
 תקום אחק למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי ה'
 ולדקתם מאתי נאום ה'. פירוש כל כלי יולר עליך להבוע
 אחק בנענות להרע לך לא ילל, וען כי כל לשון אשר
 תקום אחק למשפט תרשיעי, וכהאי עובדא דר"א
 דנתפסו המלשינים בלבס מנייהו ובהו דנודייפו מחוכם,
 ובמה תוכי לך, האי בזכות התורה, ולז"א זאת נחלת
 עבדי ה' זאת כיוני לתורה, כמ"ש דז"ל דכתיב ואת התורה
 אשר לוק, גם עוד יש לך זכות ג"ת, וזהו ולדקתם מאתי
 נאום ה' וכמ"ש לו רחב"ד שאתה נילול הוליל ועסקת
 בתורה וג"ח :

שם.

אחא אליהו פתקיה ארבע מאה פרכי. נראה
 טעם למספר ת' פרכי בזכות ר"א שיש לו בשביל
 עסק התורה ת' עלמין דכסופין, ולכן דבר זה נעשה ע"י איהו
 זכור לטוב שעולה מספר ארבע מאות, ואומרו תתא איהו,
 אע"ג דכבר בא ודבר עם אותו המלשין לבלתי ילשין,
 נראה דעשה ש: יחיותו והלך ועתה בא מחדש לעשות שליחותו :
דף י"ח. עליו לשריפה שהיה הוגה את השם באותיותיו.
 נ"ל בס"ד הטעם שנגזר עליו שריפה בעבור זאת
 ולא נהרג כאשר הרגו מלכות, והיינו כי אסור להגות השם
 באותיות אלא לרדף להוליאו בהיכל שלו שהוא שם אדני'
 שעולה מספרו היכל, כמ"ש ו' בהיכל קדשו הם מפניו כל
 הארץ

הארץ, נמלא בס' אדני' נקרא היכל שבו קורין ומזכירין את
 שם המיוחד, והנה היכל במילואו כזה ה"א יו"ד כ"ף למ"ד
 עולה ר' ואם תניה ר' בחוק שפה יהיה שריפה, לכן הוא
 שהיה הוגה את השם באותיותיו בשפתו, ולא היה מוליאו
 בכפתו בהיכל שלו, לכן היכל שעולה ר' יהיה בחוק אבותיו
 שפה ונעשה מזה ירוף שריפה :

שם.

אשמו אמהר א' אמונה ואין עול לדיק וישר הוא.
 כונת הכחז כך שהוא יתברך א' אמונה, ואע"פ
 שחראה באין יסורין ואין עול ביסורין שבאים על האדם
 שאין עול בכפו, הנה הסי"ת לדיק וישר הוא דלא עביד
 דינא בלא דינא. ומה שאמר רחב"ד פסוק אחר הכל הוא
 אחד שזה אמר חליו וזה אמר חליו, ולכל אחד מהם נודמן
 לו פסוק בפיו דרך מקרה, אבל בתו לקחה פסוק ממקום
 אחר שיש בו לידוק השיך לענין שלה והוא גדול העלה
 ורצ העליליה אשר עינד פקוחות על כל דרכי בני אדם
 וכמ"ש רש"י, לכן שבח רבינו הקדוש למה שאמרו שלשה
 מקראות אלו לפי הענין, והנה ר"ח ג' מקראות אלו הוא
 גאה מתחא לעילא, ולז"א אשירה לה' כי גאה גאה :

שם.

מוד דקדקה בפסיעותיה. נראה ודאי אין כונתה בזה
 לגרות בהם ית"ר ושינתו עיניהם בה אלא כונתה
 שיבחנו את ישראל דמה שגדולי האומות משבחין אותם נוסף
 להם כבוד לפני העולם, וכמ"ש ראוה בנות ויאשרוהו מלכות
 ופלגשים ויהללוהו, אך נעשה בזה דהיה לחוש שמה יתגרה
 בהם ית"ר ויעלה בלבם לאגוס אותה שהם היו גדולי
 רומי ואין להם מונע ויך היא תבורר את הישן :

שם.

אל"מ מה אני לעוה"ב. קשא וכי ריב"ק גביא הוא
 אחרת הוא עלמו ידע בכך יותר כי ארז"ל ידע
 אינש בנפשיה. ונ"ל בס"ד דריב"ק הוכיחו על אשר עוסק
 בחורה בפומבי וגורם לגרות בו את הדובים ולהרגו וגם
 גורם שריפה לס"ת, ואם יסמוך על הגם אינו רשאי, ולז"א
 מה אני לעוה"ב מזל דבר זה בלבד אם יש עלי חטא בדבר
 זה, אר"ד כדן עשיתי ומלוה קא עבידנא ואין עלי עונש
 מזל שריפה כ"ת אשר הסבותי אותו, כי יכול אני לסמוך
 על הגם שלא יעשו לי רע וכ"ש לס"ת, והשיב לו הגיד
 לי מה מעשים באו לידך והתנהגת בהם כדי שאם אחת
 בגדר החסידים תוכל לסמוך על הגם, וא"כ אין עליך חטא
 כי ודאי זכותך יגין ולא יהיה דבר רע כלל, והגיד לו דבר
 אחד של חסידות אשר עשה ואז ח"ל לא תחוש דראוי אתה
 לעשות לך נס, ולא תאונה אליך רעה :

שם.

אבא אראך בכך. פירוש אע"פ שאנחנו יודעים
 שהגורה גזורה מן השמים על עשרה הרגי מלכות,
 אך דא עקא שהם הוסיפו לך לער על חצירך שעשו לך
 שריפה קשה מהרג, ולא עוד שהניחו לך ספוגין של למר
 שלא תשרף במהרה כדי שתלעער יותר, והשיב לה דרך
 ענוה אם איני כדאי שתבטו מן השמים עלבוני לחייבם
 בעבור הוספת הער שטעו לי, עכ"ז בכך אני בועט כיון
 דהם"ת שרק עמי מי שיבקש עלבונה של חורה יבקש
 עלבוני. ונ"ל בס"ד מה שאמרה לו בלשון זה אראך בכך
 מן השמים שמו בפיה דבר זה שבו רמוז סוד התיקון אשר
 יהיה על ידי לדיקים שמוסרים עלמן על קדוש השם בפועל
 וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות על מאמר כך עלה
 במחשבה האמור גבי רבי עקיבה, שבאותיות כך רמוזים שני
 זווגים הנעשים ע"י מסירת נפש על קדוש השם סוד כך
 כפופה כך פשוטה, ונ"ל ולפי שהמוסר עלמו עק"ה עושה
 ב' זווגים אלו שהם כך כפופה כך פשוטה, לפיכך נאמר
 על רבי עקיבה כך עלה במחשבה ע"כ :

שם.

אף אחת פתח פיה ותכנס כך האש. קשא והלא הוא
 מדבר עמהם וגם דבר עם ביהו ועם הקליטענין,
 וא"כ היה פיו פתוח דאין ידבר אם לא יפתח פיו.
 ונ"ל בס"ד כי הרשעים עשו גומא בקרקע בחוק האש

על דברי, כי שאלו לחממה חוטא מה ענשו ואמרה טמאים
 תרדף רעה, שאלו לנבואה אמרה נפש החוטאת היא תמות
 שאלו לתורה אמרה יבוא קרבן ויתכפר, שאלו להקב"ה
 אמר יעשה תשובה נמלא כולם לא הסכימו בתשובה ולא
 זכרו אותה, והקב"ה לבדו אמר יעשה תשובה ויתכפר לו,
 ובה פירש עמ"ר הרב מור זקינו רבינו משה חיים ז"ל ולשבי
 פשע ביעקב אמר ה' פרוש הסי"ת הוא שאמר שיהיו שבי
 פשע ביעקב אלו בעלי תשובה, ולז"א כאן וחרד על דברי
 חרד לעשות תשובה שהיא על פי דברי בלבד, ולכן קראתו
 רבי שהוא מספר חרד :

שם ע"ב.

אל"מ מנא לך הא. נ"ל בס"ד הא דלא שאלו כן
 מעיקרא קודם שהלכו כי תחלה נסתפק בדבר אם
 זאת היא עלת ית"ט כדי שיקבלו שכר, אר"ד זו עלת ית"ר
 שנתלבש בלבוס יר"ט לתת להם עלה לעשות טוב וחושב
 לעשותו מכסול להם, כי ידע שאין יכולים להתגבר עליו
 כאשר יכנסו ויראו הזונות בעיניהם, לכן לא שאל מעיקרא
 שאלה זו כי אמר נמתי' עד הסוף, ונראה אך יפול דבר
 וכאשר הלכו נכנסו הזונות מהם כ"כ עד שברחו ונכנסו
 לביתם, אז הבין כי מעיקרא זו היתה עלת ית"ט שידע
 דקדושתם תגין עליהם עד שהקליפה תהיה בורחת מלפניהם :
שם. נכפיייה ליריין ונקבל אגרא. מוקשים אך יאמרו
 לקבל אגרא והא תנן אל תהיו כעבדים המשמשין את
 הרב ע"מ לקבל פרס. ונ"ל בס"ד כי הדיקים השמחה
 שיהיה להם מן המלות נחשב אללם שכר גדול, ועל השמחה
 קאמר נקבל אגרא. אי נמי ארז"ל שכר מלוה מלוה, ופרשו
 בשכר שעשה אדם המלוה כחקנה וזכה הקב"ה לעשות
 מלוה אחרת, ולז"א נקבל אגרא שזכה לכמה מלות אחרים
 כי שכר מלוה מלוה :

שם.

כל העוסק בתורה בלבד דומה כמו שאין לו אלה.
 נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער
 הכוונות בברכת מלבים ערומים, דמלבוס הנשמה נמשך
 משם אלה שפירשו הוא א' ו"ה כנודע ע"ש, וזה המלבוס
 אינו נשלם אלא בעסק התורה, ולכן התורה מכונית בשם
 מלבוס, וכמ"ש רז"ל ע"פ שמלה לך קלין תהיה לנו מפני
 כי על ידה נמשך מלבוס של הנשמה, והטעם נ"ל בס"ד
 שם א' חסד דכתיב חסד א כל היום, והתורה היא צדק
 החסד דכתיב מימינו אש דת למן, לכן ע"י תורה נמשך
 שם א' דאיה, ותורה נרמזה באותיות ו"ה דאיה, כי אות
 וז"ו מספר ששה ואות ה"א רמז לחמש ספרים, וז"ש דומה
 כמו שאין לו אלה ר"ל הארה של שם זה הנקרא אלה אינו
 שומר אותו, דאותיות א' אלה יתעוררו ע"י תגבורת החסד
 בג"ת, ואותיות ו"ה רמז לתורה שבכתב שהיא חמשה ספרים
 תורה שבע"פ שהיא ששה ספרים, וכל זה נרמז באותיות
 אלה. ונ"ל בס"ד דייק לה מדכתיב ברישיה דקרא וימים
 רבים לישראל ללא אבי אמת, ובע"כ איירי ביש להם תורה,
 דהא בסופיה דקרא כתיב וללא תורה ש"מ ברישא איירי
 ביש להם תורה, ועוד דייק לה מדכתיב וימים רבים לישראל
 דרז"ל דרשו על רבים קמים עלי רבים בתורה, כי החכם
 נקרא רבי, והכי קאמר ימים של רבים שהם בעלי תורה
 שנקראים רבים יש לישראל שנחשבים ללא אמת, והיינו
 דארז"ל אמת חותמו של הקב"ה, וכן בתורה כתיב ראש
 דבקר אמת, כי אמת נרמז בראש התורה דס"ת בראשית
 ברא אלהים, אמת, דעל ג' דברים העולם עומד תורה
 ועבודה וג"ח נרמזים באותיות אמת :

שם.

דכתיב ומה ומתרגמינן עלת תנאין. י"ל לפי הס"ד
 דקרי לתורה ומה משום דתרגום ומה עלה, והתורה
 נקראת בשם עלה דכתיב הפליח עלה למה לא אמר להדיה
 עלה תשמור עליך. ונ"ל בס"ד דקראת בלשון ומה לרמוז
 שהתורה שנתנה בארבעים יום נחשבת ה' ספרים ונחשבת
 ז' ספרים, כי חשיבין פסוק ויהי בנסוע הארון ספר בפני

והעמידוהו בתוכה ועשו לו חבלים של עור וכיוצא לקשרו
 בעמידתו שלא ישמט ויתנועע אנה ואנה, והאש לא היה
 מגיע עד הדדים וכדי שלא ישרף לבו וימות חקף הניחו לו
 ספוגין של למר, נמלא האש אינו מגיע עד הפנים, ולכן
 היה פיו פתוח, אך מחמת שיש שלבחת לפעמים באיזה רגע
 תעלה השלכבת עד הפנים ואם היה פיו פתוח תכנס השלכבת
 בחוק פיו וימות חקף, אמנם הוא היה נזהר בעת שהשלכבת
 עולה חקף סוחם פיו, ובעת שדבר לא היתה השלכבת
 עולה, ולכן ח"ל פתח פיה בעת שתעלה השלכבת כדי
 שתכנס השלכבת לפנים וא"ל מוטב וכו', ואין אני עושה
 זאת בעלמאי :

שם.

שקל תרקבא דדיגרי. פירש רש"י ז"ל תרי וקב
 דהיינו שלשה קבין, וידוע כל קב הוא תל"ב דרה"ס,
 וא"כ שלשה קבין הם אלף ורל"ו דרה"ס, כי פירש רש"י
 ז"ל שהיו זהבים, הנה בזה המספר נעשה סימן טוב כמספר
 האלף וכמספר רנו שהוא לשון רנון, גם אלף רנו הוא
 ירוף אותיות אחר שהוא אלף רנו שיהיה נשפע שפע
 הללחה בזה הדבר, מן מוקים הנקרא אולר שהוא היסוד
 אשר הוא מתקנא בעבורו כדי שלא יעמאזה בזותו, וידוע
 פגם הזנות הוא נוגע ביסוד, ולכן הלליה במספר זה
 הסך אשר הזמינו להללת בתו של רחב"ד הקדושה, גם
 הלליה במספר זה שהוא אלף רל"ו דרה"ס שהנינו להללחה
 שנשפע מן שמונה עשר פעמים שם ע"ב שזכות היסוד
 הנקרא חי נשפע מן ח"י שמוות ע"ב שהוא חסד שעולה
 מספרם אלף רל"ו, גם עוד בזכות התורה שהיא אורנין
 תליתאי הלליה בהכנסת שלשה קבין להלילה. ומה שעשה
 הנסין בכלבים יובן ע"פ מ"ש רבינו הרש"י ז"ל דרמב"ה
 היה מכניע קליפת הכלבים שהיא בעשיה על ידי חורמו ודו"ק :

שם ע"ב.

שקל קלא פתק בהו אע"ג דעדיין לא ניסה
 הסגולה ואין נהגרה בהם. נראה שהכין לעלמו
 מקום הללה אם ירדפו אחריו כגון שהיה מערה שיש לה פתח
 להכנס בתוכה וימלט מהם, או אופן אחר, והנה הוא אחר
 שניסה הסגולה והיה לבו בטוח, לא נחשק בשוחד אלא
 לקח כל הנדרים ובעת על הסגולה :

שם.

חקקוהו לדמותיה דר"מ. היינו כדי שכל מי שרואה
 את העורה הזאת ידע שזו היא זרחה של ר"מ,

שם.

אחא אליהו זכור לעוב אדמי ליה כוונה. קשא וכי
 לא היה לו אופן להלילו אלא רק באופן זה שיהיה
 נדמה לזוגה ח"ו. ונ"ל בס"ד אדמי ליה כך, לרמוז לו מה
 שאתה זוכה לכם, הכל הוא בשביל המלוה שהלל את צת
 ישראל הלדקת מן עומתה של הזנות, ובה יודע גודל זכות
 האדם המתקנא בשביל הזנות, והמליץ את ישראל ושומר
 אותם בדבר זה, ועשה לו הסי"ת הללה ע"י אליהו זכור
 לעוב שהוא מאיר בשם ב"ן שבטע"ה, כמין שמו הטוב,
 כמ"ש רבינו האר"י ז"ל, ובהו רבינו הרש"י ז"ל שרמב"ה
 היה מכניע קליפת הכלבים שבעשיה :

שם.

וא"ד ממעשה דברוריה. פירש רש"י לזה לאחד
 מתלמידיו לנסיחה לדבר עבירה, והפליג בה ימים
 רבים עד שנתרלית ע"ש. והדבר הזה יפלא מאד אך
 אותה לדקת וקדושה נתפסית לדבר עבירה של ח"א. ועוד
 יותר קושיא חזקה על רמב"ה אך נתן רשות לתלמיד לעשות
 לה פתוי זה, ולא חש פן יעלה בלבו הרהורים רעים בעת
 שמדבר עמה בדברי רזוי ופתוי על דבר המשכב שיכבד
 עמה ויראה קרי, ואין יתכן דבר אדם עם ח"א בענין
 חבמים ומשכב שיכבד עמה ולא יבא לידי הרהור גמור.
 ונ"ל בס"ד דאוחו תלמיד היה סרים, ואין לו סוס תאוה
 והרהור, והיא לא היתה יודעת בו, כי יש סרים בידי שמים
 שאינו ניכר מבחוץ כלל, הן מלד הפנים הן מלד הזקן, והוא
 פיתה אותה שתתן לו רשות ביבא למרחק שלה כשרומלת
 בביהה

גם הם לעורר השמחה במילי דקדובים לילגות, כי יאמרו זה מותר בשביל לעורר השמחה בעסק התורה והיו לורך מלוא, לכך נחת להזהירם שלא יאמרו דבר דרשות שהם קדובים לילגות שנחשב לגבי דידם לילגות, ולכן הוא נחשור על דבר זה שלא יעשו מלד מנהגו הטוב הנז'.

שם. כל המתייר נופל בגהינם. נ"ל בס"ד ידוע שיש לגהינם שלשה פתחים מן הדרין שלה, ויש לה ג"כ עוד פה פתוח מלמעלה כמו הרובה וזה הפה הוא לר מלך, ועל זה ארז"ל בסוף פרק שני הלחם והף הסיף מפי לר מנהיגם שפיה לר שעשנה לצור בחוכה ע"ש, והנה יש נשמות רשעים נכנסין בחלו הפתחים שהם מהלדדן, ועל אלו נאמר הולכים לגהינם לשון הליכה, ויש מפילים אותם מאותו הפתח הלר שהוא מלמעלה שקשה עליהם כרתו, ה"ל מלד הנפילה שנוכלים דעוין להם בזה סקילה, והב' השריפה שגשרפים באש גהינם, ועל אלו נאמר נופלים לגהינם לשון נפילה, וזו קשה עליהם יותר מאלו שחולטים לגהינם דרך פתח שבדרים, כי אלו עבדי לבו. שריפה בלבד ואלו עבדי לבו תרתי סקילה ושריפה, וזה שהוא מתייר עבדי ליה תרתי סקילה ושריפה, ולז"ל כל המתייר נופל בגהינם נופל דייקא ולא אמר הולך לגהינם.

שם. תחלתו יסורין וסופו כליה. נראה הכונה שיש יסורין שהם מכפרים על האדם, ואלו יסורין אין נחשבים כליה אלא הם חיים ותיקון, אבל אם יסורין לא היו לכפרה נחשבים כליה, וזה המתלונן באים אליו יסורין, והוא אינו מקבלם בשביל כפרה כיון דלא מקבלם ברתון, ולכן נחשבים כליה ב"מ.

שם. אלך ואגרה בשניה. פירוש אע"פ שאין בזה לו שינה הוא יתגרה בה ויביאנה אליו ע"י שיסב על מטהו ואין דובר עם שום אדם, ואז בע"כ תבא אליו השינה, ולכן נקיט לשון אגרה ולא אמר אלך ואישן.

דף י"ט. מ"ד אשרי האיש אשר לא הלך וכו'. נ"ל דקשיא ליה על מ"ש האיש צה"ל הידיעה דהול"ל אשרי איש כמ"ש אשרי איש ירא ה', ולז"ל אשרי האיש זה אשרה אבינו שנוסף לו אות ה"א, וז"ל אשרי של הלך בעלה דור הפלגה, היינו כי דור הפלגה היה להם אחדות ואחור ביניהם, רך היתה האחדות להרע, אך ח"ל היה אחור במדת האחדות ואהבה ואחור לטובה, ולכן אמר הקב"ה אשרי אהבני, וכן נאמר כי אחד קראתיו ואברכהו וארבהו, ואמר עוד שלא עמד במעמד אנשי סדום, דידוע עיקר רעה אנשי סדום היתה צמה שנעלו דלת בפני אורחים ובעלו ג"מ מכל וכל, וכמפורסם בכתובים בספר איוב, ואברהם אע"ה הלך מנגד להם בדבר זה מן הקלה אל הקלה, שהיה רודף אחר הנכנסת אורחים בתכלית, והיה עוסק בג"מ במלך מלך, ואמר עוד במושב לים לא ישב אלו הפלשתיים שאמרו קראו לשמשון וישחק, וארז"ל שכל אחד הביא את אשהו לבית האסורין כדי שתעבר משמשון, ראה כמה וכמה היו עמאין בטומאת הזנות וערויות, עד שהבעל מביא את אשתו בירו לנאף עמה, ואילו אברהם אע"ה היה רחוק מן טומאה זו בתכלית הריחוק מן הקלה אל הקלה, דאפילו באשהו המותרת לו לא נסחבל ולא ידע יופיה עד שבא למלרים והכיר בה שהיא יפת מראה מאד.

שם. אשרי מי שעושה תשובה בעודו איש. נ"ל בס"ד, כי רב מדבר בעושה תשובה בשחרותו, דהשבח הוא לו מפני שנופה, חומר הקשה, וריב"ל מדבר גבי עושהו בזקנותו שיש לו שבח באופן אחר שהוא זקן ומתנהג ברכי תשובה כעבד הבחור, דהיינו שלא יעלצו גסם ושלג ברוך וחס, רך כלבי וקל כגשר לעשות עבודה בוראן, וזהו כאיש, כלומר כעבד הבחור, ואע"פ שהוא עתה אינו בחור אלא זקן, אי נמי ריב"ל ס"ל אם הוא קטן שאינו בר חיובא ועושה תשובה כמו בר חיובא יש לו שבח טפי, ורב סבר אחר

אחר שנעשה בר חיובא עדיף טפי משום דתקיף יצריה טובא: **שם.** אשרי מי שמתגבר על יצרו כאיש. פירש רש"י ז"ל כאיש גבור. נ"ל בס"ד יש אדם נולד מחמת חלישותו כהנך גשים אשר במדינת אפריקא שבא אלכסנדרוס לעיר שכולה גשים לעשות עמהם מלחמה, ואמרו לו חדל ממנו דאם נלחם אין לך פאר רגשי נלחם, ואם נלחמו אותך אוי לה לאותה בובה אוי לה לאותה כלימה, ועוז אותם ונילו מן המלחמה. נמלא חלישותם הוא סיבה להלחם, ולכן אומרים חכמי הטבע אם הארי ירוף אחרי אשה, יש לה תקנה שהגלה ערותה לפניו וידע שהיה אשה, אז יחדל ממנה, כי בזין הוא לו להלחם עם אשה, וכן הענין במלחמת יצה"ר אם היה האדם חלש כגון זקן או חולני לא ירדוף אותו להתגרות בו, ואם אדם זה נלחם את יצה"ר אין לו פאר בכך, אך עיקר הפאר לאדם שהוא מתגבר על יצרו אפילו שהוא בעל חומר חזק עדיף וברי כאיש, או יובן הכונה יש ניול מיד הרודף אותו מחמת שבת מפניו או מחמת שביא לו עור מאחרים או מלד כלי זין שביה בידו, ואין בכל אלה פאר כ"כ לזה המליע עלמו באמת מאלה, אך הפאר השלם הוא להמליע עלמו בגבורת ידו בלבד, ולא ע"י שיחף דבר אחר, וכן הענין במלחמת היצה"ר הרודף אחר האדם להחטיאו, יש מליע עלמו על ידי שבורח מן העבירה כדך עובדא דאמרינן לעיל בתרי שבילי דאמר החכם לחצרו נזיל אפתחא דע"ז דנכיס יצריה, ונברח משביל בית הזנות שסם מזוי היצה"ר של הזנות דתקיף להלחם בנו, או יליל עלמו מחמת שנמלאים במקום העבירה בני אדם אחרים וא"ל לעשות העבירה לפניהם, וכמו כך דרב עמרם חסידא דזווח נורא בי עמרם ואחור אינסי, וזוה חדל היצה"ר ממנו, וכן כל כיוצא בזה בסיבות של חולשה, וכיוצא שמונעים אותו מעשיית העבירה, אין בכל אלה פאר לאדם שיטול מן יצה"ר דעבירה, אלא הפאר דלא הוה ליה כזאת וכזאת, ואין שום מונע כנגדו ועכ"ל הוא גובר על יצרו ואינו עושה העבירה.

שם. רבא רמי כתיב על גפי וכתיב על כסא בתחלה על גפי ולבסוף על כסא. נ"ל בס"ד גפיה הם שנים, אבל כסא הוא עומד על שלשה רגלים, וכן בתחלה לומד מקרא זו סורה שבכתב, ומשנה זו התחלת סורה שבע"פ, אך אינו מבין מהם דבר ברור, וזהו גפי שתי דוקא, אך אח"כ לומד תלמוד שבו מבין דברי המקרא ודברי המשנה על אחיפתו, וזה הוא על כסא של שלשה רגלים כן הוא בידו שלשה למורים מקרא ומשנה ותלמוד, ואז הוא שלם באמיתות דברי התורה ומזוהיה. ונ"ל בס"ד לרמוז עוד במאמר זה אותיות גפי במילואם כזה גימל פ"ה יו"ד עולה מספר קפ"ח, ואותיות כסא במילואם בזה כ"ף ק"ף סמ"ך אל"ף עולה מספר של"ח, ואם הוסיף מספר קמ"ג שהוא מספר נזילים על מספר קפ"ח הנז' אז יהיה מספר כסא במילואו שהוא מספר אל"ל ככתוב ויטע אשל בבאר שבע, כלומר מספר כסא מלא בבאר שבע זו התורה דכתיב בה חממות צנתה ביתה חכמה עמודיה שבעה, וזוה יובן מעין גנים באר מים חיים היא התורה, ונזילים מן לבנון כלומר מספר נזילים אשר יבא באחרונה יהיה מן לבנון, כלומר מהשפעת חכמה ובינה כי לבנון הוא ל"ב נביעות חכמה ונז"ן שערי בינה, נמלא העיקר הוא שהיה בחינה כסא מלא שהוא מספר אשל כדכתיב ויטע אשל בבאר שבע זו התורה כאמור.

שם. אמר רבא לעולם ולמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ. קשה מאי הוסיף רבא על הברייתא דקאמר רבי אומר אין אדם לומד תורה אלא במקום שלבו חפץ. ונ"ל בס"ד דהברייתא איירי בלמוד לבדו, ורבא בא לתקן אפילו בלמוד עם חברים, ויחדל לעשות המלאות להכריחם שילמוד עמהם במקום שלבו חפץ, ויזכר דבר בתיבת לעולם

אחר

דאיירי בכל גוונא. ומ"ש בתחלה נקראת על שמו של הקב"ה ולבסוף נקראת על שם שלו, נ"ל בס"ד לכן תמלא נקודות תורה הם חול"ם שמספרו עשרה, וקמ"ץ שמספרו ע"ז שהם מספר שם הוי"ה, ואם תלרף עמהם אותיות ו"ה של תורה במילואם כזה ואל"ו ה"א שהם מספר י"ט, אז יהיה כאן מספר אדם, רמז שנחלה נקראת על שמו של הקב"ה ולבסוף על שמו של אדם.

שם. בתחלה בראש מרומים ולבסוף עלי דרך. הנה פשע המאמר לפירוש רש"י ז"ל הוא כך, כי מרומים ר"ל הרים ומקומות גבוהים שאין בני אדם מלייט שם ואינם מעבר רבים, וזהו כמו מחבורות ואח"כ עלי דרך מקום מעבר רבים וגלוי לעיני הכל, אך נראה לפרש בס"ד הכונה בזה הוא דבתחילה אינו יכול להורות מלימודו הוראות, וא"כ אין הנאה מלימודו למטה בתחתונים כי אם רק למעלה בשמים, שעושה תיקון בעולמות העליונים ע"י עסק התורה וזהו בראש מרומים, אבל אח"כ כאשר יתחכם ויורה הוראות וגם ילמד לאחרים הנאות, הוא גם לתחתונים והיינו עלי דרך כי עוה"ז מקום התחתונים נקרא בשם דרך ונמשל לדרך כמ"ש הרב עוללות אפרים ז"ל, כי מקום זה הוא דרך ואורח לעולם העליון וכל התחתונים נקראים הולכי דרכים:

שם. בתחלה מתוך בורך ולבסוף מתוך בארך. נ"ל בס"ד כי בור אין בו אות אל"ף אך באר יש בו אות א"ף, וכתבתי בס"ד צמ"א כי התורה נרמזה באות אלף ובאות למ"ה, והיינו מה שילמד האדם לעלמו נרמז באות למ"ה שהוא ר"ל צמ"ה אהה לעלמך, ומה שייב ללמד לאחרים נרמז באות אל"ף שהוא לשון אלופי ומיודעי, וכן אלאך חכמה וקרי ביה צמ"ה בדגש, ר"ל תאלף לאחרים, ולז"ל בתחלה מתוך בורך בור שאין אהה יכול ללמד לאחרים, ולבסוף מתוך בארך באר בתוספת אל"ף שתלמד לאחרים, ואז אהה ג"כ תשכיל ותשלים השגתך להיות באר מים חיים כמ"ש ומתלמידי יותר מכולם. או יובן בס"ד אות נ רמז לשמו יתברך כי לורחו וא"ו ושני יודי"ן במספרם כ"ו והיינו בתחלה בור בלא א' שאין לומד תורה לשמו של הקב"ה, ואח"כ באר בתוספת נ שרמזו בו שמו יתברך כלומר שלומד תורה לשם הוי"ה ב"ה:

שם. משל לזייד בלד לפורים. נ"ל בס"ד הא דמדמי בעל חורה לזייד, על שם שהיא לז ניזווי הקדושה מן הקליפה ע"י לימוד התורה כי ע"י עסק התורה עושה בירור גדול לנשמות המגולגלים בדלח"ם ולכן נמשל לזייד: **שם ע"ב.** על פלגי מים לטולטל ישלש אדם שנתו שלש במקרא וכו'. ונ"ל בס"ד דריש מים עולה מספר ל', ואם תשלש מספר הששים יהיה כל שלש גי' למ"ד שהוא לשון לימוד, וז"ש פלגי מים, ר"ל חלקים ופלגים של מספר מים שכל פלג עולה ל' שהוא לשון לימוד, ושלשה למד הם לימוד מקרא ולימוד משנה ולימוד תלמוד. ומ"ש ליומי, אפשר לומר הכונה, ויש ב' ויש ה' ללמוד המקרא, ויש א' ויש ו' ללמוד המשנה אותיות נשמה שבהם ענין חלק הנשמה בסוד הכונה של קדושת שבת, ויש ג' ויש ד' ללמוד התלמוד, ועד"ז יבא פשע לשון ליומי לנכון, דהא לא אמר לשעות:

והנה. תלמוד משנה מקרא ר"ת ת"מ"ס שהוא לשון תמימות, כי בשלשה לימודים אלו יהיה תמים בעסק התורה, רמז לדבר וידבר משה בראוני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד ת"מ"ס, ר"ת תלמוד משנה מקרא, והוא למפרע מקרא משנה תלמוד, וזוה יובן והיינו לי סגולה מכל העמים, דוגמת הסגולה שהוא משולש, כן לימוד שלש יהיה משולש, וזוה יובן בס"ד ואם יתקפו האחד זה לימוד התלמוד, או השנים, הם מקרא ומשנה יעמדו נגדו, כי התלמוד מפרש דברי המקרא ודברי המשנה, וטע המושלש

לא במהרה יתקן ר"ל לימוד המשולש בשלשה אלו לא במהרה יתקן שלא ישכח מן הלב וזוהו יובן בס"ד שלשה המה מטיבי ועד כלומר שלשה הגו' שהם מקרא משנה תלמוד מטיבי ועד לישראל וארבעה המה מטיבי לבת ארבעה הם ארבע חלקים של פרד"ם:

שם. שאפילו שיחת ה"ח לריכה תלמוד נראה הכונה ע"פ מ"ש בגמרא דחולין דף ק"א דגיס שעלו בקערה רב אמר אסור לאכלן בכותח ושמואל אמר מותר לאכלן בכותח רב אמר אסור ונתן טעם הוא ושמואל אמר מותר ונתן טעם בר נתן טעם הוא והא דרב לאו בפירושא אחרת אלא מכללא אחרת דרב חקלע לבי רב שמי בר חייל בריה חש בעניו עבדו ליה שייפא כלומר משיחא מסממנים בתוך קערה ובתך הכי רמו ליה תבשיל בתוך אותה קערה טעם ליה טעמא דשייפא אמר רבי ושמואל כולי האי פירוש שחור ונתן טעם בתבשיל ומאן דשמע דברים אלו שאמר רב מן דרשתי לענין דינא בעלמא דנותן טעם בר כ"ט חשיב טעמא ממש ואסור בדגים שעלו בקערה לאכלן בכותח נמלא מן שיחה של החכמים נלמוד הלכות גמורות בד"ם:

שם. כל העוסק בתורה נכסיו מולחין לו כ"ל בס"ד לכן התורה נקראת לקח דכתיב כי לקח טוב נתתי לכם והיינו לקח עולה מספר הלכה ואמר כל העוסק ולא אמר כל הלמוד לרמוז שזה איירי בלמוד ע"מ לעשות שהוא ענין עסק או הכונה שהוא מכוון לתקן העולמות למעלה ונמלא בעת שלומד הוא עוסק ממש שמתקן ובונה עולמות ואומרו נכסיו מולחין לו קמ"ל בחיבה לו ר"ל שיזכה לעשות מלות ולדקות מנכסיו ואז יהיו לו כמ"ש מונצו המלך אבותי גזוז לאחרים ואני גזוזי לעלמי:

ונראה לפרש בס"ד הטעם שזכה להלכה כי ידוע ששם בס"ד בפ"ו שהוא אבותיה כסף והבז הרמוז בפסוק ויוליאם ככסף וזהב הוא מסוגל ומועיל להלכה וכמ"ש המקובלים ז"ל והתורה שבכתב מכונה בשם כסף ותורה שבע"פ מכונה בשם זהב וזוהו פרשנו פסוק ויוליאם ככסף וזהב כלומר בזכות תורה שבכתב ותורה שבע"פ ולכן אמר ותערי זהב וכסף ועל כן העוסק בתורה ב' תורה שהוא תורה שבכתב הנקראת כסף ותורה שבע"פ הנקראת זהב נכסיו מולחין לו שבזכותם שנקראים כסף וזהב יזכה לקבל שפע הלכה משמות כס"ה בפ"ו שהם אבותיה כסף וזהב"ג גם נ"ל בס"ד מ"ש דבר זה כחוב בתורה ושני נביאים ומשולש בכתובים כי בתורה כתיב אילת הזהב ויעלת חן וג"פ חן כנגד תורה נביאים כתובים עולה קע"ד כמנין שני שמות הגו' שהם כס"ה בפ"ו המסובלים להלכה:

ועוד נ"ל בס"ד הטעם שהעוסק בתורה נכסיו מולחין כי ידוע מ"ש הרמ"ק ז"ל ששם הימ"ל הרמוז בר"ת הוא ישלח מלאכו לפניך מסוגל להלכה והנה שם זה מספרו פ"ה כמנין ה"פ טוב וידוע התורה נקראת חלק טוב דכתיב כי חלק טוב נתתי לכם והיא חמשה ספרים שהם חמשה חלק טוב ונמלא בחמשה פעמים טוב כנגד חמשה חומשי תורה יש מספר שם הימ"ל שעולה ה"פ טוב ולכן העוסק בתורה נכסיו מולחין לו ע"י שם הימ"ל הגו':

שם. מאן בעי חיי מאן בעי חיי נ"ל בס"ד טעם לכלל הלשון דבא לרמוז על שני מיני אריכות ימים הא' באריכות והא' בכמות ועוד נ"ל ע"ד מ"ש רז"ל זכה נוטל חלקו וחלק חבירו ועוד נ"ל בס"ד מאן בעי חיי לגפש ומאן בעי חיי לגוף כי המשכה חיי הגפש הוא בחינה בפ"ע ובמשכה החיים לגוף הוא בחינה בפ"י כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בזנות זכריו לחיים בעשרת ימי השוכה בעשר הכונות וזוהו יחא דאמרו ליה הב לן חיי

ולא כפלו לשונם כאשר כפל הוא דסתם בני אדם אינם מבקשים אלא על חיי הגוף בלבד: **שם.** ואין טוב אלא תורה נ"ל בס"ד נקט לשון שלילה כי תואר טוב ראוי יותר לקראו על התורה כי בשלימות ישראל בתורה בראוי יתעלה אית וא"ו דשם הוי"ה שהוא סוד תורה שבכתב ויהיה בחינת יוד דשם הוי"ה ואז השם הוא אותיות יהיה כמ"ש רבינו האר"י ז"ל על פסוק ביום ההוא יהיה ה' אחד ונמלא הוא ב"פ ט"ו כי אותיות י"ה מספר ט"ו ולכן התורה שבה תהיה השלימות הזאת של ב' ט"ו נקראת טוב שהוא ב' ט"ו ול"א אין טוב אלא תורה ר"ל אין ב' ט"ו אלא על ידי התורה או יובן בס"ד אומרו אין טוב אלא תורה כי כל מלאכה ופעולה שלוקח האדם שכר עליה אין גופה של מלאכה טובה לאדם אלא הטוב בא לו מצד השכר שהוא שנותנים לו בעבודה אך גופה של מלאכה אינה אלא יגיעה רבה משא"כ התורה הנה העסק הזה עליו שעוסק בתורה הוא טוב לאדם שהאדם מתענג ויש ושמח בגוף העסק כמ"ש דוד הע"ה שש אנכי על אמרתך כמולא שלל רב ל"א אין דבר בעולם נקרא טוב גמור יהיה גופי של איתו דבר טוב לאדם אלא דוקא התורה:

דף ד' לא תחנם לא תתן להם חן נ"ל בס"ד תואר אדם ותואר אחד לא נתנו אלא לישראל דכתיב אדם אחס וארז"ל אחס קריוס אדם ואין עב"ס קריוס וכן בתואר של אחד כתיב ומי עמך בישראל גוי אחד בארץ ושני תוארים אלו אדם אחד המה עולים ח' ו"ש לא תתן להם חן רמוז לשני תוארים אלו של אדם ושל אחד וזוהו פרשתי רמוז הכתוב אדם אחד מאלף מלאכה כי ישראל שזכו לשני תוארים של אדם ושל אחד היינו מפני שקבלו התורה שרמוזה באלף כמ"ש אלף חכמה אלף בינה וכן אלף לשון לימוד כמו אללפק חכמה וכן אלופי ומיודעי וז"ש אדם אחד תוארים אלו מחמת אלף היא התורה מלאכה אותם: **שם.** ואף רבי עקיבה ראה וכו' קשה מאי פריך מהא והלא לא דבר בפ"ו כלום אלא רק בכה ונראה דכתיבו שבה על האי שופרא וכו' נמלא הוא משבח הוי"ו שלה עכשיו ואע"ג דהוא ראה שאח"כ התגבר וטהיה ישראלית ונמלא הוא נתן שבת לישראלית י"ל כיון דעתה לא ראה לגלות לה למה שחק ורק א"ל טעם הבכיה דכתיב על האי שופרא נמלא משבח את יופיה בפניה בטודה גויה והרי הוא נתן חן לה:

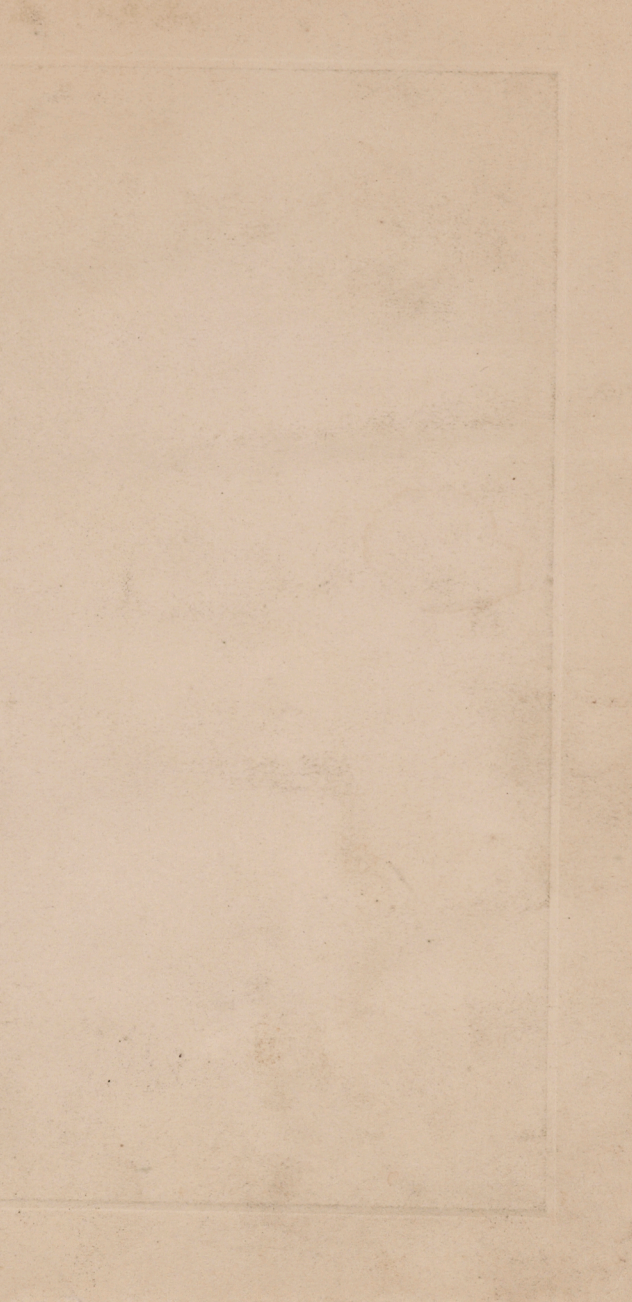
שם ע"ב. לא בחמור ולא בחמור ה ולא בחזיר ולא בחזירה קשה למה פלגנוהו במלה לא פעם שנית והול"ל ולא בחמור ותמורתה ולא בחזיר וחזירה ונ"ל בס"ד דאי הוה אמר הכי הו"א הקפידה היא אם מהתכלל במקום חבורם זע"ז שרואה חבורם שהוא מוחל כשפופרת ולכן אסור אבל אם בעת שהם מודווגים זע"ז הוא אינו רואה אלא רק בחמור או אינו רואה אלא רק בחמורתה בלבד לית לן בה לכך פלגנוהו לא בחמור ולא בחמורתה ללמד אפילו אם אינו רואה אלא רק אחד מהם בעת הזווג שלהם שרואה רק החמור בלבד או החמורתה ואינו רואה מקום חבורם זע"ז אפ"ה אסור:

והיא דנקיט חמור וחזיר דוקא נראה משום דאלו פרועים הרבה כי החמור אם יראה חמורתה מתאווה לה ולועק לשקות רבות ומשחגיע לקפוץ עליה וכיון שיש להם פריעות יותר להזקק לנקבותיהם לכך תמלא הזקקתן בפני העולם יותר משאר בהמה גסה והסוס אע"פ שיש לו פריעות אין לו כמו פריעות החמורים ועוד דהחמורים נמלאים בין בני אדם יותר מן הסוסים לכך נקט חמור וחמורתה ולאפשר שגם החזיר יש לו פריעות הרבה יותר משאר חיות לכך אחר החמור שהוא מין בהמה הזכיר גם החזיר שהוא מין חיה כדי למנקט משתי מינים בהמה וחיה ונקיט

ונקיט נמי אחרים עופות ג"כ שגם בהם שנים פריעות שנקיין זע"ז בפני בני אדם ויותר נראה זה בלפור שקורין בערבי עלפ"ז:

שם. קרן זוית הוא נ"ל בס"ד לכך הולך תנא דברייתא לסיים לנו המקום אשר ראה רש"ג את הכותית באומרו שהיה עומד ע"ג מעלה בהר הבית ללמוד דקרון זות הוא יען כי הוה קיס לבו שהמעלות בהר הבית לא היו עשויים ביושר אלא מתקמים באלכסון וזוהו ברור ליה דקרון זוית הוא והנה הא תרואה דקרון זוית לא שייך לתרואי אלא רק בעובדא דרש"ג בלבד אבל בעובדא דרבי עקיבה לא שייך לתרואי הכי מיהו על עובדא דרבי עקיבה ליכא מעיקרא קושיא דהתם היא בזה לדבר עמו ומוכרח לראותה כדי להשיב לה תשובה ואינה אשה פרויטת אלא אשהו של משנה למלך הואי ואין יעלים עיניו ולא יראנה בעת שמדבר עמה ונמלא ראייתו הכרתיה ומ"ש שלא יראהו אדם ביום נראה דמפיק ליה מדכתיב כי הלא מחנה וכו' ודרך יראה ביום אבל לענין איסורא ודאי אסור בלילה מ"ש כיון דהוי סמוך לשכיבה שמה יראה קרי ח"ו:

י"ח סורה מביאה ליד זכירות נ"ל בס"ד זכירות

דתפארת ולכן נקרא עדי עדיים וידוע דהתורה היא בסוד

יסוד דחכמה ועוד י"ל עדי עדיים על פנימיות הסוד והוא חלק חמשי שעולה על ד' חלקים שהם פרד"ם כמ"ש רבינו מהר"ח ז"ל בסוד כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה:

שם. וישראל הפרות אר"י שאמרו שירה מקשים בשם הריטב"א ז"ל אמאי לא חשיב זה כהדי עשרה דברים שנבראו בין השמשות בערב שבת ותרין כבר נגה פי האתון והוא לכולן ע"כ ונראה כוננו דאיתו כח שנברא בשביל האתון דבלעם שדברה בו הוא עלמו חנה על פי הפרות ודברו בו שירה ואלא עבדא נ"ל בס"ד דלעולם גם לפי הפרות נברא כח בפ"ע אך לא מנו אותו עם עשרה דברים כי מזה יראה רעה לישראל גדולה מאד דכתיב בארון ויך בעם שבעים איש חמשים אלף וארז"ל שמתו חמשים אלף י"ש שכל אחד מהם היה שקול כשבעים איש עוד ארז"ל אמר הקב"ה אלו תרנגולותיו של אחד מכם אבדה היה מחור עליה כמה פתחים וארז"ל שבעה פלשתיים שנאמר ותושע לו ימינו ורועו קרשו וה"ד וישראל הפרות בדרך מהלכות בישראל הפכו פניהם כלפי ארון ואמרו נראה כי מן שירה של הפרות יאך קטרוג עד שנתגלגל דבר זה שנהרגו מישראל שכל אחד שקול כשבעים איש יען דאפילו זה כבדו את הארון לומר שירה לכבודו עלו כמפורש בשירתם וישראל לא כבדו וזוהו שבעה חמשים בפלשתיים ולא השיגו אלא בראותם אותו לא שהתחוו לו ו עוד אלא שפתחו וראו מה שיש בתוכו טרוג הזה שהכה בהם מכה רבה מחמת יו הפרות את הארון בשירה שלהם:

ד זו השירה ששרו הפרות אין זה חידוש בא דפרקי שירה מכל החיות ובהמות שירה ופירש רבינו האר"י ז"ל הכונה על כל דבר ודבר וכל מין ומין והוא ל יום וכן כאלו המלאך הממונה על מין ס והוא היה אומר השירה ונראין הדברים אינם אלא מן המלאך וכמו ענין המגיד ז"ל אך דברים שדברה האתון שהם אינם אלא דברים של וכו' בלעם קבלו רז"ל מששת ימי בראשית לאותה אתון ודברה בו: יו פרשתי לספרא דביר נ"ל בס"ד נחתו לוא למילה פרסית רמוז בלשון הקדש מפני דביר רמוז נאה על התורה שיש בה ד' דין רבי בארבעה חלקים פרד"ם והוא ראו לעשות סמך ודמיון למלה זו בלשון ין בדשתגא ראו רמוז נכון שהוא ד' שתגא ל דם שותת עתה ודו"ק:

ספר אברהם יחאק ויעקב שנקראו ישראל ל למה נחוב ספר הישר דהול"ל ספר רלה הכתוב שיהיה הרמוז יתד על א"ה לשון יחוד דקאי על א"ה שלקח אות ה' זר שהוא כולל חמשה חסדים וכל יושר חסד וכל עגול גבורה: וקם תרטי סרי אזל שית וקם כ"ד שנאמר לבא כיום תמים מכלל דמעיקרא לאו כיום ע כי עמידה ראשונה רמוזה הכתוב באומרו עמידה שניה נרמזה במ"ש ולא אך לבא להשקיע אלא עמד במקומו ועל עמידה מר שהיתה כיום תמים דהיינו כ"ד שעות תמים כלומר שיפור לילה ויום ומאחר דעל עמידה שניה פירש ואמר שהיתה כ"ד שעות ועל עמידה

דתפארת ולכן נקרא עדי עדיים וידוע דהתורה היא בסוד

לא במהרה ינתק ר"ל לימוד המשולם בשלשה אלו לא במהרה ינתק, שלא יסתכן מן הלז, וזוה יובן בס"ד שלשה המה מטיבי לעד, כלומר שלשה הנז' שהם מקרא משנה תלמוד מטיבי לעד לישאל, וארבעה המה מטיבי לכת, ארבעה הם ארבע חלקים של פירוש:

שם. שאפילו שיחת ה"ח לריכה תלמוד. נראה הכונה ע"פ מ"ש בגמרא דחולין דף ק"א דגיס שעלו בקערה, רב אמר אסור לאכלן בכותל, ושמואל אמר מותר לאכלן בכותל, רב אמר אסור, ונתן טעם הוא, ושמואל אמר מותר, ונתן טעם בר נתן טעם הוא, והא דרב לאו בפירוש אמתר אלא מכללא אמתר, דרב אקלע לבי רב שמי בר חייה בריה חש בעיניו, עבדו ליה שיפא, כלומר משיחא מסממנים בחוך קערה, וכתר הכי רמו ליה תבשיל בחוך אותה קערה, טעים ליה טעמא דשיפא אמר יתיב טעמא כולי האי, פירוש שחזר ונתן טעם בתבשיל, ומאן דשמע דברים אלו שאמר רב בן מדעתו לענין דינא בעלמא דנותן טעם בר ג"ע חשיב טעמא ממש ואסור דביים שעלו בקערה לאכלן בכותל, נמלא מן שיחה של החכמים תלמוד הלכות גמרות ב"מ:

שם. כל העוסק בחורה נכסיו מולל לכן החורה נקראת לקח, דכתיב לכה, והיינו לקח עולה מספר הללחה, ולא אמר כל הלומד, לרמוז שזה איירי שהוא ענין עסק, או הכונה שהוא מכ למעלה, ונמלא בעת שלומד הוא עוסק עולמות, ואומרו נכסיו מוללחים לו קמ שיזכה לעשות מלות ולדקות מנכסיו, מונכו המלך אבותי גנזו לאחרים ואני

ונראה. לפרש בס"ד הטעם שזכה שם כס"ה צ"פ שהוא או הרמוז בפסוק ויוליאם בכסף וזהב להללחה, וכמ"ש המקובלים ז"ל, והחור בשם כסף, וחורה שבע"פ מכונת בשם פסוק ויוליאם בכסף וזהב, כלומר בזכות ה שבע"פ, ולכן אמר ותעדי זהב וכסף בחורה צ' חורה, שהוא חורה שבכתב הנ שבע"פ הנקראת זהב, נכסיו מוללחים לו, כסף וזהב יזכה לקבל שפע הללח צ"פ שהם אוחיות כסף וזהב. גם נ"ל זה כתוב בחורה ושני בנייאים ומשולם כתיב חילת אהבים ויעלת חן, וג"פ חן כחובים עולה קע"ד כמנין שני שמות צ"פ המסובלים להללחה

ועוד. נ"ל בס"ד הטעם שהעוסק בחו כי ידוע מ"ש הרח"ק ז"ל שש בר"מ הוא יסלח מלאכו לפניך, מסו שם זה, מהפרו פ"ה כמנין ה"פ טו נקראת חלק טוב, דכתיב כי חלק טו חמשה ספרים שהם חמשה חלק טוב, וט טוב כנגד חמשה חומשי תורה יש מספר ה"פ טוב, ולכן העוסק בחורה נכסיו נ הימ"ל הנז' :

שם. מאן בעי חיי מאן בעי חיי. לכפל הלשון, דבא לרמוז על ימים, הא' באיכות והא' בכמות, ועוד זכה נוטל חלקו וחלק חבירו, ועוד נ"ל חיי לנפש ומאן בעי חיי לגוף, כי המש בחינה צ"ע והמשכת החיים לגוף ה כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בזנות זכריו

השונה בשער הכונות, וזוה ניחא דאמרו ליה הב לן חיי החור שהוא מין חיה, כדי למנקט משהי מינים בהמה וחיה ונקיט

ולא כפלו לשונם כאשר כפל הוא דסמך בני אדם אינם מבקשים אלא על חיי הגוף בלבד :

שם. ואין טוב אלה תורה. נ"ל בס"ד נקיט לשון שלילה כי הוא טוב ראו יותר לקראו על החורה, כי בשלימות ישראל בחורה כראוי, יתעלה אה"ו דש הוי"ה שהוא סוד תורה שבכתב ויהיה בחינת יוד דש הוי"ה, ואז השם הוא אותיות יהיה כמ"ש רבינו האר"י ז"ל על פסוק ביום ההוא יהיה ה' אחד, ונמלא הוא צ"פ ט"ו כי אותיות י"ה מספר ט"ו, ולכן החורה שבה תהיה השלימות הזאת של צ' ט"ו נקראת טוב שהוא צ' ט"ו, ול"א אין טוב אלא חורה ר"ל אין צ' ט"ו אלא על ידי החורה, או יובן בס"ד אומרו אין טוב אלא חורה כי כל מלאכה ופעולה שלוקח האדם שכר עליה אין גופה של מלאכה טובה לאדם אלא הטוב בא לו מבחון שהוא השכר שנותנים לו בעבורה, אך גופה של מלאכה אינה אלא יגיעה רבה, משא"כ החורה, הנה העסק הזה עולמי שעוסק בחורה הוא טוב לאדם, שהאדם מתענג, ושם ושמה בגוף העסק, כמ"ש דוד הע"ה שם אנכי על אמרתך כמולא שלל רב, לז"א אין דבר בעולם נראה טוב יותר מזוהי גופו של אר"י דכתיב ויהי

החור שהוא מין חיה, כדי למנקט משהי מינים בהמה וחיה ונקיט

יטוד דחכמה. ועוד י"ל עדי עדיים על פנימיות הסוד והוא חלק חמשי שעולה על ד' חלקים שהם פירוש כמ"ש רבינו מהר"ם ז"ל בסוד כל העוסק בחורה לשמה זוכה לדברים הרבה :

שם. וישרנה הפרות אר"י שאמרו שירה. מקשים בשם הריטב"א ז"ל אמאי לא חשיב זה כדרי עשרה דברים שנבראו בין השמשות בערב שבת, ותיך כבר נגה פי הארון והוא לבולן ע"כ. ונראה כוננו דאוסו כח שנברא בשביל האתן דבעשם שדברה בו, הוא עלמו חנה על פי הפרות ודברו בו שירה. ואנא עבדא נ"ל בס"ד דלעולם גם לפי הפרות נברא כח צ"ע, אך לא מנו אותו עם עשרה דברים, כי מזה יראה רעה לישאל גדולה מאד דכתיב בארון ויך בעשם שבעה חיש חמשים אלק, ואר"ל שמו חמשים אלק ל"ש שכל אחד מהם היה שקול כשבעים חיש. עוד אר"ל אמר הקב"ה אלו תרגולתו של אחד מכם אברהם היה מחזר עליה כמה פתחים, ואר"ל בשדה פלשתים שבעה חדשים ואין אחם משגיחים בו, אני משגיח עליו, שנאמר ותישע לו ימינו וזרוע קדשו, וה"ד וישרנה הפרות בדרך מהלכות בישרות, הפכו פניהם כלפי ארון ואמרו שירה וכו', לפ"ז נראה כי מן שירה של הפרות יאל קטרוג גדול על ישראל, עד שנתגלגל דבר זה שנהרגו מישאל חמשים אלק חיש, שכל אחד שקול כשבעים חיש, יען דאפילו הפרות שהם בהמות כבדו את הארון לומר שירה לכבודו והגידו השבחים שלו כמפורש בישירתם, וישראל לא כבדו את הארון שהיה מונח שבעה חדשים בפלשתים ולא השגיחו עליו, ולא עוד אלא בראותם אותו לא השתחוו לו כראוי בכבוד, ולא עוד אלא שפתחו וראו מה שיש בחומו, ובודאי נתרבה הקטרוג הזה, שהכה בהם מכה רבה, מחמת הכבוד שכבדו הפרות את הארון בשירה שלמים :

ועוד. נ"ל בס"ד, זו השירה ששרו הפרות אין זה חידוש דהא איכא צפרקי שירה מכל החיות ובהמות ועיפות שאומרים שירה, ופירש רבינו האר"י ז"ל, הכונה שיש מלאך ממונה על כל דבר ודבר וכל מין ומין, והוא האומר שירה בכל יום, וכן כאן המלאך הממונה על מין הפרות חנה צפיהם והוא היה אומר בשירה, ונראה הדברים יולאים מפייהם, ואינם אלא מן המלאך, וכמו ענין המגיד של מרן הקדוש ז"ל, אך דברים שדברה האתון שהם אינם דברי שירה, כי אם דברים של וכו' בלעם קבלו רז"ל דנברא כח הדיבור משפת ימי בראשית לאותה אתון ודברה בו :

שם. כמאן קרו פרסאי לספרא דביר. נ"ל בס"ד נחשו חז"ל למאן למילה פרסית רמו בלשון הקדש, מפני שהם מלאו במלת דביר רמו נאה על החורה שיש בה ד' חלקים, והאדם לריך רבי בארבעה חלקים פירוש, והוא דביר ד' רבי, לכך ראו לעשות סמך ודמיון למלה זו בלשון המקרא, וכן הענין בדשתנא ראו רמו נכון שהוא ד' שח נא, ר"ל דם שותת עתה ודו"ק :

דף ב"ד. זה ספר אברהם יחזק ויעקב שנקראו ישרים. י"ל למה נקרא ספר הישר דהול"ל ספר ישרים, ונראה שרלה הכתוב שהיה הרמוז יותר על א"א, ולכך נקיט הישר לשון יחוד דקאי על א"א שלקח אות ה' בשמו וזוהו ה' ישר שהוא כולל חמשה חסדים, וכל ישר חסד וכל עגול גבורה :

שם. אול שית וקס תרתי סרי, אול שית וקס כ"ד שנאמר ולא חץ לבא כיום תמים, מכלל דמעיקרא לאו כיום תמים הוא, פירש כי עמידה ראשונה רמוה הכתוב באומרו ויעמוד השמש, ועמידה שניה נרמזה במ"ש ולא חץ לבא ר"ל שלא מיהר להשתקע אלא עמד במקומו, ועל עמידה שניה זו פירש אומר שהיתה כיום תמים, דהיינו כ"ד שעות שהם נחשבו יום תמים, כלומר שיעור לילה ויום, ומאחר דעל עמידה שניה פירש ואמר שהיתה כ"ד שעות ועל עמידה

ונקיט נמי אחריתם עופות ג"כ שגם בהם שכיח פירוש שנקיטן זע"ז בפני בני אדם ויותר נראה זה בלפור שקורין בערבי עלפ"ז :

שם. קרן זוית הוא. נ"ל בס"ד לכך הולך תנא דברייתא לסיים לנו המקום אשר ראה רש"ג את הכותית באומרו שהיה עומד ע"ג מעלה בהר הבית ללמדנו דקרן זוית הוא, יען כי הוה קים להו שהמעלות בהר הבית לא היו עשויים ביושר אלא מתקמים באלכסון, וזוה ברור להם דקרן זוית הוא. והנה הא תרולא דקרן זוית לא שייך לתרולא אלא רק בעובדא דרש"ג בלבד, אבל בעובדא דרבי עקיבא לא שייך לתרין הכי, מיהו על עובדא דרבי עקיבא ליכא מעיקרא קושיא דהתם היא בזה לדבר עמו ומוכרח לראותה כדי להשיב לה תשובה ואינה אשה הרושית אלא אשה של משנה למלך הואי ואין יעלים עיניו ולא יראה בזה שמדבר עמו, ונמלאת ראייתו הכרחית. ומ"ש שלא יראה אדם ביום נראה דמפיק ליה מדכתיב כי תלא מחנה וכו' ודרך יראה ביום, אבל לענין איסורא ודאי אסור כלילה מ"ש, כיון דהוי סמוך לשכיבה שמה יראה קרי ח' :

שם. תורה מביאה לידי זהירות. נ"ל בס"ד זהירות יהיה זכיר שלא יתקרב לדבר שמביאו לידי עבירה דהיינו שלא ילך עם אדם רשע, כמ"ש התנא ואל תתחבר לרשע, וכן לא ילך על פתח אשה זונה פן יראה ויפתנו ילדו, וכמ"ש אל תקרב אל פתח ביתה, וכן כיוצא בזה בשאר עוונות וזריות, שאם לפי תומנו נכנס לבית זונה או למקום מושב לנים, ודרך חטאים וביולא, יהיה זריו לברוח משם כבורח מן הארץ, וכמ"ש התנא היו רץ למזוה קלה ובורח מן העבירה, ולריך לזה זריות שמהר לרוץ לדבר מזוה ולברוח מן העבירה, ונקיות ר"ל להיות נקי מן השגגות ופרישות שיהיה פורש מן הדבר הדומה לאיסור, אע"פ שאינו איסור ממש שיש בו לדדי היסור, וכמ"ש הרמב"ם מן הכיעור ומן הדומה לו, ונראה היא טהרת המחשבה והרהור הלז ויראת חטא, ר"ל יהיה חרד בכל עת ויודעזע פן יבא לידי חטא, אע"פ שאין רואה חטא לפניו כאדם המהלך בדרך כלילה יחדי ולבו נוקפו פן יפגע בו ליסטים או אייב, וקדושה היינו שיקדש עלמו במופת לו, וענוה שישתדל להגיע לקצה האחרון של הענוה, שתמיד יהיה מוסף ענוה על ענוה שנו, וחסירות היינו שיעשה דבר נוסף על החיוב שחיבתו תורה, ותמית המהים שיזכה למדרגה עליונה ונשגבה מאד שיהיה לו יכולת לשלוח נפשו לקליפות ולהוליא משם נפשות העצוקים הנחשבים שם כמתים, והוא מחיה אותם כשמוליאם משש"ב ומ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות בסוד נפ"א, וזו משלה גדולה שאין למעלה ממנה :

פרק שני

דף כ"ד ע"ב. רני רני הכטה. נ"ל בס"ד כפל הלשון רני רני כלומר שירון הארון שהי רננות אחת בשביל לוחות ראשונות, כי איכא מ"ד דס"ל לוחות ושברי לוחות מונחים בארון, או רני רני פשמים על תורה שבכתב ועל חורה שבע"פ הרמוזה בה. התופפי ברוב הדרך הוא חלק הנסתר שהוא הדרה של חורה, ועוד י"ל נמי הדרך ר"ל חדרך כמ"ש רז"ל ע"פ והדרך ללך רכב, א תקרי הדרך אלא חדרך, שהסוד נעלם בחדרי חדרים של חורה המונחת בארון. המחוקקה בראייה זכה הוא חלק הנגלה שהוא לבוש החילון במלוכש בחומו הסוד. המהוללה בדביר ארמון רמו לעולם הבריאה כי החורה נתנה לנו מעולם הבריאה ולכן התחילה בראות צ'. המפורארה בעדי עדיים רמו ליסוד דחכמה שנקרא עדי עדיים, והטעם כי יסוד דחכמה מלוכש חך יסוד דבינה, ויכוד דבינה חך יסוד דתפארת, ולכן נקרא עדי עדיים, וידוע דהחורה היא בסוד

fragment/insert found with book إدراج وجد(ت) مع كتاب قطعة شظية / إدراج وجد(ت) مع كتاب

עבודה שנית לא פירש כלום אלא נקיט בסקס, אין אהנו
אומרים שהיה שלים השניה או רביע השניה, אלא אומרים
שהיה מחליט, דהיינו שבאה השניה כפלים על הראשונה
כי כן דרכו יתברך להוסיף כפלים, וכחוב כפלים לחושיה,
וכן הוה באיוב שהוסיף לו כפלים, וכן בטוגס הגנב התוספת
היא כפל דכתיב שנים ישלם, ולז"א מכלל דמעיקרא עמידה
הראשונה לאו כיום תמים, אלא הוה י"ב שבה נעשית
השניה כפלים:

ברם מהרש"א ז"ל הקשה לכולהו אמוראי לריך לתת
טעם למה לא העמידה בפעם א' בשיעור העמדה של
שני הפעמים, וז"ל בס"ד נחלק הנס לשתי חלוקות כדי לקיים
שתי הברכות, אחת של יעקב אע"ה שברכו וזרעו יהיה מלא
הגויס, כמ"ס רבי יוחנן, והב' של מרע"ה שבירך אותו
באומרו בכם עמים יגנה יחדיו אפסי ארץ כמ"ס ר"א, וכדי
לחלק כבוד לשתייהן עשה הנס לשתי חלוקות, א' בשביל
יעקב אע"ה, וא' בשביל ברכה של מרע"ה. או יובן א' בזכותו,
וא' בזכות מרע"ה רבו:

שם שעות הוא דלא כולי האי. קשה והלא מרע"ה
גדול הרבה מן יחוס ואמאי לא נפישן דידיה. וז"ל
בס"ד דנפישן גבי יהושע מפני שהיה בזכות א"י ג"כ, כי
המלחמה היתה בא"י, או יובן דאלו יהושע לאו כוליה מילתא
מדליה אלא ללמך עמו וזאת מרע"ה שהיה רביה דיהושע,
וז"ל דמ"ד התוספת היא כ"ד היינו כנגד כ"ד ספרים וכ"ד
קבוצי בלה, ומ"ד ל"ו כנגד ל"ו כריכות, וכנגד אותיות אלה
דסם אהים שעולים ויורדים בנשמה של ישראל, ומ"ד מ"ח
הוא כנגד שני שלישי החסד בסוד ושמותי כדכוד שמשותף.
שם ואמאי קרי ליה ספר הישר, דכתיב ועשית הישר
והטוב. הקשה מהרש"א ז"ל והלא גם בספר שמות
כתיב והישר בעיניו תעשה ע"ס, וז"ל בס"ד כי בספר
שמות ליכא אלא חד קרא הגז', אבל בספר דברים איכא
ארבע קראי והס' הא' בס"י, ועשית הישר והטוב, והב'
בס"י י"ב כי תעשה הישר בעיני ה', והג' בס"י י"ג לעשות
הישר בעיני ה', והד' בס"י כ"א כי תעשה הישר בעיני ה',
ולכן יותר ראוי לפרש זה על ספר דברים. ועוד נ"ל כי
בספר שמות כתיב והישר, ובאין מביא קרא דכתיב ביה
הישר בלא ווא' דמי להאי דכתיב ספר הישר. או נמי
פסוק והישר בעיניו תעשה דספר שמות אינו לשון נווי וגזרה
אלא הכי קאמר אס שמוע תשמע והישר בעיניו תעשה,
אז תזכה שכל המחלה אשר שמתו במלרים לא יאשים עליך,
אך כאן בספר דברים כתיב ועשית הישר והטוב וכו', שהוא
לשון נווי ואזהרה כמ"ס זמ"ע של התבונה, ובבת עד ה'
אהך:

דף כ"ו אגליה אריה. הא דלא הכישו חויה דרבנן דלית
ליה אכוותא כמ"ס ופירך גרר ישכנו נחם, נראה
היינו כדי לפרסם הדבר דלכבוד רבי יהודה נעשה לו כן
כי יהודה נקרא אריה דכתיב גור אריה יהודה:
שם ח"ל תלמידא דיהודה רמאף אנת. הא דקרו ליה הכי
כאלו פשוט הוא אללס קך ח"ו, נ"ל בס"ד ע"פ
מ"ס בגמרא דשבט דף ל"ז, ח"ל והא רב יהודה משכו ליה
ואכיל, ח"ל בר מניה דרב יהודה כיון דמסוכן הוא אפילו בשבת
נמי שרי למעבד ליה, ופירש רש"י מסוכן רגיל לאחוז בולמוס
ולריך לאכול מאכל מהוק טוב ע"ס, נמלא רב יהודה הוה
רגיל לאחוז בולמוס, ואלו הטפשים לפי דעתם הנפסד היו
היו חושבים מה שאומר ר"י שאוחז בולמוס תמיד ברמאות
עושה זאת כדי שיבא לו מאכלים רבים מהוקים ועושים
ואינו אוחז כלום, ולהכי קרו ליה רמאף ח"ו:

שם עבד גניבתא כ"ב שנין ולא הלליהו. נראה דאחר
שעשו גניבה כ"ב שנה ולא הלליהו הבינו שזאת
היתה להם בשביל שחטאו בכבוד רב יהודה, ולריבין להיות
בשסק קשה ומר זה ל"ב שנה כמנין כבוד, ועשה כבר
כשתלך

עבר כ"ב שנה כנגד כ"ב דכבוד, וכשאר עליהם עוד עשר
שנים כנגד ד"ו דכבוד, ואין זכירתם לסבול עוד עשר שנים,
לכן אחר למשרי שמתיהו:

דף כ"ז אשה כמאן דמהילא דמיה. קשה מה טעם ים
בזה לחבוב אותה כמאן דמהילה, מאחר
דקרינן המול ימול, וז"ל בס"ד ע"פ מ"ס רבינו האר"י
ז"ל בריש שער מאמרי רשב"י דמלות עשה שהז"ג נשים
פטורות, משום דע"י בעלה נחשבת גם היא כאלו עשה מלות
אלו ואינה חסרה כלום ע"ס, ולפ"ז גם לענין מילה יש לאשה
שיטות במילה כאלו קיימה אותה מכה בעלה שהוא ימול,
לכן חשיבה כמאן דמהילא:

שם דאמרה לאינש אחרתא ועבר. הגה בזה יש לפרש
בס"ד מדרש פליאה ותקח לפורה זור, מלמד
שמלתו בפה, ופירשו המפרשים אט הקח זור מן לפורה
ישאר פה, וקשה אך יאמר מלתו בפה, והכבוד אומר ותקח
זור ותכרות. וז"ל בס"ד לפי האמור כונת המדרש אומר
שאמרה בפיה לאדם אחד שימול אותו בזה, וזה נחשב
לה מעשה שלוחה כאלו היא מלה אותו בידה כיון שבפיה לוותה:
דף כ"ט ע"ב הילך אתה קורא כי עובים דודך או כי
טובים דודיך. הא דהש"א לדבר זה ולא
לדבר אחר, כ"ל בס"ד שדבר זה שייך לענין זה כי דרכו
רו"ל ע"פ זה אמרה כנסת ישראל רבש"ע ערבים עלי
דברי דודים הם דברי סופרים יותר מיינה של חורה, והטעם
דהעובר על דברי חורה יחייב מלקות, והעובר על דברי
הכמים חייב מיתה בידי שמים, והיינו שגור כן השי"ת כדי
לחוק דברי סופרים שלא יהיה קל בעיני האדם לעבור
עליהם באומרו שהגזור הוא אדם כמוני, ולמה אהיה מודה
לו, ומש"כ דברי חורה אין לריבין חיווק, ולכן טובים אללי
דברי דודים שהם דברי סופרים יותר מיינה של חורה, וא"כ
ממילא מובן הטעם מה שהוא מעלים תשובת הדבר מן
רבי ישמעאל היינו דכוננו בזה לעבות חיווק לדברי סופרים
דחס פן יזלו בו בשומעם הטעם ויעלה בלבם אזהרה הרעור
בזה הטעם, ולכן ח"ל שאלה בפסוק זה, מפני כי בפסוק
זה יש טעם להסתרת טעמא דגזרה שהסתירו ממנו, וזה
יתורן בס"ד עוד דקדוק א' דבשי תלמודא מתי שגא האי
קרא דשיליה ומתוך מרישא דקרא קא"ל, וקשה א"כ הול"ל
רשיה דקרא כי זה העיקר, ומה שייטות יש להאי שאלה
דסיפה דקרא דאמר כי טובים דודיך מיין, וזה נראה
דבאמת כסופיה דקרא רמו לו תשובה על מה שהוא מסתיר
הדבר ממנו ואינו מנלה לו טעם הגזרה, ומ"ס לו ישמעאל
אחי הגה ודאי באותו זמן היה רבי ישמעאל עובד שקטן
בשנים ולא נשקך, ולכן לא גילה לו והודישו בזה שקרלו
אחי היינו לומר שאתה עתיד להתגדל ותיאם אחי בחכמה
ובתואר רבי, עכ"ז לעת עתה חשוק שפירך זכ"ו ולא הבקש
ממני הטעם של הגזרה מה היה:

דף ל"ד ערבים עלי דברי דודים יותר מיינה של
חורה. כינה החורה בשם יין, יען כי היין
כל מה שיתישן יותר ישובח יותר, וכן הענין בחורה, אך
לדברי סופרים קרי להו דברי דודים, כי הם כמו דודים
המניקין את הולד וזנים אותו וחי בהם, והכי קאמר אע"פ
שד"ת דומין ליין ששובח היין יותר, ודברי סופרים הם
חדשים לגבי ד"ת, עכ"ז ערבים עלי דברי סופרים יותר
מיינה של חורה:

שם למה ת"ח דומה ללוחית של פליטין, נ"ל בס"ד
דימהו לת"ח ללוחית, ותורה שכתובו לפליטין,
היינו החתונה נקראת אס דכתיב הלא דברי כאש, ואותיות
אס במילואם מלוי אלקי פל של פליטין ומלוי סין י"ן של
פליטין שהם ב' אותיות ראשונות וב' אותיות אחרונות,
לומר שהחורה היא מוון הגפש כששמים שהם מוון הגפש,
כמ"ס רז"ל אזהרה דבר שהגשמה נהנית בו, זה הכות, וכן
כשתלך

הנעשה ע"י שם הוי"ו ב"ה, יען היא נפלאה בעינינו שנמלא
בה דבר פלא שהיה לופשה במקום תפלין, והולמתו כדי
שיהיה גם זה עדות למלכות ב"ד. וזוהו יובן והוליא את האבן
הראשה היא אבן הגז' שהיה עטרה למלך המשיח, ואז
תכרות חן חן לה, חן מלך הגשמיים שבה שהיתה יקרה
מאד, וכן מלך הרוחניות שבה שהולמת ראש הלופש אותה
בדרך נס:

ומ"ש בשכר שפקודיך נלרתי זאת היתה לי לעדות,
נ"ל מאי תליא הא בזה, ולמה עשה הקב"ה עדות
זו דאיתה עטרה שלקח משלל בני עמון, וז"ל בס"ד דאיתא
במדרש רבה, כששלח דוד הע"ה את אהז למלחמה על עמון
ועל מואב הולאו לו אפיסטילי שלהם, דכתיב אל תלך את
מואב, וכן נמי בבני עמון, והלך דוד הע"ה בכבודו אלל
הסנהדרין ונשע שהם פ"רני את הגדר דכתיב וישלח מלאכים
אל בלעם וכו', וכתיב החיספות שוד הע"ה עיקר סמיכות
שלו הוא על פסוק דפוע"ס דעגלון מלך מואב נלחם בישראל
ויך בזה, אלא שהיה מודר על פסוק מן החורה ג"כ, נמלא
מה שהכה דוד הע"ה בעמון ומואב לא עבר על מלות
החורה ח"ו אלא כדן עשה וע"פ הסנהדרין עשה מפני
שהם פרנו תחלה והכו בישראל גם בני עמון וכנ"ל בנביאים,
לכך עשה לו הקב"ה גם גדול באותה עטרה של שלל בני
עמון, להורות שמר מלות השי"ת ולא עבר על דברי ה',
ולז"א בשכר שפקודיך שלות על עמון ומואב נלרתי זאת
היתה לי לעדות:

ועוד נ"ל בס"ד הכונה עדות היתה לי בזאת העטרה
שנעשה הנס בה במקום חס"ר שיש בו שני שינין
של ז' וי"ן כנגד חגי"ת נהי"ם שסם סוד בה שבע, וזאת
לי לעדות כי פקודיך נלרתי, כשלקחתי בה שבע שהיתה
גרושה ואפילו השעים יום של הבחנה הוה לה, וכנ"ל בריש
זוהר בראשית:

דף מ"ו קורין אותה בית ברוא, פירוש בית הכסא.
נראה שם זה יאות לה כי החינוכים מוזגם
מן הנוחה, לכן שם חוגים רוחות רעות, וכמ"ס רבינו האר"י
ז"ל בסוד בית פעור, גם פני כלב שם זה יאות לה כי
עיקר קליפת ע"ז הוא בעשיה שסט הקליפות נקראים בשם
כלב שהוא גי' בן, וכמ"ס רבינו האר"י ז"ל בביאור פרקי
שירה כלבים אומרים נברכה לפני ה' עושנו, שהוא לשון
עשיה ולא אומרים בוראנו או יולרנו ע"ס, גם עין קוק
שם זה יאות לה, כי העובר ע"ז פוגם באות ד' של אחד
שמניח רי"ש ח"ו, והפגש הוא מספר קוק, וכמ"ס המפרשים
ז"ל ברמז הכתוב וקו"ך ודר"ר תלמיח לך:

פרק רביעי

דף נ"ד ע"ב כלב אהה קורא רותה. מת אחת קורא
אותה, א"כ יאבדנה מן העולם. פירוש כיון
שאתה קורא אותה כלב, נמלאים בה הנאה במקלח כי הכלב
עושין בו שימוש, ואך מת אחת קורא אותה בתמיהה, כי
המת אין ממנו הנאה של כלום כלל ועיקר, ולפי דברך
שהיא כמו מת, א"כ יאבדנה מן העולם כדי שלא יעברו אותה:
דף נ"ה כלום מתקנא אלא חכם בחכם וכו'. נקיט
שלתה חכם גבור עשיר ע"פ מ"ס הכתוב א'
יתהלל בחכמתו, וגבור בגבורתו ועשר בעשרו, ואגריפס
היה מבין קנא לשון קנאה שמתקנא ח"ו, והשיב לו שהוא
לשון הקפדה כמו קנאתי לירושלים קנאה גדולה:

שם, ולא תלאו אלא ביום פלוני וע"י פלוני וע"י סם
פלוני. פירוש או אי קאמר, יש יסורין משביעים
אותם שלא ביום פלוני מאליהם שלא ע"י רופא ולא ע"י
סם, ויש שמביעים אותם שלא ע"י רופא או ע"י סם,
ובאותם היסורין שהשביעים שלא מאליהם מטעם השען
לאותו

כשתלך לנ"ע עיונה מן ריח הטוב בלבד, ודימהו לת"ח ללוחית
כי החורה שלומד החכם ומפרש אותה איטב, נקראת בשם
לליית בשר, דכתיב ולהג הרבה יגיעת בשר, ואמר רבא כל
הלוהג בה טועם טעם בשר, והבנת החורה וביאור שלה
יכונה בשם לליה, כמ"ס על מאמר אדה"ר מסב בנ"ע
היה ומה"ס לולין לו בשר ומסנין לו יין, והיא רמוזה באות
חית, על שם ח' דרגין שיש בה, שהם בשר ופסול, טמא
ועבור, חייב וזכאי, אכור ומותר, וחלק תיבה ללוחית
לשמים וקרי ללו ה"ה היא החורה שיש בה חית דרגין:

שם, ולא עוד אלא דברים המכוסים ממנו מתגלין לו.
פירוש מדה כנגד מדה, הוא פיתח לבבות אחרים
בלמדו אותם, כן הקב"ה יפתח לבבו בדברים הסתומים
ממנו שלא יהיה נלךך ללמדם מאחרים, ואמר נמי ולא עוד
אלא שמ"ה אזהבו, היינו ע"פ מ"ס בגמרא דתגיב דף ד'
בעובדא דהוה בטעם שלוחו של מ"ה באשה ששמה מרים
שזמת אשה אחרת, ושאל רב ביבי למ"ה שנים של זו
שנספית בלא משפט מאי עבדית בהו, וא"ל אי חזינא לורבא
מרבנן דמעביר במיליה מוסיפנא ליה, כי אלו השנים של
הנספה בלא משפט מסורים בידו לתתם למי שירלה, כך
היא גזרת השי"ת, ולז"א שיהיה מ"ה אזהבו להוסיף לו
מאותם הנספים בלא משפט, והנה הוא עקרו אר"י, אך
בעבור זאת נעשה אזהב, שהיה אות ה"ה במקום יו"ד ולא
אר"י נהפך לאי"ב, כי אות ה"ה במלואה מספרה עשר
כמנין יוד פשוטה:

דף מ"ע"ב ברוך המקום שמסר עלמנו לשומרים. וזוהו יובן
בס"ד מ"ס דוד הע"ה רבים אומרים מי יראנו
טוב נסה עלינו אור פניך ה' נתת שמחה בלבי מעת דגננס
ותירושם רבו, פירוש רבים ממלכי אה"ע וגדוליהם שיש
להם רוב טובה בעוה"ז מה שלא נמלא אלל ישראל אפילו
במקלח, מלטינים עלינו ואומרים עלינו מי יראנו טוב,
דחושבים ורואים הטוב הוא להם דוקא, אך אהנו אומרים
נסה עלינו אור פניך ה', שאהנו רולים עיקר בטוב עוה"ז
שהוא אור פניך, וגם על טוב עוה"ז אין אני מלעטר
בראותי אותו כרביי אלל אה"ע, אלא אדרבה נתת שמחה
בלבי מעת דגננס ותירושם רבו, כי חושב אני, דאלו אוספים
טוב עוה"ז ושומרים אותו לנו, כי יבא היום שאלחם בס
ואקח אותו מהם, וכמו שאמר כאן ברוך המקום שמסר
עולמו לבומרים:

פרק שלישי

דף מ"ר רח"א אבן יקרה היתה בה ששנה כבר זהב.
י"ל אין זה חידוש נפלא דמשתבח בה קרא,
ובפרט בימים הראשונים שהיו נמלאים אבנים טובות יקרי
בערך מאד, וז"ל בס"ד הטובה כל משקל ומשקל של אותה
האבן שוה כבר זהב, שאם היתה שיקלת מאה קירא"ט
נמלאה בזה מאה כבר זהב:

שם מקום יש בראש להניח בו ב' תפלין, י"ל והלא
לפ"ד רבינו האר"י ז"ל וז"ח גם הראשונים מימות
מרע"ה היו מניחין שני זוגות כסדר רש"י וכסדר ר"ת,
ובדוראי דוד הע"ה היה עושה כן, ולהכי עדיין תקשו והא'
בשי להניח ב' תפלין, וז"ל בס"ד דלא היו לובשים ב'
תפלין, אלא רק בשעת תפלת שחרית, אבל כל היום היו
לובשים סדר ר"ת דוקא, וכמו מנהג רבינו האר"י ז"ל בכל
יום במנחה, ומ"ס עדות היא לבית דוד, נ"ל בס"ד בזה
רמו הכתוב אבן מאסו הבונים היא העטרה שהיה בה אבן
יקרה ששנה כבר זהב, ולכך קראה על שם האבן שבה,
דבתחלה מאסו הבונים ההכמים, משום דהיתה איסור הנאה
אך אח"כ באה אחי הגתי ובעלה, ואז היתה לראש פינה
בראש דוד הע"ה, ובאמת מלת ה' היתה זאת בדרך נס

ליתו בעל יסודין שלך ביום ההוא לבית ע"ו כדי שיחשוב
הע"ו הילול:

שם. שחטו ליה גבירה ואתה מטרא. קשא והלא חתיב
ה"ש בהבלי הגוים מגשימים, שאין גשמים יורדים
ע"י כשוף וע"י שדים אלא רק במאמרו יתברך, וכל הכונה
כיון שהקב"ה גוזר ביום ראש השנה שיבואו גשמים בעיר
פ' ביום פ', או החילונים שומעים זה הדיבור ומטעין בו
את בני אדם, שבוים שנגזר שיבא בו המטר אומרים להם
בחלוס שחטו לי גבירה וכו', אבל אם לא היה השי"ת אומר
גזרת המטר בדבור אלא תשאר במחשבה לא היו מרגישים
בזה מכת המחשבה, וז"ל מלמד שהחליקו בדברים כדי
לטרדן, אמר בדברים דייקא, שמוילא הגזרה בדיבור כדי
שיטעו בזה:

שם. בא לעמא פותחין לו בא לעבר מסייעין אותו. כ"ל
בס"ד הבא לעמא מכהו הכתיב בשם לך, והיינו
אותיות לך במלואם למ"ד לר"י תמלא במלוי אותיות דרים,
רמן שהלך רומה לרדים שיש עם נקבים פתחים שאין להם
מנועול, וכאשר התקוה גש למנוח מים יולא החלב ונגנס
לפיו, כן הלך פותחין לו דוקא, והוא הנכנס ויולא ומוילא
ומביא ואין מסייעין אותו בכך, והוא אם לללים הוא ילך
כ"ל האדם הוא שילך, אבל לעמים שראוין עלמם אין כמו
ה"ל שהוא עובר ואין, הגה הלל מלוי שלו חן, שהוא ג"כ
קמנין דרים אשר בתוך אותיות לך, ורק כאן נהפך המספר
של דרים למספר חן שהוא מספר כבוד ה' זהה מורה
שמייעין אותו בהארות אלו שמאירין בו:

ובאופן אחר כ"ל בס"ד אומרו בא לעמא פותחין לו
בא לעבר מסייעין אותו, ע"פ מעשה שהיה

בשני יהודים שירדו בספינה בים ותמו בדרך הים, ונתעכבו
כמה ימים בדרך, ובאלף לרות הגיעה הספינה לחוף של
יבשה שהיה עם עיר גדולה כולה נולדים, והיה אותו זמן
עת שמד שהרגו הנולדים את היהודים, ויש מהם שהמירו
דחם מכת אונם, אך שומרים יהדות בלנעה צדיקם, ואלו
שני היהודים היו רעבים מאד כשילאו מן הספינה שיש להם
ד' ימים שלא אכלו כלום, ונגנסו לאותה העיר וכל אחד
נכנס בבית א' לאכול מאכלים האסורים בשביל פקוח נפש
עד שחשבו נפשם ויהיה בהם כח לילך רגלי מעיר לעיר
עד שישובו לעירם, וכאשר שבה רוחם והסכימו לנסוע בא
היבוי לבדך את בעה"ב על חסד שעשה עמו באכילה
שהחיה את נפשו, וילחום לו בעה"ב באזנו ודאי לך עליך
הדבר הזה שאכלת מאכל אסור, על כן אודיעך שלא בא בפך
בשר פגול, כי אני יהודי מן האטוסים, ונזהר בבית לאכול
מאכל היתר ושאר שחטות, והראהו מקום שחטת, וישמח
היבוי על זאת, ויחזר שחט עם חבירו כיפר לחבירו
דבר זה, אך חבירו ויבשר לו שאכל מאכלי נולדים בשר
נבילה ועריפה ובשר בחלב, כי אותו בית שנכנס בו היה בית
נולדי, ויטעור בלבו על זאת אע"פ שהיה מותר לו מן
הדין לאכול בשביל פקוח נפש, אך למה השי"ת הזמין
לחבירו ליכנס בבית יהודי אנוס ולו בבית נולדי, כי ודאי
היו עם עוד יהודים אנוסים, וכשהגיע לעירו הלך אל הרב
של העיר ויטרעם על הדבר הזה שקרה לו ולמה נשתנה
מחבירו, וישאלהו הרב אם מימך אכלת איסור בריון, ויורה
כי פעם אחת היה מעייל ביער והיו נולדים שוקן יין
ואוכלין גבינה וזמניו אותו עמהם ושהה מייגם ואכל מן
הגבינה, וכאשר קם אמר יסלח ה', אז א"ל הרב עתה תראה
השגחתו יתברך, חבידך שלא אכל מימיו בשר פיגול בריון,
לכן שמרו השי"ת בעת עתה שהיה בסכנת רעב לא הלכו
לאכול איסור אע"פ שהיה מותר לו כפי הדין משום פקוח
נפש, ולכן אע"פ שהיו בתי הנולדים כולם פתחים לפניו
לא נטיה לבו ליכנס בחובם אלא משך השי"ת את לבו ליכנס
באותו בית של היבוי שהיה נחשב לעיני הכל שהוא בית

נולדי ולא אכל עם בשר פיגול ולא סוס מאכל איסור וטרפיה
אלא רק מאכל היתר, וכל זה היה לפי תומן, שלא הרגיש
בדבר, אבל אתה אשר אכלת מקדמת דנא מאכל איסור
בשאת הנפש בלי שום אונס אלא בריון, הגה אח"כ כשהיה
לך סכנת רעב ונגנסת לעיר הנולדים לאכול איסור בשביל
פקוח נפש היו בתי הנולדים פתחים לפיך ונגנסת בריון
עלמך, ואכלת מאכל איסור הנמלא עם ולא נעשה לך סיוע
מן השמים כאשר עשו לחבידך אשר בתי הנולדים היו פתחים
לפניו, ועכ"ז מן השמים משכו לבדו לבלתי יכנס אלא בבית
היהודי האנוס כדי שיאכל עם מאכל היתר, וז"ל בא לעמא
במזיד ובריון, הגה אח"כ כשהוא אנוס פתחים לפניו פתחים
של מקום שומחה שיכנס עם ויעמא במאכל עמא, אך בא
ליטור בתחלתו, הגה אח"כ כשהוא אנוס מסייעין אותו
שלא יכנס בפתחים של מקום שומחה כדי שלא יעמא עם
וכמו ענין אותו מעשה ממש:

פרק המישי

דף ס"ה. ה"ל עינא דחויא לכו בבישותא תפקע. נראה
מאת ה' היתה זאת שהיה בר ששך מוכה
בחרב פיו על ידי אמן של רבא, ודבר זה קשה על הס"א
ביותר, ונראה כי בר ששך היה לו ארס של עיה"ר כבלעם,
והוא דחוא לרצא בבישותא, וזה נרמז בשמו, כי ידוע מ"ש
רז"ל בגמרא דעיה"ר לבבל נחית שסם מלוי ארס זה של
עיה"ר יתר משאר מקומות, וידוע נמי מ"ש בגמרא ששך זו
בבל כי ששך בא"ת ב"ש בבבל, ולכן נקרא זה בר ששך,
ר"ל בר בבבל שסם נמלא ארס של עיה"ר ב"מ, והוא דחוא
לרצא בארס של עיה"ר, הגה חזר הארס לעינו ופקעה עיניה
בארס שלה שילא ממנה, וחזר אליה להכיתה:

שם. איבעי ליה למימר מהכא בנות מלכים ביקרוותך,
פירוש הא ודאי דידן עדיפה כי בר ששך הביא
זוגות לביתו מירמל הארץ, אך ישראל מביאים בנות מלכים
לביהם לשמש אותם כשפחות, והוא הביא הזוגות לשבט
עמהם לבנות מהם שלא בפני אשתו כי ודאי אשתו מקדשה
כיון שהיא מנאף עמהם בביתה, אך ישראל לעתיד יבאו
בנות מלכים לביהם להנות משמוש שלהם ואין נשותיהם
מקפידות כי ישראל לא יעשו נבלה ח"ו לשבט עם בנית
מלכים אלא רק מביאים אותם לשמש בבית במקום שפחות,
ונמלא דידן עדיפה, וז"ל נמי דאיכא תאוה של ינה"ר
לעתיד דאי ליכא תאוה כלל מאי שבתייהו דישאל בזה
שבנות מלכים שהם יפים ביותר משמשים לפנייהם ואינם
חוטאים:

שם. איבעי ליה למימר מהכא, ולאס מלאס יאמך. פירוש
לאס זרע יעקב, מלאס זרע עבו יאמך, והכונה
על החשיבות והמעלה מזה הערכה שנערכין מעשים של
ישראל לגבי מעשים של בני עבו דע"כ נראה חשיבות
במעשים של ישראל עשר ידות על איכותם מזה עלמן דוקא
כי אין האור ניכר אלא מזה החושך, ובשלמא אם יש ינה"ר
ותאוה רעה בעולם, אז שייכה הערכה זו, אבל אם לא יש
ינה"ר ותאוה רעה בעולם בזה תהיה ההערכה:

שם. איבעי ליה למימר מהכא עין לא ראתה אהים וזאתך.
הכונה דמזה הפסוק מוכח שיש ינה"ר ותאוה רעה
לעתיד, דהא הטעם שזוכין להבטחה זו של עין לא ראתה,
הוא משום שהם קדושים וטהורים במראה עינים שלהם,
לכן מדה כנגד מדה זכי לעין לא ראתה, ונמלא גם מזה
משמע דאיכא ינה"ר ותאוה רעה במראה עינים, ולהכי
בשכר שהם קדושים וטהורים במראה עינים זכו לעין לא
ראתה, ואם אין תאוה רעה וינה"ר, מאי רבותייהו בקדושתם
במראה עינים, ובודאי האי קרא איירי אחר ציאת המשיח
שהוא אור החיים:

הזריות

פרק ראשון.

שם. מייחיה עשרה עבתי. הא דבחר במספר עשרה כ"ל
בס"ד ע"פ מ"ש הרב כ"ב ז"ל בשם חסד לאברהם
דלכך היו מערבים בסימני הקטורת חלבנה שריחה רע
עם עשרה סמנים טובים, להורות כי כח רע אחד יבטל
בעשרה לדיקים שיטרף עמהם ע"ש, ולכן חש פנ ח"ו
ישנה ויתר את האסור דנמלא כח איסור איכא בהוראה
זו, לכך מביא לירוף עשרה כדי שזכות העשרה יבטל כח
האיסור אם ישנו באותה הוראה והיה כלא היה. והולך
לפרש ממתא מחסיא לומר שהיה מביא עבתי שהם חכמים
דאפשר אלו עבתי דמתא מחסיא היו ידועים לכל שהם
חכמים:

דף וא"ו ע"ב. כל שיש לו אחוזה חקרי קהל, וכל שאין
לו אחוזה לא חקרי קהל. י"ל מה טעם יש בזה
ולמה יגרעו כהנים ולויים משם זה של קהל, וי"ל בס"ד
כי כהנים לויים וישראלים כל אחד יש לו תואר אדם, וכמ"ש
אדם חכם, וארז"ל אדם קרוים אדם ואין העבו"ם קרוים
אדם, וידוע דהם בחג"ת דהיינו כהן בחסד לוי בגבורה
ישראל בהפארת קו האמלעי, וידוע כי בקו האמלעי כלולים
גם השני קוין ימין ושאלה שהם חו"ג, ולכן כהן ולוי אין
להם אחוזה בארץ, כי רק ישראל שהם בתפארת שהוא נקרא
גופא וחס"ב גופא יש להם אחוזה בארץ כי גופא שליט
בכל, אבל כהן ולוי שהם אחוזים בימין ושאלה בלבד שהם
ענפים ולבר מגופא אין להם אחוזה בגוף הארץ, נמלא
ישראלים יש להם תואר אדם לעמלן וכלולים בהם גם
כהנים ולויים, והרי בישראל כלול גם כהן ולוי שכל אחד
מהם נקרא בשם אדם, הרי בישראל איכא תלת אדם חד
שלהם ושנים של כהן ולוי הכלולים בהם, ושלש פעמים
אדם עולה מספר קהל, ולכן כל שיש לו אחוזה בארץ מפני
שהוא אחוז בגופא שהוא התפארת, דמלבד שיש לו אדם
לעמלו יש בו ב"פ אדם מזה הקוין הכלולין בו חקרי קהל
כי ג"פ אדם עולה קהל, וכל מי שאין לו אחוזה מפני
שהוא רק אחוז בענפים שהם יד ימין ויד שאלה, ואין לו
אחוזה בגופא לא חקרי קהל, כי הוא אין לו רק תואר
אדם אחד:

פרק שני.

דף ט'. כח וכוני בעושר ובחכמה. י"ל הלא החכמה
גדולה מכולם והול"ל ברישא, וי"ל בס"ד כפי
סדר ביאחם לאדם נקטיניה, כי תחלת הכל יתגלה בו הכח
והגבורה, אח"כ נוי הפנים שהוא הזקן דכתיב הדרת פנים
זקן, כי בלא זקן נראה כמו לורת הנקבה ואין לו נוי איש
ואחר שנעשה לו זקן ילא מביית הספר ויעסוק בסחורה
וייעשר כי קודם זה היה אוכל משלחן אביו ולית ליה
מנמייה

דף ג' ע"ב. אין גזרין גזרה על הלבדור אח"כ רוב הליבור
יכולין לעמוד בה. כ"ל בס"ד הטעם דמדמהו
יתברך לדון את העולם אחר הרוב, וק"ל בעלמא רוב
ככל, ולכן לבדור למפרע רוב ל' כלומר רוב לדיקים, כי
לד' לדיק, כמ"ש בגמרא דשבת בפרק הבונה, והיינו אם
יש רוב לדיקים אז יש להם דין לבדור, ולכן אין גזרין גזרה
אח"כ רוב לבדור יכולין לעמוד בה, דאז אם המיעוט לא
קיימו לא ילא מזה תקלה שיקערגו עליהם להעניש העולם
בעבור אותם המיעוט שלא קיימו אותה, דהעולם ידון
אחר רובו ובאלו כולם קיימו ובאלו כולם לדיקים, ועי"כ
אותם המיעוט ילקו ושאר הליבור וכללות העולם לא ילקו:

שם. עשרה שיושבין דין קולר תלוי בלואר כולן. הא
דחלה הקולר בלואר, נראה לפרש בס"ד דארז"ל
לעולם יראה הדין חרב מונחת לו בין ירכותיו וגינהם
פתוחה מתחתיו, ולפ"ו לר"ך שיהיה הדין עינו ראות
למטה ולא למעלה, ומי שהולין לו קולר בלוארו מוכרח
שהיו עינו ראות למטה, כי הקולר מכביד על ערפו
ומרכין ראשו למטה, לז"א עשרה שיושבין דין לריבין
לזייר בדעתם כאלו יש קולר תלוי בלואר כולן, דאז ראשם
ועיניהם מסתכלים למטה לראות כאלו חרב בין ירכותם
וגינהם פתוחה מתחתם:

ועוד כ"ל בס"ד ענין הקולר הזה דנקיט הכא, דארז"ל
במדרש בראשית רבא פרישה י"ג אין קול אלא
גשמים שנאמר היום אל תהום קורא לקול נורוד, גם
ארז"ל בגמרא אין הגשמים נעלים אלא בשביל עוות הדין
ולהפך דין אמת חיים באים לעולם, גם איתא באותיות
דרכי עקבה אין ר"ש אלא חולי ומכה שנאמר כל ראש
לחולי, נמלא העדר ומניעת הגשמים שהם מכוונים בשם
קול, וביאת החולי שמכונה בשם ר"ש כל זה תלוי בלואר
הדיינים שהם מסבבים העדר המטר שנקרא בשם קול
וביאת החולי שרמזו באית ר' ולירוף שניהם הוא קולר
שהוא קול ר', וז"ש עשרה שיושבין דין לריבין לזייר
ולחשוב בדעתם כי הנזק שיהיה בקול ר' שהוא עליית
הגשם וביאת החולי, תלוי בלואר כולם, כי הם המסבבים שתי
נוקין אלו שהם לירוף קולר, ואם ידונו אמת תהיה להפך
שבזכותם ירד הגשם שהוא קול ויסתלק החולי שהוא ר':
והא דנקיט עשרה, נראה כי השלשה הם ב"ד, וא"כ כל
היתר על שלשה כאלו ליתיה וכוניול דמי, ולמה
יערפו לענין העונש, אך אם הם עשרה שיש לירך בשבעה
היתרים בשביל השראת שכניה, כי על ידם שכינתא שריא
עלייהו, להכי הקולר תלוי בלואר כולן, כי כיון דהולרכו
השבעה להלערף עם השלשה בשביל השראת שכניה יערפו
גם לענין העונש שיהיה הקולר תלוי בלואר כולם ביחד
בהשואה אחת:

מגמיה מדי ואח"כ יגדל בשנים יותר ושתלם בחכמה כמ"ס אמרתי ימים ידברו וכוז שנים יודיעו חכמה:

פרק שלישי.

דף י"ד. הכא נמי אימא גזרה היא. קשא בשלמא נגעים אית בהו טעמא כמ"ס הרמב"ן ז"ל דטעין נגעיה בתיס מורה על משלת ישראל ששלח להם הקב"ה סימן על חטאם בנגעי הבתים כדי שיזכרו, אי נמי כמ"ס הרב אה"י ז"ל להורות כי ישראל וארץ הקדושה גוף אחד הם, אבל חטא הנשיא מה טעם יש בגזירה, וי"ל כדי שיקחו העולם מוסר מזה, וכדליתא לקמן ואע"ג דאין אומרים לאדם חטאו בשביל שזכר חבירו, היינו דוקא במזיד, אבל בשוגג לא אומר האי כלל:

שם. א"ל כוכב אחד יש שעולה לשבעים שנה. פירוש כי הקב"ה צרא ב' כוכבים בעולם שהם קבועים ואין זזים ממקומם, והם אחד בקוטב הפלוגי, ואחד בקוטב הדרומי, ונקראים בשמות ערביים שם ג' וכל מהלך עוברי דרכים הן בים הים וביבשה בלילה הכל הוא ע"י הכוכב הזה ובלתי ידעו זה היו חושבים במהלכיהם בלילה ורק על ידי כוכב זה הם הולכים וצופים בלילות, והיושבים בלילה לא יראו אלא כוכב אחד וכוכב הפלוגי ועליו הוא מהלך עוברי דרכים בלילות, וכן היושבים בלילה דרום אינם רואין אלא כוכב אחד וכוכב הדרומי דוקא ועליו הם הולכים וצופים בלילות בים וביבשה ורק אותם הם יושבים תחת קו המשווה של מהלך השמש ותקופתו הם רואין את שני הכוכבים הנז', האחד בשפולי השמים ללד דרום, והאחר בשפולי השמים ללד לפון, כנודע זה לכל. והנה רבי יוסע היה חכם גדול גם בחכמת ההכונה והיה יודע לפי חשבון הכוכבים שיש כוכב אחד אשר כמותו ואריכות זיוו, והדרו דומה ממש לזרת כוכב הנז' שעליו הולכים כל עוברי דרכים בלילות בים וביבשה, וזה הכוכב נראה במקום אחד מכוון ממש כנגד הכוכב הנז' הנקרא בערבי ג'די וזה מהטעם את עוברי דרכים, כי דרך משל הספן רואה לילך למקום אחד בים באופן שלרדף להיות הכוכב הנז' הנקרא ג'די צימין הספינה, וכשרואה הכוכב הדומה לכוכב ג'די בשמאל הספינה חושב שזה הכוכב הוא הכוכב הנקרא ג'די, וזן בדעתו שנהפכה הספינה והולכה בחזרה, על כן מחזיר הספינה לאחור בידים, וגמלא הוא תועה, ומחמת כן יסתבב שיהפך בדרך הים כמה ימים וליילת על חנם, כי מתבלבל מחמת כוכב הדומה הזה ואמר שהכוכב הזה הדומה לכוכב הנז' דרכו להתרחות פעם אחת בכל שבעים שנה, אך אינו יודע באיזה חודש באיתה השנה עולה, וחס רבי יוסע פן יעלה באותו הזמן שהם בשפינה ויטעה הספן בו ויטעה, וממילא יסבב להם עכבה כמה ימים בים, לכך הביא סולת שמתקיים ימים הרבה, ורכן גמליאל תמה כיון שיש לו חכמה גדולה בחכמות הטבע, אך לא מלא לו פרנסה במקומו להיות נשכר ללמד ולהורות לבעלי העסקים, שלרדף לקם דברים אלו ויולא בהן, והשיב לו שכל זה תלוי במזל, דהרואה יש פ' ופ' שהם חכמים גדולים בחכמות הטבע, ותכונה והגדרה, ואין להם לחם לאכול, ואז נתן ר"ג עיניו בהם להושיבם בראש כדי שיהיה להם פרנסה מן השררה שלהם:

שם ע"ב. אשרי הדור שהנשיא שלו מביא קרבן על שנגתו. מקשים העולם מנ"ל לפרש אשרי על הדור, לימא אשרי הנשיא שהוא נותן לב להביא קרבן על שנגתו, ונ"ל כמ"ד דהכתוב נקיט תרתי על הנשיא, חרא ענין החטא שחטא, וחרת ענין הבאת הקרבן, והנשיא נקיט לה בראשונה במוך לאשר נשיא, ואם נפרש אשרי על הנשיא, משמע דמשבח ליה אחרווייהו, אשרי הנשיא שיחטא, ואשרי

ומפקחו בתורה וכמ"ס על ר"ת שהיה מניח לפניו על השלחן כלי גדול מלא זהובים ויושב ועוסק בתורה, באומרו כי זהו זהב מרחיבים לב האדם ויפתקח בעסק התורה משא"כ אדם דחוק יהיה שכלו מבובל ואינו מיושב בלימוד התורה, ובאין שאל אותם על מסכתא פ' ומסכתא פ' שהם מסכתות חמורות, וא"ל דגמרי היטב מזה ידע דגמרי להו כלתו מסכתות, ולכך ראה לדעת מהיכן בא להם סיוע זה שהליתו בלימודם כ"כ בשנים מועטות, כי שהם חכם יש לו דוחק פרנסה, וע"כ שאלם אעתייתו פורחא דאפשר העושר גרם לכס הרחבת הלב כדאמרן, או שמה הללחה נסית היה לכס בעסק התורה שלמדתם הרבה גם מתוך דוחק, וא"ל אין נחשבתו, וזוה היה עזר וסיוע לעסק התורה שהיה לנו הרחבת הלב, והא דאמר אעתייתו פורחא ולא אעתייתו בסתם היינו בשביל שלא להטיל עיה"ר בדבר העושר כי אם יאמר אעתייתו בסתם קוה משמע נמי עושר רב, או אמר כן לפי לשון בני אדם, כדכתיב יוקח נא מטע מיט:

שם. דובינין קטינא דארעא, הא דאמרו קטינא דפררשו לעיל שלא להטיל עיה"ר, כי אם יאמרו ארעא ארעא, אפשר לומר היא קרקע גדולה רחבת ימים. או יובן כמ"ד הולכנו לפרש שהיא קרקע קטנה כי הקרקע היא נגדיית לעסק התורה בלרדף לאבד זמנו בה לעבדה ולשמרה, ואך עלה בידם רללחה לימודם בחירה אם קנו קרקע, לכן א"ל קטינא דארעא כי לרוב קוטנה אין לרדף לאבד זמן על עבודתה וטיפול שלה. או יובן א"ל קטינא דארעא ולא אמרו ארעא קטינא, היינו רלוגם לומר שלקחו קרקע בזול מהזלים שבקרקעות, ולכן לא היה לרדף לה ממון סך הרבה לקנותה, ולז"ח קטינא ר"ל מקום הדל וחלוש שבקרקע:

דף י"א ע"ב. תחלו לא היו א"ל י"ב לוגין. כ"ל כמ"ד טעם למספר י"ב כנגד י"ב שבטי ישראל שילאו מן שלשה אבות, כן שמן המשחה הוא י"ב לוגין שהם שלשה קבין, והא דגרמזו י"ב לוגין באותיות זה דכתיב זה לי לדורותכם, כ"ל כמ"ד כי הנס שנעשה בו תחלו י"ב וסופו י"ב שלא חסר כלום אע"פ שנמשחו בו דברים רבים היה הנס הזה בזכות מרעה שנתגבא בזה, כמ"ס רז"ל כל הנביאים נתגבאו בזה ומרעה נתגבא בזה, דכתיב זה הדבר אשר לוה ה', וזהו יסודן דקדוק א', דאמר רבי יהודה שמן המשחה ששעה מרעה במדבר, ומקשים למה הולך לפרש ששעה מה, והלא לא נעשה שמן המשחה עור על ידי זולתו, וכפי האמור נחא דנקיט הכי להודיע מה שזנה השמן לנס זה הוא בזנות מרעה אשר עשאו בידו:

שם. הכא נמי באפרסמוגא דביא. קשא אם זה אינו שמן המשחה במאי אהני להו לשכך המחלוקת, וי"ל דהמון העם היו חושבין שזה שמן המשחה, ועי"כ תשקוט המחלוקת כי המחלוקת היתה מהמון העם הנוטים אחר יורם:

דף י"ב. כינר מושחין את המנכים כמין נור. כ"ל כמ"ד הטעם דאמרו בגמרא דשבת, נו"ן נו"ן נאמן כפוף נאמן פשוט, פירוש יהיה נאמן כפוף בעוה"ז, או הוא נאמן פשוט בעוה"ב, ולכן מושחין את המלך כמין נור לומר לו אם לא יהיה נאמן כפוף בעוה"ז, אז יחסר מן נור הוה נו"ן כפופה ויחסר אותיות זה בלבד שיכיה הוא כאדם זר במלכות, שהעקר המלכות ממנו ולא תמשך לו, וכ"ס לורעו כי מלך זר מעבדין אוהו:

שם. ואת הכהנים כמין כי. פירש רש"י ז"ל שמתחיל למשוה באלבצו בין רסי עיניו ומושך באלבצו על הראש והולך עד שמגיע לטורף ככף ויני ע"כ. ונ"ל כמ"ד הטעם בזה שמתחיל כנגד פנים ויס ים כנגד אחר, לרמז לו שכה"ג לרדף לעשות עבודת הקודש בסילודים שיהיה לבו נרתע בנתיב וסוב שסילד לאחור מחמת גדול האומה שיהיה לו מצבור שכינה יתברך, והנה אותיות שלפני אותיות כהן הם אותיות סלן, ואותיות באחריו אותיות כהן הם

אותיות דים, הרי פנים ואחר הם לירוף סלודים, ולכך מושחו מלד פנים ומסיים בלד אחר לרמזו לו על זאת. ועוד יובן ג"כ רמזו לו בזה שיביע תמיד מאין בא, ויביע ג"כ לאן הולך, והיינו הבטיה של קודם והבטיה של אחר, ועי"כ ילכז ענוה ולא יתגאה במה שרואה כפרת ישראל תלויה בו:

שם. בתחלה יולקין שמן על ראשו ואח"כ נותנין שמן בין רסי עיניו. כ"ל כמ"ד דרומזים לו בזה על שתי ראיות שלרדף לראות ויביע לטובת ישראל, הא' היא ראייה שכלית שהיא במוח שבראשו, ולכן יולקין השמן על ראשו, והב' ראייה חושית וענעית שהיא בעין החושית שלו, ולכן נותנין שמן בין רסי עיניו:

שם. א"ד יליקה עדיפה וא"ד משיחה עדיפה. כ"ל כמ"ד תרווייהו לריכי, בליקה דרומזים לו יקולה משנתו להיות לבו ער בעבודת הקודש אשר יעשה, והיינו כי יליקה בהפוך אהוון יקולה, ובמשיחה רומזים לו שיטעה עבודת הקודש בשמחה כי משיחה בהפוך אהוון ישמחה:

שם. כמין שתי טפות מרגליות הן תלויות בזקנו של אהרן. כ"ל כמ"ד נעשה גם זה לאהרן הע"ה להעיד שהוא נמשח ע"פ הדיבור ולא כאשר חשבו קרה ועדתו, והיה הנס בשתי טיפות כי על פי שנים עדים יקום דבר ונראה כי לכך נזדמן שקרה שהיה חולק על כהונת אהרן ע"ה היה בן יתה שהוא שמן כדי שילמד מנס שהיה בשמן ועכ"ז הוא למד אע"פ שראה בעיניו הנס בשתי טיפות דעל פי שנים עדים יקום דבר. או יובן כמ"ד שהיה הנס בשתי טיפות של שמן, דידוע השמן רומז לחכמה שהוא אבא וידוע דאהרן הע"ה הוא מבחינה שתי אחרים הפשוטים והמלאים דיסוד אבא, והם ע"ב וקפ"ד שעוליס מספר אהרן, וכמ"ס רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים, ולכן נעשה לו הנס בשתי טיפות השמן לרמזו לשתי הארות הנז' שהם ע"ב וקפ"ד. גם י"ל נרמזו בשתי אלו על סוד הפסוק הם אהרן ומשה, הוא משה ואהרן ודוק:

שם. כשהוא מספר עולות ויושבות בעיקר זקנו. פירוש רש"י ז"ל נראה דוחק עלום מאחר כי בחמת הם בנם היו עומדים, ופירוש הרמב"ם ז"ל ג"כ קשה לפ"ד רבינו האר"י ז"ל האזוניים דאין לגלח בשום מקום מן הזקן ורק להסיר משער השפה את המעבב האכילה הוא דשרי. ונ"ל כוונתו דהרמ"ה ז"ל ולא מטעמיה, דלעולם מספר ר"ל מנלח, ומה שעולות ויושבות בעיקר זקנו היינו כדי שלא יגע בהם המגלח בשעה שמגלח לו ראשו שהוא עומד נגד פניו ואוחז בראשו ומגלחו דאז נדבק בזקן שלו, ולכן יסחרו בעיקר הזקן שאין נראין חולה ולא יגע בהם המגלח לא בגופו ולא במלבושו:

ועוד. כ"ל כמ"ד מספר ר"ל משמש מטעו וכמוהו הרבה בתלמודא דקרו לתשמים המטה בשם מספר, וכמ"ס אימא שלום על בעלה כשהוא מספר עמי וכו' וכן הרבה נמלא בתלמוד לשון זה על תשמים המטה, ומאחר כי המשמש פנים כנגד פנים יחדיו ידבקו דאז נדסקים השני טיפות אלו התלויות בזקנו, לכן בשעת תשמים עולות ויושבות בעיקר זקנו להסתר שם בחוף שער הזקן כדי שלא יהיו טיפות השמן הקדוש נוגעים בבשר אשתי, לכך יושבות בעיקר זקנו להתכסות שם בחוף השער, יה"ר זכות אהרן הע"ה יגן בעדינו אה"ר:

שם. שמה ח"ו מעלתו בשמן המשחה. הקשה הרב עיון יעקב ז"ל מאחר דהשמן לא היה חסר כלום במה שמושחין ממנו, דעדיין הוא י"ב לוגין שלמים א"כ למה חושש משום מעילה, והלא אמרינן בפ"ה דמעילה דלא מעל עד שיפגום דהיינו חסרון ע"ש. ונ"ל כמ"ד דודאי כיון שלוקח ממנו נעשה בו חסרון בעת שלוקח, אלא שעל ידי נס יהי חסור ומתמלא החסרון תכף ומיד, ובאשר היה בקמתו ושמן

ושמן של הרפית, עי' ברכת אליהו זכור לטוב, ולז"א יסיה זה לי לזרועותיך דהיינו מהפך זה שהוא י"ב לוגין נעשה בו תמיד הוי"ה חדשה שכל פטם שלוקחין איזה שיפור ממנו מתהווה במקומו שכן חרש למלאת הפחת שגפחת ממנו :

שם. יתה בת קול ואמרה לו כעל חרמון מה על חרמון אין בו מעילה וכו', קשה מעיקרא מה שייכות יש למעילה בטל כדי שמדמה דבר זה אליו, ולמה חפס על יאמר גשם או מי נהרות וכיוצא. וכו' בס"ד דידוע שהטל הוא נוטף ויורד מן האדים, שעולים מן הארץ וכשעלו למעלה יורד מהם טל, וידוע מ"ש בגמרא קרקע בהמ"ק נתקדשה עד התהום, ועל כן מאחר דקרקע בהמ"ק קודש היא עד התהום איכא טעמא למימר שהטל היורד מן קרקע בהמ"ק ימעלו בהם כי קודש הם, אך באמת אין בו חשש מעילה ונהגים העולם מאותו הטל היורד מן אידים שעולים מקרקע הר הבית כולו, והנה מלינו בזה"ק ובמדרש שארז"ל חרמון זה הר סיני מה חרמון זה כל טובו גנוז בתוכו כך הר סיני וכמ"ש בקה"י ז"ל ע"ש, ולפ"ז גם בהמ"ק יקרא חרמון דטובו גנוז בתוכו, ולז"א מה על חרמון הוא הטל היורד מן אידים העולים מהר הבית כולו שנקרא חרמון אין בו מעילה, אף שכן שזוקן אחרן אין בו מעילה :

שם. אין מושחין את המלכים אלא על המעיין. כ"ל בס"ד עיקר הסימן הטוב של המלכים הוא מדר המים אשר במעיין שיש בהם רמז על גאולה תמידית מדור לדור, והיינו מים במילואם כזה מ"ס יו"ד מ"ס המלוי הוא מספר מים, ותחזור ותמלא אותיות מים היולאין מן מלוי מים ויהיה ג"כ בהם מלוי מים, וכן עזה"ד כמה וכמה, וזה סימן להמלך הנמשח על המים שהיה מלכותו לזרעו זרע זרעו ע"ס כל הדורות :

והנה מ"ש שנאמר והודדתם אותו על גיחון, פירש בפ"ק דכריתות גיחון זה הוא מעין קטן אלל ירושלים, ולא זה הוא גיחון היולא מעדן ע"ש, ומ"ש הרמ"ה ז"ל שזה גיחון היולא מעדן, וזה דבר תימה מכמה טעמי שאין זורק לפרש, אך יתכן לימר שזה מעין הקטן שאלל ירושלים מים שלו באים מן גיחון היולא מעדן ע"י מחילות החתה הקרקע וקיס להו בכך ועל שם זה קראו את המעיין הזה ג"כ בשם גיחון, או אפשר קראוהו גיחון מפני שהמים שבו הם קשים ורודפים בטבעתו, ועיין גט פשוט סי' קכ"ח ס"ק ל"ז שבה שיהיה גיחון נחל שוטף בימי חזקיהו הע"ה ע"ש, וכו' בס"ד דהן אמת ששלחם דוד הע"ה למשוח את שלמה על מעיין זה של גיחון לסימנא טבא, עכ"ז נראה כי מן השמים שמו בלבנו כן לעשות רמז בזה על העמיד שבימי רחבעם החתלק מלכות ב"ד ויבא ירבעם שהוא משבט אפרים בן יוסף שנחברך וקרני ראש קרניו בהם עמים יגנח יחדיו, ויקח מידו עשרת השבטים, לכן היתה משיחתו על גיחון שהוא לבון גנות, ועיין להגאון חיד"א ז"ל בשם הגדולים, מעשה נורא שהיה בזמן מהרמ"ו ז"ל בעיני סתימת גיחון שסתמו חזקיהו הע"ה ע"י שם, ורלה ממנו שר אי לפתחו על ידי שם, וברח למשק בקפילת הדרך שעשה ע"י שם, ומדברי רבינו האר"י ז"ל שהגיד למחרת"ו ז"ל בתלום תבין שפתיחתו של גיחון נוגעת במלכות בית דוד ואחתלתא גדאולה יהיה בפתיחתו ודו"ק היטב :

שם. להלי שרגא בהדי עשרה יומי. כ"ל בס"ד הנשמה קרויה נה, לכן עושין הסימן בנה, אך עיני ההללחה הנוגעת לגוף עושין הסימן בתרנגול, כי התרנגול נקרא גבר שהוא שם הגוף, לכן עושין העולם כפרות הזכר בתרנגול, והנקבה בתרנגולת :

שם. יהא רגיל איניש למיכל בריש שחא קרא ורוביא. נקט לשון רגיל לרמזו שיעשה זה הסימן בשני ימים של ראש השנה בלילות ובימים, דאז נמלא עושה זאת

ארבעה פעמים וידוע לשון רגיל לא שייך בעושה בפחות משלשה פעמים. והא דנקיט קרא ורוביא ברישא, ולא נקיט חמרי ברישא, מפני כי אלו הם דברים הבאים בתוך הסעודה ואינו מצרך עליהם, ולכן בפעם ראשונה שלוקחם בידו מן השלחן לאכלם הוא פותח פיו ואומר הבקשה של הסימן הטוב, משא"כ חמרי לריך לברך על הפרי תחלה ולאכלו, ואח"כ יקח בידו פרי שני ויאמר עליו הבקשה ואין הסימן עולה בזה כהך סימנא :

שם. אקיקולי דמתא מחסיה תיבו וכו'. כ"ל בס"ד כי במתא מחסיה המון העם הם בני תרבות ובעלי דרך ארץ ועושין כבוד לת"ה ומכירין בכבודו, משא"כ בפומבדיתא, אי נמי במתא מחסיה מקום בהמות הרבה כמ"ש בגמרא בסוף מסכת קמא, וא"כ הכשר שם שמו ובזול ויכול החכם לקנות בשר בכל יום לחזק גופו לעמל תורה, משא"כ בפומבדיתא לריך לאכול ירקות :

שם. דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותו. כ"ל בס"ד שחא גרים, כי קרן לשון אור כמו קרנים מידו לו, קרן עור פני משה, גם אות קוף של קרן עולה מספר מקום שהוא מספר שם הוי"ה ב"ה כנ"ו בתקונים ונשאר אותיות נר לרמזו בשם הוי"ה ב"ה שהוא נר שמאיר להם, ובהו יובן שם אלמיה קרן לדוד, ערכתי נר למשיח, גם קרן בני' חסד לאברהם, גם קרן לאברהם, ערכתי נר למשיח, וזה יורה על חוקף מלכות שממית את איביו, אבל כך בהפך קף, יורה שכופה את איביו, אבל לא ימיתם ויאדרם מן העולם, נמלא יורה על רפיון מלכותו, ולכן משחו אותו ג"כ על גיחון שהוא לשון גנוז בקרן שממית את איביו :

ועוד כ"ל בס"ד קרן עולה מספר אלף, כי עו"ן דמגלש"ף בת"ש, וזה המספר של אלפים הוא כנגד עולם האלילות אשר שם השפעה גדולה, אך כך אין בו מספר אלפים אלא הוא במספר המאות בלבד שהוא כנגד הבריאה שהשפעתה קטנה מן אלילות, רמז לדבר האלף לך שלמה שנמשחה בקרן שהוא מספר אלף, ובהו יובן בס"ד כמגדל דוד לזררך בניו לתלפיות אלף המגן תלוי עליו, ובהו יובן רמה קרני בה' ששם הוי"ה הוא בחי' אחרים עשרות מאות אלפים, והנשפע מן אלפים כל שכן דנשפע מתחת האלפים ג"כ, ולז"א הקטן יהיה לאלף, כי דוד הע"ה כתיב ביה ודוד הוא הקטן נמשח בקרן שהוא מספר אלף משא"כ שאול הע"ה נמשח בכ"כ :

דף י"ג. שנאמר ומשח אותו שם לדוק הכהן ונתן הנביא, קשה מג"ל דכה"ג עריך דילמא שויס הם. אך כיון דשנים הם מוכרח להזכיר אחד קודם חבירו, ועוד קשה למה לא הביא מפסוק שקדם לזה דכתיב ויאמר המלך קראו לי ללדוק הכהן ולנתן הנביא. וכו' בס"ד חזא מתרלא בחברתה, כי באמת בהזכרה שם בזה"ל ליכא ראייה כיון דמוכרח להזכיר אותם זה אחר זה אע"ג דהם שויס, ולכן לא הביא מפסוק הראשון דקראו לי ללדוק הכהן, אך מפסוק הב' שפיר איכא הוכחה דאי איתא דשויס הם הו"ל להזכירם בפסוק השני נתן קודם לדוק, דאז בזה ידעינן דשויס הם, כיון דבמקום א' הזכיר לדוק קודם, ובמ"א הזכיר נתן קודם, ע"ד שארז"ל בפסוק הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוילוי את בני ישראל מדרך מלרים על לבאותם הם המדברים אל פרעה מלך מלרים להוילוי את בני ישראל ממלרים הוא משה ואהרן, וכיון דפעם מקדים לאהרן ופעם מקדים למשה ללמדך דשקולים, והכא נמי הו"ל להזכיר בפסוק שני נתן קודם לדוק ללמד דשקולים ושויס הם, לא ודאי ש"מ דכה"ג עריך מנביא :

שם. מפני מה הכלב מכיר את קונו וחחול אינו מכיר את קונו. פירש הרמ"ה ז"ל האי קונו דאמר הכא אינו ר"ל זוראו אלא ר"ל בעליו כדכתיב ידע שור קונו וכן

וכן אמר הכתוב וחשב עם קונו, וכן הדרך שהכלב מכיר את בעליו והולך אחריו לכל מקום שהוא הולך ומשמרו משא"כ בחתול עכ"ד, והנה הכרת הכלבים לבעליהן ותוקף החברה והאהבה שבניהם רבו הסיפורים בהם וכולם פלאות המה פלאי פלאות, ובספר חולדות הטבע הביא כמה סיפורים על זאת, ובכלל הביא דבר אחד פלא על זמן הייגריך מלך זרפת שהיה אוהב כלבים הרבה ויבחר בשלשה כלבים קטנים להיות הם שומרי ראשו, והם אהבו מאד את אדונם ולימדום לעמוד על המשמר כאנשי חיל אלל מטתו של המלך, והיה שם מונח כלי מראה השעות שהיה בו פעמון המכה בכל שעה ושעה וכאשר הא' עומד על משמרתו אז האחרים ישינים ובעת שמכה הפעמון יבא זה המקץ ויטח לאט באוזן חבירו הנרדם להודיעו כי הגיעה עתו על פי הסדר לעמוד אחריו על המשמר, וכן עזה"ד ככה המה עומדים על משמרתם כל הלילה חליפות עד הבוקר, ומעולם לא היה למלך בומרים כאמנים כמוהם, ויהי היום ויבא כומר גדול להרוג את המלך בסתר, ויבא אל חדר המלך למסור לידו מכתב אחד אשר זה היה לו כסות עינים למחשבתו הרעה ותרמית לבו, וקם הכלב מן שלשה הכלבים הגו' העומדים בחדר המלך וישתער על הכומר ממקום משמרתו לגלות חטאתו הלפונה בלבבו, והיה דבר זה לפלא כי הכלב הזה תמיד לא עשה רעה לכל איש הבא חדרה אל המלך, והנה עתה התמרמר פתאום בחמה שפוכה התנעש וחרך לשונו, והמלך לא הרגיש להבזון בחדוש הזה, ולא שם לב מה זה ועל מה זה עשה הכלב ההוא ככה, אלא אדרבה אמר לסגור את הכלבים בחדר השני כדי שימתיק סוד עם הכומר הבא אליו, ולא תבלבלהו נביחת הכלב ההוא, וכן עשה עבד המלך הולך הכלבים ההם לחדר השני ובגר בעדם, אך עכ"ז חמת הכלב ההוא לא שככה, ויוסף לנבוח בקול גדול ולא יסף, ומה דבני ובני בעת ההיא עשה הכומר מגמת לבבו ודקר את המלך בחרבו פעמים ויפול סדוד מתגולל בדמו, ע"כ. ועל זה הדבר הנפלא שנמלא בהרגשת הכלב אמרתי כמה גדולים דברי רז"ל שאמרו כלב כולו לב, שהרגיש מרתחת דם פני הכומר שבעצור שפוך דם נפש אדוני המלך הוא בא, ולכך עשה מה שעשה בהשתערוותו על הכומר, ובחריית לשונו, כדי שירגיש המלך ברעה הבאה אליו מאת הכומר וישמר ממונו :

ועוד בספר הגו' בכלל הסיפורים המדברים בגאמנות הכלבים וההבחה לאדוניהם ובהרגשתם וסקידתם לטובת אדונם, כי השר אויברי' היה ידיד המלך קארל החמישי, ויקנא בו שר אחד משני המלך וישנא אותו בלבבו, ויהי היום וילך השר אויברי' לשוח ביער עם כלבו, וירדפהו השר ההוא על כוס קל ויהרגהו. אמנם כלב הנרמח לא עזב את היער ולא חדל מנבוח ולעזוק זעקת שבר עד כי חקף עליו פיהו לשיב פארזוה אל בית אחד מאוהבי אדונו השר הנרמח, ואך אכל שם לשובע נפשו שב שנית היערה, ככה היה עושה הכלב ההוא כמה ימים עד אשר שמו אנשים לבס ללכת בעקבותיו, וימלאו את גיות אדוני המה ביער ההוא. ויהי מקץ ימים ויפגוש הכלב ההוא את השר המרמח בהיותו עומד בין לבא חיל המלך ויתמרמר אליו בחמת רוחו ויגסהו, ומהרו כל הנלצים להברית את הכלב ולהכותו, אולם לא במהרה הניסוהו, ויהי מהיום ההוא ומעלה הלך הכלב ההוא לבקש החל וחסד להטורר בלבות אנשים כי אמרו לא דבר ריק הוא, ובודאי זה השר הוא אשר רמח אויברי' אדון הכלב ההוא, והשמועה באה אל המלך, ויניה המלך את השר ההוא להתיב בין אנשי חילו ונתן אומר להביא את הכלב ההוא, ויהי בבואו ויבקש את השר המרמח וישתער עליו בחרון אפו, ויאמר המלך אל השר ההוא תן תודה והגד

נא לי מה עשית, ויקסה את לבו וימאן להתוודות, ואז חרך המלך משפטו וילוחו להלחם עם הכלב ברחוב העיר נפש מול נפש, ובאלת השר ההוא המרמח למלחמה היה לבוש שריון וזירו שוט, והנה רגעים אחדים התהלך הכלב מסביב בעל ריבו חרך לשונו ויהמה בקול ליל נורא ובפתע פתאום השתער בסופה ואחו בעורף אויבו בכל תעלומות עוזו וישליכהו ארלה, ויתן השר ההוא את קולו בבכי ויחנן למלטהו מן הכלב האכזרי המבקש נפשו לספותה ויודה על פשעו בקהל עם, ואחרי אשר התודה חטאתו המיתוהו שמה ע"פ מאמר המלך לעני כל העם ע"כ. ויספר עוד ספורים נפלאים בהכרת הכלבים וגאמנותם באהבת אדוניהם לנקום נקם מאויבי אדוניהם :

על בן יפ"ס וכוניוס וגבוים דברי התלמידים של ר"א שאמרו הכלב מכיר את קונו שהוא ר"ל בעליו, ע"פ ביאור הרמ"ה ז"ל הגו'ל, אמנם אומרים שאין החתול מכיר את בעליו הוא דבר תימה על פי הסיפורים אשר יספר בספר תולדות הטבע הגו' על החתולים בהרגשתם וההבחה וחברתם עם בעליהם, ואזכיר בזה כאן סיפור אחד וממנו תדע, והוא כי שם מביא מעשה אחת אשר ספר החוקר הנכבד בספרו הנקרא למודי טבעי נפש חיה, והוא בבית אחד מרעיו היה חתול יפה מראה אשר גדלו בנו הבכור, ודאג לספק כל מחסוריו, וידבק החתול מיום ליום בחותו הבן והאבהו עד מאד, ויש שכמו לסבול באהבה אפילו אם הילד ההוא מרר ועלב את רוחו, ולא היה נפרד מן הילד ההוא כל היום, כי אם רק איזה רגעים אחדים לנעמן עשות עבודתו ללאת ידי חובת הידה של העכברים המוטלת עליו, והיו שנים אחדות אסורים בכותרות אהבה אותו הילד והחתול, ויהי היום והילד ההוא חלה מחלת האבעבועות, וגם אז לא מש החתול מאהבו החולה עד אשר בראות קרוביו התגברות החולי עלו לקחו החתול וסגרוהו בחדר לבדו, ואחר איזה שעות מת הילד ב"מ, והחתול נמלט ביום השני מן החדר המוסגר בו, ויחפזו אל מטת רעהו אשר קוה למלאו שם, ובראותו כי הנער איננו אז רך בחול ומשמים בכל הבית ויעורר זעקת שבר עד בואו אל פתח החדר אשר שמו גיית המת בו כמנהגם לעכב כ"ד שעות קודם קבורה, וישכב החתול אלל המת דומם ומתאבל עד אשר באו ולקחוהו בחוקה ויסגרוהו שנית. ויהי אך נקבר הילד והחתול שולח חפשי וילא מן הבית בחפזה ויתעלם, וישב לבית אחר י"ד יום דל ורע תואר מאד וימאן לאכול שמה ויברח שנית בקול מר נורא. אכן כאשר הלך הרעב היה בא יום יום לבית לעת מאכל הלהרים וישב ללכת תמיד אחרי אכלו ולא ידע איש את מקומו, עדי נמלא פתח אחת אלל קבר הילד ההוא בתוך החור אשר עשה לו לבדו בקיר החומה של הקבר, וככה נתאבל על אוהבו ולא שכחו אשר עד בלאת אבות הילד המת לגור בעיר אחרת אחרי חמש שנים, לא שינה את מגורו ולא רחק מקבר אוהבו לשבת במקום אחר זולתי כאשר גבר עליו מאד קור וחורף, ע"כ :

והנה לפי הסיפור הזה ושאר סיפורים כיוצא בו, מוכח שגם החתול מכיר את בעליו ואין לו שכחה ממנו, ואיך יאמרו כאן שהחתול אינו מכיר את קונו, על כן נראה דטעמו של ר"א הוא אמת דסיבת שכחה החתול שאינו מכיר את קונו הוא מפני שאוכל עכברים, ולכן כל חתול שאינו אוכל עכברים אלא אוכל משלחן בעליו בשר בהמה וחייה ושוף ודגים אשר יתן לו בעליו בכל יום בעת הסעודה, ואינו אוכל העכברים אלא לך אותם ומשליכם, אין לו שכחה מכל דבר שבעולם, ותלמידו ר"א בן דודק לא אמרו אלא על חתול האוכל בשר עכברים :

שם. מפני מה הכל מושלים בעכברים. נראה דקאי על החתולים, למה כל החתולים שולטים בעכברים דאפילו

דאפילו תתול קטן שולט בעצמם רבים, והשיב מפני שסורן רע, ואם לא היה נותן הקב"ה שליטה גדולה וחזקה עליהם מלך החתולים לא היו בני אדם יכולים לזרז בעולם מפני רשעתם של עבדים וכאשר יספר בספר חולדות הטבע הנה מעשה שהיה בארץ הודו שלא נמלא בארץ היא תתול והיו מיהם קשים ומרים מחמת רשעת העבדים עד שצא אחד גר מארץ אחרת ותתולו בידו ובזה נילולו וכו' :

שם ע"ב. חמשה דברים משכחין. מקשים והלא בפרטן הם ששה, ועיין פ"ע ובאר שבע. ונ"ל בס"ד כי נקט מנין חמשה על דברים שהם אכילה ושתיה הנכנסים לתוך הגוף, אך האחרונה ענין סדר רחילה בפלמא אין זה בכלל המנין, והוכרח למקט מנין חמשה בזה כנגד מנין של חמשה היפים ללמוד, ונמלא יש חמשה יפים ללימוד וחמשה להפק, לכן נמלא בששה סדרי משנה יש חמשה מסכתות בלבד שמתחילים באות אל"ף והם פאה ופסחים וראש השנה וקמח ופליס, והיינו דאות אל"ף הוא לשון לימוד כמו אופי ומודעי ואאלפך חכמה, והיינו להורות דהלימוד יש חמשה יפים לו וחמשה להפק :

שם. כשם שהיה משכח תלמוד וכו'. הנה מלחא בפומייהו דרבנן אמרי אב משכח בן מפקח, ונ"ל בס"ד אם חסיר מן האב שהוא היות מספר ז' י' שאר שמו שהוא הבן וז"ש ויקחו אליך שמו ז' י' ויקחו אליך מספר שמו מן מספר זית, ע"י ז' כתיב לשון חסרון כמו כותבי מכתב שיעוריה :

והנה ידוע היות אינו משכח אלא למי שרגיל בו, וידוע דאיכא דנ"ל בעלמא לא מקרי רגיל בשני פעמים אלא רק בשלשה פעמים והביא ראיות לזה, ובזה יובן בס"ד רמז המשנה כל הזתים שנים אינם שנה שלשה שנה, רבי יוסי אומר אין שנה לזתים, והכונה אם רק שתי פעמים אכל אין גורמין שנה דאין נחשב רגיל בשנים, אבל שלשה פעמים חשיב רגיל, ורבי יוסי אומר אין שנה לזתים ר"ל אפילו רגיל יש לו תקנה שלא יגרום לו שנה כמ"ש המקובלים ז"ל שיקוין בעת אכילתו השמות אל"ף אלהים מנפ"ך שעולה מספרם ז' ת :

שם. וסימניך קמילה. כתב רבינו חיד"א ז"ל בשם הרא"ש ז"ל הא דלא אמר סימניך אמה שהם הכפוף אלבע האריך שנקרא אמה ישארו כמו כן אלבע מכאן זרת וקמילה מכאן משום דדרך לכפוף הקמילה כדי לקמון ע"ש. ואלא עבדא נ"ל בס"ד, שבוה הסימן עשה בו סימן לענין אחר והיינו שלא הטעה למקט דברי רבי יהודה, לכן אמר וסימניך יוסי ודברי רבי יוסי על שם רבי יהודה על שם רבי קמילה דנמלא האחת היא בראשונה והשנים באחרונה, ובזה עשה סימן שרבי יהודה שזכר תמיד קודם רבי יוסי בכ"מ הוא אשר אמר אחת, ורבי יוסי שזכר לזכרו אחר רבי יהודה הוא אמר שנים שהם באחרונה. ועוד נ"ל בס"ד דאין הוה אמר וסימניך אמה היינו חושבין הסימן נאמר על דבר זה, והוא דרבי יהודה דאמר אחת ולא שהים ר"ל דוקא אמה שהיא ארוכה ולא שהים קמילה ואלבע שהם שכיני האמה, ורבי יוסי דאמר שנים ולא שלשה ר"ל שנים אלו אלבע וקמילה שכיני האמה ששניהם שנים בקומה, ובאמת לא כן הוא דרבי יהודה דאמר אחת אין כוננו על אמה בלבד אלא כוננו על כל אלבע שהיה ורק קודם שלא יהיו שנים, וכן רבי יוסי סבר שנים על כל אלבע שהיה ורק קודם שלא יהיו שלשה, אבל השתא שעשה הסימן בכך שאמר וסימניך קמילה ליכא למטעי לפרש פירוש הנה דאחת קאי על קמילה דוקא דמה טעם יש בדבר זה והלא יש דוגמתה זו אלבע שהיא כמדתה, וכן בדברי רבי יוסי ליכא למטעי לפרש השנים על שכיני הקמילה דוקא שהם זרה ואמה דמה טעם שנבחרו שנים אלו, והלא אין שום במדתם ודוק :

כולל האותיות, פירוש כיון שאחה קין, לכך פתח ואימא למיהו רישא בחורת חיים :

שם. רבי זירא ורבה בר מתנה הי מנייהו עדיף. י"ל דודאי הסברה מכרחה דמסון ומסיק עדיף מחריף ומקשי, כי מה הועלת בקשיות אם לא יש תרולים. ונ"ל בס"ד הענין כך שזה כלל גדול בהורה דכל שמעתיא שירבו בה הקושיות יותר החבר יותר ויולא ממנה כמה וכמה הלכות חדשות ע"י התרולים שיתרלו בהם הקושיות, ולכן אמר ר"א הרבה תורה למדתי מרבתי ויותר מאבירי ומתלמידי יותר מכולם, כי ברבוי החברים, וכ"ש ברבוי התלמידים ירבו הקושיות, ועי"כ ירבו אופני הסברות אשר יתחדשו לתוך בהם הקושיות, ומכל סברה יולד הלכה חדשה ונפקיחא לענין דינא בעלמא, ולכן אחר שנספטר

שהיה להם מכבד בסדר הקימה והעמידה :

שם. נימא ליה תני לן עוקלין. נ"ל בס"ד אמרינן בגמ' ר"מ בדיק בשמא, וכן כאן בדיק בשמא להורות במסכתא זו דשמה עוקלין נוכל לעקור אותו ויעלה דבר זה בדינו כאשר אנו מליירים אותו בדעתינו :

שם. ותהו את נשיא ואנא אב"ב. נ"ל בס"ד דאין כונתם שיעבדו אותו לגמרי עד עולם והם יהיו נשיא ואב"ב לעולם, אלא רגום לעשות ד"ז לפי שעה למדת ימים או שבע עד שיסתרו החוקים שלי שעשאתם בבתייחא החדשה, והם יסדו תיקון שלם וחזק להרבות כבודן של החכמים, ואחר שיתקנו הדבר כרגום יחזירו לו הנשיאות והם ישמחו כאשר היו בתחלה. ומה שאמרו להם בחלוס זילו פייסו לרשב"ג. אע"פ שכונתם לש"ם מ"מ חטאו לו במה שעשו לו אופן שהיה בא לידי ביוש ובזושת פנים המורא טובא, ור"מ סבר אע"פ שחטאו לו בד"ז כבר נתקבר להם במה שעשה להם בפועל ביום גדול להויליחא מבית המדרש אע"פ שהם לא עשו ביום בפועל, ודע כי תלמודא לא אמר שאל בחלוס בפירוש אלא אמר אחוהו להו דהיינו הראו להם ברמז על דבר זה :

שם. אסיקו ליה לר"מ אחרים. נראה מן השמים נתנו בלב רשב"ג לאסיק לר"מ בשם אחרים, כי בשם זה נמלא שמו הטוב כולו ונוסף אה ח' כי הוא היה חכם כמ"ש תלמודא, והיינו אותיות אחרים הם אותיות מאיר ח' ואות ח' הוא ר"ל חכם, וכמ"ש ר"י ר"מ חכם רבי נתן אב"ב, ונמלא בשם זה של אחרים נחשלה יותר דגרמז מעלתו באות ח', ולכן אמר אסיקו ליה לר"מ, אסיקו ר"ל העלו דבזה השם היה לו עליה, גם אחרים עולה מספר יד רמה שהיה לו יד רמה במלחמתה של תורה. ומ"ש בקשו לעקור כבודך וכבוד בית אביך אע"ג דבאמת כונתם לש"ם ולא בקשו לעקור לגמרי אלא היה כונתם ע"מ להחזיר אל"כ כן כי לעיני הרואים כך היו דנים בדעתם, ולכן הוא הקפיד הרבה ואסיקו להו שם אחר כדי לפרסם הדבר שלא יבא אח"ז אדם אחר לעשות כזאת :

דה י"ד. חזיא רבא לאב"י דגבה רישא, אל"ל נחמני פתח ואימא. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל דאב"י היה משורש קין הן מלך נפשו הן מלך רוחו הן מלך נשמתו, בשלשהם היה משורש קין שהוא היה הראש כי הוא היה הבכור, וכנ"ל בשער הגלגולים ע"ש, ונראה מחמת כן זכה לומר מלחא דלא מפרך כדי שיבא בראש, כי כן ראוי להיות לו מלך שרשו שהוא מן קין שהיה הבכור שהוא ראש, ורבא חזיא לאב"י רחיה שכלית וסודית שראה בסוד השורש דגבה רישא, שמלך שראוי להיות לו דבר זה, וא"ל נחמני פתח ואימא רמז לו בשם נחמני על קין כי נחמני עם כולל האותיות עולה מספר קין, עם כולל

ריש לקיש והביאו במקומו את ר"א בן פדת להיות משנה לרבי יוחנן בישיבה בבהמ"ד כי הוה אמר ר"י שמעתיא הוה אל"ל ר"א הא תנא דמסייע לך, וא"ל ר"י ס"ד שהיה ממלא מקומו של ר"ל שהיה מקשי לי כ"ד קושיות על השמעתא והיינו מוכרח לתרץ לו הכל ועי"כ רווחא שמעתיא, אבל אהה אומר לי תנא דמסייע לך אע"פ לא ידענא דשפיר קאמינא, וכן הענין כאן דר"ז חריף ומקשי כי מרוב חריפותו מוליד קושיות הרבה בשמעתא, ורבה מרוב הרחבת שכלו מוליד סברות ולתוך בהם הקושיות הם, ונמלא ר"ז לריף לרבה ורבה לריף לר"ז, ברם תלמודא מצטייא להו מי הוא הלריף לחבירו יותר, שהענין יודע דתרווייהו לריבי זה לזה אך בעי, מי הלריף יותר ומסיק בתיקו עד שיבא אליהו זכור לטוב ויאיר עינינו בחורת חיים :

זבחים

פרק ראשון

דף ז' ע"ב. אמר רבא עולה דרוון היא. ג"ל בס"ד לכך נקראה עולה אותיות על ו"ה כי ו"ה הוא לשון שמחה, כמ"ס רז"ל בין וי לוח נילל ריב"ז והיינו שבאה דרוון אחר הכפרה ואז הוא עת שמחה:

שם. לפרקליט שנכנס דרוון אחריו. ג"ל בס"ד הטעם שקורא את קרבן הכפרה בשם פרקליט מפני שכל העובר על דבר אחד מדברי תורה הרי הוא בכלל הקללה של ארור שתרגומו ליע, וא"כ זה הקרבן שבא בשביל כפרה פורק לזה מן ליע, לכן נקרא פרקליט, חלק התיבה לשמים וקרי בה פרק ליע שהיא תיבה מורכבת משתי תיבות, וכיון שפרק לזה האדם מן ליע שהוא קללת ארור אז אומרים לזה האדם בא ברוך ה' כאשר אמר לכן לאליעזר בא ברוך ה' וארז"ל שבדברים אלו הו"א את אליעזר מכלל ארור והכניסו לכלל ברוך וכנ"ו בזה"ק. לכן אחר הכפרה שהיא פרק ליע יצא דרוון זו העולה כי מספר בא ברוך ה' עם כולל ג' תיבות הוא ג' דוקן. גם משמעות עולה שעולה ונכנס לברוך:

דף י"ח ע"ב. אין חוגרין לא למטה ממתיבה ולא למעלה מאליהן. ג"ל בס"ד לז"א לא ימגרו ביזע חלק התיבה לשמים וקרי בה ב' זע, כלומר בשני מקומות אשר יזע שם שהם הא' למטה ממתיבה והא' למעלה מאליהן, ומ"ס לו אקיים כך והיו מלכים אומניך אות ה' שתחלף באות ה' באח"ע, והכי קאמר והיו מלכים אומניך פירוש הווייה של אומניך שהיה ע"י מלכים, נמלא ענין זה עלמנו נרמו בפסוק הנז':

פרק רביעי

דף מ"א ע"ב. ואם רובה סרחה אין פמליה שלו מתקיימת. אע"ג דקרי לזבור אוהבו של מלך הנס סילוק הקדושה מן הפרוכת גם זה הוא שבחו של לבור, משל למלך שגזר שכל מי שעובר על דבר פ' יצא כו"כ קנס לבית המלך החדרה, וכאשר עבר אוהבו על אותו דבר והוכרח להביא הקנס לפני החדרה יצא המלך מן החדר כדי שלא יתבייש אוהבו ממנו כשמביאו לפניו ועיין מהרש"א ז"ל:

פרק חמישי

דף נ"ג ע"ב. מאי טעמא אר"א לפי שלא היתה בחלקו של טורף. ג"ל בס"ד היינו טעמא דקרי לבנימין בשם טורף שבחלקו היה בית ק"ק שעליו נאמר בניו לתלפיות חל שכל פיות פונים שהוא העיקר הנקרא בית תפלה כדכתיב ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים, ולכן האבן שבחשן של בנימין היתה ישפה, והיינו יש פה שבחלקו היה בית תפלה

שהוא בית ק"ק והוא חל שכל פיות פונים בו. גם טורף בהפוך לחוון פיטר מלשון יפטריו בשפה, וכן פוער מים. גם טורף טור פ"ה, נמלא יהודה לקח מן המזבח קרן אחת ו"ס דוד הע"ה דחתי מיהודה זאת נחמתי עדי עד פה אשכ"י איתיה שם אלמית קרן לדוד ערכתי נר למשיחי קרן קאי על קרן המזבח הנז' ומ"ס מזבח היה אוכל בחלקו של יהודה אמה נראה כנגד זה תיקן דוד הע"ה מאה ברכות בכל יום: **שם.** רעוה היתה יולאה מחלקו של יהודה ונכנסת בחלקו של בנימין. י"ל כשחלקו את א"י לשבטים, מה ראו להכניס ליהודה רעוה אחת בחלקו של בנימין, דהא ודאי אין דרך לעשות חלוקה מעורבת בעקלתון, ובפרט כי כל חלוקה היא גדולה מאד, אך רחבת ידים, מה ראו על ככה להכניס אמה אחת או שתיים לאחד בגבול חבירו. ונ"ל בס"ד כי מחלקי הארץ היו נביאים בעלי רוח"ק, והמה ידעו ששם בחלקו של בנימין יהיה בהמ"ק, ומקום המזבח ששם נעקר יחאק אע"ה, והמה לפי ברוך"ק שאברהם אע"ה אחר עקירת יחאק נתבא שיהיה ליהודה חלק במקום המזבח ששם נעקר יחאק אע"ה, יען דכתיב ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה, נמלא קראו יראה שהוא בהפוך אהוין אריה, והיינו לומר מי שגדמה לאריה יש לו חלק ונחלה כאן, ולכך אש של מעלה היתה רבולה ע"ג מזבח צבית ראשון דוגמת אריה מפני שיהודה שנמשל לאריה יש לו חלק שם, ולכן הוכרחו מחלקי הארץ לתת רעוה ליהודה בחלקו של בנימין במקום המזבח כדי לקיים דבר זה, וענין זה רמזו יעקב בני עליה כרע רבץ כאריה וכלביא מי יקמונו, והיינו גור לשון גירה, ר"ל השבט במקום שיש בו אורח אריה ששם אש של מעלה רובלת דוגמת אריה, מטרף בני בנימין שהיה חופף לבלוע הרעוה שלה, עלית שנלחת ונתגברה, ולא היה יכול לבלעה כי נתן ה' לבב מחלקי הארץ לעשות לך רעוה שם במקום המזבח, כרע צבית ראשון רבץ צבית שני, ואח"כ יהיה כארי וכלביא צבית שלישי, כי מדת מי שה"ס בינה עלאה ויקמונו קימה שלימה: **שם.** והיה בנימין הדקי מלעטר עליה לטעלה. מקשים מאחר שידע בנימין הדקי שאותה רעוה היתה מחלקו של יהודה ה"ך ישחוק לטעלה, וכי עולם של הפקר הוא לחטוף ח"ו דבר שאינו שלו, ולא עוד אלא שמלינו שקבל שכר על זאת. ונ"ל בס"ד דארז"ל סבור מעיקרא לבנות בהמ"ק בחלק בנימין צעין עיטם שהוא מקום גבוה צוהר, ואח"כ הכנימו לבנותו בירושלם שהיא למטה מעין עיטם דכתיב בין כתפיו שכן, ולכן י"ל דבנימין לא היה רואה ליעול אותה הרעוה שהיא חלק יהודה לעלמו, אלא ראה ליעול ולסלק אותה מן קדושת המזבח שלא יהיה המזבח בניו באתו מקום כדי שתעול אותה הרעוה מקדושת המזבח כי נשחוק שיבנה בהמ"ק צעין עיטם, ואז יהיה מקום המזבח רחוק מחלק יהודה הרבה ולא יגיע לאותה רעוה כלל, לפיכך זכה ונעשה אושפיזין לשכינה, פירוש שבהמ"ק נעשה

נעשה קבוע בחלקו בין צבית שני בין צבית שלישי שיבנה צב"א, שלא נשתנה לבנותו בחלק אחר, אחר שחבר בראשון: **דף נ"ד ע"ב.** מלמד שבהמ"ק גבוה מכל א"י, וא"י גבוה מכל הארצות. ג"ל בס"ד דיליף זה מן פסוק וקמת ועלית דלכון זה כפול, לכן דרש וקמת משאר ארצות לארץ ישראל שהיא גבוהה, מה ועלית מן א"י לירושלים ששם המקדש שהיא גבוהה מן א"י:

שם. ועל דבר זה נקרא דואג האדומי בדור. קשא למה נקרא מדבר זה שכיון בו דוד הע"ה להלכה, והלא הוא תמיד היה מכיון להלכה בכל ענין, וכאשר הוא עלמו הגיד לשאלו הע"ה דבר זה על דוד הע"ה שאל"וה' עמו שהלכה כמותו בכל מקום, דכיה גלי מסכתא בכל דבר ודבר, ומאי רבותיה דדבר זה שכיון בו להלכה. ונ"ל בס"ד דראה דבר זה שכיון בו להלכה נעשה ממנו הכרח דהמלוכה היא לדוד הע"ה, ולא לשאלו הע"ה, והיינו כי שתי מלות נלעוו ישראל לקיים בכניסתם לארץ, שהן לשום מלך, ולבנות בהמ"ק, ושתי מלות אלו נלמדים יחד, והנה מקום המקדש לא נאמר לנביא צפירוש, והיו לריבין לידע מקומו מן הכתובים, וכאשר באו שמואל וצבית דינו וכל הסנהדרין וחכמי הדור ועשו חסיפה גדולה צבהמ"ד כדי לברר מקום המקדש מן הכתובים, נתעלם הדבר מהם ולא היו יכולין לכיוון, עד שבא דוד הע"ה וכיון להלכה את מקומו שדרך לבנותו בנחלת בנימין משום דחזא טעמא רבא בדבר זה דבכלהו שבטים כתיב וירד ובנחלת בנימין כתיב ועלה בלבד ולא כתיב וירד, וטוד כיון דבר אחר דסבור לבנותו צעין עיטם שהוא גבוה יותר, ובא דוד הע"ה והסביר להם דניתתי ביה קליל, דכתיב ובין כתפיו שכן, וכולם הסכימו על דברים אלו, וידעו שכן הוא האמת. והנה באמת מה שחידש דוד הע"ה דברים אלו מן הכתובים, אין בזה חכמה נפלאה שראויה להתעלם מעין הכדולת של אדונינו שמואל הע"ה, ובל חכמו הדור ההוא, לכן י"ל כיון דבאמת נתעלם דבר זה מהם והשיגו דוד הע"ה לבדו נעשה מזה הכרח גדול לומר שהמלוכה הנלמדת עם בניו בהמ"ק היא ראויה לדוד הע"ה, כי כמו שבהמ"ק רק הוא השיג מקומו מן הכתובים, כן המלוכה הוא לבדו ישיג אותה, וראויה אליו מאחר דשימת מלך ובניו בהמ"ק תלוים זה בזה, ונלעוו בהם ביחד:

ועד"ז אמר פרעה ליוסף הע"ה אחרי אשר הודיע אהים אונק את כל זאת אין נבון וחכם, והיינו ר"ל זה הפתרון שפתרת הוא קרוב לשכל ואין זה חכמה עמוקה שראוי שתעלם מעיני חכמי מזרים, ומאחר שנתעלמה מהם ונגלית רק לך זו הוכחה שרצה האהים להודיע לנו שאין נבון וחכם כמותך, וראוי לך שאתה תהיה על ציפי ועל פיך יסק כל עמי, וכן הדבר אלל דוד הע"ה מאחר דמקום המקדש נתעלם מכל החכמים, ולא השיגו אלא רק דוד הע"ה לבדו, הורו בזה מן השמים שגם שימת מלך ראויה לדוד הע"ה דוקא כאשר זכה לבדו להשיג מקום המקדש, ולכן דואג שראה צעין שכלו דח"ו יצאו להכריח מחמת השגה זו שיהיה המלוכה לדוד הע"ה דוקא, נקרא צו, וביבחר להוליך שם רע צפיסול היחוס כדי לפסלו ח"ו מהיות מלך:

ועוד ג"ל בס"ד שנקרא דואג בראותו שכיון המקום מחמת שידע כי עי"ז יכריחו שהמלוכה היא ראויה לדוד הע"ה דוקא ולא לשאלו הע"ה, והיינו דמלינו במדרש רבא בנימין זאב יערך מדבר במלכותו מה זאב חוטף ואוכל, אף שאלו חטף המלוכה, שנאמר שאלו לכד המלוכה, רצי פנחס פתר קרא במזבח מה הזאב חוטף אף במזבח חוטף הקרבנות ע"כ. והנה לדרשה ראבונה משמע שאין המלוכה שייכה לשאלו אלא חטף אותה משל אחרים, והיינו משל דוד הע"ה, אבל לדרשה שניה דפתר לקרא במזבח ליכא למשמע דא ולעולם שאלו ראוי למלוכה ולקח את

שלו, וכיון ששתי דרשות אלו נדרשים מנה ידעין איה דרשה היא עיקר, ברם, אחר שמלינו שרוד הע"ה כיון להלכה במקום בהמ"ק שלא לבנותו צעין עיטם אלא למנחת ביה קליל לבנותו בירושלים, דכתיב ובין כתפיו שכן, ולא כתיב בראשו, וכיון דנכנה בירושלים, אז ממילא נעשה מקום המזבח באותה רעוה של יהודה, כי צעין עיטם ליכא רעוה, דכן מפורש בגמרא דיומא דף י"ב, רעוה היתה יולאת מחלקו, בחלקו של בנימין, ובה היה מזבח בניו, נמלא עיקרו של מזבח היה בחלקו של יהודה באותה רעוה והשתא אי דרשינן בנימין זאב יערך דרשה של רבי פנחס דקאי על המזבח מה זאב חוטף אף מזבח חוטף הקרבנות קשא, והלא המזבח לא היה בחלק בנימין, אלא בחלק יאודה באותה רעוה, וכמפורש בצרייתא דיומא הנז"ל, על כן מוכרח לפרש הכתוב בנימין זאב יערך על המלוכה שלא היתה שלו וחטף אותה, ועל כן ודאי אחר שנטרד שאלו הע"ה ממנה יצא דוד ויקח את שלו, והוא ימלך בדואי, דאם היתה המלוכה של שאלו אפילו שנטרד ממנה מזה מלחמת עמלק יצא בנו ויקחנה, אבל אם שאלו חטף אותה לפי שעה, הנה ודאי אחר שנטרד ממנה יצא מי ששלו הוא ויקחנה, ולכך נקרא צבוד הע"ה כי ראה שבדואי הוא ימלך, ולכן חיפש לו לך פיסול ח"ו מלך היחוס דחתי מרות המואביה. ובהו מדוקדק היעב דברי רבא דאחר שאמר הדרשה שדרש דוד הע"ה שלא לבנות המקדש צעין עיטם לא למיחה ביה מעט לבנותו בירושלים משום דכתיב ובין כתפיו שכן, אמר ועל דבר זה נקרא דואג, דבר זה דייקא:

פרק ששי

דף נ"ט. כשהוא שלם ולא כשהוא חסר. ג"ל מפיק לה מתיבה עליו, כלומר על יו והיינו על ר"ל סמוך, כמו ועליו מטה מנשה, וסמוך לאותיות יו יש אותיות כ"ו, והמזבח בימי שלמה הע"ה היה כ"ח על כ"ח עם האמה של היסוד, נמלא מלבד האמה הוא כ"ו, ולז"א עליו כשהוא שלם, ר"ל שלם ככ"ו אמות שלמים ולא חסרים: **דף ס"א.** אש של שמים נמלא צבית ראשון שהיה המזבח כ"ח על כ"ח היה מספיק להם מפני דאש שמים מסייעת, ובהו יובן בס"ד יזינך ה' נאדרי בכח כלומר בזמן שהיה המזבח כ"ח אמה ימירך ה' נאדרי כו': **דף ס"ב ע"ב.** א"ל קטורה כתיב קרא עליהם בני קטורה הנה לפירוש רש"י ז"ל קראם בני קטורה לגנותם על אשר אמרו לו קטורה כתיב, ונ"ל מה פשעו בדבר זה מאחר כי באמת קטורה כתיב. ונ"ל בס"ד הענין הוא ע"ד מה שמשפטים העולם באחד שניהק ופיהק שפסח פיו ושכח להניח ידו על סנטירו ואיש היה יושב אללו ורעה לגנותו ויאמר אליו בפתיחת פיך ירחתי פן תבלעני, והשיב לו איך היית ירא צדק הלא אתה יודע כי יהודי אני ואסור לבלוע בשר חזיר, וכן הדבר הזה הם עשו גנאי לר"ט בדבר זה, כי ר"ט לא היה קורא בס"ת או בחומש דרך קריאה בחורה כדי שהודיעו אותו בטענה בקראו יחני במקום קטורה, אלא ר"ט דברים בעלמא הגיד להם שיש לו קבלה שלקח אשה ששמה יחני מלבד האשה ששמה קטורה המדבר בה הכתוב ואין כוננו בדברים לקרות גוף הכתוב, ולכן כיון שאלמרו לו קטורה כתיב משמע שחשבו שהוא קורא כתוב של תורה וטעה בו לומר יחני במקום קטורה, לכן גם הוא צויה אותה לפי דרכם מעין ששמו בכבודו ח"ו ואמר ראוי שתהיו אתם נקראים בני קטורה על אשר נתקדחתם בשביל קטורה שחשבתם שהחלפתו את שמה וקראתיה בשם יחני, וכל זה אני אומר לפי פירוש רש"י שפירש לגנאי:

ברם יש לפרש שהם לא נתכוונו לגנות אלא נתכוונו לכבוד, וגם הוא הסיב להם השוכה שכיבד אותם בה, והוא דארו"ל קטורה זו הגר ולמה נקרא שמה קטורה שגאים מעשיה קטורה, ופירשו המקובלים דאחר שהולידה את ישמעאל נקמה הגבורה שלה ונתמקקה, לכן ארו"ל דגאים מעשיה קטורה, נמלא לפי דרשה רז"ל בס קטורה אינו שם העלם שלה כי שם העלם הוא הגר, והכתיב כינה לה שם זה דקטורה לדרשה על השבת שלה, ולכן בני אחיות בשמעם שקרה לה שם יוחני, א"ל יפה כונת לעשות לה כינוי אחר חדש של יוחני שהוא לשון חן וחסידות, כי גם הכתוב כינה לה שם חדש לשבת, מלבד שם העלם העקרי שלה לקרותה קטורה לשבח לומר שגאים מעשיה קטורה, וא"כ כינויים של יוחני וקטורה ענין אחד שהם כנויים של שבת, ועל כן אחר שראה שהם כוונו לדעתו בשבת ככינוי אותה בשם זה לשבח אז גם קרא עליהם בלשון מליצה בני קטורה לשבת, והיינו כי העטם דרוב בני דומין לאחי האם מפני שהאם יש לה קשר עם אחיה מלד רוחא דשביק הבעל באשתו כמ"ש רבינו האר"י ז"ל, ולכן הבנים דומין לאחי האם, וכאשר ראה חכמים שכוונו לדעתו קרא עליהם בני קטורה פירוש בני של אחיות שהיא קטורה כי דלכ הבעתם לדעת כונתו במה שביטוי שם יוחני להגר שהוא לשבח כעין מה שכינה לה הכתוב שם קטורה לשבח :

פרק תשיעי.

דף פ"ה ע"ב. כתיבת מכפר על ש"ד. ג"ל בס"ד השופך דמים פוגם בקו האמצעי שהוא סוד גופא ויש בו ד' שמות והם אה"ה בכתר בג"ר והו"ה בפפארט בשלש אמצעיות, וס"ד ביסוד בשלש תחתונות ואד"ו במלכות שהוא אחר כה"י, וארבעה שמות אלו שהם אה"ה הו"ה שד"י אד"ו עולה מספרם הו"ך, וזה נרמז בכחונת שהוא ת"ן הו"ך. וזמורו מכנסים על ג"ע, ג"ל בס"ד מכנסים אותיות כגם מים הוא הזרע שנקרא מים שהשליכו האדם בביתא חסורה של ערוה כגם ואסף אותו לחקנו ע"י המכנסים. וזמורו אכנת על הרהור הלב, ג"ל בס"ד הגוף נקרא ע"ן כמ"ש רז"ל עב למיתב טן דו, והלב הוא אב לכל אברים של הגוף והוא אכנת אותיות אב טן שנתקן הלב באכנת. ומ"ש חשן של הדיעין כי בעשיית הדין למטה ישחק ויטח השטן שלא יקטר למעלה, וידוע השטן רמז באלף ש' שהוא מספר יתר, והוא חשן גת ש'. ואפוד מכפר על ע"ז, ג"ל בס"ד כי עין ע"ז יש בו תרתי אף, דהיינו על המעשה ועל המחשבה והרהור, והוא אפוד אותיות ד"ו אף והיינו דו ר"ל שנים. ומעיל על לשה"ר, ג"ל בס"ד כי בעל לשה"ר פוגם בפה ששם טערי כינה שה"ה הא ראשנה ששם הו"ה ב"ה שנקראת מ"י, והוא מעיל על מ"י. והי"ך מכפר על עוה פנים, כי ידוע בפנים יש לורת א' שהוא וא"ו ושני יודי"ן, וכן בפנים יש חוטם שהוא דוגמתן ויש שני עינים שהם לורת שני יודי"ן, וידוע כי אות אלק רמז בו מספר האלק כי לין עולה מספר אלק שהל"י האחרון הוא של אותיות מנלפ"ך שמשפרו תה"ק:

פרק שנים עשר.

דף ק"א ע"ב. ההוא ליחס זרעו אחריו פירוש הניח תואר הבהן על פנחס עלמו דכתיב וישמע פנחס הבהן כאלו הוא ראשיי לכהונה כמו אהרן הבהן, ועל כן בדין הוא שיתייחסו זרעו אחריו כי הוא הראש :

שם. מרע"ה כה"ג וחולק בקדשי שמים היה. ג"ל בס"ד רמז לפי דרכו באומרו קדשי שמים על השנתו בשתי הארות גדולות הא' הארת קפ"ד שהוא רבוע שם

הו"ה דמלוי יודין דע"ב שהוא כוד חכמה, והב' מלוי אה"ה ציודי"ן שעולה קס"ה שה"ס כינה ושתי הארות אלו קפ"ד וקס"ה רמזים בשמו הטוב כי משה בג' קפ"ד וקס"ה כנוע, ולשמים אלו קירא אותם בשם קדשי שמים :

שם. יבמה מלך. י"ל הול"ל אחי בעלה כי באותו זמן היו לאהרן הע"ה בנים ואשתו אינה בת יבוס, ומאן דכר שמה דיבוס כאן. וג"ל בס"ד קראו יבמה לרמזו לפי דרכו בזה ענין גדול אשר נעשה בזכות מרע"ה לבנים שלה שהם אלעזר ואחמה, כי ארו"ל ע"פ ובאהרן התאסף ה' מאד להשמדו ר"ל שנגזר מיתה על זרעו כולם דאין השמד אלא כילוי בנים ב"מ, ובשפלתו של מרע"ה בעלה ח"י הגזרה שנשארו אלעזר ואחמה ולא מתו אלא נדב ואביהו, וא"כ לולי שפלתו של מרע"ה שהתפלל שישאר זרע לאהרן הע"ה היה ראוי שיהיה נקרא מרע"ה יבמה של אלישבע אשתו של אהרן הע"ה שאם מתקיים באהרן כליו בנים לגמרי שלא ישר לו זרע היה לריך שמרע"ה מיבס את אלישבע אחר פטירת אהרן הע"ה שנתפר קודם מרע"ה :

שם. אימא אף מלך. הגה לריך לומר להאי תירוצא דמהפך סדר הדברים הנכונים בבתיא, והכי גרים אישה כה"ג יבמה אף מלך, והתרכין קירא בלשוננו. וי"ל לפ"י הול"ל ששה דהא במרע"ה איכא תרתי. וג"ל בס"ד כיון דחיה ליה שררה מלך בעלה לבני ידיה שררה של כה"ג דקי"ל מלך קודם לכה"ג, וילפי בגמרא זה מדכתיב ענדו אדוניכם דקאמר הכי דוד הע"ה לרחוק שהיה פה"ג, ולנתן הנביא, נמלא שררה של כה"ג לא חשיבה שררה לבני שררה של מלכות. וג"ל בס"ד מה שכתה אלישבע לתחשה שמחות יתירות על בנות ישראל כי היא היתה בחינת רחל שהיא באות ה"ה אחרונה של שם הו"ה כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בסוד שמה שנקראה אלישבע ומספר ה' הוא חמשה לכך היה לה יתרון חמשה בשמחה כי חמשה ושמחה שוים באותיות :

דף ב"ב סטרו וילא. אין הרבר כפשוטו בהנהו על לחיו, דזה א"ה לומר כלל, ומליו באותו מעמד חלק כבוד למלכות אפילו בדיבור שא"ל וידרו כל עבדך אלה אלו והשתחו לי לאמר וכו' ואיך יבאו, אך הכונה כי היה דרכו כשילא מפניו הולך דרך אחריו כדי שיהיו פניו כנגד פרעה ואינו הופך אליו גבו, ואותו היום זולז בו קאת שהפך פניו כנגד הפתח, ועכ"ז לא זולז בו הרבה להפוך גבו אליו כנגד פניו ממש אלא ה"ך מן הלב והפך גבו, ע"ד שאמרו אל יתפלל אדם אחריו רבו ממש אלא מלדד אדודי, וז"ש סטרו ר"ל לדרו, כי סטרא הוא חרום של הלב, שהלך מלדו של פרעה, ודייק לה מדכתיב ויפן שהוא ר"ל הפך עלמו להיות פניו כנגד הפתח, אך לא אמר ויפן וילא מפני פרעה אלא אמר מעם כלומר ממקום הלב שהוא עם פרעה :

שם. בקש מרע"ה מלכות. אין הכונה שיהיה הוא מלך דבלא"ה הוא מלך ישראל דכתיב ויהי בישראל מלך, אלא הכונה בקש שיהיה כתריו ירושה לבניו כחוק כתר המלכות ועל ז"ה בקש מלכות ר"ל בקש שיהיה לו כמו חוקי המלכות כן יבוג גם בניו יורשים כתר וממלא' מקומו :

שם. בשעה שפוסקים גדולה לאדם פוסקין לו ולזרעו ע"ס כל הדרות. ג"ל בס"ד אין פוסקין גדולה על הרוב אלא למי שהוא עניו, ור"ל אדם עניו יהיה מרכבה לשם י"ה, ולכן הגאה פוגם בשם י"ה שהוא מספר גאוה, ועניו השלם לריך שיהיה עניו במעשיו עניו בדבורו עניו במחשבתו, נמלא הוא מרכבה לשלשה פעמים י"ה שעולים מספר מ"ה, לכן עושה השלימה נקראת מה דכתיב ונחנו מה, ואותיות גדולה תחלקם לשנים וקרי בה ג' דולה גדולה שפע מן ג' שמות י"ה :

פרק ארבעה עשר.

דף קי"ג ע"ב. והאמר רב"ח לדידי חיי לי האי ארוזילא וכו'. ג"ל בס"ד כל הנך קושיה דמקשי מן מאמר הגז', הוא פלפולא בעלמא מבוס יגדיל תורה ויחדיר, אך קושיא ממש ליכא, יען דידוע הוא דמאמרי רב"ח הגז' אינש כפכפוטס, ולא ראה ממש מראות אלו אלא הגאונים ז"ל פירשו שראה כל זה במראה החלוס שיש בו רמז על עניינים נסתרים או דברי מוסר, וי"מ שהוא הקן ויסד דברים אלו בדרך משל וחדה על דברים עמוקים ולא הוה הכי ממש, וא"כ מאי קושיא מהאי, אלא ממש יגדיל תורה שקיל וטרי בזה כדי לחדש ולהוליד ספרות להחכים ההלמדיים, ועל זה זכירא שאלין את האדם ציוס הדין פלפלה בחכמה :

דף קט"ו ע"ב. בשעה שהקב"ה עושה דין במקודשו מתירא ומתעלה ומתקלס. ג"ל בס"ד ידוע כל דין ופוגם יפה ע"י שם אדני"י שהוא אותיות דינ"א אך אות אלק הוא רחמים, ורק אותיות דין דשם אדני"י הם פעלים דינא, וז"ש עושה דין במקודשו דין דייקא מתירא ומתעלה ומתקלס כנגד ג' אותיות דין, או מתירא מלד המחשבה, ומתעלה מלד המעשה, ומתקלס מלד הדיבור :

שם. אע"פ שמפיל לך חללים. הכונה כהא דנרד ואביהו שמתו בלח בנים, ונמלא חלל אחד נחשב כחללים הרבה שהם הבנים שהיו יולאים ממנו ומזרעו, והא דהולך להביא מקרא דשלמה ג"כ לפי כי קרא דוד הע"ה לא משמע מיניה דמקבל שבר, אך כאן קאמר עת לחשות ועת לרבר דמשה אותם, וכמו דבדבור ודאי איכא שבר דאין הקב"ה מקפח שבר בריה, כן בלחשות ג"כ איכא שבר :

דף קט"ז. מה שמועה שמע ויבא להתגייר. קשא והלא בכחוב מפורש ששמע ביניאח ישראל ממלרים ומה לנו להביא ענות מרחוק שהוא מחיית עמלק או מהן תורה. וג"ל בס"ד דכ"ע מודו שמע יז"מ אך השואל שואל איך לא חש פן כשיבא להתגייר לא יקבלו אותו כמ"ש רז"ל אין מקבלים גרים לימות המשיח, ובאותו זמן היו ישראל בחלית המעלות דו"ל לא בא להתגייר לש"ס אלא בשביל לקנות מעלות, ולז"ה מה שמועה שמע ויבא להתגייר ולא חש שמא לא יקבלו אותו, ולז"ה מלחמת עמלק שמע כלומר שמע הסיבה שבא עמלק להלחם בישראל דארו"ל לא מלאו לבו להלחם אלא בשביל תמנע אמו שבאה להתגייר ולא קבל אותה יעקב אע"ה וכמ"ש במפרשים ז"ל, ולפ"י להכי בא להתגייר ולא חש פן לא יקבלו אותו, כי אמר כיון שראו שעמלק נלחם בעצור דחית הגרים ודאי לא ידחו אותו, ומ"ד מהן תורה שמע ויבא להתגייר, גם מזה דן בדעתו דודאי יקבלו אותו, מאחר שעשה הקב"ה גם גדול במתן תורה שהלך הקול מסוף העולם ועד סופו, ואמאי עבד רחמנא ניסא בהכי, אלא ודאי כדי ללמד שכל א' מן האומות אם יבא להתגייר ולקבל התורה יקבלו אותו, ומ"ד ק"ם שמע ויבא להתגייר, גם מזה דן בדעתו דודאי יקבלו אותו, מאחר דראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הע"ה, ולכן דן בדעתו אם שפחה שהיא מזרע כענין זכתה להדבק כ"כ, כ"ש וכ"ש הוא שיזכה להדבק ולא ידחו אותו :

שם. עורי אומה שמעשיה בלפון ובאי אומה שמעשיה בלפון ובדרוס. בזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב על לך תנשאו, לך ר"ה לפון דרוס, ובזה פרשתי ג"כ מ"ש כלב עלה נעלה וירשנו אותה, כפל לשונו עלה נעלה בלפון ודרוס, ועי"כ יכול נוכל לה, דהשתא יאמר עורי אומה שמעשיה בלפון ובאי אומה שמעשיה בלפון ודרוס :

שם. א"ל וישב ה' מלך לעולם. פירש רש"י שיהיה מלך לעולם ולא ישחיתם. וי"ל היכא רמזו בזה שלא ישחית

העולם, כי אחר אות יו"ד שמשפרה עשרה ורמזו בא ברייתא העולם שנברא בעשרה מאמרות, יש אותיות כלס כסדרן וככה עשה בעולם כדור המבול שקיים בו אותיות כלס כסדרן, אך אח"כ נשבע שיהיה כסדר מלך שנקראים למפרע מלך ולא כלס, ולז"ה וישב ה' מלך לעולם כסדר מלך יתנהג בעולם ולא יבא מבול שיהיה בו סדר של כלס :

שם. שנגזר אללו התקע"ד דורות. קשא למאי הולך לאודענהו האי מלחא דתקע"ד דורות. וג"ל בס"ד נתכוון להודיעם שאם ירלו עתה לקבל התורה לא יתן להם יען כי מעיקרא היתה התורה חלקם של ישראל בלבד, דכתיב מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי וכו', והכימון המעיר על זאת הוא שנגזר אללו התקע"ד דורות קודם שנברא העולם, שמשפר זה הוא עולה כמנין ישיעוה יעקב לרמזו מעיקרא דהתורה היא ישיעוה יעקב בלבד :

גם רמז להם בזה ע"פ מ"ש רז"ל במדרש דקודם מתן תורה אמר הקב"ה לשר אדום אם ירנה לקבל אומה שלו את התורה, ושאל מה כתיב בה, א"ל לא תרלנו והשיב א"ה איקבלו התורה כי ברכת עשו על חבךך תחיה וזמורח להיות שופך דמים, ואמר לשרי עמון ומואב ושאלו מה כתיב בה ח"ל לא תנחף והשיבו א"ה לקבל כי ראשיתם נולדו מניחוף שחרו בנות לזו מאביהו, ואמר לישמעאל והשיב א"ה כי הוא פרנסתו מגזל וגניבה ע"ש, נמלא התורה י"ש בה סור מרע ויש בה עשה טוב, ואפילו שיהיו יכולים אוב"ע לקיים חלק עשה טוב א"ה להם לקיים חלק סור מרע, והנה סור מרע ועשה טוב הוא מספר תקע"ד, ולכן א"ל נגזר אללו התקע"ד דורות, רמז להם במספר תקע"ד על סור מרע ועשה טוב שא"ה לאוה"ע לקיים מספר זה כולו כי אם חליו. או יובן מספר תועלת החיים הוא תקע"ד רמז להם במספר זה שזכר כי התורה היא תועלת החיים אלו ישראל דכתיב בכו ותחת הדבקים בה' אהיכם חיים כולכם היום משא"כ העכו"ם :

ומ"ש והוא מבקש ליתנה לבניו, רמז בזה טענת ביטול בן המלך שהוא מדון בניו שיש לישראל דין בניו ובכן ליכא בן המלך, ועוד רמז טענה אחרת באומרו והוא מבקש ליתנה לבניו הוא מעמלו, ולא בקשו הם ממנו :

שם. מיד ענו כולם ואמרו ה' יברך את עמו בשלום. פירוש ישראל עזים שבאומות, ואם לא נתנה להם תורה שמתה כוחן היו עושים מלחמות גדולות בעולם, אך עתה שניתנה להם תורה יברך את עמו בשלום. או יובן בס"ד כיון דניתנה להם תורה זורים בשלום שע"כ יש שלום בין הנפש ובין הגוף, כי אע"ג דהנפש אינה אוהבת מזון הגשמי, ואם יאכל האדם יותר מדאי על כדי חייתו תלעטר הנפש ולא תתן לו כח, הנה בעתה שנתנה להם תורה שמתה כח הגוף, ולריך האדם לאכול מאכל חשוב יותר מדאי כדי שיהיה לו כח לעסוק בה נח לנפש בזה ולא תהיה נגדית וחולקת בענין הגוף :

שם ע"ב. אחר חמשים שנה נתגיירה. י"ל הול"ל אח"כ נתגיירה דהא אמר בה עשר שנים היתה ביל"מ, וידוע דארבעים שנה היו במדבר. וג"ל בס"ד רמז לפי דרכו במספר דמשיס להורות לנו הסיוע שבא לה משם הקדוש יל"י הרמזו ברת"ה למבול ישב, וגם ר"ה למטן יחלפין יודיך שמשפרו חמשים, ולכן עלתה נשמתה מן הקליפה ברגע א' וזכתה לרוח"ק :

שם. ימחול לי בשכר חבל ופשתים וחלון. נראה מאחר כי היה לה נפש קדושה בקשה מחילה בעד אותם הימים שבערו בגיותה, ואע"ג דליכא במזות בני נח איסור זנות בפגויה, ארו"ל אחר המבול עשו סייג וגדרו גדר אפילו בפגויה, וכמ"ש במדרש בענין שכם, ונקטתה שלשה דברים לכפר בעד חטאה במעשה ודבור ומחשבה, אך בילקוט איכא שאמרה חטאתי בנדה ובחלה ובהדלקת הגר ימחול

ימחול לי בשכר חבל וחומה וחלון ע"ש, ונ"ל בס"ד חבל ע"ד האותיות ג' חלה בו יתוקן עון חלה, ובחומה יש אותיות חמה שהיא מאורה לעולם, בה יתוקן עון הדלקת הגר שהיא המאור לאדם, גם חמה הרגים של ראה, וזכר היתה הרחיה לאדם, ובחלון יתקן עון דם גרה שהוא יולא מן החלון שבגוף, וכתבו המקובלים ז"ל שהיתה גלגול חוה, ולכן אמרה כנגד שלשה דברים אלו שחטאה בהם חוה, ונ"ל נקמה חבל חלון חומה דר"ת שלה ג"פ ח' שהם מספר כ"ד כדי לטהר עלמה באלו כ"ד זני דמסאבותא שהם מספר ואיבה הכתוב בענין הנחש ובעבור זאת זכתה שילאו ממנה ח' נביאים הרמוזים בלות ח' של חלון חומה חבל, והם משולשים כי הנביא מכולם שאין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר, וגם בשמה נרמז זה שנקראת רב ח' שהיה לה רבנות ומעלה מן ח' נביאים שילאו ממנה: **שם**, לפיכך כל א"ל בונה במה לעמו. כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש החופות, דעכו"ם נקראים בשם האדם במספר אות ה"א והוא כמנין במה עם כולל ג' אותיות, ולז"א בונה במה לעמו דייקא, ובה יובן חדלו לכס מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא, פירוש חדלו מן העכו"ם הנקרא האדם אשר נשמה שלו הוא באפו כמנין כנבלה שזה במה נחשב הוא חשיבו ג' במה:

שם, חרי עולמי גילוי פה שאל תקפיד איפרא הורמוזי כ"ל בס"ד כוונתו בזה שלא תקפיד איפרא הורמוזי על אשר היו המקריבים נכרים, והיא רחמה שישאל יקריבו דלכך שלחה זה לרבא, ולכן אמר שביא ב' בחורים נכרים בני גיל אחד דהיינו דומין זע"ז ביופי וקומה ועובי ובשנים כדי שאל"כ יאמר בקטנו ולא מלאנו ביהודים שנים דומין זל"ז כאלו שיש בזה כבוד ונזי למנוה:

שם, גבה מכל שבט חמשים שקלים שהם שש מאות. כ"ל בס"ד כיון שבניית שש מאות כמנין לרקות, ולז"א לדיק ה' לרקות אהב היא גביה גבו, ישר אלו ישראל ששם ישר א יחיו פנימו בבהמ"ק כמש"ה יראה כל זמורך את פני הארון ה' לבאות, גם גבייתו היתה בכסף שעולה כמנין משקל שש מאות שקל זהב, כיוון למתק הדין שהוא זהב, בכסף שהוא חסד, וחכמה גדולה עשה בזה, כי גמלא בזה הדין הוא בכח, והחסד הוא בפועל, כי הזהב הוא בערך וחשבון אכל הכסף הוא נגבה בעין:

דף קי"ח ע"ב, תוכה ותאכל כמלא עין שלה. כ"ל בס"ד מלוי ע"ן ו"ד נו"ן עולה מספר מלון שנעשה לו מלון חדש. אי נמי מלוי גזו' עולה כמנין מחוה אכילה, כלומר אכילה שהיא תלויה במחמה שהוא ראה ולא בגוף המקום, וזה לכך על אשר היה טהור ונקי גם במחמה שלח הסתכל בה. ומ"ש האכל בין השנואים שלה, כ"ל בס"ד זו מעלה גדולה דהקדושה שהיא בחלקו מתפשטת ויולאה חוץ לחלקו דגם שבינו נהנים ממנו, וזהו מדה כנגד מדה הם כתיב בהם ויראו אותו מרחוק ויתנכלו בו להמיהו, ועתה הם רואים חלקו מרחוק ואוכלים קדשים שהם חיים לנוף, כי כל אכילה מלוא היא רפואה וחיים:

שם, ובטולן לא שרתה אלא בחלקו של בנימין. כ"ל בס"ד לכן נתן יוסף הע"ה לבנימין הע"ה חמש חליפות שמלות שהם ארבעה יתרים על אחיו, לרמוז לו על ארבעה מקומות ששרתה שכינה לישראל בחלקו. ומ"ש בתיבת חופף עליו כל היום, שכל חליפות תהיה בחלקו של בנימין, כי מקום בית ק"ק נקרא בית חפלה, וידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל דשערי חפלה הם צבינה, וידוע כי הצבינה שמינית מתחא לעילא, ובאחדים אות שמיני הוא ח', ובעשרות אות שמיני הוא פ', ובמאות אות שמיני הוא ק' פחותה,

הרי אותיות חפף שהם רמוזים לבניה ששם הם שער חפלה הפתוחים במקום ההוא של השראה שכינה הנקרא בית חפלה, כמ"ש כי ביתו בית חפלה יקרא לכל העמים: **שם**, מדשבע כבשו שבט נמי חלקו, פירש רש"י ז"ל שברה בעלמא היא וקשא מאי שברה יש בזה הלא החבשיל בשתי עשות ונאכל בחתי עשה או ברבע עשה. ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות דל"י הוא סוד המלכות כוללת לאה ורחל בסוד הפסוק עד אנה צביה בליון וגו', אחת תקום תרחם ליון הבנה חומות ירושלים שלריך לבוין ליון כנגד רחל וירושלים כנגד לאה, גם מפירש עוד בדברי רבינו האר"י ז"ל דל"י רומזה על שתיקן לאה ורחל ובה יתקן תיקון שהיה, ומפירש בדבריו דתיקון שהיה הוא בסוד שפעה ושבעה, לכן מלך דוד הע"ה חתלה בחברון שבט שנים לתקן את רחל, ואח"כ מלך בירושלם לתקן את לאה, וכתוב בשער הפסוקים על ענין ארבעה עשר שנים שעמד יעקב אע"ה ברחל ז' שנים, ובאלה ז' שנים, וכן בחמותה הבית עשה שלמה הע"ה חג ז' ימים וז' ימים, וכן בזכריה במנוחה שבעה ושבעה מולקות לנרות, כולם הם שבעה כנגד רחל ושבעה כנגד לאה ע"ש. ולכן גם הכא כיון דשבע כבשו מנחת להיות שבע חלקו, כי בשבע דכבשו הוא כנגד רחל ושבע דחלקו הם כנגד לאה, כי א"ל להיות הפירש צבינה בענין השבע כמ"ש רבינו האר"י ז"ל ודוק:

דף קי"ט, נשתיירו לביה ש"ע חסר אחד. כ"ל בס"ד מספר זה הוא כמנין ר"ת של י"ג מידות. גם עוד מספר שש"ט הנז' הוא כמנין השלוש באהבה, כי יוסף דכתיב ביה ויוסף הוא השליט על הארץ נעשה שליט באהבה אהבוהו:

שם, מנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים. כ"ל בס"ד כי ידוע יוסף הע"ה צבית שיש לו בחושן נופך לו שם ב' אותיות ו"ן של ישורון, וגם בשמו הטוב הוסיף לו הש"ת אות ה"א, כשמלך במלרים דכתיב עדות ביהוסף שמו בלאחו על ארץ מלרים הרי אותיות הו"ן וכו' במפרשים, ולכן מנוחה זו שילה כי מנוחה הוא חס הון, והיינו חס ר"ל ראה כי הרגים ראה חמא ושורש חמא חס, ונחלה זו ירושלים כי ירדת האש מן השמים בראשונה היתה במדבר ובשניה היתה בירושלים בבמה"ק שבעה שלמה הע"ה וירדת האש מן השמים נקראת כבוד ה' שהוא מספר חן כמ"ש זה הדבר אשר לוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה' דק"ף זה על ירדת האש, ולכן ירושלים נקראת נחלה חלק התיבה לשתיים וקרי בה נח לה, כי ירדת האש היא כבוד ה' שהוא מספר נח. ולמ"ד נחלה זו שילה, כ"ל בס"ד נחלה היא חן לה כי יוסף הע"ה הוא בעל החן דכתיב וימלא יוסף חן, ולכן כתיב בן פרת יוסף שהוא ר"ל חן. ומ"ש מנוחה זו ירושלים כ"ל בס"ד כי ירושלים היא סוד לאה כמ"ש רבינו האר"י ז"ל, וידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל במאמר כל המהלך ארבע אמות בא"י דק"ף על ארבע פעמים מ"ו שהם מלוי שם ע"ב להמשיכים בלאה, והיינו אמה ג' מ"ו ע"ש, ובה פרשתי בס"ד רמז הכתוב תביאמו ותעטמו צהר נחלתך כלומר הביא מ"ו ותעט מ"ו צהר נחלתך זו לאה, ובה פרשתי בס"ד וירושלים תחמו חלק התיבה לשתיים וקרי בה תחום מ"ו, ולז"א מנוחה זו ירושלים והיינו מנוחה נחה מ"ו שימשך לה הארת מ"ו הנז', וגם יש לרמוז א י"ה עולה מ"ו, ונאמר דברו על לב ירושלים וקראו אליה שהוא א י"ה, ובעבור הארה זו של א י"ה ישלח לנו המבשר טוב שהוא א"ה לבשרנו על הגאולה בבנין ירושלים עיר בחר-לו י"ה

ארץ החיים: הכי חיים:

בשם ה' נעשה ונצריה
דיקבה"ו

מנחות

פרק שלישי.

דף י"ח, והיה חביב לו ביותר עד לאחת. עיין בחומסות צביאור. עד לאחת. ונ"ל בס"ד שיש אהבה מורכבת ויש אהבה פשוטה, דהיינו אדם אוהב התפוחים והענבים בשביל שגופו נהנה מהם זו היא אהבה מורכבת בחפצים ובגופו, שאם היו מוזקין לגופו לא היה אוהב אותם, אבל אהבת האב עם בנו היא אהבה פשוטה דאפילו אין גופו נהנה ממנו ואפילו אם מלערו הוא אוהב אותו ה"ו אהבה אחת, דכותה צבן, וכן יש אהבה בין אדם לרעהו ובין הרב לתלמידו ובין אדון למשרתו, יש מורכבת דהו"ב"ש בשביל שנהנה מהם ויש פשוטה כאהבת אב לבנו, וז"ש כאן חביב עליו ביותר עד לאחת, ר"ל חיוב זה שמחבבו הוא נמשך מן אהבה שהיא אחת דהיינו מורכבת. אי נמי אחת כינוי לתורה כמ"ש רז"ל במדרש, דכתיב תורה אחת יהיה לכם, וידוע דאהבת התורה היא אהבה נפשית, וכן כאן היה מחבבו חיוב נפשי כמו האחת היא התורה:

שם, אשריכם ח"ת שד"ת חביבין עליכם ביותר. כ"ל בס"ד דוד הע"ה אמר שש זאנני על אמרתך כמולא שלל רב, כמולא דבוס שמתה התורה לשמחת הממון, אמנם אתי רואה בכס עתה שד"ת חביבין עליכם יותר מן שלל רב שאמר דוד הע"ה, כי השלל המעט אין בו שמחה משא"כ דברי תורה שמתים בה אפילו במעט דהא ראה שלהבו פניו ביותר אפילו על דבר אחד מן התורה וגמלא ד"ת חביבין עליהם ביותר מן השלל דנקט דוד הע"ה:

שם, קרא עליו המקרא הזה מה אהבתי וירחוק כל היום היא שיחתו. י"ל הלא פסוק זה אין בו שיבות לענין השמחה והול"ל פסק פקודי ה' ישרים משמחו לב או שם אנני על אמרתך. ונ"ל בס"ד הוא ראה שמחה שמחה גדולה על דבר אחד דוקא, וזה חידוש דעל דבר אחד כ"כ שמה כ"ש אם יהיו שנים או עשר אי מזה דברים, ועל זה הביא מה אהבתי וירחוק, דהכי קאמר דוד הע"ה אע"פ דרחבה מלוותך מאד דהתורה רחבה מני ים, עכ"ז גם שאשיג חלק המעט ממנה שנקרא מה, עכ"ז אהבתי וירחוק וכ"ש כאשר אשיג חלק גדול ממנה, וזה חלק המועט הנקרא מה אינו בעיני מה אלא ארצו הרבה כאלו כל היום היה שיחתו זו:

דף כ' ב', כך ה"א לקרבנות בלא מלח. כ"ל מספר קרבן ומספר מלח עולה ת"ל, כי זו יהיה מהוק חמש פעמים כס אה"ס בעולים ת"ל, וגם הוא מספר לדיק יסוד עולם, כי המביא כראוי יתקפר לו ויהיה במדרגת לדיק יסוד עולם דלא ראוי ביהקיים העולם בעבורו:

דף כ"ז, שנים מהם עושים פירות ושנים מהם אין עושים פירות. כ"ל בס"ד העושים פירות הם לולב ואחריו הם אחד אחד, כי בעלי תורה ובעלי מנות עשויין פרות יש להם לב אחד, לכן ר"ת לולב אחריו ל"א שהוא ר"ת לב אחד, וזהו שכן עשויין פירות הם

שנים ושלשה כי יש להם כמה לבנות שנים ושלש, ור"ת ערבה הדם הוא ר"ת עם הארץ, וס"ת ה"ס לשון שתיקה שאין פיהם פתוח דר"ת, גם לולב כנגד בעלי תורה, ואחריו כנגד בעלי מנות, לכן לולב גבוה מכולם, כי ח"ת גדולה מכולם, והדם כנגד הבעלים מן ד"ת, וערבה כנגד הבעלים ממזלות. גם עוד חפס כנגד לדיקים שני מינין לולב כנגד אנשים ואחריו כנגד נשים, וכן בהפך חפס הדם כנגד אנשים וערבה כנגד נשים: **ומ"ש** שהיו זקוקין אלו לאלו, נראה הכונה אין לדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, אך יעריך השי"ת הדיקים לגבי החוטאים ונראין לדיקין גמורים שאין בהם חסרון, ע"ד שכתבו המפרשים ז"ל ע"פ כענבים במדבר מלאתי לי ישראל, וגמלא זקוקין הדיקים לאלו החוטאים שהם נשלמים מחמתן, ובין הדיקים נראו שלמים וגמרים אז כדאי הוא זכותן להגין בעד הרשעים, ולסלק הרעה לגמרי שלא תבא וגמלא החוטאין לרביין לאלו הדיקים, ומ"ש וכן ישראל בהרלחה עד שהיו כולן באגודה אחת, מפרש רש"י לדיקים ורשעים, ונ"ל אחת ג' הזכאים ורשעים, וזו: אגודה אחת, ר"ל אגודה של זכאים ושל רשעים:

דף כ"ט, הביא לה אלקי ככר זהב והכניסוהו אלקי פעמים לכור והעמידוהו על ככר. ככה ודאי עתה בזה"ו נראה דבר זה חידוש נפלא לזכך זהב הטוב כ"כ ויזכך רב שיעמוד על אחד מהלק, אך ודאי בזמן הראשונים היה להם חממה נפלאה בזה ובשכחה אח"ך מדורות הבאים וכאשר גמלא בחכמת החניטה שקורין מומי"א שהיו עושין במלריים שתיקיים הגוף כמו שהוא, אשר עתה אע"פ שגדלה חכמתם ברפואה ושאר חכמות הטבע לא יכלו להשיג חכמה זו של חניטה לעשות כראשונים, וכן הדבר הזה של חכמת זוכך הזהב הנז':

ומה שעשה היזכך באופן זה להביא אלקי ככר ולהעמידו על אחד, כ"ל בס"ד רבין בזה להמשיך לישראל ע"י מעשה המנוחה ברכת מרע"ה שצריך את ישראל, יוסף ה' עליכם ככס אלקי פעמים, והוא מדה כנגד מדה דע"י זכות מלוה זו שעשה לכבוד השי"ת לעשות מן אלקי הככר אחד ככר, כן הקב"ה יוסף ברכתו על ישראל לעשות כנגד כל אחד מישראל אלקי חיים, גם כ"ל בס"ד לרמוז הענין בסוד הגלגול, כי המנוחה רמז לנשמה דכתיב נר ה' נשמת אדם, וידוע כי גלגול הנשמות הוא עד אלקי דור, וביאת הנשמה בגלגול הוא ענין כניסת הזהב לכור להזדקך ובגלגול אלקי דרין ישלם זכוכה, וכל נלוותיה יהיו עלם אחד גמור ובלם: **שם**, על השלחן הטהור מלמד שמגביהן אותו. מקשים מנ"ל למדק הכי דלמא נקט הכי לומיר שירדו מעשיו ממוקם טהרה וכדאמר רבאמורא. ונ"ל בס"ד החס במנוחה כתיב תעשה צל"ר דר"ל תעשה ע"י אחרים, לכך דרש שירדו מעשיה ממוקם טהרה דהיינו שירד מלמעלה אש רוחני ונחלבש בה ועשו מעשיה בידי שמים, על כן בשלמח

בשלמא גבי מנורה דכתיב ה'עשה, איכא למדרש הכי משא"כ בשלחן דלא כתיב כן מג"ל למדרש הכי לכך אמר מלמד שזנבין אותו :

שם. גם גדול נעשה בלחם הפנים סלוקו כסידורו. נ"ל כס"ד טעם לנכס זה שישאר חס בסילוקו כעת סידורו לעורר מוסר ללחם העוסק בחורה ד' או חמש שעות סיה' לו התלבוט וחשק בעסק התורה כשיגמור לימודו אחר חמש שעות שכבר טרח הרבה כעת שהתחיל ללמוד דעדיין לא ינע ונרת, כי לחם הפנים רומז לעסק התורה שנקראה לחם דכתיב לכו לחמו בלחמי, ויש בה ב' פנים אחד נגלה ואחר נסתר :

שם. אלא מעתה והקמית את המזבח כמשפטו אשר הראית בהר הכי נמי. ק' אין הכי נמי שראה את המזבח כולו בהר. ונ"ל דמקשי ליה דאם נאמר הכי נמי, למה פרט בדבריו שלשה אלו ירדו מן השמים וראה אותם ועשה כדבריהם והלא שלשה אלו בכלל המזבח, וכיון שראה המזבח כולו ראה גם אלו :

שם. גבריאל חגור כמין פסקיא. נ"ל כס"ד מה שהורך להדמות כך היינו להורות שכל האומנים העוסקים במלאכה המזבח רשאי לעשות כך כדי שלא יטופו בגדיהם ואין חוששין פן יהיה נראה מזה וזול למלאכה הקודש :

שם. עד שהראה הקב"ה בלצבע. נ"ל כס"ד אין הכוונה אלצבע ממש אלא הכוונה על שם אהו"ה שהוא כבוד הדעת ויולא מן ר"ת את השמים ואת הארץ ומספרו עו"ב לכך כתוב בלידת מרע"ה וכתרא אותו כי טוב הוא, ואיחא בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער המלות פרשת עקב ששם זה חוב וידו"ן כזה אל"ף לר"י ה"י וי"ו ה"י עולה אלצבע וחוב ללחם שיביט ויבטל כל שעה בלצבעותיו ויכין בכל אלצבע מהם כס אהו"ה דמלוי יודו"ן שהוא מספר אלצבע ע"ש, ולכן כיון שנתקשה מרע"ה בשלש אלו המשיך לו הסי"ת שפע דעה מרובה על ידי שם אהו"ה שהוא בדעת והוא מספר אלצבע כדי שישג לדעת בשלשה אלו, ועל זה אמר בתנא דבי רבי ישמעאל שהראה לו בלצבע לרמוז על שם אהו"ה הנז' שהוא נקרא אלצבע. ונ"ל שלשה אלו שר"ס מנורה חורש ר"ת שמת, כי מרע"ה נצטער בתחלתו ואח"כ שמח בהשגתו וידעתו בהם, ולכן אל"ף אכני ידעתך בשם ר"ת בחורש שר"ס מנורה שנתחדך דעת בהם להשיגם :

שם ע"ב. מי מעכב על ידך. נ"ל כס"ד ע"פ מ"ש רבינו בחיי ז"ל הטעם שלא נכתב כס"ת נקודות כדי שנוכל לדרוש המקראות בכמה פנים ע"י שינוי קריאתם בנקודות שונות ע"ש, ולכן כשראה במראה הנבואה שנדמה לו שכתב חנין ולא יוהר, אל"ף מי מעכב על ידך שלא תכתוב יוהר מן התנין ולא תכתוב נקודות ג"כ, והשיב לו עתיד אחד לעמוד לדרוש על כל קוץ וקוץ תלי תלי של הלכות, ואם נקודות לא יוכל להרבות דרשותיו, כי הנקודות אין עושין אלא פנים אחד. או יובן כס"ד ראה שלא היה עושה לכל אותיות אלא רק לשבעוני' גן ולבד"ק חיה ולא לשאר ולכן אל"ף מי מעכב על ידך שלא תעשה לכל האותיות והשיב עתיד אחד לדרוש וכו', ואני נותן התנין כפי הדרשות השייכים להם. או יובן הוא חשב סוד התנין לא ישיגו התחתונים והלואי שישגו האותיות, ומי מעכב על ידך לתת את התנין אע"פ שאין התחתונים משיגים אותם, והשיב לו עתיד אל"ף לעמוד, וזה ישיג גם הנקודות ויוהר :

שם. הלך וישב לסוף שמונה עשר שורות. כן הגירסא בעין יעקב. ונ"ל כס"ד ידוע כל אחד יש לו אחיזה באותיות שמו, ואות הראבון שבשמו שם הוא עיקר אחיותו, ומלא רבי עקיבה עיקר אחיותו באות ע"ן שהוא ראש שמו השני, ואם תניח אותיות מנלפך בתוך כ"ב אותיות יהיה אות ע"ן הוא אות י"ט שיש למעלה ממנו י"ח אותיות נמלא הוא עומד בסוף י"ח, ועל זה קאמר הלך וישב

לסוף שמונה עשר שורות ומלאו לרבי עקיבה. ודע דהליכה וישיבה זו היא בהבטת השכל שהסתכל במקום אחיותו, ונקיט י"ח שורות לשון מלאה הוא זה :

ודע כי מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים דרבי עקיבה השיג הענין ולא יוהר, אמנם גם מרע"ה השיג אח"כ הכל ע"י מעשיו הטובים ע"ש. ובאמת הדבר יפלא לומר דרבי עקיבה גדול מן מרע"ה אשר מתחילתו השיג השגה גדולה וזכה לנבואה שלא השיגה שום נביא בעולם. גם עוד יפלא כזאת בדבר אחר שכתב רבינו ז"ל בשער הכוונות כי מרע"ה היה דעת בסוד תפארת, ורבי עקיבה היה בסוד בינה הנקראת י"ג. וגם דבר זה יפלא איך יהיה מקומו למעלה ממנו. אמנם יובן כס"ד הענין אם יוכשר בעיני הסי"ת ע"פ מ"ש בשער הגלגולים בשמואל א' וז"ל וכוה יתירך כי דניאל ראה עתים יומין מה שלא ראה מרע"ה ואיך יהיה זה, אלא מה שהשיג דניאל הוא עתים יומין דעשיה, לפי שבכל העולמות דאנ"י יש בהם עשר ספירות ויש בכל עולם כל הפרטופים וכן עולה דניאל א' אדנ"י, כי האל"ף עומדת באמצע משמש לכאן ולכאן, וסם זה הוא בעשיה וכו', ואליהו זכור לטוב השיג בדריאה כי אליהו למטה מן הבאר שהוא המלכות דאלילות וכו' עכ"ד ע"ש. ולכן גם כאן נאמר דמקום שהשיג רבי עקיבה הוא תחתון מן המקום שהשיג מרע"ה, וידוע שבכל עולם יש ענת"א וכל עולם יש בינה ויש דעת בסוד התפארת. וזוה יובן כס"ד מ"ש לו חוזר לאחריך ששם תמלא את עקיבה בן יוסף כי הוא אינו עומד במקום שאתה עומד בו ולריך שתחזור לאחריך ותראה אותו ודוק היטב :

ועדיין לריך אני לכאר כס"ד מ"ש כאן ולא היה יודע מה הם אומרים, דלפי פשוטו יפלא מאד, אמנם הענין הוא כך, דידוע כל נשמה שהבא לעוה"ה הנה היא לומדת מקודם לפני הקב"ה למעלה כל הסודות אשר תוכל להשיג, אך לימוד זה הוא אללה בכח דוקא שהוא סוד המחשבה, כי הכח הוא המחשבה והמחשבה היא הכח ענין אחד הוא, וכאשר יגיע זמנה לבא בעוה"ז להתלבס בגוף אז כל הלימוד הוא יולא ממנה מכה לפועל, כלומר השגה שהשיגה מקודם בסודות התורה ומלפניה הכל נקשר עמה בכח דוקא שהוא סוד המחשבה, יען כיון שעדיין אין לה התחברות בגוף אין השגתה וידעתה נחשבת כסוג פועל, אלא כבינה כח, אבל אחר שהרד לעוה"ז ותתחבר בגוף תהיה כל השגתה וידעתה בסוד פועל, דאז הגוף בהתחברות הנפש אשר עמו ויולא הדברים ההם שהיו אלל הנפש מן הכח לפועל ומגלה אותם בהיותו בעוה"ז באורך זמן של שנת חיי :

וכאשר עלה מרע"ה למרום ומלא את רבי עקיבה זע"א לומר עם תלמידיו עדיין לא בא רבי עקיבה לעוה"ז והוא מלא את נשמת רבי עקיבה ונשמות תלמידיו לומדים תורה לפני ה', ואותו הלימוד היה אללם בכח שהוא סוד המחשבה בלבד וקליטתם דברי תורה היתה קליטה בכח ולא קליטה בפועל, כי עדיין לא היה התחברות לאותם הנשמות בגופם, אך מרע"ה באותו זמן כבר נשמתו באה לעוה"ז ויש לה התחברות עם גוף, וכיון דיש לנשמתו התחברות עם גוף אל"ף הולו"ה הדברים שקליטה נשמתו קודם בואה לעוה"ז ברגע אחד אלא לריך לאט לאט, כי כל דבר שהוא בכח דוקא נקלט כרגע, אבל דבר שריך להשיגו כסוג פועל שהוא בזמן היותו בהתחברות גוף אל"ף להשיגו ולהולו"ה הדברים כולם מן הכח לפועל כרגע, ולכן הם שהיו עומד בכח גילו לו כל דברי תורה שזכו לקולטם תכף ומיד, כי אין להם שיפור וזמן מוגבל, אבל מרע"ה שהיה בהתחברות גוף עדיין לא יולא אללו כל הדברים מן הכח לפועל, ולכן הם היו מדברים בד"ת ו.א היה יודע מה הם אומרים, ובהשקפה

ובהשקפה הראשונה חשב כומו, כי חשב אין לו השגה בדברים אלו כלל, אך אחר ששמע אל"ף תלמידיו מנין לך והשיב להם הלכה למשה מסיני נתייבבה דעתו, כי ידע מדברים אלו הם גנוזים אחר, אך עדיין לא בא זמנם ללאת מן הכח לפועל :

ובזה יובן דברי הקב"ה כשא"ל מרע"ה יש לך ארס כזה, ואחת נותן תורה על ידי, והשיב לו שהוק כך עלה במחשבה לפני, פירוש אתה גדול ממנו, ואשר ראית שאמר דברים שאתה לא ידעתם הנה דברים אלו ישנם אללך ג"כ ויותר מהם, ורק הוא עתה עלה במחשבה שאינו כסוג פועל אלא בכח, לכך משיג כל מה שיוכל להשיג ברגע אחד, משא"כ אתה עומד בהתחברות גוף שהוא כסוג פועל, ועוד הוא עומד לפני למעלה שלא ירד עדיין למטה, אבל עתה כבר ירדה לתחתונים לארך, ולכן אל תחמה על אשר לא ידעת עתה בשעה זו עד שאומר הוא לתלמידיו כי באמת הכל הוא גנוז אללך, ורק לא הגיע זמנו ללאת מן הכח לפועל, ועיין בספר עץ חיים מעשה שהיה בדבריו האר"י ז"ל שיהי ימן ביום שבת ושפתיו דובבות, ושאלו ר"א הלוי ז"ל מה זאת, והשיב שעלתה נשמתו למעלה והיתה לומדת סודות נפרשה בלעם, וא"ל לימא לן מר מהני מיילי דמצליחא, וא"ל בחיך אפילו אם אשב עמכם שמונים שנה רגופים לא יספיק הזמן ללמוד זה, הכי מה שקליטה הנשמה בחיי שעה בדיורה לבדה בלי התחברות הגוף לא יספיק לה ללמוד זה בהתחברות הגוף שמונים שנה :

והנה גרסת התלמוד הגדפס הוא הלך וישב לסוף שמונה שורות, נ"ל כס"ד זה ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בביאור יש לך ארס כזה ואחת נותן תורה על ידי כי מרע"ה דעת בסוד תפארת, ורבי עקיבה בסוד בינה הנקראת י"ג ע"ש, והנה הדעת הוא שמיני ביו"ד ספירות מתחיל לעילא, והבינה היא אחר הדעת מתחיל לעילא, וז"ש ישב סוף שמונה שורות ומלאו לרבי עקיבה ודוק :

שם. אל"ף רבש"ע זו תורה וזו שכרה אל"ף שחוק כך עלה במחשבה. נ"ל כס"ד דארז"ל על רבי עקיבה ע"ה ארבעים שנה היה עם הארץ, ארבעים שנה למד, ארבעים שנה לימד, א"כ גילוינות שלו שהם כנגד שנותיו של מ' שנה הראשונים דעדיין אינו בר עונשין בב"ד של מעלה לעשרים השנים, ולכן אל"ף כך עלה במחשבה ר"ל ע"י יסורי קשים אלו אותם כך שנים של מ' הראשונים נתקנו ועלו עד סוד המחשבה שהוא עליון מאד, ולכן לריך להם יסורי קשים ביותר כדי לעלות לעולם המחשבה :

שם. דחטרי ליה לגנייה דח"ת ותלו ליה לכרעיה דה"א. י"ל הול"ל על אות ה"א קודם לות ח"ת, דהא באלפא ביתא קדים ה"א לחי"ת. ונ"ל כס"ד משום דתליתא כרעיה דה"א היא מוכרת, ולא אלעריך למיכב בה פעמא יען דאם לא תלו כרעיה תהיה כמו ח"ת, אך מה שריך ללמד טעם לתליתא כרעיה דה"א היינו משום דחזי דחטריה ליה לגנייה דח"ת, וא"כ עתה אם לא יתלו כרעיה דה"א לא מתלפא בחי"ת, לכך הולך לתלמידו טעם תחלה על חטריה דח"ת שהוא מוכרת להיות וזו הולך ללמד טעם על תליתא כרעיה דה"א :

שם. ואני יודע את עוה"ז בעוה"ז וכוה"ז בעוה"ז או את עוה"ז ביו"ד ועוה"ז בעוה"ז. קשא למה כפל דבריו וסני בחלוקה א' לחוד לומר ואני יודע את עוה"ז בעוה"ז ועוה"ז ביו"ד. ונ"ל כס"ד דהו"ה נקיט חלוקה זו בלבד היה מקום לומר שהספק שלו הוא כך, אם עוה"ז בעוה"ז וכוה"ז בעוה"ז ביו"ד ג"כ דהיינו דעוה"ז בשתי חיותיה ית שנוכף בה אות יו"ד על אות ה"א, ובאמת זה אינו דאם הספק שלו בכך איך נפשו ספק זה מן בעוה"ז בראש, לכך נקיט בספק שני הולך דאז אין לטעות בכונת דבריו בכך דמזה מוכח

דפשיט לו שכל עולם לא נברא אלא רק בלות אחד הן עוה"ז הן עוה"ב. ומ"ש מפני מה נברא עוה"ז בעוה"ז הכי קאמר מ"מ נברא בעוה"ז ולא נברא ביו"ד דהיה מספיק אזה יו"ד לעוה"ז ולעוה"ב, ואחר שהשיב טעם הכרחי לזה שאו מ"מ נברא עוה"ז ביו"ד כיון דיש טעם מספיק בעוה"ז סני לברא בו גם עוה"ב :

שם. ולעילויכוו בהך לא מסתייעת מלתא. הנה בזה פרשתי כס"ד רמו הכתוב דודי שלח ידו מן החור ומעי המו עליו, כי הקב"ה ימינו פשוטה לקבל שבס' ושלח יד ימינו מן החור הוא פתח הקטן הדומה לחור ולא מפתח הגדול הדומה לשער גדול ועי"כ מסתייעת מלתא דמעי המו עליו. ומ"ש אם חוזר בו אני קושר לו כתר, נראה התב לורח יו"ד קטנה שבמלואה מספרה עשרים ואותיות עשרים הם מספר כתר. ומ"ש שנברא עוה"ז ביו"ד מפני שהלדיקים שבו מועטין, י"ל כיון דאין רמוז זה לשבח למה עשאו. ונ"ל כס"ד לשהו"ס פה המקטרגים שלא יקטרגו נראותם הלדיקים מומטין. דלומרים להם כבר הקב"ה גזר כן דעשה רמוז על דבר זה ביו"ד ומוכרת סיהיה כך. אי נמי מועטין ר"ל עניים והוי לשבח :

דף ר"א ע"ב. מ"ד בסוף שיטה נבונה השמים על הארץ. י"ל כנבונה משמע לענין הרחקה קאמר, דאם ר"ל כעמידת השמים על הארץ הול"ל כעמידת השמים על הארץ. ונ"ל בבס"ד דלא מפרש כנבונה לענין הרחקה שיפור החלל יש בין זה לזה, אלא מפרש על גובהו במספר כי מספר שמים עולה על מספר גבוה במספר ל"ט שהוא מספר שילוב הוי"ה אדנ"י עם כולל ח' אותיות שבשם זה ישלשל שפע חסדו יתברך על יראיו, לכן ס"ל שריך לכתוב על הארץ בסוף שיטה כדי שתהיה תיבת הארץ כתובה תחת תיבת שמים להודיע היתרון שיש בשמים ענ מספר הארץ, כי כן דרך נוחש חשבונות לכתוב מספר הקטן תחת מספר הגדול לנכות זה מזה וכו' מודיעים היתרון כמה הוא :

אמנם מ"ד בתחלת שיטה מפרש כנבונה על הרחקה שיש בחלל שבניהם שהוא מהלך ח"ק שנה, וידוע כי מהלך ח"ק שנה הנז' רמוז במלוי שם שד"י שבו רמוז ען החיים דמהלכו ח"ק שנה כמ"ש רבינו האר"י ז"ל, וידוע חים ואשה שזכו יש להם הארת מלוי שם שד"י שעולה ח"ק, לכך מדלקת האשה בליל שבת שני נר, ועוה"א הכתוב כנבונה השמים על הארץ שאיח מהלך ח"ק שנה הרמוז במלוי שד"י בשיעור זה גבר חסדו על יראיו הם איש ואשמו שמאיר בת"ק אברים שלהם מען חיים שהוא מהלך ח"ק שלה, ולז"א למען ירבו ימיכם וימי בניכם, שימשך לכם מען חיים שהוא שיעורו כשיעור מהלך שיש בחלל על הארץ ונמלא הכתוב נקיט הדמיון של כימי השמים על הארץ לענין שיעור הרחקה זה מזה, לכך ס"ל שיכתוב על הארץ בתחילה שיטה לרמוז על דמיון הרחקה זה מזה :

והנה למ"ד בסוף שיטה נ"ל כס"ד טעם אחר יש בזה דע"כ יהיה לירוף ש"א מ"ר י"ל מלמעלה למטה כי בזה תהיה תיבת ארץ תחת אותיות שמי דהשמים, ואז ש' של שמי עם א' של ארץ הוא ש"א, ומ"ש של שמי עם ר' של ארץ הוא מ"ר, ויו"ד של שמי עם ל' של ארץ הוא י"ל, כלומר ש"א וסלק את המר מן העולם ע"י וזו עשרה לדיקים וזכו י"ל ר"ל יו"ד לדיקים כמ"ש הסי"ת לאברהם אע"ה לא אשתים בעבור העשרה, ולכן בדור המבול שלא היה לא שמונה לא נסחלק המר מן העולם וירד המבול :

דף ר"ה. כי שם ה' נקרא עליך, ר"א הגדול אומר אלו תפלין שבראש, נ"ל כס"ד בתש"ר יש אותיות ש"ד מן שד"י ששלש בלות יו"ד של הש"י, אך יש בתש"ר אות ש' יתירה שיש לה ד' ראשין, ובה רמוז מספר שם ה', דהיינו ש"ן במלואה עולה מספר ש"ס ועם מספר ו' היתר שיש בה"ש ס"ו כמנין שם ה', ולז"א כי

שם ה' נקרא עליך אלו תפילין של ראש שיש בו שיין יתירה שיש לה ו' יתר. ועוד נ"ל בס"ד ידוע ששם הוי"ה נקרא מלפך בתלוף ח"ת ב"ש, ולכן שני שמות הוי"ה, שבחלת י"ג מידות קורין אותם המהפלים ביחוד מלפך מלפך א' רחום וחנון, וידוע שני שיין של תפילין הם כנגד שני שמות הוי"ה הוי"ה ד"ג מדות הנו' כי שם מלפך הוא גי' ש', וז"ש כי שם ה' נקרא עליך נקרא דייקא, שקריאתו היא מלפך והם עליך בשם"ר שרכוס בו ב' שיין:

שם. מלמד שהראיה הקב"ה למשה קשר של תפילין. נ"ל בס"ד הכונה על אור עליון שרומז עליו הקשר של תפילין שהוא אות ד', ונרמזו זה בתיבה אחורי דקרי בה אחור וי"ת, כי אחור אות וי"ד בחלפא בית"א הוא ט' שמספרה תשעה, ואות ד' במספר הקדמי הוא תשעה, דהיינו אם תחשוב מן אות ב' כי האלף הטרפו עם אותיות כמנפ"ך להשלים בו מספר האלפים, ח"כ התחיל לחשוב מן אות ב' באותיות בג"ד, ואז יהיה אות ד' מספר תשעה:

שם. כדי שיהיו ישראל למעלה. נ"ל בס"ד נרמזו ישראל ביות ד' שהם מבושלים בשלשה קדושות שהם כהנים לויים ישראלים ונקראו חסד דין רחמים ומספר חסד דין רחמים עולה דל"ח, לכן נרמזים ביות דלת של תפילין, וגם הגשים יש להם אחוזה בדלת זו, כי הגשים נקראו גפן פוריה דכתיב אשך כגפן פוריה עולה דלת, ולז"א דלת ראשך כגרגמן, ארג מן, כי מה שטולה מלמטה למעלה ע"י תורה ומלות נקרא בשם מן, וכמ"ש עט"ר הרב מור אבי זלה"ה בשם אפיקומן שהוא אפיקו מן כי הוא מורה אחרונה של מורה אותה הלילה:

יעוד נ"ל בס"ד, הא דאות ד' של תפילין דומה לישראל, כי אות ד' רומז למלכות שהיא ספירה רביעית בשלשה תחתיות שהיא עומדת אחר נה"י, וישראל יאלו מן המלכות, לכך קשר של תפילין שהוא ד' רומז לישראל, ומ"ש שלר"ך להיות הדל"ת כלפי פנים כדי שיהיו לישראל לפנים, נ"ל בס"ד פנים ע"ה ד' אותיות גי' קפ"ד שהוא מספר רבוע שם הוי"ה דיודי"ן שהוא חסד גמור, ושם זה האור לישראל בגאולתם ממזרים, ובה פרשתי בס"ד רמז הכתוב פקד יפקיד להם אתכם, כלומר ע"י שם פק"ד אז יפקוד להם אתכם, ולכן היתה הגאולה ע"י מרע"ה שמספר שמו קפ"ד וקס"א, ולכן אהנו אומרים בסוף ברכת הלכנה דוד מלך ישראל חי וקיים, כי חי וקיים בשני ודי"ן עולה קפ"ד, וכונתו למשך לו הארה של שם קפ"ד הגו' ששם זה יאיר לישראל בגאולה האחרונה ג"כ:

דף ר"ו. רבי יוסי הכרום הומר. פירש רש"י ז"ל הוטמו שקיע, כמ"ש בצבורות דף מ"ג חרום זה שחוטמו משיקע, וקרא הכרום הוא מוס, כמ"ש חרום פסול, ואין מנעים את התנא הקדוש בשם המוס, ואם היו העולם קורין אותו כך אף קרו ליה רבנן בהני, ולא עוד אלא שמזכירין אותו כן במשנה. ונ"ל בס"ד דאפשר להיות שבוה הסימן שהיה לו בגופו שהיה חוטמו שקיע נעשה לו גם מן השמים, ולכן היו מזכירין אותו בשם זה לזכר הגם, וא"כ זכירה זו לשבח היא, וכאשר קרה כזאת לאחד שהיה לו אלצע יתירה ונעשה לו גם בדבר אחד שגילול ומסכה גדולה על ידי סימן זה של אלצע יתירה שהיה לו, ומחמת כן היו קורין אותו בעל שם אלצעות לזכרון הגם, ויתכן גם לרבי יוסי נעשה לו גם על ידי סימן זה של חוטמו, ולכן גם החכמים היו קורין אותו כך לזכרון הגם:

שם. מי שיש לו שני ראשים בליוה מהם מניח תפילין. הגה פה עיריניו בגדאד היה עובר בצען בהמה כשבה אחת שהיה לו שני ראשים, והביאו אותו לפניו, ואחר שנה נולד מאשה אחת ילד שיש לו שני ראשים אך נחשיבו להראית אותו ורק הולכו אותו ללל רופא ארופי כי נולד חן, אבל לא חי יותר משלשה ימים, והגידו לי אנשים שהיו

קרובים לילדת שראו אותו, וגם להמילדת שאלתי והגידה כן הדבר, וגם לרופא שאלתי ע"י ארם אחד ואמר כן הוא והגוף אחד ורק מן הולך מתחלק לשני לוארים ושני ראשים גמורים בגלגולת ועינים ואזנים וחוטם ופה באין מתחבר, ואפשר מה שהקפיד רבי על שאלת פלימו הוא מפני שבדבר זה לא שכיח, ועוד חשב דאם יולד כך ח"א לחיות ויגיע לכלל שנים של גדול שראוי להניח תפילין:

דף מ"א. קטינא קטינא. הא דקראו בשמו ולא עוד אלא שכל שמו, נ"ל בס"ד כי האדם ביום הוא גדול במלות ובליה קטן במלות, כי רוב המלות אינם נעשים אלא ביום דוקא ולא בלילה, ומכללם הוא מלות לילית ולכן ח"ל אתה שפוטע עלמך מן הלילית גם ביום נמלאת אתה קטינא ביום וקטינא בלילה:

דף מ"ג ע"ב. זכה ומקבל פני שכינה. הא דאמר זכה נ"ל בס"ד יש לר"ך שאין לו זכות מעלמו לעלות אלא לר"ך לסייע נשמות לדיקים אחרים שיצורוהו ויעלוהו עמהם, וממלא לא זכה מזידו, אבל הזדו במלותיו וזתן עליו שזכה לקבלת פני שכינה מעלמו בלי סיוע אחרים, ולז"א זכה ומקבל, ר"ל זכה מעלמו, גם נ"ל בס"ד מ"ש פני שכינה, כי יש לפני אותיות שכינה אותיות כי"ת ט"ל, והיינו כוס של ברכה רומז לחמשה אותיות שהם שמספרם כו"ס שהם ה"ג שהמלכות נצנית על ידם ומאזרים בה, וכל הזכיר במלות לילית שרומז לאור מקף דומה את החילוניים ומסמא עיניהם של הקליפות, וז"ש זכה ומקבל פני שכינה כלומר מקבל שפע וברכה מן כוס ט"ל הרמזו באותיות שלפני אותיות שכינה:

שם. שביבין הקב"ה במלות. נ"ל בס"ד נרמזו כל אלו באותיות מלות שהוא ר"ת מוזהב לילית ותפילין, כי תפילין הוא שתי מלות, א' סדר רש"י, וא' סדר ר"ת, ולכן נטף וז"ל עם ת' לרבות תפילין אחר. גם מקומות מלות אלו ר"ת פ"ו ר"ב דהייבין כמו פז רב:

שם. ועליהם אמר דוד שבע ביום הללתיך. הגה רש"י ז"ל פרש ארבע בלילות, והקשה מהרש"א ז"ל קושיא חזקה, בשלמא יד וראש דהתפילין אין מעבדין זא"ז, לכך חשיב להו כשתיים, אבל הלילית ד' כנפות מעבדין זא"ז ומלוא אחת הן, ויותר הגדל הקושיא הזאת מהא דלקמן דאמר מי שחינו מניח תפילין עובר בשמונה עשה, ושחינו מניח לילית עובר בחמשה עשה, ועיין פירוש רש"י ז"ל דחשיב תפילין כל פרשה בפ"ע ובליית כל ד' כנפות מלוא אחת. ונ"ל בס"ד מנין השבע הוא כך, דאמר בגמרא מקום יש בראש להניח בו ב' תפילין, ומפורש בזוהר חוש דאלו ב' תפילין א' כסדר רש"י וא' כסדר ר"ת, ותרווייהו לריכי, ולא מוסס ספיקא מנחי להו, וכן מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל, נמלא מימות מרע"ה היו מניחים ב' זוגות והם ב' מלות שאין מעבדין זא"ז, ויד וראש הרי ארבע מלות שאין מטכ"ס זא"ז, ובליית יש ב' מלות ח' תכלת וא' לבן שאין מעבדין זא"ז, הרי ששה מלות, ועם מוזהב נעשו שבע:

שם. ערום בלא מלות. קרא הול"ל בלא מלות כי אפילו מלוא אחת לא היה לו שם, ונ"ל בס"ד דהיה לו מלוא אחת והיא מלות הפירות אך לא נחקרה דעהו בו לבדה כי רולה שהיה לו מלוא אחת ממונות לא תעשה, ומלוא אחת ממונות עשה, וכל הפירות היא מלות לא תעשה ולז"א בלא מלות שהים כהלכתן עשה ול"ת כיון שגזבר במילה שבצברו שהיא מלות עשה נחקרה דעהו דהשחא חיה ליה תרתי עשה ול"ת. והא דלא שכת הפאות נ"ל מפני שבכל יום ממשמש בהם כשרוחן פניו, אך במילה אין לו משמוש ולא הסתכלות:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד הא דלא נחה דעתו במלות הפאות, וגם ניישב דקדוק אחר אימרו שבצברו דנראה

דנראה לבן יתר דסגו לומר כיון דנסתכל במילה, וניישב עוד דקדוק הנז"ל דהול"ל בלא מלות, ולמה אמר בלא מלות. ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בעץ חיים דעור האדם הוא מסוד העשיה, והבשר ילירה, והגידוין בריאה, והעלמות הילוח, עוד איתא גם בעץ חיים דעשיה רובה רע והילירה הני וחלי, והבריאה רובה טוב, והאילנות כולה טוב, ועליה נאמר לא יגורך רע דאין גם קליפה ע"ש, ולפ"ז מן הבריאה הין חוששין מכוחות הרע דשם כיון דרובה טוב אז הטוב גיבך ואין לריכין שמירה מכוחות הרע, אך חוששין מלד העשיה והילירה דלר"ך שמירה גם מלד הילירה כיון ששם חלי וחלי אין הטוב גובר, והנה הש"ת קבע מלות בגוף האדם כדי לשמרו בהם מכוחות הרע, דהיינו קבע בעור האדם שהוא מלד העשיה מלות הפאות כדי לשמרו מכוחות הרע דעשיה, וקבע בבשר האדם שהוא מלד הילירה מלות המילה כדי לשמרו מכוחות הרע דילירה, ולכן דוד הע"ה בתיבתו ערום דאין מלוא תלויה בגופו קודם שזכר המילה קרא חיו חע"ג ידוע שיש בעורו מלות הפאות הנה זאת תבטור אותו מכוחות הרע דעשיה בלבד, ואין לו שמירה שבצברו לשמרו מן כוחות הרע שבילירה, אך כיון שנסתכל במילה שבצברו דייקא דגובר שיש שבצברו מלות קבועה אז נתייבבה דעתו, ולכן לא אמר ערום בלא מלות כי ידע שיש לו מלות אחרת בעורו, אך האוי הוא בלא יש לו תרתי ח' בעורו וא' בצברו:

יעוד נ"ל בס"ד טעם אחר שלא נתייבבה דעתו בפאות כי אמר זו אין לה קבע חזק, כי אפשר שיחלה ויטרים כל שערותיו והו אין לה זכר אללו. ומ"ש ואומר חונה מלאך ה' סביב ליראיו, נ"ל בס"ד בתפילין כתיב בפסוק שמע ישראל ה' אחד, וכן במוזהב ג"כ כתוב ה' אחד, ובליית ג"כ עושין כריכות מספר ה' אחד, הרי ג"פ ה' אחד עולה מספר מלאך ה', וז"ש חונה מלאך ה' סביב ליראיו, כי בשלשה חלו יש מספר מלאך ה'. והא דקרי להו חוט המושלש, נ"ל בס"ד ד' פרשות של די וד' של ראש סדר רש"י ור"ת הם י"ו, ועם ד' כנפות לילית וגם מוזהב הרי כ"א, שהוא ג"פ ז':

שם. היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך בואל מעמך. כהבו התוספות פירש בקונטרס אל תקרי מה אלא מאה ע"ש, והדבר פשוט הוא, כי תיבת מה יש לה מספר כולל שהוא אחד כמספט כל מספר שיש לו אחד יתר עליו, ואם תוסיף על מה יהיה אותיות מאה, אמנם נ"ל בס"ד הענין הוא ע"ד כל אל תקרי דמרינן בעלמא, והוא כי על פשט הפסוק הקבו בגמרא ובי יראה מלתא זוטרתיה דקאמר עלה מה, ומתוך אין לגבי מרע"ה מלתא זוטרתיה היא, אך מלבד זה י"ל כי הנהו במאה ברכות בכל יום הרי זה בודאי יהיה בעל יראה בנקל, כי יתקדש ע"י המאה ברכות ומלכשתו יראה, ע"ד שאמר ר"מ גבי תורה לשמה ומלכשתו ענוה ויראה, וא"כ לאים זה היראה היא מלתא זוטרתיה, ולז"א אל תקרי מה למדרש דיראה מילתא זוטרתיה היא, אלא תקרי תחלה מאה דהיינו למדרש במאה ברכות שהיה נזהר בהם בכל יום, ואז תקרי מה ביראה לומר שהיא מילתא זוטרתיה:

והנה באומרו חייב לברך מאה ברכות בכל יום, נ"ל בס"ד דנרמזו באותיות מאה שלר"ך לברך בשם ומלכות, כי מאה ר"ת אהינו מלך העולם, וכתבו התוספות בשם ר"ת כי בפסוק זה של ועתה יש מאה אותיות, כי תיבת בואל חע"ג דככל המקרא כתיב בלא ח"ו כלן כתיב מלא בוא"ו, ועי"כ נשלמו סך מאה אותיות בפסוק לרמזו על מאה ברכות, וכמ"ש בפ"ע בשם ספר הישר לר"ת יש"ש, ואמרתו בס"ד לכך נעשה חידוש בפסוק זה הרמזו על מאה ברכות, דנכתב הוא מלא בוא"ו להורות על

הברכות שהיו ששה תיבות, שהם בא"ו חמ"ה: שם. היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך שלש ברכות בכל יום. קרא בשלמא שלא עשני עכו"ם מברך בכל יום אחר שיקין משנהו, מפני כי בשניה יולאה נפשו מגופו ומברך שלא נכנס בו נפש עכו"ם תמורתה אך שלא עשני מה יש לזה שייכות בכל יום, ונ"ל בס"ד כי הלילה גורם לפטור את הנשים מלילית ותפילין ואחר מלות התלויות ביום, ולכן אומר ברכה זו בכל יום אחר הלילה שמשבת להש"ת שלא עשהו אשה כדי שתהיה הלילה פוטרתו מן המלות. ועוד נ"ל בס"ד כי כאשר יש גרעון גדול בלריכה להיות נכנעת לבעלה והוא ימשול בו, והכנעה זו יש לה הוכחה מסדר התשמים, והיינו מעשה באשה ח' חכמיות ודעקנית הרבה והיה אביה גדול הדור וגשאת לאחד עם הארץ בן עם הארץ ולא היתה רולה להיות נכנעת לבעלה, אלא רולה שהיא תמשול בו, ח"ל אביה הכנעי לבעלך והוא ימשול בך, כי כן היתה גורתו יתברך שגזר בך, אמרה לו לא עלי ועל כיוולא כי גזר שאשה אני בעלת חממה ובה גדו"ים נכנעת לאדם בור, אמר לה גורת הש"ת היא בכל אופן שיהיה גם עליך כן הוא אין הפרש בדבר, ישן הלא תרתי התשמים אשר הוא עיקר התחברות האשה עם בעלה הוא למעלה והיא למטה, וזה הדבר לא ישתנה בכל איש ואשה שבעולם, על כן זו הוכחה גדולה שכל איש יהיה מושל באשתו תהיה מה שתהיה. וגודע מעשה מלך ח' ממלכי האומות ולא היה לו אלא רק בה יחידה וישבה על כסאו אחר מותו ולא היתה נשוייה, ח"ל דודה שתמנה להנשא, ותמאן באומרה אך מלכה תהיה נכנעת להדיע להיות כר תחתיו, ח"ל בעל כרחך לריכה להנשא, שאם לא תנשא תפסיד המלכות אחר מותה, מאחר שאין לה בנים, ובע"כ שמעה לדברו ונשאת, לכן גם את לריכה להיות נכנעת לבעלך ע"פ גורת הבורא יתברך שברא את הטבע בהתחברות התולדה באופן זה שהיה האיש למעלה והאשה למטה, וזה לא ישתנה אפילו אם תהיה האשה מלכה ובעלה הדיוע, וזה יובן ואל אישך תשוקתך זה תשמים כמ"ש רז"ל, ולכן מאין הוכחה שהוא ימשול בך, נמלא מן התשמים הוכחה שהאיש ימשול בה, ולכן בכל יום אחר הלילה שהוא זמן תשמים מברך שלא עשני אשה:

ובזה יובן בס"ד המעשה דליתא במדרש רבא בררשיית פרשה ד', המעשה בצורה אחת, בה גדולים שהיתה נשואה לאדם בזוי והיה מלערה, שמעו כנמים וכו' ואלו להוביחו כיון שברו הוליהא לפנייהם מגורה של זהב וזר של חרס על גבה לקיים מה שנאמר ואל אישך תשוקתך, ופרש רש"י ז"ל רמזה להם חע"פ שהיא חשובה כנר של זהב, והוא כנר של חרס על גבה אפ"ה היתה ארבעת אהו ע"ש, ולפי האמור הוכיחה להם מענין התחברות האיש ואשתו בתשמים, שיחוייב מזה שהוא ימשול בה:

שם. מפני שתכלת דומה לים. נמלא התכלת הוא מדרגה רביעית לכסא הכבוד, ולהני נבחר לארבע כנפות לרמזו שכל תשיבות שלו הוא בעצור שהוא רביעי לכסא הכבוד: דף מ"ד. לא ולמד ממונות לילית. נ"ל קרי לה מלות קלה שדמיה מועטין ואין בה כבדות על חומר האדם כלל, כי תפילין חע"פ שדמיו מועטין כבד על חומר האדם שלר"ך להזר מן הפחה ומהסח הדעת וגם יתנהג בו בקדושה בכמה דברים, והסוכה דמיה מועטין, אך כבדה על החומר שלא יוכל לישן ולאכול חן לכוכה, משא"כ הלילית קל על החומר שאין בו כל אהרות הנז"ל:

שם. שטולת ת' זהובים בשכרה. נ"ל בס"ד זה הסך ה' ע"פ הקליפה של הנוה שבוששת אותה ושמה בלבה לקבוצ כך זה באהנן כנגד ת' כוחות של סט"א, בסוד והנה עשו בא וארבע מאות איש עמו, והלעה ז' מנות כנגד ז' כוחות של יל"ה"ר שהם רמזים בשבעה שמות שלו וכמ"ש

וכמ"ש בגמרא דסוכה דף ג"ה ועל כל מטה היה חונה כח עומאה משבעה רוחות הנז' :

ואותו תלמיד שהיה זכיר במלות לילית וטפחו לו ד' לילות על פניו, הועילו ד' לילות אלו לבטל כח ארבע מאות כוחות עומאה שהיו מלוכבים באשה זו לפתיות, וכל כנף ביטל מאה מעין ברכתן של ישראל דכתיב בהו ומאה מכס רבבה ירדפו, דמאלא כל אחד מבטל כח מאה אויבים גם הועילו קדושת השמונה חוטין לבטל ח' כוחות עומאה שהיו שורין על ז' מפות ועל גוף אותה אשה עלמה שהיתה יושבת ערומה למעלה משבעה מפות, גם הועיל לו זכות מלות לילית לבטל קליפת לר"י המפסה על הזנות שהיא בגי' מ"ר, שבזה יובן בס"ד רמז הכתוב ונואל מר ממות את האשה כי קליפה זו של מר היא המפסה לזנות, והנה כל כנף יש בו ט"ל כריכות, ולרף לזה מספר אהיה לפי שסוד הלילות הוא באה"ה דהר"ן העולה מספר גוף וכנז' בשער הכוונות, א"כ ט"ל וכ"א שהוא מספר אהיה פשוט עולים ששים, וארבע פעמים ששים של ד' כנפיות הרי מספר ר"מ, ולכן מבטל הלילות קליפת לר"י שמספרה מ"ה, וכזה יובן הכתיב ורח תחורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אחס זונים אחריהם, ולכן זכות כל הנז' נולד אותו תלמיד מעצירה, ונשמט וישב על גבי קרקע כי פסל גי' קע ואותיות קרקע קר קע שנתקרה אש התאווה שבא לו מן הפסל שהוא יורק דערוה, והוא גבר וישב על הקרקע דהיינו שנעשה אש של קר, והאף הוא נשמטה מכוחות הטומאה שהיו אוחזין בה ומלבישים אותה, וגם כן ישבה על הקרקע דאש תאווה רעה שהיה בא לה מן ק"ע נתקרה ונעשה קר :

ומה טפחו לו על פניו ולא על ראשו או שאר איברים, מפני שארז"ל סימן לעצירה הדרוקן, ולפ"ו עון הזנות עומאחו ניכרת בצניו, לכך טפחו לו על פניו לעורר אותו, גם צפנים רמזו היראה דכתיב למען תהיה יראתו על פניכם, ופירשתי הטעם לזה כי צפנים יש רמז למספר שם הוי"ה, שהוא המוטע לורה וא"ו ושני עינים לורה ב' יודין הרי מספר כ"ו, וכן בתחתית החיטם ב' נחיריים הם שני יודין, וכתל המפסיק ביניהם הוא דוגמת וא"ו וכנז' בשל"ה, הרי ב"פ שם הוי"ה עולה ב"ן שהוא סוד יראתו, ולכך נאמר למען תהיה יראתו על פניכם, ולכן טפחו לו על פניו לעורר אותו בזה :

שם, אוחן מלעות שהלעיה לו באיסור, הלעיה לו בהיתר. כ"ל בס"ד אותיות איסור במ"ק גי' י"ו וכן אותיות מותר במ"ק גי' י"ו, ונראה בזכות י"ו חוטין של ד' כנפות נהפך האיסור להיות מותר שמספרם שיהו שיהו י"ו :

שם, מלה אחת נזנו להינו וליית שמה, כ"ל בס"ד שמה מעורר אותה להסתכל בה, כי לילית לשון הסתכלות כמו מנין מן החרכים, או ישראל יתרם על בני גז תר"ו מלות כמנין וליית שהיא שקילה כנגד כל מלות שיש לישראל יתרון על בני נח :

שם, אמרה לו העבודה איני מניחך, הנה תחלה נשבעה בגפה של רומי, אך אחר שהגיד לה כח המלצה גמרה בלבה להתגייר ופרשה מן ע"ז ונשבעה בעבודה כאשר נשבע הוא עלמו לפניו, ורמזה לו בזה שהיא מוכנת להתגייר ולכן נשבעה בשבעה ששבעין ישראל, ומה שנתנה שלש ממונה לעניים, כדי שתנין עליה מלות דוקה שלא יהיה לה עבדות וסכסוכים מן השמן וגוגול דיליה בענין הגירות שלה, ומה שנתנה שלש למלכות, שלא יעבד אותה אללם שלא תלא מעירם כדי לנאקף עמה כי היתה יפה מאד ומזהה עמהם, ומ"ש לה ר"ח זבי במקדש, היא לא נתכונה ליקח אותו התלמיד אלא בזה להתגייר, אך ראה ר"ח בזה"ק שכן רמזן שמים שתנשא לאותו תלמיד לפרסם כח המלה אשר על ידה בא הדבר לירי כד, ומ"ש וז מתן שבתן

פירות השקר ודאי שמור לטובה"ב אבל כאן אינם נוטלים מן השקר אלא מן המתנה של השקר שהוא היתרון, וגם זה היתרון של המתנה אין לוקחים כולו בעוה"ז אלא רובו שמור לעוה"ב :

שם, כל המניח הפילין מאריך ימים, כ"ל בס"ד הפילין במלואו כזה ת"פ"ה למ"ד יו"ד גו"ן ראש המלוי גי' ס"ט כמנין חיים ע"ה, ואם המלא תי"ו ביו"ד יעלה מספר חכמה בסוד והתחמה תחיה בעליה, כי חיי הם מחכמה וכל אותיות המילוי עילין קל"א שמכניע את פלוני ע"י הפילין, גם תפלין גי' תק"ף, רמז דמליה זו הקיפה וגדולה ומתנת תוקף לישראל, גם תפלין במלואו כנז' גי' תש"א זה רמז הכתוב כי תשא את ראש בני ישראל, אל תקרי תשא אלא תשא, עד שדרכו רז"ל בזה"ג בפסוק לא תשא שמע שוא, ועם ששה אותיות השורש עולה תשי"ז רמז לתשי"ז פירות החיים קדישין כנז' בספר הקריים, ולכן נרמז זה בתפלין לרמז כל המניח הפילין מאריך ימים שיקבל שפע וחיות מן תשי"ז פירות החיים שהם תשי"ז אורות עמירון, והשי"ת יאריך ימינו בטוב וטובותינו בנעימים לעבודתו ויתברך אכ"ר :

ועוד כ"ל בס"ד לתת טעם לזה, דכל המניח הפילין מאריך ימים, ע"פ מ"ש רבינו הארי"ז ז"ל בשער הכוונות המלות התפלין בכל יום הוא בזה ונעשית מכת רושם האור של התפלין הנמשך על ידי התפלה, ולעולם אין התפלין אלא מחמת הרשימו של אור דיוס הקודם ע"ה. וזה יובן בס"ד ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה, ודרכו רז"ל בצרייתא דרבי יוסי הכר החוקה קאי על מלות התפלין, ואמר זו נעשית מימים ימימה, כלומר תפלין של יום זה נעשה מן הרושם של האור דיוס התמול ושינוי שהיה מימים ימימה, ולכן אמר לשון ושמרת, ולא אמר ועשית, והיינו כי ושמרת בהפך לחוון ורשמת לרמז שהוא מן הרשימו, נמלא במלות הפילין ממשך האור של יום זה עד יום שאחריו, לכך מדה כנגד מדה הוא מאריך ימים :

ועוד כ"ל בס"ד הטעם כי בתורה כתיב לקח טוב נתתי לכם שקראתה טוב, וכל פרשה ופרשה היא חלק בפ"ע הנקראת טוב, ויש בתפלין ד' פרשיות הרי ד"פ טוב שהוא מספר חיים, לכך כל המניח תפלין מאריך ימים :

ובזה יובן בס"ד כי תקדמו ברכות טוב תשית לראשו עטרת פ"ז, ברכות טוב זו התורה שנקראת טוב, תשית לראשו עטרת פז זה תפלין, ולכן חיים שאל ממך נתת לו שיש בתפלין ד' פרשיות שם ד"פ טוב כמנין חיים :

דף מ"ה, מה עשה בעלו לו שלש מאות גרבי שמן וישב בעליה ודרשן, קשה למה לאטריכו כולי האי, וג"ל

בס"ד ע"פ דבריו עשו כן כי הוא קבל על עצמו להתבודד בעליה בשביל דבר זה אע"פ שישב שם שלש נשים או יותר לא יזוז מאותה עליה עד שימלא דבר מפרנס לזה, וכיון שקבל על עצמו כך אחייבא מלתא משמייה ודרשן תקף ומיד, ולז"א מה עשה העלו לו וכו' כלומר הוא עשה המלצה זו שהיו מעלין לו שלש מאות כדי שגם בעיני כל אדם יהיה נודע ויכיר שלא יזוז משם עד שימלא פתרי להאמור :

פרק המישי

דף נ"ג, עוריה בר צריה דרבי אבטיילם, זו גרסה הנכונה דלא גרסין רבי עזריה, דאי קרו ליה לפניו בשם רבי, א"כ הוה ידע משקרא דהוה בר אוריין :

שם ע"ב, יבא זה ויקבל זאת, הא דהולך לעשות שתי דרכות על התורה, כ"ל בס"ד זאת קאי של הורה שבכתב שהיא ז'ספרים והוה זאת אח"ז, ודרשה של טוב קאי על תורה שבע"פ, דלא סגי בקריאה לחוד אלא לריבה לימוד הרמז באות ל שהוא לירת שלשה וי"ן א' זקוף למעלה כנגד

כנגד מה שלומד מן רבו, וא' ממוצע כנגד מה שלומד מתציריו, ואחד יורד למטה כנגד מה שלומד מתלמידיו, והלמ"ד נרמז באותיות ע"ו"ב שהוא ב' ע"ו כי מספרו הוא ב"פ ע"ו :

שם, א"ל מה לירידי בבית, כ"ל הכונה למה באה כאן אש להתפלל על בניך התפלל במקומך, ודרך אגב רמז לו דעדיין יש השראת שכינה כאן ועודנו הוא בית, והשיב על עסקי בני באתי לכאן, עסקי תרתי דהוה להו תרתי חרבן והריגה כמ"ש כי אבל את יעקב ואת נוח השמו, ועל זה אצי טישן אש היה חרבן ששפכת חיתה על עינים ואבנים למה נהרגו, וכיון נהרגו למה חרב בהמ"ק, והשיב לו תטאו וגלו כלומר לא נהרגו כולם אלא גלו, וכיון דתטאו בע"ז ובי לא לרדך שהיו נהרגין כולם, וא"כ יספיק לה הגלות, לכן נעשה חרבן כדי שלא ינהרגו כולם אלא חסגי להו בגלות, שהיה שארית הפליטה :

שם, א"ל שמה בצונג תטאו, קשה אך ס"ד דמשום שונג יחריב בהמ"ק ויגלס, וג"ל בס"ד דהוא שמע ששא הקב"ה על מה אברהם הארך, והשיב על עזב את הורתי, ולכן חשב שנעשו עמי ארלות, וכיון דהם עמי ארלות ידונין כשונג כמ"ש רז"ל על פסוק הגד לעמי פשעם ולבית יעקב תטאחם, דת"ח הסגנות נחשבין זדונות ועמי ארלות זדונות נחשבין תטאות ובגנות, והשיב לו עשותה המומתה כי הם אע"פ שעזבו התירה שלא עסקו בהם עולם חכמים ויוזעים את התורה דאז נעשין מזידין בכל דבר כמ"ש שגת ת"ח עולה זדון, וזה המומתה שיש להם דין זדון, בכל דבר דאפי' שגתם עולה זדון :

שם, א"ל שמה מיטוטס תטאו, קשה אך ס"ד הכי, והלא כלל ידוע דאין העולם נידון אלא אחר רובו, וגבר הגיד לו בענין סודם אש אמלא עשרה לא חשית, וג"ל בס"ד דחשב תטא בפועל לא היה אלא במועט, והרוב לא תטאו בפועל אלא נחתיבו כולם מדין ערבות, ולכן טען אש רק המעט תטאו בפועל, והשאר נחתיבו מדין ערבות היה לך לרחם עליהם ולא תשחיתם מכת הערבות, והשיב לו הרבים, דרובם תטאו בפועל, והמועט הם דנחתיבו מכת ערבות :

שם, א"ל היה לך לזכור להם ברית מילה, קשה אך ס"ד דמליה אחת בלבד תנין עליהם אע"פ שעברו על כל המלות כולם, וג"ל בס"ד טען שחזיל מלצה כנגד הכל מפני שהיא קבועה בגוף האדם, וכל הקבוע כמחלה על מחלה רמי, והשיב לו בשר קודם יעברו מעליך שהפרו ברית ואין למלואו זו קבע בשבטם כדי שתאמר כל הקבוע כמחלה על מחלה :

שם, א"ל כי רעתיה אז תעלו, כ"ל בס"ד הכונה, דידוע פעם אחת בן מלך אחד הלך לטייל ללל מלכות אחרת ועשו לו סעודה וישבו שם כל השרים והביאו שם מנגנים בכלי זמר רבים וערכו שלחן מלא בכמה מיני משקים של יין ושכר הערבים ומשכרים את האדם ומשמחין אותו, וקודם שהתחילו לשתי וקידם שהתחילו המנגנין לנגן הביאו אדם ערום שהשקוהו סם הנקרא בבל, ונעשה כפגור מת אין בו כוח תנועה כלל, והביאו מושב על מטה אחת לתוך המסיבה, והביאו כלים שרמזים בהם המתים ורחצו אותו ואח"כ הלביבו אותו תנדיין, ואח"כ הניחו אותו בארון ועלעלוהו מן המסיבה, ואחר שהוליוהו אז התחילו המנגנין לנגן והמסובין לשחות יין ושכר ולשמוח שמחה גדולה, ובנו של מלך כשראה המראה הזה של הובחת המת להסיבה ורחצוהו ולבישמו התברכין והנחתו בארון כמעט נתעלק ולא נשאר בו נשמה, כי מימיו לא ראה מת ולא ראה רחילת מת, וכיוצא ויתפלא על הדבר הזה, וישאל מן השרים המסובין מה הדבר הזה אשר עשיתם כאן, ויאמרו זה מנהגם כשיבואו לשחות ולשמוח במסיבה מראין למסובין

דרך המות כדי שירבו בשמחה, כי בזכרם שסוף אדם למית ויהיה כפגור מת זה ויעשו לו כזאת ויוליכוהו לקבר שאין שם לא אכילה ולא שתי ולא ניגון ולא ריקוד ושמחה, על כן יודרו בעוה"ב חיים להרבות בשמחה ושתיה בכל כחו, מאחר שסופו יהיה מושלל וערום מכל זה, ע"כ נמלא יש זכרין יום המיתה כדי שיהיה לבם נשבר ולא יתטאו, ויש זכרין יום המיתה כדי שיחמלו ויתחזקו להרבות בשמחה ובהבלי עוה"ז, כששים אלו אשר היו עושין זכר המות כדי להרבות בשכרות והללות ושמחה של הבל, ונמלא מה שאמרו לנח את יתה"ר ע"י שיזכר לו יום המיתה, הנה אלו השיטים מחזקים את ילד הרע בלבם ע"י זכרון יום המיתה, ואין לאלו הקוים שיעשו תשובה ויפדו מילת"ה, ולז"א כי רעתיה אז תעלו, ר"ל בזכרך ימי הרעה שלך שהוא יום המות הנה ארצה את תעלוני שיהיה לבם לב חמין וחזק להרבות בשמחה והללות וסבלות של עוה"ז, ולכן אש הייתי ממתין לכם עוד שנים שנשאלו מן מספר תנ"כ שהוא מספר לגמגם, לא היה מזה תועלת לשבו בתשובה כי התשובה היתה רחוקה מהם, מאחר כי דבר שיש ממנו תקוה להביאם לירי תשובה הנה הוא פועל בהם להפך, וא"כ ודאי לא ישובו והיה לרדך לקיים בהם ואבדתם, על כן טובה עשיתי עמהם שהקדמתי זמן פרענותם, מיד הנית ידו על ראשו, כי הבין מדבריו יתברך שהמעשים אשר יחייבו לידים והמתשבות שיתייחסו לראש כולם שוים לרעה אין בהם טוב אלא כולם סג יחדיו נאלחו, לכך היה בוכה כדי למתק הדין בצנייה, ובאמת הועיל להם בכייתו ולעקמו למתק תגבורת הדין, ולכן א"ל הקב"ה אח"כ את קולך שמעתי וחמלתי עליהם, והיינו קול בכייתו שבו נמתקו הדין והוה הללה פורתה שלא נעשה כלים ח"ו :

שם, א"ל שמה ח"ו אין להם תקנה, כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רז"ל אור שקדם לעולם היה מאיר מאד העולט ועד סופו ואח"כ נזו הקב"ה ללדיקם, ופירש רבינו הארי"ז ז"ל בשער הכוונות בדף ל"ב שזה האור הוא שם הוי"ה דויד"ן שהוא מספר חסד ונגזו הקב"ה ביסוד ואין יולא ומתפשט ממנו הארה בחול אלא כ"ה חלקים מן ע"ב חלקים, וכשאר מספר עו"ב חלקים נזו בחוך ביסוד ע"ה נמלא עתה מתפשט ויולא רק כ"ה חלקים מן אורות הנז' גם ידוע יש אור מאיר לישראל עתה שהוא מלוי שם שר"י שעולה ת"ק, נמלא ת"ק דשם שדי וג"ה דשם הוי"ה דוידן הנז' הם אותיות תקב"ה ושיניהם יולאים מן היסוד, ולכן כיון ששמע שאל ובשר קודם יעברו מעליך שפגמו ביסוד אמר שמה ח"ו אין להם תקנה דהיינו ת"ק במלוי שדי שהוא ביסוד וג"ה דלור שם הוי"ה דוידן שגנו ביסוד ויולא ממנו בחול כ"ה אורות, ויתנה בת קול ואמרה לו זית רענן יפה פרי הואר שבשרתו הארות אלו לא יפסקו מישראל :

א יובן בס"ד רמז באותיות תקנה לשלשה שמות א' במלואם שעולים תקב"ה, והם רמזים במספר מן אצבעה, כי מגן גי' ג"פ א והם חסד ומאירים לישראל וכמ"ש אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' מג"ן עוזך, והוא בשמטו שהפרו ברית מילה אשר על ידה יהיה גלוי החסד דגניז בפוס אמה, אמר שמה ח"ו אין להם תקנה אורות הנז' דשם א שהוא חסד, ואמרה לו בת קול מה זית אחריתו בסופו כן ישראל אחריתם בסופם, והם סוף שמש א להורות לא תזוז מהם הארת שמות א דכתיב חסד א כל היום :

שם, מה זית זה אחריתו בסופו אף ישראל אחריתם בסופן, כ"ל בס"ד הכונה אע"פ שתחילתו הוא רובל שהוא נאכל ע"י כבישה, עכ"ז אין טעמים אותו בשביל רובל אלא כדי לכתבו ולהוליא ממנו שמן שדרכו להיות מונח תוך הגוד, ולכן זית במלואו כזה ז"ן יוד ת"ו הוא אותיות נוד שדרכו לכתוש אותו להוליא ממנו שמן שומרים אותו

ואם חוק הגוד, וכן ישראל ישיגו טובתם ושלוחם וחסדיבותם
 ע"י יסורין שבסם נקבה החומר של אדם, ולכן ישראל
 במילואם כזה יו"ד ש"ן ר"ש אל"ף למ"ד סוף המלוי
 כהם בס, שאין ישראל קונים השלימות אלא ע"י
 כתיבה ביסורין הבאים עליהם, וז"ל ישראל אחריהם תטיב
 בסופן דהיינו כמה שרמזו בסופן שהם אלויות כהם בס.
 גם יובן אחריתם בסופן כי יש בסוף שם אלה למ"ד הרמז
 ללימוד התורה שהוא המקיים אותם ונותן להם אחרית טוב
 וזוה פרשתו בס"ד רמז הכתוב לו חכמו ישיבילו זאת יבינו
 לאחריתם, וזאת התורה שנקראת זאת יבינו כי יש למד
 אחריתם, וזאת לאחריתם קרינו בזה למ"ד אחריתם:

שם. לקול מלייבו של מרגלים נהרועו דליותיהם של
 ישראל. נ"ל בס"ד דארו"ל אחר הקב"ה לישראל
 אדם עשייתו חטיבה אחת בעולם שאומרים ה' אחד, גם
 חטי חטפה אהבם חטיבה אחת בעולם דכתיב גוי אחד
 בארץ שאני קורא אהבם בשם אחד, וידוע כשאין עשין
 רש"מ יתרועע אלה דל"ת דאחד של ישראל ויהיה ר"ש, ולכן
 כיון שהמרגלים כפרו באחדותו יתברך באמרו כי חוק הוא
 ממנו כמ"ש רז"ל, לכך נהרועע הדל"ת דאחד של ישראל
 ונעשה ר"ש, ולז"ל לקול מלייבו של מרגלים שכפרו בתואר
 אחד של הקב"ה ומשכו לב ישראל עמהם נהרועו דליותיהם
 של, ר"ל נהרועו אלויות הדלתין דהחד האמורים בשרא
 שנעשה במקומם ר"ש. או יובן בס"ד ע"פ מ"ש בראשנים
 ז"ל דמול ישראל דלי, פעמים מלא פעמים חסר, ואם הדלי
 רעוע שיש בו נקבים וקדעים אז גם בעת שהוא מלא
 תמלאנו חסר הרבה כי ילאו מימיו לחון דרך נקבים וקדעים
 ולז"ל מחמת מלייבו של המרגלים נהרועע מול הדלי של
 ישראל שאפילו בזמן מילואו יש בו מחסור הרבה:

שם. א"ל הקב"ה לאברהם קולך שמעתי וחמלתי עליהם.
 נ"ל בס"ד דים המולה לשון חמלה כי אות ה'
 החתוף בחי"ת בלחה"ע, וקולך שמעתי בעת שהיית לועק
 וזוכה עליהם צבית המקדש כדאיתא לעיל, ולכן חמלתי
 עליהם שלא עשיתי להם כליה בסדום:

שם. אין חורין למוטב אלא על ידי יסורין. נ"ל בס"ד
 דהיסורין באים מן חו"ב שהם סוד שם י"ה במ"ש
 רבינו האר"י ז"ל בסוד אשרי הגבר אשר תיסרנו י"ה,
 וידוע שיש מ"ו בחכמה כי מלוי שם. ע"כ שהוא בחכמה
 עולה מספר מ"ו, ויש מ"ו בצינה שנקראת האם שהוא
 מספר מ"ו, ויש כנגד זה מ"ו רע שבקליפה הנקראת נקראת
 מ"ו שהוא כמנין אמה, ולכן הנחש שהיה מן הקליפה הנקראת
 מ"ו כתיב ביה והנחש היה ערום תיבת ערום הם אלויות
 מ"ו ר"ע, ולז"ל אין ישראל חורין למוטב קרי ביה מו טב
 כלומר אין יולאים מן מו רע וחורין למ"ו טב אלא ע"י
 יסורין שבאים מן חו"ב שם הוא מוטב כאמור:

פרק ששי.

דס"ד ע"ב. אהא הווא חרשא ארטיב חדא דיה אריגרא.
 פירוש חרש זה הוא אלה שמוע ואינו מדבר
 ומן השמים היה הדבר הזה שיתגלה להם המקום ע"י האם
 כי באתו זמן היה מחלוקת בין הורקטוס ובין ארסטובולוס
 אלו, וע"כ נחברו מקומות הרעים ולא מלאו מקום ליקח
 ממנו, וענין המחלוקת הזו היה צביבת לשה"ר ומסירות
 ורכילות שהיא חטא צפה, ולכך נגלה להם ע"י האלם
 לרמוז להם מעתה בעבור תיקון שלכם תהו כולכם כלמים
 שלא תדברו רכילות כלל, וזוה תבטל המחלוקת ויחזור
 הטוב לתיבתו הראשון:

שם. מי איבא מידי דמיה לריפין גוה. קשה מאד ידע
 מזה שם המקום הוא לריפין לשון רבים וגוה לשון
 רבים דילמא שם המקום הוא גג לריף או לריף גג. ונ"ל

כדי שהאדם יקח מוסר מזה לענין הדבור, וכוא מ"ש הגאון
 חז"ל ז"ל בחומות ארץ פרשם מטום וז"ל שמעתי דלא יפלא
 האדם איך מדבר בעו"ז השפל למטה ועושה דבורו
 רועם למעלה, הלא תראה היין שהוא במרחק והוא מונח
 בחצות הסימה צעת שדורכים הענבים אף שהוא רחוק מאד
 היין שבחצית מתנועע והוא פלא, ומה נקח ראה על הדבור
 שהוא פועל למעלה עכ"ל. על כן עשה הש"ת טבע ביין
 שפועל בו הדבור כדי שירגיש האדם ללמוד על פעולת
 הדבור מטבע היין, אך הפועל שפועל הדבור ביין לרוע
 ולא למוטב, לרמז צ"ע עוד שאם ישתכר ביין יהיה רע לו
 בחלק הדיבור, והיינו שיוליא מפיו דברים שיהיה לו רעה
 בהם. ומה בעשה הש"ת בשמן להפך שהדבור יפה לשמן
 מפני טבע השמן הוא הפך היין, דהשית יין ואינו רולה
 שישתכר בו יאכל החרוץ שמן מפני שהוא מטכז ההבל של
 היין לבלתי יעלה לרחבו וישכרנו, גם עוד סגולה אחרת יש
 לבטל כח שכרות היין למסוח מלחו בשמן, וזוה פירשו
 המפרשים ויין ישמח לבב אנוש, ואם תרלה שלא תשתכר
 בו אז תעשה להליל פנים משמן, ולכן עשה הש"ת בשמן
 הפך היין שזה הדבור רע לו וזה יפה לו, להורות כי השמן
 הוא נגדי ליין, וכדי להגלל מרעת היין שתמש בשמן:

שם. מביחין כבשים בגבן כרחבן. מקשים בשם הרב אדרת
 אלו יורין ז"ל, דאם גבן כרחבן הם נגסים ואלו
 מכוים בן, ועוד זה הפך המדרש שהביאו החוספות שהכבשים
 של תמידיו היו גבו יין, דכשריו נושהין אותם על הגמלים היו
 רגלי הכבשים נגררין לארץ א"כ אינם נגסים, ונ"ל בס"ד
 שלא בא רב יסודה לומר שהגובה של הכבשים שיעורו
 כרוחב שלהם דאין זה שבה אלא חסרון, יען כי זוה נמלא
 הם נגסים הרבה, אך כוננו הוא על היתרון של כבשים
 אלו על שאר הכבשים דלמלא, כלומר מחמת שומנם הרב
 יהיה יתרון בגובהן על שאר כבשים דלמלא כמו שיש ברחבן
 על שאר כבשים, יען כי רוב הכבשים השמנים אין השומן
 עושה יתרון בהם על שאר כבשים אלא דוקא ברוחב שהשמנים
 יהיו רחבים הרבה מחמת שומן, וכמ"ש הכתוב ירעה מקנך
 כר גרסב, והכי קאמר רב יהודה אלו הכבשים שמביחין
 לתמיד, השומן שלהם עושה להם יתרון על שאר כבשים
 דלמלא גם בגובה, שהיו גבוהין על שאר כבשים כאשר
 עושה להם השומן יתרון ברחבן על שאר כבשים, ולעולם
 ס"ל לרב יהודה דהם עלמין גובהן יותר גדול מרחבן, ואמר
 רבא מ"ט דרב יהודה שאלה הגובה ברוחב דמשמע שהרוחב
 מלוי יתרונו בשמנים, ואמר דכתיב ירעה מקנך כר גרסב
 דנמלא זה רגיל ומלוי בשמנים לענין הרוחב בעלמא, ולכך
 החידוש של כבשי התמיד תלה רב יהודה הגובה ברוחב:

פרק עשירי.

דף פ"ח ע"ב. מנורה בזה מן הככר ואין מלקחיה
 ומחפותיה בלין מן הככר. נ"ל בס"ד טעם לזה
 דידוע שהמנורה רומזת להורה, אבל מלקחיה ומחפותיה שהם
 שמשים שלה רומזים לחכמות הנדרה ותשבורת וניגון ורפואה
 וכתובה וכו' וכו', שכל אלו הם שמשים של התורה. והטעם
 שהמנורה בזה מן הככר פרשתי בס"ד לרמוז שהמזון
 שנקרא ככר אין זוכין בו ישראל בעו"ז אלא בזכות התורה
 שנקראת בשם לחם, דכתיב לבו לחמו בלחמי, ולז"ל התנא
 אם אין קמח אין הורה, ר"ל אם לא יאכל אין לו כח ללמוד
 תורה, אך זכיייהו בקמח לא בזה אלא בשביל התורה דאם
 אין תורה אין קמח, לכן המנורה הרומזת לתורה בזה מן
 הככר לרמוז שזוכין בככר שהוא המזון בזכות התורה, אבל
 מלקחיה ומחפותיה שם רומזין לשאר חכמות אין בלין מן
 הככר, לרמוז שאם לא למד אלא רק שאר חכמות בלבד אין
 לו זכיה בככר שהוא המזון:

מד

או יובן הטעם שהמנורה בזה מן הככר לרמוז בזכות
 התורה שנתמנה במנורה ימחה שמו של עמלק שהוא
 מספר ככר, משא"כ שאר חכמות אין בהם כדאי למחות שמו
 של עמלק. גם רמוז בזכות התורה שבה מן הככר נכנעים
 פלוניות ומילותיה שהם מספר פת שהוא לבון ככר וגבר ישראל:
דף פ"ט. אין לך עבודה ששברה מערב עד בקר אלא
 זו בלבד. נ"ל הטעם כי המנורה היא רומזת
 לתורה, ועיקר לימוד התורה היא בלילה שהאדם דעתו ללילה
 ופניו מעסקיו וכמ"ש רז"ל לא אבירי ליליא אלא לגרסא,
 ולכן כתיב בה מערב עד בקר, שאם תחשוב מספר ערב
 עד מספר בקר, תמלא הפרש שיש ביניהם הוא מספר ל'
 שרמוז ללימוד:

שם. ח"ד מלמעלה למטה שיערו, וא"ד מלמטה למעלה
 שיערו. הנה מלבד טעם הש"ס נ"ל בס"ד דידוע
 שכל מזה שבושין ישראל למטה מעלין בעשייתה את אורות
 נילוי הקדושה מלמטה למעלה בסוד מ"ן, ואז ממשיכין ע"ז
 אורות שפע מלמעלה למטה בסוד מ"ה, והנה למ"ד מלמעלה
 למטה שיערו, הנה הם עשו זכר ודוגמה זוה לעליית
 האורות מלמטה למעלה אשר עולין על ידי מלות המנורה
 ועליית השלבת, ומ"ד מלמעלה למטה שיערו, הנה הם
 עשו זוה רמז ודוגמה לירידת השפע היורד ע"י מלות
 המנורה מלמעלה למטה:

פרק אחד עשר.

דף צ"מ. מעלין בקדש ואין מורידין. נ"ל בס"ד קדש
 כתיב בלא וא"ו והמלוי של קי"ף דל"ת ש"ן
 עולה חקצ"ו כמנין למעלות, כלומר ההקדש ראו ומובן
 למעלות ולא לירידות. וז"ש ש"ל ישר כחך ששברת, נ"ל
 דייק לה מתיבת אשר דלא הוה לריך לומר אשר, וך אמר
 אשר לשון שבה כמו באשרי כי אשרוני צנות, והוה אשר
 שברת יש לך אושר כזה ששברת, גם באת א של אשר
 יש שני יודין ואלפרס אלויות שר יהיה ישר:

ועוד. נ"ל בס"ד מ"ש ישר כוחך ע"פ מ"ש רבינו האר"י
 ז"ל בפסוק ה' יסעדנו על ערש דוי, כי האדם הוא
 חי ע"י אור החכמה המחה אותו בסוד והחכמה תחיה
 בעליה, ובאשר יתלה מוכרת שיתלק ממנו אור החכמה
 שהוא סוד יוד דשמו קדישא שמספרה עשר, ואז יתפכו
 אלויות עשר לאלויות ערש ויתפכו אלויות יוד לאלויות דוי
 עכ"ל, וישראל היו בעשיית העגל חולים שכתלק מהם אור
 החכמה ש"ס יו"ד ונפכו אלויות יו"ד לאלויות דוי, וע"י שברת
 הלויות חזרו ונפכו אלויות דוי לסדר יו"ד שהוא לרוף
 ישר ואינו מהופך, וז"ש ישר כוחך ר"ל יוד ישר הוא כחך
 יען ששברת וגדונו כפנייה ובטל הדוי. או יובן בס"ד
 דארז"ל הלויות היו כבוד מ' סאה והייית קדושת האלויות
 שבהם נושאין אותם ולא היה מרגיש מהע"ה בכובד, אך
 שהורידן מן ההר ונעשו באויר הארץ שעשו בה העגל
 פרחה קדושת האלויות מהם וכברו על ידו ונפלו מידו
 ונשברו ע"ש, גם ידוע הלויות גופם הם קנקן והאלויות
 שבהם אור פנימי שבתוך הקנקן גרמוז הלויות בלות ש'
 של משה, כי אות ש' היא מספר קנקן, ובלאויות מה נרמוז
 אור פנימי שבתוכם שהוא בא מסוד שם הוי"ה במלוי אלפין
 שעולה מה, ולז"ל אל תסתכל בקנקן הם הלויות אלא במה
 שיש בו, וז"ש ישר כוחך ר"ל אור פנימי הרמוז בלויות
 מה של שמך הוא ישר שלא נפגם, כי פרחה קדושת האלויות
 ורק אות ש' שברת, ר"ל הלויות שרמוזים בלות ש' של שמך
 זו בלבד שברת, ולא נעשה שבר ופגם בלויות מה ח"ו:

שם. איסר אני נוטל ממך דמיה, י"ל למה נקיע
 לשון איסר, ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב נתנאל
 בנימין מזה קצ"ו, שיעור משקל דם הנפש ח"ו דגרין ובל
 דיקר

דיגר שש מעין וכל מעה ארבעה איסרין, נמלא מסקל דם הנפש תל"ב איסרין, ובהב עור סס דתענית מתמעט בכל יום התענית. שיעור איסר מחל"ב איסרין של דם הנפש ע"ס, ובה פרסתי-בס"ד אף תכון תבל כל תמוט, כלומר אם האף שהוא מדה הדין תכון התמחק ע"י תורה ומלות אז תבל ה"ב תל"ב איסרין. של דם הנפש כל תמוט שיהיה להם קיום וחיות, ובה פרסתי בס"ד איס כי ידור נדר לה' או השבע שבעה לאיסור איסר על נפשו. לבין כפול נדר ואיסור, וע"פ האמור וכן הועב נדר קאי על ממין, אבל איסר קאי על התענית שבו מתמעט איסר מדה הנפש והבו לאיסר איסר על נפשו, ר"ל שגדר להתענות שבו מתמעט ממנו שיעור איסר אחד, ו"ש כאן כמדומה אהה איסר אני ניטל ממך ר"ל. כמדומה אהה סופיק לך התענית שמתמעט מדה נפשך שיעור איסר, לא כן אלא אני נוטל נפשך כולה ממש :

ש"ס. קרא עליו המקרא הזה לא ימוש ספר התורה הזה מפך. פירוש לא אהר לו בפירוש שאסור אלא קרא עליו המקרא הזה בלבד שרצה להסיב לו על שאלתו, וגם מבקש אותו לכו דרכו, לכך קרא עליו המקרא הזה שנתכוון לברכו בכך, ויחא יבין מזה תבונה על שאלתו :

דף ק'. מניחם שפיה לר בעשנה לבור בתוכה. כראה מלאה עשן כדי שיהיו גידונית בעשן על אשר דבקו בשלה קליפית. שהם נחש סרף עקרב דר"ה שלהם עשן, ולכן ראש גיהנם גימל אשר מלאו הוא מיל שהוא שיעור הקטן של מהלך האדם, כי יש שיעור שעה, ויש פרסה, ויש מהלך יום, ויש מהלך שבוע, ויש מהלך חודש, ויש מהלך שנה, ונרמז בראש איתות גיהנם שיעור מיל שהוא מהלך הקטן לרמוז שפתחה לר וקטן. ואמר עוד ושמא תאמר כשם שפיה לר כך כולה לרה, ובהו יהיה הרוחה לרשעים הגידונית בה שיהיה כל אחד גיפן מגין על גיפו של חברו מתמנה שהם דבוקים זב"ז, ואין האש שולט בכל לדרין שלהם ת"ל העמיק הרחיק- שהיא רחבה מבפנים שכל אחד שימר במקום פניו לעלמו שאו האש וולקת בו מכל לדרין, ואין לו דבר המגין בעדו, ושמא תאמר למלך לא הוכנה כלומר למלך של הורה כמו אלישע אחר, דאמרו עליו מתחלה לא מידן לדון ליה בניהנס מפני שטק בתורה ולא יתי לג"ע מפני שחטא ויאל לתרבות רעה, ת"ל גם היא למלך הוכנה כאשר עשה רבי מאיר ע"ה שבקם דיתו אלישע אחר לגיהנם כדי שיתכפר לו, ושמא תאמר אין בה עלים פירוש גיהנם של אלישע אחר וכיולא בו, אין בה גחלים הנעשים משריפה עלים מפני שהם עסקו בתורה שנמשלה לעץ ולאש דהכיב עץ חיים הוא, ולכן אין ראוי שיהיו גרונים בניהנס של גחלי אש הנעשים מן עלים אלא יהיו גרונים בניהנס של עשן בלבד, וכמ"ס רבי מאיר שילא עשן מקברו של אחר שהוא הוכחה שידון בניהנס של עשן, ת"ל מדורחה אש ועלים הרבה, פירוש גיהנם של זה שיהיה חכם בתורה בהיותו צעור, ו"ש בה גחלי אש ומדורחה עלים, אש"פ שטק בתורה שנמשלה לאש ונמשלה לעלים, ושמא תאמר זה שררה של הורה, זו של אלישע אחר וכיולא בו שהועיל לו ליגנס לגיהנם בשביל כפרה ולא הועיל להכניסו לג"ע ליבש במקום הראוי לבעלי תורה- על שלחן הגדוקים ותקמים חבירין, תלמוד לומר ונחה שלחך מלא דשן שישב על שלחן הגדול וסעלום עם גדולי חכמי ישראל ולא ישב במדרגה קטנה שבג"ע. ונ"ל בס"ד לרמוז בפסוק זה דאמר ונחת שלחך מלא דשן, דשן דשן הו"ה דמלוי ע"ב וקס הו"ה דמלוי ס"ג שהם סוד חכמה ובינה עולים מספר קס"ד ומספר קס"ו ברוב הנקרא לחוכים ושניהם המה מספר ש"ן, ומשם יהיה השפעה גדולה מאד, וידוע דבתורה יש הרבה חלקים שהם פיר"ס וכל חלק נקרא קרן לבין לור, כי נר מלוא ותורה אור, וכתוב ונגה כאור תהיה קרנים מידו לו, ואמר קרנים לשון

פרק שנים עשר.

דף ק"ג ע"ב. תלושים לך מנגד זה ה'וקח הבורא משה לשנה. נראה לפרש בס"ד דבר זה נרמז בפסוק זה, כי נגד איתות חיים באלפא ביתא יש איתות עי"ס כ"ף כ"ף נ"ו"ן אשר במלואם עולה מספר השכ"ה כמנין דאנה שנה בשנה, ו"ש חייך תלושים לך מנגד, ר"ל ביות ות שהם נגד איתות חיים שם רמוז ענייך ומלךך בזה שיהיה לך דאנה שנה בשנה כי תדאג בשנה זו על שנה האחרת הבאה, שאיך יודע אש יהיה לך ממות לשנה הבאה לקנות תבואה, וקמ"ס רש"י ז"ל :

ואומריו ופחדת לילה ומהם הלוקח הבורא מערב שנת לערב שנת, נמלא זה בכל ערב שנת שהוא יום שבו דו"ג על לחם ששה ימים שהם יום שנת וחמשה ימי השבוע עד יום שישי ולא עד בכלל, ונרמז זה בכחוב ופחדת לילה הוא ליל ערב שנת על ו"ו ימים, כי ביום ששי לריך להביא לחם ששה ימים מיום שנת נד יום שישי הבא, וכליל ערב שנת. דואו אס ימלא ביומוח שרוב ערב שנת לחם ששה ימים, וזהו לילה וימים קרי ביה לילה ו"ו יומם, ומ"ס לא תאמין בחייך זה הסומך על הפלטר לקחת ממנו צבורך דבר יום ביומו, נמלא בכל ימיו דואו בכל לילה שמוא למחר לא יהיה לו ממות לקנות בהם מן הפלטר, או שמוא הפלטר לא יאשה בו ביום :

דף ק"ד ע"ב. מה נשתנה מנחה שנאמר בה חמשה מיני טיגון. נ"ל בס"ד הוא חזיל לפי דרשתו שדרש העני כאלו הקריב נפשו, וידוע דהנפש בלילה מן חמשה חלקים של נרנח, כי כל א' מן נרנח"י יש בי כללות נרנח"י, ולפ"ו מובן העטם שנאמר במנחתו חמשה מיני טיגון כדי שיכון העני לכלול חמשה חלקים של נפשו עם המנחה שנקריב בחמשה מיני טיגון, דאז עי"ב מעלה עליו כאלו הקריב חמשה חלקים של נפש :

ש"ס. ח"ל עבה לי מן חמשה מיני טיגון כדי שאהיה מומך. ו"ל משמע דהולס הא בהא דמחמת שעישה לו מיני טיגון או יהנה ממנו ואיך תליא הא בהא, אדרבה אם יעשה מיני תבשילין יהנה יותר, ונ"ל בס"ד הכונה אש"פ בזה העני אפשר שילום ממות מאחרים ודוחק עלמו לעשות מיני תבשילין לצבור המלך אם יעשה כך לא יאמרו העולם דהמלך אהב אותו ע"כ אבל ונהנה ממנו אלא יאמרו זה העני מנין לו ממות לעשות הולס מרובה במיני תבשילין, ונודאי כי המלך נתן לו ממות לקנות בשבילו בשר וטופות ומיני פירות כדי לעשות לו התבשילין, והמלך אכל ונהנה מביס, וזה העני הוא כמו המלך וזה כבוד יש לעני ברוב זה, ומהיבא מוכח שהמלך חיבה את זה ובה לאכול משלו, אבל אם העני הזה לא יבוא למלך מיני תבשילין אלא יעשה לו מיני טיגון- שהוא מאכל עניים, א"ל לומר שהמלך נתן לפרשות לעשות לו בהם סעודה של עניים, ונודאי זו הסעודה של מיני טיגון עשה איתם העני מביס, כי המלך אהב אותו ורצה לאכול משלו ועשה זה כפי יכולתו, ונמלא המלך נהנה מן העני ולא נהנה ממותו שלו, ולכן ח"ל אש"פ שאחיה הדחיק עלמך או הולס מאחרים והעשה לי מיני תבשילין לא תעשה בן, וכן שאם תעשה בן לא יאמר אני נהניתי משלך אלא יאמרו אני נחתי לך ממות שתעשה לי בהם סעודה ואחיה

ש"ס ח"ל שמי את. עיין רש"י ז"ל. ועוד נ"ל בס"ד רב היה שמו אבא, אך אפילו תלמידיו היו קורין אותו בשם אבא. כמ"ס צביף יומא חזיל אבא למקטל גברא. והעטם כי אבא הוא לשון אב שהוא לשון חשיבות שהיה אב בתורה, וכן אברך דין אבא למלאך, ו"ס שמי את. כלומר ראוי שיהיה נקרא בצמי שהוא אבא כי חכם גדול אהה ואיך דבר זה יהיה נעלם ממך :

ש"ס דקרו ליה אהא דאהא. נ"ל בס"ד ידוע בין הקב"ה ובין ישראל לא יש חמלעי. לכן נקרא אהי ישראל. אבל לגבי אה"ע יש חמלעי ולכן נקרא לגבי דידם אהי האלים הם השרים שלהם. והנה הגויים שיושבים מלור כלפי מערב שתין מכירין בכבודן של ישראל חושבים שגם לגבי ישראל נקרא אהי האלים ולא נקרא אהי ישראל, ולכן אמר דקרו ליה אהא דאהא. אבל מליר עד קרחני מכירים בכבודן של ישראל ומודים דנקרא אהי ישראל :

ש"ס נושא אשה ואח"כ לומר תורה. נ"ל בס"ד נרמז זה בחיותות מנחה, דהנושא אשה נקרא אהה שהוא מספר מה ירמזו בחיותות מנחה ובשלומד תורה ובה לחן. דכתיב אילת אהבים ויעלת חן שמעלה חן על לומדיה. וזה הן נרמז ג"כ ברותיות מנחה שהוא חן מ"ה, אס"מ"ס של מה נרמזה קודם ח' של חן לרמוז ילמוד תורה ואח"כ יא אשה, ובה יבין מלא אשה מלא טוב ויפק רצון מה'. תחלה מלא אשה ואח"כ ימלא טוב זו תורה, דפתי' כי לקח טוב נתתי לכם, ועפ"ו יפק רצון מה' כי שם הו"ה ביושר תחלה שם י"ה המאיר באש ואשמו בכחולין, ואח"כ ו"ה שרומזים לתורה שנכתב שהיא ה' ספרים, ויהיה שבע"פ שהיא ששה סדרים, ולכן ו"ה לשון שמחה כי פקודי ה' ישרים משמחי לב :

ש"ס לעולם זאת על ישראל, א"ר גדל א"ר מוצח בנתי ומיכאל הכר הגדול עומד ומקריב. ו"ל מה שייכות יש לדרשה זו עם דרשה הקודמת, ונ"ל בס"ד דקשיא ליה לתלמודא בדרשה הקודמת, ת"ח העוסקים בתורה בלילה כאלו עוסקים בעבודה, והלא עבודה בלילה ליכא גם בזמן שבהמ"ק קיים, לכך הביא דמוצח יש למעלה ומיכאל מקריב עליו קרבן, ושם למעלה אין הפרש בין יום ללילה דאין להם חוסך ואיכא עבודה גם בלילה. ומ"ס דברי ר"ל דאמר כאלו נבנה בהמ"ק בימינו, גם בזה יש סמך למאמר דלעיל דקשיא ליה איך קאמר כאלו עוסקים בעבודה, והלא הם עוסקים בתורה בכל מקום, ואם חשיב עסק התורה עסק עבודה קרבנות, נמלא מקריבים חין לבהמ"ק ואסור משום שחטי חון, לכך הביא הא דר"ל כאלו נבנה בהמ"ק בימינו, נמלא על יום נעשה לבהמ"ד וכל מקום שלומדים בו דין בהמ"ק וז"ל מקריב בבהמ"ק :

ש"ס אינו לריך לא עולה ולא מנחה. נ"ל בס"ד לדרשה ר"ל דקאמר כאלו בכף דומיין אין זה עולה ומנחה ממש, אבל רבא ס"ל עולה ומנחה ממש, לז"א אינו לריך עוד לעשות עולה ומנחה דדי לו בזה, וקיש עולה בתחלה לא מציעא טולה דכולה כליל ואין בזה הפסד לכהנים, אלא אפילו קרבנות דאיכא בהו הפסד לכהנים אינו לריך להביא עוד :

ש"ס אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכין את לבו לשמים. עיין מ"ס בס"ד במסכת שבוטות ע"ס, ונ"ל בס"ד דארו"ל בקדושין דף ע"ל וב ארס ולא עבר עבודה ניתנים לו שכר כעושה מלוא, וכתב הרב ערבי נחל בשם הש"ל ז"ל גם שמירת מלות ל"ת נחשבים למעשה במה שמתעורר האדם לחשוק הדבר ההוא בלבד ומתעורר ואומר הנני מניח לעשות בשביל שלוני הבורא ית"ש, ככא דתניא רשב"ג אומר אל יאמר אדם אזי אבשי בבשר חזיר אלא יאמר אבשי ואבשי, ומה אעשה אבי שבשמים נזר עלי עכ"ד ע"ס, נמלא הביטול שמבטל חשקו ותאוותו בעבור גיורת

ואחיה שליח כמו המלך המבשל בביתו, על כן תעשה לי מיני טיגון שהוא אכילה כל עניים, ובה יודע כי לא מנעיית עשית, כי איך אפשר שיתן לך ממות לעשות לי סעודה של עניים, אלא ודאי משלך עשית ואני איני אוכל משלי אלא אוכל משלך ונהנה ממך, ובה ניכר שאני אהבתיך :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד כונת המאמר משל למלך שבה לעיר אחת מערי ממלכתו עובר, אורח ובאיתה העיר נמליים שרים ועבירים גדולים אשר יש לאל ידם להביא לפני המלך סעודה של מלכים, ויש עוד שם בעיר הריז חובדים בעלי לאן אשר מחיתם הוא מן הלזן אוכלים מחלבין ולבשים מלמרחן, וכאשר שמעו השרים שבה המלך לעיר כל אחד מן הגדולים התין בביתו סעודה גדולה הרחוקה למלך, ו"ו כל אחד בה לפני המלך להזמינו על סעודה בביתו וכולם ילאו לקראתו כדי להזמינו על הסעודה, אך המלך רצה לאכול אותו היום אלא איכר אחד בעל לאן כי יאהב אותו הרבה וחשב דודאי- לא יעחוו השרים והגדולים לאכול אלא האיכר כי יאמרו הין זה כבוד מלכות, מה עשה כשהגיע זמן הסעודה והיה כל אחד מקוה שיחפון המלך לבה לאכול בביתו, אמר המלך לכל העומדים לפניו אני הונני יכול היום הזה לאכול תבשילין של צמר, ומני מזרחיני לאכול חמאה וחלב, וגם חלב חמון בקורין בלעז יגורטי' ובערבי לבן, וגם לשתית בשביל רפואת גופי מי חלב בקורין בעדדי רוב', על כן מוכרח אני לילך שעה זו אלג האיכרים בעלי הלזן אשר נמלא ללם מוכן ומזומן חמאה וחלב ויגורטי' וגם מי חלב בקורין רוב', ובה שתקו כל השרים והגדולים ולא ענו דבר כי אכילה ושתיה זו היא מוכרתת לפי מוג גיפו ורפואתו, דא"ל לאכול תבשיל צמר, ו"ו ממילא ובה אותו האיש האיכר בעל הלזן שובח המלך לךך אהלו ויאלל מן המאכל הנמלא אללו, וכן הענין כאן ובר הכחוב חמשה מיני טיגון במנחת העני מפני שהטיגון הוא מאכל עניים, ורצה הקב"ה לעשות שבת להעני שתהיה מנחתו הקלה נמנית עם קרבנות היקרים והחשובים ומזבירים, להודיע כי הדלות של העני היא סיבה שיהיה נבחר קרבנו כמו קרבנות המזבירים והחשובים, כי כיון שהי"ת לזה שיגיא מיני טיגון נעשית הבאה זו חבובה ויקרה כהבחת קרבנות החשובים, מאחר שהי"ת ליה בכך ורצה בכך ודל לו זהו כבודו :

פרק שלשה עשר.

דף ק"י. הביאו בני מרחוק הלו גליות שבבבל שדעתן מיושבת עליהם בגנים. פירש רש"י ז"ל דעת זכרים מיושבת עליהם יותר מכל נקבות. ו"ל במהו איירי אש בענין הרחבת הסכל דארו"ל נשים דעתן קלה הול"ל דעתן נוספת או רבה, ואומרו מיושבת משמע דהזכרים אין להם ערדת הסכל כמו הנקבות ובאמת קחוינן להפך כי לזכרים יש להם ערדת הסכל עשר ידוע על הנקבות מאחר דפרנסת הבית עליהם יש להם ערדה גדולה במליחית הפרנסה אבל האשה יושבת בירכתי ביתה ואין לה ערדה בפרנסה שהיאש מביא ומניח לפניו, ונ"ל בס"ד דלבין בן ובת יאמר על זמן קטנותם שלא גדלו בגנים הרבה, ורבת יש לה ערדה גדולה בשביל נכחין שלה כמא לא וכל אחיה למזוא לה נדוטיא, ובמה תנשא, ושמא הפול בחלק רע בליעל ושמא לא תמלא חן בעיני רוחיה לישא איתיה, ובזאת ובזאת מחשבות טעות עוברים בלבבה ויהיה לבה ערוד בדבר זה, וגם אחר שתנשא עדיין לבה ערוד ודעתה מבולבלת שמה לא תתעבר וישא בעלה אשה אחרת, אבל הזכר אין לו סוס ערדה מדברים הן מלד הנכחין כי הוא לוקח ממין ואינו נותן, הן מלד העקרות כי הוא מושל באתו ואגידה ביה בכל חופן שיהיה :

גזירת השי"ת חסיד מעשה, ולכן נותנים לו שטר כעושה מל"ת עשה, וז"ל אחד המרבה שמועה מל"ת עשה כהנה מרבה כוחות הקדושה ומרבה כח היל"ט וכח הנפש שלו, ואחד הממעט שמועד מל"ת עשה מעט כח היל"ט והתאוה שבו בעת שמבטל חשקו ותאוהו שטר אחד להם, ד"ה ג"כ חסיד עשה מ"ע אך בקנאי שמכוין לבו לשמים, ר"ל הא דמבטל חשקו ותאוהו הרעה ללא משום מורא שטר ורם או שאר סיבות, אלא בשביל כבודו יתברך שהוא לא לעשות איסור זה:

אין יובן ע"ד שאר"ל גדולה עבירה לשמה כמורה שלא לשמה, ומל"ת גבי אהרן הע"ה וג"כ יעל שקבלו שטר על מעשה עבירה בשביל שהיתה כונה לש"ס, וז"ל אחד המרבה במל"ת אשר ל"ה ל"עשות איהם, ואחד הממעט שמועה מל"ת עשה ה' שלא לעשותם, ולמלא ממעט בשמירה הלאוין כאשר עשה אהרן הע"ה בעגל, ויעל בסיסרא, ויא"כו זכור לטוב בשחיטת חוק, וביולא גם זה מקבל שטר, אך בלבד שיכוין לבו לשמים, שיהיה עבירה לשמה:

ואומר יכוין לבו לשמים, דאחותיו לב עם אותיות שמים יהיה מהם היבט משלבים, שיכוין האדם במל"ת לשלב עם הו"ה עם שם אר"י כבוד יאהדונה"י שהם סוד קב"ה, או אותיות לב עם אותיות שמים יהיה מהם לירוף ישלם מ"ב שישלים עם בן מ"ב כבונתו. או יובן שמים אש ומים הפנימים הם ועושים שלום זע"ז שדרים יחד בשביל לקיים רצון הבורא יתברך שערף אש ומים ועשה מהם שמים, כן בלב האדם יש משכן ליה"ט ומשכן ליה"ר והם הפנימים, אך הדיק יעשה שיהיה שלום ביניהם, כמ"ס גבי אברהם

כי מלאה את לבבו נאמן לפניך, לבו לא כאמר אלא לבבו, ר"ל י"ה"ט ויה"ר ביחד, וז"ל יכוין תבונה לבו שיש בו שני הפנימים כמו שמים שהם מאש ומים דהפנימים הם ועושים שלום ביניהם, וכמ"ס המפרשים על מ"ס עושה שלום במרומיו, הוא ברחמינו יעשה שלום עלינו:

ש"ס. רב אר"א בר אבהו אמר מהכא ברבות הטובה רבו אוכליה, ומה יתרון לבעליה כי אם ראות עיניו. פירש רש"י ז"ל לבעליה זה הקב"ה כי אם ראות עיניו שזה מתכוין לטובה, והיינו כי המעשה גלוי לכל, אך הטובה והשמחה אין רואה אותה אלא הקב"ה, והוא רואה הכונה והשמחה של זה הממעט בשמחה כמו איתו המרבה, לכן אחד המה בשכרן במתנה לחיים בדרך החיים:

ודע כי שמעתי שהקשה ע"פ הרב מור זקני רבינו משה חיים זל"ה לתלמידים למה ליה לתלמודא הני קראי, והלא למדנו זה מדכתיב ג"פ ריח נחוח בבהמה ובטוף ובמנחה ובנוז' במשנה, ויתרון להם קרא דמתוקה בנת העובר בא ללמד אפילו אם הוא עני והביא קרבן עני, אך אהו זמן היה עשיר באמת כגון שנפלה לו ירושה במקום אחר, ועדיין לא ידע בה אש"ה קרבנו רלוי ויש לו שטר, ופסוק ברבות הטובה בא ללמד על עני שהביא קרבן עשיר אש"ה שיהיה עני על חיוב שלו, עכ"ל לר"ך שיכוין לבו לשמים, ולא יועיל לו יתרון זה שהביא חוספת על החיוב שלו, יען כי ברבות הטובה שהביא קרבן עשיר אש"ה רבו אוכליה הכהנים, עכ"ז מה יתרון לבעליה הקב"ה כי אם ראות עיניו שזה היה מתכוין לטובה, וזה העיקר, ובעבור הכונה שאין נראית אלא לעיני השי"ת יספיע לו שפע טובה וברכה **והיים**:

בשם ה' נעשה ונצריה
ליקבה"ו

חזקונין

פרק ראשון.

שהם ערומים בדעת כלומר חכמים גדולים, ועכ"ז משימין עצמם בעבור לימוד התורה כבהמה, דהיינו כבוד לעול וכחמור למשוך, כאלו זה הוא החתלתל בלימוד שלר"ך לערות הרבה:

ש"ס. וכל היבא דכתיב בהמה גריעותא היא, ג"ל בס"ד כוונת המקשן היא כי בצרייתא קאמר מן הבהמה להביא בני אדם שדומין לבהמה דדריש מ"ס מן הבהמה לישגא יתירה הוא, שכבר פירש ואמר מן הבהמה מן הצקר ומן הלאן תקריבו את קרבנכם, אלא דכתב מן הבהמה הוא לרמיון ללמדנו על בני אדם שדומין לבהמה שנתקבל מהם קרבנות אשר יביאו, מיהו הבהמה דמדמי האדם בה יש בה שתי חסרונות הא' הוא שאין בה דעת וחסרון זה אינו גריעותא בבהמה יען כי כך בראה הקב"ה בלא דעתו דרק לאדם חגנו בדעת ולבהמה לא חגנה, וחסרון הב' שדורסת וצועעת ונוגחת ומזקת, וחסרון זה הוא גריעותא בבהמה מפני שעושה כן בצחירתה וביל"ה הרע, על כן לר"ך לדעת הדמיון הזה שמדמה הכתוב בני אדם לבהמה לאיזה דבר מדמה האדם לה, אם לענין חסרון דעת שזה אינו גריעותא בבהמה דהיינו שמדמה לה לאותם בני אדם שהם צורים ועמי ארצות שאין בהם דעת, או"ד הדמיון הוא לענין חסרון ש"ס כי גריעותא בבהמה היא דורסת וצועעת ונוגחת ומזקת, וזה הדמיון הוא רק בבני אדם שהם פושעים ורשעים מדמה אותם לבהמה לענין חסרון זה שהיא גריעותא בבהמה:

והנה רישא דברייתא דקאמר מן הבהמה להביא בני אדם שדומין לבהמה יש לפרשו דחיי"ו בחסרון דעת ש"ס בבהמה שאין בו גריעותא לבהמה, ולהאי דממה לבהמה את בני אדם שהם צורים ועמי ארצות שאין בהם דעת, דמדמה אותם לבהמה שאין בה דעת, ובא הכתוב ללמדנו בדמיון זה שלא נאמר אין לקבל קרבן מאותם צורים ועמי ארצות שאין בהם דעת משום ש"ס לחוש שמא קרבן זה הוא גזול או גרבע או נעבד כיון שזה המציאו הוא צור ועם הארץ שאין בו דעת לברר ולהבחין בדברים אלו לר"ך בא הכתוב ללמד אפילו בני אדם אלו שהם צורים ועמי ארצות שדומין לבהמה שאין בה דעת נקבל מהם קרבנות ולא חיישינן אותם חששות, וכיון דאמרין שבא הכתוב ללמדנו בדמיון הבהמה על בני אדם צורים שאין להם דעת יש לומר דאם המציאין הם רשעים ופושעים בלא דלא מקבלינן מנייהו כי אלו יביאו גזול וגרבע ונעבד ולא אכפת להו, אמנם מסיפא דברייתא דקאמר להדיא מכאן אמרו דמקבלינן קרבנות מפושעי ישראל, משמע דהא דקאמר דמקבלינן מבני אדם שדומין לבהמה, הדמיון הזה הוא לחסרון ש"ס כי גריעותא בבהמה דהיינו שדורסת וצועעת ונוגחת ומזקת שדומין לה בזה אותם שהם רשעים ופושעים דהא קאמר להדי' מכאן אמרו דמקבלינן קרבנות מפושעי ישראל:

דף ב'. טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר. פירוש טוב ממי שנודר ואינו משלם מיד אלא לאחר זמן וממי שנודר ומשלם מיד דהיינו תוך שעה אחת הוא שאינו נודר כל עיקר, כלומר אינו מוכיר בפיו לשון נדר לומר הדי עלי אלא אומר הרי זה דאין כאן נדר כלל דברי רבי מאיר, אבל ר' יהודה לומר טוב מזה ומזה דהיינו ממי שנודר ואינו משלם אלא לאחר זמן, וממי שנודר ומשלם מיד דהיינו תוך שעה אחת הוא הנודר ומשלם תוך כדי דבור, שאומר הרי עלי והספן או הכסף בידו וניתנו תוך כדי דבור מפני שזה ב' מלות, האחד מל"ת הנדר שאמר הרי עלי שחייב עצמו לדרקא, והב' מלות הפרשין שפרע תוך כדי דבור ישלם נדרו, משא"כ אם אמר הרי זה אין בידו אלא מל"ת אחת שהקדיש הספן או הכסף:

דף ה'. כהני גורן עגולה כדי שיהיו רואין זא"ז. ג"ל בס"ד טעם אחר מלבד טעם שרואין זא"ז, והוא כדי לעורר אותם שיהיו רואין העולם חלו חייב וחלו זכאי, וזו יורה לעשות משפט אמת כדי להכריע לזכות. ועוד ג"ל בס"ד דדייק הכי, מדחזינן שעשה השי"ת שליחות זו ע"י העורב שהוא טוף עמא והכל שוגאין אותו ולא עשה ע"י יונה או שאר טוף טהור, אלא ודאי דמייתי מבי עבתי דאחאב, ולכן שלח לו שליח הדומה לו כמ"ס לא לחנם הלך וזריר אלל עורב אלא שהוא מין במינו:

ועוד ג"ל בס"ד מפני שאחאב היה רודף אחריו להרגו, ובפרט איזבל אשתו שנשבעה על כך והם מחפשים אחריו להפשו לר"ך לא מנעיה בלא יכלו לתפשו אלא הוא אוכל ונזון משלהם לחם ובשר בכל יום, ואינם מרגישים ואין יודעים בדבר זה, כי זה דרכו יתברך המפליא לעשות נסים בעניינים כאלה, וכאשר עשה עם משה בחיורו עם פלאי כאשר הושיע בתוך התיבה ניאור שלא שלח מלאכו ליקח אוסו ולגדלו במקום אחר, אלא בגלגל הללחו על ידי זה פרעה אשר היה חושב להטביעו, והוא עוסק ומשתדל בדבר זה לעשותו בימים ובלילות עד כי חשב שכבר הללית בכך והושלך בנהר ואמר האח, ובאמת צהו לקחתו וגדלתו והביאתו לבית אביה והוא יושב בחיק אביה ולא ידע שזה הוא האיש אשר עתיד להכותו מכוח רבות ויוליח את בלעו מפיו, וכן ענין זה עשה השי"ת לאיבו זכור לטוב, ודע דודאי קמי שמיא גליא היתה שחיטה כשרה, אך אם לא היה מהיר לו הקב"ה לא היה רשאי לאכול, ומה שהיה הדבר הזה ע"י העורבים ולא ע"י עופות אחרים להודיע גדולתו של הקב"ה שמשנה הטבעיים בעבור הלדיק, כי העורב אכזרי על בניו וב"ס על אחרים, ועכ"ז עשה נהפך לאהבה להביא ערף לאיבו זכור לטוב:

שם ע"ב. ערומים בדעת ומשימין לעצמם כבהמה. ג"ל בס"ד הכונה דאר"ל לר"ך האדם להיות בלימוד החורה כשיר לעול וכחמור למשוך, ולפ"ז היינו רבותא דידכו

ועל זה בא המקשן להקשות וכל היכא דכתיב בהמה גריעותא
 היא כלומר כל היכא דכתיב בקרא בהמה לדמיון
 שמדמה בה בני אדם כוונתו דמיון הוא לענין שיש בו
 גריעותא, שמדמה לה את בני אדם שהם פושעים ורשעים
 כדאמרת הכא הוי דמיון לבהמה הוא לענין חסרון שיש בו
 גריעותא לבהמה שדורסת ומזקת, ועל זה מדמי לה את בני
 אדם שהם רשעים ופשעים, והא כתיב אדם ובהמה חושב
 ה' ואמר רב אלו בני אדם שהם ערומים בדעת ועושין עלמן
 כבהמה, ובע"כ לר"ך אחת לפרש דמיון זה שמדמין עלמן לבהמה
 היינו לענין חסרון שאין בו גריעותא לבהמה והוא חסרון הדעת,
 כן הם הע"פ שערומים בדעת עושין עלמן כבהמה שאין בה
 דעת, דא"ל לפרש שטושין עלמן פושעים ורשעים כבהמה,
 שבוטעת ומזקת בבחירתה, ואיך כאן מפרשין דמיון בני
 אדם לבהמה הוא לענין חסרון שיש בו גריעותא מדמי לה
 לבני אדם שהם פושעים ורשעים ומזיקין, ומבני ההם כתיב
 אדם ובהמה, וכיון דכתיב שם אדם סמוך לבהמה משמע
 דאיירי בדמיון שאין בו גריעותא, והיינו בחסרון דעת דקאי
 על בני אדם שאין בהם דעת ולא על רשעים ומזיקין, כי
 אלו אין נקראים בשם אדם כוונתו :

ובזה נראה קושיא רב גור אריה ז"ל שהקשה דמעיקרא
 פריך מדברי רב זכא ומעלייתא היא וסדר פריך
 להפך דבהמה גריעותא היא, וא"כ בלא"ה הו"ל למפך
 מדברי רב מאי קרא דורע בהמה עכ"ל, וזוהי הפיאות
 שכתיב בס"ד נחא דמעיקרא ליכא קושיא על דרשה דרב
 מהאי דרשה שדרשו בסוטה על פסוק ורע בהמה דמוקמי
 ליה שבא לדמות לבהמה בני אדם זכרים שלא קראו ולא שמו
 מ"ת, כי דרשה רב בפסוק אדם ובהמה נמי הכי הוא,
 דמפרש שהם חכמים ועושין עלמן חסירי דעת כבהמה,
 ומאי קושיא איכא מזה, אך אחר שראה המקשן שפירך לו
 ההם כתיב אדם ובהמה דסדר כיון דכתיב אדם שהוא תואר
 חכוב סמוך לבהמה, ש"מ דדמיון זה של בהמה איירי בבני
 אדם שהם חכובין אלא שיש ענין ועושין עלמן חסירי דעת
 כבהמה מחמת עוניה, א"כ הך דרשה דורע בהמה אמאי
 דרשי לה בחסרון דהית ביה גריעותא דהיינו בבני אדם
 שהם זכרים באמת שדמיון באמת לבהמה שהיא חסירה דעת
 באמת, יפרש לה בבני אדם ענין שהם איגס חסירי מדע
 באמת ורק הם עושין עלמן חסירי דעת כבהמה משום עוניה
 כמו דדרשת כן בפסוק אדם ובהמה חושב ה' משום דסמך
 אדם לבהמה, דהכא נמי כתיב ורע אדם ורע בהמה ג"כ
 סמך אדם לבהמה, ומשני כאן לא כתיב סמוכה לשם אדם
 לשם אדמה, כיון דחלקיה קרא בחומר ורע אדם ורע בהמה
 דנקיט ורע בכל חד, ולכתיב לא דרשינן לה לומר שהם ענינים
 וחושבין עלמן כבהמה, אע"פ שהם חכמים בעלי מדע אלא
 דרשינן ליה לגריעותא שהם זכרים שלא קראו ולא שמו
 ת"ח שבאמת הם חסירי מדע ודמיון לבהמה באמת ולא
 מדע עוניה :

מיהו לכאורה י"ל אמאי לא הקשה מפסוק משלי י"ב
 ודע לדיק נפש בהמות, דאיתא בגמרא דף נו"ן
 שפרשה הוהו אשהו כל רבי עקיבא על אשהו של הלדיק
 שדומה לבהמות והוי דמיון למעלייתא, וי"ל ההם לא
 מדמה הכתיב אשהו של הלדיק לבהמות, אלא הכי אמרה
 יודע לדיק נפש בהמות וחס עליה למלאכה חלוטה ולא יבונה
 וכ"ש שנותן לב לדעת רעין אשהו למלאכה חלוטה ולא יבונה
 ולא יחקה, וכן פירש במגלות פשטיה דקרא הנו"ן וי"ל
 הלדיק נותן לב לדעת אף רעין בהמהו למלאכה חלוטה, כי
 קאי אילן מדת הרחמנות ע"כ :

דף וא"ז, הלך רשב"א וסיפר דברים לפני ר"מ. פירוש
 לא א"ל לא אלק אלא ספר כך אמר לי
 הסבא שראו לעשות חומרא כזאת, דהא אמר אש בעל נפש
 אזה, ור"מ גזר לאסור מדינא, ושאל תלמודא מ"ע אחר

הנשמות, אך עכ"ל חגי יש לי יתרון עליך, כי אחת מזה
 שלך שאתה הולך לעשות היה עידנה בספק דשאל קודם
 שהגיע למקום פדיון שבזוים אחד שתעבור הנהר תחזור
 כך ולא תקיים או תחלק מן העולם אחד שתעבור הנהר
 ולא תגיע למקום פדיון שבזוים, או יולדו עוד סיבות אחרות
 בביטול המזוה, אבל חגי בטוח בקיום מלותי בודאי שאין
 לי כל אותם סיבות הנזכרים באלה בביטול המלות, והשיב
 לו רשב"י אם לא תחלוק נזרתי עליך שלא יעברו כך מים
 מעולם, אין כוונתו על מי הנהר אלא כוונתו על השפע
 הנקרא מים כגמך מן מחלב הנשמות למחלב
 המלאכים ע"י מלות ששישים הלדיקים, ואני אוכל לנזור
 דהשפע היורד ע"י מלות שלי מן מחלב הנשמות למחלב
 המלאכים לא יגיע לך ממנו חלק, כי המים האלה שלי הם,
 ואוכל לנזור שלא יעברו כך לעולם, מאחר שאתה אינך
 מקבל דברי לעשות רעיו לחלוק לי כדי למהר לעשות
 מלותי, ונמלא אחת מפסיד השפע המגיע לך משל מלות
 שלי, וכיון ששמע כך חלק לו :

ועוד ג"ל כ"ד הטעם שהקדים המלאך מעשה רשב"י
 למעשה שלו, כי יש יתרון במעשה רשב"י על מעשה
 שלו בבהמה דברים, הא' שרשב"י הלך לפדיון שבזוים שיש בזה
 פקוח נפש והלכת נפשות ונפיק מינה חורבא אש יתעב, אבל
 הליכת מי הנהר לים אע"פ שזו היא מלוא לקיים גורמו
 יתפך שגזר כל הנחלים הולכים אל הים אם יתעב אזה
 רגשים לא נפיק מינה חורבא, ואפילו אם לא ילכו מי הנהר
 כלל חגי יולא מזה הקלה, ועוד כל מלוא שיעשה האדם
 יש לה יתרון גדול על מלות המלאך, כי יש בזה פקוח גדול
 למותו ופסוד שמים, מפני שהאדם חומרי והחומר שלו וילכו
 הרע מונשו לעשות המלוא, ועכ"ל נלחם ביורו ועושה,
 משא"כ המלאך לית נביה הני, ולכן הקדים מעשה רשב"י
 למעשיו, אך עכ"ל טען שאינו חייב לחלוק מפני ששלו בודאי,
 ושל רשב"י ספק :

שם, ודילמא הכא נמי חדא זמנא פירש רש"י שהוא
 היה מתירא פן אחד שיעבור הוא יטעמו המים
 את החולכים אחריו, ולכך אחד שנעשית הבקיעה לפניו
 לזוהי שחשאר הבקיעה עד שיילא אהו גברא מן הנהר לעבר
 השני ליבשה ועד שיילא אהו טייעא נמי, ודע דאין לנקבות
 למה הולך לזוהי כך יולך את השנים לפניו והוא אחריהם
 ואו אין כאן חשש, ד"ל לא רצה לעשות כן מפני שראה
 דהמלאך עובר לפניו בראש ואיך יניח אהו השנים בינו
 ובין המלאך דנמלא המלאך הולך לפני הדוויות אלו במקום
 הבקיעה, ולכן הוא הלך ראשון והשנים הולכים אחריו :

שם, אלא במשה וששים רבוא. עין קשא איך רבי יוסף
 אמר להדיה נפיש ממה וס"ר. וי"ל בס"ד כונת
 רב יוסף לומר נפיש מעין משה וס"ר, כי מ"ס של משה
 אינו מ"ס היתרון אלא רוצה לומר מעין, ובמ"ס רז"ל ע"פ
 מנשים באהל סבוכך, דאם הוא מס יתרון מאו ניכר נשים
 באהל שרה רבקה רחל לאה, וכי אורח ארעא לומר הכי
 שתייה יתירה עליהם, אלא מאי מנשים באהל מעין נשים
 באהל, והכא נמי הכי קאמר נפיש חיליה מעין חיליה דמשה
 וס"ר. אי נמי הכי קאמר נפיש בנס זה מחמת הגם של
 משה וס"ר, כי מקור הגם של בקיעה שנפתח אל מרעה
 וס"ר ממנו ילך שפע נס בקיעה זו :

שם ע"ב, עניה זו הולכת לעשות רעין קונה. קרא עניה
 כי ממעשה נראה שמגולגלת בה נפש אדם, והיא
 אשר היתה מעוררת איתה בדבריה של חסידות לעשות,
 וכיון דנפש אדם מהגולגלת בהמה ודאי אין עניות יותר
 מזה, ולכך קראה עניה דקאי על נפש המגולגלת שבה, והרב
 פ"ע ז"ל כתב בשם המקובלים שהיה מגולגל בה נפש
 ישמעאל ע"ש, ובדברי רבינו האר"י ז"ל בשער עמי המלות
 מפרשים עין המורחו של רשב"י שהיה בקי בכל אותם הדברים
 הנשמות

מדינא, והך דמלאו כבר במוטע ע"ז בהר גרוזים, ולפי
 שברה ר"מ דחיים למיטעו נר"ך לאסור מדינא, אך באמת
 נסתורר בזה מזה דברי הסבא :

שם, פשטיה דקרא במאי כתיב מקשים אמאי לא נחא
 ליה לפרש שבטיה כמ"ס הסבא לענין מעקה האסור
 מבוס שומרא ולא מדינא. וי"ל בס"ד אם יפרש כך קשא
 איך יעבור שלמה הע"ה על דבריו ולא נמנע מלשנות יין
 הרבה בחיתון בת פרעה דהו"ל למיחם לקלקלה, וכמו שהיה
 אח"כ שבעבור שתייתו היין הוכיחו, לכך פירש פשטיה
 דקרא בחלמיד היושב לפני רבו דאיירי בענין ת"ת, וזוהי
 יובן ספיר דברי רש"י ז"ל סכתב וזמח סכין פסוק הוא בספר
 משלי, וקשא מה בא ללמדנו, ואין דרשו לליין על הפסיקים,
 וזוהי נחא שבא לרמוז לנו הטעם שלא פירש פשטיה דקרא
 ע"ד ספיר הסבא, לז"ל פסיק הוא דמשלי סיסרו שלמה
 הע"ה ואיך יעבור על דברי עלמו :

דף ז', מקום הניחו לו הצותיו להגדר בו. הנה בודאי הם
 לא עלה בלבם ד"ו ונתעללו בו אלא מחמת תגבורת
 הסע"ה העליונה ד"ו מלבם ולא הניחה אותם לבוס לב
 לזכרו ולהקיף, אך בדור האחרון נחלשה הקליפה ולא היה
 בה כח להשכיח כ"ז מלב חכמי הדור ההוא וזו להקטו וליסודו :
שם, ח"ל גינאי חלוק לי. הנה בודאי עם המלאך
 הממונה על אותו נהר היה מדבר ובמ"ס התוס'
 ז"ל, וקראו בשמו כי כל דבר אלויות שמו הם ליגורות
 השפע שלו, ובהם מחלבם אותו המלאך הממונה על אותו
 דבר, לכן כאן הזכיר שם הנהר כדי לעורר אותו המלאך
 שהיה מחלבם בלויות גינאי, כדי שישיב לו תשובה ויעשה
 רעונו. אי אפשר שיהיה המלאך נקרא גינאי בשם הנהר
 כמ"ס רז"ל על מלאך שבא לחשב מנוח שנקרא פל"ז על
 שם הנויות שבא לדבר עמה בעבורה :

שם, ח"ל אחת הולך לעשות רעין קונך ואני הולך לעשות
 רעין קוני. מקשים למה גינאי נהרא הקדים מעשה
 רשב"י למעשיו, ועוד למה לא כלל דבריו יחד דהיה לו
 לומר אחת הולך לעשות רעין קונך בספק ואני הולך לעשות
 רעין קוני בודאי, ועוד י"ל גינאי בא בטענה ורשב"י לא
 השיב לסתור טענתו אלא דבר עמו דרך גזרה, ואם יגזור
 עליו כך הלא הוא דבר בטענה גדולה. וי"ל בס"ד דידוע
 דמחלב הנשמות הוא למעלה מן מחלב המלאכים, וזוהי יש
 יתרון גדול לדיק על המלאך מפני שתיקון שיהיה במלות
 שלו הוא עולה במקום גבוה ועליון לפי מדרגת המחלב
 של נשמותו, ועוד השפע שיוצא מן מעשיו שלו משתגבל
 ויורד גם למחלב המלאכים והם נהנים מן השפע ההוא כי
 כל אחד ויכל להודיר שפע ולהשפיע להחיותו ממנו, אמנם
 יש יתרון למלאך על הלדיק מזה אחר כי המלאך לא יחטא
 ואין חשש שיקלקל מעשיו, אבל הלדיק אע"פ שהיוס הוא
 לדיק ומעשיו עושין תיקון ושפע גדול בעולמות הפשר דח"ו
 יקלקל מעשיו אח"ו, ואינו בטוח שיסאר בלדקתו כל זמן שהוא
 בעויה, ואם הלך עת האלה לעשות מלוא במקום אחר אפשר
 כשיגיע לאותו מקום נהפך לבו ולא יתפוך לעשות המלוא
 או שמה ימות קודם שיעשה המלוא ונמלא אינו בטוח שיעשה
 המלוא אלא עד שיעשה, משא"כ המלאך שממונה על דבר
 אחד לעשותו, הנה הוא בטוח בעשיית מלותו כאשר נלעווה
 מאת הבור"ה :

והנה כבר כתבתי לעיל כי גינאי נהרא שהיה מדרג עמו
 רשב"י הוא המלאך הממונה על אותו הנהר ונקרא
 על שם אותו הנהר, וא"ל רשב"י שחלוק את הנהר והשיב
 לו המלאך הן אחת שיש לך קדימה מלד המעשה של המלוא
 שאתה עושה המלוא במקום גבוה יותר ממקום שהגיע
 אליו מלותי מפני שמקום מחלב נשמתך הוא עליון וגבוה
 על מקום מחלב נשמתו, ולכן זכר מעשה מלותו של רשב"י
 קודם מעשה עלמו לרמוז על קדימה שיש לרשב"י מלד מחלב
 הנשמות

ספירו חז"ל עליו עד שנמנע יתבהל האדם בדברים ההם,
 ויש מהם מוליחין הדברים מפשטן שאין יודעין לדרוש, אבל
 דע בורשו של דבר, כי הדברים הם כפשטן וטעם הדבר
 הוא, כי החמור ההוא היה מצובר ומתיקן לגמרי בכל הלך
 לו כפי בחינתו ולא נתברר כשאר הבהמות המתבררות ע"י
 אדם, אמנם נתקן מעלמו ע"י המשך הזמן וע"י רשב"י
 בעליו והוברר ממש כמו שאר הבהמות שנבראו בששת ימי
 בראשית, ודע שאותם הבהמות שהובררו מששת ימי בראשית
 היו מעולים יותר ממדרגת האדם של עתה אחר חצי
 ארה"ר, ולכן אין לתמוה מן החמור ההוא שהיה מוכיר מה
 שלא היו מוכיין החכמים אשר בזמן ההוא, והוא מ"ס בגמרא
 על רבי זעירא שאמר לאנחו כחמורו ולא כחמורו של
 רשב"י, וזוהי תוכל לשער מדרגת האדם אחר אשר יוצר
 ותיקן בכל הלך לו כמה מעלתו גבוה לאין קדו"ו ע"ש.
 ונמלא לפ"ד רבינו ז"ל הגו' חמורו של רשב"י לא נתברר
 כשאר בהמות המתבררות ע"י אדם כי אם נתקן מעלמו
 ע"י המשך הזמן וע"י רשב"י בעליו, וזוהי יובן מ"ס להם
 עניה זו הולכת לעשות רעין קונה, הולכת דייקא שאינה
 לריכה לתיקון של אחרים כי היא מתוקנת מעלמה לעשות
 רעין קונה, ואחם מאכילים אותה עבלים, אחם דייקא
 שמדרגתהם פחותה ממנה, כי מדרגתה מעולה ממדרגתם
 מאכילים אותה עבלים דייקא, שהוא דבר שאינו מתוקן, הלא
 בטבל ח"ל להכשל אלא רק אדם שאינו מצובר ומתיקן רלו
 אפשר שיכשל בטבל שאינו מתוקן מפני שהוא עלמו טבל,
 אך זו כבר מתוקנת ומצוברת, איך תכשל לאכול טבל
 שאינו מתוקן, על כן הרגישה וידעה זאת ולא אכלה, ולפ"ו
 מובן שפיר נמי מה שקראה עניה, כי מדרגתה מעולה
 ומתיקנת יותר משאר בני אדם, ודא עקא שלמראה עינים
 נחשבת כשאר בהמות הפחיתים מבני אדם :

שם, שמע רבי נפק לאפיה. בטוף שער הגלגולים כתב
 מהרש"ו ז"ל דתרי רשב"י הוה והראשון נפטר בחי'
 רשב"י בנ"ו ביום אדרא של האזינו, והשי היה בן פני של
 הראשון והוא אשר נפק רבי לאפיה ודבר עמו במלכות
 ע"ש וזה אחת וברור :

שם, ישראל קדושים הם, עיין פירוש רש"י ז"ל. וי"ל שכן
 של קדושים הוא מלד ערוה כמ"ס רז"ל כל מקום
 שאתה מולא גזר ערוה אתה מולא קדושה, ומה שייכות
 לזה הכא בענין לזרמים. וי"ל בס"ד כונתו לומר אל
 תחשוב שאני נמנע לבלתי התארח אלל בעה"ב מפני שחושש
 אני פן תבא אשתו של בעה"ב ותדבר עמי או תלך לפני,
 ואבא לידי הרהור ת"ו, זה חגי כי ישראל קדושים הם ויש
 להם נטיה גדולה לנשים שהוא גזר ערוה, וברור לי שלא
 תתראה לפני וכ"ס שלא תדבר עמי, ודע כי מ"ס לו רינוך
 סעוד אללי וא"ל הן, השיבו הן על הרעין ר"ל שיש לו רעין
 בך, אבל אח"ן הוא אינו יכול לקיים אותה עשה את הרעין
 הזה בפועל מפני שקרה ערוד במלוא :

שם, דהו קמיין ביה כודנייתא חורבא. קשא איך רבינו
 הקדוש הכנים לביתו מזיקין אלו ומאי ס"ד מעיקרא
 וי"ל בס"ד דאותם הכודנייתא שלח אותם המלאך אליו מנחה
 כי היה אוהבו הרבה ומשום כבוד מלכות הוגדר להניחם
 אללו דגנאי למכרם או ליתנם במתנה, והא דאמר קייללא
 לכו הכונה ע"י סם דליכא לער בע"ח :

שם, גדולים לדיקים במיתתם יותר מבחיהם. פירש רש"י
 ז"ל דדיק לה מסום דבמיתתו החיהו בניגועה ולא
 הולך לעשות כאשר ערש בנן השוגמיות שהחיהו בחייו,
 והקשו החוספות א"כ מלי פריך ודילמא לקימוי ברכתא דליהו
 דאח"ן החיהו לקימוי ברכתא דליהו, אך אחתי משמע
 דגדולים במיתתם כי אחר מותו החיהו בניגועה בלא טורח
 ובהיותו בחיים הולך לטרוח עד שהחיהו, וי"ל בס"ד דמה
 שהחיהו בניגועה בלא טורח אין זה יתרון כי זה הדבר
 מוכרח

מוכרת להיות כן יען כדלוקים ברכה אליהו זכור לטוב לריך
 להחיות שנים צעודו בחיים, וזה שהחיותו אחר מותו אין צו
 כדי סיפוק להשלים קיום ברכה אליהו זכור לטוב כיון דלא
 החיותו צעודו בחיים כאשר ברכו אליהו זכור לטוב, ועל כן
 הולך הדבר להיות כך לפי דעתו של אישע הע"ה שיתרלה
 בכך להשלים קיום ברכה אליהו זכור לטוב דאע"ג דברכתו
 שיהיה שנים צעודו בחיים, הגה לריך שיחיים שניהם בערחה
 ויגיעה, אך עתה אע"פ שהחיותו הפני אחר מותו יש כאן
 יתרון דהחיותו בלי טרחה וילא זה היתרון שהחיותו בניגיעה
 כנגד היתרון שהיה רחוי להיות שיחיהו בחיים :

ומה שהקשה הר"ף ז"ל אדרבה יש לדון להפך, דהא בחייו
 החיותו לגמרי, ואחר מותו לא החיותו לגמרי, דהא
 קאמר לביטול לא הלך, ג"ל בס"ד דאם לביטול לא הלך הלא
 חזר וזמא אין זה החסרון מלך הנביא ע"ה, כי הוא החיותו
 ממש, אך מזלו גרם שיחזור וימות, ומה שקשה עוד הר"ף
 ז"ל הלא גם בחייו לא הולך לביטול פיו בפרושת נעמן ע"ה,
 וג"ל בס"ד בפרושת נעמן עשה הפלה כי מ"ש לו וישב בשרך
 לך וטהר דברי הפלה הן שנתחונן בהם לתפלה, ולפ"ז
 עיקר ההפך הוא מזה דהכא בקם רחמים וההם בקבר
 לא בקם ולא דבר כלום והחיותו בניגיעה בלבד :

דף י"א ע"ב, רב מרי אמר איתא ממשא חביו ואמרו דאמר
 רחמנא קמליה, וליחוס דילמא לאו חביו הוא,
 הלא ללו נשום דאמרין ז"ל בתי רובא, ורוב בעילות אחר
 הצטל, אמר לי הרב מהר"ר יהודה אשכנזי ז"ל תושב דמשק
 יע"א שיהי עובר לורח פה מח"ק בג' דהר"י יע"א זה שנים
 רבות, שבאשכנזי מקשים כאן קושיא אחת ומתיריה אחת
 ע"פ ארבע הקדמות, ובשביל לחדד את התלמידים אין
 אומרים להם הלא רק הארבע הקדמות ולריך התלמיד
 לעיין לומר מעלמו היתרון וירכיב אותו על הארבע הקדמות
 ההם ולא יחסר מהם כלום, וזו היא הקושיא על הכלל
 שכתב ר"ח ז"ל דסבר מר דלא אולגין בתי רובא אלא צענין
 שאם לא תלך אחר הרוב אז לא היה חייב מיתה כלל, והשפא
 דחולת בתי רובא תחייבוהו מיתה, אבל צענין שאם לא
 חולת בתי הרוב חייב מיתה קלה, ואי חולת בתי הרוב
 יתחייב מיתה חמורה כפ"ה ג' לא אולגין בתי רובא לחייבו
 מיתה חמורה, וכמ"ס ההוספות בשמו בסוף ד"ה ליחוס ע"ה,
 ובה איכא קושיא על כלל זה, דהא בהא על אשה חביו
 דחייבהו חמורה מיתה חמורה, והיינו מבוס דאולגין בתי
 רובא שזא חביו, ואי לא חולת בתי רובא ותאמר שאין
 זה חביו הוה מתחייב מיתה קלה בשביל אשה ח"ה, והגם
 דיש לתקן דקרא ח"ריי צצא על אשת חביו גרושה מאביו
 דליכא חיבור אשה ח"ה, ע"מ צביל החודר עיבין תירוק
 לזו הקושיא שהוא מורכב ע"פ ארבע הקדמות אלו, וזה תולק :

הקדמה א' דק"ל אין האשה מתעברת וחוזרת
 ומתעברת שהוא מורכב שאם צאו עליה כמה בני
 אדם לא אמרינן שנתעברה מכולם אלא מאחד מהם דוקא :

הקדמה ב' המקדש את האשה על מנת שאין עליה
 נדרים וגמלאו עליה נדרים, אלו קדושי
 טעות ואינה מקודשת :

הקדמה ג' אם אחד נדר ושמש חביו ואמר ואני,
 חל הנדר גם על השני שאמר ואני :

הקדמה ד' מפר לגדרי בתי ועיקר הנדר מעיקרו
 כאלו לא היה נדר כלל :

ועל פי ד' הקדמות אלו לריך לומר הירוק מורכב בארבע
 קדמות אלו כן אמר לי הרב מהר"ר יהודה אשכנזי
 ז"ל הגו' ושל"ה כי אנכי הלעיר אמרתי לו היתרון המורכב
 ע"פ הקדמות הנז"ל, והענין הוא כך, דאירי כגון שיעקב
 הולידה לו לאה את ראובן ואת דינה תאומים, ודינה זו נדרה
 נדרים ושומרה רחל ואמרה ואני, ואח"כ יעקב הפך לדינה
 בתי ועקר הנדר מעיקרו ע"פ סברה הנז"ל, ואח"כ קדם

יעקב את רחל הגו' ע"מ שאין עליה נדרים וגמלאו, ואח"כ
 זה ראובן אחיה של דינה הגו' בא על רחל אשה חביו, ולפ"ז
 אחי ספיר היתרון, מוכרת לומר מי שהוליד את ראובן הוא
 הוליד את דינה, יען כי הם נולדו תאומים ואין האשה
 מתעברת וחוזרת ומתעברת, ומוכרת לומר שראובן ודינה
 הם מאדם אחד, ואי חולת בתי רובא ותאמר שיעקב הוא
 חביו של ראובן מוכרת אתה לומר שהוא חביו של דינה
 ג"כ כיון שאשה חמורה שדינה היא בת יעקב מנח דחולת
 בתי רובא, אי"כ קדושי רחל קדושי גמורים, יען כי יעקב
 הפך לדינה בתי ועקר הנדר מעיקרו, וגמלאו דחל שאמרה
 ואני לא חל עליה נדר, ולכן יעקב שקדשה ע"מ שאין עליה
 נדרים הכי אלו קדושי גמורים, דבאמת אין עליה נדרים
 דמה שאמרה ואני ה"ז צטל, כיון דיעקב עקר הנדר מן
 דינה בתי וכאלו לא היה, וכיון דקדושי יעקב את רחל הוה
 קדושי גמורים, גמלאו ראובן אשה בא על רחל ותחייב מיתה
 חמורה מבוס אשה חביו, וכל זה הוא אי אולגין בתי רובא
 לומר שדינה היא בת יעקב וראובן הוא בן יעקב, אבל אי
 לא חולת בתי רובא ותאמר שזא ראובן חביו בן יעקב ודינה
 אינה בת יעקב, גמלאו הפרת יעקב לדינה אינה הפרה דלא
 חביו הוא, ואח"כ הנדרים חלו על רחל שאמרה ואני, וגמלאו
 יעקב שקדש את רחל ע"מ שאין עליה נדרים הכי הם
 בעלים וגמלאו רחל פנויה, וממילא שזא ראובן על רחל אינו
 מתחייב מיתה כלל כי בא על פנויה, דאין זו אשה ח"ה ואין
 זו אשה חביו ואין ראובן חייב מיתה אלא רק אי חולת
 בתי רובא, ועל כן לרק הכלל דסבר ר"ה דחולגין בתי
 רובא לחייבו מיתה חמורה משום אשה חביו, מפני דאם לא
 חולת בתי רובא לא היה מתחייב מיתה כלל, וכתבתי דבר
 זה פה כדי שירחי הרבנים ראשי ישיבות בכל אחר ואחר
 ויחדרו לחדד התלמידים באופנים הדומין לזה, כי באמת
 דברים כאלה הם מחדדים השכל, ועיקר לימוד הרב
 לתלמידים לריך להיות ע"ד-ל לחדד שכלו, וכמ"ס בגמרא
 ורבה לתדורי חביו הוא צבי :

דף ט"ז, מנן לשחיטה שהיא בתלום שנאמר ויקח
 את המאכלת, הכונה הוא דליף זה מיתורא
 דקרא דאיכא יתור צפטיק זה, דהול' וישלח אברהם את
 ידו לשחוט את בנו, ומסתמא משמע שכתב במאכלת, ולהכי
 ליף רבה יתור הכתיב לאשמעינן שהשחיטה בתלום, כי
 אין מאכלת במחויב אלא רק בתלום, ולהכי פריך ויהא קרא
 קאמר, כלומר זו רחיה גמורה מיתורא דקרא, וכל ילפות
 רז"ל בעלמא הוא צכה"ג, והכי קרא זרותיה דאברהם קמ"ל,
 כלומר אין יתור זה בא ללמדנו דין אלא בא ללמד זריות
 אברהם אע"ה דהזמין המאכלת בחיקו, ובאשר עקרו תבך
 הושיע ידו ולקח המאכלת לשחוט שלא היתה המאכלת מוכנת
 במקום אחר רחוק מן המזבח ג' או ד' אמות כדי שיערך
 לקום אחר ע'זרה להביאה לבחוט בה, אי גמי קמ"ל שלא
 נתרשלה ידו אחר עקדה בלקחת המאכלת אלא תבך אחר
 עקדה נזרדו ליקח המאכלת במהירות כדי לשחוט :

ומ"ש ר"ח לרב וא"ו דכתיב אלוהפתא קאמר לך הכונה
 דהבקעת עבוי' חריץ ענין וי"ן, אך לו הווי"ן שיהיה לאי"ש בהם
 אחד רב ויתר משאר אשר אללו בס כן כאן אין בקרא תיבה
 יתירה כדי דליף מינה דין לומר דאין שחיטה במחויב, ודע
 דמה שהולך תלמודא לפרש דהוה יתיב אחוריה דר"ח ור"ח
 קמיה דרבי להודיענו שהיה ישיבתו של רב ור"ח סמוכה
 נמקום רבי, דודאי ישמע רבי מה שם מדברים ע"ה, ועב"ז
 לא חס ר"ח באומרו וא"ו דכתיב אלוהפתא קאמר פן יקפיד
 רבי בדבריו אלו :

פרק שני

דף כ"ז ע"ב, דגים שנבראו מן המים הכשרין בלא
 בלוט.

כלום. ג"ל בס"ד לך מלוי מים מ"ס י"ד מ"ס הוא דומם,
 רמזו כח חיות הנברא מן המים הוא דומם שאינו בריא
 וחוק. גם ג"ל בס"ד מים הם חסד, ולכן דוחין כח הטומאה
 מכל המוצל בהם, ולכן כל כשוף נפטר ובעל במים, ולכן
 הדגים שנבראים מן המים אין נדבקים בהם רוחים הטומאה
 בחוץ, ולכן אסיפתן מן המים מכשירתן ואין לריבין שחיטה,
 ועל כן כאשר הורה יעקב איש כפר נבראי צלור שהדגים
 לריבין שחיטה, שלח ליה רב חגי תא לקי, והיינו שרלה
 להלקוח, מפני כי שליטת כוחות החיולוגים בחיות דבר נמשך
 זה למלקות בחיות דבר, וכיון שהורה שלריך שחיטה לדגים
 מוכח דס"ל שהדגים לוקין בשליטת החיולוגים, ובאמת זה
 אינו ולא הוי הכי לדגים, לך שלח ליה תא לקי כנגד מה
 שהחלטת מלקות לדגים בשליטת החיולוגים :

דף ל"ו, רב אשי אמר חולין לעולם משמע ונתקנה
 לר"ח ספוקי מספקא ליה. מקשים בשם הרב
 מוצח כפרה דהרמב"ם ז"ל בפרק י"ד מה' עומאת אובלין
 ה"ג פסק כר"ח, ובפ"א מהלכות פסולי המוקדשין ה"ח
 כתב, שחט משיט המנים וכו' שיטתה לשחיטה מתחלה וע"ה
 והוא פלא אם יכנה לשחיטה מתחלה וע"ה, אי"כ בנתו אמאי
 חולין עכ"ד. וג"ל בס"ד לתקן ע"פ מ"ס הר"ן ז"ל בחידושו
 וז"ל, ואפשר לומר דכל משקה מבשיר ממים ילפינן ליה,
 ומה מים משקה ודאי בשעה שעומדן על האובלין אף כל
 משקה אינו מבשיר אלא"כ הוא ודאי משקה בשעה שעומד
 על האובל עכ"ד ע"ה, והשתא י"ל דהרמב"ם ס"ל כהר"ן
 דהם אינו מבשיר אלא"כ הוא דם שחיטה ודאי בשעה שעומד
 על האובל, ולכן הגם דק"ל יטנה לשחיטה מתחלה וע"ה,
 עכ"ז תחלה אינו נקרא ודאי כמו מים דהא אפשר שלא
 יגמור הסימנים או שנתגבלו בידו ואין כאן דם שחיטה כלל,
 ומאחר דאינו ודאי כמו מים קודם שתגמר השחיטה, לך
 פסק דחולין :

דף ר"ז ע"ב שלא הרהרתי ביום לבא לידי עומאת קרי
 בלילה. קשה בשלמא שאר דברים הם מילי דחסידותא
 באכילה לך מבקש צעבורם וצונותם שלא יאכל אכילה
 מאוסה האפויה על יואת אדם, אבל ענין קרי מה יש
 לו שייכות עם זו הבקשה שמבקש שלא יאכל אכילה מאוסה.
 וג"ל בס"ד ע"פ מ"ס רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים
 ביחזקאל כי יחזקאל הע"ה היה משיפות קרי של אהר"ר
 שהיו גדולים מאד ע"ה ולפ"ז צבואו לעוה"ז מלחמה גדולה
 היה לו עם החיולוגים כי להיותו משיפות קרי של אהר"ר
 ודאי רולים להחטיו בקרי ח"ו, וידוע מ"ס רבינו האר"י
 ז"ל בעץ חיים דמוזין הקליפות והחיולוגים הוא מלחמה של
 אדם, וצוה מובן היטב טענת יחזקאל הע"ה הגה נפשי לא
 מטומאה כי תהיות לא מלחמה גדולה ללחמתי עם החיולוגים
 שהיו רולים לעמאני בטומאת קרי מכח טעם האמור
 ונברתי עליהם שלא הרהרתי ביום ולא באתי לידי עומאת
 קרי בלילה, ואח"כ יגעי וטרחתי לסלק ולדחות מעלי
 ואך אני לובל אכילה האפויה צונות אדם שהוואה הוא
 מזון החיולוגים אשר דחיתי אותם מעלי ככה וטורח גדול:
שם, ולא בא צפי בשר פגול שלא אכלתי מזהמה שהורה
 בה חכם. הא דנקיט צוה לבון לא בא צפי ולא אמר
 שלא אכלתי בשר פגול, ג"ל בס"ד שדרך בני אדם שנותנים
 לתינוק חתיכת בשר וקורין אותה אומלא והוא אינו
 אוכל אותה דעדין אינו יודע לאכול אלא נוהג אותה בפיו
 ומוזק אותה, וקאמר לא מבטיח אכילה ממש לא אכלתי
 מזו אלא גם נתינת אומלא צפי בהיותי תינוק שניתן לתוך פיו
 דוקא לא בא צפי מן בשר בהמה שהורה בה חכם :

שם, משום רבי אמרו שלא אכלתי מזהמה שלא הורמו
 מתנויה. י"ל למה לא ניחא ליה לרבי כמו אותם
 דדורשין זה על זהמה שהורה בה חכם. וג"ל בס"ד כי מאחר
 שאמר שלא אכל בשר מסיכנה מה חידוש בא להוסיף צוה

שהורה בה חכם כיון דשנייה חסידות באכילה צענין איסור
 לאוין, ובודאי איכא עוד כמה מינים של חסידות דאכילה
 באיסור לאוין, לך מפרש שלא הורמו מתנויה שהוא חסידות
 צענין ביטול עשה ואינו צענין איסור לאו :

פרק שלישי

דף מ"ב, מלמד שהפס הקב"ה מכל מין ומין והראה
 לו למשה וא"ל זאת אכול וזאת לא תאכל.
 המחמר הזה יפלא מאד למה הפס מין ומין יאמר בשמים
 פ' אכול ובהמה פ' לא תאכל, ועוד היכן הפס בשמים
 או בחיך. וג"ל בס"ד ע"פ מ"ס רבינו האר"י ז"ל בשער
 טעמי המלות פרשת עקב בסוד הכתוב ויקרא האדם שמות
 לכל הבהמה ולכל החיה, כי ענין קריאת השמות אינו אלא
 תיקון ממש, וכמוצא בזהוה ראה קראתי בשם בללאל, ובמ"ס
 הרמב"ן ז"ל צבוארו על החורה בפרשת בראשית על פסוק
 ויקרא להם לאור יום ויקרא להם לבישה ארץ, והענין
 הוא כי הוא בירר כל חלקי נפשות צע"ה כולם שהיו
 צמיגים, והוה הטעם של קריאת השמות שקרא אהר"ר לבהמה
 ולחיה ולעופות כי בקריאתו שמות להם עשה להם תיקון,
 וזה הטעם שנאמר לאהר"ר אכילת בשר צע"ה, כי האכילה
 היא לנורך הצירור כדי לברר הטוב שבמאכל ההוא ולהעלותו
 מן הקליפה והסיגים שמעורב בהם, וכבר היו כל הצע"ה
 מבוררים שקרא להם שמות, ולכן לא הותרו לו באכילה
 וצוה תבין גדולת אהר"ר קודם שחטא :

והנה אחר שחטא אהר"ר חזרו כל הבהמות להתקלקל
 שביניהם נשמות בני אדם וביניהם נפשות צע"ה
 אשר שתי בחינות אלו היו מבוררים כבר חזרו ויחדו בעמקי
 הקליפות ונתערבו עם הסיגים והקליפות טוב צרע כבתחלה
 קודם שהובררו, ועד נח וצניו לא היה בהם כח לברר הצע"ה
 ע"י אכילה, וצד נח וצניו דכתיב ביה איש לדיק וכו' הותר לו
 אכילת צע"ה אשר נתקלקלו בחטא אהר"ר והיו לריבין להתברר
 ע"י אכיל' והיו נח וצניו ראויים לבררם ע"י אכילתם ומאז ואילך
 הותר אכילת הבשר כמ"ס בירק עשב נתייב לכס את כל וכו' :

אבר דע דאע"פ שאנחנו מבררין אותם ע"י אכילה וחוזרין
 להיות חלק אבר האדם ממש, עכ"ז אין מהבררין
 בנמר הצירור החיוי להם, שאין האכילה צירור גמור ככל
 לורך מדגתם כמו שהיה ע"ה אהר"ר קודם שחטא, ולא עוד
 אלא שאין צוה כח לברר אפילו זה הצירור הנרוע אלא
 צבנתות העהרות אשר הקדושה שבהם מרובה על הקליפה
 אבל מן הבהמות הטמאות אין צוה כח לברר כלל ועיקר,
 ולכן נאסרו באכילה כי לא די שלא יוכל האדם לבררם
 ע"י אכילתם אלא שאדרבה תתאחו קליפת הטומאה המעורבת
 בהם ותתדבק באדם האוכל אותם וישתלק ממנו כל הקדושה
 אשר בו עכ"ד זלה"ה ע"ה :

ועתה בדברים היקרים הנפלאים האלה בין הבין
 מאמר רז"ל הגו' לנכון, דאמרו מלמד שהפס
 הקב"ה מכל מין ומין כלומר שהפס הנפשות של כל מין
 ומין מבעלי חיים והראה לו למשה שמותם צבואו ק באין אומר
 ואין דברים, שלא הוצרך לו שמותם צבואו אלא אל זאת
 אכול וזאת לא תאכל, והיינו שלא ראה הקב"ה לקרא אותם
 בשמותם יען כי קריאת השם הוא עושה תיקון וצירור,
 וכמ"ס רבינו ז"ל בשם זיה"ק ובשם הרמב"ן ז"ל, ואם היה
 קורא אותם בשמותם היו נתקנים ונבררים בידי שמים, ורלה
 הקב"ה שיהיה תיקונם וברורם ע"י בני אדם לזכותם, דהא
 אפילו אהר"ר עשה להם תיקון וצירור בקריאת השמות,
 וכמ"ס רבינו זלה"ה, וכ"ש אם היה קורא אותם הקב"ה,
 על כן מה עשה הפס נפשות של כל מין וא"ל זה אכול
 וזה לא תאכל, ובאשר כתב מרע"ה את שמותם צבואו של
 העהורים ושל הטמאים נגלו אליו שמות כל אור"ה צבואו ק
 ולא

ולא ילא דבור מפיו יתברך בקריאת שמוסם חלל כיון דרובי ק'
 שיהיה בע"פ שא"ל הקב"ה חלל כו"כ שמוסם, והואם בע"פ
 שא"ל לא תחלל כו"כ שמוסם, ודבר זה יש לו הכרח גדול
 מדברי רבינו ז"ל שהביא מזה"ק וזון הרמב"ם ז"ל דבקריאת
 שמים שקרא הקב"ה עובד צירור ותיקון, וכמ"ס ע"פ ראה
 קראתי בשם בללאל ופסוק ויקרא להים לאור יום ויקרא
 להים ליבשה ארץ וכנ"ל, ודברים ברורים לנכון בעשה"י:
דף מ"ד ע"ב. א"ר חסדא חיכו הלמיד חכם זה הרוחה
 טריפה לעלמו. קרא מה שאלה זו כל מי
 שיש לו חמנה בתורה זה נקרא ת"ח. ונ"ל כס"ד כי בעל
 הורה נקרא חכם על שם החיים שלוקח מן החורה דכתיב
 בה כי מולאי מלא חיים, ולז"א רז"ל גדולה תורה שנותנת
 חיים לעשויה, לכן נקרא חכם הם אותיות חיים, אמנם על תואר
 יודי"ן, וזו אותיות חכם הם אותיות חיים, אמנם על תואר
 חכם שיש לו לפי מעש זה בעבור החיים קרא, והלא כתיב
 כונן מתנת ימיה, ורוב החכמים לוקחים הספקה מן
 העשירים ונוטין מן המתנות והלוקח מתנות אין לו חיים,
 ואף כולם נקראים בשם חכם, אמנם יסוד דבר זה הוא
 דאם הוא לוקח המתנות מלד הכרח כדי שיהיה לו יסוד
 הדעת ללמוד תורה ובלבו שוגא המתנות, הנה זה אע"פ
 שלוקח מתנות ימיה דהא כונן אהם, ומה שלוקח הוא מלד
 ההכרח ואם לא היו נותנים לו הספקה ג"כ היה עוסק
 בתורה, אבל אם הוא איוב המתנות ולומר תורה כדי
 שיחיו לו מתנות על זה אמרו אין לו חיים, כיון דחינו שוגא
 מתנות. אמנם דבר זה לפון בלב ואף יתברר, אבל אם
 רואה טריפה לעלמו דהיינו שהיה יכול לעשות מעשים של
 היתר ע"פ חכמתו להתיר ההכמה ועכ"ז עשה מעשים
 לאיסור והתירף אותה, נמלא זה אין לו חמוד ממון על
 כן נסתמה חייו לומר בשביל ממון ומה שלוקח ממון הוא
 מלד הכרח, ולכן זה חיו ימיה ופסוק נקרא חכם על שם
 החיים כנ"ל דמספר חכם הוא מספר חיים. וז"ש אזו
 ת"ח דהיינו שנקרא חכם על שם החיים, אע"ג דחיזין
 שהוא לוקח מתנות וכתיב שוגא מתנות ימי' ומיכא מוכח
 דזה לוקח המתנות מלד ההכרח והוא שינא אותם לז"א זה
 הרוחה טריפה לעלמו דמוכח דאין לו חמוד ממון, דאם יש
 לו היה יכול להתיר ההכמה ע"פ מעשים של היתר, ובין
 דאין לו חמוד ממון נמלא מה שלוקח מתנות הוא מחמת
 הכרח וליכא למימר שהוא לומר תורה בשביל המתנות,
 א"כ זה חיו ימיה אע"פ שלוקח מתנות, ופסוק נקרא ת"ח
 על שם החיים:

ובזה מוכן נמי דברי ר"ח ב"מ"ש אהו שוגא מתנות ימיה
 זה הרוחה טריפה לעלמו, דגם על זה המאמר קרא
 מה שאלה זו כל שאינו מקבל ה"ז שוגא מתנות, וגם זה
 מוכן ע"פ האמור דיש מקבל מתנות והוא שוגא אותם
 ומה שמקבל הוא מלד הכרח, ובמה יודע הדבר הזה,
 לז"א אם רואה טריפה לעלמו אע"פ שהיה יכול למנוח מעש
 לה עשמים להתירה דמנה מתנות דאין לו חמוד ממון ואו
 ממילא מוכח מה שמקבל המתנות אינו איוב אותם חלל
 שוגא אותם ומקבל מלד הכרח:

ובזה יובן כס"ד נמי מ"ס עוד דאם רואה טריפה
 לעלמו, עליו הכחוב אומר יגיע כפיך כי תאכל,
 וקרא וזא קחיזין דאובל מן הספקה ולא מן יגיע כפיו, אך
 בזה נראה כיון דרואה טריפה לעלמו דהיינו שהיה יכול
 למנוח לה היתר ע"פ חיזה מעש של חריפות והוא לא עשה
 חריפות של הכל להתיר חלל הלך-בדרך ישר למנוח מעש
 לאסור והתירף, א"כ זה מוכח שהוא לומר תורה לשמה,
 וידוע דמ"ס רז"ל העולם קיים ועומד בעבור עסק התורה
 היינו הורה לשמה, ונמלא זה הלמוד תורה לשמה אינו אוכל
 ונהנה משל עבו חלל אוכל מיגיע-כפיו כי ע"י לימודו
 מקיים העולם ואז זוכה בטוב טוה"ז מדין מילי מוזני של ים:

ש.ם. אחייקורי הוא דמתיקרו בני י"ל למה כפל לצונג
 ונ"ל כס"ד דר"ז מלכד כהיה חכם גדול ומתייקרו
 ביה מלד חכמתו, היה נכבד ג"כ ומתייקרו ביה נמי
 מפני עושרו, ועוד נמי היה לו גדולה מלד המלכות, וכמ"ס
 לקמן דף מ"ו בההוא פולמסא דאתא לפומבדיתא, ולכן
 כפל לבון היקרות, ובהו נישא דר"א לא היה אויל ולא
 סמך על טעמו של ר"ז דהוא עמא דמספרי, אך ר"א
 היה טני ולא כוו מתייקרין בו אלא רק מלד חכמתו ואם
 ילך ויהנה בשביל עשיר ג"כ ומתייקרי ביה גם מלד עושרו
 משא"כ ר"ז שהיה עשיר ג"כ ומתייקרי ביה גם מלד עושרו
 חייו חושש לזה:

ש.ם. לא קשיא כאן קודם בה קול כהן לאחר בה קול.
 מקשים כיון דמשנה זו של הרולה נשנית קודם בה
 קול למאי נ"מ סדרו אותה עם המשניות, והלא מה דכיה
 הוה ומסדר המשניות הוא רבינו הקדוש סביר המשניות
 לאחר בה קול. ונ"ל כס"ד דפסיר נ"מ גם לאחר בה קול
 וכגון שתיירו ב"ס לפי סברתם למקום אחר קודם הבה
 קול ועבו הורחה על פיהם בהכניסו בו עהרות, הנה גם
 אחר הבה קול ישאר המקום בטירתו ע"פ הורחה בית
 שמיא, כי כיון שהותר מקודם ע"פ ב"ס הותר וכמ"ס במגלתין
 דף י"ז בבשר נחורה כיון שהותר הותר, וכן כיוולא בזה
 חתמר בשאר דוכתי, ולכן הולךך ללמדנו דקודם בה קול
 מה דעביר כר"ש עביר דנ"מ גם לאחר בה קול השאר
 הורחה המעשה הוהא כאשר היתה:

דף נ"ד ע"ב. א"ר חנא פתורא עילאי מנאי הוה קאי
 בר נפחא ובעא מינאי דינרא קודינאה. י"ל
 למאי הולךך לפרש עלאי מנאי לימא בא חללי בר נפחא
 ובעא וכו'. ונ"ל כס"ד כדי שלא יקשה הכונן עליו למה
 לא קם מפניו בדיבורו בא בחוך ארבע אמות, ואז שם
 חייו יכול להפסו שלא יעמוד מפניו כיון דעודנו רחוק ממנו,
 לכך פירש עלאי מנאי הוה קאי שלא בא מלד שלפניו
 כדי שיראהו קודם שיגיע אליו חלל בא מאחוריו או מן
 הגד ולא הרגיש בו חלל עד שבא אליו ממנו, דעל כן
 כשרלה לקום לא הניחו דעכבו בידו שלא יקום. והולךך
 לפרש שרלה דינר לשמר בו טרפית ללמדנו שבחו של
 ר"י, אע"פ שהיה מופת הדור ומאריה דארשא דירשאל ויש
 לו תלמידים הרבה ושמיים הרבה לא שלח אחד מהם
 להביא לו דינר חלל הוא בכבודו בא לנקם דינר כדי
 להורות בו דין לאחרים:

ש.ם. א"ל שב בני שב. הא דכפל דבריו נ"ל כס"ד שב
 ואל תעשה קימה שב ואל תעשה חפילו היורד
 שהוא חיי קימה. הי נמי שב ואל תקום מפני כבוד חכמתו
 ושב ואל תקום מפני כבוד זקנתו, כי ר"י היה זקן מופלג.
 או יובן שב ואל תעשה קימה כשבחתי אלך, ושב אל
 תעשה קימה בעת שאלך מאלךך לחזור למקומו. הי נמי
 שב ואל תקום מפני ושב ואל הונו ממקומך להושיב אימי
 במקומך שהוא מכיבד יותר:

דף נ"ו. אמר חיזיל אחי, הנה בודאי יש לו לסמוך
 על דברי שלמה הע"ה ורק מפני שפסוק זה
 נאמר במשלי שהוא דברי משל וככתוב בתחלת הספר משלי
 שלמה בן דוד, לכך נסתפק אם הוא כן בודאי שאין להם
 מלך, או"ד נקוט כן בדברי משל ולחות לבון ואין הדברים
 כפשוטן, לכך אמר חיזיל אחי הי ודאי הוא דלית להו מלכא:
ש.ם. ממונו שריו ממונו מלכו, י"ל למה הקדים שריו
 כל המלכים, ועוד הו"ל להקדים מלכים קודם כהנים
 דתנין בהוריות מלך קודם לכה"ג. ונ"ל כס"ד דכל אחד
 מישראל קומתו כנגד עשר ספירות, ולכן נקוט תחלה
 כרכא דכולא כנגד ג' ראשונות כח"ב ממונו כהניו נגד ג'
 אמצעיות חג"ת שתחלהם חסד ששם סוד הכהנים, ממונו
 נביאיו כנגד ג' תחתונות נלח והור שזש"ס יניקת הנביאים
 ממונו

ממונו שריו כנגד היסוד שנקרא שר ששם שדי שמלואו
 עולה שר, ממונו מלכו כנגד מלכות ששם אחוים המלכים:
דף נ"ח ע"ב. א"ר לית בקא בר יומא וליה דידבא בת
 סתא. נ"ל כס"ד בקא רמו ליה"ר הנושך אה
 האדם בתלקות פיו שמיטת ומפתה אותו להחטיאו ונקרא
 בקא חיותה חבך כי כל דבריו הם כמו חבך שאין בו ממש
 ואין לו קיום, ודידבא רמו לבטן המקטרג ונקרא דדבא שדובב
 קטגוריים תמיד, וידוע דאפלינו אמוראי בתלמודא ח"א יארו
 של אדם מתחדש עליו בכל יום, וח"א מהגבר עליו בכל
 יום וכנ"ל כס"ד דף נ"ב וקידושין דף למ"ד, והנה למ"ד
 מתחדש ס"ל שהיה"ר מתחלק לחלקים רבים כנגד ימי
 האדם ובכל יום מתחדש חלק מן ה"ה"ר ודבק באדם להחטיאו
 ועושה פעולתו ובעל בזונו בין אם יכול לו בין אם לא יכול
 לו, ולהכי נקט מתחדש, ובהו מוכן שפיר דברי רב לית בקא
 בר יומא דס"ל כמ"ד מתחדש בזיוס השני הוא יומא"ר אחר,
 וא"כ ה"ן יומא"ר שהוא בן יום אחד שלם, חלל ה"ה"ר
 הוא של אהור היום דוקא והיני כן יום אהמול. ואמר עוד
 לית דידבא בר סתא כי הדידבא שהוא השטן שדובב בכל יום
 קטר גיס לא ימלא בן שנה שלימה, כי יש יום אחד בשנה
 שהוא יומ"כ שנהפך לסניגור ואינו דובב קטרונו, ואחר יום
 נפור פליס חדכות בא, וא"כ אין לך שטן שהוא בן שנה
 שלימה חלל תמיד הוא חסר יום אחד בשנה שהוא יומ"כ,
 ואח"כ הוא חדש בחינה בפ"ע:

ודע כי בקא הוא מה שקורין בערבי כ"ק וכנ"ל בערוך,
 ולכחורה נראה זה הב"ק הנמלא מתקיים כמה ימים
 ואפטר שנתו על ב"ק דומים ונהרות, או לפי פשוטן של
 דברים מ"ס בר יומא לאו דוקא, וגם הוא לא כיון ללמדנו
 זה על בקא ודידבא ונמא חלל נקוט להו בדרך משל וחידה
 לעשות בהם רמו:

ש.ם. שב שני אימרא בקתא מבקא. הנה בודאי מאמר
 זה שהזכירו רז"ל בתלמוד עבו בו משל ורמו על
 ענין עמוק. ונ"ל כס"ד ע"פ מ"ס רבינו הא"ר ז"ל בשער
 הפסוקים בפסוק בני נכר יבולו, שהפסוקים של העונות
 נעשים ע"י כוחות הנקבה דקליפה והיסורין והמיתה נעשים
 ע"י כוחות הזכר דקליפה ע"ש, גם ידוע מן שהוא לדיק גמור
 ועוסק בתורה אם יהיה לו יסורין של אהבה אין זה נעשה
 ע"י כוחות המזיקין הנז' ח"ו כי היסורין הם של אהבה,
 וכתיב בהו אשרי הגבר אשר תיסרנו י"ה ומתורקת תלמדנו
 ונאמר את אשר יאבה ה' יוביא ובלב את בן ירלה, וכן גם
 המיתה שלו לא תהיה ע"י כוחות דקליפה חלל תהיה כנסיקה
 ע"י אור זו שכינתו יתברך. והנה בקתא ובקא הם מין
 אחד שקורין בערבי ב"ק, אך בקא זכר בקתא נקבה, לכן
 נרמו במאמר זה בבקא על זכר דקליפה ובקתא על
 נקבה דקליפה, וזו הנקבה דקליפה אינה יכולה להתקרב
 ולהדבק בלדיק גמור שעוסק בתורה להחטיאו ולפתותו כי
 התורה משמרהו, וגם על ידי שלימות לדיקתו יהיה שלם
 במלבוש-אור הקדושה הנמשך משם או"ה בסוד כימי אהו
 ישמרני כמ"ס רבינו ז"ל בשער הכוונות בסוד ברכות השחר,
 ולכן אינה יכולה הנקבה דקליפה לפתותו ולהביאו לידו
 חטא כי מלבוש אור הקדושה הזה דוחה אותה מעליו, ועל
 כן כשתראה שבאים יסורין על אותו לדיק אינה יודעת, שהם
 יסורין של אהבה שבאים ע"י שכינתו יתברך חלל חושבת
 הם כשאר יסורין שבאים על ידי בעלה הזכר הנקרא בקא
 וכן אם תמלא שנפטר אותו לדיק מן העולם אינה חושבת
 שמינתו היתה ע"י שכינתו יתברך חלל חושבת שהיתה
 מינתו על ידי בעלה הזכר ולכן היא מורדת בבעלה הזכר
 שמלא מקום שליטה לשלוט באהור לדיק ולא הגיד לה
 מאיזה דבר מלא לו מקום לשלוט בו כדי שגם היא היתה שולטת
 עליו במלכותה שלה שהוא ענין הסתה ופתוי להחטיאו
 ולטמאו בעונות, ולא הגיד לה באיזה אהב מלא לו שליטה
 ילגוהו

עליו כדי שגם היא היתה שולטת עליו באותו אהב לעשות
 מלאכתה עמו:

ולד חיותה לבר מחיאל רמו ללדיק שגופו נמשל לעיר
 כהיותו בעוה"ז, ומחילא לבון מחיו, או נקרא בר
 מחיו על שם שהוא רואה ומביט בתורת ה' ומחילא לבון
 חיות וראה, דסתא במיא ר"ל שהיה עוסק בתורה הנמשלה
 למים וסליק ר"ל נתעלה בה שלא חטא כלל עיי"כ איכרך
 בסדיגין רמו למלבוש אור הקדושה הנז"ל ועכ"ז אהה יכולת
 לשלוט בו ביסורין או במיתה כי חושבת שהיסורין או המיתה
 שבאו עליו הם נעשו על ידי בעלה, ולז"א ואחתיבה עליה
 ומלית מיניה ביסורין אלו שהבאת עליו ולא הודעת לי מאיזה
 מקום ובאיזה כח ובאיזה סיבה היית אהה יכול לשלוט בו
 כי ודאי מלאכת בו פגם באיזה מקום כנפשו ועיי"כ שלטת בו
 ולא הודעת לי כדי שגם אני הייתי עושה מלאכתו עמו ע"י
 אותו פגם שיש בו שהייתי יכולה לשלוט בו לפתותו ולהחטיאו,
 ועל כן מורדת ונעססת על בעלה הזכר בעבור זאת בחשבה
 שהיסורין או המיתה שהיה לאהור לדיק נעשה על ידי בעלה
 הזכר ולא ידעת בכל זה נעשה לו ע"י שכינתו יתברך והיסורין
 של אהבה הם. והרמו של שבעה שנים הוא כנגד שבעה
 עשרות של זמן האדם בעוה"ז, או הרמו של שב שני הוא
 דאחר שבעת ימים מיום הפטירה תעשה הנקבא דקליפה
 לחבוב שהמיתה ע"י בעלה, ולכן כונססת עליו כאמור, אבל
 שבעת ימים מעת הפטירה תכיר הקליפה ערך נשמת
 הדיק ומעלתה ותבין כי לא שלט בה בעלה הזכר של
 קליפה לא ביסורין שבאו לה קודם המיתה ולא במיתה
 עצמה חלל תכיר ותבין שכל זה היה ע"י אור שכינתו
 יתברך, ולכן לא תעווס על בעלה חלל רק שבעת ימים
 שאחר הפטירה מפני שחושבת שהיתה היסורין והמיתה ע"י
 בעלה, אבל אחר שבעת ימים תכיר במעלת הנפש של לדיק,
 ותדע שלא היה לבעלה שליטה עליה, ומה שהיה לה היה
 ע"י אור שכינתו יתברך, אז לא תהכעס על בעלה כאמור
 והש"ת ברחמינו יליגו מכל דבר רע ומכל פגע רע וישמרנו
 ויחינו חיים ארוכים וטובים ושלום אה"ר:

ש.ם. שהין מנה דברזלא תלו ליה לבקא בקורנסיס. נ"ל
 כס"ד בסוד הנה-מטוה שלשלמה שבים גבורים
 סביב לה מגבורי ישראל, וכן יש ששים אוזיות בצרפת כהנים
 וששים היבות בזמור וישב בסתר עליון עד כי אהה ה'
 מחסי, ונ"ל בשער הכוונות ב"ק"ש שעל המטה שאומרים זה
 להבדיל החילונים, ואלו הששים מגינים על האדם השוכב
 במטוה ומונעים את הסט"א שנקראת בקא כמ"ס לעיל שלא
 תשך בקרנסה את האדם להחטיאו במשכבו:
דף נ"ט. קרי רב עליה דמחילא כל רז לא חייס לך,
 י"ל הלא מחילא חכם גדול היה בחכמה
 הרפואה ואין ידיעה זו שידע לבדוק הכשר באש מארס
 הגחש חשיבה חכמה כ"כ שראוי לפארו בעבודה, ונ"ל
 כס"ד דידוע רב לא היה אוכל בשר בבית אחרים, וכמ"ס
 הגאון חיד"א ז"ל בפ"ע במסכת מנחות דף ק"י שהביא
 מספר הפרדס לרס"י ז"ל בכ"י עשרה מילי דחסידות היה
 נוהג רב וחד מנייהו דלא הוה אכל מסעודה הרשות משום
 חלב ודס וגיך הנשה פן לא הוזהרו בהם הכלכה והוא לא היה
 אומר להם שנמנע לחכול בשביל חשש זה חלל הוה אמר
 טעמא משום סעודה הרשות, וכשהיה מוזמן סעודת מלוה
 היה אומר אמחילא אחרת עכ"ד ע"ש. והנה בודאי היה
 נמנע מלאכול בבית אחרים שום סעודה חפילו שאינה של
 בשר כדי שלא ירגישו שהוא אינו אוכל בשר בשביל שחושב
 שאין מזהרין כהלכה בניקור הכשר מן החלב ובמליחה ובחסרת
 הגיד, אך כיון שמוזמן בבית ריש גלותא היה מוכרח לאכול
 מפני כבוד הנשיא, אך בשר זה של הלבי אין בו חשש
 של ניקור החלב כי הלבי חלבו מותר ורק יש בו חשש
 בשביל המליחה בלבד, לכך זיה אותם שלא ימלחו אותו חלל
 ילגוהו

ולוהו על האם כי ללי חינו לריך מליחה דנורא משאז שאיז
 ונמלא שלא נשאר בו חשב שמונעו מלאכול אבל עכ"ל לבו
 לא היה חפץ לאכול ונתן להם רכות לללות לו בעל כרחו
 וכל זה הוא מהוסיף לבו לא ניכר לשום אדם ורק שמואל
 הרגיש ברוח קדשו שאין לבו של רב חפץ באכילה כלל לא
 זה ולא אחר ומ"ם לללות הוא בע"כ על בן נחמס שנואל
 ללמדנו טענה ואמתלה שיאמר להם כדי שלא יהיה אוכל
 כלל לכך אל"ל שמואל לא חיים מר לנקורי ר"ל שמואל הנחם
 נשך את הלבו הוא שחסר ויש בו ארס נחש ואע"ג דידע
 שזו חששה רחוקה עכ"ל אמר בן אליו כדי ללמדו לעשות
 התגלות מלך זה כדי שיע"כ יעשה התגלות לבלתי יאכל
 כלל ובש"ל רב מה תקנה יש לזה השיב לו לללותו באויר
 התנור באופן שאינו מניחו ע"ג הגחלים או אם יש ארס
 נופל חסכות חסכות כיון שהוא תלוי באויר התנור ואז
 ניכר ונודע לכל וגם לבית ריש גלותא שיש בו ארס נחש
 לכך לזה לעשות בן נחמס שיש בו ארס נחש ואחר שהבין
 רב שמואל עשה זאת בחכמה שהבין ברוב חכמתו מה
 שהיה רב מלעשר בלבו על אשר הוא מוכרח לשנות מנהגו
 שיהיה אוכל משל אחרים דבר עמו בחכמה שהשיאו להתגלות
 אחרת ועל בן קרא עליו מקרא זה וכל רז לא איש לך :
ש"ם כי הוה מרחק ת' פרכי. ג"ל כל זה היה בדרך
 גס ע"י תפלתו של רבי יוסע שהתפלל בכך
 שקודם ת' פרכי שהם כנגד ת' רוחות דש"א ישיא ויפיל
 בזה שורא דרומן וכרחוק שלם מאות כנגד מספר שם אהים
 דיוודין שעולה ש' שבו נמחקים הדינין נהור כפי ושיני
 הרומזים לנחות הדינין וגם הקסר ראש הפעור נפל מכסאו
 לארץ ונבר ישראל ופרכי מקומות אלו שהם חד הרחק ת'
 פרכס וחד הרחק ש' פרכס נרמו כי ת"ם כוחם של חילונים
 אויבי ישראל :

ש"ם ח"ל במטותא מנך בעי רחמי עליה וליהדר לדוכתיה
 אין להקשות אמאי לא ח"ל שיתפלל שלא יהיה נזק
 מן שאגתו דר"ל משיח דמוה יהיה רבוי נסים לכל מין
 החדש והבהמה ברם הא קשיא אמאי לא ח"ל שיתפלל שלא
 ישאג עוד כלל. ונ"ל בס"ד כי הארי טבעו לשאג כידוע
 וכמפורש בכתוביני ואם יתפלל שלא ישאג הו' שינוי טבע
 ואין מתפללים לשנות הטבע ולכן ח"ל שיתפלל שיחזור. אי
 נמי שזו מחמת חוקק שאגתו נראה שר"יהוה משינית ובני אדם
 מתים מחמת שרואין אותו ראה בעלמא לכך לא ראה שיבא
 למקום הישוב של בני אדם :

דף ס' בעינא דאלצח ליה נהמא לשהיכו. קשא אידך
 ס"ד בטות זו והפילו טנוק בן יומו וידע רחין
 הראשונים אמאי לא ח"ל מהי האו ועוד מה ענין כנושאי
 וזולתי כאן וטור קשא לפירוש רש"י שפירש הסבילו הכל
 והלא ודאי הם הרגישו שהושלך הכל לנהר. כי הכנה
 גדולה ורבה מאד היה וניכרת צנהר ולא נבלעה ועוד
 קשא למה צביה לא אחא זיקא כאשר היה בראשנה וכן
 קשא להפך למה בראשנה לא נעשה כאשר נעשה בשניה.
 ונ"ל בס"ד דהקיסר חבז להבין הסעודה למלכים שהם
 חילותיו של הקב"ה כי שמע וידע שהמלאכים אכלו אלל
 אברהם אע"כ ובשביל שפועה לחילות השי"ת לכבודו אמר
 הלבי נהמא לשהיכו כמו שתמלא בקרבנות דכתיב ברו
 קרבן לה והכניס הם אוכלים והוא בקש על יום ידוע
 שיבואו בו המלאכים לאכול וקודם שיגיע היום אחא זיקא
 פגום וגורא והשליך כל המונח להוך הנהר והוא לא שחל
 מאי האו כי חבז מקרה טבעי שגבר רוח קשא והשליך
 לנהר ולכן נחמס צביה לעשות ההכנה במקום שלא
 ישלט בו הרוח כגון בצקעה מסובבת בהרים ותלים ולכן
 בשניה התפלל ריב"ח שיבא מער עולם וימנעו הכל דהוא
 גם קרוב לטבע יותר מן רוח חזק כיון שהמקום אינו
 בהשגחתו

בהשגחתו של הקב"ה על ידי הסיבות שסבב לבני אדם
 צעניונים שלהם הן לטוב הן לרע והוא לא היה לה פה
 להכחיש ובע"כ הודית אך אמרה לו אימא ליה דיסקול וכו'
 פירוש הן אמת כי אני הוא שאמרתי לעשות לי הוכחה
 בזאת אך לא אמרתי שיטעה הסיבה בדבר רע אלא בדבר
 טוב שהיא חזק ממוני ואשיגנו על ידי הסיבה שסבב לי
 והוא השיב לה צדירותא כי אהינו אחר שנתן אידך נימא
 ליה שקול אך ודאי לכבוד המלכות בעי רחמי עליה ואתסאי
 וצוה יתישב דקדוק אחר גדול צמה שאמרה לו תחלה
 אימא דלעביד לי חדא מסתוריתא למה בקשה כלי של עסק
 עניים ולא אמרה על ארגז של אבנים טובות וכו' וצוה
 נימא כי כונתה על הסיבה המתגלגלת וכלומר :

ש"ם ח"ר יהודה שור שהקריב הדם קרן אחת היתה
 לו במלחו. ג"ל בס"ד הטעם שברא לו הקב"ה
 שור כזה להקריבו לרמוז לו אם זוכה ימחק הגבורות שהם
 בלד במהלך בחסדים כהם בלד ימין ואז יהיו בצחינת המלוא
 שהוא מקום המלח. גם רמז לו שיתפוס בעוה"ז מדת הגשחון
 וחו' יהיה המלעי שלם בכל ענייניו ורמוז לו זה בקרן שבו
 יגנח הבור לרמוז לו שגם הוא יגנח הקליפות והחילונים ע"כ
 מדת הנכסיון וצוה ילית וימלא טוב. או יוכן רמוז על תיקון
 העולמות שנתקנו בשם מ"ה החדש שיא על המלח :

ש"ם בקומתן נבראו וכו'. ג"ל בס"ד לבינוס דעתם
 קומתן ר"ת לרק לרמוז שהכל בלדק ויושר נבראו :

ש"ם פתח בר העולם ואמר יהי כבוד ה' לעולם ושמח
 ה' במעשיו. הקושיא ידועה מה שייכות יש לפסוק זה
 עם ענין זה דנשאו הדשאים קל וחומר ולא ילאו בערבוניא.
 ונ"ל בס"ד דהיתא צגיטין דף ג"ז תנא מטעה בארבע מאות
 ילדים וילדות שנסבו לקלן פירוש ילדים למשכב זכור וילדות
 לקובה של זנות וכאשר הולידים דרך הים והרגישו על מה
 הם מתבקשים ועל מה מוליכים אותם אמרו זה לזה אם אנו
 טובעין בים אנחנו באין לחיי עוה"ב דרש להם הגדול
 שבהם אמר ה' מבטן אשיב אשיב ממולות ים מבטן אשיב
 מבין שיני הריה אשיב ממולות ים אלו שטובעין בים כיון
 ששמעו ילדות כך קפלו כולן וגפלו לחיך הים נשאו ילדים
 קל וחומר בעלמא ואמרו ומה הללו שדרכן לכך כך אנו שאין
 דרגינו לכך על אחת כמה וכמה פירוש אלו הילדות שדרכן
 לתשמים ואין קלונן מרובה בקלון שלנו שאין דרכם של
 זכרים לכשב עמהם אף הם קפלו לחוך הים ועליהם הכתוב
 אומר כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כלאן טבחה ע"כ :
והנה ידע כי בני אדם נדמו לחילנות דכתיב כי האדם
 עץ השדה וגם נדמו לעצבים כמ"ש רז"ל בני
 אדם דומין לעצבי השדה הללו גולגין והללו נובלין והחילנות
 עושין פירות הם דומין עפי לנשים אשר צביאה שבאים
 עליהם עושין שמתעצבים ויולדין אך הדשאים אין עושין פירות
 ודומין יותר לזכרים אשר צביאה שבאים עליהם אין יולא
 פרי כי אין הזכר מתעצר צביאה שבאין עליו :

אשר על בן ממה שהיה השי"ת לאלגות שלא ילאו
 בערבוניא יש לנשים ללמוד מזה שלא ישנו
 בערבוניא בקובה של זנות לכך כאשר הרגישו שנגמחם
 להשיבם בקובה של זנות קפלו וגפלו לים וכמו שהדשאים
 עשו קל וחומר מן החילנות שלא ללאת בערבוניא כן הזכרים
 שדומין יותר לדשאין עשו קל וחומר מן הנשים שדומין יותר
 לחילנות וגם הם קפלו וגפלו לים כדי שלא ישנו הרע
 שחבשו לעשות להם לכן כשראה שר העולם הקל וחומר
 שעשו הדשאים לפה ברוה"ק אשר עהרין ישראל לקדש
 ש"ם צענין הדומה לזה שהילדות שדומין לחילנות יקדשו
 ש"ם צנפילתם לים ואז הילדים שדומין לדשאים ישאו קל
 וחומר בעלמא כמו הקל וחומר של הדשאים ועי"כ יקדשו
 ש"ם צנפילתם לים ועל בן פתח שר העולם ואמר יהי כבוד
 ה' לעולם כי בקדוש ש"ם נראה כבוד השי"ת וישמח ה'

במעשיו הם אלו הארבע מאות ילדים וילדות שהפילו עלמן
 לים צעבור כבודו :

ועוד ג"ל בס"ד דידוע דשר העולם הוא מלאך מט"ע
 אשר הקב"ה הוריד נשמתו לעוה"ז ולקחה חנוך
 בן ירד ואחר אשר חי צעוה"ז ש"ם שנים העלה הקב"ה
 את גופו למעלה והפכו לאש והשליטו על המלאכים וידוע
 הטעם שעשה הקב"ה בן להעלות גוף אדם חמרי להשליטו
 על המלאכים מפני שהאדם שהוא חומרי אשר מקדש
 עלמו ע"י שמקיים ועושה רצון השי"ת אז הוא חביב לפני
 הקב"ה יותר מן המלאך שהוא עיקרו רוחני ועשייתו רצון
 היא טבעית אללו שדרכו בכך משא"כ האדם שעיקרו חומרי
 אין דרכו בכך ולכן בחר השי"ת להעלות גוף שעיקרו
 חומרי להפכו לאש ולהשליטו על המלאכים :

והנה הקל וחומר שעשו הדשאים הוא צנוי ומיוסר ע"פ
 סברה זו דאיכא למימר יש יתרון למי שדרכו בכך
 על מי שאין דרכו בכך כי לכן אמרו הדשאים ומה חילנות
 שאין דרכן בכך לזה אותם שלא ללאת בערבוניא אנו
 שדרכינו בכך עאכ"ו ומזאת הסברה ידע הטעם שיהיה
 האדם חביב לפני הקב"ה כשמקדש עלמו בקיום מלוחו
 יתברך יותר מן המלאך ומהאי טעמא זכה שר העולם
 בכבוד הזה שהשליטו על המלאכים ולכן אחר שנשאו דשאים
 קל וחומר בעלמא אשר מזה הקל וחומר נודעה סברה זו
 שיש יתרון למי שדרכו בכך על מי שאין דרכו בכך אז שר
 העולם שהוא מלאך מט"ע ראה שסברה זו אשר עליה צנוי
 קל וחומר זה היא נוגעת אליו שגם הוא עשיר הקב"ה
 להורידו לעוה"ז ולתת אותו צנוף אדם חומרי שהוא חנוך
 בן ירד ואח"כ יעלה עם הגוף הזה לשמי מרום וישליטו
 על המלאכים שגם הדבר הזה טעמו צנוי ע"כ סברה זו
 שעשה הקב"ה בן להצילו צנוף אדם חומרי ולהעלותו למעלה
 מפני שנוף אדם חומרי אשר יתנהג בקדושה למטה הוא
 חביב לפני הקב"ה יותר מגוף המלאך שעיקרו רוחני ודרכו
 בכך להתנהג בקדושה :

ועל כן אמר שר העולם מט"ע פסוק יהי כבוד ה' לעולם
 ישמח ה' במעשיו כלומר יתראה כבוד ה' על ידי
 העולם הם בראויו שעושים רלונו אך ישמח ה' יותר במעשיו
 אל בני אדם שנאמרה בריאתו בלשון עשית דכתיב נעשה
 אדם בצלמנו כי בן דרכו חו"ל ע"כ כי נחמתו כפי עשייתם
 דקאי על אדם שנאמרה בריאתו בלשון עשית וכמ"ש רבינו
 מהר"ם הלשך ז"ל ולז"א ישמח ה' יותר במעשיו אלו בני
 אדם שיש להם יתרון על המלאכים כאשר מקדשין עלמן מפני
 דאלו דרכן בכך ואלו אין דרכן בכך :

ובאופן אחר ג"ל בס"ד לפרש המאמר הנז' כי ידוע
 שיום ראשון בשבוע הוא צמי' חסד ששם אחוז
 אברהם אע"ה ויום שני הוא צמי' גבורה ששם אחוז יצחק
 אע"ה ויום שלישי צמינת תפארת ששם אחוז יעקב אע"ה
 וצוה פרשתי בס"ד הטעם דבית ראשון ושני נחרבו ובית
 שלישי יהיה קיים לעולם דארו"ל בית א' היה צבוקת אברהם
 אע"ה ובית שני צבוקת יצחק אע"ה ובית שלישי צבוקת
 יעקב אע"ה והנה ציוס ראשון נאמר כי טוב לכן בית
 ראשון שהוא צבוקת אברהם אע"ה שאלחו בחסד שהוא כנגד
 יום ראשון היה מהורר ונבנה ע"י שלמה הע"ה והיה שלם
 בחמשה דברים כנגד חמשה אותיות כי טוב אבל בית שני
 שהיה צבוקת יצחק אע"ה שהוא כנגד יום שני שלא נאמר בו
 כי טוב חסר חמשה דברים שהם כנגד חמשה אותיות כי טוב
 ועוד נבנה ע"י סיוע מלך פרס שהוא לשון פרוסה ונחרב
 ע"י שנלח חנם שהוא פירוד הלבבות וחלוקתן זה מזה כי
 היה כנגד יום שני שלא היה בו צריאה גמורה אלא היה בו
 ענין חלוקה והבדלה בין מים למים ולכן אמרו אין מתחילין
 ציוס שני :

אמנם ציוס השלישי שהיה צמינת יעקב אע"ה הופפל

בו כי טוב, וכל כפל מורה על הקיום כמ"ש יוסף הע"ה
 לפרעה ועל הנשות החלום לפרעה פעמים כי נכון הדבר
 מאת האלים ומאמר האלים לעשותו, ומאחר שכלל בו כי
 טוב הוא סימן מובהק לבית שלישי שהוא כנגדו שיהיה לו
 קיום והעמדה לעולם ולא יחרב, דמורה כי נכון הדבר מעם
 האלים, גם ישלשל בו שפע מכל יו"ד ספירות שהם כנגד
 צ"פ כי טוב שהם עשרה הויות, גם הם כנגד ה"ח וה"ג
 במיוקן וצ"ו שהם טהרה, והנה צ"פ כי טוב עולה מספר
 לו, וזוהו יובן ב"ד רמו הכתיב על לו תנשאו, רמו בזה
 על בית שלישי שהוא כנגד יוס שלישי שנאמר בו צ"פ כי
 טוב שמשפר לו, וז"ל תנשאו שישאר קיים לעולם ולא
 יחרב אלא תנשאו בו ועל צרכים הוא תיקון היסוד שמתחייבם
 לצרכים תשעשו שלא ישאר הם פנס עוד כלל :

ובזה יובן צ"ד רמו הכתיב יחיו מיומים וציום השלישי
 יקיימו ונחיה לפניו, פירוש מיומים הם יוס ח' ויוס
 ב' שיהיה כנגד מקדש ראשון ומקדש שני שהם חיים לישראל
 אך בשניהם הדמה אומת ישראל לחולה שעדיין לא קם
 ממטהו אלא נשחלק החולי ממנו לפי שעה, והוא עורנו חלום
 המזג ותש כח שלישי יבול לקום מן המטה, ולכן בנקל
 אפשר שיחזור עליו החולי, כן בשני מקדשים שהם כנגד שני
 ימים הנז' לא נקיימו בהם אלא נחרבו וחזרו למחלתם, אבל
 ביום השלישי הוא מקדש שלישי שהוא כנגד יוס שלישי יקיימו
 תחלה מן המטה שלא יחזרו לנו כוס מיוס וחולי קטן מחולי
 הנפש, ולא נחיה לפניו בלתי שום מוכך מצדיל בינינו לבין
 אור השקיעה, ולכן ישאר קיים לעולם ולא יחרב ולא יהיה
 עוד גלות לישראל :

ובזה מובן שפיר העטם שכלל כי טוב ביום השלישי מפני
 שהוא כנגד בית שלישי שיצנה צ"ח, שבו תהיה
 טובה כפולה ושלמה הן לנפשות הן לגופים, כי בזמן הזה
 יתבררו כל נ"ק השייכים לנפשות ולא ישאר שום חולי לנפש
 כלל, משא"כ בבית ח' וצ"ו היה גאולה וחירות לגופים שלא
 היו משועבדים לגויים, אבל לא היה גאולה וחירות שלימה
 לנפשות, כי עדיין לא נטהרו מן הסיגים של החילונים ולא
 נשלם בירורם ורפואתם, ולכן נכלל בו כי טוב לרמוז על
 בית שלישי שהוא כנגדו יהיה טוב גמור לנפשות וטוב
 גמור לגופים :

נמצא לפ"ו בית שלישי שיצנה צ"ח הוא כנגד יוס
 שלישי שהכפל בו כי טוב המורה על טובה כפולה
 ושלמה לנפשות ולגופים, כי בואתו זמן נגמור ונשלם בירור
 כל נ"ק השייכים לנ"ן של ישראל, וזוהו מובן העטם שגזר
 הקב"ה על החלונות אשר נבחרו בואתו היום שלא יאלו
 בערבוביא אלא כל אחד למינו, כי אותו היום הוא כנגד
 זמן בית שלישי שבאותו הזמן ויגמור תיקון וביורו נילוני
 הקדושה שהם חלקי הנפשות ולא ישאר עוד נילוף אחד
 בערבוביא אלא כל נילוף נדבק בשרשו ומקומו שבאותו זמן
 יתקיים מאמר הכתוב הנה אנכי שולח לכם את איה הנביא
 וכו' והשיב לב אבות על צנים ולב צנים על אבותם שלא
 יהיו הגרין בערבוביא כאשר הם עתה, וכמ"ש רבינו האר"י
 ז"ל בשער הגלגולים :

והנה החילנות הם רומזים לנשמות הגדולים, והדשאים
 רומזים לנשמות הקטנים, ולעמוד מלבד שיהיו
 הנשמות הגדולים מוצרכים ועומדים בלא ערבוביא אלא
 גם הנשמות הקטנים אשר עוקרם היו מעורבים ביותר
 מחמת קוטנם יהיו ג"כ עתה מצוררים ועומדים בלא
 ערבוביא, ולכן כשגזר הקב"ה על החלונות שרומזים על
 נשמות הגדולים שלא יאלו בערבוביא אז נשאו הדשאים שהם
 רומזים לנשמות הקטנים קל וחומר בעלמם, ומה חילנות
 אשר לפי גודלן אין דרכן ללא בערבוביא אמר הקב"ה,
 אנו עשויים כב, ומיד כל אחד ילא למינהו :

ולכן כיון שראה שר הטולם שהוא מט"ט שר הפנים שהוא
 שאין

המליך טוב צעד ישראל תמיד, שגם הדשאים שהם רומזים
 אל הנשמות הקטנים לא יאלו בערבוביא כזו יורה על בירור
 כל הנשמות שיהיה בזמן בית שלישי שהוא כנגד אותו היום,
 אז פתח ואמר יהי כבוד ה' לעולם, כלומר כבוד ה' אשר
 יהגלה בבית שלישי שבו יהיה עיקר כבוד ה' יהיה קיים
 לעולם, דכיון שכלל בירור ותיקון כל הנשמות אז לא יהיה
 עוד חרבן וגלות וישאר הבית קיים לעולם ככבוד ה' הוצר
 בו, וגם אותו זמן ישמח ה' במעשיו אלו ישראל שיהיו כולם
 לדיקים ושלמים ולא ישאר עליהם קטגורים, וגם אמר ישמח
 ה' במעשיו לרמוז שהבית הזה יהיה מעשה שמים, ורמוז
 ג"כ בבית ישמח שהוא אותיות משיח שילביחו בואתו
 זמן צפיה"ז :

ומה שלך להבין דו במאמר הנז' במ"ש נשאו קל וחומר
 בעלמם דכראה לשון יתר, וז"ל צ"ד ע"פ מ"ש הרב
 בני יששכר דף פ"ח ע"ג דשלש עשרה מידות שההורה נדרשה
 בהם המה כנגד י"ג מידות של א' רחום ותנון וכו' והקל
 וחומר הוא כנגד מדת א', וכשיאמר אדם דבר של קל וחומר
 מתעורר בזה מדת א' להמשך לו שפע מוס, וכחצ בשם
 מהרד"ב ז"ל כשהפלה מרע"ה על מרים אחותו א' לא רפא
 נא לה רעה לעורר בזה הפלה מדת א' למיך לה משם
 שפע רפואה, והשיב לו הקב"ה ואביה ירוק ירק בפניה,
 והיינו שא"ל קל וחומר כמ"ש רז"ל והיינו רמו לו תלמוד
 קל וחומר, וזוהו התעורר מדת א' עכ"ד ע"ג, והנה הקל
 וחומר הראשון הנאמר בשולם הוא קל וחומר זה שאמרו
 הדשאים, והנה בזה הקל וחומר הראשון פתח השער של
 מדת א' לעלמם להשפיע בהם, וז"ל נשאו קל וחומר בעלמם
 כלומר לזורך עלמם להרוק על ידו שפע ממדת א', ואמר
 נשאו ולא אמר חמור לרמוז ששבו בזה הקל וחומר נשיאות
 ומעלה לעלמם :

ודע כי מ"ש נשאו קל וחומר, הכונה דאז"ל אין לך כל
 עשב שאין עליו שיטר ומושל שמכה בו וחומר לו
 גדל, על כן אלו הבמות הרומזים הממונים על הדשאים
 פתחו בזה הקל וחומר ופשוט :

שם ע"ב, אמר היינו דרב חסי. לאו מגד יורא ח"ו אמר
 קן אלא להורות בחסד הבורא יתברך, וגם כדי
 לאמת ולברר דברי חכמים צעני המון העם :

שם, ז"ל כתוב קנינו ובליסתרי באגדתך ופירשה. י"ל
 על מה חדר כ"כ על שתי מילות אלו ועל מה ערבו
 ע"ו כ"כ, וז"ל צ"ד רמו לו בזה ד"ה לפי דרכו דידוע
 אע"פ שכלל דברי הורה שלמד האדם יעשה בירור נ"ק
 הנה בדת"ש ע"פ אגדה יעשה בירור יותר, וכמ"ש המקובלים
 ז"ל מפני שבה ישמח הלב יותר, ולכן ארז"ל עלמא קאים
 על קדים של אגדה, ולכן נקראו אגדה מלשון המשנה כמו
 נגיד ונפיק מן קדמויה שם בהם כח למשך נ"ק לבררם
 ולהעלותם, אך ידוע כי דברי אגדה כפשוט מושכין מקרוב,
 דהיינו ממקום שישב בו הלומד, אבל דברי אגדה שבסוד
 מושכין ומצדדין נ"ק ממקום רחוק, והנה קנינו ובליסתרי
 שניהם ענין יורה, אך קנינו עניינו במורה ורטה שידתם
 מקרוב דוקא, אבל בליסתרי הוא כמו קשה שלד מרחוק,
 ולכן קנינו ירמוז על יורה וביורו שיהיה באגדה בדרך
 הפשט שלד מקרוב דוקא, אבל בליסתרי ירמוז על יורה
 וביורו שיהיה באגדה בדרך הסוד שלד מרחוק, ולז"ל לו
 ברמו כתוב קנינו ובליסתרי באגדתך ד"קא שרמו לו בזה
 על האמור, וכן נמי מה שאמר לו עוד כתוב דאגדתך
 רמו לו בזה אע"פ שדברי הורה שבע"פ לא נתנו להכתב
 מ"מ דבר יקר וחשוב תכתבו שמה ישכתבו ולא ימלא ח"כ
 ואמר הכתוב עת לעשות לה' הפרו תורפתך, ועל כן היו
 כתבים סודות מוזמן התנאים קודם שעשו היתר לכתוב
 תורה שבע"פ :

שם, שרלויין להשקף והן הן גופי הורה. קש אע"פ
 שאין

שאין בזה לורך חס נדונין בשפיפה כספרי לזקוק, וז"ל אין
 הכונה לחיין להשקף בידים אלא ר"ל חס בזה האש אללם
 בשבת מניחין אותם להשקף ואין מליין אותם מפני הדליקה
 חס היו כתובין לבדם ואינם בכלל ספר תורה, ומ"ש הן
 הן גופי תורה, כלומר אמתו למידין שהם הלכתא לדינא,
 וכך דמציא הבא דגלמוד מהם דין לענין שבועות וגדרים
 דאש נשבע לו נדר שלא יכנס לבית ראובן וגאסר לו הבית
 מכת שבועתו, ואח"כ מבר רובין אוהו בית לשמעון הותר לו
 להכנס בו מפני שעתה נקרא על שם שמעון ולא על שם
 ראובן, וכן כיוולא בזה :

שם, אדונקי שלהם, פירש רש"י ז"ל חשבין שלהם. וז"ל
 צ"ד כי הוא מלה מורכבת משתי מילות שהוא
 אדון נקי, ולכן ערבה לר"ח ואמר לרב תחליפא כתוב אדונקי
 באגדתך ופירשה :

שם, ואית להו שית סרי דרי סיגי לכל חר וחר. נראה
 לבן נזמא נקיש מפני שיהיה להם כמה שורות שינים
 זע"ז, ונקיש בית סרי מפני כי האדם יש לו שורה אחת שיש
 בה שית סרי שינים, ואמר אלויים להו שית סרי שורות של
 שינים, וכבר אמרו בגמרא דברה תורה לשון הבא, דברו
 חכמים לבון הבא, ואין זה חידוש :

דף ס"ג, כיון שבה רחם בלו רחמים לעולם. ג"ל
 צ"ד בעבור צבורה זו של מער נקרא רחם,
 כי רחם ע"ה ג' מער, וגם בעבור שבורה של גאולה
 נמי נקרא רחם כי הוא מוצר דאחא משיחא, דכתיב ביה
 עני ורכב על חמור, ורחם בהפוך חסון חמור חס תניה
 חול"ם למעלה, ועוד נקרא רחם בעבור הגאולה שתייה
 בזכות קיום רמ"ח מלות שה"ם החסדים, גם תהיה בזכות
 ההורה שנקראת יין שהרגומו חמר, גם תהיה בזכות אברהם
 אע"ה ששמו עולה רח"ם, ומלינו בפרשת שמיני קראו רחם
 שהו לבון זכר, ובפרשת ראה קראו רחמה לשון נקבה,
 והיינו כנגד צ' בשורות טובות המופקר עליהם אחת של
 גשמים שהיא בשורה לארץ שהיא נקבה, כמ"ש רז"ל מערה
 בעלל דארעא חייה, ואחת של גאולה שהיא בשורה לישראל
 שהם צבוג זכר שנקראים בן, משא"כ אה"ע נקראים בנות
 כמ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל ע"פ בנות ירושלים :

והא דיתוב אחרעא לרמוז שהגאולה תהיה בזכות הענוה
 שיכלו גסי הרוח והעניו חושב עלמנו כעפר לדוש,
 וכמ"ש ונפשי כעפר לכל תהיה, וגם יהיה כן לרמוז על
 בירור נ"ק שגשלים הביורו אפילו מן הדומם שהוא העפר
 שאינו מאכל בני אדם, וביורו קשה והגאולה תלויה בבירור,
 וכמ"ש ע"פ מקימי מעפר דל זה נילוף הקדושה, ואז מאשפית
 ירים אביון אלו ישראל, ולכן יהיה אחרעא ושריק לומר בזה
 התגברי מעפר קימו :

והנה כאשר שורק נשמע כאלו אומר שרקק, והיינו זו
 היא צבורה של הגאולה שתייה לעתיד באות לז"י
 דמגלפך, וכמ"ש צפרקי ר"ח שמספרו תשע מאות שהוא
 מספר שרקר"ק, ולכן גם בשורה הגשמים תהיה על ידו, כי
 ארז"ל גדול יום הגשמים כיום קבוק גליות, ופירש רבינו האר"י
 ז"ל העטם מפני שעי" הגשמים יהיה בירור נ"ק מן הדומם
 שהוא עפר הארץ, ועוד נ"ל צ"ד העטם שתייה בשורה
 הגאולה ע"י עוף, כי כתוב בספר הלוקטים פרשת שמיני
 שהעוף הוא ביסוד, ולכן עוף צ"ו יוסף שהוא היסוד,
 ולכן הוא יבשר על הגאולה שתייה באלף השישי שהוא היסוד,
 וגם עוד נמי ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי
 רשב"י כל שריון הוא במלכות, וכל גאולה היא ביסוד כסוד
 הכתוב חס יגאלך טוב יגאל :

שם ע"ב, תניא רבי אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה
 העולם וכו'. ג"ל צ"ד בהמות רמו לעכו"ם, כי
 בהמה חניה יכולה לפרוח באויר ולקפוף ולדלג לעלות
 למעלה אלא היא דבוקה צדקע וכן העכו"ם דבוקים תמיד

בחומר הארץ והעפר שהם עפר ואל עפר ישונו, אך הרעם
 שבהם דומין לבהמות טמאות, והטובים שבהם דומין לבהמות
 טהורות, אבל העופות רומזים לישראל, כי העופות אע"פ
 שהם מהלכים ע"ג קרקע יש להם כח לפרוח באויר ולהיות
 למעלה למעלה ברגע אחד, וכן ישראל הגם דלפעמים
 חוטאים ודבקים בחומר המתייחס לעפר, עכ"ז בנקל יכולים
 לעשות תשובה ולעלות למעלה ברוחניות שבקדושה בלתי
 איחור ועיכוב כלל, והוא ממש כמו העוף שאתה רואה נח
 ע"ג קרקע ורובץ בארץ, וברגע אחד כהרף עין עולה עד
 לב השמים, כן ישראל ברגע אחד יעשה הרעע תשובה ונקרא
 לדיק, וכגודע מדין האומר לחסה הדי את מקודשת לי ע"מ
 שאני לדיק, אע"פ דקודם רגע אחר ראינו שהוא רשע
 גמור ה"ו מקודשת דשמה הרהר תשובה, ולכן מאחר
 שהבהמות רומזים לעכו"ם, על כן בהמות הטמאות רצ"ם
 מן הטהורות כי הטובים שבהם מועטים שהם נחשבים
 טהורים לגבי מינס, והעופות הטהורים שרומזים להכשרים
 שבישראל הם מרובים מן עופות הטמאים הרומזים לרע"ם
 שבישראל. אז נמי הטעם שבהמות הרומזים מרובין מפני
 שבראיו מן העפר שהוא גם החומר, לכן דבקו בזה סיגים
 של טומאה יותר, ורבו על בהמות הטהורות שאין בהם סיגים
 כ"כ, אבל העופות שבראיו מן הרקק שהוא עפר ומינס
 שאינו חומר גם מאד, לכן לא דבקו בהם סיגים של טומאה
 כ"כ כבהמות, וכמ"ש לעיל דף כ"ו בהמה שנבראת מן
 היבשה הכשרה בשני סימנים, עוף שנבראת מן הרקק הכשירו
 בסימן אחד, ועיין מ"ש מהרש"א ז"ל :

דף ס"ד, חס חולק רגליו שנים לכאן ושנים לכאן טמא
 ואם שלשה לכאן ואחת לכאן טהור. ג"ל צ"ד
 ידוע כל עהרה שורשה בקדושה שהיא רשות היחיד, ולכן מי
 שיש לו חלוקה של אחד רמו שהוא טהור ששרשו בקדושה
 שהיא רבות היחיד, וזה שחלוקת שלו שנים שנים שרומזים
 לרשות הרבים, כי מיעוט רבים שנים זה מורה שהוא טמא
 ששרשו בקליפה שהיא רשות הרבים, נמלא המבדיל בין הטהור
 ובין הטמא הוא חלוקה של אלבע אחד, וזוהו יובן צ"ד
 רמו הכתיב מי יתן טהור מטמא ל"א אחד בהמיה, וזוהו
 יובן העטם שלקח נח מן הטהורים שבעה, כי הטהור חולק
 שלשה ואחת, וידוע מספר השלשה צמניין הקדמי כזה חב"ג
 עולה מספר ששה, ועם האחת הרי שבעה, לכן ממין הטהור
 שבעה שבעה, משא"כ הטמאין חולקין שנים שנים, וכל
 שנים במספר הקדמי שלשה, וב"פ שלשה הם ששה, נמלא
 חסר אחד מן השבעה, ח"ש מי יתן טהור מטמא לא אחד.
 ומ"ש יש לו אלבע יתירה ופק וקרקבנו נקלף טהור, סימני
 עהרה הם זפק יתר נקלף ר"ה ז"ן לבון הנה כי הטהור
 מוגין העולם ממנו, ולכן לקח נח מטהורים שבעה שהם
 מספר ז' שבהיותו מלא תמלא בו רמו של סימני עהרה :
ובאופן אחר נ"ל צ"ד טעם לסימנים אלו של עהרה
 וטומאה ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער
 טעמי המלות פ' שמיני, ובספר הלוקטים דעשופות הואיל
 והם מן בחינת שלשה בצורות העליונות רובם טהורים, כי
 השלשה הנז' הם ממותקות היטב ואין אחיזה לחילונים
 בהם כי אם דבר מועט, ולכן אין מההוים עשופות טמאים כי
 אם מעט, משא"כ בהמה שהיא מן בחינת שתיים גבורות
 התחתונות שלא נמתקו היטב כי אם באור חומר, ועוד שהם
 תחתונות יש לחילונים אחיזה בהם יותר, ולכן רובם הם
 עמאים, ולכן השתא אחי שפיר שאם יחליק אלבעותיו
 שלשה ואחד הרי יש בו רמו בזה על שרבו שהוא מן השלשה
 גבורות שהם ממותקות היטב, ועל כן סימן זה הוא סימן
 עהרה שרמוזו בסימן זה בורשו הטוב אשר מחמת זה היו
 העשופות רובם טהורים, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל, ואם חולק
 אלבעותיו שנים שנים, נמלא ח"ש בו רמו על שנים גבורות
 שהם אינם ממותקות היטב שמחמת כן היו בהמות רובם
 טמאים

טמאים לכן אין סימן זה טוב בשבילו אלא הוא סימן טומאה הואיל שהוא רומז על שני גבורות שאינם ממוקדות באור ישר :

פרק רביעי.

דף ע"ו. תניא חילין שמעיר פרותיו חוקרו בסיקרא וטוענו באבנים. ונ"ל בס"ד דרך רמו חילין רמו ללשון שהוא עיקרו כל גוף הנקרא חילין דכתיב כי האדם עץ השדה, שמעיר פירותיו ר"ל שמדבר לשה"ר ע"כ לוקחים ממנו תורה ומצוות שלו ונותנים לאותו שסיפר עליו וכו"ם בספר חסידים באותו חסיד שזכו ה' בבית הכנסת, וכשהלך לביטו שלח לו מנחה כלכלה של תאנים באומרו זהו תורת הדורון שקבלתי ממך שהוא תורה ומצוות שלך, זה הוא תקנתו, ורפואתו חוקרו בסיקרה ר"ל מייסדו בחירה, וסיקרה לשון יפוי כמו מסקרות עינים והוא מייסדו בחורה דכתיב מרפא לשון עץ חיים, וטוענו באבנים אלו התפילות שנקראים אבנים. וכמ"ס זוהר ע"פ אבנים שליומות חבנה שיהיו תפילות שלמים :

פרק שישי.

דף פ"ד. לריבין אנו לחוש לדברי זקן. נ"ל בס"ד קראו בשם זקן מלמד כי זקן הוא טעמו לחכם שהוא נערקון זה קנה חכמה, הנה הוא נתנון להרבות שבו בשם זה להורות על הנס שנעשה לו מן השמים בענין הזקנה שהיה בן י"ח כשמנו אותו לנשיא ונתחוויר שערות זקנו, וכמ"ס הוא על עלמו הריני כפן שבשים שנה :

שם. לעולם ימנור אדם שדה ויקח עתודים. נ"ל בס"ד רמו לפי דרכו שדחים מצות שאפשר לעשותה ע"י אחרים מפני עסק החורה, וכמ"ס רז"ל ע"פ וכל חפלים לא ישו בה, וידוע שדה רמו למצות שהם תיקון המלכות חקל הפותח קדישין, ועתודים רמו לדברי תורה שנקראים כבשי דרחמנא שבהם כבש ואורו כנה וכמה עניינים נסתרים, וכמ"ס הפוך בה והפוך בה דכולא בה :

שם. לתמן קודם ללחם בתיך. רמו כאן על לחם המוליא של שעודת שבת קודם, דתחילה יבלע פרוסה שלו שהיא כנגד אור וי"ד דשם הוי"ה, ואח"כ פרוסה של אשתו שהיא כנגד אור וי"ד דשם ארנ"י, וגם רמו דרך ארץ על הסעודה של כל יום שהיא נקראת בשם לחם, כמ"ס עבד לחם רב, ומדוע לא בא בן ישי אל הלחם שיצאו תחלה את הכבשיל לפני בעה"ב לאכול תחלה ואח"כ יאכלו אשתו ובניו כי בן היה הדרך ארץ לפי מנהג הקדמונים שלא היו אוכלים כולם ביחד על השלחן :

שם ע"ב. זמנין ח"ל משמיה דרבי אמי וזמנין ח"ל משמיה דרבי אסי. קשא יאמר בכל פעם בשם שניהם דהיינו שאמר רבי אמי ורבי אסי דאמרי תרווייהו וכדאיתא בתלמודא בכמה דוכתי רב ושמואל דאמרי תרווייהו, וכן כיוולא בזה. ונ"ל בס"ד וידוע דרבי אמי היה גדול מרבי אסי, וכמ"ס התוספות צבתא דף ל"ד, ולכן היה רבי אסי קורא אותו רבי אע"ג דכתיבו הוה, ולכן כמ"ס מזכירין את רבי אמי קמיה דרבי אסי, מיהו רב עורא היה תלמיד רבי אסי, אכן אסי יאמר ר"ה ור"א דאמרי תרווייהו איך יזכיר אסי זכיר את רבי אמי קמיה רבי אסי הא רבי אסי רבו היה, ואם יזכיר רבו קודם גם זך לא אפשר כיון דרבי אמי גדול ממנו, לכן כך היה מנהגו, זמנין ח"ל משמיה דרבי אמי בלבד, זמנין ח"ל משמיה דרבי אסי בלבד, כי באמת הוא שמע דבר זה משניהם : שם. וכיבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו. קשא זה הותר מהיכן יציגו, וכי יגזול ויביא להם, ואם יאמר ילוח מאחרים, הנה הלוח מאחר וידוע שאין יכול

לפרוע לו עליו נאמר לוח רשע ולא יסל. ונ"ל בס"ד הכונה שאם הוא משער שכל מלאכתו שמונים ודגן בחודש, או שיש לו שבר קצוב שמונים דיגן בחודש, והוא לריך לו בשביל אכילה של בשר בכל יום, ארבעים דגרים, ובשביל שתיה עשרים דגרים, ובשביל מלבושים הכרחים עשרים, ונמלא שלא נשאר צידו מעות יתרים כדי לכבד בהם אשתו ובניו במלבושים יקרים, לכן בא בעל המאמר לומר ויכל ויבחה פחות ממה שיש לו, שלא יוליא ששים דגרים בשביל אכילה ושתייה אלא יפחית מזה, דהיינו שלא יאכל בשר אלא שני גילות בשבוע, ושני גילות דגים, ושני גילות ירק, וצוה יוליא לאכילה ושתייה חמשים דגרים וישאר צידו עשרה דגרים, וכבד בהם אשתו ובניו במלבושים לעבות להם מלבושים יקרים, ונמלא הוא מכבד אשתו ובניו ממה שמקמץ מיניה וביה, ועל זה מביא הכתוב טוב איש חונן ומלוה, והיינו חונן דרך חנינה לעשות מותרות, וזה היתרון מלוח אותו מדליה ע"י שיכלכל דבריו במשפט שלא יאכל בשר כל לילה, אלא שני גילות בשבוע כבר ושני גילות דגים, ושני גילות ירק :

ועוד נ"ל בס"ד מ"ם יותר ממה שיש לו, אין הכונה על היכולת שלו במעות, אלא הכונה על חשיבות המנה שמביא לאשתו שתיה חשיבה ומפוארת יותר מן המנה שמביא לעצמו. מעשה בחסד אחד יוליא לנזק לקנות עאקה אחת של משי בשביל בגד שבת לעצמו, ועאקה אחת של משי בשביל בגד לאשתו, וקנה שתיהם ביון בגיון אחד ורק האחת מעולית בזוה והדרה כפליים על חבתה והוא נתן החמת המשובחת יותר לחופר שבוק שיתפור אותה בגד לעצמו, והשניה הגרושה הביא לאשתו שתפסיר אותה בגד לעצמה, והחופר הביא לו הבגד בערב שבת בסוף היום קודם שהלך לקבלה שבת והוא לקחו מיד החופר. ובירך עליו שהחיינו ולבשו והלך לבית הכנסת ולא רחשה אותו כי היה עסוקה בצרכי שבת, והוא ג"כ לבשה בגד החדש שלה וקבלה שבת בנירות, ובצוה בעלה מצית הכנסת ראתה הבגד של בעלה משוכח על שלה כפליים וחרה לה מאד על אשר לקח החבובה לעצמו, וביא לה הגרושה, ותאמר לו הקשט נחה לחים או לאשה, ויאמר להאשה, ותאמר ח"כ למה אתה לקחת המפוארת להתקבט בה ולי הבאת הגרושה, ויאמר אני קשטתי עצמי לכבוד שבת כי זה הבגד הוא ללבשו בשבת, ותאמר אעפ"כ הקשט ראוי לי ולא לך, ונעשה ויכוח ביניהם בדבר זה עד השינה, והנה אחר שינן חלם שראה ניר אחד לבן כתוב עליו הוצת יגל באכזרית ותחתיה תיבת אש, וייקן ותפעס רוחו כי אמר תיבה יגל הוא סימן טוב לשמחה וגיולה אך תיבת אש דין הוא וינטער ממנה והלך אלל הרב לפתור לו החלום ויספר לו חלומו לפתור אותו, וישאלהו אם היה לך בזה הלילה ריב עם הנשי בתיך ויאמר להו, אלא רק ויכוח דברים היה ביני לבין אשתי, וישננו בזכות זה, ויספר לו על מה היה הויכוח והבין הרב פתרון החלום, ויאמר לו מן השמים הרהו לך שהאמת עם אשתך, והיה לריך שתתן לה העאקה המהודרת להתקבט היא בה ואתה תקח הגרושה ותיבה יגל היא ר"ת לא ילבש גבר, ותיבה אש היא ר"ת שמלת אשה, שהגידו לך זו העאקה אשר לבשת ראוי שתיהם שמלת אשה, ואתה הגבר לבשת שמלה כרחייה לה, והרחו לך דבר זה בר"ת למפרע, להורות לך כי אתה הלכת בדרך הפוך שקשטת עצמך בבגד החשוב, ולאשקף הבחלה בגד הגרוע. כמלניו למידין אם האדם קונה בגד לעצמו ולאשתו ולא נודמן לו לקנות שניהם מן החשוב, לא נודמן לו אחד חשוב ואחד גרוע שיכבד אשתו בבגד החשוב והוא יקח הגרוע, ועל כיוולא בזה קאמר שיכבד אשתו ובניו במנה שהיא חשובה יותר מן המנה שיש לו לעצמו, כי להם הקדימה דבר החשוב, וכמ"ס באותה מעשה :

שם. והוא תלוי במי שאמר והיה העולם. הא דקיש לשון זה ולא אמר תלוי בהקב"ה. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ס המפרשים

המפרשים ו"ל צביאור ברוך שאמר והיה העולם ברוך גוזר ומקיים, ברוך מרחם על הארץ. כי בתחלה ברא העולם במחשבה בלבד ושלטה מדה"ד, לכן כתיב בראשית זו המחשבה ברא אהים את השמים וכו' וזכר שם אהים שהוא דין, ואח"כ בראו באמירה, דכתיב ויאמר וימטר במעשה בראשית, בזה גברו הדינים בעולם, ולכן נאמר ביום עשות ה' אקים ארץ ושמים שזכר שם הרחמים קודם שם הדין ולכן כיון שאמר והיה העולם לכן מרחם על הארץ עכ"ל, ולז"ל שיכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו, והוא ממידת הרחמנות הגדולה ישן כי הם תלויים בו והוא תלוי במי שאמר והיה העולם אמר דייקא, שזה רעה להגביר מדת הרחמנות בעולם, והאדם לריך ללמוד ממידת הבורא יתברך, וכמ"ס רז"ל ע"פ אחרי ה' אהיכם תלבו מה הוא רחום אף אתה וכו' :

דף פ"ו. וחיגיגא בני די לו בקב חרובין. ו"ל הול"ל מיוני קב חרובין. ונ"ל בס"ד להודיע דאל תחשוב שהוא היה מלעצור על המעט הזה שרוייה עלמו חסר מן המזון של אחרים, לכן אמר די לו שהוא היה שמח בזה המעט והגרוע שאינו מתאוה למאכל יותר חשוב מזה :

דף פ"ו. אציעא להו שבר מלוח או שבר ברכה. לריך להבין אם שבר מלוח או שבר ברכה מה טעם יש בעשרה זהובים. ונ"ל בס"ד, כי הברכה היא ברוך אתה ה' אהינו מלך העולם שהם כ"ה אותיות, וסימן לדבר וחסידיך יברכונה חלק התיבה לשתיים וקרי בה יברכו בה, וידוע כל דבר שבקדושה כלול מעשר, וא"כ אלו הכ"ה אותיות כלולות מעשר הרי הם ר"ן אותיות כמנין יחוד כ"ר שהוא הוי"ה אהי"ה הוי"ה אהי"ה הוי"ה אהי"ה, ועל ידי הברכה יהיה לו שפע מן יחוד כ"ר הגז' וידוע כי דיגד זהב הוא כ"ה דיגרי כסף, לכן שבר ברכה עשרה זהובים שהם ר"ן דיגרים של כסף כנגד ר"ן אותיות של הברכה, ואם נאמר שבר מלוח החשבון הוא כך, כי המלוח יש בה חמשה בחינות שהם מעשה ודיבור וכונה ומחשבה ורעותא דלבא כנגד ד' אותיות השם ב"ה וקוץ של יו"ד, ולכן נקראת מלוח שהיא ד' אותיות השם ב"ה כי מ"ן בא"ה ב"ם י"ה, וידוע בכל חלק מחמשה בחינות הגז' יהיה בו תיקון ומיתוק חמשה גבורות בחמשה חסדים שהם כ"ה וכ"ה שמספר כולם חמשים, וחמשה פעמים חמשים הוא ר"ן, לכן נותן עשרה זהובים שהם ר"ן דיגרים של כסף :

שם. למאי נ"מ לברכת המזון. הקשה הרב עיון יעקב ז"ל אמאי לא קאמר נ"מ לענין כסוי הדם עלמו, דאם שחט שני חיות או חיה ועוף כל אחד בפ"ע דקיי"ל דכגי בברכה אחת, ומ"מ כל חדא מלוח בפ"ע היא כמשמעות הרא"ש ז"ל בפסקיו, וא"כ אי אמרינן שבר ברכה נותן רק יו"ד זהובים, ואי אמרינן שבר מלוח כל חדא מלוח בפ"ע עלמו היא ולריך לשלם עשרים זהובים או יותר, לפי מה שהם ע"ש, ונ"ל בס"ד בכה"ג אי אמרינן שבר מלוח נמי אינו נותן עשרים זהובים אלא רק עשרה, כי מאחר שהוא בירך הברכה דסגי לשתיים, הנה אחר שבירך וכיסה האחת אנחנו אומרים לו שיכסה דם השני ג"כ, ולא יכסנו השוחט כדי שלא לגרום ברכה שאינה לריכה שאם יכסנו השוחט לרך לבדך מחדש, כי איך יקיים מ"ע בלא ברכה ולא מהני ליה ברכה של זה כיון שלא כיון עליו, וגם הוא לא נתכוון ללאת בברכהו, ולכן כיון שאנחנו אומרים לו כסה השני תו לא מחייב קנס על מה שכסה השני, וא"כ אין נפקותא בזה :

שם. א"ל כוס של ברכה אחת שיהיה או ארבעים זהובים אחת נועל. נראה העיקר כמ"ס המפרשים ז"ל דלא רעה רבי להזמין על ברכת המזון לברך אותה על הכוס דזה א"א כיון דמקודם היה מנהגם שהתפס כוס ברכה צידו הוא לבדו יברך בהמ"ז והמסובין ישמעו ממנו וילאו י"ח, ואיך יתכן שיפעה כן ע"י אותו לרוקי לא הכונה הוא שהזמין לשותת

הכוס, כי רבי יברך עליו בהמ"ז והו ישחה אותו, לכן א"ל כוס של ברכה אחת שיהיה ולא א"ל אחת מברך, והואיל וזכה כוס זה לברך עליו בהמ"ז לכן יש מליה בשתייהו, ולכן א"ל או ארבעים זהובים אחת נועל כנגד ד' ברכות שנאמרו על כוס זה, ומה שעשה לזה ערך מ' זהובים מפני כי כל ברכה החוטף אותה משלם עשרה זהובים, לכן אמר מ' זהובים לכל אחת עשרה, ולכן ילאה בת קול ואמרה אל תחשוב דרבי יותר הרבה בערך זה של מ' זהובים, אלא כך הוא האמת ששבר ברכה אחת הוא עשרה זהובים, ולכן כוס זה שנאמרו עליו ד' ברכות שיה שיה של מ' זהובים. ואפשר דלא ילאה בת קול מן השמים ואמרה כן אלא לשון מליה הוא זה דקאמר תלמודא כיון דרבי אמר לתת ארבעים זהובים תמורת כוס ברכה ילא הקול בצתי מדרשות בין החכמים ובין כל איש ישראל לומר כוס של ברכה שיה מ' זהובים דהויא מלתא דא שגורה צפי הכל :

ואפשר לפרש בס"ד טעם לארבעים זהובים בכוס של ברכה המזון שגריך לכוין בה בשבת בברכה ראשנה בחתימתה בשם ע"ב, ובברכה שניה בחתימתה בשם ס"ג, ובברכה שלישית בשם מ"ה, ובברכה רביעית בתחלתה בשם צ"ן וסך הכל הם ע"ל אותיות, וידוע מ"ס רז"ל בפסוק ארבעים יכנו דלוקה ע"ל דוקא שהוא סמוך לארבעים, נמלא כל סמוך נקרא בשם מספר שאחריו, לכן שבר ד' ברכות של בהמ"ז הוא ארבעים זהובים, וגם בימי החול נזמין בסעודתם מקדושת סעודות שבת. והא דתלה בערך בכוס ולא בצרכות, נ"ל בס"ד כי כוס בהמ"ז נאמר בו עשרה דברים כנ"ל בגמרא, ולכן כיון דמזכירים עליו ד' ברכות הרי ד"פ עשרה לכן ערכו מ' זהובים. ונ"ל בס"ד כיון דכוס ברכה שיה מ' זהובים שהם ארבע דיגרי כסף, לכן שותהו בעה"ב ומשייר בו לאשתו כי איש ואשתו יש בהם ט"ק אברים, וכמו שיש בנפשו כן יש בנשמתו הרי ה"ק הוא מספר ארבע, וזוה יובן ברכת מרע"ה שצירך את ישראל יוסף ה' עליכם כנס ותיבת כנס נרא' לשון יתר, אך זוה נוחא שהוא מדבר עם כל זוג מישראל נאמר כנס ר"ל במספר הרמוז כנס אחת איש ואשתו שהם ארבע אברים :

נמצא פשיטא דשבר ברכה עשרה זהובים, וזוה יובן הטעם שנתן אליעזר לרבקה שני למידין כל אחד עשרה זהב משקלו כי היא נתנה לו מים ובירך עליהם צודאי תחלה וסוף כי האבות קיימו כל התורה ואפי' ערובי תשבילין וכ"ס ברכות דהנהגה ולא בירך ה"א גזלן לכן מן השמים סיבכו לו שיתן לה שני למידין שהם עשרים זהב משקלם : שם. וקריין אותה לויאנוס. נ"ל בס"ד מודמן לה שם זה מן השמים כי זה הלדוקי שאמר לרבי מנשר טובות אני לך וכו' משמע שלבו פירש מן הלדוקין, ומה שהיה אותו זמן לדוקי אנוס הוא כי ירא לפרוש מהם בגלוי וכמלא זה לויי שלו עם הלדוקין הוא מחמת אונס, לכן קריין למשפחתו לויאנוס חלק השם הזה לשנים וקרי ביה לוי אנוס :

דף פ"ח ע"ב. היה מהלך במדבר ואין לו אפר לכסות שוחק דיגד זהב ומכסה. פירוש ישעשנו שברים קטנים שיהיה דוגמת עפר, דאע"ג דזהב אקרי עפר לא יכסנו כמו שהוא שלם אלא ישברנו לחלקים דקים שיהיה דוגמת עפר, וקשא כיון שהוא מטיף הדם בקרקע, איך יכסה דיגד זהב וילך לו כי מי יאבד דיגד זהב בעבור אכילה טוף, וא"ת ימתין עליו עד שיבלע כולו שיבש ולא יהיה רשומו ניכר ויטול הזהב, גם זה א"א, דמי יאמר שיבלע ולא יאמר רשומו ניכר, כי בקרקע זו דאין נמלא בה עפר אלא סלעים לא יבלע הדם על הסלע ולא ימחה מאליו. ונ"ל בס"ד שטיף הדם לחוד הקופה ויכסנו בזהב ויקח הקופה עמו, וכשיגיע למקום עפר יסיר הזהב ויניח עפר במקום הזה לכסותו :

מאמרי רז"ל ים סוד, ולפי ביאור שם לזה בדרך הסוד אין זה לשון הבא אלא לשון חזונו ומדויק הישג ורק הפשט שלו שהיא כמו משל הוא לשון הבא, ולפי הכונה הסודית מוכרח לדבר בלשון זה ואינו הבא. וז"ל מ"ם הבא היינו ר"ל הבא יוד, כיד' חלקים פרדס רמוזים בד' אותיות השם, וחלק הסוד רמוז באות ו"ד דשם הו"ה, ולז"א הבא כלומר הבא ללשון זה חלק הסוד שהוא ביו"ד ואז תדע אמיתותו:

ש.מ. ומשמעותו ופתיח רבוא נעשית. עיקר הגרסא היא ריבות כלומר פ"ב נערוה צבולות שלא ראו דרך נשים. וז"ל למה לא נעשית ע"י זכרים קטנים שהם טהורים וז"ל בס"ד כדי ללמד לניעות לנקבות שיקחו קל וחומר ומה מקום הקודש עושין לו לניעות בצרבות, כ"ס אהנו הנקבות שראוי לנו להזהר בלניעות מאד ומביאים סך שנים ושמונים כמנין אלומה רמוז לאחדות לרמוז שמקום כפרתם של ישראל תלוי באחדות שהוא אלומה. גם הוא ג' לכן רמוז בע"י קדושה מקום הזה יתלבנו העונות של ישראל:

דף צ"א. כת"ח נדמה לו. פירוש נדמה לו אחד מהלמודי הכמים שהיה לומד עמהם חורה במדרש שם ועבר, והטעם ז"ל בס"ד בזה, כי מן השמים נעשה זה הדמיון אשר של עבו לרמוז שיעקב וזכה צדקה"ו מחמת שהוא ת"ח שהכול מתקיים עליו, והול' כדון מילי מוזוים של ים שובה בה משורת דיון אע"פ שחלקו העולמות מן הצטון, ויעקב לקח עוב"ב ועשו עוב"ז. ורובן אמרי מאחוריה אהל, נראה דהלך כפי דרכו ומלכו למעלה שהקליפה עומדת אחורי הקדושה. גם ז"ל בס"ד לרמוז בזה כי אחורי אותיות יעקב הם טכא כמנין קין, וידוע מ"ם רבינו הארי" ז"ל בשער הגלגולים, כי יעקב אע"פ היה הכל, ועשיו קין, ולכן ראה להרגו כאשר הרגו צדאנה בגלגול ראשון, ולז"א על שר עשו מאחורי דיעקב אהל עליו להרגו, ר"ל מדר קין:

ש.מ. מלמד שהעלו אבק צבולותם עד כסא הכבוד. במאמר זה יש סוד עמוק ואינו כפשוטו דידוע שהספ"א נקרא אבק בסוד קצ חרובין שלהם, ויש אבק מדר הקדושה וכל אחד עוסק בשלו כי זה לעומת זה עשה האסים, והנה יעקב אע"פ עלה בכח אבק הקדוש להתגבר ולהתחזק בשם קדושה למעלה, וזה השר ג"כ עלה באבק שלו להתגבר בשם קליפה למעלה, וסוף דבר גבר ישראל, והדברים עמוקים ואין אהנו יכולים להשיגם כראוי ומי יוכל לדעת ומי יוכל לשער הצדור הגדול והתיקון הגשגב אשר עשה יעקב אע"פ אותה הלילה באבק הקדוש אשר כיון ועסק בו ע"י היחודים שלו, וכבר ידוע שעולם הצריחה הוא נקרא כסא הכבוד וידוע ששם היא תכלית שליטה ואחיות הקליפות, ולמעלה מזה כתיב לא יגורך רע והנה יעקב אע"פ דרך את אויביו בזכותו הקדוש עד מקום תכלית אחיותו ונלחו, ולז"א העלו אבק צבולותם עד כסא הכבוד, ויחס העלים צבולותם כי נלח והודו נקראים רגלים וכל אחד נוטה בשלו והבן:

ואם תראה לדעת מעלת התיקון והצדור ששעה יעקב אע"פ בזה, לך נח ראה מ"ם רז"ל במדרש שיר השירים בפסוק מקושרת מור ולבונה מכל אבקת רובל, רכולותיו של יעקב לא היה אלא מאותו אבק שחתת רגליו, רבי יודן אומר כל הרכובות שישאל עושין ומלחין צדוה"ו בזכות אותה האבק של יעקב אבינו, רבי עזריה אומר כל מלחמות ישראל עושין ומלחין בזכות האבק של יעקב אבינו, רבי צרכי ורבי סימון כסס רבי אבהו אותו האבק נעלו הקב"ה ונתנו תחת כסא הכבוד שלו ע"ש. לכן הבט וראה כמה סוד גשגב יש באותו אבק והכל הוא ענין תיקון וצדור. ונראה לרמוז אבק ר"ת אורה צדקה קדושה, גם אבק ג' חסד א, ולכן קודם מלחמתו עם שר עשו אמר הכתוב לו

והעבור המנחה על פניו והוא לן בלילה ההוא במחנה מנחה ג' אבק מנחה ג' אבק שעשה לו הכנה באבק הקדוש קודם שנלח עם שר עשו וגבר ישראל, ועין בספר הלכותיים בפסוק ויאבק ח"ם עמו דרוש א' לתלמודי רבינו הארי" ז"ל מ"ם בענין האבק הגז':

ש.מ. דבר שלח ה' ביעקב זה גיד הנשה וגל בישראל שפסע איסורו בכל ישראל. ז"ל בס"ד דידוע שתקע כף ירכיבו בשביל שלקח שתי אחיות, אך הראשונה היתה לאה אף לו קטרוג מלידה ורק הקטרוג הוא מדר רחל, נמלא מהמת נשואי רחל נשה הגיד ממקומו ועלה, וז"ל לך נקרא גיד הנשה כי הנשה ג' נד אשה ר"ל נד בעבור אשה, וידוע דרחל היא כנגד סם יעקב ולא כנגד סם ישראל, וז"ל דבר שלח ה' ביעקב זה גיד הנשה שנעשה כך בשביל נשואי רחל שהיא כנגד סם יעקב, ועכ"ז פשט איסורו בכל ישראל, ר"ל גם צבני לאה שהיא כנגד סם ישראל, ולא צבני רחל בלבד:

ש.מ. כמ"ד גיד הנשה נאמר לצנינח. הקשו החוספות מהיבא משמע נאמר דאשר דאם בשביל שלוח על גיד הנשה והלא גם על השחיטה ליה ולא נאסרה לבני נח. וז"ל בס"ד דהול' והכן בלבד ולא לימא ליה על השחיטה כי באומרו והכן הכל משמע שיהיו כל הכנה הצריכה הן שחיטה הן גיד הנשה וכיון דפרט את שניהם ש"מ דלא דמיון להדדי שזה חייבין צו וזו אין חייבין בה:

ש.מ. שנשחית רבין פכין קטנים. פירש עט"ר הדוני אבי זל"ה"ה בספרו הבהיר מדרש אליהו דף ז"ה וז"ל, ידוע כי מנ"ך מן מנלפ"ך נמתקו בסוד המ"ן גנו' בדרוש ר"ה, ונשאר פ"ך שלא נמתקו, וכן אמרו חז"ל על פנים קטנים, וקרא אותם קטנים שהם חצינת מלכות דמלכות כדי להמתיקם עכ"ל ודפח"ח:

ש.מ. וכל כך למה לפי שאין פושטין ידיהם בגזל. ז"ל בס"ד הכונה שהם מחמירין על עצמם שלא לגזול אפילו דבר מועט דלא קפידו לרובי עליה, כגון ליקח קיסס מן אגודה של עלים וכיוצא בזה כי נחשב אללם דבר זה לגזל, ולכן הם מייקרים ממונם צדיקם שלא לאחד אפילו דבר מועט כהא דחזר על פנים קטנים שאין נחשבים וילולו בגזל שהוא דבר מועט דלא קפידו לרובי עליה בראותם שהממון חשוב אלל בעליו דאפילו שהוא עשיר גדול סיבן עצמו לחזור לבדו להביא פכין קטנים דאין חובטין בלום לפי עשור, ולכן גם הם יהיו נוהגים בגזל אפילו בדבר מועט ליקח קיסס מאגודה של עלים ולא יהיו מורין היתר לומר אין זה חשוב אלל בעליו כלום:

ש.מ. מכאן לת"ח שלא ילא יחידו בלילה. קשה אך נעלם ד"ו מן יעקב אע"פ ויאל יחידו בלילה. וז"ל בס"ד דאיתא בגמרא דברכות דף מ"ג, ירח חשיב כשנים ועם האדם הכולך נעשו שלשה דאין נדאין ואין מוזיקין ע"ש, וידוע דאותה הלילה היתה ליל ע"י צניסן וכמ"ס הפייטן בהגדה של פסח, וא"כ הלבנה זורחת כל הלילה לכן ילא יחידו ולא חש, אך נראה דאחר שילא מוכרח לומר שנעשה ענין ונחשבת הלבנה ונשאר לבדו ואז ויאבק ח"ם עמו:

ברם הא קשיא אמאי לא יליף רבי יצחק מקרא של וישכם אברהם דיליף מיניה רבי אבהו דהוא קדים להאי קרא של ויאבק. וז"ל דהתם הוו תלתי בהדי' שהם יאבק ושני נשריו, וא"כ י"ל דחם בשביל פחתים ולא ילא בלילה ולאו בשביל מוזיקין, ולכן לא ילפינן מזה דאל ילא יחידו בלילה בשביל מוזיקין, אך רבי אבהו גמיר מיניה משום דכתיב וישחוש את חמורו ויקח את שני נשריו אהו, א"כ משמע שבתחלה לא היה בדעתו ליקח את שני נשריו אלא רק את יצחק, דאם מתחלה דעתו ליקח שני נשריו למה חשב את חמורו צדור היה לו לומר לשני נשריו לחבוש לו

לו את החמור אלא ודאי מתחלה לא היה בדעתו שיקח אותם והיו ישינים, ולכן לא הקיים לחבוש חמורו, וכיון דהיו שנים הוא ויצחק ולא הוו תלתי לכן המתין עד הצוקר מבוס מוזיקין, כי שנים חשיבי כאחד במוזיקין שנראין אע"פ שאין מוזיקין יש לחוש להם:

ש.מ. רבי אבא בר כהנא אמר מהבא הנה הוא זורה גורן השעורים בלילה. ז"ל בס"ד דמפיק לה ממה שהולכה לפרש שהוא זורה גורן השעורים בלילה, והיינו כי אמרה לה שתלך ותשכב מרגליתיו, ואך יתכן כיון דודאי ישינים עמו בני אדם ולא יפן לבדו, לך הסבירה לה שהוא זרה גורן צו הלילה, וכיון דזורה בלילה מוכרח שיש אותה לילה אור הלבנה כי אין זורין בחושך, וכיון דליכא אור הלבנה הוא יפן לבדו, דאינו חושש למוזיקין מפני דאור הלבנה חשיב כשנים ועמו הוי שלשה ואין נדאין ואין מוזיקין וכיון דהולכה לפרש לה דבר זה לשכך דעתה שתדע שהוא יפן לבדו בזאת הלילה שבה אור הלבנה, ש"מ דאי לא הכי לא היה יפן לבדו יחידו והליכה ושינה חדא כמו שחוששין בזה חוששין בזה. ובפירוש רש"י ז"ל יש להעיר מה הכרח יש בזה, וכי בוצע לבדו שם והלא יש לו משרתים וקולרים, אפשר שיחזור לביתו ויוליך עמו שלשה וארבעה בני אדם, ויש ליישב בדוחק:

ש.מ.ע"ב. ח"ר עקיבה סאלתי את ר"ג ר"ו באיטלו. ז"ל בס"ד טעם שאלו ז' מהם אותו עת, והוא כי כתוב בספר הלכותיים בשם רבינו הארי" ז"ל הטעם שהולך יעקב אע"פ לחזור על פנים קטנים, כי הדיקים חשיב עליהם ממונם להיות נשפע מלמעלה אין ראוי למאוס בו אפילו שהוא דבר מועט, ואם יחוס על ממונו הוא מכבד את הש"ת שהשפיע לו הממון ההוא, ולכן אם לא היה חוזר בעבור פנים קטנים נראה כאלו מולול בשפע שנשפע לו מלמעלה, ולכן לריך לחזור אחרינו ע"ש, והנה עדיין חקשי למה חזר הוא בעלמו, היה לו לשלוח עבדיו להביאם, אלא מוכרח לומר כיון דחשב חזרה זו להביא הפכין היא מלוא שבה הוא מכבד השפע שנתן לו הקב"ה, לכן חזר הוא בעלמו, כי מלוא בו יותר מבשלוחו, ועתה ראה רבי עקיבה שר"ג שהוא נשאל הלך בעלמו לאיטלו של אמרוס לקנות בהמה למשתה בנו שהוא לורך מלוא, ואע"פ דהיה לו לשלוח משרתיו עשה כאשר עשה יעקב אע"פ דאמר מלוא בו יותר מבשלוחו, וכיון דראה ששמו מעשה יעקב אע"פ והצדקה שעשה באותו הלילה, לכן נזכר לשאל מהם שאלה זו השייכה לאותה הלילה שחזר יעקב אע"פ על פנים קטנים ונשחבב מזה שתקע כף ירכיבו דעליה קאמר קרא ויזרח לו השמש והוא לולע על ירכיבו:

ש.מ. ח"ר יצחק שמש הבאה בעבורו זרחה בעבורו. הקשה הרב פתח עינים ז"ל מאי שיאטיה דרבי יצחק הול"ל דר"ג ור"י השיבו לו כך ע"ש, וז"ל בס"ד דר"ג ור"י השיבו לו בקיבור שמש שבה בעבורו זרחה לו בעבורו, ורבי יצחק זכר דצריהס הגז' בהרצבת ביאור לפרש כונתם אימתי בזה והיכן היה זה, ולכן תלמודא הזכיר תשובת ר"ג ור"י על שם רבי יצחק, וכונתו לומר דרבי יצחק אומר כך השיבו ר"ג ור"י וכן היה כונתם, ואם היה זכר תלמודא תשובת ר"ג ור"י כאשר השיבו בקיבור, ואח"כ היה מביא דברי רבי יצחק לפרש כונתם, היה מלטרך מדרש הש"ס להאריך שהיה לריך לשאל שמש הבאה בעבורו מאי, ויש"ב כך ח"ר יצחק דכתיב ויאל יעקב וכו', ולכן כדי שלא להאריך עשה התשובה מתחלה על שם רבי יצחק, שזכר תשובת ר"ג ור"י בהרצבת ביאור:

ש.מ. אפשר עברתי על מקום אבותי ולא התפללתי. כתב הרב פתח עינים ז"ל בשם אחד קדוש דק"ל על לשון אפשר מה מסתפק בכך והלא ודאי כי מטא לחזן עבר על מקום אבותיו ולא התפלל, ותדך דבקפילה זו שבה לחזן אפשר אחת משתים וזיינו שבא מלאך ונשאו והביאו

לחזן מהלך י"ח יום בשעה אחת או חרן נעקר ממקומו ובה אללו ע"ש. ונחמה"ר זה דוחק עלום מאד איך ס"ד להסתפק שמה חרן נעקר ובה אללו, דלמה יעשה הקב"ה גם כפול על מנן כי ודאי אין רצונו יתברך שתשאר חרן בבאר שבע אלא מוכרח שתחזור חרן למקומה ג"כ בנס, ומוכרח לומר שהוא הלך בשעה אחת בדרך נס. וז"ל בס"ד הספק שלו היה בכך כי מפורש בדברי רבינו הארי" ז"ל בשער מאמרי רז"ל במאמר פסיעותיו של אברהם אבינו שלשה מילין, שיש מין קפילה שהאדם רוכב על ענן ומוליכו למקום שירצה, וכאשר היה עושה שלמה הע"ה כשהיה הולך להרי חושך, וזה הוא פורח צאיר למעלה למעלה, לך כאשר היה הולך היה מושך אור השמש על הארץ וכנ"ו בזה"ק, ויש מין קפילה שהיא צבולין של אדם שהולך בהם על הארץ ומתרחבים פסיעותיו וקפילה זו נזכרה בתיקונים דף ק"ו עובדא הוה בחד מאינין בעלי קבין דחמו ליה דהוה רביע כמו כוכבא דשרביטא עכ"ד ע"ש, ולכן נסתפק יעקב אע"פ אם הקפילה נעשה לו בנס היה לו שנשאו הענן למעלה אם הקפילה נעשה לו בנס היה לו ששאו הענן למעלה גשוי צאיר העליון, או שמה דרבו רגליו על מקום אבותיו כי היה דהוה ליה כמו קפילה השנית של בעלי קבין, והוא מחמת שהיה ערוד בצונות ויחודים לא ידע ולא הרגיש אך היה לו אי נמי נסתפק אם הקפילה היתה בעברו על ההר שהתפללו בו אבותיו דנמלא עובר על אותו מקום, או היתה בדרך אחר במקום אחר מדדי ההר, ולא עבר על ההר שהתפללו בו אבותיו ממש:

ש.מ. אמר הקב"ה לדיק זה בא לבית מלוגי ויפטר בלא לינה. קשה מה הנאה היה לאותו לדיק באותה לינה, והלא יפן על הארץ והאנן שם מראשותיו, ואפילו מחללת לא היה לו תחתיו, וכי על לינה זו דרך להזמין את האהוב. וז"ל בס"ד דידוע שיעקב אע"פ התפלל שם חפילה ערביה והיא תפלה הראשונה שתיקנה יעקב אע"פ בסוד תיקון מדרם לילה, אך התפלל אותה לפי סברה רבי יהודא דהא מוכרח לומר שהיה עדיין שמש על הארץ אחר שהתפלל, ור"ה הקב"ה שיעשה גם תיקון ק"ש של ערביה בענינה שיהא לנוכח תפלת ערביה באותו מקום להשלים תיקון מדרם לילה וגם עוד להשלים תיקון מדרם לילה בשניה, כי השניה היא ג"כ לנודך תיקון מדרם לילה, ולז"א לדיק זה בא לבית מלוגי לתקן כס מדרם לילה ויפטר בלא שינה שבה משלים תיקון מדרם לילה, כי כיון שהתחיל במקום זה ישלים ג"כ במקום זה:

ש.מ. מלמד שנתקבלו כל אותם חבנים למקום אחד. כתב הגאון חיד"א ז"ל במרחיט העין דרגילי בעלי המפרשים ז"ל במקום שאומר הש"ס מלמד וכו' למתא ארז דין ע"ש, וז"ל בס"ד דידוע דאין להגות ממעשה נסים, אך בדבר זה של מעשה נסים יש ענינים חלוקים דהיינו יש גם נעשה כמעשה דרבי אליעזר ח"ס ברהותא שנתמלא האולר כולו חייטים שגוף החטים נהוו ונעשו בנס והנהנה מהם נהנה מנוף הנס ממש, ויש שנאו חייטים ממקום אחר למקום זה בדרך נס והנהנה מהם אינו נהנה מנוף הנס שגוף החייטים לא נעשה בנס, ורק באו לכאן בדרך נס, ובזה יש להסתפק אם גם בכה"ג אמרינן אין נהנין מן מעשה נסים, ונפשט דין זה: האי עובדא דיעקב אע"פ שנתמלא היה י"ב אבנים, וע"י נס נתקבלו ונתחברו זכ"ז ונעשו אבן אחת נמלא נוף האבנים לא נעשו בנס ורק כזחברו זכ"ז בדרך נס, וכיון דחוינן שיעקב אע"פ שכב עליהם ולא חש להא דאין נהנין ממעשה נסים, ש"מ בכה"ג ליתיה להאי דינא ושרי:

אי נמי ז"ל בס"ד דנ"מ לענין דינא כי יש להסתפק בזה דהין דק"ל אין נהנין ממעשה נסים, היינו דוקא בדבר אכילה ושתייה אחת, דגוף הרב נעשה הנס וירר לבטני ונהנה

ונהנה ממנו אבל ברכה שיש בו הגנה חלונית כגון כר
לישב עליו ועלית להתכנסת בו שאין ההגנה יורדת מדרי
בענין לית לן בה אורח לא שאל ומהו עובדא דיעקב
אע"פ שנעשו כל האבנים בנס לאשן אחת ונהנה מהם
בשכנו שם ש"מ כל כהאי גוונא לית לן בה :

שם. כמה רחבו של סולם שמונה אלפים פרסאות. ג"ל
בס"ד שיעור זה היה עומד בזה המורה בנס המורה בנס
ע"ד שארז"ל ארון וכרובים אינן מן המורה אלא בנס עומדין
וכיוצא בזה פרשתי על ג"ע שהתחון אשר בארץ הליו
שעומד בארץ בנס שאינו לוקח מומת הארץ כלום ולכן
ארז"ל עולם הזה אחד מששים בג"ע וכן הענין בסולם זה :
שם. מלמד שקפלה הקב"ה לכל א"י והניחה תחת
יעקב אע"פ ג"ל בס"ד כי ידוע שהס"ת הוא
לאברהם אבינו קום התהלך בארץ לארצה ולרעה כדו
לקנותה בחזקה והוא לא הלך לארצה ולרעה וזוה לא
הלך בשהיה אלא בחזקת מהס וזו למ"ד וא"ו לחלק קנה
אותה ולמ"ד וא"ו להוסיף לא קנה ולכן הולך לקפל את
כל א"י החתיו כדי לקנותה בחזקה וזוה יובן בס"ד הכלל
שכתב הגאון חיד"א וז"ל דכ"מ שאומרים מלמד אינא
נפקתא לענין דין וכן כאן למדנו דין דאמרינן וא"ו
להוסיף מההולך לקפל כל א"י החתיו דלי וא"ו לחלק
קנה חזקה אברהם אע"פ מעיקרא בחזקה ולמאי הולך
לקפלה החתיו של יעקב אע"פ :

ודע כי מ"ש שקפלה לא"י והניחה תחת יעקב אע"פ
קאי על כל הרחוקי הפרום עליה שהוא דוגמת
נפש שלה שנותן לה כח וחיות שאין לה דבר בגברא
שאין עליו כל קדוש שנותן לו חיות והוא העיקר אבל
לעולם גוף הארץ אינו זו ממקומו :

שם. כחם שמניף על בני פירוש כיון דאמר נבל עליו
מן ה"ב עליו משמע שהיה אור השכינה בומר
אוהו בקרוב ואינו רחוק ממנו כחם שמניף על בני שמקרב
ההנהגה אל בני ואינו עומד מרחוק ומניף כי לא יגיע לו
רוח ההנהגה וכן כאן היה אור השכינה החופף עליו לשמרו
קרוב אליו וילף לה מתוכה עליו דמשמע סמוך ואע"פ
דאפשר לשמרו מרחוק כקרוב מרוב חביבותו וכמ"ש
ומהבנתו שאלהו איתו :

שם. מלאך חגי ומזים שנבראתי לא הגיע זמני לומר
שירה עד עכשיו קשה אם הוא שר עשו מה שיביט
דברים אלו גבים ודוחק לומר שכיוצא בו ונראה שהוא כיון
בלבו דברים אלו על ענין א' ואינו כפשוטו וזה להטעות
את יעקב אע"פ שיביט כפשוטו אך כוננו הוא כי עתה
נפל בסנה שנתנסס וירד למטה ונבר עלו יעקב אע"פ
להזיק ולחבוט ועל כן בדיון הוא כאשר יגלל מידו לירך
לעלות לומר שירה לפני הקב"ה על הנס הזה כדין חולה
ואסור שרביים לבדך ברעה הגומל כשילאו מן הגרה ואמר
שהוא מיום שנברא לא נפל בלעה כזאת שלרך לומר שירה
בהללתי על כן עובדי כדי לומר שירה על הללתי וחסב
באלה הדברים שטעם זהה את יעקב אע"פ שיחשוב שהוא
מלאך קדוש והוא מן מלאכים המסורתיים :

שם. מסייע ליה לרב חננאל א"ר. עיין ביאור זה בחוספות
וההרש"א וז"ל בס"ד הנהגה דכאן קאמר מיום
שנבראתי לא הגיע זמני לומר שירה אלא עד עכשיו מיום
דמלאכים המסורתיים למעלה אין אומרים שריותיהם בקבע
בכל יום ולו"א מסייע ליה לרב חננאל א"ר דמשמע מינה הני
הוא אמר שלשה כיתות של מלאכי השרת אומרות שירה
בכל יום משמע דוקא שלשה כיתות אלו אומרים שירה בכל
יום אבל שאר מלאכים המסורתיים אין אומרים שירה בכל
יום א"פ ש"מ דאיכא מלאכים שאומרים שירה אך אין להם
רכות בכל יום ולא דמי לישראל שכולם חייבין להתפלל
בכל יום אין נקי :

שם. אלא אחת אומרת קדוש ואחת אומרת קדוש קדוש
ג"ל לא בא לשבש הלשון דנקיט ר"ח א"ר אלא לשון
ר"ח א"ר כדקאי קאי ורק בא לפרש דבריו של ר"ח א"ר
לומר דר"ח לא נקיט בלבו אלא רק התוספת שמוסיפה
השניה על הראשונה והשלישית על השניה :

ונמצא לפ"ו גריעי מושראל בתרתו חרף דלין זוכרים
השם אלא אחר שלש תיבות והב' דחפילו שכת
הקדושה בעלמה חין רשאין לשלבו לחזקו משולם בשלימות
אלא רק בחד דאחייבי רבותא לשנית לומר קדוש כפול שאו
הם אומרים קדוש משולם ולכתי בהך דאחייבי רבותא
לשלישית להזכיר את השם אחר ג' תיבות אחייבי רבותא
לפניהם אחרים להזכיר את השם אחר ג' תיבות שאומרים
ברוך כבוד ה' ממקומו אבל לא אחייבי רבותא שהבא
כת אחת אחריהם של אלו להזכיר את השם אחר תיבה
אחת מאחרי דאחייבי רבותא להזכיר אחר ג' תיבות ויבינו
עצמא משום דשראל בפסוק היחד שלהם חין מוכיחין את
השם אחר תיבה אחת אלא אחר ג' תיבות מינו רחא תראה
גבי ישראל שבאים להזכיר שר קדושה שניתנה למלאכים
הנה הם אחר שאומרים השם בפסוק קק"ק אחר ג' תיבות
מוזכרים בפסוק ברוך כבוד ה' ממקומו אחר ג' תיבות
ואחר שמוזכרים בפסוק זה את השם אחר ג' תיבות מוזכרים
אחריו את השם בפסוק ימלוך ה' לעולם אידך לון אחר
תיבה אחת וזוה תדע ותבין חבתן של ישראל חלל הקב"ה :

אמנם יש לדקדק במאמר זה מאחר שכתבתי וכתבתי
חין מוכיחין את השם מאי אהי קדושה שיענין
שאומרים קדוש בסתם ואין מפרשין למו מקדישין וז"ל בס"ד
כיון שהמלאכים אין ביניהם שג"ה ולא קנאה אלא כולם
עומדים באהבה ואחרות לכן הזכרת השם שמוזכרין בה
השלישית חשיב כאלו הזכירו גם כה ה"א וכתבתי את השם
כי נחשבים כל שלשה הכתות גוף אחד משם ועל כן סידרו
אנשי כנ"ג בקדושת וזר לומר תחלה כולם אהובים וכו'
וכן אמרו כולם כאחד עונים באהבה ואומרים ביראה קק"ק
כאחד דייקא באהבה דייקא :

שם. ישראל מוכיחין את השם אחר שתי תיבות שנאמר
שמע ישראל ומה"ל חין מוכיחין את השם אלא
לאחר שלשה תיבות. ג"ל בס"ד טעם לזה ע"פ מ"ש רבינו
מהר"ח וז"ל בשערי קדושה אחר מחלף הספירות הוא מחלף
הנשמות של ישראל ואחריו מחלף המלאכים בסדר הן
הראש לעקו חולה וזוה פרשתי בס"ד רמז הכתוב אחס
נלבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם נמלא מחלף הנשמות
של ישראל גדול מחלף המלאכים מדרגה אחת ועל כן
גם זוה יתעלו ישראל על המלאכים מדרגה אחת שישראל
מוזכרים השם אחר ג' תיבות והמלאכים אחר ג' תיבות :

ולכאורה י"ל למה לא הביא שבת י"ג מידות שמוזכרין
את השם בחללה שהוא ה' ה' א' רחום ותנין
וכו' וכן בענייני דברו שמוזכרין את השם אחר תיבה
אחת שהוא ברוך ה' המבורך לעולם ועד וז"ל בס"ד
אמרת י"ג מידות וענייני דברו אינא חיוב מן התורה אלא
הוא תקנת חז"ל על כן הוכחה מזה לכבודן של ישראל אבל
פסוק שמע ישראל אמרתו חיוב מן התורה גם בפסוק
זה ויהי יחוד חו"ב עלאין שהוא הטעם גדול אמרת ק"ס
מהפלה וזה הטעם שהיה רש"י דתורתו אמרתו פ"ס
מדת לומר ששמע ישראל ואינו נוסק להפלה ונני
בשער הכונות לרבינו האר"י ז"ל ולכן כיון שפסוק זה
אמרתו חיוב מן התורה על כל א"ש ישראל וגם יש בו
המשכת מוחין לכן נקיט פסוק זה שבו נזכרת מעלתו ואין
ראיה למעלתו משני פסוקים של שבת :

דף צ"ב. אינו יודע מי בכה למי קשה כיון דליף מן
כי שרית דיעקב אע"פ שר על המלאך א"כ
ודאי המלאך בכה דמי שנעשה שר למה יבכה וז"ל בס"ד
דריה

דריה אפטר לפרש שבאמצע בכה בעת שחקע לו וריכו מחמת
הצער שנלעצר בכאב שבא לו ולכן יליף מפסוק ויאמר
שלחני דזה הוא לשון התנועים שהתחנן המלאך ליעקב אע"פ
וא"כ מוכרח לפרש מ"ש ויתחנן לו קאי על המלאך שהתחנן
ליעקב אע"פ דהוא קא"ל שלחני שהתחנן לו בזה ועל כן
כיון דמפרשין ויתחנן לו על המלאך מוכרח לפרש בכה
נמי על המלאך דתרי מילי נאמרו ביחד בכה ויתחנן לו :

שם. אמר רבא רמו רמו לו פירוש שני רמוס על שני
דברים הא' על פקודות ראש גולה ונשיא א"י והב'
על גלות ובדמסיק מכאן רמו לו גלות והנה לפי פירוש
המפרש שרית עם א"ים על נשיא שבא"י ועם אנשים על
ראש גולה הו"ל לרבא להקדים בדבריו נשיא שבא"י קודם
ראש גולה כפי סדר הכתוב וז"ל בס"ד כי רבא שהיה
בבבל חלק בבד לראש גולה להזכירו בראשונה והנה לפי
פירוש רש"י ז"ל דמפרש אנשים על ראש גולה י"ל מהיכא
משמע וז"ל בס"ד דידוע דנשיאם של א"י היו מורע דוד
הע"ה מלך הנקבות אך ראשי גולה היו מלך הזכרים וכמ"ש
בגמרא דאמר רבינו הקדוש אהא מנוקבייא ורב הונא ראש
גולה מודכתייא ועל כן אם יבא לא"י אותנו ליעל מיני
ולפ"ו נרמזו בתיבות אנשים אותיות מ"ן א"י שכלומר יתרון
ראש גולה מפני שהוא בא מן א"י זכר ולא נקבה :

שם. אלו שלשה שרי גאים. ג"ל בס"ד שלמים בחמה
ובעושר ובממשלה שהיו קרובים למלכות וזהו שלשה
מיני השררה וגארות בני בריתיה דרב פירוש שזכות רב הגין
עליהם ומ"ש פזמים שנים כאן ואחר בא"י ג"ל בס"ד
מודמן כך ע"פ מ"ש בגמרא חד מנייהו כחרי מינן ולכן
כדי לרמוז על זה נעשה כך ומה שזדמן שנים בא"י ואחר
כאן רמזו על זה שאמרו בגמרא חד מינן כד סליק להאס
הוי כחרי מנייהו ולכן יהיו אחד בבבל ושנים בא"י לרמוז
שהאחד שקול כשנים ומ"ש רבא אלו שרי גוים שמלמדן
זכות ג"ל בס"ד גוים מלאכים כמ"ש רש"י ז"ל וקרי להו
גוים כי המלאך גויטו כתרשים שהוא ים וזהו גאים גוים
ר"ל גויה כשיטור ים שהוא תרשים והם שלשה א' נברא
ממחשבה וא' מדיבור וא' ממשעה :

שם. גפן זה העולם שלשה שריגין זה אברהם יצחק
יעקב. ג"ל בס"ד כמו הגפן שהוא רך ואינו נושא
עליו להיות קוף אלא מוכרח לסמוך על כלנסאות או חלנות
אחרים כן העולם מלך עלמו רך ומתמוטט ולריך לסמוך
על שלשה עמודים שהם תורה ועבודה וג"ח שזם כנגד
חגי"ת שהם האבות אברהם יצחק ויעקב והיא כפורחת אלו
האמרות שהם מושרשים בשכינה שנקראת היא גם תיבת
והיא כהפוך אהוון ארז"י שהוא שם קדוש הרמזו בר"ת את
השם וזוה יהיה שהוא סוד דעה דנוקבא והוא מספר עובדי
ולכן ארז"ל חין הברכה מליה בחוך ביתו של אדם אלא
בשבור אשתו הבשילו אשכולותיה ענבים אלו השבטים דאיהא
בר"מ פרשת פנחס דף רל"ו דגלח והוד לויטן אשכולות דלדיק
וידוע דהענבים מתחייבים אל ירטי אבותם ואמותם שהם
כנגד גלח והוד וכמ"ש ברא כרעא דאבואר וכן אמרו עיבר
ירך אמו ולכן אחר שזכר האבות אמר הבשילו אשכולות של
אבות ואמרות אלו השבטים ענבים :

שם. גפן זה תורה. ג"ל בס"ד כי הגפן יש בו הגאח
אכילה שהוא ענבים והגאח שהיה שהוא היין כן
התורה נמשלה לאכילה דכתיב לבו לחמו בלחמו ונמשלה
לשתיה דכתיב ושתו ביון מסכתו גם גפן ר"ל ג'
פנים שהם חלק הסוד וחלק הפשט וחלק הפלפול דעליו
נאמר קב"ה חדי בפלפולא שלשה שריגים משה אהרן ומרים
כי משה ואהרן מלמדים הזכרים ומרים מלמדת הנקבות
והיא כפורחת אלו הסנהדרין שושבים בעיגול דוגמת הפרח
שהוא עגול עלתה לזה שהגיע זמנם של ישראל להגאל
ג"ל בס"ד נלה ג' קמה הוא שם הק"ס שהוא א' משמית
להלילו מן הגלות :

ע"כ שבו הקמת המזל כמ"ש בקה"י וזוה פרשתי בס"ד
מ"ש יוסף הע"ה והנה קמה אלוותי וגם נלכה :

ומ"ש ריב"ל גפן זו תורה שלשה שריגים באר ועמוד
ענין זמן ק' מה שיכרות יש לבאר וענין זמן עם
התורה וז"ל בס"ד מים של באר היה מסיגל לעשות להם
זכירה בתורה והוא תועלת ללמוד הנורסה ולכן רבינו האר"י
ז"ל השקה למחרת"ו ז"ל מבארה של מרים שהוא בימה של
טבריה ויהיה לו זכירה נפלאה בתורה והמן היה מפקח אותם
שהיה להם בינה בתורה בלימוד העיון והסברה והענין ממשיך
להם אור חמה בתורה כי הענין מנהך מוחס לקבל אור
חמה והמן מנהך לבס לקבל אור בינה ולכן ארז"ל לא נתנה
תורה אלא לאוכלי המן ומה שעשה שיכרות לביבורים וגסבים
עם התורה כי התורה נמשלה לחם שהוא ראש לשבעת
המינין ולכן היא שבעה ספרים ונמשלה ליון שהוא הנסכים :
שם. חין בידה אלא מזכירה. ג"ל בס"ד הקב"ה קנה
לישראל בכל מכה ומכה שהביא על מזרעם בצבורם
ואלו המצוות הביא על המזרעם בשנת ר"ן ובאמצע מזכירה
יש ר"י ונשיא אותיות מכה ר"ל קנאה בכל מכה ומכה שהביא
על מזרעם בשנת ר"ן וזהו לירוף מזכירה מכה כ"ו :

שם. אלו מ"ה לדיקים. ג"ל בס"ד כינה אותם בשם כסף
כי אותיות כסף עולים וגוספים אותם י"ח ויתר מן
כ' אות פ' יתר מן ס' כן הדיקים כל זמן שמוקיעין
דעתן ודקושת מתוספת עליהם ומה שדומה אותם לשעורים
שהוא מאלל בהמה הוא לשבחן וכמ"ש לעיל בריש מלתין
ע"פ אדם ובהמה תשיע ה' א"ר יהודה אמר רב אלו בני
אדם שהם עומדים בדעה ומשימין עצמן כבהמה פירוש
עניים ודכאי רוח וכמ"ש רש"י ז"ל שם ולכן דימה אותם
כאן לשעורים שהוא מאלל בהמה לרמוז שהם יענוים
שמושימין עצמן כבהמה :

והטעם למספר מ"ה. ג"ל בס"ד כי התעשה במספר
הקדמי עולה מ"ה כזה אבגד"ה הוה"ט סך
הכל מ"ה וידוע כל מספר תעשה מסומן לעובד שלא ימוג
שאל הוסיף עליו תעשה יהיה י"ח וזוהויות י"ח במ"ק ט'
ואם הוסיף י"ח על י"ח יהיה ל"ו ובמ"ק הוא ט' ואם
הוסיף ל"ו על ל"ו יהיה ע"ב ובמ"ק הוא ט' ואם הוסיף
ע"ב על ע"ב יהיה קמ"ד ובמ"ק הוא ט' ואם הוסיף
קמ"ד על קמ"ד יהיה רל"ח ובמ"ק י"ח שהוא ט' וחזר
חלילה להיות כנ"ל לכן מספר ט' הוא סומן טוב ויפה
שלא ימוג לכן הדיקים המקיימים העולם שלא ימוט הם
מ"ה שזוה במספר הקדמי תעשה וגם הוסיף מ"ה במ"ק
הוא תעשה ועוד ג"ל בס"ד טעם למספר מ"ה של הדיקים
המקיימים העולם דאמר התנא בלנות בעשרה מאמרות
נברא העולם והלא במאמר אחד יכול להבראות אלא לתת
שבר טוב לדיקים שמקיימים העולם שנברא בעשרה
מאמרות ופירש רש"י תעשה ויאמר כת"ב ובראשית נמי
מאמר הוא נמלא נוספו תעשה ויאמר בשביל שלם שבר
טוב לדיקים והנה תעשה ויאמר הם מ"ה אותיות לכן
העולם מתקיים על מ"ה לדיקים כנגד תעשה ויאמר שהם
מ"ה אותיות שנוספו בעבור הדיקים להורות שלא נברא
העולם אלא בעבור הדיקים שבעבורם נוסף תעשה ואמר
שהם מ"ה אותיות וז"ל בס"ד לכן ישראל לבדם נקראו אדם
שהוא מספר מ"ה להורות שהעולם קיים ע"י זכות מ"ה
לדיקים שבישראל שאין חסרים מהם וזוה יובן בס"ד רמז
השחוב אהבתי אתכם אמר ה' ואמרתם בזה אהבתנו
כלומר במ"ה לדיקים שאין חסרים מאתנו בזה אהבתנו
לכולנו וזוה יובן בס"ד אשרי העם שכתב לו ככ"ה מספר
מ"ה ולכן בחרבן קונן הגויא זמור ה' מה היה לנו
כלומר מ"ה לדיקים שהעולם קיים עליהם היה לנו
ולא חסרו מאתנו גם בזמן הזה וא"כ כדאי הוא זכותם
להלילו מן הגלות :

שם הוי אומר שלשים בח"י וע"ו כאן נ"ל בס"ד לכך אמרו במשנה דיומא על השמיר ביו"כ שהיו הצבליים מחלשים בשערו ואומרים לו טול ולא טול ולא טול שרמזו בחזקת טול על זכות ע"ו לדיקים שבחול"ל ולמ"ד לדיקים שבח"י בזכות טול העונות ולא. והא דהיתה החלוקה כך שא"י יש בה שלשים וכל חול"ל ע"ו, דכתיב ואברה לי בחמשה עשר כסף דלכך היתה הגאולה בת"ו לחודש שהוא שם י"ה שהאיר להם, והנה ח"י לרוב מעלתה לוקחת הארת שם י"ה במלואו כזה יו"ד ה"ה שהיא מספר שלשים לכך זכה בשלושים לדיקים, אבל חול"ל אין לה כח שחקה הארה משם י"ה במלואו אלא רק מאותיות הפשוט שהם מספר ע"ו, נמלא בחול"ל ההארה במלואו שהוא מן הפשוט בלבד, אבל בח"י ההארה בהרבה שהוא משם י"ה מלא, וזכה ויבן מן המלך קראתי י"ה זו הארה של חול"ל עגני במרחב י"ה זו הארה של ח"י שהיא במרחב של שם י"ה שהוא במלואו. וזכה ויבן בס"ד אהים נבז בעדה א בקרב אהים ישפטו, כלומר קרב שם אהים הוא אותיות לה"י שהוא רמז לשתי חלוקות או של מ"ה לדיקים שהם למ"ד בח"י וע"ו בחול"ל, והלדיקים נקראים עדה א, ותסגי ליה בעל"מ שבח"י וע"ו שבחול"ל שהם רמזים בקרב שם אהים ועל מספר זה הוא שפט העולם שהם יחסרון ח"ו יאבד העולם, וזכה ויבן הטעם מ"ה בגמרא על חכמי ח"י חד מנייחו כחרי מין, כי כן היא המדה של חלוקת הלדיקים שבח"י הם כפלים על חול"ל:

שם אמר חב"י ורבינו משתבח בבי כנישתא דתוטי אפתא. פירוש אל תחשוב שלריך שיהיו כולם מן הירועים והמפורסמים שבדור אלא אדרבה רובם הם מאותם שאינם ידועים ואלו תרלה לחפש אחריהם תמלאם מאותם השפלים היושבים בבית הכנסת תחת היליע שאינם חשובים ונכבדים כ"כ צעניי הכריות ואינם מאותם היושבים ראשונה במעלות רמות ומקומות מפורסמים:

דף צ"ד עריפה הואי ויהבה גיהליה במר דשחטה. עיין בחדושינו בס"ד לעיל במסכת עירובין דף ס"ד. בעובדא דר"ג דאמר לאותו גוי מגבאי טול גלוסקין מחלעאי, שהקפתי מהאי עובדא דשמואל דקפיד אנגיבה דעת דגוי ומה שחלתי שם ג' תירולים בס"ד ע"ג:

שם אל יסרהבך בשערו חבירו לסעוד אללו ויודע בו שאינו סועד. קשה למה נקט אל יסרהבך דמשמע אלס אוגר לו פסע אחת לית לן כה כיון דעממא הוא משום גניבת דעה שלא יחזיק לו טובה בחנם, א"כ אפילו פעם אחת אסור לגנוב דעתו, ולמה נקט אל יסרהבך, וכן באורך דאל ירבה לו בחקרובת למה נקט אל ירבה הא אפילו דבר מועט לא ישלח לו כיון דידע דאינו מקבל, ובדמיונו בהך דשמן דאמר אל יאמר לו סוך שטן מפך ריקן דמשמע אפילו פעם אחת לא יאמר לו דהא לא אמר אל יסרהבך בחבירו לסוך שטן מפך ריקן. וכ"ל בס"ד דהתם גבי שטן הגניבת דעת מפורשת בפיו שאומר לסוך שטן מן הפך והוא ריקן דלון שטן בפק כלל, אך כאלו הגניבת דעה לפינה בלב דהוא יודע מהשערת שכלו שזה לא יסעוד אללו ושמה טועה בהשערתו ויסעוד אללו, לכך פסע אחת או שתי יאמר לו אבל לא יסרהבך לומר לו יותר כיון שראה שא"ל ולא קבל:

ומ"ש ואם בשביל כבודו מותר, היינו אם בעה"ב יושב על שלחנו והביאו הסעודה לפניו ובה ונכנסו חבירו לביתו דודא משום שורת דרך ארץ לריך להזמין שישלם עממה, ואם אינו מותר נראה במלול בכבודו והאבדו אך אם יסרהבך הוי זה גניבת דעת ואסור דכיון שהזמין אפילו פעם אחת או ב"פ קיים שורת דרך ארץ מה שראוי לנהוג עם ריעים ואזהבים ומכובדים, וכן אם מנהגם לשלוח תקרובת לקרובים ואזהבים כשיהיה אלל המשלח

נשואין או ברית מילה אם לא ישלח לחבירו נראה שמצדו שאינו חושב אותו כלום, ולכן אע"פ שידע בו שאינו מקבל ישלח משום שורת דרך ארץ, אבל אם מרצה הוי גניבת דעת: **שם** הלך זמן עליה אורחים. פירוש זמן האורחים בשביל סיכה שדרכס היה לסיך בשמן ולא בשביל אכילה, וחבירו ששלח לו החבית הוא היה סוהף שלו שהיה להם כרמים שיש בהם גטיעות גפנים ותיס, וחבירו יושב בכרמים ועוסק בזמית וגפנים למלאה מהם חביות למכור וגם לזורך ביתו וזית שותפו, וזדמן ששלח לבית שותפו חבית יין ושמן לף עליה והוא חשב שכולה שמן מפני שבחמה בכרמים שלהם יש להם זתיס וגפנים שעושים מהם שמן ויין, והלך זמן אורחים עליה לסיכה כי כן היה דרכם להזמין אורחים לסיכה בלבד כמו שזמין לאכילה ולשתיה של יין, וזכה נתרנו הקטניות של הרב תורת חיים ז"ל ואין לריך לשנות הגרסא:

שם מאי קמ"ל דכולא ראב"י הוא. פירוש משנה ראב"י קב ונקי שחופס לבון קרר וכששנה זו המעשה לא שנה אותה באורך זה נחנק וזה נפל מן הגג אלא שראה בקיזור על דבר זה נהרגו שלשה נפשות, ולכן הביא דבריו אלו בבירור ללמדנו שגם פרטי המעשה הכנויים בבירור מורה בהם ראב"י דרך הוי, שגם הוא שמע המעשה בפירוי הדברים האלה אלא שהוא דרכו לשנות בקיזור, לכך קרר בה בלבדו:

שם ע"ב א"ל והא קא מטעינן ליה. קשה מאי ס"ד דרב ספרא שאמר קא מטעינן ליה, כי כיון דשחקו ולא א"ל כלום במה העשויה. ונ"ל בס"ד דהם ודאי חזרו עמו לבי מחוזא, דאם היו הולכים לדרכם לסיכרא דהניחוחו והלכו לדרכם אך יחשוב ח"כ שיאלו לקראתו, ושפיר עבד רב ספרא דא"ל הכי ולמה הוכיחו רבא על זאת לומר לו אחלשתיה לדעתיה, ועל כן י"ל דהם רב ספרא זכה דסבר והביאוהו לביתם, ועל כן י"ל דהם רב ספרא זכה דסבר כיון דחזרו עמו, נמלא מטעין אותו ח"י הוי שבץ ולא אמרי ליה מדי:

דף צ"ה ע"ב והאמר רב כל נפש שאינו כאליעזר. קשה הו"ל להקשות עדיפה מינה, דהא קאמר רב דיק במבצרא, נמלא היה דרכו ומנהגו תמיד. ונ"ל דדיק במבצרא ולא היה אומר בפיו כלום טוב או רע, כי אם רק בלבו סומך על זה, ובאין דאמר אלא דנחיש היינו משום דאמר בפירוש מבצרא קאחי לאפ"י יומא עבא לנו: **שם** בית תינוק אשה אע"פ שאין נחש יש סימן. י"ל מנהגו של עולם אדם לוקח בית ואח"כ נושא אשה, ואח"כ מוליד בנים, וא"כ הו"ל בית אשה תינוק, ונ"ל בס"ד כל מידי דמסתבר למתלי ביה הסימן טפי נקטו ברישא כי הסימן בעבור הללחת נכסיו בזמ"מ, והבית הוא בכלל נכסיו של אדם, על כן מסתבר דזה הוי סימן בעבור זה, והתינוק איבא למתלי ביה הסימן על הלחתו ברייתו מו"מ טפי מאשה, כי התינוק הוא דבר חדש שגולד לאדם, והוא פרי שלו, ולכן יהיה הוא סימן על הרווחתו של אדם שהיא פירות שלו ויולדים לו מעסקיו ומטעויו, משא"כ האשה אינה פרי של בעלה, ולא הולידה הוא בעולם אלא רק נחבתה עמו בנשואין, נמלא שלשה אלה אע"פ שיש בהם סימן אסור לנחש בהם, וזכה ויבן רמז הכתוב אל תפנו אל האבות והוא כי אבה ר"ת אשה בית תינוק, אל תפנו לעשות בהם נחש:

שם שר ליה תליסר גמלי ספיקי טרפתא. לפי פשוטו משמע מאי י"ג גמלים והדבר יפלא מאד ואפילו לרש"י ז"ל שפירש לאו דוקא עב"ז יפלא יען כי אפי' משוי גמל אחד אין הדעת סובלו. ונ"ל בס"ד גמלי כלומר לחיות שכתב הספיקות על י"ג לחות של עך ושלחם לו, וכן חיתא בגמרא דשבת דף ק' האי מאן דזריק ונת אנורא דגמלא חייב

חייב, ופירש רש"י אנורא דגמלא דף של גשר, וכן חיתא בגמרא דבתרא דף כ"א ואי חיתא גמלא לא ממתין ופירש רש"י ז"ל לוח קלרה, ועיין בערוך ערך גמל. או אפשר דכתב לו בכתב על הנייר או על העור וקלף שעשויים דפיס דפיס וכל דף נקרא גמלא כמו שאומרים תיתורא דתפילין מפני כי מקום מושבם דומה לגשר הנקרא תיתורא וכמ"ס רש"י ז"ל בצבא בתרא שם, וכן הדפיס של הספר נקראים גמלי על שם גמלא של הגשר וזה ברור ופשוט, ולפ"ז נוגת המאמר הזה הוא לומר שלח לו י"ג דפיס כחזבים בהם ספיקות של טרפיות, ולפ"ז אין לדחוק לשנות הגרסא דגרסי גיילי דגם לגרסא דידן תתייבש היטב:

ונראה דלאו ספיקות לבדם שלח דלון חממה בספיקות בלבד אלא שלח לו ספיקות ותשובתם ופשוטת בלדס. והא דשלח לו מספר י"ג לחות, נראה דכתב על הלוחות משני עבריהם א"כ הם כ"ו עמודים כמנין שם הוי"ה ב"ה לרמזו שהוא כותב לו חורה לשם ה' ולא להתגדל בהם. והא דשלח לו מעיקרא עיבורא דשיתין שנין לאו מולדות בלבד עשה לו אלא תקופות ולקות, ועוד חממה נפלאה שיודעים חממי התיכונה בשנה פ' יתגלה כוכב ה' במקום פ' ובשנה פ' יתגלו ב' כוכבים במקום פ' שהוא חממה נפלאה, ועכ"ל היתה קלה צעניי ר"י בשביל שאינה מדבריה חממה ממש. והא דשלח לו של שתיין שנין כמנין גאון לרמזו לו שהוא גאון בחממה זו:

שם לא ידע לי מידי דרביא אגא. נראה ודאי לאו מגאווה ורמות רוחא קאמר הכי, אלא כוננו לש"ס שידע שהוא גדול ממנו בתורה ואז ישלח לו כל ספיקות שיהיה לו בהלכות כאשר היה עושה בזמן רב:

דף ק"א ע"ב מתיב רבא. וישאו בני ישראל את יעקב אביהם. מקשים אמאי לא הביא פסוק דקדים בפ' מקץ ויבואו בני ישראל לשבור בחוק הבאים. ונ"ל בס"ד כי ממה שקורא אותם הכתוב בני ישראל אין הוכחה כלום יען כי מאחר שיעקב אע"ה נקרא בשם יעקב ונקרא בשם ישראל והם בניו בהמת, לכן פעמים קורא אותם בשם בני יעקב ופעמים קורא אותם בשם בני ישראל, ואין להוכיח מזה שבא ללמדנו שיש להם דין ישראל באותו זמן, אך רבא מקשי מהאי קרא של וישאו בני ישראל את יעקב אביהם דכוא לשון יתר כיון דכתיב ויקם מבאר שבע הו"ל וישאו בניו אותו ואת טפס, ולמה הולך לומר וישאו בני ישראל, ולמה אמר את יעקב אביהם, מאחר דכתיב שמו בראשית הפסוק וזכה משתקב קרא, לכן יש לדון ולומר שאמר בני ישראל ללמד שבאותו זמן היה להם דין ישראל שנהוג בהם בני ישראל את גיד הנשה שזכר על שם יעקב, דכתיב על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך כי תקע כף ירך יעקב, ולכן אמר בני ישראל ואמר את יעקב אביהם אע"ג דלא אלטריר להזכיר שמות אלו כאלו ללמד דין זה. ועיד נראה בחר רבא להביא פסוק זה משום דבתחלתו ובסופו נקט שם יעקב ובחמט נקט ישראל, אלא ודאי נראה דבא ללמדנו דהוה להו דין ישראל:

פרק שמיני

דף ק"ה אגא להאי מלתא חלא בר חמרא. אע"ג דלבון זה לא נקטי ליה אלא על ענייני שמים ואזהרות השייכים לדברי תורה ומלוותיה, נראה דגם זה חשיב בכלל שבדות שמים כי מי שהוא חם על ממונו לשמרו שלא יתאבד ה"ז מכבד את השי"ת שתקן לו שפע זה, וכמ"ס לעיל בשם רבינו האר"י ז"ל הטעם שסיבן יעקב אע"ה עלמו לחזור על פנים קטנים, והטעם שהלדיקים חביב עליהם ממונם. ועוד נראה דסייר נכסי בכל יומא מסיר מכסול מן פועליו ואריסיו שלא יגנבו ממנו, כיון דרואים

איתו משגיח ומפקיח על ממונו הם יראים לגזול ולגנוב פן ירגיש בהם:

שם מאן דסייר נכסיה בכל יומא משכח איסתרא. נ"ל בס"ד ר"ל רומזים לפי דרכם על עניינים הנפשים ועל נכסים הנפשיים שהם תורה ומלות, וידוע מ"ס הרב נחלה בנימין מלוח קכ"ו דשיעור משקל דם הנפש הוא תל"ב אסרין כמנין הכל, ובתענית מתמעט בכל יום התענית איסר אחד מתל"ב איסרי דם הנפש ע"ש, ולז"א מאן דסייר נכסי בכל יומא רמז זכה על נכסים הנפשיים לפקח עליהם, ולידע מה חסרון גמלא בהם כדי להשלים החסרון ולתקן המעוות, משכח איסתרא, דע"כ אינו לריך להתענות כדי שיתמעט מדם הנפש שיעור איסר, אלא ימלא זה השיעור אללו:

שם ע"ב משום דקשה לרוח לרדה. פירש נווק בחולי טקימת האלצעות שהיה אלצעו של זה הלוקח מעיקומת, ולכך נקרא לרדה כמ"ס בגמרא באלצע לרדה לרדא, והיינו אם התעסק האלצע שהיא לרה של חברותיה מפני שאינה טוב עמהם בהשוואה אחת. ונ"ל דג"מ בין הכי חרי עעמי דאי משום דבר קלקלה שלא יעשו השוטה הפסן באותו דבר ויחנק בשתייתו מותר כעשו זה לא שייך בהיכא שהטעל הוא בעל הסעודה והשוטה הוא בנו או עבדו ומשרתו הסמוך על שלחנו, או יובן בס"ד הנ"מ הוא דזה לא שייך בהיכא דאיתו דבר שנוטל זה הוא אסור על זה השוטה הן משום שבר בחלב הן משום גזירות, כגון שהיה לפניו יין והוא נדר בזמירות שהיין אסור לו ואינו לריך לו, ולמעשה דרוח לרדה אין הפרש ובכל גוונא לריך לזוהר. חי נמו כגון שטעל חפן שאינו מאכל, דאם משום קלקלה לריך לזוהר כיון דחושפין שמה יעשו מאי שנה מאכל מאי שנה כלי, ולמעט רוח לרדה זה אינו אלא במאכל ומידי דלריך לסעודה ולא בחפן אחר. ודע כי ענין זה של רוח לרדה הוא כמו ענין הזוגות שברבוי הימים נתמעטה הסע"א ונתבטל אותו מזיק השולט על זה:

שם שמעיה דקאמר ווי ווי דאפקיה ההוא גברא מבייתיה. י"ל למה אמר חרי זמני ווי, ועוד דאמר אפקיה מבייתיה והלא לא היה אוכל זה בביתו אלא ברשות הרבים, ואם נפרש מבייתיה על שרא דעניותא כמ"ס רש"י עדיין לא נעשה אותו מקום ביתו ומקום מנוחתו שלא שלט עדיין בזה האדם ולא מלא לו מקום מנוחה. ונ"ל בס"ד דאם היה מעני לזה האדם נמלא היה עושה עניות כפולה א' לבעה"ב וא' לבני ביהו, שאם יעני בבעה"ב יענו גם בני ביתו, וכיון שנפל עתה בירו ואפ"ה נמלט ממנו לא נשאר לו הקוה עוד שיוכל לו, ואז בע"כ יעזבוהו ולא ירדוק אחריו, ונמלא בטלה תקומו מעניות בעה"ב ומעניות בני ביתו, ולכן אמר חרי זמני ווי, ולכן אמר דאפקיה מבייתיה דלא מבעיא שלא שלט עליו אלא אפקיה משליטה שחשב לשלוט על בני ביתו ולא נשאר לו עוד תקוה לשלוט לא עליו ולא על בני ביתו ובע"כ לריך לעזוב את שניהם. ונראה לרמזו דאמרו בגמרא שרא דעניותא נבל שניה ואותו גון היא מנחם וזהו ביתו, וכשאר כל נחלק לחלצין חרי זמני ווי, לכן קרא חרי זמני ווי:

שם בחר עניא אולא עניותא. יש לפרש אחר אותיות עני יש אותיות סף ואות סף, ר"ל עני הגרוע ביותר הוא אותו המזרז על הפתחים שאינו יכול ליכנס לבית לפניו אלא עומד על הסף ופותח קף שלו לקבל פרוסה, וזהו קף סף שפושט קף ידו על הסף זהו הגרוע ביותר שבעניות, והשי"ת יתן עושר לעמו ישראל ולא יערכו זה לזה אכ"י"ר:

שם אמרה מאי אעביד לכו דלא מקנה לנו. קשה מאן משמע דהנזר בשלשה דברים אלו אין שולטים בו כשפים, ואיך אמר בגמרא דקדושין דף ט"ל דרבי חנינא

בר פפי תבעתיה הוה מטרונתא למר מלחא ומלי נפשיה
 שיחנא וכיבא, עבדא הוה מלחא וחסא, נמלא עבדא נז
 פועל ע"י כשפים שלה ויבדחא הוה נזר בשלשה דברים
 הנז' ונ"ל בס"ד הא דהין בולטים היינו לרעה אבל לעובד
 שולטים והיא עשה לו רפואה בכשפים ולא לרע לו, ומה
 שהוה אמר מלחא ומלי נפשיה שיחנא וכיבא הוה עלמו
 שאני שוכל לעשות פועל בעלמו אע"פ שהוה לרעה, ועוד
 נ"ל בס"ד הכס לא עשה שיחנא וכיבא ממש אלא בחיות
 עינים עשה כן שגרהו כאלו גופו מלא שחין כדי שתמאס
 אותו ואין שם פועל כלל, וכמו שאמרו בגמרא דסנהדרין
 דף ס"ז א"ל רב לרבי חייה לרודי חזי לי הוה טייפא
 דשקליה לספסירא וגידיה לגמלא וטרף ליה בעבלא וקס
 אמר ליה לבחר הכי דם ופרתא מי הוהי א"ל לאו, א"ל
 הוהי אחיות עינים הוהי, ולהכי אמרין הכס האוחז את
 העינים פטור אבל אסור, ופירש רש"י האוחז את העינים
 מלחא כאלו עושה ואינו עושה כלום פטור, אבל אסור,
 אבל כשוף שעושה מעשה הוה בסקילה ע"ש, וכן
 הענין כאן הוה מלי גופיה בכחין בחיות העינים והיא
 עשה דבר לבטל אחיות עינים הוה, וזה אינו תלוי
 בשלשה דברים אלו, וזו הרשעה רחוקה לקבור אותם בספינה
 בכשפים שלא הוכל לזוז ממקומה, ולכן כיון דהיו נזהרים
 בשלשה דברים אלו לא יכלה להם:

ברם הא קשיא דתיא בגמרא דסנהדרין דף ס"ו א"ר
 יוחנן למה נקרא שם כשפים שמכחיסין פמלייה
 של מעלה, שהם פועלים בלחם הפך הנגזר עליו מן השמים
 וגזרת מלך הוה זו, ואם הקב"ה גזר שיעשו פועל לבטל
 גם הנגזר מן השמים איך יהיו נדחין ובעל כוחם בעבור
 שלשה דברים אלו, ונ"ל בס"ד הא דלמרו כאן הנזר בשלשה
 דברים אלו אין שולטים בו כשפים, היינו בכשפים העושים
 לו מרחוק שאין נוגעים בגופו או בחפץ הנעול ממנו, אבל
 אם הכשפים נוגעים בגופו או בכליו או בכל דבר הנעיל,
 לא מהניא ליה שלשה דברים אלו, ועל כשפים אלו קאמר
 הכס ומכחיסין פמליה של מעלה, ובאין זו הרשעה רחוקה
 לעשות כשפים מרחוק ולא נגעה בהם ולא בכלים שלהם,
 לכך הוסיפו להם שלשה דברים הנז':

ובזה החילוק יסודן קושיא אחרת דקשיא לי מעובדא
 דרבי חנינא דמיית הכס בהוהי אסתא רהוה
 קא מהדרת למשקל עפרת מתותי רביה דרבי חנינא אמר
 לה אי מסתייעת זיל עבד אין עוד מלבדו כתיב, ומקשי
 בגמרא איני והא א"ר יוחנן למה נקרא שם כשפים
 שמכחיסין פמליה של מעלה ומשני שאני ר"ח דנפיש זכותיה,
 וקשיא הו"ל שאני ר"ח רהוה נזר בשלשה דברים אלו
 ולהכי לא ילטו בו כשפים, ובזה החילוק שכתבתי נוחא
 דלא מהני שלשה דברים אלו אלא לכשפים הנעשים מרחוק
 ולא נגשי בגוף האדם ולא בכליו, והכס כיון דרגליו
 נוגעות בקרקע ולוקחת עפר מתחת רגליו שהוה נוגע בו
 ועושה עליו הכשף צעת שהוה נוגע בו הרי זה כאלו עושה
 הכשף בגופו או בכליו שהיו נוגעות בו, שבוה לא יועילו
 שלשה דברים הנז' להילוו:

דף ב"ז. כי אחא רבין אמר ראשונים האכילו בשר
 נחלקו במציאות, אלא באחרונים הוה וזה הוה בחד עובדא
 דבתחלה אפקא, ואח"כ לא שכה תחמה בזה וקטלא, ובראשונים
 חרי טובדי הוה, פעם האכילו בשר חזיר ופעם בשר נבלה,
 ברם הא קשיא איך היה מתעסק בבשר חזיר, ונראה דלאו
 שלו היה אלא של גוי וזה היה יושב בחנות בשכירות, אבל
 במהר"ם שף ז"ל הביא מן מהן ז"ל בס"י קי"ו דעת שמד
 היה והיו מתנכרין היהודים דיראים להראות עצמן יהודים,
 ולכן היה רשאי להתעסק בבשר חזיר ע"ש, ולפ"ז קשיא
 מאי ידע שהוה גוי מחמת שלא נעל, ודילמא היה מוכרח

לכך שאם יעול ויכיר בו שהוא יהודי, ונראה דהיה לו לבקש
 מים ליעול משום נקיות, דגם הגוים רוחלים ידיהם משום
 נקיות, אך עדיין קשיא דילמא נעל רדיו צניתו ונכנס לחנות
 לחבול, ונ"ל כגון שראה שחוקך צבטרו לפניו, א"כ צבי
 נעילה כאן, וכיון דלא רעה ליעול משום נקיות הכיר בו שהוא
 גוי, ועדיין י"ל איך זה היה וי"ל אלא תבטיל ולא חש שמא
 זה יתן לו מאכל אסור ולא ידע שהוא יהודי ומתנכר, ונ"ל
 כגון שבה קודם שבוע אחר לחנות לאכול ולחם לו באוגיו
 שהוא יהודי ומתנכר וחשב כי כבר הכירו וידע שהוא יהודי,
 אך זה שכן אותו ולא ידע שהוא יהודי שבה קודם שבוע
 זה, ולכן מכח הנעילה שלא נעל חשב שהוא גוי והאכילו
 בשר חזיר:

ש"ם. וכמניך אחא רב דמי אפקה אחא רבין קטלא. עיין
 רש"י ז"ל. ונ"ל הסומן הוה כך ראש וסוף דמי
 הוה ד"ש סהם קודמין לראש וסוף רבין שהוא ר"ן, לכן מוכרח
 לשנות ברב דמי אפקה שניה זה בראשונה, וברבין קטלא
 שהיה זה באחרונה:

ש"ם. רבי אבה מתני חדא מהני וחדא מהני לחומרא. פירש
 רש"י ז"ל בשר חזיר חזיר דתיא ביה תרי איסורי,
 וקשיא זה הינה למ"ד דס"ל איסור חל על איסור, אבל
 למ"ד אין איסור חל על איסור, אין צבטרו חזיר אלא חדא
 איסורא, ולפ"ז נעשה בשר נבלה חזיר טפי דתיא ביה
 איסור נבלה, וגם נעשה דלוינו זכות דהאי עשה לא שייכה
 אלא צבטמות טהורים ולא צבטמות עמאים, ונמלא רבין
 מהני בתרומתו לחומרא ומה חידש רבי אבה על רבין ונ"ע:
דף ק"ז ע"ב. א"ל לא מסתייה דלא גמור ממחא גמי
 מחי. י"ל אחאי לא חקך בן קודם ששאו אחאי
 לא משית. ונ"ל בס"ד רעה לבדקו תחלה אם ידע הדין דהין
 לריך נעילה, או לא ידע וזלול בנטי, דהי הוה הכי רחוי
 להכאש דאש"ג דע"פ הדין אינו חייב ליעול עכ"ל, הוה לא ידע
 הדין וזלול בנטי לפי ידיעתו, ולכן לא אמר לא מסתייה וכו'
 להחריש על ההכאה שהכחו אלא אחר דתבצר הללו דלא
 היה שמואל מזולול בנטי, אלא ידע הדין דהין לריך נעילה
 ולהכי לא נעל:

דף ק"ט ע"ב. אסר לן דמא שרא לן כבדא. כתב
 מהר"ם שף ז"ל הו"מ למחשב נמו כלאים
 דאיכא דתין בליתיה אלא אמרה רק טהא הגוף ואלא לזורך
 מליה ע"ש. ועוד נ"ל בס"ד דנקטא מלחא דשייכה באגשים
 ובגשים וסדן בליתיה ליתיה בגשים:

והנה בילקוט תהלים מזמור קט"ו ותיא ה' מתיר אסורים
 מה אסרתיו לכם התרתיו לכם, אסרתיו לכם גיד
 הנשה התרתיו לכם בשוף ע"ש, והכא לא זכרה זה, נראה
 משום דלא חשיב הגיד בעיניה יען כי אין בגידין טעם ואין
 הנאה בגיד הנשה, לכן לא חשבה זה בכלל הנאות אלו.
 ועוד ותיא הכס אסרתיו לכם שחיתה צבטמה חיה ועוף,
 התרתיו לכם שחיתה צבטמה ע"ש, וכאן לא זכרה זה משום
 דאין ההנאה בגוף השחיתה. ועוד ותיא הכס אסרתיו לכם
 חשה ואחותה התרתיו לכם לאחר מיתה ע"ש, ונראה דלא
 זכרה זה כחן דאפשר היה לה אחיה פטויה ולכן לא רתה
 לזכור דבר זה שבו יזויר הדבר עליה שמתות וישא ר"ן
 את אחותה. והא דלא נקטה היתר של הדם ברם דגים
 וחגבים, נראה משום דאכתי אסור לאכול כמו שהוה בלי
 היתר משום מרחית העין, ולכן לא אמרה דם הביניים
 דג"כ אסור משום מרחית העין ורק בטוודו בפיו בולעו,
 וכן דם שאר איברים אינו מותר אלא רק צהיותו מטעף
 שגיכר שהוא של אדם, ויש מתרלים דניחא לה למנקט היתר
 הדם צבטמה עצמה ולא צמין אחר:

ש"ם. בעינא למיכל בשרא בתבא. קשיא אחאי נקטא
 בהאי ליסנא ולא אמרה זה בלשון שאלה לומר
 בשר בחלב מאי שרא לן כותיה. ונ"ל בס"ד דידעה אם
 תשאל

השאל כך ישיב לה רב נחמן שיש היתר בשר עוף. שהוא
 מותר מן התורה בחלב, ורק חז"ל אסרוהו על כן דקדקה
 לומר בעינא למיכל, דע"כ לא ישיב לה על בשר עוף כי
 כיון דחז"ל אסרוהו לא הוכל לאכול ממנו בחלב, ולכן בהיתר
 דם גיה לא אמרה דם צתולים דמותר מן התורה ורק
 חז"ל אסרוהו אלא אמרה בהיתר בדם עוהר:

ש"ם. א"ל רב נחמן לעבמי זויקו לה כחלי. הא דלא אמר
 הא התירו כחל אלא הודיעה ע"י מעשה שיללו לה
 כחל, נראה שבין מדבריה דעדיין לא אכלה כחל מימיה
 ולא ידעה טעמו, ולכן לא השיגה ד"ז מדעתה כאשר השיגה
 בדם בהמה שהותר הכבד, על כן הוכרח לזוות שיללו כחל
 ותראה שיש בו טעם חלב מעורב עם טעם בשר, וזה
 אותם שיללו הכחל בלא קריעה שתי וערב אלא רק קריעה
 קלת כדי שיסאך הכחל כמו גזר נפוחה מלאה חלב וכמ"ש
 ההוספות ז"ל והוא היה סובר דלכתחילה מותר בכך וכמ"ש
 ר"ם ז"ל דהא דלריך טיחה וקריעה ש"ו היינו לקררה
 לבטלו עם בשר, אבל בלא בשר או ללי די בקריעה קלת
 ונז' בתוס' ב"ד"ה הוה לקררה:

פרק תשיעי.

דף קכ"ו. ח"ר כל שיש ציבשה יש צים חון מן
 החילדה. ראינו בספר מעשה המלך ח"ד
 ס' תר"צ דתיא צבטרי המקובלים ז"ל כל מין טהור
 חיותה ממש י"ה וכל מין עמא חיותה מן אוחיות ו"ה, גם
 ידוע כל מה שיש ציבשה טהור הוה עמא בים, וכל מה
 שציבשה עמא הוה טהור בים, נמלא לפ"ז יהללו שם י"ה
 הטהורים שבים, וגם יהללו שם י"ה הטהורים שציבשה
 שהם עמאים בים, הרי כל המינים מהללים בשם י"ה וכל
 המינים מהללים באוחיות י"ה, ורק מין החולדה לא משכחת
 לה שיהלל שם י"ה כי מין זה הוה עמא ציבשה ואין כנגדו
 טהור צים, לכן ארז"ל צברקי טירה חולדה אומרת כל
 הנשמה תהלל י"ה, כלומר כל חיות שהם לצד מדורי כלומין
 שיהיה יהלל בשם י"ה, ורק מין רודי לא אפשר להלל בשם
 י"ה עכ"ד. ונ"ל בס"ד לכך נקראת חולדה אוחיות חלד
 ו"ה והיינו לשון כניסה וכיו"ס שהיא מכוסית ונכנסת באוחיות
 ו"ה ולא באחיות י"ה:

ש"ם. א"ר נראה נפקך מני כתיב. נ"ל בס"ד רמו בזה
 על נשמה של אדם רשע אה נחצרה עמך מני
 כתיב, כי בודאי נחצרה עמך כדי לגטוב ממך נ"ק מתורה
 ומלות, וקורא ארזה נראה חלק התיבה לשתיים וקרי בה
 נר שאה והיינו כי כל נשמה נקראת נר ושאה לשון שממון
 מלבון השיבה גפשי משואה, וכמ"ש רבינו ז"ל בשם
 הבנות צדקו פ"א, וכמו ענין יוחנן כה"ג שנעשה לדוקי.
 ואמר עוד נהר פקודא לויך מגלימא שפירא דחזי עלך
 רמו על יכוד דקליפה שנקרא נהר, וקראו פקודא לשון
 חסרון כמו לא נפקד ממנו אים שעתיד לישקד ולהחטר
 מן העולם כמ"ש ואת רוח העומאה אעביר מן הארץ, אם
 נתלווה עמך הוה בעבור לגזול גלימא שפירא דעלך הוה
 חלוקא דרבנן הנעשה מתורה ומלות, ואמר עוד דפומבדיתא
 לויך אשני אישפין, פומבדיתא רמו ליה"ר, פוס דתיא
 ר"ל פה כוזב ומשקר שהיא בדאי ודובר שקרים לויך רועה
 לחבר איך וללוות אותו עם חבורה של רשעים, בני
 אושפין לא תלך למקום חבורת אנשים כדי שלא ימשוך
 אותך לחבורת רשעים:

פרק עשירי.

דף קל"ג. כל הסוגה לתלמוד שאינו הגון נופל בגיהנם.
 אמר נופל ולא אמר נידון כי אין לו שונם

ברין גיהנם ורק מפילים אותו שם לפי שעה שיראה צעונו
 גדולים שלו שגידל הוהם בתורה בעוה"ז עשה את התלמוד
 חכם להרע, ובנפילתו שם ודאי יהיה נכזה באם גיהנם לפי
 שעה, תחת אשר לימוד תורה הנקראת אש ה' לתלמוד
 שאינו הגון:

ש"ם. אין שריד אלא ס"ת. נ"ל בס"ד הטעם דקורא אותו
 בשם שריד כי לא המורה עיקר אלא המעשה, וידוע
 כי המעשה חתיים לידים, וידוע שביד י"ו פרקים כמנין
 טוב, ובזה פרשתי הטעם דהתורה נקראת טוב לרמוז לא
 המדרש עיקר אלא המעשה שחתיים ליד שיש בה טוב
 פרקים, ובמורה כתיב כי שרים ישורו, נמלא ס"ת נקרא
 בשם שר ונקרא בשם מלך, אך שר בתורה ואין לו מע"ט
 שמתחייבים ליד אינו כלום, לכך נקרא שריד חלק התיבה
 לשתיים וקרי בה שר יד ר"ל שררתו בתורה וילאה מן הכח
 לפועל ע"י קיום המעשה ביד:

ש"ם. כוורק אבן למרקולים. נ"ל בס"ד טעם לזה ולמה
 זכר ע"ז זו ע"ז, והוא דידוע שהתורה מובנית בשם
 אבן דכתיב ליתות אבן וכנ"ו בגמרא דערובין, וידוע דע"ז
 של מרקולים עבודתה הוה לסקלה באבנים וחייבים על זה
 מאחר דעבודתה צדק, וזה המלמד תורה שנקראת אבן
 לאדם רשע חושב שעושה טוב בזה לסקול הקליפה הדבוקה
 באדם רשע זה באבנים הם ד"ת, אך באמת אינו שחצרה
 זה מוגביר כח הקליפה כמו ענין וריקת אבן למרקולים
 שחושב שהוא מצוה אותה ואפ"ה מייב מן הדין, ומ"ש עושה
 טובה למי שאינו יודעה, ר"ל אינו מאמין שתיכנה לו בהשגחת
 הבורא יתבדק אלא חולה אותה בגדיבות הנותן או בכחו
 ועולם ירו ה"ז כוורק אבן וכו' כיון דכופר בהשגחה
 כופר בכל התורה וחשיב ע"ז:

דף קל"ד. לך משלך ותן לו. נ"ל בס"ד הכונה אם
 תתן לו מחלק המעשר אין זה משלך, אלא
 תן חומש דהוי משלך. אי גמי תפייסו צדיבור שהוא שלך אך
 המעות אינם שלך אלא פקדון הס אללך. אי גמי ע"ז מש"ו
 טוב עין הוה יבוכך כי נתן מלחמו לדל ר"ל מסעודה שלו
 כעובדא דברתיה דרבי עקיבא בסוף הגמרא דשבת בבבויא
 דאין מול לישראל ע"ש:

ש"ם ע"ב. הזרוע כנגד היר. אע"ג דכל כהנים לו מתנות
 אלו, ובבר אביו וזקנו שנמשחו זכו ג"כ במתנות
 אלו קודם מעשה פתחם הנה זכיותו היה לה יתרון על כולם
 שהם זכו למתנות כהונה בצדקה מאת ה', אך הוה זכה בהם
 ע"י מטעמי ומסירת נפש, ולכן אע"ג דגבי כהנים תנן ונתן
 ולא שיטול מעלמו הנה פתחם ברין הוה שיטול מעלמו:

פרק אחד עשר.

דף קל"ז ע"ב. א"ל לשון תורה לעלמה ולשון חכמים
 לעלמן. הקשה הגאון כבוד סור ז"ל הא בלשון
 חכמים גמיו מלינו רחלים צמם' שבת דתנן חוץ מן הרחלים
 הכבונות וצמם' כלאים למר גמלים ולמר רחלים שטרפן זע"ו,
 ובמליעא פרק אהבו נשך שמין את העזים ואת הרחלים ע"ש.
 ונ"ל בס"ד דידוע ההפרש שיש בין שבעה לשבעת ובין שלש
 לשלשת שזה קאי על התפירות, וזה על גפדרים, והנה בכל
 הנך דוכתי דשבת וכלאים ומליעא מזכירין חכמים שם המין,
 לכך נקטי רחלים שבזה אין טעם למנקט רחילות שהוא לשון
 המורה על התפירות, אך כחן בראשית הגז אמרו ראשית הגז
 אינו אלא ברחילות שהוא לשון התפירות משום דהכא קפדינן
 אמניינא שדרך שיהיו אללו חמם ביחד קודם גייה, שאם היה
 לו רק רחל אחת וגזזה והניח גייה וקנה עוד רחל וגזזה וקנה
 עוד רחל וגזזה עד שהשלים לחמם אין מלטרפים, ופטור
 מראשית הגז, אעפ"י שכל הגיזות שורם לפטור, ולכן נקט
 רחילות שהוא לשון המורה על התפירות, ולא נקט רחלים
 שהוא

שהוא לבן המורה על נפרדים, דאם היו נפרדים בשעת גזיה שקנה זו אחר שגזו זו הינם חייבים, וכל זה הוא כלבון חכמים דקפדי בכה"ג, אבל בלבון הורה לא קפיד קרא בדבר כיוולא בזה, וכמו כך קרא רחלים מאתים דהיה רצונו גומר רחילות מאתים שהוא לבן המורה על החכמות ללמד ששלח כל המאמץ בידו, ולא שלחם נפרדים בזה"ל, אך לבן תורה לתוד דלא קפיד קרא להך דיוקא בלישנא דקפדי חכמים ודייקי בלבונם, ולכן בתחילה שנה לו רחלים דחזיל בתר לישנא דקרא, דלא חזיל בתר דיוקים אלו, וכדאמר רחלים מאתים, וא"ל ר"י לא כן הוא אלא לר"ך למנקט הכא רחילות דלבון חכמים לחוד, למידק מנייה דיוקא לענין דינא כדאמרן :

שם. א"ל אבא אריבא קריית ליה, פירש רש"י ז"ל ולא אמרת רבינו בלבון כבוד. קשה הול"ל אבא קריית ליה דכל טענתו היא בשביל שקראו אבא בשמו כי הוא שמו אבא ולא קרי ליה רבינו, אבל על מה שקראו אריבא ח"ן עליו תרעומת בזה, כי אריבא הינו שהיה אריבא בדורו, וכמ"ס בגמרא רב אריבא בדורו היה, וידוע אריכות הקומה הוא בבה, וכמ"ס זאת קומתך דמתה לתמר, וכן מלינו דרז"ל שכתו אה מרע"ה באריכות קימה שהיתה קומתו עשר אמות, וכן שמואל הע"ה שכת את שאלו הע"ה לפני ישראל הרחיבם וכו' משכמו ומעלה גבוה מכל העם, א"כ אריבא הוא שבת וח"ן לו עליו תרעומת בזה, ורק התרעם עליו דקראו אבא בשמו, ולא אמר רבינו, ועל כן הכי הול"ל ואת אבא קריית ליה, ונ"ל בס"ד כי באמת ח"י הוא אמר אבא בלבד לא היה מתרעם עליו, כי רב אב"ג דשם העלם שלו הוא אבא היו קורין אותו אבא בסתם שהוא כיוני של כבוד, כלומר הוא אב של ישראל ע"ד מ"ס ויקראו אותו אבדך, ותרגם אוגולוס דין אבא למלכת, וגם הגולאים קורין עתה לכומרים בשם אב בסתם, וכן מלינו בסוף יומא דאמר רב הונא תלמידו של רב על רב חזיל אבא למקטל גברא, ופרש"י אב"ג דרב שמו אבא, לא קרא את רבו בשמו אלא קראו בשם אבא לכבוד, כלומר אב, ועל כן אם כששאל מאן ריש סידרא בצבל, והיה משיב לו אבא לא היה מקפיד ומתערעם ר"י עליו כי קורין לרב אבא בסתם לבן כבוד כדאמרן, אך כיון דאמר אבא אריבא הנה מ"ס אריבא קאי על גופו שהיה אריבא, וממילא משמע גם אבא הוא קאי על גוף העלם שלו, דאין לפרש כוננו באומרו אבא ר"ל אב של ישראל דעל זה ח"ן קשר למ"ס עליו אריבא וכיון דאמר אריבא דקמי על גופו משמע גם אבא הוא שם גוף שלו, ולכן הקפיד עליו דלא אמר רבינו כדפירש רש"י ז"ל :

פרק שנים עשר

דף קל"ט ע"ב. מלא קן בראשו של אדם. קשה למה נקט בראשו הול"ל בגבו, דזה שכיח טפי שהאדם יאן על פניו וגבו למעלה ותדרמה נפלה עליו ובה עוף ועשה קן על גבו, אך בראשו קשה המזלחות של הקן שם. ונ"ל בס"ד נקט בראשו כי החכמים דרכם לרמוז בהלכות ומאמרים שלהם רמוז של סוד צעניינים אחרים, וכן נקט שאלה זו בלבן זה לרמוז בזה אחרת צענין מלוה דשלות הקן, והוא דלא האדם בזה אלא לעשות מלוה זו בידו בפועל, אך הוא לומר הסוד שלה ומלייר עשייתה במחשבתו כאלו קן לפניו והוא מקיים מצוה שלח כאשר לותה תורה כמו שעושים המקובלים החסידים אם חל ראש השנה והראשון של סוכות בשבת דאין חוקעין ואין נוטעין לולב בידים אלא רק מקיימים המצוה במחשבה שמחשבים בזמנות שלהם ומליירים במחשבתם קולות השופר וגם הנעטע בצולב ומינין, ובה נחשב להם כאלו קיימו אותם בזמנה ממש,

ראוי לכל לדיק שיהיה צורח מן השררה, וכן התנה אומר ואל תודע לרבות ומה ראה מרדכי להכניס עלמו לשררה שהיה אחד משרי המלך קודם שנלקחה אסתר, וגם לסוף היה משנה למלך והיה לו לברוח מזה, ולכן שאל על מקומו בתורה כדי שמשם יודע מה יהיה סופו, והשיב קח לך בשמים ראש מר דרר ותרגומו מירא דכיא דמשמע מרדכי יהיה ראש, ולמה נגזר עליו להיות ראש, אלא ודאי בשביל טובת ישראל שיהיו לריבין אליו, לכן קרב עלמו לשררה ולא ברח ממנה דכונתו לש"ס :

והיא דשאלו על המן קודם מרדכי ואסתר כי באותו הדור היה המן מלך הקליפה והחשך, ומרדכי ואסתר היו מלך הקדושה והלור, ואיחא בגמרא מ"ט ע"ז מסגן ברישא והדר אמרי והשיב כברייתו של עולם שהיה החשך קודם, ואח"כ נראה האור וכן כהן שאל על המן תחלה שהיה מלך החשך, ואח"כ על מרדכי ואסתר שהיו מלך האור. אי נמי פשוטא ידעי תבובות אלו ולא שאלו אלא לבדוק לרב מתנה ולכן אמר אמרי ליה פשוטא לרב מתנה ולא אמר שאלו ליה פשוטא, ולכן כיון דתבובה לשאלה דשם מרע"ה היתה מפרשת בראשית והם ידעי דשם המן ג"כ נרמז בפ' בראשית, לכן אמרו לו על שם המן תחלה דקדים בקרא לקראי דאסתר ומרדכי :

דף קמ"ב. ומה אם מלוה קלה שהיא כאיסר. י"ל למה נקט שיעור איסר, ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ס הרב ג"כ שם הגפש הוה תל"ב אסרון, וביום החשניית יתמעט מוד הגפש שיעור איסר ע"ס, וידוע דהתענית הוא תיקון הנפש והוא תיקון העשיה, נמלא תיקון הנפש הוא שיעור איסר, דאם לא התענה יום שלם שבו מתמעט שיעור איסר לא טעה תיקון לנפש, וידוע כל המלות הם תיקון הנפש ועסק התורה תיקון הרוח, לכן זכר במצוה שהיא תיקון הנפש שיעור איסר כי זה השיעור הוא תיקון הנפש חשניית :

שם. למען יעב לך בעולם שכולו טוב, ולמען יאריבון ימך בעולם שכולו ארור. הקושיא ידועה דהו"ל למנקט דהרשה כסדר המקרא למען יאריבון ימך ולמען יעב לך. ונ"ל בס"ד דנקט למען יעב לך ברישא, כי ההכרח שיש לנו לפרש בעולם הבא ולא בעוה"ז הוא רק בחלוקה זו דלמען יעב לך, אבל ביאריבון ימך ח"ן לנו הכרח לפרש דקאי על עולם שכולו ארור, אלא שפיר מלינן למימר דקאי על עוה"ז ורק אחר דדרשינן למען יעב על עולם שכולו ארור, אז מוכרחים לפרש שגם בחלוקה דיאריבון ימך לא קאי על עוה"ז אלא על עוה"ב שכולו ארור, והיינו כי בגמרא פליגי תנאי בענין אריכות ימים, ח"א זכה מוסיפין לו, וח"א זכה משלימין לו, דהיינו שלא יענה למות

קודם שישלים סך שנים הקלוצים לו, ולמ"ד זה ס"ל גבי חוקיהו הע"ה משלו הוסיפו לו, דסך השנים שנגזר עליו לחסר מן שנות חייו החזירוס לו, יען דס"ל למ"ד זה ח"א להוסיף שנים על שנים הקלוצים מאת ה' כלל, והנה לפי דברי המ"ד כהאי מעשה הוא שעלה בסולם להביא גזולות שעשה ב' מצוה כבוד או"א ושלוח הקן ובחזרתו נפל ומת דמלך אריכות ליכא קושיא, דאפשר אותו רגע שלמו חייו הקלוצים מאת ה', והתורה לא אמרה יאריבון ימך שתועיל מצוה כבוד או"א להוסיף על חייו הקלוצים אלא יאריבון ימך הקלוצים, אך שלא יחסר לך מן סך שנים הקלוצים, והיינו כמ"ד זכה משלימין לו, אך מלך שבר הב' דאמר ולמען יעב לך י' קושיא היכן טובתו של זה שגפלו ומה בזה הרגע שעשה המצוה הזאת, על כן מוכרח לפרש למען יעב לך בעולם שכולו טוב ולא קאי קרא על עוה"ז, וכיון דמוקמינן לקרא דמשמעו בעוה"ב ולא בעוה"ז, מוכרח לפרש גם רישא דקרא דאמר למען יאריבון ימך דקאי בעולם שכולו ארור ולא בעוה"ז, מאחר דתרווייהו נקטו להו ביה, ולכך הקדים בעל המחבר חלוקה דלמען יעב לך בעולם שכולו טוב ברישא :

ברם במאמר זה איכא למידק קושיא עמומה, דבשלמא בחלוקה דייטב לך י' לפרש שפיר בעולם שכולו טוב דמרבים לו הטוב שם בעבור מצוה זו, אך באריכות ימים מה שייך למימר על עוה"ב יאריבון ימך, והלא שם לא יש מות, וכיון שנגכס לעוה"ב ישאר חי לעולם, והכל בוים בזה. ונ"ל בס"ד דהבטחת אריכות ימים הוא על החלפת ביאחו וכניסתו שם, והוא כי ח"ן אדם בא ונכנס במקום עוה"ב אלא עד שישלים תיקון נפשו בעוה"ז, אך יש משלים תיקון נפשו בשלש וארבע גלגולים ואז נכנס לעוה"ב, ויש לר"ך לו מאה גלגולים, דהיינו יש אחד בזה נפשו לעוה"ז בתחלת ח"ף הרביעי, ואחר מאה או מאתים שנים השלים תיקון נפשו ובהה ושכנה במקום עוה"ב, ויש אחד בזה נפשו לעוה"ז כמו אדם זה בתחלת ח"ף הרביעי והולך כה לגלגולים רבים, ועד ח"ף השישי לא נשלמה, ראה כמה שנים חי הראשון בעוה"ב יותר מן השני, וכן עוה"ד בתיקון הרוח ובתיקון הנשמה, ויש בזה חלוקות הרבה בזמן השנים אשר ירבו לאדם בעוה"ב, ועל זה אמר למען יאריבון ימך בעולם שכולו ארור, דהיינו שתנין מצוה זו של כבוד או"א אם תעשה כחקנה שלא תלמד לנגלגולים רבים עד שתשלים תיקון נפשך אלא תשלים בעוה"ז בשנים מועטות, וממילא תקדים לר"ך למקום עוה"ב קודם, וזה יאריבון ימך שם משאר בני עוה"ז אלא על עוה"ב שכולו ארור, והיינו כי בגמרא פליגי תנאי אריכות ימים, ח"א זכה מוסיפין לו, וח"א זכה משלימין לו, דהיינו שלא יענה למות

בכורות

פרק ראשון

דף ד' אריז"ל בכ"ד מקומות נקראו כהנים לויים זה אחד מהם והכהנים הלויים בני לזוק, הנה חפצתי לראות היכן נקראו כהנים לויים, ומלאתי פסוק בפרשת שופטים וצאת אל הכהנים הלויים, ועוד שם את משנה התורה הזאת על ספר מלפני הכהנים הלויים, ועוד שם לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה, ועוד בפרשת כי חלא ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלויים, ועוד בכ"ד יוסע סי' ג' והכהנים הלויים יושבים אותי, ועוד בכ"ד ח' נגד הכהנים הלויים, ועוד בירמיה סי' ל"ג ולכהנים הלויים לא יכרת איש מלפני, ועוד בדברי הימים ב' סי' כ"ג ויש יהודע והגתונים, ועוד בדברי הימים ב' סי' כ"ג ויש יהודע פקודות בית ה' ביד הכהנים הלויים, ועוד שם הכהנים הלויים ויקומו הכהנים הלויים ויכרתו את העם הרי עשרה פסוקים ועם פסוק שמואל ריב"ל של ספר יחזקאל הרי אחד עשר, ואולי ימלא עיד, ובאין אמר שם כ"ד וקשה למלא כ"ד אם נחשב, ואפשר שעות הוא בנרסת הדפוס :

ברם הדבר יפלא דרתי לרבינו האריז"ל בשער הפסוקים ביחזקאל בפסוק בן ארם עמוד על רגליך והדבר אחר וז"ל גם צוה ה' מ"ש לקמן והכהנים הלויים בני לזוק כי הוא היום כי לא מלינו בשום מקום שקרא אל הכהנים בשם לויים אלא יחזקאל, ואי אפשר לומר שהכהנים וגם הלויים יכנסו לעבוד במקדש לפי שאין הלויים בני לזוק כלל ואיך קראם בני לזוק, ועוד כי אין עבודה אלא בכהנים ולא בלויים, והנה היום שם שאלנו כי בחלה היתה העבודה בבכורות כי להם משפט הכהונה, ובשפתאוי נתנה לבני אהרן הכהנים, והנה קין הוא הבכור, ואלו זכה היו לו ג' עשרות הנז' והאחת מהן היא הכהונה, כמש"ס הלא את התיב שאת, וכמש"ס וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, וכיון שחזק קין אבד בכירתו וכהונה ונתנה לבלל אחיו, וכמו שהודעתך, כי אהרן הוא בכורם הכל, והנה קין הוא בכורות, ובלל חסדים, ומן הראוי היה שהבכורות שיהיו קין הבכור הם מעילות מן החסדים ועל כן הלויים שיהיו מן הבכורות של קין היה ראוי שיהיו כהנים ולהם כתר הכהונה, והכהנים שהם משרש הבל והיו לויים, אלא שבשפתאוי של קין נהפך הענין ע"ד מה שודע במשה ואהרן, כמש"ס חז"ל בפסוק הלא אהרן אחיך הלוי, ולכן לעת"ל שהשמות שהם משרש קין נעברו מן הקליפות ונתחנקו יחזור קין ויעול בכירתו הראויה לו, ומה שעתה היו הכהנים עובדים יהיו אז הלויים עובדים בכהונה, באופן שהכהנים יחזרו להיות לויים, והלויים יהיו כהנים, וז"ש והכהנים הלויים בני לזוק, פירוש כי הכהנים אשר ישמכו בכהונה לעתיד יהיו מלוחם שעתה היו לויים, ואלו הלויים שעתה יהיו כהנים בני לזוק, דלא יתקיים קרא דכתיב הלא את התיב שאת, ואמנם היות נצוה זו ע"י יחזקאל הע"ס, לפי ששם נביא לא נהגבא בענין העבודה שלעת"ל אלא הוא

לפי שהוא משרש קין שתיקן פנמו לגמרי וזכה להיות כהן, לכן נתגבא על כל שאר בורש קין שהם יהיו כהנים לעת"ל עכ"ל ע"ס. ולכרורה הדבר יפלא איך אמר רבינו זלה"ה לא מלינו בשום מקום שקרא אל הכהנים בשם לויים אלא יחזקאל והלא הכה קאמר ריב"ל בכ"ד מקומות נקראו הכהנים לויים, ואיך עבדה הבחתי עשרה פסוקים כנז"ל. וז"ל בכ"ד אע"ג דהיחא בכמה פסוקים הכהנים הלויים, יש לפרש כגון הכתוב שאומר הכהנים והלויים דבכניהם מדבר ואין כוונתו לקרות הכהנים בשם לויים, ויש כוונתו בזה במקראות כמו חזקיהו יחזק ויעקב דחסר וא"ו בלחזק ובלאו אמר חזקיהו ויחזק, וכן כאן רבינו לומר הכהנים והלויים, ועל שיהיה מדבר, אך פסוק של יחזקאל דלמא והכהנים הלויים בני לזוק א"ל לפרש דמדבר על שיהיה דר"ל והכהנים והלויים דהא קאמר בני לזוק ואין הלויים בני לזוק, לכן מוכרח לפרש דקרי לכהנים בשם לויים, ודבר זה הוא מפורש ויאל בלשון רבינו שכתב וז"ל, ואי אפשר לפרש לומר שהכהנים וגם הלויים יכנסו לעבוד במקדש לפי שאין הלויים בני לזוק כלל ואיך קראם בני לזוק, ועוד כי אין עבודה אלא בכהנים ולא בלויים ע"ס, הרי מפורש כונת רבינו האריז"ל ז"ל שאמר לא מלינו בשום מקום שקרא אל הכהנים בשם לויים אלא יחזקאל, היינו כי בכ"מ יש לפרש כונת הכתוב לומר הכהנים והלויים אע"ג דלא כתב וא"ו, וכמו דאמר חזקיהו יחזק וישראל, אך כאן א"ל לפרש ר"ל הכהנים והלויים, והכונה יראה במקראות שכתבתי דלכא מקום שאתה מוכרח לפרשו הכהנים הלויים בוא"ו והוא פסוק נחמיה סי' י"ד ושאר העם הכהנים הלויים הכוערים המזבירים, ובאין מוכרח לפרש הכהנים והלויים בוא"ו והכהנים אסיר להם להיות שוערים ומזבירים, ולכן מוכרח לפרש והלויים השוערים המזבירים :

בירה הא קשה מ"ס בירמיה סי' ל"ג ולכהנים הלויים לא יכרת איש מלפני מעלה עולה ומקטיר מנחה, ובאין ח"א לפרש והלויים, דהא לוי שבעד עבודה חייב מיתה, כדאיתא בערכין דף י"א לא ימותו גם הם גם אתם, אתם בשלמם והם בשלמם במיתה, וא"כ בע"כ לריך לפרש דמכתבי בכהנים בלבד וקרי להו לויים, וא"כ איך אמר רבינו ז"ל לא מלינו בשום מקום שקרא אל הכהנים בשם לויים אלא יחזקאל, והא איכא הרי קרא דמוכרת אתה לפרשו שקרא את הכהנים בשם לויים, ויש ליישב דהא קרא דיחזקאל מפורש יותר מבסוד דקאמר בני לזוק, אבל אותו פסוק בירמיה סי' ל"ג הוא מדויקא דהלכתא דק"ל שאסור ללוי לעבוד עבודה, והנה קאמר רבינו ז"ל לא מלינו בשום מקום שקרא אל הכהנים בשם לויים להדיה בפירוש אלא יחזקאל הע"ס :

שם ע"ב בשלשה מקומות קדשו בכורות לישראל במגורים ובמדבר ובכניהם לארץ. ג"ל בכ"ד טעם לשלשה מקומות, כי הקדושה שורשה בלות יו"ד דשמיא קדושה שנהלקת לשלשה יודין כנז' בזהר ויקרא דף י"א חז"ל, ועל דא מאן דבעי למכתב שמיא קדושה יו"ד בקדמיתא קולא חד לעילא וקולא חד באמצעיתא, וקולא חד לתתא וכו' ע"ס, ולכן ברכת הכהנים לישראל בשלשה פסוקים שמהחילין בשלשה יודין, וזכו לשלשה שמות ישראל יעקב ישורון שמהחילין בשלשה יודין, ולכן בשלשה מקומות קדשו בכורות לישראל :

דף ה' נתן מחלה ונטל מחלה ומחלה שלם לא החזיר, קשה גול"ל נטל מחלה ומחלה שלם לא החזיר, וז"ל בכ"ד שבה לקחת ולומר בע"כ לריך לומר כדי שלא יערימו שגרחין נותנין ואין נותנין, וגם כדי שלא יערימו למנוח חלמי שקל היה עושה בן טעשה לעלמו שם מחלה חלף חלמי שקל, וזאמר שכולם יביאו שקל שלם שהוא המנוח, והוא יקבל מכל אחד שקל שלם ויתן לו חמי שקל, ובכה"ג לא יוכלו להערים ולגנוב, כי נותן שקל שלם ולוקח חמי שקל, ואם לא יקבל מנוחי מרע"ה שקל שלם לא יתן לו חמי שקל וע"פ הלצה זו טעשה מדעתו אמר נתן לכל ח' חמי שקל ונטל מחלה, כי נטל שקל שלם שאין בו לבעליו אלא מחלה כי זווי במתן דפליגי דמו, ועל כן מקשי דמחלה שלם לא החזיר לבעלי המחלה :

שם ע"ב שאין כל אור"א מישראל שלא היה לו ל' חמורים לזבים. ג"ל בכ"ד טעם למספר ל' שהוא מספר מ"ן, והיינו נילוי קדושה שברכו ממגורים נקראים בשם מ"ן, וצוה פירש עט"ר ארזי מור אבי זלה"ה בשם חסיקומן שהוא חסיקי מ"ן הברורים שטעשים ע"י המלות של זאת הלילה ודפ"ח"ת. ועוד ג"ל בכ"ד טעם למספר ל' כמנין מים אשר חשבו המגורים שיכולים לאבדם במים, וכמ"ס רז"ל ע"פ הבה נתחכמה לו, ונרמזו זה בשם מלרים שהוא אותיות לר מים :

ברם הא קשה, דישראל שילאו ממגורים כתיב בזה שם חלף רגלי, ואם כל ח' היה לו ל' חמורים לזבים מהיכן הביאו כ"כ חמורים שעולים למספר גדול ועלום מאד שאין הדעת סובלו, ואם נפרש הכונה על כל בעיה"ב ובעיה"ב דוקא ולא קרי אקרקפתא דגברי ג"כ הוא דבר גיומא, ואם נפרש לכוון גיומא דדברו חכמים בלבן גיומא למה נקרא מספר טעשים. וז"ל בכ"ד הכונה לקח רכוש שסוף ערכו משוי ל' חמורים לזבים טעשים מכספא ודבא. אי נמי דקאי על הגדולים והשרים שהם ראשי המשפחות, ואמר כספא ודבא, הרכוש מכנים ליהו בשם כסף וזהב, כמש"ס וליחם בכסף וזהב, כמו בקורין כל הסעודה כולה על שם הלחם, כמש"ס עבד לחם רב, וכן מודע לא בא בן ישי אל הלחם, וכן כאן כל רכוש הממון נקרא בשם כסף וזהב :

שם ועוד שאלתיו מה לבן רפידים, קשה מה שאלה"ו ח"כ יפלא על שמות כל מקומות של מ"ב מסעות ובל שמות עירות האמורים בשער יהושע, ועוד קשה מה השיב לו רפידים שמה ובי אינו יודע שמה רפידים ורק הוא שאל טעם למה נקראת כך. וז"ל בכ"ד כי על הרוב כל עיר נקראת שמה בלבן יחיד, והגם שיש נקראו בלשון רבים אית בכו עמא וכמו דך דכתוב ויעקב נסע סוכתה ולמקנהו עשה סוכות על כן קרא שם המקום סוכות, והיינו דתחלה היה שמה סוכתה לשון יחיד, אך בעבור דלמקנהו עשה שם סוכות קראה סוכות לבון רבים, לכן שאל מה לבן רפידים, פירוש למה נקראת רפידים בלשון רבים אם מתחלה היתה נקראת כך בשביל היות טעם אי אם מתחלה היתה נקראת רפידה או רפיד לבון יחיד, וא"כ בעבור סיבה נקראת רפידים לבון רבים, וכמו ענין שאמרנו בשם סוכתה וכוונת, והשיב לו ר"א רפידים שמה מעיקרא ומתחילתה שנקראת בלשון רבים, ורבי יהושע ס"ל לא היה שמה מעיקרא רפידים ורק אחר שבאו ישראל שם בזמן שרפו

ידיהם מן התורה, קראתה התורה רפידים שהוא אותיות רפיס יד שרפו מן התורה המתייחסה ליד, כמש"ס וידיו רב לו במלחמתה של תורה, וכן דרשו על ידך לא אסורות בתורה :

או יובן בכ"ד, הוא שטעם שנקראת בשם רפידים בעת שחנו בה ישראל ושאל מה לבן רפידים אם הוא לשון פירוד שנקראת בן בעבור שהיה בישראל פירוד הלבבות, או הוא לבן רפוי שרפו ידיהם מן התורה או מן ארזה מליה, והשיב לו כך היה שמה מעיקרא ואין זה נוגע לישראל. ורבי יהושע אמר ששם זה נוגע לישראל והוא לשון רפוי שרפו עלמון מדברי תורה, ולכן נקראת רפידים שהם אותיות רף ידים, כי טסק התורה ומלחמתה יתייחס לידים כאמור. ועל זה מביא שפיר הכתוב לא הפנו חנות אל בני מרפיון ידים, דהיינו בעבור ביטול תורה ורפיונה, כמש"ס השי"ת על מה אבדה הארץ על עונם את תורת :

שם מה לבן שיטוי. פירוש אם הוא כך שמה מעיקרא או שנקראת בן אחר שבאו ישראל בתוכה, ור"א אחר כך שמה מעיקרא, ור"א לא היה שמה כך אלא אחר שבאו ישראל בתוכה וחתאו נקראת שיטוי על שם מעשיהם :

שם ערומות פגעו בהם. פירוש רש"י ז"ל דוחק, וז"ל בכ"ד דגם ר"י דריש דרשה דר"א שאמר ונקראתה לבון קרי שטעשו בעלי קרין כשפגעו בהם, אך בא לפרש טעמא להאי מלתא דאיך דאין דאין קרי כשפגעו בהם, ולכן אמר ערומות פגעו בהם ולכן נתגברה תאוותם עד שראו קרי. וגררה שהם נתכוונו לפגוע בהם ערומות כדי שיעמארום בקרי, כי בעלי העומאה יש להם סגולה לעשות התקשרות וחיבור לאדם עומאה ע"י הולאת שז"ל כאשר חומרים העולם על בעלי החברה שקרין פרמסון"ן שמטמאים הנכנס עמאם בתחלה בטומאת זרע לבטלה שמוציא בידים וע"כ עינין בנין התחברות שלהם :

דף ח' אמרי במערבא הואיל ודיברה עמאם שכינה. ג"ל בכ"ד אע"ג דמ"ש ויאמר להם אל הנחש לאו עם נחש התחתון דבר אלא עם מזולו למעלה, וכן ויאמר ה' לרג לאו עם דג התחתון דבר אלא עם מזולו למעלה, עכ"ז כיון דכתורה נכתב הדיבור על שם התחתון נתכבדו שניהם ביהודין זה שיהיה להם דמיון עם האדם בתשמישם ע"ד שאז"ל שאומרים וגם חרבונה זכור לעוב מפני דאליהו זכור לעוב נדמה כדמות חרבונה ודבר : **שם** תגא גמל אחר כנגד אחר. הנה פה עירינו בג' דאד יע"א וסביבותיה כל חרות הערב מלויים גמלים הרבה, ושאלתיו ואלמרו שהם מושגין ככאך בהמות פנים כנגד אחר, ואולי הטבע נשתנה בזה כמו שנתנה בדברים אחרים, כמה שפירשו רז"ל ודאיתם על האבנים שהנקבה פניה למעלה והזכר למטה, ודבר זה נשתנה בזמנים אלו כידוע, ובמדרש רבא בראשית פרשה י' איתא גם כלב משמש אחר כנגד אחר ובודאי נשתנה הטבע גם בזה, ועיין במאסף שנה שניה סי' קט"ו מ"ש רנח עבדה שם ע"ס :

דף ז' ע"ב דג עהור מטיל ביצים. ג"ל בכ"ד ביצה ביצה עולה מספר שהר פירוש אם תרחאו מטיל ביצה ביצה טענה אותו. כי הוא דג טהור : **שם ע"ב** אול השבח דרבנאי מנאחי ודרבנאי מצרתי. פירוש היה להחר שלם בית שער זה לפנים מזה והיו יושבים עומדים בבית שער הפנימי להרוג את היוצא מבפנים בלא רשות, והיו יושבים שומרים בבית שער החיצון להרוג את הנכנס מבחוץ בלא רשות והיו פורטים חפר על האסקופה החיצונה כדי שיהא בה סימן מדריסת רגל הן מן הנכנס הן מן היוצא, ואלו היה להם חק זה רק ביום שישבים בעליית הועד שלהם שלא יוכל ליתכנס זר אללם וגם לא יוכל אחד מהם ללאת חוק, וכל יום אחר שישבו בעליית הועד פורטים אחר חדש על האסקופה כדי שיהיה

שהיה בה סימן הכו', וזו עליית הועד שלהם וילאה על רשות הרבים ויש בה חלונות פתוחים לרשות הרבים אשר מהם נראות האסקופה שפרוץ עליה האפר. מה עשה רבי יהושע דרם בסגולתו על האפר שבאסקופה כאלו הוא נכנס וחזר והפך סגולתו ודרם בו על האפר כאלו הוא יאל, ובעת שדרם לח ראו היושבים כי הדלת לא היה פתוח להדיה ויהיה חילוק כנגד ראיית עיניהם ועשה כן והלך לו ועמד מרחוק ברה"ר לראות מה יעשו להורבים, והנה חלו היושבים בעלייה שראוין כל בעה האסקופה ראו מן החלונות על האפר שבאסקופה סימן של יליאה וסימן של כניסה, לכן ירדו והרגו את האורבים כולם היושבים בחילון והיושבים בפנימי ובעתם להביא אורבים אחרים במקומם ומה דבינו ובינו נשאר הפתח בלא בומרס, ובה ריב"ח וכנס האין מונע :

פרק רביעי.

דף ל"א. וי"ל לחשיבותיה וי"ל לקדמותיה. נראה הכונה כיון דהוא אול בחר חשיבות של שררה של גביית המס אז חכמהו מסתלקת וי"ל לקדמותיה בזמן שעדיין לא למד הורה וחכמה ולמה נ"ך אללו למוד ממנו, מאחר דאין בידו כלום כי אבד ודאי השגת החכמה שהיה לו. וכדרך רמז וי"ל וי"ל לקדמותיה, כי קודם להיות הונא ים אותיות הדס, כי קודם א' לא ים אותיות וכו' הדס רמז למעשה שלוקח משרה"ל בשביל המס דחשיב כאלו טעל גפסס, וכמ"ס ע"פ כי הדס הוא הגפס, וכן אמרו עשה וי"ל לקדמותיה הוא הדס של המס שלוקח משרה"ל הרמזו קודם שמו :

פרק חמישי.

שם ע"ב. לעקליה עקרבא פירש שזתא. הטעם דכינה אותה בשם עקרב. נראה כמ"ד דריתא זיוה"ק מאי עקרב עקר ציחא דשכינתא, כן הכא כיון שלא אמרה בשמו עקר שמו של רב שסת בהלכה זו מן ציחא הוא בהמ"ד דאין מוזכרים אותה על שמו :

שם. שפחותיו דובבות. נראה הטעם כי אותו הכל של דברי תורה שאומר החכם משמו בבהמ"ד הולך ונעשה רוח חיים לשכון על עלמותיו בקבר ונעשה בו חיות לפי שעה, ומאחר דהשפתים הם הראשונים בפה והם מבחוק אז חונה זה הכל הנעשה רוח חיים על השפתים ונותן בהם חיות להיות דובבות, וגם עוד זוכה השפתים לזה, כי שפה גי' שכינה, וזה הלימוד היה לשמה ה"א שה"ס שכינה :

דף ר"ו. א"ל רבי יהושע לר' קשא א"ך הכח שר"י ומי הכריחו להכחיש ח"ו. ונ"ל כמ"ד דידוע מ"ס הרב פ"ע בצרכות בהך עובדא דשאל רב"ז על הפלת ערבית דקאמר התם עמד השאל ושאל דדרכס היה שאין בעל השאלה בואל מן החכמים בבמה"ד אלא יש אחד ממנה על דבר זה שהוא ישאל כל השאלות אשר יגידו לו השאלין, ולכן כאן ר"י לא ראה את רבי לודק, אך קודם זה כששאל רבי לודק מן ר"י ואל" דיש לחלק בין חבר לעם החרך לאו על כל חבר הורה כן אלא רק הורה על רבי לודק שהיה מוחזק ומפירסם בצדקות וחסידות ואין לו חמוד ממון והוא אשר התענה ארבעים שנה על ירושלים, ובודאי דיש לחלק בין דידה לבין שאר חבירי' בסתם, וכיון דשאל השואל על חבר בסתם, א"ל ר"י לאו דודאי כך הוא הדיון, אבל רבי לודק שאלו ושאלו, והנה ר"ג היה מהיר בדבר זה שלא המתין עד שישב לו ר"י תשובה על שאלתו למה אמר הן, אלא חקף ומיר א"ל עמוד על רגליך ששעה לו בזיון, אז אמר ר"י אם אומר לו אני לא אמרת הן אלא לרבי לודק דיש לחלק בין חבר מוחזק ומפורסם לבין חבר בסתם אז היה בוש ר"ג מן הבזיון ששעה לו לר"י, על כן אמר מוטב שאשחקו ויעשה עמנו כאלו הכחשהו, וידיון עשה לי ר"ג כזאת כדי שלא יבוש ר"ג. ראה כמה היה חסיד ר"י ז"ע :

פרק שביעי.

דף מ"ד ע"ב. שלא יהיה ביהך עוקר מן התלמידים. נ"ל כמ"ד א"ס יראו התלמידים שרבים נוהג

נוהג בלתינות שלא ישתין בפני רבים, לא יבואו ללמוד, אשילו דחוששים שמא יזדמן להם כך, ולא יהיו יכולים להשתין בדרך לנוע ונעקרים, אבל אם רואין את רבם אינו מדקדק בכך ומשתין בפני רבים אין חוששין ובאים אללו ללמוד בישיבה שלו, דאם אחד מהם נזדמן לו כך ישתין ולא קפיד : **ובמ"ט** שלא תהיה תפלתך עקרה לפני המקום, פירש רש"י ז"ל כשתפלה על בניך, וק' למה מפרש בתפלה של בניס לימא כל תפלה בסתם. ונ"ל כמ"ד משום דכתיב הו"ל מדה כנגד מדה, דאם הוא אינו מקפיד על עלמו שלא יהיה עקר, נמלא מתנת הבנים אינה תשובה אללו, ולכן אם יתפלל שיהן לו הקב"ה בניס לא תשמע תפלתו, וכן אם יש לו בניס ומתפלל עליהם ג"כ לא תשמע תפלתו כיון דאין הבנים תשובים בעיניו, דהרמיה אינו חושש לעקרות שבה יעדרון הבנים, משא"כ אם קפיד שלא יהיה עקר דחשיבה מתנת הבנים בעיניו, אז תקובל תפלתו בעד הבנים :

שם. א"ל חייב לך ת' זווי וי"ל הדר עובדא למאריה. נ"ל כמ"ד בדרך בדיחות דבר עמו, כי שיעור הבושה לאדם המבייש לאחרים הוא ת' זווי, כדאיתא בבבא קמא דף ג' סערי לאחר ידו עותן לו ת' זווי, וכן תלם בשערו רקק והגיע בו רוקו והעביר עליהו ממנו, וכן פרע ראש האשה בשוק כבולין נותן ת' זווי ע"ש, וכאן א"ל חביו זיל הדר עובדא למאריה, ר"ל תדרוש בליבו לומר טעות היה בידו מה עשה בפריסת גלימא, ובשביל בושה שאתה בוש בדברך אליו שאתה אומר טעיתו בדין אהן לך ת' זווי שהוא שיעור תשלומין להמתכייש. או גמי הדר עובדא למאריה שהעשה מעשה להפך בפניו אחרת כאשר יזדמן לך דבר ותשתין בלי פריסת גלימא ובעבור בושה שאתה בוש מירב זה אהן לך ת' זווי, ובדרך בדיחות דבר עמו במנין ת' זווי :

דף כ"ה. מעשה בתלמידיו של ר"י ששלקו זונה. נראה גזרת מלך היתה שגזר עליהם שהם ישלקו את הזונה, ולכן לפי דרכם ראו ללמוד דבר לענין הלכה שמונו את האברים שלה :

שם. אמר להם שמה באשה בדקתם. קשא מה הלשון אומרת שמה, הלא הם אמרו לו בביבויך באשה בדקתו. ונ"ל כמ"ד כי ב' ליריס וב' דלתות אלו אין נמלאים אלא באשה דעלמא הראויה להריון אבל באשה איילונית בלשון שאלה שמה באשה דעלמא בדקתם שיש לה ב' ליריס וב' דלתות, דאם יש אדם שומע דבריו אלו והוא ראה אשה איילונית שאין לה ב' ליריס וב' דלתות לא יקשה על דבריו כי הוא אינו אומר כל אשה שבעולם יש לה. ונ"ל כמ"ד בזה רמז הכבוד בניך מרחוק יבואו וננותך על לך האמנה אותיות מרחוק הם קו רמ"ח, בשם שהבנים כולם שלמים ברמ"ח אברים ולא יהיה בהם חסר אבר, וננותך לא יהיו חסרים ליריס ודלתות וזהו על לך ר"ת ליריס דלתות תאמנה : **שם ע"ב.** כמותך יתמעטו ממוזרי ונתיני בישראל. נראה קללה זו של רבוי אלצעות יאותה לממוזרים, כי אבר התשמים מכינה בשם אלצע, וכמ"ס רז"ל אין כל האלצעות שוות, וזו הזונה שהולידה ממזר מלבד אלצע בעלה קבלה עוד אלצעות של אחרים, לכן בדין הוא שיהיה בזמור אלצעות יתירות. או גמי התשמים מוכנה בשם אכילה דכתיב אכלה ומתתה את פיה ותאמר לא פעלתי און והאכילה היא באלצעות, ולכן אין מקנחין בזמין בשביל שאוכל בה, וכמו בצרכות דף ס"ב, לכן בדין הוא שיהיה בזמור מוס באלצעות שלו שהוא יליר מן אכילה פסולה שהיא נעשית באלצעות :

שם. מנין שהקב"ה משתבח בצעלי קומה שנאמר אשר כגובה ארזים גבהו. קשא אמאי לא יליף מפסוק דשמואל גבי שאל דכתיב ויתייצב בתוך העם ויגבה מכל

העם משכמו ומעלה ויאמר שמואל אל העם הראתם אשר בחר בו ה' כי אין כמוהו בכל העם, נמלא משתבח קב"ה בצעלי קומה. ונ"ל כמ"ד דהתם לא היה ארוך יותר מדאי ואה"ן שיעור זה שהוא שיעור קומה וחלי על שאר אדם נאה הוא ושבח הוא לו, אך ארוך יותר מדאי שיעור ב' ושלם קומות גרע, לכך הביא פסוק של גובה ארזים, שהוא שיעור גדול. מיבו קשא א"ך מוכח מהכא דמשתבח בקומתם ודילמא בגנותיהו משתעי לומר שהם משונים בגובהן ומבהלים לבני אדם הרואין אותם, ונ"ל דמסיים וחסון הוא כאלונים, ובהו בוראי בשבח משתעי, וא"כ גם רישא דקרא בשבח משתעי :

פרק שמיני.

דף נו"ן. כל כסף האמור בתורה סתם סלעין דנביאים ליערין דכחובים קנתרין. נמלא הם דוגמת אותיות כסף שהם הולכים ונוספים, ולז"ל אם תבקשה ככסף וזה סימן לתלמודי חכמים העוסקים בתורה כל זמן שמקינין דעתן מתוספת עליהם :

פרק תשיעי.

דף נ"ה ע"ב. הוא פרת דמיעקרא. נמלא הראש היולא מן הגן הוא ומן פרת זה נפרדים ג' נהרות ועם חלק פרת עלמו נעשו ארבעה, וכן הוא אלל יוסף הע"ה שהוא דוגמת נהר פרת, כי ידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל יעקב אע"ה תפארת, ויוסף הע"ה יסוד שבתפארת גוף ובדיה חשבין חד, נמלא יוסף הע"ה הוא חלק מן יעקב אע"ה ממש, לכן כל השבטים שילאו מיעקב אע"ה חשיבי כילאו מיוסף הע"ה דכתיב גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף הלה, וכה"א חון תחון שארית יוסף, נמלא יוסף הוא דוגמת פרת שילאו ממנו שלשה נהרות, כן הוא חשוב שילאו ממנו שלשה חלוקות של שבטים שהם בני לאה ובני זבלה ובני זלפה, ועם מנשה ואפרים שהם מגופו ממש נעשו ד' חלקים של שבטים כמו פרת שילאו ממנו שלשה ועם חלק שלו נעשו ארבעה נהרות, ובהו יוכן ברכה שברכו אביו בן פורת יוסף בן פורת עלי עין, פרת כתיב כלומר אתה דומה לנהר פרת :

דף נ"ז ע"ב. במקומו מפיטין את המטה ומלבישין את החי. נ"ל כמ"ד רמז לפי דרכו שע"י מעשים טובים ותורה מפיטין את המטה זו הקליפה שהיא דרגא דמותא שלוקחים ממנה גילוי הקדושים ומלבישים את החי סערה דקדושה :

שם. העיד רבי שמעאל בן סתריאל מערכת לבנה לפני רבי. נ"ל כמ"ד הולך לזכור שם אביו שהיה שמו סתריאל לרמזו דברים אלו שאומר אינם כפשוטן, אלא הם מסתרי ה' יתברך, מערכת לבנה ידוע כי הלבונה הוא סוד אור מקיף, כמ"ס רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות, וידוע מ"ס בזהר סבא קדישא דמשפטים, בר יוחאי ידע לאסתמרא אורחיו, ופירש רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רשב"י ז"ל, דע כי נשמות הדיקים יש בהם שהם מבחינת אור מקיף, ויש שהם מאור פניני, וכל אותם שהם מלך אור המקיף יש בהם כח לדבר בנסתרות ובסודות התורה דרך כסוי והעלם גדול כדי שלא יובנו אלא למי שראוי להבינם, והנה רשב"י ע"ה היתה נשמתו מלך אור המקיף, ולכן היה בה כח להלביש הדברים ולדרשן בצופן שאף אם ידרשם לרבים לא יבינום אלא מי שראוי להבינם עכ"ל, וכאן רמז תלמודא על רבי שמעאל שאמר דברים אלו שהם מסתרי ה' הנה הוא מערכת לבנה, כלומר היתה נשמתו מאור מקיף שהוא צסוד הלבונה, ולכן ידע להלביש הסוד בדברים אלו :

וברשות מלכה עילאה קדישא נפרש בעזה"י דברים אלו ע"פ מ"ש בס"ד בס"ק אדרת ליהו בפרשת בלק הקדמה נפלאה מדברי רבינו האר"י ז"ל בענין נשמות ישראל בתחלה היו כולם כלולים בשלשה אבות, ואח"כ נפרטו בי"ב שבטים, ואח"כ בשבעים נפש, עד שנתלקו לששים רבוא, וכל מה שמתרבים החלקים והפרטים יותר ויותר מעלתם בזה, וסם מבורר שהבני ההתחלקות בין רב למעט הוא כפי העומת והפגמים, ואמנם עכ"פ א"א שיתחלקו הנילוות יותר מששים רבוא, וידוע כאשר יתחלקו לששים רבוא נילוות קטנים מוכרח שגם הרע שהיא הקליפה הדבוקה בהם תתחלק בב' חלקים כי זה לעומת זה עשה האהים :

גם ידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים בתהלים בפסוק בני נכר יבולו, כי הקליפות הם זכר ונקבה וכוחות רעות הנמשכות מלך הנקבה הם יורדות ומפחות את האדם לחטוא, כי אין כח הפתוי נמלא אלא בנקבות שמלך לילית, כמש"ה נפת תפוסנה שפתי זרה, ואחר שנתפתה האדם אחריהם אז ומתחברים כוחות הזכרים הנקראים מוסיקין אשר בידם החרב להזיק ומיתוין את האדם ב"מ כי בן הוא טבע העולם שהזכרים עושים מלחמה ולא הנקבות, ונמלא כי בבחינת הפתוי העיקר הם הנקבות, וכן היה בעגלי ירבעם שהנקבה הניחה בן וכל העם נעו אחריה יותר מעל הזכר שהיה צבית א' כנז' בזהר ע"ש, ולפי מ"ש לעיל דפי התחלקות הנשמות כן יהיה בכוחות הרע של הקליפה ואין התחלקות יותר מששים רבוא, לכן ר"י הביט בשכלו הטבור והראה שפי המעשים רעים של אותו הדור תחברנה התחלקות של הנשמות למדרגה היותר מרובה שהיא של ששים רבוא, וממילא גם התחלקות הקליפה הן של הזכר הן של הנקבות ג"כ תהיה לששים רבוא, ולכן אמר חזירין בזמקומינו יש להם ששים רבוא קלפין, נקיט זה כנגד קליפת הנקבה שמתקת לבונה בפתי דכתיב נפת תפוסנה שפתי זרה, וכמ"ש רבינו ז"ל, וחזרת הוא חסא שהוא מתוק ואין מר שלו ניכר כ"כ. ונקיט עוד רמז שני ביוחס שיש לו ששים רבוא קלפין נקיט זה כנגד קליפות הזכר שהם מוסיקין ועוקלין כיוש. ואמר צבית המסס שלו כי הזכר הוא סמאל שיש בו מס, והוא סימן רע מלבן המס יום, וכה"א ולבב מלרים יום לשון נמוס כדונג, וכמ"ש בס"ק אדרת ליהו בהפטרות בספר שמות :

שם. פעם אחת נפל ארז בזמקומינו ועברו י"ו קרנות על חורו. כ"ל בס"ד הנדק נמשל לארז, דכתיב כארז בלבנון ישנה, ונפל ר"ל שכן ונתארח כמו על פני כל אחי נפל, ועברו י"ו קרנות רמז להתרשם שם חב"ו שמספרו י"ו, וקרנות ר"ל אורות קרנים מידו לו שעברו וחרו י"ו אורות השם הנז' על חורו, ר"ל בעבור חידוד גופו בסיגופים ותעניות ששעה. או י"ו רמז לשם אבג"י דאנא בכת והכל אחד. אי נמי ארז ת"ח אחד מחודד ומפולפל שדרש בחורה שבע"פ והכנים דדרשתו כל שמונה דרגין של חורה שבע"פ שהם הלכות של אסור ומוותר ועמא וטהור וכשר ופסול וחייב וזכאי, דאלו ח' דרגין הם כפולים שהם ח' בחלק הנגלה וח' בחלק הנסתר והוא העביר כל זה בדרשה שלו. אי נמי ארז רמז לשבעה מלכים שהם י"ב פ"ב וס"ג אותיותיו ואחוריים דא"ו שהם פק"ד קדמית שעולים סך אלף ר"ז, ורמזים בארז שהוא אלף ר"ז ככל בסור השבירה וסברו י"ו קרנות על חורו רמז ל"ו אורות של חב"ו לחיקון הנז' :

שם. פעם אחת נפלה בילת בר יוכני. הגה בזהר פ' פנחס בר"מ דף רע"ו איתא ו"ל ובג"ד אוקמוס רבנן אשה אחת ילדה במלרים ששים רבוא בכרס אחד, ואש"ג דאוקמוס רבנן במילין אחרטין שבעים פנים לתורה דהבי אורח דמארי דאורייתא אמרין מרגלות לתלמידהון

והקד דלא איסתמודעון ביה ברמזא אהדר לון ההוא מלה במילי שחוק כגונגא דההוא דאמר דבילה אחת אפילת סתין כרכין ואתא ונפלת מן עופא דהוב פרה באורח ומוחת אלין סתין כרכין, ומארי דליגנחא אמרו דלא אמר הוא אלא דבר גם כתב סתין כרכין ואתא בילה דנפלת מן עופא ומוחק סתין כרכין דכתיבה. וח"ו דמארי דאורייתא אמרין מילין דשחיק ודברים בעלים באורייתא, אלא הא אוקמוסו אפרוחים אלין מארי משנה, או בילים אלין מארי מקרא וכגונגא דנפל ההוא טיפול דהיה בר גפלי נפלת בילה דהיה אהרונ שיעורא בכבילה ובגינה אהמר ביום ההוא אקיס את סוכת דוד הטפלה ונפלה עמה ששים המה מלכות דאיון כרכין כנון כילד כרכין אה שמע ואיון לקבל סתין מסכתות ועלמות און מספר זכו עכ"ל ע"ש :

ואפשר לרמזו בס"ד בילת בר יוכני רמז לשם ב"ן שבו היה סוד השבירה כידוע וז"ל העשים שמאיר בה שם א' ארנ"י שעולה מספרו יוכני, וטבעה ששים כרכים רמז לשם קלוות חנ"ת נ"ה שכל א' כלולה מעשר הרי ששים, ושברה שלש מאות ארורים רמז לסוד מספר שם אהים דוד"ן שעולה מספר ש' וה"ס ש' דשופר כידוע :

והיא דשאל תלמודא ומי שריא ליה אש"ג דהשואל יודע שאין הדברים כפשוטן אלא הם דרך משל על סוד עמוק, עכ"ל אמר כיון דעשה המשל הוא צבילת יוכני משמע שיש מליאות כזה בעולם שהעוף הזה ישליך בילהו, ולכך מקסי ובי הים מליאות כזה בעוף זה ולמה עשה המשל בעוף שאין דרכו להשליך בילהו היה לו לעשות המשל בבתם עוף שדרכו להשליך, ומאני רב אחי גם עוף זה אש' יש לו בילה מוורתא משליך, וגם כתיבין זה של רב אש' שתיך מוורתא הו"ו יש כונה עמוקה השייכה למשל, כלומר תפס המשל במין עוף זה שאינו משליך בילהו שלא מודעת אלא משליכה דעת ובכונה מכוס דהיא מוורתא ללמד דכן הוא הענין בנמשל המדבר על השבירה שהיה בכלים דב"ן שלא היה במקרה חלילה כי אש' בכונה ובהשגחה, וכמ"ש רבינו זלה"ה בעין חיים שער הכללים פרק ב' דיש בזה חקירה גדולה על מה עשה ה' ככה מאחר דהכל גלוי וידוע לפני יתברך, ואמר שם ב' תשובות בדבר ע"ש, נמלא הכל בכונה נעשה ולתת שכר טוב ללדוקים והש"ה ברחמינו יעזרנו על דבר כבוד שמו אכ"י"ר :

דף נ"ח. בן עזאי. אומר כל חכמי ישראל דומים עלי בקליפת השום חוץ מן הקרח הזה. כ"ל בס"ד ידוע דחכמי ישראל היו מתרעמים על בן עזאי שלא נשא אשה להרבות זרע בישראל, כמ"ש בנמרח דאמרנו על זה אתה נאה דורש ואין נאה מקיים, וידוע דהשום מרבה הזרע אבל לא קליפתו, ולז"א כל חכמי ישראל דומים עלי לא אמר דומים בעיני, אלא אמר דומין עלי, כלומר דומין בדעתם לומר עלי שאני דומה לקליפת השום, כמו דקליפת השום אינו מרבה הזרע כי אש' רק השום מרבה הזרע, כן אני דומה לקליפתו שאין אני מרבה זרע בישראל, שלא נשאתי אשה כדי שאצא צנים וירבה זרע ישראל, והס עינין בדבר זה שבאמת אני מרבה זרע בישראל, שאני מוליד נשמות ע"י לימוד שלי, שהם אף יכולים לעשות כמותי בדבר זה, חוץ מן הקרח הזה הוא רבי עקיבא שהוא יודע ומבין בדבר זה, שגם הוא עוסק כמוני ומוליד כמוני יודע הוא שאין אני בקליפת השום אלא כמו השום שמרבה הזרע כן אני מוליד נשמות הרבה ומרבה זרע ישראל. והא דקראו קרח שזכה להשיג כל תורה שבע"פ שהיא ח' דרגין ולעשות לה קירוי, והיו קרח קר ח' היא תורה שבע"פ אשר מולאה מלא **חיים** :

עירובין

פרק ראשון

התולדה, ועל ולא עונות שבאים מילה"ר שבה מן הקליפה שנקרא מלאך רע :

ובזה מובן טעם המאמר כאן לר"א דאמר כובש שלוקח מן העונות ומשליך במזלות ים, והיינו שלוקח עונות הבאים מילה"ר של התולדה שנעשה מן חומר הארץ, ולזה משליך במזלות ים מקום החומר העכור ואינו לוקח כל העונות שהם הנעשים מילה"ר דקליפה, כי על אלי אין להם תירוק ולריבין הם לתקן זה, כי על כך נעשה יאה"ר זה בעולם שהיה האדם נלחם עמו ומקבל שכר, וריב"ח אומר טעם שמגביה הכף למעלה ס"ל הסברה להפך כי מקיל מן העונות שנעשו מילה"ר הנעשה מלך הקליפה מלמעלה, דעל זה יש להם לטעון למה בראת אותו, אבל עונות הנעשים מלך יאה"ר שנעשה מן התולדה מכח זהמא הנחש אין להם טענה לפטור עלמון, כי יאמר להם למה חטאתם צען הדעת והבאחם זה לעולם, ולפי דברים אלו תבא דרשה של כל אחד היטב בפסוק דקתך כהררי א' משפטך תהום רבה, דוק וסמכת :

דף י"ד. ובגולה כ"א ט' ימי החג וכו'. קשא למה חזר ופרט אותם מאחר דכבר פרסם ופירטם וסגי לומר ובגולה כ"א. ונ"ל בס"ד חזר ופירש כדי ללמד בהם הסימן של אותיות צבט"ח לרמזו דבגולה לריך ללפות ליישבת ארץ דכתיב בה וישבתם לבטח בארצכם שהבטיחם הש"ת צבט"ח. אי נמי לרמזו בגולה תלויה עמדת ישראל וקיומם צבטחון שיש להם בהקב"ה, דהו לאו הכי אך תתקיים כבשה אחת בין שבעים זאבים, ולכן אומרים בגולה השתא הכח לשנה הבאה בארעא דישראל :

שם ע"ב. ספרי חיים וספרי נחם פתוחים לפניו. פירוש גם נשמות המתים נזונין מן יחזור בגלגול ובחיזה גלגול יחזור, ומי ראוי להעלותו מדרגה למעלה ממדרגתו : **שם.** והא חנוכה דלא הכי ולא הכי וקאמרין. נראה קשיא זו רופפת ביר המקשן יודע שיש לתרץ חכמים עשו חזוק לדבריהם לדמותה לימים טובים דאורייתא, ולהכי הקשה לו תחלה קשיא דר"ה וי"כ דאלימא ליה, ואחר שתקן לו זו לא נמנע מלהקשות גם זו אש"פ שהיא רופפת לראות מה יש בחרטום, והשיב לו משום נישא : **והרב** בתי כהונה ח"א צבית ועד דף י"ג, הקשה מאי קשיא ליה, והלא הלכה רווחת בישראל שגביאים תקנוה שיהיו אומרים אותה על כל פרק ועל כל לרה שלא תע"ה, ואדקשיא ליה על הא דר"ש תיקשי ליה אהך דנביאים מהך קרא דכל לרה דלא אקדים ולא אקרי מועד עכ"ל ע"ש. ונ"ל בס"ד דעל הא דנביאים לויא קשיא, ד"ל הם לא תקנו לומר ההלל על כל לרה אלא רק בשעתה דהיינו בשעה

דף ו"ו. הלע זו לדקה עד שלא באת ליד גבאי מותר לשנותה משבחה ליד גבאי אסור לשנותה. כ"ל בס"ד הטעם ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הפסיקים בפסוק והיה מעשה הלדקה שלום דע"י הלדקה נשלם שם הוי"ה, והיינו הפרוטה כנגד יוד שבשם, וחמש אלבעות הנותן כנגד ה"א ראשונה, וזרוע הגבאי וחמש אלבעותיו כנגד ה"ה שבשם ע"ש, וידוע דארז"ל דיו לעולם שיסתמש בחתי השם דהיינו שם י"ה, ולכן אנחנו מיכריים שם י"ה צפינו, אבל השם כולו אין רשות להזכירו, ובה מובן הטעם קודם שבחה ליד גבאי דהו אין כאן אלא חתי השם שהוא שם י"ה מותר לשנותה דהיינו שיקחנה המקדים לזכרו או לזכור אחרים ללותה ויפרע במקומה כי מאחר דעודנה ביד המקדים ולא קבלתם יד הגבאי אין כאן אלא חתי השם ויכול האדם להשתמש בחתי השם, אבל אם באת ליד גבאי דלא נשלם בה השם כולו אסור להשתמש בה ללותה ולפרוע במקומה, כי עתה נעשה עליה קדושת השם כולו ונקרא עליה שם הוי"ה כולו :

פרק שני

דף ה' ע"ב. ר"א כובש, ריב"ח אומר נושא. לפירוש רש"י שהביא בעין יעקב כובש ר"ל תופש מן העונות וכובשן במזלות ים כמ"ש יבוס עונותינו ותשליך במזלות ים, ונושא ר"ל נותן ידו למטה וכובשן למעלה כדי שיכריעו הזכות כמ"ש נושא עון, הגה לריך להבין מאי בינייהו, ועוד באזהר טעם משליך מן העונות במזלות ים, ואש' יש טעם לזה ישליך הכל ולמה ישליך רק חלק מהם, וכן למ"ד נושא מה טעם יש בזה האופן, ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש המפרשים ז"ל ששני יאה"ר יש בעולם הא' נמשך וזא מכח התולדה ע"י חטא אדה"ר נדבק זהמא הנחש בגולדיס כולם וזאת הויה מוזהמת הנחש יאה"ר, והב' הוא הילה"ר הבא מלך הקליפה שיש למעלה כנגד עולם הנשמות, וזה נקרא בלשון חז"ל בשם מלאך רע, שעליו אמר הקב"ה בראתי יאה"ר בראתי חורה תבלין, ובתבו שיש מיני עונות באים מן יאה"ר של התולדה ויש מיני עונות נעשים ע"י יאה"ר שהוא מלאך רע, ובה פירש הגאון רבי יונתן ז"ל מאמר חשבון שעשה יתק אש"ה לפתיד בשנות האדם שעשה סברה לומר פלגא עלי מלך עונות הנעשים מילה"ר של התולדה, ופלגא עלך מלך עונות הנעשים מילה"ר שהוא מלאך רע ע"ש. ובה פירשתי הטעם שלוקחין ציור"כ שני שעירים א' לה' וא' לעזאזל, ולכן הסבליים מתלשים בשערו ואומרין לו טול ולא טול, ולא שפולים הדברים ר"ל טול ולא עונות שבאים מילה"ר של

בשעת הנס ולא לדורות עולם לאומרים נקבע בכל שנה ושנה על לרה דלא אקדים ולא אקרי מועד :

ועוד ג"ל בס"ד הכי קא מקשי והא חנוכה דלא הכי ולא הכי וקאמרין, וז"ל יהיה בזה זלוול לר"ה ויו"כ

דאקדים בשעייית מלאכה וקארי מועד ולא קאמרין, דנמלאה חנוכה שהיא מררבנן עדיפה מנייהו, ולהכי ראוי שלא יאמרו משום כבוד ר"ה ויו"כ, וכה"ג אמרו הטעם שאין גומרים הלל בחול המועד של פסח מפני שביו"ט שביעי של פסח א"ל לומר הלל גמור מטעמא דהיתא במדרש, ואם יאמרו בחוה"מ היו זלוול ליו"ט דנראה חוה"מ עדיף מיניה, וכמפורש טעם זה בלבוש בח"ח בהג"ו ע"ש, וכן נמי ספיר מקשי מנח האו טעמא, ומשני אין כאן זלוול דחנוכה שאני דאחעביד ניסא ועל הנס אומרים ההלל :

שם, אביב היה במקדש חלק היה דק היה. י"ל למה הולך לומר ד"פ היה וסני לומר קן, אביב של קנה חלק ודק היה במקדש מיומת משה, לזה המלך וכו' וזוה לא היה נלכך לומר עוד ד"פ היה. וז"ל בס"ד דידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער... בסוד הפסוק להים אל דמי לך וכו', כי רחל עומדת בעולם הכריאה בחלות לילה ובפרט באשמורת עד אור הבוקר דוגמה לרחל אמנו שיושבה ומזמרת בחלות לילה עד אור הבוקר וזה הטעם שדוד הע"ה היה מזמר במזמורי תהלים בחלות לילה, ולפ"ז האביב שהוא כלי זמר חשוב ומשובח הוא רומז לרחל, וידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל בסוד ומדת ימי מה היא אדעה מה חדל חגי שיש ארבע שמות אה"ה ולא לוקחה מהם אורות חרבעים אלפ"י, ורחל לוקחה אורות חרבע פעמים היה הנשארים שעולים מספר שמות, וזו הכונה של בשכמל"ו, סלרין לבין בחיבת וע"ד שהוא מספר ד"פ היה, וכן בספר הקדוש עין חיים ע"ש, ולכן באביב שרומז לרחל נקוט בזה בכונה ד"פ הי"ה לרמוז שהוא רומז לרחל שלוקחה אורות ד"פ היה מארבע שמות אה"ה :

שם, ליה המלך ולפיהו זהב ולא היה קילו ערב. לרמוז בזה על האדם שמוכיח או מורה הלכות לאחרים

אם ידבר עמהם בנחת יהיו דבריו ערבים להם ואז יהיו נשמעים, וכמ"ש דברי חכמים בנחת נשמעים, וכן אמרו בגמרא על שלשה דברים שלרין אדם לומר בתוך ביתו עם חשיכה עשרתם ערבתם וכו' דלרין לממרניהו בניחותא כי יבי דלקבלו מיניה, ולכן האביב שהוא מוילא קול היה של קנה חלק ודק והיה קילו ערב, ואחר שלפניהו זהב שהוא קשה שבמיני מתכות ולא היה קילו ערב, כן האדם המוכיח והמורה לבני אדם שמוילא קולו מן הקנה שלו אם יהיה דבורו בנחת כך קנהו וחלק ודק לדבר בניחותא, יהיו דבריו ערביין לשומעין, וממילא יהיו מתקבלים אללם, ואם ידבר בקושי אין דבריו נשמעין ומתקבלין, ומן לללל ומכתשת ילמוד האדם להכיר ולהבין ערך מלות שעושים הראשונים כמה וכמה יגדל ערכם על מע"ט של האחרונים, ועז"א אש ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם, ואם ראשונים כבני אדם אנו כחמורים :

שם, ליה המלך ולפיהו זהב ולא היה קילו ערב. לרמוז בזה על האדם שמוכיח או מורה הלכות לאחרים

אם ידבר עמהם בנחת יהיו דבריו ערבים להם ואז יהיו נשמעים, וכמ"ש דברי חכמים בנחת נשמעים, וכן אמרו בגמרא על שלשה דברים שלרין אדם לומר בתוך ביתו עם חשיכה עשרתם ערבתם וכו' דלרין לממרניהו בניחותא כי יבי דלקבלו מיניה, ולכן האביב שהוא מוילא קול היה של קנה חלק ודק והיה קילו ערב, ואחר שלפניהו זהב שהוא קשה שבמיני מתכות ולא היה קילו ערב, כן האדם המוכיח והמורה לבני אדם שמוילא קולו מן הקנה שלו אם יהיה דבורו בנחת כך קנהו וחלק ודק לדבר בניחותא, יהיו דבריו ערביין לשומעין, וממילא יהיו מתקבלים אללם, ואם ידבר בקושי אין דבריו נשמעין ומתקבלין, ומן לללל ומכתשת ילמוד האדם להכיר ולהבין ערך מלות שעושים הראשונים כמה וכמה יגדל ערכם על מע"ט של האחרונים, ועז"א אש ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם, ואם ראשונים כבני אדם אנו כחמורים :

שם, ליה המלך ולפיהו זהב ולא היה קילו ערב. לרמוז בזה על האדם שמוכיח או מורה הלכות לאחרים

אם ידבר עמהם בנחת יהיו דבריו ערבים להם ואז יהיו נשמעים, וכמ"ש דברי חכמים בנחת נשמעים, וכן אמרו בגמרא על שלשה דברים שלרין אדם לומר בתוך ביתו עם חשיכה עשרתם ערבתם וכו' דלרין לממרניהו בניחותא כי יבי דלקבלו מיניה, ולכן האביב שהוא מוילא קול היה של קנה חלק ודק והיה קילו ערב, ואחר שלפניהו זהב שהוא קשה שבמיני מתכות ולא היה קילו ערב, כן האדם המוכיח והמורה לבני אדם שמוילא קולו מן הקנה שלו אם יהיה דבורו בנחת כך קנהו וחלק ודק לדבר בניחותא, יהיו דבריו ערביין לשומעין, וממילא יהיו מתקבלים אללם, ואם ידבר בקושי אין דבריו נשמעין ומתקבלין, ומן לללל ומכתשת ילמוד האדם להכיר ולהבין ערך מלות שעושים הראשונים כמה וכמה יגדל ערכם על מע"ט של האחרונים, ועז"א אש ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם, ואם ראשונים כבני אדם אנו כחמורים :

שם, ליה המלך ולפיהו זהב ולא היה קילו ערב. לרמוז בזה על האדם שמוכיח או מורה הלכות לאחרים

אם ידבר עמהם בנחת יהיו דבריו ערבים להם ואז יהיו נשמעים, וכמ"ש דברי חכמים בנחת נשמעים, וכן אמרו בגמרא על שלשה דברים שלרין אדם לומר בתוך ביתו עם חשיכה עשרתם ערבתם וכו' דלרין לממרניהו בניחותא כי יבי דלקבלו מיניה, ולכן האביב שהוא מוילא קול היה של קנה חלק ודק והיה קילו ערב, ואחר שלפניהו זהב שהוא קשה שבמיני מתכות ולא היה קילו ערב, כן האדם המוכיח והמורה לבני אדם שמוילא קולו מן הקנה שלו אם יהיה דבורו בנחת כך קנהו וחלק ודק לדבר בניחותא, יהיו דבריו ערביין לשומעין, וממילא יהיו מתקבלים אללם, ואם ידבר בקושי אין דבריו נשמעין ומתקבלין, ומן לללל ומכתשת ילמוד האדם להכיר ולהבין ערך מלות שעושים הראשונים כמה וכמה יגדל ערכם על מע"ט של האחרונים, ועז"א אש ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם, ואם ראשונים כבני אדם אנו כחמורים :

שם, ליה המלך ולפיהו זהב ולא היה קילו ערב. לרמוז בזה על האדם שמוכיח או מורה הלכות לאחרים

אם ידבר עמהם בנחת יהיו דבריו ערבים להם ואז יהיו נשמעים, וכמ"ש דברי חכמים בנחת נשמעים, וכן אמרו בגמרא על שלשה דברים שלרין אדם לומר בתוך ביתו עם חשיכה עשרתם ערבתם וכו' דלרין לממרניהו בניחותא כי יבי דלקבלו מיניה, ולכן האביב שהוא מוילא קול היה של קנה חלק ודק והיה קילו ערב, ואחר שלפניהו זהב שהוא קשה שבמיני מתכות ולא היה קילו ערב, כן האדם המוכיח והמורה לבני אדם שמוילא קולו מן הקנה שלו אם יהיה דבורו בנחת כך קנהו וחלק ודק לדבר בניחותא, יהיו דבריו ערביין לשומעין, וממילא יהיו מתקבלים אללם, ואם ידבר בקושי אין דבריו נשמעין ומתקבלין, ומן לללל ומכתשת ילמוד האדם להכיר ולהבין ערך מלות שעושים הראשונים כמה וכמה יגדל ערכם על מע"ט של האחרונים, ועז"א אש ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם, ואם ראשונים כבני אדם אנו כחמורים :

שם, ליה המלך ולפיהו זהב ולא היה קילו ערב. לרמוז בזה על האדם שמוכיח או מורה הלכות לאחרים

אם ידבר עמהם בנחת יהיו דבריו ערבים להם ואז יהיו נשמעים, וכמ"ש דברי חכמים בנחת נשמעים, וכן אמרו בגמרא על שלשה דברים שלרין אדם לומר בתוך ביתו עם חשיכה עשרתם ערבתם וכו' דלרין לממרניהו בניחותא כי יבי דלקבלו מיניה, ולכן האביב שהוא מוילא קול היה של קנה חלק ודק והיה קילו ערב, ואחר שלפניהו זהב שהוא קשה שבמיני מתכות ולא היה קילו ערב, כן האדם המוכיח והמורה לבני אדם שמוילא קולו מן הקנה שלו אם יהיה דבורו בנחת כך קנהו וחלק ודק לדבר בניחותא, יהיו דבריו ערביין לשומעין, וממילא יהיו מתקבלים אללם, ואם ידבר בקושי אין דבריו נשמעין ומתקבלין, ומן לללל ומכתשת ילמוד האדם להכיר ולהבין ערך מלות שעושים הראשונים כמה וכמה יגדל ערכם על מע"ט של האחרונים, ועז"א אש ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם, ואם ראשונים כבני אדם אנו כחמורים :

שם, ליה המלך ולפיהו זהב ולא היה קילו ערב. לרמוז בזה על האדם שמוכיח או מורה הלכות לאחרים

אם ידבר עמהם בנחת יהיו דבריו ערבים להם ואז יהיו נשמעים, וכמ"ש דברי חכמים בנחת נשמעים, וכן אמרו בגמרא על שלשה דברים שלרין אדם לומר בתוך ביתו עם חשיכה עשרתם ערבתם וכו' דלרין לממרניהו בניחותא כי יבי דלקבלו מיניה, ולכן האביב שהוא מוילא קול היה של קנה חלק ודק והיה קילו ערב, ואחר שלפניהו זהב שהוא קשה שבמיני מתכות ולא היה קילו ערב, כן האדם המוכיח והמורה לבני אדם שמוילא קולו מן הקנה שלו אם יהיה דבורו בנחת כך קנהו וחלק ודק לדבר בניחותא, יהיו דבריו ערביין לשומעין, וממילא יהיו מתקבלים אללם, ואם ידבר בקושי אין דבריו נשמעין ומתקבלין, ומן לללל ומכתשת ילמוד האדם להכיר ולהבין ערך מלות שעושים הראשונים כמה וכמה יגדל ערכם על מע"ט של האחרונים, ועז"א אש ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם, ואם ראשונים כבני אדם אנו כחמורים :

אמר דוד נחשת ממורט, כי ידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים דף כ"ט ע"ב דעת היה נפש דהבל, ונח היה רוח דהבל ע"ש, וידוע כי נפש עשיה ורוח יצירה, ונח ופח הם יצרוף נחשת שהוא נ"ח ס"ת שה"ס יצירה עשיה ולכן שני כלים אלו שה"ס יצירה עשיה כלולים זכ"ז היו מן נחשת שהוא יצרוף נח שח שהם יצירה ועשיה :

שם, ח"א שני שקולים כאחד של זהב, וח"א כל אור"א שקול כשנים של זהב. י"ל מאי נ"מ מהאי פלוגתא

מה דהוי הוי, ואע"ג ד"ל נחית למסבר קראי, נ"ל בס"ד דיש נפקותא לענין דינא, אם אחד עשה לזוהי וכזה בזה תהנו לפלוני מן הסודרים של משי שיש לי שנים זהב, והוא היה לו סודרים שהיו כל אחד שיה זהב אחד ויש לו עוד סודרים שכל סודר שיה שני זהבים, והנה למ"ד תיבה שנים קאי על הכלים דמפרש כאלו אמר ושני כלי נחשת, גם הכא הכי קאמר תהנו לו שני כלים שכל אחד בזה זהב ולמ"ד השני דה"ל דקאי השנים על הזהב הכי קאמר תהנו לו סודר ששום שני זהב, ואע"פ שהחשבון של הערך שיה עכ"ז לפעמים שני סודרים ששום כל אחד זהב נמכרים וזניא חריפא יותר מסודר אחד ששום שני זהבים. אינמי כגון שיש לו סודרים אשר ערכם כל שני סודרים בזהב אחד, ויש לו סודרים חשבון יותר אשר ערכם כל אחד שני זהבים, ולמ"ד הראשון דקאי על הכלים הכי קאמר תהנו לו מן הסודרים שיש לי שנים זהב אחד, ולמ"ד ה"ב הכי קאמר תהנו לו סודר אחד מן הסודרים שערבם כל אחד בשנים זהב, וא"כ נ"מ טיבא לענין דינא :

ועוד ג"ל בס"ד נפקותא לענין דינא, דהלויי להרב חק נתן ז"ל שפירש טעם לפלוגתיהו בהא פליגי, מ"ד כל אור"א שקול כשנים היינו משום דרייק במ"ש וכלי נחשת מולבד לבין יחד ולא כתוב מולבדות לבין רבים, משמע דכל אחד מהם שקול כשנים, והא דכתוב שנים קאי אזהב, ומ"ד שניהם שקולין כאחד של זהב, דייק מלשון חמודות לבין רבים עכ"ל, נמלא חד תפס לבין תיבה ראשנה עיקר למידק מן מולבד, וחד תפס לבין אחרון למידק מן חמודות לבין רבים דנקיט באחרונה, ולפ"ז נ"מ לענין דינא, דאם נמלא לבין שטר תפס ואיכא למידק מיניה תרי דיוקי דסתרי אהדרי, הנה למ"ד זה אזלינן בתר תיבה הראשונה למידק מיניה, ולמ"ד זה אזלינן בתר תיבה האחרונה עיקר :

שם, השלוח היה מקלח מים כאיסר וזוה המלך והרחיבוהו. ג"ל בס"ד כל זה היה בהשגחה מן השמים כדי ללמדנו מוסר מאן דאיהו זעיר איהו רב ומאן דאיהו רב איהו זעיר, והייתה פתיחותו תחלה שיעור ארס שהוא ממוון, ללמד שיקח מזה מוסר על הממוון כדי שיהיה לו מדת הסתפקות ויהיה שמח בחלקו :

דף י"א, מגרפה היטה בבהמ"ק. י"ל למה הולך לפרש ולומר נמלאה כולה מוילאה מיני זמר, הלא חשבון זה אפילו טיטוק יודע לאומרו. וז"ל בס"ד דבא לספר הנס שנעשה בזה, אע"ג דתרי קלי לא משתמי' וזכאן היו מאה מיני זמר, וכלהו משתמי' להשומע שהוא מרגיש בשמע של מאה קולות, אע"פ שיולאין בבת אחת :

מיהו י"ל דאמר רב"ז מהניטין גומא משמע דברי שמואל אינם גומא, וקשא מי הכריח לתנא לדבר בלשון גומא ולא נקיט כדנקיט שמואל. וז"ל בס"ד דמלבד מגרפה זו הגשמי' יש עוד מגרפה רוחנית, וזו הגשמי' היא משל לרוחנית, והענין הוא דידוע שכל הקרבנות שמקריבים בבהמ"ק הם לנודך דבור נ"ק מן הדל"ה, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל, אך ודאי אין הביטור נעשה ע"י הקרבן עלמזו שהוא בהמה, הלא נעשה ע"י אור קדושה עליון השוכן וחינה בבהמ"ק והוא שורה ומרחף על הקרבן, ועי"כ נעשה הביטור של נ"ק, ולכן אש הקריב האדם קרבנות כהלכתן חוץ

חוץ למקדש עבד איסורא, כי חוץ למשכן ולמקדש אין אור קדושה שורה ומרחף על הקרבן, וכיון שהוא מושלל מן האור אין בקרבן חשיבות כלל, כי מלד עלמזו הוא בהמה בזויה, ורק מתעלה ע"י האור המרחף עליו, והוא מהלבש בו, ובלתי האור הוא כמו בהמה מטה שאין בה נשמה, נמלא האור העליון. השירה על הקרבן הוא עושה מלאכה הביטור של נ"ק, ולזה האור הכוכן בבהמ"ק שעל ידו ובכוחו נעשה הביטור קורא בשם מגרפה שבו נגרפים גילולי הקדושה ועולים :

והנה נודע שכל אור קדושה הנעשה ונמשך ממקום העליון למקום החתון כלול מעשר ספירות, וכל אחת מעשר הרי מאה, וכן במגרפה של בהמ"ק עשו לזר ודמיון לאור של מעלה שכלול מעשר ועשר מעשר שבו גורפין נ"ק בגם זו המגרפה הגשמי' יש בה עשרה נקבים וכל נקב יש בו עשרה מיני זמר, דנמלא יש בה מאה מיני זמר שהוא ענין שירה וזמרה, וכאור של מעלה שהוא כלול מעשר ספירות, ועשר מעשר הרי מאה ספירות שמהם יהיה ביטור נ"ק, גם בזה יש מאה זמר, כי הזמר הזה של האור עניינו ביטור, והוא לשון כריחה כמו זימור ערילים, דכל ביטור יהיה ע"י זימור, ונמלא גם באור הזה יש מאה מיני זמר, ר"ל מאה זימור, ולכן אחר שהגיד שמואל תכונה מגרפה הגשמי' שיש בבהמ"ק סיים נמלאה כולה מוילאה מאה מיני זמר, כלומר נמלאה זו המגרפה היא כנגד מגרפה הרוחנית שמוילאה מאה מיני זימור, כלומר מאה ביטור, ואמר בלשון קלר להעלים הסוד :

אמנם הנא דברייתא אמר דברים של משל במגרפה הגשמי', שכל דבריו הם מושל על המגרפה הרוחנית שהוא האור העליון השוכן וחונה בבהמ"ק שבכוחו נעשה הביטור קאמר הוא אמה וגבוה אמה, פירוש זה משל על האור הנמשך מעולם הכריאה ששם הוא מדרגת המאות, ואמה אחרות מאה, וז"ש היא אמה בהפך מאה שנמשך פנימיות שלה מן הכריאה שה"ס מאה, וגבוה אמה המקיף שלה ג"כ מן הכריאה שה"ס מאה, וקתא יולא ממנה משל על אחיזה אור יצירה ועשיה, ועשרה נקבים היו בה כל אחת מוילאה מאה מיני זמר, נמלא מוילאה אלף מיני זמר, זה התנא עשה פרטות יותר שמגיע עד אלף :

שם, ליה שירות שבשם הוי אומר זו שירה. ג"ל בס"ד שירה שר י"ה עבודה עבד ו"ה, נמלא השם נשלים בשניהם, ולכך בשעת עבודה לרין לעשות שירה כדי ליחד השם ב"ה, מיהו בשירה נרמז שם י"ה שהוא שם ב"ע, אך אחרות ו"ה אינם שם ב"ע, וז"ש אחיזה שירות שבשם, כלומר שירות שגרמזו בה שם הקדוש הוי אומר זו שירה שגרמזו בה שם י"ה שהוא שם קדוש ב"ע :

שם, לעבוד עבודה, אחיזה עבודה שרובה עבודה, ג"ל בס"ד הכונה דיליף מהכא על שירה בפה שרובה עבודה אחרת שהיא שירה בכבוד שהוא בידים, ולז"א לעבוד עבודה תרתי :

שם, ותנא מיייתי לה מהכא ולבני קהת לא נתן. נראה לא ינחא ליה לתנא למילף מפסוק שאו זמרה ותנו חוף בלחודים כדיליף רבי יוחנן משום דפסוק זה לאו מוכח דאורי' בלויים, ורק ליקף מקרא דלבני קהת דקאי בלויים, ומפרש ישאו לבין שירה על סמך האי קרא של שאו זמרה :

שם ע"ב, על עסקי קול. אע"ג דזה נאמר בסניי שעדיין לא נכנס המשכן ולא נלתי' בעבודת הלויים על הדוכן, ועוד דאע"ג דמרגע"ה היה לוי הוא לא עשה עבודת הלויים לשורר על הדוכן, ג"ל בס"ד דדריש הכי דהלויים ענהו למרגע"ה בשביל מלות הקול שיש ללויים אחר שהוקם המשכן והואיל והוא לוי לכן מלואו זו של לויים שטובין בקול שירה הגינה שיענהו עתה :

שם, מה אהם בעבודת מוצא אף הם בעבודת מוצא חוץ

חוץ למקדש עבד איסורא, כי חוץ למשכן ולמקדש אין אור קדושה שורה ומרחף על הקרבן, וכיון שהוא מושלל מן האור אין בקרבן חשיבות כלל, כי מלד עלמזו הוא בהמה בזויה, ורק מתעלה ע"י האור המרחף עליו, והוא מהלבש בו, ובלתי האור הוא כמו בהמה מטה שאין בה נשמה, נמלא האור העליון. השירה על הקרבן הוא עושה מלאכה הביטור של נ"ק, ולזה האור הכוכן בבהמ"ק שעל ידו ובכוחו נעשה הביטור קורא בשם מגרפה שבו נגרפים גילולי הקדושה ועולים :

והנה נודע שכל אור קדושה הנעשה ונמשך ממקום העליון למקום החתון כלול מעשר ספירות, וכל אחת מעשר הרי מאה, וכן במגרפה של בהמ"ק עשו לזר ודמיון לאור של מעלה שכלול מעשר ועשר מעשר שבו גורפין נ"ק בגם זו המגרפה הגשמי' יש בה עשרה נקבים וכל נקב יש בו עשרה מיני זמר, דנמלא יש בה מאה מיני זמר שהוא ענין שירה וזמרה, וכאור של מעלה שהוא כלול מעשר ספירות, ועשר מעשר הרי מאה ספירות שמהם יהיה ביטור נ"ק, גם בזה יש מאה זמר, כי הזמר הזה של האור עניינו ביטור, והוא לשון כריחה כמו זימור ערילים, דכל ביטור יהיה ע"י זימור, ונמלא גם באור הזה יש מאה מיני זמר, ר"ל מאה זימור, ולכן אחר שהגיד שמואל תכונה מגרפה הגשמי' שיש בבהמ"ק סיים נמלאה כולה מוילאה מאה מיני זמר, כלומר נמלאה זו המגרפה היא כנגד מגרפה הרוחנית שמוילאה מאה מיני זימור, כלומר מאה ביטור, ואמר בלשון קלר להעלים הסוד :

אמנם הנא דברייתא אמר דברים של משל במגרפה הגשמי', שכל דבריו הם מושל על המגרפה הרוחנית שהוא האור העליון השוכן וחונה בבהמ"ק שבכוחו נעשה הביטור קאמר הוא אמה וגבוה אמה, פירוש זה משל על האור הנמשך מעולם הכריאה ששם הוא מדרגת המאות, ואמה אחרות מאה, וז"ש היא אמה בהפך מאה שנמשך פנימיות שלה מן הכריאה שה"ס מאה, וגבוה אמה המקיף שלה ג"כ מן הכריאה שה"ס מאה, וקתא יולא ממנה משל על אחיזה אור יצירה ועשיה, ועשרה נקבים היו בה כל אחת מוילאה מאה מיני זמר, נמלא מוילאה אלף מיני זמר, זה התנא עשה פרטות יותר שמגיע עד אלף :

שם, ליה שירות שבשם הוי אומר זו שירה. ג"ל בס"ד שירה שר י"ה עבודה עבד ו"ה, נמלא השם נשלים בשניהם, ולכך בשעת עבודה לרין לעשות שירה כדי ליחד השם ב"ה, מיהו בשירה נרמז שם י"ה שהוא שם ב"ע, אך אחרות ו"ה אינם שם ב"ע, וז"ש אחיזה שירות שבשם, כלומר שירות שגרמזו בה שם הקדוש הוי אומר זו שירה שגרמזו בה שם י"ה שהוא שם קדוש ב"ע :

שם, לעבוד עבודה, אחיזה עבודה שרובה עבודה, ג"ל בס"ד הכונה דיליף מהכא על שירה בפה שרובה עבודה אחרת שהיא שירה בכבוד שהוא בידים, ולז"א לעבוד עבודה תרתי :

שם, ותנא מיייתי לה מהכא ולבני קהת לא נתן. נראה לא ינחא ליה לתנא למילף מפסוק שאו זמרה ותנו חוף בלחודים כדיליף רבי יוחנן משום דפסוק זה לאו מוכח דאורי' בלויים, ורק ליקף מקרא דלבני קהת דקאי בלויים, ומפרש ישאו לבין שירה על סמך האי קרא של שאו זמרה :

שם ע"ב, על עסקי קול. אע"ג דזה נאמר בסניי שעדיין לא נכנס המשכן ולא נלתי' בעבודת הלויים על הדוכן, ועוד דאע"ג דמרגע"ה היה לוי הוא לא עשה עבודת הלויים לשורר על הדוכן, ג"ל בס"ד דדריש הכי דהלויים ענהו למרגע"ה בשביל מלות הקול שיש ללויים אחר שהוקם המשכן והואיל והוא לוי לכן מלואו זו של לויים שטובין בקול שירה הגינה שיענהו עתה :

שם, מה אהם בעבודת מוצא אף הם בעבודת מוצא חוץ

חוץ למקדש עבד איסורא, כי חוץ למשכן ולמקדש אין אור קדושה שורה ומרחף על הקרבן, וכיון שהוא מושלל מן האור אין בקרבן חשיבות כלל, כי מלד עלמזו הוא בהמה בזויה, ורק מתעלה ע"י האור המרחף עליו, והוא מהלבש בו, ובלתי האור הוא כמו בהמה מטה שאין בה נשמה, נמלא האור העליון. השירה על הקרבן הוא עושה מלאכה הביטור של נ"ק, ולזה האור הכוכן בבהמ"ק שעל ידו ובכוחו נעשה הביטור קורא בשם מגרפה שבו נגרפים גילולי הקדושה ועולים :

והנה נודע שכל אור קדושה הנעשה ונמשך ממקום העליון למקום החתון כלול מעשר ספירות, וכל אחת מעשר הרי מאה, וכן במגרפה של בהמ"ק עשו לזר ודמיון לאור של מעלה שכלול מעשר ועשר מעשר שבו גורפין נ"ק בגם זו המגרפה הגשמי' יש בה עשרה נקבים וכל נקב יש בו עשרה מיני זמר, דנמלא יש בה מאה מיני זמר שהוא ענין שירה וזמרה, וכאור של מעלה שהוא כלול מעשר ספירות, ועשר מעשר הרי מאה ספירות שמהם יהיה ביטור נ"ק, גם בזה יש מאה זמר, כי הזמר הזה של האור עניינו ביטור, והוא לשון כריחה כמו זימור ערילים, דכל ביטור יהיה ע"י זימור, ונמלא גם באור הזה יש מאה מיני זמר, ר"ל מאה זימור, ולכן אחר שהגיד שמואל תכונה מגרפה הגשמי' שיש בבהמ"ק סיים נמלאה כולה מוילאה מאה מיני זמר, כלומר נמלאה זו המגרפה היא כנגד מגרפה הרוחנית שמוילאה מאה מיני זימור, כלומר מאה ביטור, ואמר בלשון קלר להעלים הסוד :

אמנם הנא דברייתא אמר דברים של משל במגרפה הגשמי', שכל דבריו הם מושל על המגרפה הרוחנית שהוא האור העליון השוכן וחונה בבהמ"ק שבכוחו נעשה הביטור קאמר הוא אמה וגבוה אמה, פירוש זה משל על האור הנמשך מעולם הכריאה ששם הוא מדרגת המאות, ואמה אחרות מאה, וז"ש היא אמה בהפך מאה שנמשך פנימיות שלה מן הכריאה שה"ס מאה, וגבוה אמה המקיף שלה ג"כ מן הכריאה שה"ס מאה, וקתא יולא ממנה משל על אחיזה אור יצירה ועשיה, ועשרה נקבים היו בה כל אחת מוילאה מאה מיני זמר, נמלא מוילאה אלף מיני זמר, זה התנא עשה פרטות יותר שמגיע עד אלף :

שם, ליה שירות שבשם הוי אומר זו שירה. ג"ל בס"ד שירה שר י"ה עבודה עבד ו"ה, נמלא השם נשלים בשניהם, ולכך בשעת עבודה לרין לעשות שירה כדי ליחד השם ב"ה, מיהו בשירה נרמז שם י"ה שהוא שם ב"ע, אך אחרות ו"ה אינם שם ב"ע, וז"ש אחיזה שירות שבשם, כלומר שירות שגרמזו בה שם הקדוש הוי אומר זו שירה שגרמזו בה שם י"ה שהוא שם קדוש ב"ע :

שם, לעבוד עבודה, אחיזה עבודה שרובה עבודה, ג"ל בס"ד הכונה דיליף מהכא על שירה בפה שרובה עבודה אחרת שהיא שירה בכבוד שהוא בידים, ולז"א לעבוד עבודה תרתי :

שם, ותנא מיייתי לה מהכא ולבני קהת לא נתן. נראה לא ינחא ליה לתנא למילף מפסוק שאו זמרה ותנו חוף בלחודים כדיליף רבי יוחנן משום דפסוק זה לאו מוכח דאורי' בלויים, ורק ליקף מקרא דלבני קהת דקאי בלויים, ומפרש ישאו לבין שירה על סמך האי קרא של שאו זמרה :

שם ע"ב, על עסקי קול. אע"ג דזה נאמר בסניי שעדיין לא נכנס המשכן ולא נלתי' בעבודת הלויים על הדוכן, ועוד דאע"ג דמרגע"ה היה לוי הוא לא עשה עבודת הלויים לשורר על הדוכן, ג"ל בס"ד דדריש הכי דהלויים ענהו למרגע"ה בשביל מלות הקול שיש ללויים אחר שהוקם המשכן והואיל והוא לוי לכן מלואו זו של לויים שטובין בקול שירה הגינה שיענהו עתה :

שם, מה אהם בעבודת מוצא אף הם בעבודת מוצא חוץ

חוץ למקדש עבד איסורא, כי חוץ למשכן ולמקדש אין אור קדושה שורה ומרחף על הקרבן, וכיון שהוא מושלל מן האור אין בקרבן חשיבות כלל, כי מלד עלמזו הוא בהמה בזויה, ורק מתעלה ע"י האור המרחף עליו, והוא מהלבש בו, ובלתי האור הוא כמו בהמה מטה שאין בה נשמה, נמלא האור העליון. השירה על הקרבן הוא עושה מלאכה הביטור של נ"ק, ולזה האור הכוכן בבהמ"ק שעל ידו ובכוחו נעשה הביטור קורא בשם מגרפה שבו נגרפים גילולי הקדושה ועולים :

והנה נודע שכל אור קדושה הנעשה ונמשך ממקום העליון למקום החתון כלול מעשר ספירות, וכל אחת מעשר הרי מאה, וכן במגרפה של בהמ"ק עשו לזר ודמיון לאור של מעלה שכלול מעשר ועשר מעשר שבו גורפין נ"ק בגם זו המגרפה הגשמי' יש בה עשרה נקבים וכל נקב יש בו עשרה מיני זמר, דנמלא יש בה מאה מיני זמר שהוא ענין שירה וזמרה, וכאור של מעלה שהוא כלול מעשר ספירות, ועשר מעשר הרי מאה ספירות שמהם יהיה ביטור נ"ק, גם בזה יש מאה זמר, כי הזמר הזה של האור עניינו ביטור, והוא לשון כריחה כמו זימור ערילים, דכל ביטור יהיה ע"י זימור, ונמלא גם באור הזה יש מאה מיני זמר, ר"ל מאה זימור, ולכן אחר שהגיד שמואל תכונה מגרפה הגשמי' שיש בבהמ"ק סיים נמלאה כולה מוילאה מאה מיני זמר, כלומר נמלאה זו המגרפה היא כנגד מגרפה הרוחנית שמוילאה מאה מיני זימור, כלומר מאה ביטור, ואמר בלשון קלר להעלים הסוד :

אמנם הנא דברייתא אמר דברים של משל במגרפה הגשמי', שכל דבריו הם מושל על המגרפה הרוחנית שהוא האור העליון השוכן וחונה בבהמ"ק שבכוחו נעשה הביטור קאמר הוא אמה וגבוה אמה, פירוש זה משל על האור הנמשך מעולם הכריאה ששם הוא מדרגת המאות, ואמה אחרות מאה, וז"ש היא אמה בהפך מאה שנמשך פנימיות שלה מן הכריאה שה"ס מאה, וגבוה אמה המקיף שלה ג"כ מן הכריאה שה"ס מאה, וקתא יולא ממנה משל על אחיזה אור יצירה ועשיה, ועשרה נקבים היו בה כל אחת מוילאה מאה מיני זמר, נמלא מוילאה אלף מיני זמר, זה התנא עשה פרטות יותר שמגיע עד אלף :

שם, ליה שירות שבשם הוי אומר זו שירה. ג"ל בס"ד שירה שר י"ה עבודה עבד ו"ה, נמלא השם נשלים בשניהם, ולכך בשעת עבודה לרין לעשות שירה כדי ליחד השם ב"ה, מיהו בשירה נרמז שם י"ה שהוא שם ב"ע, אך אחרות ו"ה אינם שם ב"ע, וז"ש אחיזה שירות שבשם, כלומר שירות שגרמזו בה שם הקדוש הוי אומר זו שירה שגרמזו בה שם י"ה שהוא שם קדוש ב"ע :

שם, לעבוד עבודה, אחיזה עבודה שרובה עבודה, ג"ל בס"ד הכונה דיליף מהכא על שירה בפה שרובה עבודה אחרת שהיא שירה בכבוד שהוא בידים, ולז"א לעבוד עבודה תרתי :

שם, ותנא מיייתי לה מהכא ולבני קהת לא נתן. נראה לא ינחא ליה לתנא למילף מפסוק שאו זמרה ותנו חוף בלחודים כ

אחיה מקפיד צביתך על בני ציתך שלא ישנו מדברך וישעו רלוך וכו' ואין לא הבוש מחסרונך רבים שיש לך בעבודת ה' יתברך, ראה כמה אחיה חס על גופך וממוך, ואין לא תחום על נפשך היקרה, וכעו"ד בדברים נחיס כאלו אשר ירדו חרדי צני של הבומע. אי נמי הכונה שהמוכח יסדר מוסריו בצדק משל ומליה כדי למשוך לב השומעין להטות אזניהם אל דברי תוכחהו :

שם. תוכחה לשמה וענוה שלא לשמה הי מנייהו עדיפה. עיין פירוש רש"י ופירוש התוספות ומה שטען עליהם רבינו מהרש"א ז"ל וגם בפירושו יש קצת דוחק בפירוש תוכחה לשמה במוכח חבירו וע"פ שמציינו, וענוה שלא לשמה באינו מוכיחו כדי שלא יתבייש, ולפ"ז קשה למה שואל הי מנייהו עדיפה, ישאל על דין התוכחה אם חייב להוכיח חבירו וע"פ מהבבב"ש, או"ד חסור להוכיחו אם מתבייש, דאם חסור להוכיחו אם יתבייש לא שייך לומר הי עדיפה דמכניע ביש לו רבות להוכיחו גם אם יתבייש כיון דבזה איכורה עבד, ושור דין זה מפורש בצרייתא דלעיל יכול אפילו פניו מזהנתו ת"ל לא תשא עליו תשא, ר"ל אם הוא נרבים חסור להוכיחו לבייש, ואם בינו לבין עלמו חייב להוכיחו אפילו אם מתבייש, ולפ"ד מהרש"א ז"ל ששאל ענוה שלא לשמה היינו ר"ל שלא הוכיחו כדי שלא יתבייש אם זה הוא בינו לבין איכורה עבד שנתע התוכחה ממנו בשביל ביש :

ג"ל בס"ד הכונה תוכחה לשמה היינו שראה החכם בשמעון דבר מגונה מאד שראוי להכותו עליו וטעה כדון שהוכיחו והכהו על דבר זה, וזו היא נקראת תוכחה לשמה שטעה כדון שהכהו ולא נשא לו פנים וע"פ שהוא עבד וחדש חשוב, ואח"כ היה שמעון מהרעם ומהרהר על אותו החכם במעמד אנשים חשובים ונחמרי הקהל באומרו טעה לו החכם בזמן שלא בדקדוק, שהפריז בציונו להכותו על דבר קל שאין ראוי להכותו בעבורו, והחכם שמע תרעומת שלו ושתק ולא הגיד לפני אותם האנשים החשובים שכו"כ עשה וכדון עשיתי לו, וכשהיקרה זו נמלא שהגיד דברי שמעון בתרעומת שלו שאמר עליו שהפריז על המדה ולא נהג עמו ע"פ מדה הדון, וזו נקראת ענוה אלל החכם שלא רצה להגדיק עלמו ולהראות לפני אנשים החשובים שהוא הולך ומתנהג ע"פ קו האמת והיושר, אך זו הענוה לא עשהה לשמה שלא לשבח עלמו, אלא עשהה כדי לכבד את שמעון שלא ירעו השומעין שהוא יתרעם ומהרהר אחר מעשה החכם בשקר, ולכן זו שהתיקה שחק החכם ולא דבר כלום להסור התעוה של שמעון היא ענוה שלא לשמה, שאין כוונתו בהתיקה זו כדי שלא לשבח עלמו בהראותו ישרותו, אלא היתה בשביל כבודו של שמעון שלא יבוס מדברי התרעומת שלו, ועל זה שואל חיזה עדיפה כלומר זה החכם על חיזה מהס' ישובת יותר, אם יבוצח בעבור תוכחה לשמה שטעה בתחלה שהוכיח את שמעון והכהו ע"פ שורת הדון שהיה חייב בכך ולא נשא לו פנים, או אם יבוצח יותר על ענוה שלא לשמה שטעה באחרונה שחק בשמעון תרעומת שמעון שהיה מטרער וממהרהר אחר מעשיו באומרו שהפריז לעשות עמו יותר ממה שראוי לו כפי הדון והוא שתק ולא הגיד מעשיו של שמעון שהיה מראה לשימעון, שדון עשה עמו אע"פ שהייתה ענוה זו שלא לשמה, דהיינו שלא שתק בשביל שלא רצה לשבח עלמו :

וע"ל זאת השאלה שאל תלמודא היכי וכו' והיינו שרצה לבאר ולפרש מהו ענין זאת השאלה, ובחזרה גונא הוא שאל, והביא תלמודא מטעה דרב הונא וחי"א בר רב, כי רב הונא היה מוכיח לחי"א בר רב על דבר מגונה ומכהו כפי הדון ולא עשה לו משוא פנים בשביל שהוא בן גדולים, וזו היא נקראת תוכחה לשמה, ואח"כ כאשר קבל עליו חי"א לפני שמואל באומרו שהוא מכהו על דבר קל

שאין ראוי להכותו בעבורו, דנמלא לפי דבריו לא היה רב הונא מדקדק בהנהגתו עם התלמידים ביושר אלא מפריז על המדה לעשות להם משפט יותר ממה שצורה הדון מחייבת, והנה באמת היה לריך רב הונא להשיב כו"כ עשה חי"א ובעבור זאת חזי מכהו, ולא עשיתי לו דבר חיד ממה שצורת הדון מחייבת והוא מהרעם עלי כחכם ולא לרק צדבריו אלו, אך רב הונא לא הלדיק עלמו זה ולא התר דברי התרעומת של חי"א אלא אמר לשמואל כן אעשה מכלן ולהבא שלא אכהו יותר מן הראוי לעשות לו, וזו ענוה היא שלא הלדיק עלמו כדי לשבח את עלמו שהוא חי"א ולא מגדר היושר ולא עשה דבר שלא כדון עם חי"א, אך ענוה זו לא היתה לשמה, דהיינו לשם ענוה, בשביל שלא להשביח עלמו אלא היתה תלויה בשיבה אחרת מחמת יראה שהיה ירא לעשות ביש לזרעיה דרב להגיד הדבר לשמואל אשר בעבורו הלקוהו לחי"א ברביה כדי שלא יתבייש על ידו לפני שמואל, יען כי אח"כ כבש"ל שמואל למה לא אמרת לי בפניו, השיב לו חס לי דלכספיה זרעיה דרב על ידאי, ונמלא בזה המשעה שהביא תלמודא פירש לנו האופן של השאלה דשאל הי מנייהו עדיפה כאשר פרשנו האופן שהוא דומה עניינו לענין המעשה הזאת :

שם. רב הונא וחי"א בר רב הווי יתבייה קניה שמואל. נראה דחי"א בר רב היה עוררן קטן, ואע"פ שאביו בחיים היה דרכם ללמוד לפני אחרים ולא לפני אביהם ולכן היה לומד לפני שמואל, ורב הונא היה כמו ריש דוכחא לגבי שמואל, ולכן היה חי"א לומד גם לפני רב הונא, וכיון דהיה עוררן קטן היה רב הונא חובטו ומכהו כמו שחובטין ומכין לתלמידים, ורודע היה שמואל דרב הונא לא היה חובטו בחינם, וכפי שורת הדון עבד ליה, ומ"מ שמואל אח"כ לרב הונא אחי"א לא אמרת ליה באפייה לנשותו, נהכוון לנשות מה ישיב אם יאמר בשביל כבוד רב עשה, ולפ"ז אם היה אביו אדם אחר לא היה חושש והוא אמר ליה באפייה, או"ד אפי"ה לא היה אמר ליה באפייה בשביל בושא :

שם. מ"ד ער הכאה דקתיב להכותו. עיין מהרש"א מה שהקשה בזה. וג"ל בס"ד דגם עתה עשה יונתן תוכחה לאביו ברמון, כי שאל אמר מדוע לא בא בן ישי שלא הזכירו בשמו בשביל שהיה שונאו, ויונתן השיב שאל נשאל דוד מעמדו שהזכירו בשמו, לרמוז לאביו אין דוד שונא כאשר חשבת, ולכן אמר דוד, כי לולי זה מיותר דסגי לומר לקרותו בשמו, ולכן אמר דוד, כי לולי זה מיותר דסגי לומר נשאל נשאל מעמדו, כי עס מדברים בדוד, אך זכרו בשמו כדי להוכיחו שלא טוב עשה בבלתי הזכירו בשמו :

שם. בלא ישנה חכם מאומנות אבותיו. ג"ל בס"ד הטעם כל בעל אמות יש לו מכירין שקורין בעבריו (מעאמיל) שהם עושים כל עקס על ידו, וכל מה שיאריך זמן הרבה באומנות ירבו המכירין. אי נמי אל ישנה מאומנות אבותיו כי על פי הרוב האומנין מתפללים תמיד שיליחו בניהם ובני בניהם באומנות ידיהם. אי נמי אומנות אבותיו הורגל בה מקטנותו, וכיון שפחה עיניו במלאכה זו אינו קן בה וייעב לבו בה, ואז מומילא ילא מידו מלאכה כפלים :

שם. אפילו נהפך לו חלוקו. ג"ל בס"ד נקיט חלוקו ולא בגרו, מפני דהבגר יש בו היכר בין פנים לאחור, ואינו מלוי שיהפך, אבל חלוק מלוי עפי דאינו ניכר הן ביום הן בלילה, אך קשה אחי"א לא נקיט גלימא דרוב גלימות אין בהם היכר. וג"ל בס"ד בגלימא אין בה ערחה ובנקל וכל להחזירה ואין זה יסורין, משא"כ חלוק לריך לפשוט כל בגדיו וללכסם :

שם. אפילו הושיע ידו לכיס ליעול שלם ועלה בידו שתיס. פירש שהכיס פיו לר ואיכה טרחא כשויציא ממנו המעות, וקשה אחי"א לא אמר הושיע ידו להוליא שתיס ועלה אחת. וג"ל בס"ד טעות זה לא שתיס שאם עלה בידו אחת

אחת הוא מרגיש מעת היות ידו בכיס ולא היה מומילא לבדה, אבל אם המליא שתיס אפשר שיטעה לחשוב שהוא אחוז בשלם ומוילא ידו, והנה שתיס יש בהם וילטרך לחזור להוליא אחת. והא דלא אמר כגון שהיה לו בכיסו שני מטבעות קרובים זל"ז בצמותו, וחשב זה המטבע שרולה זו וזה והשליכו והוליא השני היינו מפני שזה דבר המלוי בעשירים דוקא שיש להם בכיס כמה מיני מטבעות, אבל חופן דנקיט מלוי בעניים ובעשירים :

ועדיין קשה אחי"א לא אמר כגון שהיה אחוז פרוטה בידו ופלה מידו לארך והולרך לשחות ולקבל רוחה. וג"ל בס"ד דרבי ינאי ותנא דברייתא כל אחד נקיט דבר שנעשה אללו כן באמת והרגיש ביסורין, ולכן כל חד מפרש כפי מה שגודמן אללו :

שם. כל שבערו עליו מ' יום בלא יסירין. ג"ל בס"ד הטעם כי בארבעים יום יש התק"ם שעות ושיעור מקוה טהרה התק"ם לוגין, ולכן בארבעים יום נשלם טהרה נפש האדם שהם חודש חלול וע"ת, וכן ימי השבועים, וכמ"ס הרג"ש ז"ל, והטעם בלריך התק"ם שעות לטהרה הנפש כי האדם בני מן ד' יסודות הן מלך גבוה הן מלך נפשו וכל יסוד כליל מהרבעה הרי ט"ז יסודות ובחטא נדבק ט"ז כוחות טומאה בט"ז יסודות, ולריך לבטל ט"ז כוחות טומאה אליו בששים כדון חיסור דבעל בששים, ולכן לריך להם התק"ם שעות לבטלם כי ט"ז פעמים ס' הוא התק"ם, ולכן לריך כוחות של טומאה, ולכן הלדיק נקרא יוסף שבו רמז ביטול ט"ז כוחות טומאה בט"ז פעמים ס' וגרמו זה באותיות יוסף שהוא י"ו פ' ס' ר"ל ט"ז פעמים ששים של טהרה והיתר שבהם מבטל ט"ז כוחות טומאה, אך אע"פ שבטלים ט"ז כוחות טומאה בששים לריך דבר אחד להפריד זהמה שלהם מן הגוף ומן הנפש, והיינו הייסורין בהם נפרדת זוהמא של ט"ז כוחות טומאה מנפש ומן הגוף לריך שאלו הנה' יום שהם שיעור טהרה של התק"ם שעות שהם ט"ז פ' ששים לא יעברו בלא יסורין שהם המפרידים זוהמא של כוחות הטומאה הדבקה באדם :

פרק שישי

דף כ"ד. מאי קמ"ל מתניתין הוא. הקשה פ"ע וכי גברא דאתי לדינא לא ידן דידין אתה הדין לומר פ' חייב פ' זכאי מכוס דהוא משנה ע"ס. וג"ל בס"ד דתלמודא לא קאמר אתו לקמיה דרב יימר דמשמע הוצע ונתבע אתו לקמיה לדינא, אלא אמר אתא, והכונה דזה המוכר בא לפני רב יימר וסיפר לו מעשה שטעה שמכר נכסיו, ואולי היה אורח האדם קרובו או אהובו והוא לא בא לשאל מן רב יימר כלום בדבר זה אלא סיפר לו מעשה שהיה, אך רב יימר נתכוון להודיע לאותו האיש וגם לשומעין הלכה זו בדבר זה דתפילין נמי הם בכלל נכסיו, וכונתו ג"כ לומר לו כמה מוכער הדבר הזה אשר עשית למכור כל נכסך, דהא לפו"ד אפילו התפילין לריך אתה לחלוק עד שתפדהו בדמים, ועל זה מקשי תלמודא מאי קמ"ל דין זה, והלא משנה ערוכה היא דמסתמא ידע לה כמוכר כי לא היה עם הארך ומה בא ללמדו דבר חדש, ומשני מהו דתימא הים הוא דסבר וכו', כלומר אע"ג דמסתמא יודע זה דבר השני במשנה, אך כיון דיש סברה לומר מתניתין שאני, לכך בא לחדש לו דאין חילוק בזה :

פרק תשיעי

דף ל' ע"ב. בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית, אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר

אח מטלטליו וכו'. י"ל מה הלשון אומרם בא וראה להיכן יבא ומה יראה. וג"ל בס"ד דהוא דריש סמוכין על קושי העונשים של זה הסוחר בפירות שביעית, אך ידוע דאיכה אמוראי דאין נוהגין לדרוש סמוכין, וכמ"ס בגמרא אחין דלא דרשוהו סמוכין מפקי לה מהכא אגן דדרשינן סמוכין מפקי לה וכו', ולז"א רבי יוסי ב"ח להשומע בא לבהמ"ד שסם דורשין סמוכין, ולא תראה כמה קשה עונשה של של שביעית, דיש ללמוד מיני עונשין שלה מדרשה של שביעיה :

ועוד ג"ל בס"ד הכונה לומר לא הקשו לי קושיית התוספות שהקשו מ"ל למדרש אללו העונשים על המסתחר בפירות שביעית, ודילמא אלו לאמרו על חורש וזרע בשביעית דאסוריהו מפורש בכתוב, לז"א בא וראה, כלומר אללו העונשים שאני דורשם על המסתחר בפירות שביעית, בא וראה אותם בחום הריאות שנתקיימו ונעשו כולם בחדש המסתחר בפירות שביעית, דלאו תא שמע בלבד קאמינא לך אלא תא חזי נמי קאמינא. וג"ל בס"ד הא דקרי לה אבקה של שביעיה לרמוז מעיקרא אינו רואה סימן ברכה, ויהיה הקרן והריוח כאבק שאין בו ממש. ומ"ס לשון זה לא באה י' דו, מלבד טעם דנקיט תלמודא בזה, נראה רמז לפי דרכו למ"ס רבינו האר"י ז"ל, כי עונות האדם ורפואתו בהם ניכר ונודע מן דפק האדם כאשר ניכר תחלואי הגוף מן הדפק, וכגו' בשער ריה"ק, ובה פרשתי בס"ד בשה"ק ברכת אבות על מאמר התנא כל המוכה את הרבים אין חטא בא על ידו ע"ס, ולכן אמר כאן לא באה לידו, כלומר שלא עשה תשובה אפילו במקלט שלא בא בדפק שבידו חיזה סימן מן התיקון של הפנס :

שם. סוף שמוכר את עלמו. נמלא שם לרות נעשים לזה המחלל קדישת השביעית, ובאשר מנאס הרב עיין יעקב ז"ל. ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב באיוב בשר לרות יליך ובשבע לא יגע כך רע, פירוש שש לרות הנה' יליך שלא יבואו עליך שם לרות אלו בתנאי שבשבע היא שנה השביעית לא יגע כך רע, שלא תעבור אפילו על איסור סחורה שהיא נגיעה בעלמא :

דף ר"א ע"ב. סיהא חולש את מעותיו בלשכה. ג"ל בס"ד הא דנקיט לשון זה דחולש ולא אמר מניח או מטיל היינו חולש בהפוך אהיון לוחש דאע"פ שאין חבירו עומד לפניו בלשכה כדי שיאמר לו טול מעות אלו לפדיון, הנה הטלה זו שמטיל המעות בלשכה חשיב כאלו לוחש באינו של חבירו ואומר לו טול ולא טול ולא :

דף ר"ב ע"ב. בא דוד ולא עשו סוכות, בא שלמה ולא עשו סוכות. הא דנקיט דוד ושלמה דוקא ולא נקיט דורות שקדמו להם שמואל הע"ה ושאלו הע"ה, ג"ל בס"ד דברור הוא מ"ס כי לא עשו מימי ישוע סוכות היינו שלא עשו אותו בשמחה כדוני, כי דין הסוכות הוא לעשותו בשמחה גדולה ולכן נקרא חג השמחות, והס לא היה להם שמחה שלמה בכל ימיהם מפני שביני ביני הם האומות שהיו סביבותם דאפילו בזמן שלא היו נלחמים וע"ז איכה פחד מלחמה בליבותם וכל יום יחשבו עתה יבואו להלחם, ולכן אין שמחה שלימה, אך בימי דוד הע"ה נתקן לו הקב"ה הללחה גדולה במלחמה וכל מה שהיה נלחם היה גובר מפני שהוא מלך הראשון שמלך משבט יהודה שברכתו היתה ירך בעורף אויביו, היה לישראל שמחה שלימה כי הושר הפחד הזה מליבותם כי היה ברור להם שאם נלחמים הם גוברים כי בטוחים בצרכה של אבינו הזקן שביך את יהודה ירך בעורף אויביו, ולכן יש לומר שבימי של דוד הע"ה עשו סוכות בשמחה כראוי ואפילו אם תאמר שלא היתה השמחה שלימה מאחר שהיו באים ונלחמים ורק בטוחים הם על הברכה, הנה בודאי בימי שלמה הע"ה היתה השמחה שלימה כי ראו שהשי"ת הניח לו מסביב אין שטן ואין פגע רע, וכמפורש בכתובים וכל

וכל המלכים משתחווים לו ומביאים לו מנחה, א"כ בודאי עשו סוכות כראוי בשמחה שלימה, ואיך תולה עשיית סוכות בשמחה בביאת עזרא, אלא הכונה תלה זה בזה כדי להקים ביאתם בימי עזרא וכו' למנין יובלות. והא דנקיט סוכות מפני כי הוא חג הקבוצ בתשרי והשמטין והיובלות מונין מן תשרי, וגם עוד שהוא ראשון למעשרות וכו' מתוודים ודו מעשר :

שם. בכל דוכתא כתיב יהושע הכא כתיב ישוע. פירש מהרש"א ז"ל לכך נפחה לו הוי"ו שהוסיף לו מרע"ה בבקשו רחמים עליו י"ה וישעך מעלת המרגלים בזכותא דא"י, וכתיב הגאון חז"ל ז"ל בפ"ע על דברי מהרש"א ז"ל הנז' קש"א דיו"ד שהוסיף לו מרע"ה כדק"י קאי ומה שנפחה לו עתה היא אות ה"א כמבואר בכתוב ובש"ס, והרצ"ל אגב טעמיה כהנה עכ"ל. ולי אנה עבדא נראה ליישב דברי מהרש"א ז"ל ר"ל אע"ג דהוי"ו לא נחבר עכ"ל נפחה כבודו של יו"ד מחמת חסרון אות ה"א, כי ביות בשמו אות ה"א אז יש בשמו לירוף שם י"ה

אשר בו ברכו מרע"ה ואל"ל י"ה וישעך מעלת המרגלים, אבל אם תחסר אות ה"א משמו נמלאת אות יוד היא אות פשוט כשאר אותיות וי"נה אות של י"ה הקדוש, ודבר זה שאני אומר רמזו רבינו מהרש"א בלשון קלרה שכתב לכך נפחה לו הוי"ו שהוסיף לו מרע"ה בבקשו עליו י"ה וישעך, חדא דקרק לומר נפחה ולא אמר נחסר כי באמת לא נחסר אות יוד משמו וכדק"י קאי ורק נפחה כבודו, ועוד סיים לומר בבקשו עליו רחמים י"ה וישעך והוא סגי לומר שהוסיף לו מרע"ה שזה מפורש בכתוב ויקרא משה להושע בן נון יהושע, ומה לו להזכיר הדרשה שדרשו רז"ל שאל"ל י"ה וישעך דאין לורך בזה כאן, אך בא לפרש דבריו למה נפחה כבודו של יו"ד מפני שבהוספתו ברכו י"ה וישעך נמלא נתכוון מרע"ה בתוספת זו של אות יוד כדי להשלים בשמו שם י"ה הקדוש אשר מולאו מלא חיים, ומ"ס ואג"ן זכותא עליהו כסוכה, היינו כיון דבטלו י"ה"ר של ע"ז נעשה יחוד שם הוי"ה ושם אדנ"י הרמזו באותיות סוכה כ"ו ה"ם והאירו לישראל לחיים :

בשם ה' נעשה ונצליח

ליבבה"ו

נדדה

פרק ראשון

דף ה' ע"ב. משום דאיכא דילדה לתשעה ואיכא ד'לדה לשבעה. פירוש הוא שיצוה דשגש חדשים

שיאמר משום ר"מ הוא בין לילדת לתשעה בין לילדת לשבעה, ולהכי האי קרא אינו ראוי גמורה לילדת לשבעה אלא זכר בעלמא, יען דתמר ילדה באמת לשבעה כמפורש להדיא בדברי רז"ל, וכן מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רשב"י דפרק זרח וולדו לשבעה, וא"כ ש' פירושים בפסוק כמשלש חדשים, האי לשון שילוש ר"ל כאשר עברו שלש חדשים של הריון שלה דניכר עבור שלה אמרו ליהודה ולפ"ז ל"ל יולדת לשבעה ניכר עיבורה כשני חדשים ושלש חודש שהוא קורט שלשה חדשים גמורים, ופירוש הב' הכי קאמר ויהי כמשלש חדשים ר"ל כשעברו שלשה חדשים גמורים דאין ניכר העיבור אלא עד שלשה חדשים גמורים וכיון דאיכא לפרש הכי והכי אין ראיה גמורה מן הכתוב הזה לילדת לשבעה כי אם זכר בעלמא, אבל לילדת לתשעה היא ראיה גמורה בין אם תפרש כמשלש לשון שלימות, בין אם תפרש שלשה ממש הוי הכרת העובר שלש חדשים :

דף ט'. מ"ט דר"מ דכתיב מי יתן עהור מעמאל לא אהר. נ"ל בס"ד החלב עהור והדס עמאל ויש לנו לחשוב מספר החלב עם כולל האותיות שלו שעולה מ"ג, אבל הדס אין לחשוב לו כולל כי הוא כלל גדול בחורה מרובה מדה טובה מומדת פרענות, וגמאל מספר דס יתר על מספר חלב אחד, לרמזו מי יתן עהור הוא חלב מעמאל הוא הדס אחד, כלומר יחידו של עולם הוא הקב"ה הנקרא אחד גזר שיתהפך העמאל להיות עהור :

והנה לר"י להבין למה עשה הש"ת כן שהדס נעבר ונעשה חלב, שיצרה את האשה בלא וסת דמים כלל, ועב"ז יתן לה חלב בדדיה להניק את בנה, ובאשר נעשה כן בבצ"ח שאין להם וסת דם נידות ויש חלב להניק. ונ"ל בס"ד עשה הש"ת תחלת מונו של אדם באופן זה שיכיה מן הדם העמאל שנהפך לחלב להורות לאדם אח"כ שאע"פ שחטא ודבק בכוחות העומאה שנעשו מן עוונותיו, עכ"ז גדולה תשובה שמהפכת הזדונות לזכויות ויקבל עליהם שכר, כאשר רואה בעיניו דם העמאל נהפך לחלב שהוא מזון עהור, וכן הטעם לרבי יוחנן דמפרש לקרא על ש"ז שהוא עמאל ונולד ממנו ולד עהור :

פרק שני.

דף י"ג. נשים לאו בנות הרגשה נינהו. הנה בשער הכונות בדרושי הלילה בענין ק"ש שעל המטה כחוב וז"ל, ודע כי כמו שיואלין המזיקין לו מן האדם המוולא שז"ל להיותו בלא אשה, כך האשה בוראה מזיקין בלא איש, וזה נרמז בפסוק לא תאונה אליך שאתה זכר הרעה שהיא

פלוגית אשת זנונים, ונגע לא יקרב באהלך שהיא אשקך, כמ"ס טובו לכם לאהליכם עכ"ל ע"ס. נמלא גם הנשים מזנונים שלא להשחית הזרע שלהם להולידו חולה, ומ"ס כאן נשים לאו בנות הרגשה נינהו, ר"ל אין מזריעים ע"י משמוש ידיהם באותו מקום כאיש אשר משמוש ידיו באבר התשמים אפילו שאין כונתו לעורר תאוה לא בשביל חיזה לורך מזיאו לידו חמוס וקשו, וממילא מזיאו לידו הזרעה, דר"ז ליתיה בנשים, אבל אה"ן גם הנשים אסורות להשחית הזרע שלהן, כמ"ס רבינו האר"י ז"ל. מיהו נראה גם באשה אם בעלה עושה משמוש ידים באותו מקום דרך שחוק והתעוררות תאוה ודאי גורם לה בזה הזרעה לבעלה, ואיכא איסור של השחיתת זרע, כמ"ס רבינו האר"י, וגם הוא באותה שעה בא לידו קשו, ועכבה הקשו גורם ללאת מן אמתו טיפות זרע קטנים, ואע"ג דאין ראויים להוליד מהם איכא איסורא דהשחיתת זרע כמפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל, והשם יכפר בעד :

ובגמרא דיבמות דף ע"ו איכא ח"ר הונא המחוללות זו בזו משפשות נקבתן זו לזו, וכן המחוללות בבנה קטן דסנהדרין דף ט"ט, ובגמרא דשבת דף ס"ה איכא דשמואל לא שבק לבנתיה גניאן גבי הדדי ומסוק בגמרא משום דלא לילפן גופא נוכראה שיתאוו ע"כ לשבב עם איש ע"ס, ואפשר דשמואל לא היה חושד את בנותיו שיתחככו ע"ז ורק היה חושש שלא יהיו ישינים בקרוב בשר : **ובטור** אה"ע סי' ק' כתב נשים המחוללות זו בזו, פירוש מתחברות זו בזו דרך תשמים אכור, וזה מעשה ארץ מלרים שהזהרנו עליו, שנאמר כמעשה ארץ מלרים אשר ישבתם בה לא תעשו, ואמרו חז"ל (בספרי), מה היו עושים איש נושא איש ואשה נושאת אשה, ואשה נסית לשני אנשים ע"ס, וכן פסק בש"ע שם, ונראה דאיכא איסורא בזה משום השחיתת זרע, דכל כה"ג יוא הזרע שלהם חולה, אך יש בה עוד איסור לאו משום מעשה ארץ מלרים לא תעשו כי איסור השחיתת הזרע אינו מפורש בתורה באיסור לאו אלא רק למדו זה מן מיתה ער ועונן, ודוק :

שם. ואל יעשה עלמו רשע שעה אחת לפני המקום. י"ל והלא השחיתת זרע היא ברגע, והול"ל ואל יעשה עלמו רשע רגע אחד לפני המקום. ונ"ל בא ללמד לפי דרכו דאם חוטא ברגע אחד פוגם בכל השעה אשר בה אותו הרגע, וכמ"ס במ"א שעשה הקב"ה חסד עם בריותיו שהניח לכל שעה כוכב ומזל כאשר הניח לימים ולשעות ולחודשים כדי שיהיו השעות נבדלים זה מזה שכל שעה תהיה גוף בפ"ע שאם יחטא בה פוגם באותה שעה בלבד ואינו פוגם בכל היום ההוא כולו, דאם היו כל השעות נכללים ביום כוכב ומזל אחד היה כל היום גוף אחד והשעות כולם איברים שלו, לכן עשה השעות גופים מוחלקים שכל שעה היא גוף בפ"ע והרגעים של השעה הם אברים שלה :

שם ע"ב. כל המכניס ידו למטה מטבורו כלומר שאחזק בחמור לחבך, אבל הטובה ידו בכריסו ח"פ שהוא למטה מן הטבור לית לן בה, וכמ"ש מהרש"ל ז"ל, אך קשה הול"ל למטה מכריסו וכו' ליכא למטעי לחשוב איסור הפילו על כריסו. וז"ל הטבור והאמה דמין להדדי בענין ההבדל כי מן האמה יולא הכל ומן הטבור יולא הכל וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל על יהושע וכלב וגמלא בענין יליאת ההבל, האמה היא למטה מן הטבור, לכן תלה אותה בטבור ולא תלה אותה בכרס:

שם. ואל ירד לבאר שחת. נקיט לשון זה כי האמה נקראת בשם אבר בסתם אשר הוא בהפוך אחוון באר, ולכן המשחית זרעו בזהו באר דינו שירד לבאר שחת. או יובן בס"ד האמה נקראת ראש הגויה, גם היא בחינת היסוד הנקרא קדוש שמוספרו ט"ו, ולכן בקלקלו בראש הגויה או אחרות ט"ו נעשים אחרות חבז וחבזר החבז עם אחרות ראש נעשה בזה לירוף בא"ר שח"ט:

שם. כאלו כופך דמים שנאמר הנחמים באלים, עיין רש"י ז"ל. ועוד כ"ל שבו עושין ענין נקבות באילנות ומזרעיהם שם כדרך שהיה עובד אמו של אבא באשירה שעבחה לה כעין זכרות ונבעלה לה בכל יום:

שם. רב יהודה ושמואל הוו קיימי אחינרתי דבי כניסיהא. י"ל הול"ל שמואל ורב יהודה כי שמואל היה רבו של רב יהודה. וז"ל בס"ד דהוציאו קודם ללמדנו דרב יהודה היה עומד עמו ללמדנו הגג לדר חוץ ושמואל היה עומד בפנים, וע"ז רב יהודה לא סמך על עצמו לעשות מעשה להסתין בחוף לכה"ר שהיה לפניו עד שבה אלל רבו ושאל אותו. אי נמי ג"ל דהיה בגמרא ברבי דרבי"ל נעשה וזלכה נשמחו לנ"ע ואחר שהקין שאלו אביו מה ראות וא"ל ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה, וכחבו הגאונים ז"ל קבלה בידם היא שראה את שמואל בג"ע יושב למטה מן רב יהודה תלמידו, ונראה לכך מסדר הש"ס הזכירו כאן קודם שמואל רבו כפי סדר מעלתו וישיבתו בג"ע ללמדנו לא על חסד היה אומר עליו שמואל און זה ילוד אשה גי באמה הוא גדול משמואל בג"ע:

שם. ח"ל סינגא אחוז באמתך והשתין. הא דקראו סינגא שהוא ר"ל חרף, נ"ל בס"ד כי רב יהודה ידע הדין מעלמו דמוחר לאחוז באמה הן משום בעיותה דשכינתא הן משום בעיותה דרביה והן משום בעיותה דאגרא, אך לא רלה לעשות מעשה משום דרביה ה' עומד רחוק ואינו עם עיניו עליו כדו שהיה לו בעיותה ממנו, ונמלא לא הו"ל אלא רק כדי בעיותה מחד דשכינתא וחדא דאגרא לכך החתם לעשות דבר זה שאלה לדכו כי ע"י שאלתו ידע רבו שהוא רולה להשתין, ואז מומלא יש לו בעיותה דרביה נמי ונשלמו השלם בעיותה כאן, ושמואל הרגיש דרב יהודה יודע הדין דמוחר ולא היה נלך לשאלה זו אלא רק בחכמה עשה כן כדי להשלים בעיותה דרביה ג"ל, ולכן ח"ל סינגא ר"ל חרף כלומר יודע אני שאין אהה לריך לתשובה שלי אלא עשית בחכמה כאמור:

שם. ואב"א בעיותה דשכינה. כחב הנאון חיד"א ז"ל בזה ישבו המפרשים אך מרים הנביאה והנשים אמרו שירה נגד כל ישראל, והא ר"ל קול באשה ערוה, אמנם בזה דסוגין ניהא דהוה אומתא דשכינה ושירי ליהא להרהורי עב"ד. ולי אבא עבדא נראה דהתם הוה כל בני קרובי דמהרן תלמודא דהוה אומתא דשכינה, והוה אומתא דאגרא דהמים נלכו כמו גר, והם עומדים באמצע, דכתיב והמים להם חומה מימינם ומשמאלם, והוה אומתא דרביה, כי מרע"ה רבן של כל ישראל עומד עמה שם:

שם. און זה ילוד אשה. נ"ל בס"ד דארז"ל תאות האשה מוכנה משל אים, ואמרתיו על זה עשם נכון דאותות אש שבסם אשה און מפסיק אות אחר ביניהם, משא"כ אותיות

אש שבאים יש אות ו"ד מהסקת ביניהם להורות כי אש התארה שבאשה הוא גובר יותר מן האש, וידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל, יש ולד לוקח מאביו חלק יותר מאמו, ויש להפך, ולז"א עליו בענין זה של תארה און זה ילוד אשה, שלקח מאביו יותר, ולכן און בו חסם כי התארה מועטת אלו מעיקרא בטבעו ומוצו:

שם. היום אומר לו עשה כך וכו'. הא דנקיט שלשה חלוקות לתלתא יומי כנגד חטא ועון ופשע, וכנגד זה קרא וכינה נתן הע"ה לילה"ר בשם הלך ואורח ואים ושלשה חוארים אלו ר"ה ז' כנגד ז' שמות של ית"ה, וס"ה חשך, כי ההולך בעלמו חושך לו, ותכני המוסר עשו דמיון לפעולות הילך, כמו אומן החוקק על האבן מעבר לעבר, דתחלה רובס בדיו על האבן, והח"כ חוקק ע"פ הרשימה, ואח"כ מעביר החקקה לעבר השני. ומ"ש על זה לא יגור במגורך רע, דידוע הרשע יונק מן אהוה ש"ן שבשמו, גם ידוע כלטיפת זרע כלולה מן ג' עינין בסוד טיפין דסגול"ל שהוא נקודת החסד, וידוע טיפה בפוס אמה היא בסוד החסד, וידוע שלשה ודין דש"ן הם בסוד ג' טיפין דסגול"ל, ואח"כ המסחית טיפת הזרע שלו שהיא בסוד של שלשה טיפין דסגול"ל הוא פוגם בא"ת ש"ן שסם רמוזים ג' טיפין דסגול"ל, לכן זה הרשע שמוציא שז"ל מסתלק ממנו אות ש"ן וישאר רע, להכי קרי ליה בשם רע, ואמר לא יגור במגורך רע זה המוציא שז"ל ב"מ:

שם. שנאמר כי רוח מלפני יעשוף וכמיהה אני עשיתי. נ"ל בס"ד קאי עלך רוח הנמשך מן הכתר הנקרא ע"ק בזמן הגאולה על מלך המשיח, דכתיב ביה ונחה ועדו רוח ה' ובגו' באר"ה הדר רוחא נפיק מעיקרא קדישא, ועדו ישלוף רוחא דא כל רוחין דלתתא יתערון עמי, ואינון שיתא רוחין דכתיב ונחה עליו רוח ה' וכו', וז"ל כי רוח מלפני יעשוף זה רוח הנמשך מן הכתר יעשוף יתאחד, מפני כי נשמות אני עשיתי באומר הנקרא גוף ולריך שילחי כולם:

דף ט"ז ע"ב. מלאך הממונה על הריון לילה שמו. נ"ל בס"ד, נקרא כן להורות דעיקר זמן הזווג הוא בחתי הנקרא לילה ולא בחתי הראשון הנקרא ליל, רמו לדבר ומספר את רבע ישראל, וארז"ל סופר רבעותיהן של ישראל, והיינו רבע יש לו משמעות אחרת שהוא מספר ארבעה, רמו רביעה של ישראל ראוי שתהיה בחתי הנקרא לילה שהוא ארבע אחרות ולא בחתי הנקרא ליל שהוא שלשה אחרות. ומ"ש נוטל העיפה ומעמידה לפני הקב"ה, און הכונה שנוטל עפת הזרע ח"ו, אלא הכונה על כח הרוחני הדבוק בטיפה ובורה עליה, ותחלה שאל על כח אברים החילוניים של הגוף שבהם הגבורה, ואח"כ על כח אברים הפנימיים של הגוף שהם מוח ולב שבהם החכמה, ואח"כ בואל על כח הנפד מן הגוף שהוא הממון:

שם. ח"כ נכתוב קרא גבר הורה. י"ל מה עשם יש בזה לומר גבר הורה ואדרבה הלכון יתיישב יותר כדנקיט הורה גבר. וז"ל דיש להקשות לדרשת ר"י דהרי מיהא קרא דלילה ניהן להריון ולא יום מה ענין אומרם ולילה אמר מי אמר זה והול"ל ולילה הורה גבר, אך נראה דר"י מפרש תיבה אמר לשון בעילה ותשמים, וכמ"ש בגמרא דכתובות דף י"ג ח"ר אסי מאי מדברת נבעלת, וכן מלינו לרז"ל מכניס הבעילה בלשון סיפור, כמ"ש לא יספר אדם עם אשתו בתחלת הלילה, וכן אמרה אשתו של ר"א כשהיה מספר עמי, ורבינו האר"י ז"ל בנן חיים נתן עשם למה היווג מכונה בשם אמירה ודבור, ולפ"ו הכי קאמר ולילה אמר הורה גבר, פירוש הלילה אמר הוא זמן תשמיש של הורה גבר כלומר זמן הריון של גבר, ולהכי מקסי לר"ל אש כדברך הול"ל גבר הורה כדי שלא נעשה לפרש בענין אחר, כי בזה ח"א לפרש דאמירה לשון תשמיש כי לשון אמר גבר הורה אינו מתיישב בזה:

שם. הקב"ה שונאן וחין אני אהבן. ק' כיון דהקב"ה שונאן לריך שנס הוא ישנאם ולשון און אני אהבן לא משמע ששונאן. וז"ל הכונה וחין אני מולד טבעי ומוציא אהבן, אבל אה"ן ודאי ישנאם מחמת שהקב"ה שונאן: **דף י"ז.** חמשה דברים הן. נ"ל בס"ד תיבת הן לומר שיאשרו כגון ואון תקוה שיבטלו לפי אורך הזמן כאשר היה בזנות, ולז"א הן בזנותן יהיו תמיד כך, והא דאמר מתחייב בנפשו ודמו בראשו כי תחלה מתחייב בנפשו מחמת רוח רעה אשר תדבק בנפשו, ואח"כ יגיע מזה נזק לגופו ועל זה אמר דמו בראשו דקאי על נזק גופו. והא דנקיט לשון זה של דמו בראשו, נ"ל בס"ד כי ארז"ל לעולם יראה אדם שכינה למעלה מראשו, ופרשתי בס"ד כי ראש שם אדם אות ה' שהוא אורח וא"ו ושני יוד"ן כמנין שם הו"ה ב"ה ועז"א שכינה למעלה מראשו, והנה ודאי כאשר תדבק בו רוח רעה ביותר יסתלק ממנו הארת אות ה' הרמוז בראשו וישאר בו רק אחרות דם דאדם, ולכן אמר דמו בראשו דמו דייקא בראשו דייקא:

שם. ח"ל סינגא לא אלה כנון של בית פלוני. י"ל למה קראו עתה בשם סינגא שהוא ר"ל חרף. וז"ל בס"ד כי ראה ששעה בשאלתו חריפות וחכמה כי היה לריך לשאל כך אפילו בפני בהמה חיה ועוף, דאלו מזויים הם לפני בני אדם, אבל עכברים אינם מזויים לעמוד במקום אחד ולהסתכל בפני אדם אלא הם חופפים והולכים ואינם עומדים במקום אחד רגע לראות אלא נעים ונדים והליכתם במרובה, ועל כן און מן הראוי לשאל אפילו בפני עכברים אך באמת הוא לא בא לשאל אלא כונתו להעיר ולהקשות בדברי רשבי' ובחכמה דבר דבריו בלשון שאלה ואון זו שאלה אלא הערה, וכונתו לומר שיש להעיר בדברי רשבי' שאמר בפני כל חי דקאי על כל מין בע"ח, ובשלמא בהמות וחיות ועופות יכול להשמר מהם כי עיניו רואות אותם, אך עכברים שהם בכלל כל חי דנקיט רשבי' איך ישמר מהם כי הם בחורין וראוין ואינם נראין, ובשהבין כונתו להעיר ומשום דרך כבוד וד"א אמר דבריו בלשון שאלה, להכי אמר לו סינגא, אך דע דמעיקרא און כונת רשבי' לומר זאת על בע"ח כי אש רק על אדם, ורמוז בתיבת כל לרבות עבדים ושפחות אשר בעיני ההמון נחשבים כבהמות ומורים היתר בהם:

שם. מקרקס זי דכליתיה. פירש רש"י ז"ל פעמונים החלויים בעילה מקרקסן כדי לטור בני ביתו משם. וקשיא לי בפירוש זה דנמלא הוא מפרסם תשמישו לפני בני ביתו, דבזה יודעים דאותה שעה רולה לשמש, ואון זה דרך לניעות, ובפ"ע הביא מן ר"ה ז"ל שכתב גוי דכליתיה פירוש מיני לרעין ודבורין ע"ש, וזה נחא ספיר. וז"ל הא דמגנרשין הדבורים והיפושין לאו משום דחוששין לשמש בפני בע"ח דאלו ודאי לאו בני הרגשה נינהו, אלא עושין כן להחריד את בני אדם שהיו נזהרין בלניעות זו מהד בראותם דרבנן קפדי אפילו על זבובין:

דף ד'. ח"ל רבי ינאי לבניו וכו'. נראה אמר דברים אלו לעיני הרואין והשומעין כדי לחזק בלבם האמונה של תחיית המתים. אי נמי כדי ללמדם מוסר בטבור ענה ושפלות שלא יתגורו בראותם את טלמן בשלימות היראה והתורה והמלוה, דהא אפילו אדם גדול שכמותו אינו מאמין בעלמו, וכאשר מלינו מדה זו אלל דוד הע"ה, כמ"ש רז"ל על פסוק לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ החיים. או יובן כונתו בליואה זו, לא תכריכין ממש אלא התוארים והשפחים מכנה אותם בשם תכריכין, דארז"ל רבי יוחנן קרי למאניה מוכדותיה, וכן דרשו ע"פ וחתה כבודו יקוד אש. דר"ל מלבושים, ורעונו לומר שלא יאמרו עליו תוארים גדולים של שבת שמה יזכה לסיעה של דיקים גדולים, ואז יבוס בשמשו תוארים של שבת שאין נמלאים בו, וגם לא

שישתמשו עמו בתוארים פשוטים שאומרים אותם על המון העם ויהי לשחוק בעיניהם, כי הם יודעים אותו שהוא מן הגדולים וראוי לשבח הגדולים:

שם ע"ב. ומה ר"ח דענותן הוא מחית נפשיה לספק וחזי. נ"ל בס"ד הכונה דמראות הדמים של האשה יש בהם חכמה נפלאה לטור או לעמא, ולכן און כל חכם יוכל להכניס עלמו במראות הדמים אה"כ הוא מומחה ומוסמך מרבותיו, ויש הרבה חכמים גדולים ח"פ שיש להם ידיעה במראות הדמים און רועים להכניס עלמם להטפל בהם כי יחישו שמא ישגו ויעשו דמיונים, ועיין נויעא דף פ"ד בר"א בר"ש שטיהר שיתין מיני דמא והוה קא מרנני רבנן ואמרי ס"ד ליה בזה חד ספק ע"ש, ועל כן אמר ר"א כאן מן הראוי שאתנהג במדת ענה ולא אטול הכבוד הזה להיות מטפל במראות הדמים להורות בהם דין לטור, מפני שדבר זה מסור ביד גדולי החכמים ולא כל חכם יכול לטול השם בזה, אמנם עכ"ו און אני מושך עלמי מדבר זה מלך העונה, אלא אני מכניס עיניו במראות הדמים ואטפל בהם לראותם ולהורות בהם טהרה או טומאה, יען כי אמרתיו ומה ר"ח דעניו היה לא משך עלמו מדבר זה מלך הענה אלא היה מחזיק עיניו למומחה ובקי ומחית נפשיה לספיקא לטור או לעמא, כלומר כל מראה דם שאינו כבוד לכל אדם אלא לריך להראותו לחכם הבקי בדמים הנה זה המראה קורין אותו בשם ספק, וכמ"ש בגמרא דמליעא דף פ"ד דמראה קורין רבנן ס"ד ליה בזה חד ספק, כלומר ליה בזה מראה דם דמראה לרם טהור ודומה לרם עמא שנקרא עליו שם ספק, ולז"א כאן נחית נפשיה לספיקא, ר"ל לרם שהוא בגדר הספק ונקרא עליו שם ספק, אפ"ה נחית נפשיה לראותו ולהורות בו לומר עליו טהור או עמא ע"פ מראה עיני שכלו כאשר ישפוט עליו בחכמתו ע"פ כללי הקבלה שבידו במראות הדמים, ולא היה מושך עלמו מהוראות דמים אלו מלך הענה לומר מה אני חשוב להחיר הספיקות ולהורות בהם, וכ"ש אני שאין לי ענה כמוהו שלא אמשיך ידי ממראות ספיקות הדמים:

שם. ואמאי קרי ליה מרא דארעא דירש"ל דהיה אסתא וכו'. י"ל מהאי עובדא מוכח דהיה לו רוב"ק, ומה שייכות יש בזה לקרות מאריה דארעא דירש"ל. וז"ל בס"ד ידוע כל בעלי נבואה הם בדוכרא שה"ם ההפארת, ובעלי רוב"ק הם בנוקבא שה"ם המלכות, וידוע דארך ישראל היא בסוד המלכות, ולהכי בטבור דנמלא בו רוב"ק קרי ליה בשם מאריה דארעא דירש"ל:

שם. ארתיה ח"ל דם חמוד. נראה ודאי דדם חמוד און בו סימן להכירו ברית או במראה עינים, והוא לא הכירו אלא ברוב"ק והכירו לעיני ברואין כדי שיחשבו שהכירו ברית ולא ברוב"ק. והא דקרי עליה סוד ה' ליראיו כי זה ס"ה הוד רמו להוד אריך שתפשט ממנו החכמה ור"ת לם"י שהוא ר"ת לפרקנך סברית ה':

שם. הוה יתיב רב עובדיה קמיה. הא דהולך תלמודא לפרש לנו דהוה יתיב רב עובדיה בעת שהכירו ללמדנו. שהוא הכירו ברוב"ק, דאון דם חמוד ניכר במראה ולא ברית, ואי לא הוה יתיב רב עובדיה לא הוה מריחו דהרואה חושב שהכירו במראה, אבל כיון דיתבי רב עובדיה שהוא חכם וידוע שאין דם חמוד ניכר במראה, ולכן היה מוכרח לומר שהכירו ברוב"ק. על כן הכירו לפניו כדי שהוא יבין שהכירו ברית ולא ברוב"ק:

שם. תא חזי כמה חכמין יאודלי. פירוש תא חזי מראה דם זה ומראה דם אשה ותמלא שאין הפרש ביניהם ועכ"ו אמר דם חמוד הוא. ומ"ש בחזונו דלכזי יתבי, נ"ל בס"ד הכונה שאמרה למלך מלבד שידע והבין דדם שהוא דם כינים אלא ידע מטרת לבני שאני לא שלחתי לו זה לנסותו אלא בשביל להגיד שבו לפני המלך, ולכן לא שלא דברים

דברים שבע"פ ע"י שליח לומר לי זה דם כינים אלא הבין
 שאני דברתי טוב בעדו ושלח לי את המסרק מנחה בשביל
 דברים טובים שדברתי בעדו ונתחכם לבלות החביבה של
 הדם בגוף המנחה ששלח מסרק קטיל כלמי יהודיע שזה
 הדם היה דם כינים ועבדו חרף במקום תרתי :

ועוד כ"ל בס"ד לב במלואו למד בית, החוך שלו ים
 וידוע חמשים עשרי בינה שבקדושה המה הותיות
 ים ובקליפה הותיות עמא, וכמ"ס בס"ד בס"ק בן ח"ס
 חי צפ' בשלח בפסוק נכחו חתנו על הים ע"ס. ולו"א חתווי
 לבא יחי' כלומר חמשים מסערה דקדושה ולא מלך הס"א
 וחמ"ג דהיא חין לה בינה ודיעה בדברים אלו המול שלה
 כס צפיה הדברים :

פרק שלישי.

דף ב"ד ע"ב קובר מתים הייתי פעם אחת רלתי אחר
 אלו כפשוטן אלא שם משל ע"ד החידה, והיינו כי הקליפות
 קרוים מתים והרולה לרעה. לוי קדושה מוכרת ביטעה
 כונות שרותם כוחות. קליפות נקראים מתים שם להם
 שייכות בלואו מקום שמברר ממנו נ"ק הנה הוא קוברן
 בגוקבא דהומא רבא, וכמ"ס רבינו האר"י ז"ל בפיוט של
 מנחת שבת ישו לון בגוקבא יוסי. בנו יסוף, והנה
 אבא שאלו היה עוסק בכונות לקבור כוחות הקליפות בגוקבא
 דהומא רבא, ועל זה אמר קובר מתים הייתי, ואמר פעם
 אחת רלתי אחר לבי פירוש נתיי לבי לברר ולחקן אותו
 קב חרובין שמספרם לבי עולה ק"ב שהם מלווי ע"ב ס"ג
 מ"ה, ואמר שנכנס בקליפת של מת רמז למדור הקליפות
 שנכנסים בשמות הלדיקים אלו צעם נפיל לברר משם נ"ק
 ואז יהיה להם כח ע"ז לעבות היקון ומחוק בק"ב חרובין
 הנו. ואמר ורלתי אחריו שלשה פרסאות רמז לשלשה
 עולמות ב"ע, כי בכל עולם יש בחי' ק"ב חרובין שהם
 מספר לבי. ואמר הלבי לא הגעתי וקולית לא כלתה כלומר
 כל לדיק ולדיק אע"פ שטורח לתקן אינו יכול להשלים תיקון
 כל קב חרובין שהם הלבי כולו, וכן חין יכול ללכת במדור
 הקליפות שהוא הקולית כולה כנפ"א, אלא כל אחד יתקן
 חלק הש"ך לשרבו בשתופות אנשים אחרים השייכים ג"כ
 לאותו העולם שלו. ואמר עוד כבחזרתו לאחוריו כלומר
 שהשלמתי התיקון השי"ך לי לעלמי וגמרתיו, אמרו לי ברוך"ק
 שזו הקליפת שביא הקליפה אשר ערחת לברר ממנה נ"ק
 היא של עוג מלך הבשן, רמז לנחש הקדמוני שהוא חלק אחד
 מחלקיו, וקראו לנחש הקדמוני צבס עוג מלך הבשן מפני
 שהנחש עשה מעשה עוג מלך הבשן שנתן עינו בשרה
 אע"ה ורלה שיהרג אברהם אע"ה במלחמה כדי שיקח את
 שרה, ולכך הגיד לו שביית לוט כדי שירדוף אחריהם וילכד
 ויהרג, וכן הנחש נתן עינו בחיה לכך יעץ אותם לאכול
 מעץ הדעת כדי שימות אדם לבדו מפני כי הוא נלטוה
 מפיו יתברך, וידוע כי העושה מעשה רע שנעשה קודם ממנו
 יהיה נקרא צבס אותו הראשון שעשה הרע, וכמ"ס רז"ל
 בגרשון בן מנשה מפני שעשה מעשה מנשה, ולכן גם כאן קראו
 לנחש צבס עוג מלך הבשן :

וענין השני של עין אשכלוס, גם כזה חין הדברים כפשוטן
 אלא הם דרך חידה ומבל, דהרז"ל מה"מ מלח
 עינים, ופירש רבינו האר"י ז"ל צבסר הלקוטים בפסוק
 לשמך מאשה זרה, דמ"ע על מה"מ מלא עינים הכונה שם
 לו הרי"ג כוחות עומאה כנגד הרי"ג מלות, שמרחה לחדם
 בכל או"א עטם תאווה למשכו לעדירה שמטמאין בכח מרחה
 עינים אלו ע"ס. והנה נודע גי' ע"ה רעה זו של מה"מ
 בעבירה יהיה החלה במחשבתו של אדם, שמתקעו בעומאה
 של עין רעה זו במחשבה שיהיה מחשב צב, ולאח"כ יתגבר

בו רוח טהרה שדחה ומעביר כח עומאה הנסבך במחשבתו,
 וידוע שרוח טהרה נמשך ממקום החוטם, ולכן כשהריח אחרו
 חכם בריח התמרה דחגותא, ח"ל חזיו בני רוח עומאה
 יש כך וכזו' בגמרא. וז"ש קובר מתים הייתי, הכונה ע"ד
 שביארנו לעיל, ופעם אחת נפתחה מערה תחת, כלומר
 שהביא יל"ר כח רעה לפתחו תחתיה להכשילני בו ועמדתי
 בגלגל עינו של מת, כי הוא יל"ר הוא מה"מ, וגלגל
 עינו הוא כח רע הנקרא עין כאמור לעיל בביאור מה"מ
 מלא עינים, ונפתקע במחשבתו בזה שנסתבך כח הרע הזה
 במחשבה בלבד עד החוטם, פירוש עד שנתגבר ונתעורר
 בו רוח טהרה הנמשך ממקום החוטם שהוא דחה כח
 העומאה הנסבך במחשבתו, ובחזרתו לאחוריו שלחתי מכת
 העומאה הזה של אותה העין הרעה של מה"מ שהוא היל"ר,
 אמרו לי ברוך"ק עין של אשכלוס הוא, פירוש היה אותו
 כח הרע הנקרא עין שבו נלכד אשכלוס במדרו על חזיו
 ובכל בו, הוא אשר נפתח לפניך ולאחז במחשבתך להחטי"ך,
 ותחילתו לא שאהה נולת ממנו ולא נלכדת בו, כי גבר
 חללק רוח טהרה לרחות עומאה זו מעליך ונתהרה המחשבה
 שלך שהיה נלחם בה :

והנה אע"פ דאבא שאלו אמר דברים אלו דרך משל
 וחידה ולא נשתקע עד חוטמו ממש כפשוטו, עכ"ז
 כיון ששעה המשל באופן דמשמע מנייה הדברים כפשוטן,
 אהא תלמודא הגב אורחיה ללמדנו ט"פ פשוטו של המשל
 אורך קומתו של אבא שאלו, ולהבי אמר ושמה האמר אבא
 שאלו גם הוה וכו', ואפשר להיות גם בדברים אלו
 דמסיים תלמודא לרוב סוד, והנחתי זה לתלמידי אחרים לסיים
 הרמז בעזר בורא עולם, ואנא עבדא די לי וילחתי י"ח
 בדברים שכתבתי בס"ד :

דף כ"ה תחלת ברייתו של ורד כרשון. כן הגרסה
 במדרש רבא פ' תזריע, וכן גרסי בתוספות,
 והאמת הם כאשר הכריחו דהכא בשיעור האברים איורי
 ובא לומר תחלת ברייתו הוא כמו רשון שהוא מין תג
 דהיינו שיעורו קטן. וז"ל בס"ד רמז הכתוב אני תכלת
 השרון שרון בהפוך החוין רשון, שזה הוא שיעור תחלת
 ברייתו של אדם :

שם בתי עינו כשני טפין של צבוב. ז"ל בס"ד העטם
 דאמרו בצרכות אמר רב יל"ר דומה לצבוב ויושב
 על שני מפתחי הלב, שנאמר צבובי מות וכו' ע"ס, וידוע
 דיל"ר פועל פועליו צענים חלה, וכמ"ס רז"ל עינא ולבא
 תרי כרסורי דעבירה אינון דתחלה עין רואה, ולאח"כ לב
 חומר, ואח"כ אברים גומרים, ולכן צ' עינו דומין בתחלתם
 לשני טפין של צבוב שהוא כינוי ליל"ר, כדכתיב צבובי
 מות וכו' וכן בחיט"ג כ"כ אמר דמיון של טיפי צבוב להורות
 שיה"ר יוכל לשלוט ולטמא גם הנשמה שהיא בחוטם האדם
 כדכתיב אשר נשמת רוח חיים בלפיו. ומ"ס פ"ו מתוח כחוט
 השערה. עשה דמיון לפה בחוט השערה, כי באותיות שערה
 יש רמז ליל"ר והיינו ש' גי' יר וגשאר הותיות הרע הרי
 יר הרע, ולכן הפה מתוח כחוט השערה לרמז שהיה"ר
 שולט צפה יותר מכל האברים הן בדברים הכבדים הן
 של לשה"ר וסקר ובצועה וכו' וכן במאכלות אסורות :

שם ועליו מפורש בקבלה וכו'. דימה יורתו לחלב, כי
 נשלמה יורתו בחרבטים יום כמנין חלב. וזכר ד'
 מנינים, עור וצמר וגידין ועלמות, שהם כנגד ד' עולות
 חזי"ע והם כנגד ד' הותיות השם ב"ה, וכמפורש בעין חיים
 ובצריחת אדם נאמר טוב דתיב והנה טוב מאד, ודרשו
 רז"ל מאד אדם, ונמלא חרבט מנין אלו הם ד"פ טוב
 שהם גי' חיים, והם כנגד ד' הותיות השם אשר במלוי יודין
 עולה חסד, לכן חיים הכתיב חיים וחסד עשית עמדי :

שם אה ז' דרש ריב"ח. י"ל ובי רעה זו בלבד דרש
 ריב"ח ולמה נקט הכי לומר את זו דרש ריב"ח.
 וז"ל

וג"ל בס"ד דאמרינן לקמן עור האדם נעשה מחלק האם,
 וידוע דריב"ח אמר על ריב"ח אשר יולדתו כזו' במשנה
 דאבות ופירש רבינו עובדיה העטם ללמדנו דלמו גרמה
 לו סיהיה חכם ע"ס, ולכן כיון שידע ריב"ח דלמו גרמה לו
 להיות חכם ודרשן נהעורר לכבוד אמו לדרוש על העור
 שהוא חלק האם, וז"ס את זו הדרשה דקאי על העור
 שהוא חלק האם דרש ריב"ח הידוע שנעשה חכם בכח אמו
 ובזכותה ולריך להבין מהיכא מפיק לה דלון עושה עור
 לולד חל"כ יולד דהא האדם ואשתו כבר נולדו והיו ערומים
 ועשה להם כהונת ומה שי"ך זה בילירת הולד במעי אמו.
 וז"ל בס"ד דק"ל למה אמר הכתוב גבי ארה"ר עוד רי
 לומר כהונת לבד, אלא קמ"ל לפי דרכו האי מילתא דהעור של
 האדם במעי אמו דומה לכחונת, מה כחונת עושים אותה לגוף
 אחר שנגמר הגוף כן העור נעשה לגוף אחר שנגמר הגוף :

דף כ"ו אחיבו עליה מתי שגא פשיטה. י"ל על רב
 פפא מאי ס"ד למומר מלחא כדנא דפשוטה
 במאה פשטי. וז"ל בס"ד כי ראה דרב ביבי נקט דבריו
 על ר"ס דוקא, וכן אמר דבמשנה לא זכר אלא ר"ס
 אך בצרייתא זכרו שלשתם ר"י ור"י ור"ס, ולכן רב
 פפא בא להקבות על רב ביבי אמאי נקט האי מלחא על
 ר"ס בלבד ולא נקט לה על ר"י ור"י מאחר דשלשתם
 זכרו בצרייתא, וזכרו ר"י ור"י קודם ר"ס ובעלמא
 קי"ל דהלכה כר"י ור"י אי פליגי על ר"ס, וכאן לא בא
 רב פפא לפרש בזה טעמא דר"י ור"י אלא אמר דבריו
 בדרך קשיייה דמקשי על רב ביבי היינו נמי טעמייהו דר"י
 ור"י, ואמאי זכרת דבר זה על ר"ס ולא נקטת ליה על
 ר"י ור"י, והם לא הבינו דבריו בלשון קשיייה אלא הבינו
 דבריו בנחת דנחית לפרש לנו טעם של ר"י ור"י, ולכך
 אחיבו עליה, וכוא השיב להם דאפילו לפי הבנתם שחשבתם
 שבאחי לפרש טעמא דר"י ור"י חין מן הראוי שחייבו עלי
 דאפילו כי הא מלחא לימא איניש ולא לשתוק קמי רביה,
 וצוה רמז להם שטעמו בצונתו, והוא לא היה כונתו לפרש
 טעמא דר"י ור"י אלא בא להקשות על רב ביבי וכאמור :

דף ל"א למה הולד דומה במעי אמו לפנקס, ז"ל
 בס"ד לרמזו לאדם שסתכל במיו תמיד הפנקס
 שלו פתוח כמ"ס התנא הפנקס פתוח והיד כותבת, וכן אמר
 התנא כל מעשיך בספר נכתבין. וידיו על שתי לדעיו לרמזו
 כל המעשה מתייחסים לידים והמחשבה בראש ורמזו לו
 בזה שיטת המלות בשלימות המחשבה. גם רמזו לו חסדי
 השם יתברך עם ישראל דמחשבה טובה מלרפה למעשה,
 לכך דיו שש המעשה דבוקה בראשו שש המחשבה, ושני
 חיליו על דבריו רמזו לו ע"פ מ"ס חז"ל ע"פ וישא יעקב
 רגליו שהלדיק הוא בולט ברגליו להולכים למקוט שירלה
 והרשע רגליו בולטים בו, לכך נותנים לו שליטה בידיו על
 רגליו לרמזו לו שיהיה לדיק שהוא שולט ברגליו ולא להפך.
 ועקביו על עגבותיו, הנה העגבות הם ראש של חלי השני
 של הגוף והעקב הוא סוף חליו השני ורמזו לו אם יהיה
 לדיק הקב"ה מגביהו מן העקב לראש. וראשו בין ברכיו
 רמזו לו שסתכל תמיד בתיקון הברית ובשלימות כי שלימות
 האדם תלויה בברית והברית בין הברכים ושם יסתכל בעינים
 שבראשו בחושיות ובשכלית. ופיו סתום ללמדו שיאחז תמיד
 מדה השתיקה וכמ"ס ולא מלאתי לגוף עוב אלא שתיקה.
 וטבורו פתוח כי מוזנו הוא מן הטבור והוא בחלי הגוף
 לרמזו לו שיתנהג תמיד במידת המלע הן באכילה הן
 בשתייה הן בשאר ענייני מחייתו. וזכור ממה שאמו אוכלת
 ובתה ממה שאמו שותה, רמז שלא יאכל מגזל וגניבה אלא
 ממה שנותנים לו מורשיו ומה שנותנים לו מן השמים. ואינו
 מוליד רעי, רמז שיטעה מלות ומע"ט בלי פסולת והערובות
 רעי וגר דולק על ראשו רמז לנשמה שנקראת נר איניש
 שזכנת בקרבו כשהוא צבטן אמו, אלא עומדת על ראשו

ומאירה לו כי נשמה זו היא מאור מקיף שעומדת למעלה
 מראשו, ועיין בשער מאמרי רשב"י ואומר בסוד אלה עלי
 אכלי ה"ו מצוהר ע"פ מ"ס רבינו האר"י ז"ל בשער
 הכונות בצרכת השחר בצרכת מלבים ערומים. ומלמדים
 אותו כל החורה אע"ג דאח"כ סנטרו ומשכחה ממנו
 אהנייה ליה שתיקין הקדושה קודם שיחזיק ריב"ח ר' :
שם תכרע כל ברך זה יום המיתה, חז"ל כל לשון זה
 יום הלידה. ק' הו"ל להקדים יום הלידה, וז'
 בס"ד ע"פ מ"ס חכמי המוסר דהמיתה סיבבה הלידה דאם
 לא היו מתים לא היו נושחין נשים כדי להוליד בנים, אך
 מחמת שמתים רואה שיהיה לו זכר קיים, לר"י יוליד
 בנים. ומ"ס היה בעיניך כרש"י
 עכ"ל אם יסתכל בעונות שהן
 וכיוצא ששקולים לעונות חמור
 הדמיון ע"ד שאמרו כל הכועס
 כאלו ע"ע, וכל החלילי
 נמו אע"פ שאהה
 מלך גלגול הקודם,
 עובד ללמים. אי נמו צב"י
 אחרים ואינו מוחה בהם ונקראים
 על פרטו של ראב"ע דשל שכינתו. ונקראתה על שמו.
 ואמר עוד רבינו יהודי שהר"ה טבור ומשרטו טבורין,
 כלומר חל האמר מ"ס ימותו רבו ואינו כדאי לתשובה
 ולבא לירי טהרה :

דף ל"א דומה לאגוז מונח בספל של מים. דמזו
 לאגוז ססובל שני פירוסים, ח' אגוז גי' טוב,
 וא' אגוז גי' חט, כמ"ס רמ"א ז"ל בש"ע בהגה"ה הלכות
 ר"ה דלון אוכלים אגוז בר"ה, כן האדם בעודו עובר חין
 יולא ממנו שום פועל עד אחר הלידה או יהיה טוב או יהיה
 חט, נמלא כאגוז ששוקע לרד ימין ולרד שמאל :

שם נותן בו רוח וגשמה. ז"ל רוח קאי על נפש הבדמית
 הנקראת כח הגוף, וגשמה היא נפש האלהית שהיא
 חלק אלה ממעל וקריין חז"ל לנפש צבס נשמה. וקלסתר
 פנים דקדוק האורה שבה ניכר בין ראובן לשמעון. וראיית
 העין ושמע האוזן יבואו לו אח"כ בהדרגות כי חין לו שמע
 האוזן מן הלידה, דאע"פ שאינו פתוחות חין לו הרגשה
 בשמע, וכן חין לו ריאה אע"פ דעיניו פתוחות חין לו הרגשה
 בחוש הריאות לראות לכאן ולכאן, אלא זה יהיה לו אחר
 הלידה בהדרגות, ודבור פה יתאחר יותר עד אחר חיזה
 חדשים, ולכך חשיב לה כל חד צפ"ע דלון באים בזמן
 אחר, וכן נמי הלוך ברגליו יתאחר יותר :

שם בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדה בשר ודם. קשא
 מאי האי לישנא דנקיט בא וראה. וז"ל בס"ד
 מטעה באשה אחת שבעשה ספינתה בים והיא נשאלה אותה
 גלי הים והביאו אותה לאי אחת בחוך הים שהיה בה יער
 גדול והיתה יושבת לבדה בחוך היער וגונגת מן פירות
 היער והיא היתה מעוברת וילדה שם לבדה וגדל שם צנה
 והיה כבן שבעה עשר שנה, ויום אחד ראה שכבת
 זרע ילא ממנו ושאל לאמו מה זאת, ותאמר זה זרע גנוז
 בקרב האדם ומוזה הזרע אחת נולדת בחוך בטיי ואחר שנשלמה
 השנה חדשים, ואח"כ ילאת מבטיי וינקת חלב ממני וגדלת
 מעט מעט עד שהגעת לשנים אלו עמה, וכן היה אביך
 ואבי אביך עד ארה"ר, ויאמר לה משחקת את בי ארך
 אפשר להיות בעולם כך שכריה כמוני נעשית מן טיפה
 זרע כזה, ועוד חין אפשר שיהיה דר ט' חדשים בחוך
 הבטן ויתקיים, וה' אמו אותו עכשיו בחוך כים אחד
 ויסתמו אותו שאני. והנה אומר ימות, ועוד כמה וכמה
 קושיות הקשה לאמו שא"א להיות כו"כ שהם הפך הטבע
 וכל מה שנשבעת ואומרת לו כו"כ היה באמת אינו מאמין
 לדבריה

ללדיקים אחרים להצטרף עמהם והינו יכול לעשות ולעלות
 לבדו, אבל מ"ם בן עוה"ב אינו לריך לאחרים, וידוע
 מדתו של הקב"ה מדה כנגד מדה והסונה הלכות יש הועלת
 בלימודו לאחרים שזרה להם הדרך אשר ילכו בה והמעשה
 אשר יעשו, ולכן מדה כנגד מדה זכה שיהיה בן עוה"ב
 שיהיה לאחרים, אלא אורחיה הוא מעלה ומוסך עמו

מעשה ותיקון של אחרים בארצות החיים, ולז"א הלכות
 עולם לו אל הקרי הלכות אלה הלכות פירוש ע"י שהוא
 בונה הלכות שיש בהם תועלת לאחרים או זכה דהלכות
 עולם הוא סיד העליה לעוה"ב תהיה לו לבדו ולא יהיה
 נלרך לאחרים לסייעו ולעזרו, ובין הלכות להלכות יש יוד
 שס"ם עוה"ב שנבראת ביו"ד ונקראת ארך התיים!

הוא עולם
 התיים
 והעשר
 הלכות